Konstitutionsutskottets betänkande 2001/02:KU20

Granskningsbetänkande

Inledning

Enligt 12 kap. 1 § regeringsformen skall konstitutionsutskottet granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Utskottet har rätt att för detta ändamål få ut protokollen över besluten i regeringsärenden och de handlingar som hör till ärendena.

Som underlag för den granskning som nu redovisas har utskottet haft att tillgå material som tagits fram av utskottets kansli och, på begäran av utskottet, av Regeringskansliet. Väsentliga delar av detta material redovisas i *bilaga A 1.1.1 – A 7.1.3.*

För att inhämta ytterligare upplysningar har utskottet företagit ett antal utfrågningar, i huvudsak offentliga. Uppteckningar från utfrågningarna utgör *bilaga B1 – B18.*

I det följande lämnas först en sammanfattande redogörelse för det granskningsarbete som ligger till grund för betänkandet och resultatet av granskningen. De olika granskningsfrågorna behandlas därefter i betänkandets huvudavsnitt. Därpå följer der reservationer och särskilda yttranden som har fogats till betänkandet.

Sammanfattning

Behandlade frågor

I detta betänkande redovisas den granskning som utskottet slutfört under 2001/02 års riksmöte efter det att granskningsbetänkande som justerades i december 2001 och avsåg allmänna administrativt inriktade granskningsuppgifter (2001/02:KU10).

Betänkandet inleds med ett avsnitt om vissa frågor som rör regeringens förhållande till riksdagen. Där behandlas ett beslut av regeringen år 2001 om lokaliseringen av Försvarsmaktens samlade flygutbildningar. Frågan är om regeringens beslut står i överensstämmelse med riksdagens beslut. I samma avsnitt berörs skolminister Ingegerd Wärnerssons beslut att inför sin avisera-

Linköping, som hitintills ingått i organisationsenheten Upplands flygflottilj (F 16), inte kan anses stå i strid med ett riksdagsbeslut från våren 2001.

Vad gäller skolminister Ingegerd Wärnerssons beslut att inte besvara vissa interpellationer understryker utskottet under rubriken *interregnum på skolministerposten* att ett statsråd som har aviserat sin avgång ändå har att fullfölja sina förpliktelser som statsråd fram till avgången.

Granskningen av ärendet om *beredning av förslag om sotningsmonopol* har inte föranlett något uttalande från utskottets sida.

Vad gäller *regeringens handläggning avseende ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard* anser utskottet att den alltför långa beredningsprocessen har sin orsak bl.a. i att erforderliga direktiv och ställningstaganden från regeringen saknats och att regeringen inte i ett tillräckligt tidigt skede har tagit ett samordningsansvar för frågan.

Utskottet har granskat handläggningen av två indelningsärenden varav det ena rör *handläggningen om frågan om kommundelning avseende stadsdelen Torslanda* och det andra rör *handläggningen av Heby kommuns läns- och landstingsindelning*. I båda ärenden har utskottet kunnat konstatera att regeringen, vad gäller handläggningen, i sak har hanterat ärendena inom ramen för vad gällande regler tillåter samt att de specifika sakfrågorna eftersom det var fråga om förvaltningsärenden låg utanför riksdagens möjlighet till påverkan.

När det gäller *regeringsbeslut och samråd med EU-nämnden i andra- och tredjepelarfrågor* konstaterar utskottet att skyldigheten att samråda med EU-nämnden omfattar frågor i alla de tre pelarna. Utskottet anför att det givetvis inte är någon lämplig ordning att det vid några tillfällen från regeringens sida har setts som nödvändigt att regeringen fattar beslut inför ministerrådsmöten innan samrådet med EU-nämnden ägt rum. Utskottet anser att detta understryker betydelsen av att beslutssystemet inom EU utformas på ett sådant sätt att de nationella parlamenten ges erforderligt rådrum i aktuella ärenden samt av att regeringen på ett tidigt stadium uppmärksammar vilka ärenden som planeras bli behandlade vid de olika ministerrådsmötena och som kräver regeringsbeslut.

Beträffande ärendet om en gemensam myndighet för statens skolor för vuxna anser utskottet att granskningen inte lett till annan slutsats än att regeringen berett utnämningsärendet och lokaliseringsärendet i enlighet med regeringsformens krav.

När det *gäller näringsminister Björn Rosengrens utfästelser som statlig garanti till flygbolag* noterar utskottet att företrädare för regeringen den 22 oktober 2001 gjorde utfästelser inom ett område som vid den tidpunkten skulle handhas av Riksgäldskontoret. *Reservationer (m), (fp).*

I ärendet om *upphandlingen av helikopter NH90* har utskottets utgångspunkt för granskningen varit att undersöka under vilka omständigheter regeringen fattade beslut mot bakgrund av att det parallellt med upphandlingsförfarandet pågick en förundersökning gällande industrispionage. Utskottet har dock konstaterat att det inte kan bedöma enskildheterna i ärendet och att

Utskottet anför att regeringen vid den aktuella tidpunkten måste bedömas ha haft ytterst begränsade möjligheter att påverka sanktionssystemet, både såvitt avser sanktionskommitténs agerande och konsekvensen att EG-kommissionen enligt ett redan tidigare gällande bemyndigande kompletterade förteckningen enligt en inom EU gällande förordning. *Reservation (v), (fp) och (mp).*

I granskningsärendet om *avvisning till Egypten* tyder den redogörelse som har lämnats från Regeringskansliet beträffande de sökandes möjligheter att ta del av handlingar och uppgifter inte på felaktigheter som skulle kunna föranleda kritik. I fråga om risken att de avvisade männen vid ett återsändande till Egypten skulle utsättas för behandling i strid med artikel 3 i Europakonventionen och andra bestämmelser med samma innehåll har regeringen bedömt garantierna som Sverige fått av Egypten som tillräckliga. Utskottet utgår från att regeringen ser till att uppföljningen av hur männen behandlas kommer att fortgå. *Reservation (v), (fp) och (mp).*

När det gäller *tillstånd till vapenexport* har utskottet funnit att det i det avseende som granskningen gäller inte finns någon grund för kritik från konstitutionell synpunkt vad gäller regeringens befattning med frågor som rör vapenexport. *Reservation (mp).*

Beträffande granskningsärendet om *regeringens hantering av m/s Estonias förlisning* anför utskottet att regeringen i tidigare beslut den 19 april 2001 har konstaterat att det efter JAIC:s slutrapport inte har framkommit några nya omständigheter som utgör skäl för att vidta någon åtgärd i syfte att få till stånd en ny haveriutredning. Utskottet har vid sin granskning inte gjort några sådana iakttagelser som kan läggas till grund för konstitutionell kritik mot regeringen för denna bedömning. *Reservation Björn von der Esch (kd) samt (mp).*

Vad gäller ärendet om *justitieminister Thomas Bodströms ansvar för bristen på ordning och säkerhet under EU-toppmötet i Göteborg* erinrar utskottet om att det operativa ansvaret för den allmänna ordningen och säkerheten vid EU-toppmötet i Göteborg inte har legat hos regeringen, utan hos polismyndigheter som lyder under regeringen. Utskottet har dock sett sig föranlåtet att närmare beröra hanteringen av den skrivelse från Rikspolisstyrelsen innehållande en framställan om att få ta i anspråk beredskapspolismän med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU, vilken sedermera återkallades. Utskottet har inte funnit skäl att ifrågasätta den bedömning som gjorts inom Justitiedepartementet, nämligen att bestämmelserna i beredskapspolisförordningen inte medger generella tillstånd av det slag som Rikspolisstyrelsen hemställt om. Utskottet noterar också att justitieministern inför utskottet uppgett att den information han fick under våren 2001 inte gav anledning att anta annat än att polisen ansåg sig ha kontroll över situationen inför toppmötet i Göteborg samt att den skulle kunna kontrollera säkerheten vid mötet. Utskottet konstaterar också att Polismyndigheten i Västra Götaland den 26 april 2001 gjorde bedömningen att förstärkningar ur den reguljära polisstyr-

myndigheter (2001/02:KU30) och understryker vikten av att en reglering vad gäller myndigheters tillämpning av sponsring snarast kommer till stånd.

I granskningsärendet om *uppgifter om u-båtskränkningar i svenska vatten* har utskottet konstaterat de resultat till vilka utredningar som genomförts inom Försvarsdepartementet och på regeringens uppdrag av den särskilde utredaren Rolf Ekéus kommit. Utskottet har i sin granskning inte funnit stöd för att göra en annan bedömning.

När det gäller ärendet om *formerna för utrikespolitiska beslut* anför utskottet att granskningen har bidragit till en fördjupning av insikterna när det gäller villkoren för beslutsfattandet inom Utrikesdepartementets område och även inom EU. Redovisningen tjänar därigenom ett syfte som underlag och bakgrund för bl.a. framtida granskningsfrågor.

Vad gäller ärendet om *statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm* anför utskottet att det inte framkommit något belägg för att regeringens medverkan till frågans lösning vad gäller Centralbron skulle vara villkorad av att det blev en majoritet i Stockholms stads kommunfullmäktige med en viss politisk inriktning.

I granskningsärendet *om statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning* i Ericsson anför utskottet att det enligt utskottets mening är av stor vikt att statsråd deltar i den allmänna debatt som pågår i samhället. Utskottet anser dock att statsråd bör inta en restriktiv hållning när det gäller offentliggörande av egna aktiedispositioner i syfte att uttrycka gillande eller ogillande. *Reservation (m).*

Utöver de tolv reservationer som angivits i det föregående innehåller betänkandet tre särskilda yttranden.

Utredningen om ett gemensamt radiosystem 35
Interpellationer under våren 2000 36
Regeringens uppdrag till Statskontoret den 17 augusti 2000 36
Statskontorets delrapport till regeringen den 2 april 2001 37
Riksdagens beslut den 16 maj 2001 37
Statskontorets och Rikspolisstyrelsens skrivelse till regeringen den 15 juni 2001 38
Statskontorets begäran den 21 september 2001 om att få avbryta uppdraget från regeringen 38
Interpellationssvar från statsrådet Mona Sahlin den 23 oktober 2001 38
Regeringens beslut den 8 november 2001 39
Riksdagens beslut den 6 december 2001 40
Rapport från regeringens förhandlare den 27 mars 2002 41
Försvarsutskottets betänkande 2001/02:FöU10 42
Utfrågning med Ulf Petterson 42
Promemoria från Näringsdepartementet 44
Utskottets ställningstagande 46
1.5. Statsrådet Britta Lejons handläggning av frågan om kommundelning avseende stadsdelen Torslanda 49
Anmälan 49
Bakgrund 49
Gällande bestämmelser 50
Tidigare riksdagsbehandling 50
Interpellationsdebatt i riksdagen 51
Justitiedepartementets promemoria 52
Tillkännagivanden 52
Utskottets ställningstagande 53
1.6. Handläggningen av frågan om Heby kommuns kommun- och landstingstillhörighet 54
Anmälan 54
Bakgrund 54
Gällande bestämmelser 55
Tidigare riksdagsbehandling 55
Utskottets ställningstagande 57
1.7. Regeringsbeslut och samråd med EU-nämnden i andra- och tredjepelarfrågor 58
Ärendet 58
Bakgrund 58
Regeringens samråd med riksdagens EU-nämnd 58
Förhållandet till EU:s beslutsprocess 60
Behovet av regeringsbeslut i processen inom andra och tredje pelarna 62
Tidigare KU-granskning av regeringens samråd med EU-nämnden i frågor inom tredje pelaren 62

Spelmarknaden på Internet 93
Promemoria från Finansdepartementet 94
Utfrågning 94
Utskottets ställningstagande 95
2.6. Statsrådet Mona Sahlins hantering av ett ärende om bidrag till Fryshusets verksamhet 96
Ärendet 96
Bakgrund 96
Promemoria från Näringsdepartementet 96
Utfrågning 97
Regleringsbrev, m.m. 98
Utskottets ställningstagande 98
2.7. Justitieminister Thomas Bodströms handläggning av skrivelser från Staffan Taube 99
Ärendet 99
Bakgrund 99
Promemorian från Justitiedepartementet 100
Utskottets ställningstagande 101
2.8. Handläggningen av ett tillsättningsärende gällande chef för Östasiatiska museet 102
Ärendet 102
Bakgrund 102
Promemoria från Regeringskansliet 102
Utskottets ställningstagande 103
2.9. Näringsdepartementets hantering av uppgifter i ärendet om statens förvärv av aktier i Assi Domän 104
Ärendet 104
Bakgrund 104
Propositionen 104
Näringsutskottets tillgång till Regeringskansliets akt i ärendet, m.m. 105
Gällande regler om sekretess 106
Sekretessbelagda handlingar 107
Tidigare granskning 107
Promemoria från Näringsdepartementet 107
Utfrågning av näringsminister Björn Rosengren 108
Utskottets ställningstagande 109
2.10. Notifiering av miljöbalken 110
Anmälan 110
Bakgrund 110
Miljöbalken 110
Tekniska föreskrifter och notifiering 110
Skyldighet att notifiera 111
Gällande bestämmelser 112
Skrivelse från Miljödepartementet 113

2.15. Justitieminister Thomas Bodströms ansvar för bristen på ordning och säkerhet under EU-toppmötet i Göteborg 152
Ärendet 152
Allmänt om statsrättsliga regler för regeringens styrning av polisväsendet 152
Göteborgskommittén 153
Promemorior från Justitiedepartementet 153
Skrivelse från Polismyndigheten i Västra Götaland 155
Beredskapspolisen 156
Något om antal poliser m.m. vid insatser i samband med internationella möten 158
Utfrågning 159
Utskottets ställningstagande 159
2.16. Näringsminister Björn Rosengrens handläggning av SAS kartellsamarbete med Maersk 160
Ärendet 160
Bakgrund 160
SAS och dess ägarstruktur 160
Styrelsen 161
Konkurrensfrågor 161
Promemoria från Näringsdepartementet 164
Utfrågning 165
Utskottets ställningstagande 165
2.17. Regeringens utnämningspolitik 167
Ärendet 167
Bakgrund 167
Studieförbundets Näringsliv och Samhälle skrift Vem styr? 167
Promemoria från Justitiedepartementet 168
Utfrågning 169
Utskottets ställningstagande 170
2.18. Kulturminister Marita Ulvskogs utövande av ägandet i Teracom AB 171
Ärendet 171
Bakgrund 171
Gällande regler om sekretess 172
Teracom AB 173
Promemoria från Kulturdepartementet 176
Garanti och omstrukturering 177
Utfrågning med kulturminister Marita Ulvskog 179
Tidigare granskning 180
Utskottets ställningstagande 180
3. Regeringens ansvar för förvaltningen m.m. 182
3.1 Utbildningsminister Thomas Östros ansvar för Centrala studiestödsnämnden 182
Ärendet 182

Ytterligare kommentarer från Håkan Lavén 210
Ytterligare kommentarer från Marita Ulvskog 211
Utskottets ställningstagande 212
3.4. Regeringens godkännande av Finansinspektionens sponsoravtal med affärsbankerna 214
Anmälan 214
Riksdagens revisorers förslag angående sponsring av statliga myndigheter 214
IOSCO-konferensen 214
Finansinspektionens överväganden angående sponsring 215
Finansinspektionens yttrande 216
Tidigare riksdagsbehandling 217
Skrivelse från Finansdepartementet 217
Utskottets ställningstagande 218
4. Uppgifter om ubåtskränkningar i svenska vatten 219
Ärendet 219
Bakgrund 219
Ubåtsutredningens slutbetänkande 221
Tidigare utskottsgranskning i ubåtsfrågan 225
Utskottets ställningstagande 227
5. Formerna för utrikespolitiska beslut 229
Ärendet 229
Gällande regler 229
Regeringskansliärenden och departementsärenden 230
Ärendehantering eller s.k. faktiskt handlande 231
Former för samråd inom Regeringskansliet 231
Formerna för hanteringen av frågor inom ramen för internationella förhandlingar 232
Europeiska rådet 232
Tidigare granskning 233
Promemoria från Utrikesdepartementet 235
Konstitutionsutskottets utfrågning 239
Yttrande från utrikesutskottet 244
Utrikesutskottets utfrågning 247
Utskottets ställningstagande 249
6. Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm 251
Ärendet 251
Bakgrund 251
Gällande ordning 251
Skriftligt svar på fråga om infrastruktursatsningar i Stockholm 252
Stockholmsberedningen 253
Promemorior från Statsrådsberedningen 254
Utfrågningar, m.m. 255
Utfrågning med Annika Billström 255

Utskottets anmälan

Konstitutionsutskottet har enligt 12 kap. 1 § regeringsformen granskat statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning i vissa särskilda fall. Utskottet anmäler härmed för riksdagen resultatet av granskningen.

Stockholm den 21 maj 2002

På konstitutionsutskottets vägnar

Per Unckel

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Per Unckel (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Mats Berglind (s), Lars Hjertén (m), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s), Mats Einarsson (v), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Helena Bargholtz (fp) och Sven Bergström (c).

Pär Axel Sahlberg har avstått från att delta i behandlingen av ärendet 3.2 Beslutet att befria Anhörigkommittén från dess uppdrag. I hans ställe har deltagit Anders Bengtsson (s).

Helena Bargholtz har avstått från att delta i behandlingen av ärendet 3.4 Regeringens godkännande av Finansinspektionens sponsoravtal med affärsbankerna.

gen beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om exportstöd och utbildning av flygförare.

De frågor som riksdagens beslut aktualiserade bereddes inom Regeringskansliet. Den 15 september 2000 upprättades inom Regeringskansliet (Försvarsdepartementet) den preliminära promemorian *Vissa frågor om den framtida flygutbildningen*. Denna sändes ut på ett samrådsförfarande till berörda myndigheter och intressenter. Den 7 november 2000 inkom företrädare för samtliga riksdagspartier utom Miljöpartiet med ett pressmeddelande om att förlägga flygvapenutbildningen till Uppsala. Därutöver överlämnade Moderaterna den 8 november 2000 en namninsamling för att behålla F 16 i Uppsala (jfr prop. 2000/01:35 s. 5).

I proposition 2000/01:35 *Samverkan mellan civil och militär flygutbildning* bedömde regeringen att delar av den civila och militära flygutbildningen borde samordnas. En samordnad verksamhet borde kunna tillämpas från den 1 januari 2002 (s. 6 f.). Regeringen ansåg vidare att en samordningsfunktion med representanter för berörda myndigheter borde inrättas för att genomföra och utveckla samordningen. Den grundläggande militära flygutbildningen borde enligt regeringen samlokaliseras med den grundläggande taktiska flygutbildningen i Uppsala (s. 18 f.). I propositionen föreslog regeringen att flygvapnets Uppsalaskolor (F 20) skulle läggas ned den 31 december 2001 eller vid den senare tidpunkt regeringen bestämde (förslag 1). Vidare föreslog regeringen att flygstridsskolan, med en verksamhet som innefattar F 20:s verksamhet samt den grundläggande militära flygutbildningen (GFU) och den grundläggande militära taktiska flygutbildningen (GTU), skulle inrättas i Uppsala den 1 januari 2002 eller vid den senare tidpunkt som regeringen bestämde (förslag 2). Därutöver föreslog regeringen att Upplands flygflottilj /F 16) skall läggas ned senast den 31 december 2003 (förslag 3).

Försvarsutskottet gjorde i betänkande 2000/01:FöU2 följande ställningstagande i fråga om flygstridskrafternas organisation (s. 17 f.):

> Utskottet vill inledningsvis erinra om vad *riksdagen senast beslutat* om flygstridskrafternas organisation (prop. 1999/2000:30, bet. 1999/2000:FöU2, rskr. 1999/2000:168), nämligen att
> – flygstridskrafterna i framtiden skall bestå av åtta divisioner JAS 39 Gripen. Dessa åtta divisioner bör fördelas på fyra flottiljer,
> – Skånska flygflottiljen F 10 läggs ned den 31 december 2002,
> – de två Viggendivisionerna vid F 16 i Uppsala läggs ned senast den 31 december 2003 samt att
> – regeringen bör återkomma till riksdagen rörande exportstöd och utbildning av flygförare.
> *Regeringen föreslår* i propositionen att riksdagen
> – lägger ned Flygvapnets Uppsalaskolor,
> – lägger ned Upplands flygflottilj F 16 och i stället
> – inrättar Flygstridsskolan i Uppsala.
> I *motioner föreslås* att
> – propositionens förslag avslås,
> – beslutet om nedläggning av F 10 upphävs,
> – beslutet om nedläggning av stridsflygdivisionerna vid F 16 upphävs,
> – F 16 läggs ned senast den 31/12 2003,

Regeringens beslut den 20 december 2001

Regeringen beslutade den 20 december 2001 om lokaliseringen av den militära flygutbildningen.

I sin redovisning av ärendet anför regeringen att det inom Regeringskansliet i maj 2001 formades en tjänstemannagrupp med representanter för Försvarsdepartementet och Försvarsmakten för att utarbeta ett underlag inför regeringens beslut om lokaliseringen av den militära flygutbildningen. Tjänstemannagruppen redovisade därefter ett förslag. Gruppen föreslog att GFU och GTU skall samlokaliseras på detachementet på Malmens flygplats i Linköping, som i och med nedläggningen av Upplands flygflottilj (F 16) ansvarsmässigt kommer att överföras till någon av de kvarvarande flottiljerna. GFU skall enligt förslaget omlokaliseras från Skånska flygflottiljen (F 10) i Ängelholm till Malmen senast sommaren 2003. Den utbildningsomgång som inleds sommaren 2002 på F 10 skall flyttas till F 16 senast den 31 december 2002 och sedan slutföras i Uppsala under våren 2003. Vidare föreslog tjänstemannagruppen att GFU fr.o.m. sommaren 2003 skall genomföras på Malmen. GTU skall omlokaliseras från F 16 i Uppsala till Malmen så att GTU kan genomföras på Malmen fr.o.m. den 1 januari 2004. Tjänstemannagruppen konstaterar att förslaget innebär att riksdagens beslut att lägga ned F 10 den 31 december 2002 och F 16 den 31 december 2003 kan genomföras.

I regeringens beslut nämns vidare några av de instanser som har yttrat sig över tjänstemannagruppens förslag.

Som sina överväganden anger regeringen att den i likhet med vad som anges i arbetsgruppens rapport finner att flygutbildningen bör samordnas på Malmens flygplats. En förutsättning är enligt regeringen att tillstånd enligt bl.a. miljöbalken lämnas till verksamheten.

Härefter beslutar regeringen att det som avses i punkterna 1–5 i beslutet skall gälla under förutsättning att erforderliga tillstånd enligt bl.a. miljöbalken lämnas till verksamheten.

1) GFU och GTU skall samlokaliseras till nuvarande detachementet på Malmens flygplats i Linköping.

2) Detachementet skall ansvarsmässigt senast den 31 december 2002 överföras från F 16 till Blekinge flygflottilj (F 17).

3) Försvarsmakten skall omlokalisera GFU till Malmen senast den 30 juni 2003. F 10:s verksamhet skall upphöra när flygflottiljen läggs ned den 31 december 2002.

4) Försvarsmakten skall omlokalisera GTU till Malmen senast den 31 december 2003.

5) Försvarsmakten skall omgående börja vidta de åtgärder som behövs för att nödvändiga lokaler för flygutbildningen byggs eller i övrigt iordningställs på Malmen.

I beslutet anges vidare bl.a. att Försvarsmakten omgående skall vidta de åtgärder som behövs för en förnyad miljöprövning av Malmens flygplats.

Till dessa organisationsenheter/flygflottiljer anges ingenting i den tredje kolumnen – Anmärkning – utom såvitt avser Skånska flygflottiljen (F 10) där det anges Flygskolan (FlygS).

Från och med den 1 januari 2002 gäller enligt förordningen att det för organisationsenheten Upplands flygflottilj (F 16) som anmärkning i tredje kolumnen anges: Verksamhet i Uppsala, Linköping/Malmen och Visby. Denna ändring beslutades av regeringen genom en förordning som utfärdades den 16 november 2000 (SFS 2001:1264).

Det som anges i den tredje kolumnen i bilagan till förordningen utgör ingen egen organisationsenhet, utan är en anmärkning om vad som ingår i respektive organisationsenhet, vilken anges i första kolumnen under Benämning (jfr bet. 2000/01:KU20 s. 18 f.).

Försvarsmaktens föreskrifter om verksamheten vid Försvarsmakten

I organisationsenheterna i Försvarsmakten kan ingå andra enheter som inte framgår av förordningen med instruktion för Försvarsmakten, nämligen sådana som Försvarsmakten enligt 15 § förordningen själv bestämmer om. Eftersom Linköping/Malmens organisatoriska placering inte reglerades i regeringens förordning vid tidpunkten för försvarsutskottets behandling/riksdagsbeslutet bestämde således Försvarsmakten själv om detta vid denna tidpunkt.

Av Försvarsmaktens föreskrifter om verksamheten vid Försvarsmakten (FFS 1999:2, verksamhetsordning) framgick att Malmen vid denna tid ingick i organisationsstrukturen för Upplands flygflottilj (F 16). Vid denna tid ingick Malmen också i organisationsstrukturen för Blekinge flygflottilj (F 17).

I FFS 2000:7, som trädde i kraft den 10 juli 2000 och gällde fram till den 31 december 2001 regleras inte Malmens organisatoriska placering inom Försvarsmakten.

Som framgått ovan regleras fr.o.m. den 1 januari 2002 i förordningen med instruktion för Försvarsmakten att Malmen organisatoriskt ingår i F 16.

Promemorior från Försvarsdepartementet

Promemoria den 28 februari 2002

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt svar på vissa frågor. Som svar har överlämnats en promemoria upprättad inom Försvarsdepartementet den 28 februari 2002. I promemorian anförs att det i maj 2001 bildades en arbetsgrupp inom departementet för att med utgångspunkt från riksdagens beslut den 16 maj 2001 utarbeta ett underlag för regeringens beslut i fråga om lokaliseringen av den militära flygutbildningen. Arbetsgruppen bestod av två tjänstemän från departementet. Till gruppen knöts från Försvarsmakten ställföreträdande överbefälhavaren, ställföreträdande chefen för det flygtaktiska kommandot och ytterligare en tjänsteman.

fann vidare att Malmen uppfyllde de grundläggande kraven för en lokalisering av GFU och GTU. I nästa steg belyste arbetsgruppen ett antal förhållanden vid Malmen som enligt promemorian var av betydelse för en eventuell lokalisering av flygutbildningen. Det gällde nuvarande verksamhet, befintlig infrastruktur som bansystem, befintliga lokaler, miljökonsekvenser, verksamhetsbetingelser samt samordningsmöjligheter med annan försvarsmaktsverksamhet. Gruppen tillämpade därefter samma urvalsfaktorer på Malmen som gruppen gjort på flottiljflygplatserna.

När det gällde miljökonsekvenserna konstaterade arbetsgruppen att Malmens flygplats är miljöprövad bl.a. för flygning med JAS 39 Gripen och med helikopter. Arbetsgruppen fann att det buller som skulle föranledas av flygutbildningen ligger innanför Gripens maxbullergräns. En lokalisering av flygutbildningen till Malmen skulle därför inte föranleda annat än obetydliga krav på bullerisoleringsåtgärder utöver dem som föranleds av Gripenverksamheten. Gruppen konstaterade också att en lokalisering av flygutbildningen till Malmen innebär att miljöprövningen av flygplatsen måste göras om. I en förnyad miljöprövning kommer bl.a. kraven på bullerisolering vid flygplatsen att bestämmas.

I promemorian anförs vidare att arbetsgruppen i fråga om investeringsbehovet konstaterade att en lokalisering av GFU och GTU till Malmen kräver ny- eller ombyggnad av bl.a. flygtjänstlokaler och hangar på Malmen. Gruppen beräknade kostnaderna för dessa investeringar till ca 200 miljoner kronor. I de tidigare omtalade två huvudalternativen med flygutbildningen lokaliserad till någon eller några flottiljflygplatser beräknade gruppen investeringskostnaderna till ca 800 miljoner kronor respektive ca 420 miljoner kronor.

Enligt promemorian förordade arbetsgruppen alternativet Malmen, eftersom detta alternativ av flera skäl var det mest fördelaktiga för Försvarsmakten och staten.

Därutöver framhålls i promemorian att arbetsgruppen under sitt utredningsarbete hade kontakt med externa intressenter. Under sommaren och hösten 2001 lämnades synpunkter till gruppen av representanter för länsstyrelsen i Östergötlands län och Linköpings kommun. Vidare lämnades synpunkter av länsstyrelserna i Hallands län, Skåne län och Blekinge län samt Region Skåne. Ytterligare synpunkter lämnades av Trafikhögskolan inom Lunds universitet och av Saab AB.

När det gäller den fortsatta beredningen i Regeringskansliet gjordes enligt promemorian följande överväganden i fråga om vilka behövliga upplysningar och yttranden som skulle inhämtas från berörda myndigheter. Något yttrande från Försvarsmakten bedömdes inte nödvändigt, eftersom den varit väl insatt i arbetsgruppens arbete. Rapporten remitterades till Luftfartsverket som ansvarigt för bl.a. flygtrafiktjänsten, samt till Länsstyrelsen i Östergötlands och Linköpings kommun. Enligt promemorian ansåg remissinstanserna att det inte förelåg något hinder mot den föreslagna lokaliseringen och instämde i förslaget. Försvarsdepartementet fann inget skäl att lämna sammanslutningar och enskilda tillfälle att yttra sig. Departementet ansåg att miljöfrågorna borde

av riksdagens beslut om den militära flygutbildningen. I promemorian påpekas vidare att i en reservation (m) och två särskilda yttranden (kd) och (mp) uttalas kritik av samma slag mot regeringsbeslutet som förs fram i granskningsanmälningarna.

Promemoria den 20 mars 2002

I en promemoria upprättad inom Försvarsdepartementet den 20 mars 2002 lämnas kompletterande uppgifter om F 16 och ansvaret för flygstridskrafternas verksamhet på Malmen i Linköping. När Bråvalla flygflottilj (F 13) lades ned 1992 överfördes enligt promemorian delar av den verksamhet som flottiljen ansvarade för till Upplands flygflottilj, F 16. Det gällde bl.a. ansvaret för flygvapnets/flygstridskrafternas verksamhet på Malmen i Linköping. Verksamhetsstället benämndes därefter F 16 detachement Malmen, F 16 M. I promemorian påpekas att det är Försvarsmakten som beslutar i frågor av detta slag. Försvarsmaktens reglering framgår av Försvarsmaktens föreskrifter om verksamheten vid Försvarsmakten (verksamhetsordning).

Vid tidpunkten för regeringens beslut om lokaliseringen av den militära flygutbildningen – den 20 december 2001 – gällde FFS 2000:7. I promemorian konstateras att det i dessa föreskrifter emellertid inte anges att Malmenverksamheten ingår i F 16. Enligt promemorian uppger Försvarsmakten vid förfrågan från Försvarsdepartementet att regleringen fallit bort av misstag. Att Malmenverksamheten ingick i F 16 framgår av de föreskrifter som föregick FFS 2000:7, nämligen FFS 1999:2. I promemorian framhålls att det styrks av följande förhållanden att det är fråga om ett misstag från Försvarsmaktens sida när FFS 2000:7 beslutades:

– Malmenverksamheten har inte inordnats i någon annan organisationsenhet.

– Malmenverksamheten har inte utgjort en självständig organisationsenhet.

– Chefen för F 16 har även under den ifrågavarande tiden utövat chefskapet i olika avseenden för Malmenverksamheten.

I promemorian framhålls att i 2001 års föreskrifter är misstaget rättat, och där anges åter att verksamheten ingår i F 16.

Promemoria den 8 maj 2002

Utskottet har den 30 april 2002 ställt en fråga till Regeringskansliet om Försvarsdepartementet för närvarande beräknar kostnaderna för investeringar på Malmen med anledning av en lokalisering av den samlade flygutbildningen dit till samma belopp som den i promemorian den 28 februari 2002 omnämnda arbetsgruppen. Som svar anförs i en promemoria upprättad inom Försvarsdepartementet den 8 maj 2002 att departementet ser över kostnadsberäkningarna kontinuerligt och bedömer fortfarande att investeringskostnaderna blir ca 200 miljoner kronor.

1.2. Interregnum på skolministerposten

Anmälan

I en granskningsanmälan, *bilaga A1.2.1*, har begärts att konstitutionsutskottet granskar statsministerns och dåvarande statsrådet Ingegerd Wärnerssons ansvar för inskränkning vad gäller besvarande av interpellationer.

I anmälan anförs att statsrådet Ingegerd Wärnersson inte besvarade sex interpellationer av skälet att hon inom kort skulle avgå. Alla interpellationerna var väckta i god tid för att hinna besvaras inom den period som finns fastställd enligt riksdagsordningen. Genom att interpellationerna inte besvarades har enligt anmälaren ett hinder uppstått för riksdagen att utöva den kontrollmakt som interpellationsinstrumentet utgör. Detta genom ett reellt men inte formellt interregnum på skolministerns arbetsområde. För detta har den formellt ansvarige ministern ett ansvar, men även statsministern genom att han har det övergripande ansvaret för att arbetet i regeringen fungerar.

Gällande bestämmelser

Enligt 6 kap. 1 § regeringsformen tillsätter statsministern övriga statsråd. Ett statsråd skall enligt 6 kap. 6 § entledigas om han eller hon begär det. Statsråd entledigas av statsministern. Enligt 6 kap. 8 § uppehåller ett statsråd som har entledigats på egen begäran sin befattning till dess att en efterträdare har tillträtt, om statsministern begär detta.

Statsministern utser enligt 7 kap. 1 § bland statsråden chefer för departementen. Enligt 7 kap. 5 § kan statsministern också förordna att ett ärende eller en grupp av ärenden som hör till ett visst departement skall föredragas av ett annat statsråd än departementschefen.

Enligt 12 kap. 5 § regeringsformen får en riksdagsledamot enligt bestämmelser i riksdagsordningen framställa interpellationer eller frågor till statsråd i angelägenheter som angår dennes tjänsteutövning.

De närmare bestämmelserna vad gäller interpellationer finns i 6 kap. 1 § riksdagsordningen. En interpellation skall ha bestämt innehåll och vara försedd med motivering. En interpellation besvaras inom två veckor från det att den ingetts. Gör kammaren ett uppehåll i sitt arbete under tvåveckorsperioden, förlängs tiden med vad som motsvarar uppehållet. Om svar inte lämnas inom den angivna tiden skall statsrådet meddela riksdagen varför svar uteblir eller anstår. Sådant meddelande får inte följas av överläggning. En interpellation förfaller om den ej besvarats vid det riksmöte då den väckts.

Tilläggsbestämmelse 6.1.2 säger att när ett statsråd ämnar besvara en interpellation bestämmer talmannen efter samråd med statsrådet och interpellanten vid vilket sammanträde svaret skall lämnas. Meddelande om detta lämnas utan dröjsmål på sätt som talmannen bestämmer och tas upp på föredragningslistan.

Utfrågning av statsminister Göran Persson

Vid ett offentligt utskottssammanträde den 23 april 2002 utfrågades statsminister Göran Persson om statsrådet Wärnerssons beslut att inte besvara interpellationerna, *bilaga B17*. Vid utfrågningen sade statsministern att han tror att statsrådet Wärnersson själv gick till riksdagen med ett besked om att hon inte skulle svara på interpellationerna på grund av synnerliga skäl. I synnerliga skäl tolkade hon in sin avgång. Vidare sade statsministern att statsrådet Wärnersson hade tolkat att interpellationerna handlade om den framtida skolpolitiken och att det var bättre att den som kom efter henne svarade än att hon skulle svara och sedan försvinna som statsråd.

Statsministern sade också att han kunde försäkra att nästa gång en motsvarande situation inträffar kommer interpellationerna att besvaras, såvida inte KU finner att detta är synnerliga skäl.

På frågan om statsministern själv med en gång hade fått reda på att interpellationerna inte skulle komma att besvaras svarade statsministern att hans egen minnesbild är att han själv fick reda på det i samband med att det skulle bli en KU-utfrågning i ärendet.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare anfört är interpellationer ett viktigt instrument i riksdagens kontroll av regeringen. Det är utskottets bestämda uppfattning att ett statsråd endast i undantagsfall och om synnerliga skäl föreligger bör kunna avstå från att besvara en interpellation, även om det inte finns någon lagstadgad skyldighet för statsråden att besvara interpellationer. Utskottet vill också understryka att ett statsråd som har aviserat sin avgång ändå har att fullfölja sina förpliktelser som statsråd fram till avgången.

Granskningen föranleder i övrigt inte något uttalande från utskottets sida.

pågående utvärdering är genomförd, återkommer till riksdagen med förslag om en avveckling av sotningsmonopolet.

Beredningen inom Försvarsdepartementet

I november 2000 tillsatte regeringen en arbetsgrupp som hade till uppgift att analysera och lämna förslag till hur en reformering av sotningsväsendet skulle kunna åstadkommas. Arbetsgruppen redovisade sitt arbete för försvarsministern i en rapport i mars 2001. Med utgångspunkt i arbetsgruppens rapport beslöt regeringen att ge Räddningstjänstutredningen tilläggsdirektiv att utarbeta ett delbetänkande med förslag till ett reformerat sotningsväsende.

I maj 2001 överlämnades delbetänkandet Reformerat sotningsväsende (SOU 2001:42) till regeringen. I betänkandet föreslogs att det kommunala sotningsmonopolet upphävs och att ansvaret för sotning och brandskyddskontroll förs över på den enskilde.

I juni 2001 svarade försvarsministern på en skriftlig fråga om sotningsmonopolet. I sitt svar hänvisade försvarsministern till att delbetänkandet om reformerat sotningsväsende var ute på remiss och att regeringen skulle återkomma till riksdagen efter det att remisstiden gått ut den 10 september 2001.

I en interpellationsdebatt om sotningsmonopolet den 29 januari i år hänvisade försvarsministern till att det i regeringsförklaringen inför innevarande riksmöte anfördes att regeringen kommer att ta initiativ till en omfattande och förutsättningslös utvärdering av de genomgripande avregleringar och förändringar av offentlig verksamhet som genomdrivits under senare år. I interpellationsdebatten sade försvarsministern att regeringen har funnit att den övergripande utvärderingen av avregleringen motiverar att en proposition i frågan om sotningsväsendet inte läggs fram.

Utskottets ställningstagande

Granskningen föranleder inte något uttalande från utskottets sida.

syn över departementsgränserna, åsamkat medborgarna stor skada och riskerar nu att leda till en utveckling som gör att de goda föresatser som återkommande redovisats inte kan uppfyllas. Anmälarna anser att konstitutionsutskottet bör granska huruvida regeringen handlagt detta ärende på ett sätt som står i överensstämmelse med de allmänna krav på beredning som kan ställas på regeringen.

Till grund för granskningen har bl.a. legat en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria, *bilaga A1.4.3*, samt en utfrågning, *bilaga B6*.

Bakgrund

Utredningen om ett gemensamt radiosystem

Regeringen beslutade den 26 juni 1997 att de ekonomiska förutsättningarna för och konsekvenserna av ett gemensamt radiosystem för polisväsendet, den kommunala räddningstjänsten samt hälso- och sjukvården skulle klargöras (dir. 1997:92). En särskild utredare skulle därför tillkallas med uppgift att utreda och lämna förslag på teknisk lösning, samverkansformer samt en lösning av ägarfrågorna. Utredaren skulle också föreslå lämplig huvudman för radiosystemet samt lämna förslag på finansieringsformer. Slutligen skulle utredaren lämna förslag på eventuella andra organisationer som skulle ingå i användar- och ägarkretsen.

Utredningen om ett gemensamt radiosystem avlämnade i december 1998 sitt betänkande *Ett tryggare Sverige – ett gemensamt system för mobil kommunikation* (1998:143). I betänkandet konstaterade utredningen att det vid denna tid fanns, både inom den offentliga och den privata sektorn, ett stort antal enskilda radionät (s. 9 f.). Alla de myndigheter och organisationer som utredningen hade fört diskussioner med hade problem med sina dåvarande radiosystem. Systemen behövde bytas ut inom en snar framtid. Detta behövde enligt utredningen ske på ett samordnat sätt. När det gällde valet av teknik var utredningens slutsats att TETRA (Terrestrial trunked radio) uppfyllde uppställda krav för radiokommunikation för de samhällsviktiga verksamheterna, medan GSM inte gjorde det. TETRA borde enligt utredningen sålunda utgöra basen för radiokommunikationen för de användare som utredningen studerar.

Vidare såg utredningen det som nödvändigt att en nyanskaffning av ett system för mobil kommunikation för de samhällsviktiga verksamheterna skedde på ett samordnat sätt. Utredningen framhöll att om det av någon anledning inte skulle bli en gemensam lösning (eller om en sådan skulle dra ut på tiden) fanns det ändå flera användare som när nog omgående måste byta system. Detta gällde bl.a. polisen. Därutöver pekade utredningen på att konsekvenser av en utveckling där olika användare var för sig bygger upp egna system skulle vara att den rådande splittrade situationen skulle kvarstå. En sådan utveckling gick enligt utredningen inte att förena med existerande politik för medborgarnas trygghet. Utredningen föreslog därför att regeringen i samverkan med Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet och berörda stat-

Uppdraget skulle vara slutfört senast den 1 februari 2002.

Statskontorets delrapport till regeringen den 2 april 2001

Statskontoret överlämnade den 2 april 2001 en delrapport till regeringen där det bl.a. konstaterades att det inte fanns någon möjlighet att fullfölja uppdraget med nuvarande direktiv och förutsättningar. Statskontoret ansåg att vissa ytterligare ställningstaganden/bemyndiganden krävdes för att uppdraget skulle kunna drivas vidare. För att gällande tidsplan skulle kunna följas behövde dessa ställningstaganden/bemyndiganden enligt Statskontoret lämnas före den 31 maj 2001.

Riksdagens beslut den 16 maj 2001

I betänkandet 2000/01:FöU8 *Samhällets räddningstjänst* behandlade försvarsutskottet bl.a. en del av regeringens skrivelse 2000/01:52 *Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred* som handlade om kommunal räddningstjänst samt motioner. När det gällde frågan om gemensamt system för radiokommunikation erinrade försvarsutskottet om att det behandlat denna fråga i april 2000 (bet. 1999/2000:FöU5 s. 12 och 13). Utskottet redogjorde då för Utredningen om ett gemensamt radiosystem (SOU 1998:143). Vidare anförde utskottet att det av regeringens nu aktuella skrivelse framgick att av stor betydelse för samarbetet vid särskilda händelser är möjligheterna till ett bra radiosamband mellan inblandade myndigheter. Regeringen hade därför gett Statskontoret i uppdrag att upphandla ett gemensamt radiokommunikationssystem för all samhällsviktig verksamhet, baserat på s.k. TETRA-standard. Uppdraget skulle vara slutfört senast den 1 februari 2002.

Utskottet hade nu erfarit att Statskontoret den 6 april 2001 överlämnat en delrapport i detta ärende till regeringen. Därutöver påpekade utskottet att det i sin tidigare behandling av denna fråga bl.a. hade framhållit att det är av största vikt för medborgarnas trygghet att samhället har väl fungerande kommunikationer för hantering av olyckor, katastrofer, brottsbekämpning, samhällsstörningar m.m. Därutöver hade utskottet uttryckt sin förståelse för att polis, räddningstjänst och sjukvård m.fl. måste ha goda kommunikationer såväl inom sin egen organisation som mellan de samverkande organisationerna för att kunna fullgöra sina uppgifter på bästa sätt.

Vidare anförde utskottet att det var medvetet om att anskaffningen av ett gemensamt och landstäckande radiokommunikationssystem med högt ställda krav på integritet, tillförlitlighet och säkerhet kräver ett omsorgsfullt beredningsarbete. Utskottet såg därför positivt på att Statskontoret nu fått regeringens uppdrag att genomföra upphandlingen av ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard. Utskottet kunde dock konstatera att det uppdrag som Statskontoret fått i den fortsatta beredningen av detta ärende inte kunde fullföljas. För detta krävdes nya direktiv från regeringen. Utskottet såg därför med stor oro på en utveckling där Statskontoret inte skulle kunna fullfölja upphandlingen till följd av det uppkomna läget. Som framgått var enligt utskottet tiden lämplig att införa ett gemensamt system för många användare.

nuläget. Hon anförde att regeringen dock ansåg att inriktningen på arbetet fortsatt skall vara att söka få till stånd ett nationellt system. Systemet kommer att börja byggas i mindre skala med inriktningen att successivt bli ett landstäckande system. Enligt Mona Sahlin hade Rikspolisstyrelsen i linje med detta tagit initiativ till att anskaffa ett system för att säkra sina behov av ett fungerande radiokommunikationssystem i storstäderna fr.o.m. år 2004. Detta kommer att ske på ett sätt som kan möjliggöra en framtida fortsatt utbyggnad och utveckling av systemet. Mona Sahlin anförde vidare att regeringen också kommer att utse en förhandlingsman som skall föra en dialog med tänkbara användare om hur och när dessa kan och vill ansluta sig till ett nationellt TETRA-system. Detta innebar enligt Mona Sahlin att uppdraget till Statskontoret kommer att få en annan karaktär. Det skall bistå förhandlingsmannen i dennes arbete. Statskontoret skall dessutom belysa och analysera processen för vidareutveckling av ett nationellt system samt utreda frågan om organisatorisk form för förvaltning av systemet i ett färdigt skick.

Regeringens beslut den 8 november 2001

Regeringen beslutade den 8 november 2001 att bemyndiga statsrådet Mona Sahlin att tillsätta en förhandlingsman med följande uppdrag. Förhandlingsmannen skulle föra en dialog med tänkbara användare av ett nationellt radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard eller annat likvärdigt system om hur, när och till vilken kostnad dessa användare kan och vill ansluta sig till systemet. Baserat på detta skulle förhandlingsmannen redogöra för intresset för systemet hos dessa tänkbara användare och lämna förslag på möjlig utbyggnadsordning och takt för införande av systemet. Förhandlingsmannen skulle presentera en eller flera tänkbara modeller för finansiering utifrån intresserade användares vilja att bruka systemet och finansiera den föreslagna utbyggnaden. Användarens önskemål i fråga om upphandlings- och förvaltningsorganisation för systemet skulle även redovisas.

I beslutet angavs vidare att Rikspolisstyrelsen och förhandlingsmannen skall hålla varandra informerade om engagemanget hos andra systemanvändare. Därutöver skulle Statskontoret delge förhandlingsmannen erfarenheterna från sitt uppdrag och utifrån förhandlingsmannens behov i övrigt bistå i arbetet.

Förhandlingsmannen skulle redovisa uppdraget till regeringen senast den 1 april 2002.

Som skäl för sitt beslut gjorde regeringen bedömningen att det i nuläget saknas förutsättningar att finansiera ett fullt utbyggt gemensamt och landstäckande radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard eller annat likvärdigt system. Regeringen ansåg därför att utbyggnaden av ett sådant system bör påbörjas i begränsad skala och ske stegvis. Härvid påpekade regeringen att Rikspolisstyrelsen har tagit initiativ i den riktningen för att säkra myndighetens behov av ett fungerande radiokommunikationssystem i storstadslänen fr.o.m. 2004. Rikspolisstyrelsen har enligt regeringen också för avsikt att försöka engagera andra systemanvändare.

beredningsarbete i såväl organisatoriska som i finansiella frågor. När det gäller val av system har utskottet erfarit att ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard uppfyller uppställda krav i enlighet med vad utskottet nyss anfört.

Därutöver anförde utskottet att det av justitieutskottets yttrande framgår att med hänsyn till tidsfaktorn och den besvärliga situation som polisen befinner sig i, nämligen att kommunikationsfrågan för storstadslänen måste vara löst före utgången av år 2003, kan polisen inte avvakta det nu pågående beredningsarbetet. Utskottet anförde att det därför kan ha förståelse för vad justitieutskottet framhåller om att polisen måste ges möjlighet att på egen hand utveckla ett nytt radiokommunikationssystem i storstadslänen.

Utskottet ansåg dock att detta system skall byggas på ett sådant sätt och med så hög kvalitet att förutsättningarna finns att det på sikt kan utvecklas till ett landstäckande gemensamt system för andra samhällsviktiga verksamheter, såsom kommunal och statlig räddningstjänst, kustbevakning, tull, hälso- och sjukvård, Försvarsmaktens verksamhet, SOS alarmering m.fl.

Utskottet föreslog härefter att vad som nu anförts och med anledning av vissa motioner borde riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Utskottet förutsatte likväl att det uppdrag som den nyligen tillsatte förhandlingsmannen fått leder fram till en sådan lösning att möjligheter öppnas för att börja sjösätta ett av många länge efterfrågat nationellt radiokommunikationssystem.

Riksdagen beslutade i enlighet med vad försvarsutskottet föreslagit (rskr. 2001/02:88–90).

Rapport från regeringens förhandlare den 27 mars 2002

Regeringens förhandlare avlämnade den 27 mars 2002 sin rapport till regeringen. Förhandlaren föreslår att regeringen tillsammans med kommun- och landstingsförbunden gör ett uttalande om önskvärdheten av ett basnät för trygghet och säkerhet med TETRA eller likvärdig standard. Vidare föreslår hon att regeringen uppdrar åt Rikspolisstyrelsen (RPS) att förbereda upphandling i Skåne för ett rikstäckande, allmänt basnät. RPS åläggs att samverka med andra intresserade användare inför utformandet av upphandlingsunderlaget. Hon föreslår också att regeringen i vår beslutar om en kommitté som skall överta polisens ansvar för basnätet. Uppdrag att starta uppbyggnaden av kommittén bör enligt förhandlaren läggas ut i vår. Den bör vara i funktion i början av hösten. Förhandlaren föreslår därutöver att regeringen beslutar om direktfinansiering via budgeten eller lånefinansiering av basnätet. Polisen måste redan för år 2003 få den första etappen direktfinansierad eller få en utökad låneram och bemyndigande för denna. Regeringen bör vidare ge direktiv till sina myndigheter att vid byte av trygghetssystem gå över till detta gemensamma nät. Förhandlaren föreslår också att regeringen beslutar att bidrag till säkerhetssystem i kommuner och landsting fortsättningsvis skall gälla anslutning till det nya nätet.

Betänkandet lämnades i december 1998. Utredningen tryckte hårt på att det var väldigt bråttom men såvitt man kunde se utifrån hände ingenting inom Regeringskansliet. Enligt Ulf Pettersson kunde detta ha många orsaker. En av de viktigaste var att det skedde en stor departementsombildning just då. Det nya Näringsdepartementet bildades, och alla personer bytte uppgifter. En annan fråga som han själv tror har påverkat den långsamma handläggningen är ett oklart ansvarsförhållande, som beror på att det är många departement inblandade. Ulf Pettersson nämnde vidare att processen drevs på myndighetsnivå av myndigheter som egentligen inte kunde styra över användarna, som framför allt finns på kommunal nivå och landstingsnivå.

Ulf Pettersson uppgav vidare att när utredningen föreslog att det skulle bildas en upphandlingsorganisation som skulle företräda användarna och ha starkt stöd hos användarna, tänkte de närmast på intresseorganisationer för kommuner och landsting samt RPS.

Uppdraget som gavs till Statskontoret innehöll enligt Ulf Pettersson inga direktiv om hur upphandlingen skulle göras. Det som man hade pekat på i betänkandet och i remissvaren besvarades inte i uppdraget. Det stod inte vilken typ av upphandling som skulle genomföras, och det stod inte för vilka pengar eller för vilka användare det skulle göras. Efter förstudiefasen lämnades i april 2001 en rapport till Näringsdepartementet där Statskontoret sa att de måste få besked på tre punkter om upphandlingen skulle vara möjlig att genomföra. För att den ursprungliga tidsplanen skulle hålla behövde de besked före sommaren 2001. För att man över huvud taget skulle kunna tillgodose polisens krav var de tvungna att ha besked till september 2001. Det kom dock inga besked alls från Regeringskansliet. De såg därför ingen annan utväg än att bli befriade från uppdraget.

Därutöver uppgav Ulf Pettersson att de under utredningen hade svårt att få substantiella besked från departementet. De hade en handläggare på Näringsdepartementet som kontaktperson, som de träffade ganska frekvent. I enstaka fall träffade de ett departementsråd samt någon gång på slutet en statssekreterare. Inom Statskontoret arbetade de i en projektgrupp som varierade i storlek, men de var 4–5 personer totalt, varav 3–4 arbetade heltid. Ulf Pettersson tror att budgeten låg på totalt 6–7 miljoner kronor.

Enligt Ulf Pettersson lämnades kostnadsberäkningar till regeringen i april 2001 samtidigt med kraven på besked. Beräkningarna avsåg tre olika nivåer beroende på hur avancerat nätet var, och kostnaderna låg mellan 2 och 6 miljarder kronor för infrastrukturen.

Vidare uppgav Ulf Pettersson att polisens behov av att byta system inte bara hänger ihop med att de blir av med frekvenserna, utan det beror också på att de i dag har usla system. Det märktes framför allt vid EU-mötet i Göteborg. Polisen hade inför detta inte kunnat komplettera sitt system för att öka kapaciteten, eftersom radioapparaterna inte finns att köpa längre. Det är en död teknik, så systemen kan inte förstärkas. Detsamma gäller räddningstjänst och sjukvård. Enligt Ulf Pettersson kan det bli en ännu värre situation om bara några byter system. I dag har alla analoga system och kan prata med

ett behov av att förnya delar av sin radiokommunikation. För att inte polisens investering skall bli för kostnadskrävande krävs en delning av kostnaderna mellan användarna av den gemensamma delen av investeringarna. I promemorian anförs att det finns förhoppningar att även privata användare skall delta i projektet. Den konkreta viljan och förmågan hos de tänkta användarna har enligt promemorian varit svår att bedöma, bl.a. eftersom kostnaderna för den enskilda myndigheten, kommunen eller landstinget är beroende av hur stor del av investeringen som betraktas som gemensam och hur denna del skall finansieras. Vidare anförs i promemorian att det har varit svårt att få en tydlig bild av hur mycket dagens kommunikationssystem kostar användarna. Användarna har därför svårt att bedöma hur mycket de är beredda att betala för en ny lösning. De som finansierar ett system av detta slag skulle enligt promemorian därför stå en stor risk. I promemorian anförs sammanfattningsvis att ärendet är ovanligt komplicerat, och varje moment i beredningen tar därför längre tid än i ett rutinärende.

Som svar på utskottets fråga om vad som var skälet till den långa handläggningstiden för att färdigställa remissammanställningen över betänkandet *Ett tryggare Sverige* (SOU 1998:143) anförs i promemorian att betänkandet kom in till Kommunikationsdepartementet den 15 december 1998 och överflyttades till Näringsdepartementet den 1 januari 1999 i och med den sammanslagning av departement som då skedde. Betänkandet skickades ut på remiss den 11 januari 1999 med tre månaders remisstid. Det kom in 62 svar och övriga yttranden, varav de sista den 28 juni 1999. Sammanställningen var klar den 12 april 2000. I promemorian framhålls att arbetet med sammanställningen kunde påbörjas först efter sommaruppehållet 1999. Den dittillsvarande handläggaren beviljades tjänstledighet, varvid ärendet fick föras över på en annan handläggare. Denne fick läsa in betänkandet och sätta sig in i frågan, bl.a. genom att hålla möten med utredaren och tänkbara användare. I promemorian påpekas att betänkandet avsåg tekniskt och även i övrigt komplicerade frågor och att remissvaren var omfattande och detaljerade. Remissutfallet var också "spretigt". Enligt promemorian gjorde dessa omständigheter sammantaget att arbetet med remissammanställningen inte kunde avslutas förrän den 12 april 2000.

När det gäller utskottets fråga om skälet till den långa handläggningstiden med anledning av Statskontorets begäran om ytterligare besked rörande sitt regeringsuppdrag anförs i promemorian att Statskontoret den 6 april 2001 överlämnade två delrapporter till regeringen. Dessa benämndes *Upphandling av ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA standard - Omfattning, inriktning och finansiering* samt *Upphandling av ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA standard – Radionätets drifts- och investeringskostnader*. Den förstnämnda innehöll en begäran om vissa ställningstaganden senast den 31 maj 2001. Det rörde främst finansieringsfrågor men också vissa juridiska och organisatoriska problem. I promemorian framhålls att båda delrapporterna föranledde ytterligare frågor och behov av kompletteringar från Statskontoret. Regeringskansliet hade därför regelbunden kontakt med

förståelse för att polisen på egen hand utvecklar ett nytt radiokommunikationssystem i storstadslänen, eftersom kommunikationsfrågan måste vara löst före utgången av 2003 och det pågående beredningsarbetet i Regeringskansliet inte kunde avvaktas. Utskottet framhöll dock att detta system skall byggas på ett sådant sätt och med så hög kvalitet att det finns förutsättningar att på sikt utveckla detta till ett landstäckande system. Som redovisats ovan har försvarsutskottet ånyo den 14 maj 2002 föreslagit ett tillkännagivande till regeringen rörande frågan om ett gemensamt radiokommunikationssystem. Utskottet har därvid ställt sig bakom regeringens förhandlingsmans förslag, som presenterades i en rapport den 27 mars i år. Som redovisats ovan innebär detta förslag bl.a. att regeringen tillsammans med kommun- och landstingsförbunden gör ett uttalande om önskvärdheten av ett basnät med TETRA eller likvärdig standard. Regeringen bör också uppdra åt Rikspolisstyrelsen att förebereda upphandling för Skåne för ett rikstäckande, allmänt basnät. Förslaget innebär vidare bl.a. att regeringen via budgeten eller lånefinansiering bör besluta om direktfinansiering av basnätet. Bidrag till säkerhetssystem i kommuner och landsting skall enligt förslaget fortsättningsvis gälla anslutning till det nya nätet.

Ärendet om ett gemensamt radiokommunikationssystem har beretts under lång tid i Regeringskansliet. Utskottet konstaterar att det inte har varit aktuellt i förevarande fråga att i föreskriftsform ålägga berörda organ att medverka till att ett gemensamt radiokommunikationssystem kommer till stånd. I stället har en utgångspunkt för regering och riksdag hela tiden varit att frågan skall lösas i samverkan med tänkbara användare av ett sådant system. I sitt svar till utskottet har Regeringskansliet genom ansvarigt departement påpekat att ett gemensamt radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard innebär en mycket ambitiös men också kostnadskrävande kommunikationslösning. Sammanfattningsvis framhålls att ärendet är ovanligt komplicerat och att varje moment i beredningen därför tar längre tid än i ett rutinärende. Utskottet finner inte anledning att ifrågasätta detta.

Emellertid utvisar granskningen enligt utskottets mening att den allt för långa beredningsprocessen också har sin orsak i att erforderliga direktiv och ställningstaganden från regeringens sida har saknats, såväl när det gäller initiativ i finansieringsfrågan som när det gäller andra åtgärder för att få med berörda parter i förberedelserna av ett nationellt radiokommunikationssystem. Detta torde bl.a. ha sin orsak i att regeringen inte i ett tillräckligt tidigt skede har tagit ett samordningsansvar för frågan. Under granskningen har vidare framkommit att om den långa beredningsprocessen hade medfört att förberedelser för lokala lösningar hade inletts hade detta inneburit än större svårigheter att förverkliga det nationella basnätet. Förhandlingsmannens förslag har dock en sådan inriktning att detta inte förefaller behöva ske. Utskottet kan konstatera att regeringens hantering av ärendet om ett gemensamt radiokommunikationssystem, trots flera uttalanden från riksdagen om behovet av ett sådant system, har medfört att en mycket viktig samhällsfråga ännu inte har fått sin lösning. Emellertid konstaterar utskottet att det nu finns konkreta

1.5. Statsrådet Britta Lejons handläggning av frågan om kommundelning avseende stadsdelen Torslanda

Anmälan

I en anmälan, *bilaga A1.5.1*, har begärts att utskottet granskar statsrådet Britta Lejons handläggning av frågan om en delning av Göteborgs kommun avseende stadsdelen Torslanda. I anmälan anförs att riksdagen gav regeringen ett tillkännagivande som innebar att regeringen skulle kunna ompröva frågan om att dela kommunen utan att någon ansökan lämnats in, men att regeringen inte prövade frågan på nytt. I anmälan anförs att utskottet bör granska statsrådets beredning av riksdagens beslut.

Bakgrund

Frågan om att bilda Torslanda kommun väcktes genom en ansökan till Kammarkollegiet 1997. Svenska Kommunförbundet fick i uppdrag av Kammarkollegiet att utreda frågan. Enligt utredningen skulle en delning medföra att såväl Göteborg som Torslanda skulle vara bärkraftiga kommuner både ekonomiskt och befolkningsmässigt.

I samband med valet 1998 genomfördes en folkomröstning i frågan i hela Göteborgs kommun. Vid denna röstade 64,6 % av de röstande i Torslanda för en delning. I hela Göteborgs kommun var motsvarande siffra 17,5 %.

Under 1999 remitterade Kammarkollegiet ärendet till Länsstyrelsen i Västra Götaland, som i sin tur inhämtade yttrande från Göteborgs kommun. Kommunfullmäktige i Göteborg avstyrkte en delning. Länsstyrelsen följde kommunfullmäktiges beslut och uttalade att det inte fanns några bärande skäl för en delning. Kammarkollegiet avslog en delning med motiveringen att då kommunfullmäktige sagt nej till en delning krävs det synnerliga skäl för att en delning skall komma till stånd. I fallet Torslanda är skälen för delningen inte så starka att synnerliga skäl för en delning föreligger.

Kammarkollegiets beslut överklagades till regeringen, som i mars 2000 avslog överklagandet med motiveringen att regeringen delar Kammarkollegiets bedömning.

I april 2001 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande till regeringen om att regeringen borde ompröva Torslandas möjlighet att bli en egen kommun.

I september 2001 gav regeringen Kommundemokratikommittén som tilläggsdirektiv att se över förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar i landstings- och kommunindelningen samt lämna förslag på behövliga ändringar. Utredningen överlämnade sitt betänkande till regeringen den 26 april 2002.

I december 2001 prövade regeringen på nytt frågan om bildandet av Askims kommun mot bakgrund av en förnyad ansökan. (Frågan om Askim hade haft ett förlopp liknande frågan om Torslanda.) Frågan om bildandet av Torslanda kommun prövades inte på nytt vid detta tillfälle.

Vad utskottet nu med anledning av motion 2001/02:Bo304 (c) anfört om bildande av Torslanda kommun bör riksdagen för regeringen tillkännage som sin mening.

I juni 2001 biföll riksdagen bostadsutskottets betänkande 2000/01:BOU13. I betänkande föreslogs att riksdagen skulle ge regeringen till känna att en utredning skall göras med syfte att öka medborgarnas inflytande över sådana förändringar i läns- och landstingsindelningen som gäller deras kommun. Enligt utskottets mening tillgodosåg inte lagstiftningen rimliga krav på inflytande för den befolkning som närmast skulle beröras av ett beslut om ändrad läns- och landstingstillhörighet.

I KU:s betänkande 2001/02:KU10 granskade utskottet regeringens handläggning av ärenden enligt indelningslagen. Utskottet gick igenom de ca 40 indelningsärenden som regeringen har fattat beslut i sedan indelningslagens ikraftträdande varav ett var frågan om bildandet av Torslanda kommun. Utskottet ansåg inte att akternas innehåll gav anledning till någon vidare granskning från formella utgångspunkter.

Interpellationsdebatt i riksdagen

I en interpellation fick statsrådet Britta Lejon frågan om vad hon avsåg att göra för att tillmötesgå Torslandabornas vilja att bilda en egen kommun och riksdagens uppmaning till omprövning av ärendet.

I sitt svar den 27 november 2001 sade statsrådet Britta Lejon att regeringen har tillmötesgått riksdagens formella begäran om en översyn av indelningslagen. Regeringen har gett Kommundemokratikommittén ett tilläggsdirektiv där kommittén skall se över förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar i landstings- och kommundelningslagen. Bl.a. skall det vägas in vilken tyngd befolkningens inställning i en indelningsfråga bör ha. Vidare sade statsrådet att vid bedömningen av om ändringar i kommunindelningen skall göras eller inte är det flera omständigheter som regeringen har att ta hänsyn till. Befolkningens inställning är en viktig omständighet, men kan inte vara ensamt avgörande.

Statsrådet sade att tilläggsdirektiven kommer sig av att en utredning måste titta på den här frågan för att kraven på en god kvalitet i den svenska lagstiftningen skall tillgodoses och att utredningen är nödvändig för att få fram ett bra beslutsunderlag om indelningslagstiftningen skall förändras i riktning enligt riksdagens tillkännagivande. Britta Lejon framhöll att lagstiftningen är utformad så att om den berörda kommunen motsätter sig en ändrad indelning så måste det föreligga synnerliga skäl för att en delning skall komma till stånd. Detta har varit anledningen till att såväl Kammarkollegiet som regeringen har avslagit Torslandas ansökning.

Vad det gäller regeringens möjlighet att själv ta initiativ i frågan hänvisade statsrådet till att regeringen under den här mandatperioden redan har fattat beslut rörande Torslanda och att regeringen inte har gjort någon annan bedömning än Kammarkollegiet. Om regeringen skall komma till någon annan bedömning och ha någon anledning till att ta initiativ i ärendet, samtidigt som

till regeringen (bet. 2001/02:KU6) återkom utskottet till detta ställningstagande.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare har anfört i andra sammanhang finns det inte någon reglering i fråga om s.k. tillkännagivanden. Utskottet förutsätter dock att regeringen hörsammar riksdagens tillkännagivanden. Om regeringen anser sig kunna underlåta att vidta de åtgärder ett tillkännagivande avser, måste regeringens bedömning vad gäller riksdagsbeslut redovisas för riksdagen i samband med att regeringen lämnar sin redogörelse till riksdagen för vilka åtgärder regeringen vidtagit med anledning av riksdagens beslut.

Utskottet vill framhålla att i frågan om bildande av Torslanda kommun som denna granskning avser, låg den specifika sakfrågan genom att det var ett förvaltningsärende, utanför riksdagens möjlighet till påverkan.

Granskningen föranleder i övrigt inte något uttalande från utskottet.

att det faktum att samtliga politiska partier stod bakom ansökan om ett länsbyte borde tillmätas stor betydelse.

Efter remissförfarandet föreslog Kammarkollegiet den 26 september 2000 i ett yttrande till regeringen att länsindelningen den 1 januari 2003 skall ändras på så sätt att Heby kommun överförs från Västmanlands län till Uppsala län.

Regeringen avslog den 19 april 2001 Heby kommuns ansökan då regeringen vid en sammantagen bedömning fann att de villkor som lagen ställer upp för att överföra Heby kommun från Västmanlands län till Uppsala län inte uppfylldes.

I slutet av juni 2001 lämnade Heby kommun in en ny ansökan till regeringen. Regeringskansliet överlämnade ansökan till Kammarkollegiet i slutet av augusti. Kammarkollegiet inkom till regeringen med yttrande i frågan den 17 september. Vid regeringssammanträdet den 11 oktober avslog regeringen ansökan.

Gällande bestämmelser

Det finns inte några författningsbestämmelser som direkt reglerar länsindelningen. Det finns inte heller några regler om förfarandet vid ändringar i denna indelning. Regeringen anses ha rätt att besluta om mindre ändringar, medan frågor om mera omfattande ändringar bör underställas riksdagen (prop. 1978/79:157 s. 85, bet. 1978/79:KU40).

När det gäller sambandet mellan landstingsindelningen och länsindelningen finns det föreskrifter i 1 kap. 2 § kommunallagen (1991:900). Enligt huvudregeln i denna lag omfattar varje landsting ett län.

Ändring i indelningen i landsting regleras i indelningslagen (1979:411). Enligt 2 kap. 1 § får regeringen besluta om ändring i rikets indelning i landsting, om hinder inte möter mot en ändring i länsindelningen. Om sambandet mellan landstingsindelningen och länsindelningen gäller vad som är föreskrivet i 1 kap. 2 § kommunallagen (1991:900). En ändring i landstingsindelningen får dock ske endast om ändringen kan antas medföra bestående fördel för ett landsting eller en del av ett landsting eller andra fördelar från allmän synpunkt. Regeringen får meddela de föreskrifter som behövs för ändringens genomförande.

Tidigare riksdagsbehandling

Bostadsutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågan om Heby kommun. 1998/99 sade bostadsutskottet följande (bet.1998/99:BoU4).

> Frågan om länstillhörighet utreds nu av Kammarkollegiet. Som framgår ovan är avsikten att regeringen därefter skall fatta beslut i ärendet. Utskottet har inte heller nu grund för någon annan uppfattning än att regeringen vid den förestående prövningen kommer att ta tillbörlig hänsyn till resultatet av folkomröstningen hösten 1998. Mot bakgrund härav är utskottet inte nu berett att göra det av motionärerna begärda tillkännagivandet.

Vid en interpellationsdebatt den 16 oktober 2001 svarade statsrådet Britta Lejon på frågan om vilken den bakomliggande orsaken var till att regeringen lät Heby kommuns förnyade ansökan ligga i två månader utan åtgärd. Statsrådet svarade följande:

> Heby kommuns ansökan inkom till regeringen den 26 juni 2001 och överlämnades till Kammarkollegiet den 29 augusti 2001. Yttrandet från Kammarkollegiet inkom till regeringen den 17 september 2001 och regeringen fattade beslut i ärendet den 11 oktober 2001. Den sammanlagda handläggningstiden av ärendet kan således inte bedömas som speciellt lång.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis erinra om utskottets granskning hösten 2001 då bl.a. frågan om Heby kommun granskades i samband med en genomgång av regeringens handläggning av ärenden rörande indelningslagen. Utskottet ansåg inte att akternas innehåll gav anledning till någon vidare granskning från formella utgångspunkter.

När det gäller den förnyade ansökan om Heby kommun låg den specifika sakfrågan utanför riksdagens möjlighet till påverkan eftersom det rörde sig om ett förvaltningsärende. Utskottet kan konstatera att regeringen, vad gäller handläggningen, i sak har hanterat ärendet inom ramen för vad gällande regler tillåter.

Granskningen föranleder inte något ytterligare uttalande från utskottets sida.

i regeringsformen och inte berördes av att en EU-nämnd inrättades samt om att utskottens ställning och uppgifter finns i riksdagsordningen och att det inte heller i fråga om utskottens befogenheter skedde någon förändring genom att EU-nämnden inrättades. Konstitutionsutskottet hänvisade till värdet av utskottens medverkan för att samrådet mellan riksdagen och regeringen skulle bli meningsfullt men också till att det slutliga ansvaret för samrådet med regeringen måste ligga på EU-nämnden med hänsyn till att det i många fall kunde krävas övergripande bedömningar och avvägningar mellan olika intresseområden. Med tanke på den betydelse som borde fästas vid ett sammanhållet förfarande där samrådsorganet har överblick över den samlade EU-politiken ansåg konstitutionsutskottet att det inte var lämpligt att fördela samrådet på olika utskott.[2] Vid EU-frågornas behandling i riksdagen hösten 1996 anförde utskottet att det inte fann anledning att föreslå någon ändring när det gällde samrådet inför ministerrådsmöten i frågor inom andra och tredje pelarna. Även fortsättningsvis borde detta äga rum i EU-nämnden.[3]

I riksdagsstyrelsens förslag Riksdagen inför 2000-talet[4], som grundar sig på förslag av Riksdagskommittén, anges som en utgångspunkt för riksdagens arbete med EU-frågor följande.

> I regeringens allmänna informations- och samrådsskyldighet gentemot riksdagen i EU-frågor inbegrips frågor i andra och tredje pelaren. Riksdagen får fortlöpande information om dessa frågor, och i många avseenden har riksdagens insyn i t.ex. utrikespolitiken ökat jämfört med tiden före Sveriges medlemskap i EU. Andra- och tredjepelarfrågor behandlas i riksdagen i huvudsak som förstapelarfrågor, dvs. informations- och samrådsskyldigheten omfattar också dessa frågor.

Riksdagskommittén, som riksdagsstyrelsen hänvisade till, ansåg att denna ordning skall gälla även fortsättningsvis. Riksdagen har godkänt de riktlinjer för riksdagens arbete med EU-frågor som riksdagsstyrelsen föreslog.[5]

I proposition 2001/02:72 Ändringar i regeringsformen – samarbetet i EU m.m. påpekar regeringen att samrådsskyldigheten för regeringen gäller för hela EU-samarbetet, alltså även beträffande överenskommelser i andra och tredje pelarna. Även om regeringen inte blir statsrättsligt bunden av uttalanden som görs vid samrådet föreligger, enligt vad som uttalas i propositionen, en politisk skyldighet för regeringen att inte agera på ett sätt som strider mot vad som framkommit vid samrådet.

Med anledning av det återgivna uttalandet finns anledning att erinra om att Riksdagskommittén konstaterade att praxis har utvecklats så att det inte anses tillräckligt att regeringen *inte* gör något som står i strid med EU-nämndens synpunkter utan i stället agerar *i enlighet med* nämndens råd och ståndpunkter, och att Riksdagskommittén ansåg – i likhet med riksdagsstyrelsen senare – att denna praxis bör bestå. Riksdagskommittén nämnde att en fråga dock kan utvecklas på ett sätt som gör att regeringen bedömer att en avvikelse från

[2] Bet. 1994/95:KU22 s. 20
[3] Bet. 1996/97:KU2 s. 35
[4] Förslag 2000/01:RS1 s. 123
[5] Bet. 2000/01:KU23, rskr. 2000/01:273–276

rande av gemensamma strategier som har antagits av Europeiska rådet. I dessa fall har de gemensamma strategierna antagits med enhällighet, och de gemensamma åtgärderna och de gemensamma ståndpunkterna kan i dessa fall beslutas med kvalificerad majoritet.[6] Beslut om gemensamma åtgärder fattas när medlemsstaterna förutsätts agera gemensamt i någon form.[7] Beslut om gemensamma ståndpunkter skall avse unionens inställning vad avser ett geografiskt område eller en särskild fråga. Medlemsstaterna skall se till att deras nationella politik överensstämmer med de gemensamma ståndpunkterna[8]. Gemensamma åtgärder kan avse exempelvis valövervakning eller kontroll av tekniskt bistånd med militär slutanvändning. De beslut som fattas är bindande för medlemsstaterna.

GUSP är i huvudsak ett mellanstatligt samarbetsområde, även om kommissionen och Europaparlamentet har viss insyn och visst inflytande.

EU-ländernas samarbete inom *tredje pelaren* – polissamarbete och straffrättsligt samarbete – berör främst de frågor som är kopplade till den fria rörligheten för personer. Samarbetet är visserligen ett mellanstatligt samarbete, men i och med Amsterdamfördraget förenklades beslutsformerna och besluten blev mer bindande. Kommissionen deltar fullt ut i arbetet, medan Europaparlamentet har en begränsad roll.

Rådet kan, på initiativ av en medlemsstat eller av kommissionen, anta gemensamma ståndpunkter, rambeslut, beslut och konventioner.[9]

En gemensam ståndpunkt anger unionens ståndpunkt i en viss fråga och anger den riktning i vilken man vill arbeta.

Ett rambeslut kan liknas vid de direktiv som används inom första pelarens samarbetsområden. Rambesluten har till syfte att harmonisera medlemsstaternas lagstiftning. Rambeslut är bindande när det gäller resultatet som skall uppnås men överlåter till staterna själva att bestämma form och tillvägagångssätt. De kan dock till skillnad från direktiv inte ha direkt effekt. Rambeslut antas med enhällighet av rådet.

Ett genomförandebeslut syftar till att de mål som unionen har satt upp inom tredjepelarområdet skall nås. Det tas vanligen med enhällighet. Dock räcker det med kvalificerad majoritet för att besluta om åtgärder som krävs för att genomföra besluten.

En konvention måste normalt godkännas av medlemsstaternas nationella parlament innan den kan träda i kraft. Denna procedur är tidskrävande. I Amsterdamfördraget infördes därför en ny regel som säger att en konvention kan träda i kraft så snart den har antagits av åtminstone hälften av medlemsstaterna. Konventionen gäller dock bara i de stater som har godkänt den.

[6] FEU artikel 12
[7] FEU artikel 14
[8] FEU artikel 15
[9] FEU artikel 34

got tillfälle diskuterades om riksdagen borde avstå från samråd på de mellanstatliga områdena. Tvärtom underströks det nära sambandet mellan t.ex. de utrikespolitiska övervägandena i andra pelaren och främst handelspolitiken och utvecklingsfrågorna i första pelaren liksom mellan samarbetet om inrikes och rättsliga frågor i tredje pelaren och främst frågorna om personers fria rörlighet i första pelaren.

Promemorior från Justitie- och Utrikesdepartementen

Utskottet har genom en skrivelse till Regeringskansliet begärt synpunkter på samordningen mellan samrådet i EU-nämnden och regeringens beslutsfattande i ärenden där ett formellt regeringsbeslut behövs inför EU:s rådsmöten.

Svaret från Regeringskansliet har kommit i form av promemorior från Justitiedepartementet och Utrikesdepartementet, *bilaga A1.7.2*. Frågan om samordning mellan samrådet i EU-nämnden och regeringens beslutsfattande i ärenden där ett formellt regeringsbeslut behövs inför EU:s rådsmöten diskuteras inte närmare i promemoriorna.

Justitiedepartementet har i sitt svar anfört att man i de tre fall som nämnts som exempel i utskottskansliets promemoria fullgjort sin samrådsskyldighet. I fråga om principen för regeringens samrådsskyldighet på tredjepelarområdet har från departementet anförts följande.

> Som konstitutionsutskottet framhåller i skrivelsen till regeringskansliet (s. 2) var motivet för att inrätta EU-nämnden att riksdagen genom avtalet om Sveriges anslutning till de europeiska gemenskaperna överlät beslutanderätt till dessa gemenskapers institutioner. För att kompensera den förlorade beslutanderätten borde riksdagen ges möjlighet inte bara till kontroll i efterhand utan även till att på förhand påverka regeringens ställningstaganden inför förhandlingar och beslutsfattande inom EU.
>
> Denna motivering tar med sin betoning av det överstatliga inslaget i EU:s beslutsfattande sin utgångspunkt i arbetet i den första pelaren. Arbetet i andra och tredje pelaren är däremot inte baserat på överstatlighet, och riksdagen har, på samma sätt som vid vanliga internationella överenskommelser, fullständig frihet att i efterhand säga nej till de avtal som regeringen i dessa fall ingår med andra medlemsstaters regeringar. Denna grundläggande skillnad mellan de olika pelarområdena kom emellertid aldrig att återspeglas i bestämmelserna om information och samråd i riksdagsordningen.
>
> Konstitutionsutskottet har tidigare (bet. 1996/97:KU25 s. 135) uttalat att utskottet är 'medvetet om de grundläggande skillnader som finns mellan å ena sidan samarbetet på förstapelarområdet och å andra sidan samarbetet på andra- och tredjepelarområdena'. Utskottet tillade att '[d]essa skillnader bör dock enligt utskottets mening inte hindra att informationen till och samrådet med riksdagen i så stor utsträckning som möjligt sker i likvärdiga former på hela unionsområdet'.
>
> Justitiedepartementet har i likhet med konstitutionsutskottet uppfattningen att samråd med EU-nämnden är obligatoriskt på förstapelarområdet inför beslut i rådet som regeringen bedömer som betydelsefulla. Departementet delar också den uppfattning som konstitutionsutskottet redovisar i nyss återgivna uttalande, att samråd *i så stor utsträckning som möjligt* bör ske i likvärdiga former inom unionens tre pelare. Det bör härvid noteras att EU-nämnden alltid har möjlighet att få till stånd ett sam-

gäller detta inom området för internationella sanktioner. Eftersom antagande av en gemensam ståndpunkt i rådet får anses innebära att en internationell överenskommelse ingås förutsätts enligt regeringsformen att regeringen dessförinnan har fattat beslut i frågan (10 kap. 1 § RF). För att regeringen i sådana fall skall kunna fullgöra sin konstitutionella skyldighet kan det av rent tidsmässiga skäl vara nödvändigt att fatta beslutet före mötet med EU-nämnden. Till följd av detta blir det i EU-nämnden i sådana fall fråga om att informera och samråda om ett redan fattat beslut.

I det aktuella fallet stod mycket begränsad tid till förfogande och detta gjorde det nödvändigt att fatta regeringsbeslutet före behandlingen i EU-nämnden. Utrikesdepartementet anser att förfarandet var helt i enlighet med 10 kap. 5 § RO och med den praxis som har tillämpats sedan länge i sanktionsärenden.

Utskottets ställningstagande

Samrådet inför ministerrådsmöten i frågor inom andra och tredje pelarna skall, liksom detta samråd i frågor inom första pelaren, äga rum i EU-nämnden. Det nära sambandet mellan t.ex. de utrikespolitiska övervägandena i andra pelaren och främst handelspolitiken och utvecklingsfrågorna i första pelaren, liksom sambandet mellan samarbetet om vad som tidigare benämndes inrikes och rättsliga frågor i tredje pelaren och främst frågor om personers fria rörlighet i första pelaren har tidigare understrukits av utskottet.

Ovan har återgivits den av riksdagen godkända utgångspunkten för riksdagens arbete med EU-frågor att andra- och tredjepelarfrågor i riksdagen i så stor utsträckning som möjligt behandlas som förstapelarfrågor, dvs. informations- och samrådsskyldigheten omfattar också dessa frågor. Att samrådsskyldigheten för regeringen gäller för hela EU-samarbetet, alltså även beträffande överenskommelser i andra och tredje pelarna, påpekas som också återgivits ovan även av regeringen i propositionen 2001/02:72.

Skyldigheten att inför ministerrådsmöten samråda med EU-nämnden omfattar således frågor i alla de tre pelarna.

Vid några få tillfällen har det från regeringens sida setts som nödvändigt att regeringen fattar beslut inför ministerrådsmöten innan det slutliga samrådet med EU-nämnden ägt rum. Detta är givetvis inte någon lämplig ordning, även om regeringen teoretiskt sett kan ändra sitt beslut före ministerrådsmötet, om utgången av samrådet med EU-nämnden skulle ge anledning till det. Även om förfarandet är sällsynt, understryker det betydelsen av att beslutssystemet inom EU utformas på ett sådant sätt att de nationella parlamenten ges erforderligt rådrum i aktuella ärenden samt av att regeringen på ett tidigt stadium uppmärksammar vilka ärenden som planeras bli behandlade vid de olika ministerrådsmötena och som kräver regeringsbeslut. Regeringen bör kunna planera arbetet på ett sådant sätt att nödvändigt samråd med EU-nämnden faktiskt kan äga rum innan regeringen fattar beslut om att binda Sverige vid en internationell överenskommelse inom ramen för samarbetet i EU, även om det kan komma att behöva ske på ett tidigare stadium än normalt.

Granskningen ger inte utskottet anledning till något ytterligare uttalande.

Promemoria från Utbildningsdepartementet

Utskottet har genom en skrivelse till Regeringskansliet begärt ett yttrande över granskningsanmälningen vad avser beredningen av dels beslutet att lokalisera SSV till Hässleholm, dels beslutet att utnämna Hans-Inge Persson till generaldirektör.

Regeringskansliet har som svar på utskottets begäran översänt en inom Utbildningsdepartementet den 15 november 2001 upprättad promemoria, *bilaga A2.1.2*. I promemorian anförs bl.a. följande.

> I propositionen Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen (prop. 2000/01:72) gjorde regeringen den bedömningen att skolorna från och med den 1 juli 2001 skall utgöra en myndighet. Med anledning härav beslutade regeringen om en instruktion för SSV (förordningen 2001:281 med instruktion för Statens skolor för vuxna), som trädde i kraft den 1 juli 2001. Enligt instruktionen skall SSV bestå av två skolenheter, en i Härnösand och en i Norrköping, samt ett för skolenheterna gemensamt kansli. Vid myndigheten skall det vidare finnas en generaldirektör som är chef för myndigheten.
>
> Den 31 maj 2001 fick SSV i Härnösand och Norrköping i uppdrag av regeringen att vidta de åtgärder som behövdes för att upprätta den nya myndigheten SSV samt att inrätta ett för skolorna gemensamt kansli i Hässleholm.
>
> 1. Utnämning av generaldirektör
> Ärendet bereddes på sedvanligt sätt inom Regeringskansliet. En redogörelse för hur regeringen utövar utnämningsmakten finns i konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU20, s. 58–59 och bilaga A3.2.3, s.80–81.
>
> Hans-Inge Persson har lång erfarenhet som skolledare och kommunal skolchef. Han var ledamot av den av regeringen Bildt tillsatta IT-kommissionen och har varit expert i Kommittén för det europeiska skoldatanätet. Som skolchef i Hässleholm var han starkt engagerad i KK-stiftelsens projekt IT i skolan i kommunen. Han har vidare varit näringslivschef i Hässleholms kommun, och han har dessutom – i egenskap av ordförande i de båda styrelserna för SSV i Härnösand och Norrköping – skaffat sig erfarenhet av verksamheten.
>
> 2. Lokaliseringsbeslutet
> Det aktuella lokaliseringsbeslutet avser en för de båda skolenheterna ny gemensam ledningsfunktion bestående av tre till fyra personer. De cirka 170 anställda i Härnösand och Norrköping berördes inte av beslutet.
>
> En utgångspunkt för regeringens beslut om att uppdra åt SSV att inrätta ett kansli i Hässleholm var att en för skolorna gemensam ledningsfunktion, i syfte att vinna legitimitet och förtroende inom hela myndigheten, inte kunde knytas till någon av skolorna eller placeras på någon av de berörda orterna. I början av april 2001 inhämtade Utbildningsdepartementet upplysningar i fråga om lokaliseringen av kansliet. Reaktionerna på tanken om att förlägga det gemensamma kansliet till en annan ort än Härnösand och Norrköping var entydigt positiva vid SSV i Norrköping och delade vid SSV i Härnösand.
>
> Det huvudsakliga underlaget för regeringens ställningstagande i lokaliseringsfrågan var det omfattande beredningsarbetet rörande kompensation i form av statliga arbetstillfällen till orter som berörts av omställningen av försvaret. En av dessa orter var Hässleholm. Vid tidpunkten för

2.2. Näringsminister Björn Rosengrens utfästelser om statlig garanti till flygbolag

Ärendet

I en granskningsanmälan, *bilaga A2.2.1*, har begärts att konstitutionsutskottet granskar näringsminister Björn Rosengrens hantering av utfästelser om statliga garantier till flygbolag.

Anmälaren hävdar att hanteringen av utfästelser om statliga garantier till flygbolag kantas av en rad oklarheter vad gäller ärendets handläggning. I anslutning härtill anför anmälaren att en tjänsteman från Näringsdepartementet höll en föredragning i ämnet inför riksdagens trafikutskott vid ett sammanträde den 25 september 2001. Den enda skriftliga handling som förelades utskottet vid detta tillfälle var en översättning av en överenskommelse i frågan mellan EU:s finansministrar. Som bilagor hade dock fogats genomarbetade promemorior från Danmark och Finland. Enligt anmälan kritiserades vid detta tillfälle regeringens beredning av ärendet, bl.a. därför att Näringsdepartementet hade börjat förhandla med SAS innan frågan togs upp med trafikutskottet.

Anmälaren hänvisar även till uppgifter om att Riksgäldskontoret den 19 oktober 2001 beslutade att den statliga garantin skulle upphöra att gälla från kl. 17.00 den 22 oktober samma år såvitt avsåg skadebelopp om upp till 1 000 miljoner US-dollar, eftersom det då fanns marknadslösningar för flygbolagen m.fl. Några timmar efter det att Riksgäldskontorets beslut hade trätt i kraft gjordes emellertid enligt anmälan ett uttalande till TT från näringsministerns kansli. I uttalandet meddelades att regeringen tänkte lösa frågan retroaktivt under tisdagen den 23 oktober genom att inkalla ett extra regeringssammanträde. Vid det extra regeringssammanträdet beslutades enligt anmälan att Riksgäldskontoret skulle ställa ut garantier i oförändrad omfattning. I anmälan anges att regeringsbeslutet dessutom gällde retroaktivt från den 22 oktober kl. 17.00 t.o.m. den 24 oktober 2001.

Anmälaren anför också att regeringen, sex timmar innan den av riksdagen medgivna garantitiden löpte ut, meddelade att den avsåg att påföljande dag till riksdagen överlämna en proposition i vilken riksdagen föreslogs besluta att den statliga garantin skulle förlängas med ytterligare en månad. Enligt anmälan föreslog regeringen att detta beslut av riksdagen skulle gälla retroaktivt fr.o.m. den 25 oktober. I sammanhanget anför anmälaren att regeringen redan en månad tidigare varit väl medveten om att en förlängning av garantifristen kunde bli ofrånkomlig och att riksdagen i en sådan situation ställt bestämda krav på beslutsunderlaget. Hanteringen försatte därför riksdagen i en situation där en seriös behandling av ärendet avsevärt hade försvårats.

en månad. Enligt uppgift från riksdagens kammarkansli inkom denna proposition till kammarkansliet den 25 oktober.

Regeringen angav i propositionen att den i enlighet med riksdagens bemyndigande hade uppdragit åt Riksgäldskontoret att utfärda garantier för att återställa flygbranschens försäkringsskydd. De garantiavtal som därvid hade slutits mellan svenska staten och flygförsäkringsbranschen gällde enligt regeringen endast till den del erforderligt försäkringsskydd inte fanns att tillgå på marknaden. Av avtalen framgick att det ankom på den enskilda försäkringstagaren att bevaka försäkringsmarknaden och att tillse att det egna behovet av försäkringsskydd vid varje tidpunkt var tillgodosett. Riksgäldskontoret hade enligt regeringen i detta sammanhang, mot bakgrund av kontorets egen marknadsbevakning, informerat flygbranschen genom skrivelser till de enskilda försäkringstagarna om de förändringar i marknadsbilden som kontoret hade observerat. Regeringen uttalade därvid att den utgick från att de enskilda försäkringstagarna anpassade sitt försäkringsskydd så att deras behov tillgodosågs. Vidare uppgav regeringen att det sedan den 3 oktober 2001 fanns en möjlighet för flygbolag att teckna en försäkring upp till ett belopp om 1 000 miljoner US-dollar. Premien för denna försäkring uppgick till ca 32 kr per passagerare. Regeringen konstaterade också att SAS Sverige AB var det enda av Sverige licensierade flygbolag som tidigare hade haft en högsta försäkringsnivå överstigande 1 000 miljoner US-dollar per skadetillfälle. För andra aktörer i flygbranschen såsom flygplatser och företag som tillhandahåller olika former av marktjänster fanns dock enligt regeringen ännu inte något försäkringsalternativ tillgängligt.

Riksgäldskontoret meddelade den 19 oktober de flygbolag som erhållit garantier att de utfärdade garantierna skulle upphöra att gälla måndagen den 22 oktober kl. 17.00.

Regeringen beslutade den 23 oktober 2001 att Riksgäldskontoret skulle fortsätta att ställa ut garantier till flygbranschen fr.o.m. den 22 oktober 2001 kl. 17.00 t.o.m. den 24 oktober 2001, *bilaga A2.2.3*.

Riksdagen biföll proposition 2001/02:23 den 31 oktober 2001 (bet. 2001/02:TU6, rskr. 2001/02:12).

Promemorior från Näringsdepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt vissa redogörelser m.m. I en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria, *bilaga A2.2.4*, som överlämnats som svar på utskottets begäran, lämnas bl.a. följande redogörelse för händelseförloppet under tiden den 21 september– den 25 oktober 2001.

Förändringar i flygförsäkringarna såvitt avser skador på tredje man orsakade av krig, terrorism och liknande trädde i kraft vid midnatt natten mellan den 24 och den 25 september 2001. Uppsägningstiden för försäkringsbolagen för denna del av försäkringen var sju dagar.

Fredagen den 21 september 2001 kl. 16.59 inkom till Näringsdepartementet en hemställan från SAS om att staten skulle ställa ut garantier för flyg-

Promemoria från trafikutskottets kansli

I en inom trafikutskottets kansli upprättad promemoria, *bilaga A2.2.6*, som inkommit på utskottets begäran, lämnas en redogörelse för trafikutskottets hantering av frågan om statliga garantier för att återställa försäkringsskyddet för flygbolag.

Av promemorian framgår att utskottets kanslichef den 24 september 2001 blev kontaktad per telefon av statssekreteraren Claes Ånstrand, Näringsdepartementet. Claes Ånstrand redogjorde vid detta tillfälle för att flygförsäkringsbolagen mot bakgrund av terroraktionerna i USA den 11 september samma år hade reducerat sin täckning av skador på tredje man som förorsakats av terrorattacker och liknande. Det fanns en risk för att flygtrafiken inte kunde upprätthållas. Trafikutskottet borde därför enligt statssekreteraren ta ett initiativ och föreslå att riksdagen bemyndigade regeringen att ikläda staten ekonomiska förpliktelser i form av garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för svenska licensierade flygbolag. Vid ett telefonsamtal med expeditionschefen Dag Ekman efterfrågade kanslichefen vid trafikutskottet någon form av skriftlig dokumentation rörande bakgrunden samt regeringens uppfattning i frågan. Någon sådan fanns emellertid inte att tillgå.

Vid trafikutskottets sammanträde den 25 september 2001 redovisade Claes Ånstrand regeringens uppfattning, vilken innebar att det var nödvändigt att återställa försäkringsskyddet och att trafikutskottet borde ta ett initiativ i frågan. Det var emellertid regeringens uppfattning att stödet borde avvecklas så fort som möjligt. Claes Ånstrand framhöll att de riktlinjer som EU:s ekonomi- och finansministrar enats om den 22 september 2001 borde följas. Dessa riktlinjer innebar bl.a. att en tidsbegränsning på en månad skulle gälla och att staterna skulle ta ut en rimlig och så långt möjligt riskavspeglande premie. Claes Ånstrand framhöll också att det var angeläget att de skandinaviska länderna, som har ägarintressen i SAS, och övriga EU-länder kunde finna gemensamma lösningar.

Vid sammanträdet den 25 september 2001 beslutade trafikutskottet också att bereda finansutskottet tillfälle att yttra sig i frågan. Finansutskottet avlämnade ett yttrande den 26 september 2001.

Trafikutskottet sammanträdde åter den 26 september 2001. Då svarade Claes Ånstrand på ytterligare frågor. Därefter justerade utskottet sitt betänkande 2001/02:TU5.

Regeringens proposition 2001/02:23 Förlängd tid för statliga garantier för att återställa försäkringsskyddet för flygbranschen bordlades i kammaren den 25 oktober 2001. Motionstiden, som förkortades, gick ut den 29 oktober 2001. Trafikutskottet sammanträdde på förmiddagen den 30 oktober 2001. Då beslutade trafikutskottet att bereda finansutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och de motioner som väckts. Finansutskottet avlämnade ett yttrande samma dag. Vid trafikutskottets sammanträde den 30 oktober på eftermiddagen gav också statssekreteraren Gun Eriksson, Näringsdepartementet, och riksgäldsdirektören Thomas Franzén sina synpunkter på saken.

naden och se om man kunde få privata eller icke statligt garanterade alternativ.

Som Riksgäldskontoret tolkade det hela utvecklades marknaden så att det blev uppenbart att det fanns alternativ på marknaden och att Riksgäldskontoret då inte hade något bemyndigande att vidmakthålla flygförsäkringar längre. Riksgäldskontoret skrev ett brev till flygbolagen och påminde om detta den 3 oktober, och den 19 oktober gick Riksgäldskontoret ut och talade om att kontoret nu upphävde beslutet om garantier med ikraftträdande den 22 oktober. Flygbolagen gavs en viss respit för att få möjlighet att förhandla fram lösningar.

Thomas Franzén har vid utfrågningen redogjort för vissa minnesanteckningar från samtal som han den 22 oktober 2001 fört med regeringsföreträdare. Han har därvid uppgett följande.

> Jag talade på morgonen med Sven Hegelund om garantin, och hans bedömning var att regeringen skulle stå fast och inte förlänga garantin. Runt halv fem ringde han och sade att det fanns en möjlighet till en överenskommelse om att garantin upphörde att gälla vid utgången den 24 oktober och att Björn Rosengren skulle acceptera att den därefter inte förlängdes. Han frågade om Riksgäldskontoret kunde fatta beslut om förlängning på egen hand, men han underströk att det var vår bedömning som skulle gälla. Han var mycket korrekt i det avseendet. Jag bad om några minuters betänketid och bad också mina medarbetare skissa på ett sådant beslut, även om jag inte trodde på det. Jag ville inte förlora tid. Det jag personligen tyckte var besvärande var att Björn Rosengren hade agerat – tror jag – på ett sätt som givit flygbolagen intryck av att garantin skulle förlängas. Jag bad också Sven kolla om det verkligen fanns en *deal*. Jag var bestört över utvecklingen. Sven ringde igen, och jag sade att jag fått information om att Björn Rosengren gått ut och lovat att Riksgäldskontoret skulle förlänga garantin. Det var ute i massmedier. Jag sade att jag tyckte illa om det hela och att vårt tidigare beslut, det om att garantin skulle upphöra, stod fast. Sven föreföll respektera beslutet och verkade nästan lättad. Samtalet avslutades i god anda.
>
> Min nästa anteckning är: Jag ringde tillbaka till Björn Rosengren, som talat in meddelande på min mobiltelefon om flyggarantier. Han var "ledsen" om det hade blivit "missförstånd". "Bosse och jag var överens om att vi skulle förlänga garantin." Bosse skulle ordna det. Han var "tvungen" att ringa SAS en kvart före 17 och tala om att Riksgäldskontoret skulle förlänga garantin. Några meningar senare var tidpunkten 5 minuter före 17. Han undrade vad min "linje" var. Jag svarade att vi hade ett uppdrag av regering och riksdag att utfärda garantier om det inte fanns marknadslösningar. Nu fanns det sådana, och därmed fanns ingen grund för fortsatta garantier för flygbolagen. Han sade, att det ju var vår tolkning, men att man kanske kunde göra en annan. Han ville inte ifrågasätta tolkningen, men det kanske fanns alternativa tolkningar. Jag sade att från vår sida är tolkningen klar. Han frågade då om hans linje kunde vara att tala om att det skulle fattas ett retroaktivt regeringsbeslut. Han frågade hur jag såg på det. Jag sade att jag inte hade någon anledning att kommentera hans linje. Han upprepade frågan, och jag repeterade att det inte är min uppgift att kommentera hans alternativ. Samtalet avslutades därmed.
>
> Jag kan tillfoga att jag senare berättat det här för Sven Hegelund, och Sven Hegelund menar att det inte har funnits någon *deal* mellan Bosse

Utskottets ställningstagande

Bakgrunden till ärendet är de beslut som riksdagen fattade den 27 september respektive den 31 oktober 2001, och som innebar att regeringen bemyndigades för en månad i taget att ikläda staten ekonomiska förpliktelser i form av garantier till försäkringsbolag för att återställa det försäkringsskydd för svenska aktörer inom flygbranschen som marknaden inte längre tillhandahöll vid skador på tredje man till följd av krig, terrorism och liknande.

Riksdagsbeslutet den 27 september gällde retroaktivt fr.o.m. den 25 september 2001. Det beslut som riksdagen fattade den 31 oktober gällde retroaktivt fr.o.m. den 25 oktober 2001.

Till grund för riksdagsbeslutet den 27 september låg ett förslag från trafikutskottet, som på eget initiativ hade tagit upp frågan i betänkande 2001/02:TU5. Betänkandet justerades den 26 september 2001, dvs. dagen före riksdagsbeslutet.

Till grund för riksdagsbeslutet den 31 oktober 2001 låg trafikutskottets betänkande 2001/02:TU6. Detta betänkande justerades den 30 oktober 2001, dvs. dagen före riksdagsbeslutet. I betänkandet föreslog utskottet att riksdagen skulle bifalla proposition 2001/02:23 om förlängt bemyndigande för regeringen att utfärda den aktuella typen av statsgarantier. Propositionen är daterad den 18 oktober 2001, men den inkom till riksdagens kammarkansli först den 25 oktober.

Därefter har riksdagen den 14 december 2001 bemyndigat regeringen att fr.o.m. den 24 november 2001 och tills vidare ikläda staten ekonomiska förpliktelser i form av garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet till samma omfattning som tidigare vid skador för tredje man som följer av terrorism och liknande för av Sverige licensierade flygbolag och för flygplatser och vissa s.k. handlingagenter. Även detta riksdagsbeslut gäller alltså retroaktivt. Till grund för riksdagsbeslutet ligger trafikutskottets betänkande 2001/02:TU7, som justerades den 6 december 2001. I betänkandet behandlade utskottet regeringens förslag i proposition 2001/02:66 om ytterligare förlängd tid för att återställa försäkringsskyddet för flygbranschen. Regeringen föreslog i propositionen en ytterligare förlängning av det aktuella bemyndigandet att gälla t.o.m. den 31 januari 2002. I det nyss nämnda betänkandet uttalade utskottet emellertid att det var otillfredsställande att riksdagen för tredje gången behandlade denna fråga skyndsamt. Därför föreslog trafikutskottet att riksdagen skulle besluta att det aktuella bemyndigandet skulle förlängas att gälla tills vidare.

Utskottet vill inledningsvis understryka vikten av att berörda myndigheter och marknadsaktörer i ett fall som detta i god tid ges klar och tydlig information om förändringar som påverkar förutsättningarna för deras verksamhet. Mot den bakgrunden är det, som också tidigare har konstaterats vid trafikutskottets behandling av frågan om statliga garantier till flygbranschen, otillfredsställande att riksdagen vid upprepade tillfällen skyndsamt behövt behandla frågan och fatta beslut härom med retroaktiv verkan. Samtidigt konstaterar utskottet att riksdagbesluten den 27 september och den 31 oktober var

garantier angavs att garanti fick ställas ut endast om en försäkringslösning helt eller delvis saknades på marknaden. Vidare föreskrevs i regeringsbeslutet att om det under garantiperioden inträffade att en försäkringslösning kunde erhållas på marknaden, skulle garantibeloppet i motsvarande mån minskas. Av bl.a. utfrågning inför utskottet med riksgäldsdirektören Thomas Franzén och avdelningschefen Per Anders Bergendahl, Riksgäldskontoret, har framgått att Riksgäldskontoret vid denna tid gjorde bedömningen att marknaden tillhandahöll ett försäkringsskydd för de aktörer inom flygbranschen som omfattades av de statliga garantierna. Vidare har av utfrågningarna framgått att Riksgäldskontoret uppfattade sitt uppdrag på så sätt, att kontoret skulle utfärda garantier endast om det inte fanns marknadslösningar. Regeringen beslutade den 23 oktober 2001 att Riksgäldskontoret skulle fortsätta att ställa ut garantier till flygbranschen fr.o.m. den 22 oktober kl. 17.00 t.o.m. den 24 oktober 2001. Av utredningen framgår att företrädare för regeringen dagen dessförinnan informerade såväl massmedier som flygbolag om att regeringen förberedde ett sådant beslut. Utskottet noterar att regeringen därmed gjorde utfästelser inom ett område som fram till tidpunkten för regeringsbeslutet den 23 oktober skulle handhas av Riksgäldskontoret.

Utskottet konstaterar att den förhärskande uppfattningen såväl bland de skandinaviska länderna som inom EU var att det inte existerade någon fungerande försäkringslösning på marknaden i slutet av oktober 2001. Riksdagen får vidare anses ha anslutit sig till denna uppfattning genom det beslut som fattades den 31 oktober 2001, och som innebar att garantifristen förlängdes med en månad och fortsatte att löpa fr.o.m. den 24 oktober t.o.m. den 23 november 2001. Samtidigt noterar utskottet att regeringsbeslutet den 23 oktober 2001 har förtydligat förutsättningarna för Riksgäldskontorets verksamhet avseende garantigivningen, vilket uppenbarligen svarade mot ett tydligt behov.

Ärendet föranleder inget ytterligare uttalande från utskottets sida.

verkaren. Sverige avslutade upphandlingen den 12 september 2001 då Försvarets materielverk (FMV) tecknade ett kontrakt med NH Industries. Kontraktet tecknades med förbehåll för regeringens slutliga godkännande att en beställning görs.

Uppgifter från Försvarsdepartementet

Försvarsdepartementets promemoria till utskottet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt vissa redogörelser och kommentarer. Som svar har överlämnats en promemoria av den 19 februari 2002 från Försvarsdepartementet, *bilaga A2.3.2.* I promemorian redogör Försvarsdepartementet bl.a. för regeringens agerande.

Den 12 september 2001 inkom Försvarsmakten med en hemställan om regeringens medgivande att genom Försvarets materielverk få beställa 17 helikoptrar NH90. Morgonen därpå inkom en skriftlig komplettering från Försvarsmakten med innebörden att hemställan skulle omfatta 18 helikoptrar.

I promemorian anförs att det inför regeringssammanträdet den 13 september 2001 fanns ett färdigberett regeringsbeslut om medgivande till anskaffningen av helikoptrarna. Enligt promemorian var avsikten att den svenska anskaffningen skulle offentliggöras senare denna dag efter ett ministermöte med försvarsministrarna från Sverige, Finland och Norge. Detta gjorde att ärendet anmäldes "utom listan" till regeringssammanträdet för att sedan kunna lyftas in på listan i samband med offentliggörandet av affären. I promemorian framför Försvarsdepartementet att ärendet togs upp på regeringssammanträdet och behandlades mer ingående på den allmänna beredning som följde på sammanträdet. Det bestämdes i det sammanhanget att promemorior rörande finansiering, operativa krav, motköp samt Danmarks val av helikopter skulle tas fram och delges Finansdepartementet, Näringsdepartementet och Statsrådsberedningen. Dessa promemorior upprättades och delgavs dagen därpå. I Försvarsdepartementets promemoria till utskottet påpekas att det med hänsyn till dessa förhållanden inte var möjligt att offentliggöra den svenska anskaffningen i samband med ministermötet senare på dagen den 13 september 2001.

I promemorian redogör Försvarsdepartementet även för uppgifter om oegentligheter och därtill pågående förundersökning. Enligt departementet underrättades Försvarsdepartementet våren 2001 av Försvarsmakten om att en svensk överste var misstänkt för att obehörigen ha fört vidare uppgifter av hemlig natur som hade anknytning till helikopterupphandlingen. I promemorian anförs att departementet inte fick några närmare uppgifter om saken förrän efter det att TV 4 den 14 september 2001 i ett TV-program hade redogjort för att en hemlig menbedömning från Försvarets militära underrättelsetjänst (MUST) visade att ett av de företag som konkurrerade om det svenska helikopterkontraktet skulle ha fått kommersiellt känslig och för upphandlingen betydelsefull information som innebar att det företaget kunde höja priset.

fanns något som tydde på att upphandlingen påverkats negativt av någon informationsgivning av det slag som anförts i menbedömningen. FMV kunde också visa att man ända fram till slutpunkten i förhandlingarna hade uppnått successiva förbättringar i villkoren. I promemorian anförs att menbedömningen därmed kunde lämnas utan avseende för Försvarsdepartementets del.

Ärendet lyftes in på listan den 18 september 2001 och regeringsbeslutet blev därigenom offentligt.

I promemorian anförs att departementet med anledning av konstitutionsutskottets granskning anmodade Försvarsmakten att skriftligen klarlägga hur myndighetens hemställan den 12 och 13 september 2001 om regeringens medgivande att få beställa helikoptrarna skall uppfattas mot bakgrund av menbedömningen. Försvarsmakten har i sitt svar till departementet tagit avstånd från slutsatserna i menbedömningen på i huvudsak samma grunder som framförs i Försvarsdepartementets promemoria till utskottet.

Försvarsdepartementets promemoria om ytterligare aspekter på frågan om upphandlingen av helikoptrar av typen 14 kan ha påverkats av att uppgifter har lämnats ut otillbörligen

Inom Försvarsdepartementet upprättades den 17 september 2001 en promemoria om ytterligare aspekter på frågan om upphandlingen kan ha påverkats av att uppgifter har lämnats ut otillbörligen, *bilaga A2.3.3.* I promemorian sammanfattas händelseförloppet och den menbedömning som på begäran av Säkerhetspolisen upprättats inom MUST. Enligt promemorian var menbedömningen upprättad den 11 september 2001 och klargjorde att uppgifterna som skulle ha lämnats till NH Industries inte omfattades av försvarssekretess, men att uppgiftslämnandet medfört att Försvarsmakten hade varit tvungen att forcera upphandlingen på ett sätt som lett till att affären fördyrades med mellan 600 miljoner och 1 miljard kronor. Enligt menbedömningen fanns det stor risk för att upphandlingen hade behövt göras om ifall uppgiftslämnandet hade blivit känt hos övriga anbudsgivare. Det skulle ha medfört att Sverige under lång tid inte skulle ha tillgång till helikoptrar i en sådan omfattning att militär beredskap hade kunnat upprätthållas. I promemorian anförs att omständigheterna sammantaget medförde ett icke obetydligt till synnerligt men för rikets säkerhet enligt menbedömningen. Menbedömningen återfinns som *bilaga A2.3.4.*

Frågestund i riksdagen den 25 oktober 2001

Vid riksdagens frågestund den 25 oktober 2001 frågade Ingegerd Saarinen (mp) försvarsministern om regeringsbeslutet att köpa helikoptrarna. Ingegerd Saarinen (mp) ställde följande fråga:

> En militär som har tagits av Säpo har läckt ut hemligstämplad information till ett av fyra konkurrerande företag som vill sälja helikoptrar till Sverige och Norge. En hemligstämplad rapport från den militära underrättelsetjänsten, MUST, bekräftar detta, och brottsutredning pågår. Trots pågående brottsutredning om stora och enligt MUST solklara brott vill regeringen fullfölja affären. Beslutet om köpet fattades på regeringssam-

nationellt samarbete, vilket enligt skrivelsen dock inte kan bedömas eller värderas för närvarande.

Skrivelse om klarläggande av vissa uppgifter

I en skrivelse daterad 2002-02-08, "Klargörande av vissa uppgifter", *bilaga A2.3.6*, som Försvarsmakten på anmodan av Försvarsdepartementet har upprättat har Försvarsmakten tagit avstånd från slutsatserna i menbedömningen på i huvudsak samma grunder som framförs i Försvarsdepartementets promemoria till utskottet.

I skrivelsen anförs att förhandlingarna pågick fram till den 12 september 2001 och att FMV då lyckades förhandla fram ett bättre pris till den slutliga beställningen, vilket innebar att beställningen kom att omfatta ytterligare en helikopter.

Vad gäller menbedömningen anförs att den framtagits av en mycket liten krets inom främst MUST och att den avser 44 rapporter som avsänts från en civil konsult till NH Industries under våren 2001. Cirka tio av dessa rapporter innehöll uppgifter som omfattas av kommersiell sekretess enligt 6 kap. 2 § sekretesslagen (1980:100). Utskottet har tagit del av de 44 rapporterna. Den 19 september 2001 uppdrog öb åt Försvarsmaktens chefsjurist att analysera hur arbetet med menbedömningen hade skett. Uppdraget redovisades för öb den 1 november 2001. Analysen, som även utskottet tagit del av, innehåller bl.a. chefen för Högkvarterets strategiledningsbedömning av menbedömningen. (Han var styrelseledamot i styrkommittén för projektet.) I sin bedömning framhöll han att upphandlingen har genomförts på ett korrekt sätt och att priset på helikoptrarna har varit affärsmässigt bra. Vidare att rapporterna stoppades i tid och inte innehöll några uppgifter som omfattas av försvarssekretess och därmed knappast inneburit någon skada för rikets säkerhet. Vad gäller menbedömningens påstående om att affären skulle ha fördyrats avsevärt anser strategiledningens chef att detta är helt fel och upphandlingen har aldrig forcerats eller fördyrats.

I skrivelsen anförs också att chefen för krigsförbandsledningen vid genomläsning av menbedömningen uppgav att han fann tveksamheter och några felaktigheter. Enligt honom var skälen till att beslutet tidigarelades bl.a. att det skulle fattas ett gemensamt nordiskt beslut av regeringarna. Vidare ansåg han att det är fel att affären skulle ha fördyrats samt att det är fel att rapporten kommer att påverka Sveriges möjligheter negativt att i framtiden delta i internationella upphandlingsprojekt.

Enligt skrivelsen delade öb de kritiska uppfattningarna som framfördes i chefsjuristens analys och tog helt avstånd från de faktiska uppgifter som låg till grund för menbedömningen.

Utfrågning av försvarsminister Björn von Sydow

Försvarsminister Björn von Sydow utfrågades om upphandlingen av helikopter NH90 vid ett offentligt utskottssammanträde den 3 april 2002, *bilaga*

konkurrens som hade varit till fördel för statsverket och det hade visat sig att den s.k. menbedömning som hade gjorts i en del av Högkvarteret inte var den som hela Försvarsmaktens ledning stod bakom när de väl ställdes inför frågan.

Efter utfrågningen har det från Försvarsdepartementet inkommit en promemoria med komplettering av uppgifter från utfrågningen med försvarsministern, *bilaga A2.3.7.*

Utskottet har efter utfrågningen också tagit del av materiel från FMV angående förhandlingarna med Sikorsky.

Utskottets ställningstagande

Efter att upphandlingen av helikopter NH90 har granskats finns det enligt utskottet vissa oklarheter som består.

Enligt utskottet är det olyckligt att upphandlingsförfarandet kom att genomföras parallellt med en förundersökning gällande industrispionage vilket kan ha påverkat konkurrensförhållandet i upphandlingen. Försvarsdepartementet tog dock flera gånger under upphandlingen upp frågan med de inblandade myndigheterna för att försäkra sig om att inget otillbörligt påverkade upphandlingen. Enligt utskottets bedömning lämnar likväl materialet i granskningsärendet utrymme för osäkerhet i frågan om vilken betydelse det kan ha haft för upphandlingen om NH Industries hade tillgång till mer information än övriga leverantörer. Utskottet kan dock inte bedöma enskildheterna i detta och någon vidare bedömning av ärendet från utskottets utgångspunkter är följaktligen inte möjlig.

Granskningen föranleder i övrigt inte något uttalande från utskottets sida.

andra delar av Afghanistan än dem som kontrolleras av talibanerna med vapen och annan militär utrustning.)

A-punkter

Alla dagordningspunkter på ett rådsmöte skall förberedas av Coreper (ständiga representanternas kommitté). Dagordningen till Corepers möten innehåller två delar, I och II. (Vid rådets möten benämns samma punkter för A-punkter respektive B-punkter.) I Coreper kan A-punkterna till skillnad från B-punkterna behandlas utan överläggning genom ett avprickningsförfarande. A-punkterna är oftast välkända och har i ett tidigare skede i beslutsprocessen varit föremål för gemensam beredning i Regeringskansliet. Medlemsstaterna förväntas hålla fast vid sin inställning i sak när ett ärende väl har blivit A-punkt. De kan dock framföra eventuella formella eller procedurella reservationer. Om någon delegation skulle motsätta sig att ett ärende behandlas som A-punkt tas ärendet upp som B-punkt på följande möte med Coreper.

Dagen innan Coreper har möte görs en genomgång av A-punkterna i en grupp bestående av företrädare för medlemsstaternas representationer i Bryssel som bereder ärenden inför Coreper. Vid dessa möten kan länderna ange vilka reservationer som kan finnas vad gäller A-punkterna.

I rådets arbetsordning står det att punkter där rådet kan besluta om godkännande utan överläggning skall placeras i del A (artikel 3.7 2000).

En A-punkt kan antas vid vilket ministerrådsmöte som helst. Detta innebär att en fråga under ett visst statsråds ansvarsområde kan komma att tas upp som A-punkt på ett rådsmöte där regeringen är företrädd av något annat statsråd.

Om en A-punkt läggs till dagordningen i direkt anslutning till ett rådsmöte skall representationen i Bryssel bistå med information om den skall antas som A-punkt eller om det finns en reservation. Detta är fallet om en A-punkt läggs till strax före ett rådsmöte för att frågor som är särskilt brådskande skall kunna antas.

Information och samråd med riksdagens EU-nämnd

Enligt 10 kap. 5 § riksdagsordningen skall regeringen underrätta EU-nämnden om frågor som avses bli behandlade i Europeiska unionens råd. Regeringen skall också rådgöra med nämnden om hur förhandlingarna i rådet skall föras inför beslut som regeringen bedömer som betydelsefulla och i andra frågor som nämnden bestämmer.

Representationen i Bryssel ser till att EU-nämnden får rådets preliminära och slutgiltiga dagordningar samt listor över A-punkter. Det ankommer på ansvarigt departement att underrätta EU-nämnden om ändringar beträffande rådsmötena. Underlaget inför samrådet med EU-nämnden skall sändas direkt från det departement som har ansvaret för ministerrådet. Det material som sänds till EU-nämnden inför samrådet skall bl.a. innehålla en kommenterad dagordning för ministerrådet i fråga och en kort redogörelse för viktigare A-

kansliet har dessutom ett arbete påbörjats med att utveckla en s.k. A-punktsdatabas som ska förenkla hanteringen med A-punkter, minimera risker som hänger samman med omfattande pappershantering och möjliggöra att relevant information kan ges till riksdagens EU-nämnd i rimlig tid före respektive ministerrådsmöte.

Angående informationen till EU-nämnden skriver Kulturdepartementet i promemorian att under normala omständigheter hade A-punktslistan redovisats för nämnden i form av kort skriftlig (och eventuellt muntlig) information inför eller vid EU-nämndens sammanträde. Det faktum att de interna distributionsrutinerna brustit vid det aktuella tillfället kombinerat med andra omständigheter gjorde det omöjligt för kulturministern att lämna denna information vid EU-nämndens sammanträde.

I promemorian påpekas att den aktuella A-punktslistan inte innehöll några A-punkter som föll under Kulturdepartementets ansvarsområde.

Kulturdepartementet har i en kompletterande skrivelse till utskottet den 5 mars 2002, *bilaga A2.4.3*, redogjort för de åtgärder som har vidtagits för att liknande situationer skall undvikas i framtiden.

Utskottets ställningstagande

I 10 kap. 5 § riksdagsordningen föreskrivs att regeringen skall underrätta EU-nämnden om frågor som avses bli behandlade i Europeiska unionens råd. Regeringen skall också rådgöra med nämnden om hur förhandlingarna i rådet skall föras inför beslut som regeringen bedömer som betydelsefulla och i andra frågor som nämnden bestämmer. Det faktum att kulturministern inte hade kännedom om A-punktslistan inför EU-nämndens sammanträde den 2 november på grund av bristande rutiner inom Regeringskansliet är enligt utskottet inte godtagbart. Utskottet förutsätter emellertid att Regeringskansliet genom de åtgärder som vidtagits förhindrar att liknande situationer uppkommer i framtiden.

Granskningen föranleder inte något ytterligare uttalande från utskottets sida.

Provtillstånd för spel på Internet

Nuvarande provtillstånd för spelverksamhet på Internet utfärdades genom beslut av regeringen den 18 september 1997, då ATG som första svenska arrangör fick tillstånd att anordna testspel. Spelet kom i gång på allvar vintern 1998. ATG har en åldersgräns på 18 år, spelaren måste vara folkbokförd i Sverige och spelet bedrivs med hjälp av insatser på ett spelkonto som är knutet till ett av spelaren uppgivet bankkonto.

Den 29 april 1998 fick även Svenska Spel AB och A-lotterierna tillstånd att anordna spel på Internet. A-lotterierna startade sin verksamhet, ett förhandsdraget nummerlotteri, i januari 1999. Svenska Spels tips och joker över Internet kom i gång i maj 1999.

Besluten om provverksamhet på Internet är villkorade, för att provverksamheten lättare skall kunna utvärderas på lika grunder för samtliga bolag. Bland villkoren finns regler angående spelarnas ålder och spelets förutsättningar, bl.a. att kredit inte får lämnas av spelbolagen och att kunderna skall vara bosatta i Sverige. Därtill finns villkor angående vad testverksamheten får omfatta gällande dragningar och vinster samt vilka kunduppgifter som får lämnas ut. Direktspel och tätare dragningar än dagligen är inte tillåtna.

Spelmarknaden på Internet

De bolag som givits tillstånd att bedriva spelverksamhet på prov på Internet har tillträde till en relativt begränsad marknad inom Sverige. Enligt statistik från Lotteriinspektionen har t.o.m. tredje kvartalet 2001 Svenska Spel sålt knappt 1 % av sina lotter via Internet och ATG sålt knappt 4 % av sina lotter via Internet. Omsättningen har dock ökat med 12 % respektive 2 % för de båda bolagen under samma period. Intresset för lotterier på Internet ökar också i och med att allt flera upptäcker att möjligheten finns. På ett halvår hade antalet spelare hos respektive bolag ökat från 20 000 till 33 000 hos ATG och från 14 000 till 50 000 hos Svenska Spel. Skulle bolagens tillstånd permanentas kan man anta att antalet spelare skulle öka, eftersom de tillfälliga provtillstånden bl.a. reglerar hur många som får vara registrerade hos bolagen för spelkonton.

Spelmarknaden i Sverige är huvudsakligen monopoliserad till de ideella organisationernas fördel, eftersom det enligt lotterilagens 15 § skall vara så att behållningen av lotterierna skall tillfalla allmännyttiga ändamål. Tillstånd lämnas i huvudsak bara till statliga bolag, bolag med statligt inflytande samt ideella föreningar som har till huvudsakligt syfte att främja ett allmännyttigt ändamål. Tillstånd får även lämnas till annan juridisk person än en ideell förening, men syftet måste fortfarande vara att främja allmännyttiga ändamål.

pade tillfällen, medan ansökningar från andra aktörer som kommit in under tiden har avslagits. Finansminister Ringholm anförde att det berodde på att den begränsade försöksverksamheten som regeringen hade velat ha inte motiverade att fler ansökningar beviljades samt att utredningens arbete medförde att verksamheten inte borde utvidgas till dess att förslag till lagstiftning kunde presenteras.

De statliga, delstatliga och partipolitiska aktörer som fått tillstånd till att bedriva försöksverksamhet med spel på Internet har enligt finansminister Ringholm uppfyllt villkoren för kriterierna som regeringen ställt upp för verksamheten, och inget otillbörligt gynnande av någon aktör har förekommit.

Utskriften från utfrågningen finns i *bilaga B5*.

Utskottets ställningstagande

De aktörer som beviljats provtillstånd har såvitt utskottet kan se varit sådana som kan tänkas vara intressenter i den fortsatta utvecklingen av verksamheten. Den nya marknad som de tre aktörerna fått tillgång till genom sina provtillstånd borde emellertid rimligen ha kunnat delas på flera aktörer genom att fler provtillstånd beviljades då det stod klart att utredningens arbete skulle försenas. Utskottet ställer sig tveksamt till om de tre aktörerna som beviljats tillstånd till testspel på Internet kan anses vara de enda aktörer som det hade varit rimligt att inkludera i en försöksverksamhet. Enligt utskottets mening kan besluten att förlänga de tre aktörernas provtillstånd samtidigt som andra aktörer fått avslag på sina ansökningar inte sakligt motiveras med att Lotterilagsutredningens förslag skulle inväntas. I regeringens beslut framgår inte att testverksamheten var avsedd att begränsas till just tre aktörer.

Utskottet menar att regeringen måste bära ett ansvar för att en utredning slutför sitt arbete i tid, i all synnerhet i ett fall som detta då tidsutdräkten blir lönsam för vissa aktörer medan andra inte får tillgång till den nya marknaden.

Den 12 maj 2001 skickade Anders Carlberg ett e-brev till Näringsdepartementet i vilket han utvecklade sin projektidé något.

2. Parallellt med Fryshusets kontakter med Näringsdepartementet vad gäller det nämnda projektet hade Föreningen 08 Alvik Stockholm Human Rights den 29 december 2000 genom fax från Anders Carlberg kommit in till Arvsfondsdelegationen med en ansökan om stöd ur Allmänna arvsfonden för det första året av det treåriga projektet Skilda ursprung – samma mål. Detta projekt syftade till att sammanföra basketspelande ungdomar från olika miljöer, etniskt och klassmässigt, och hade en likartad inriktning som den projektidé Anders Carlberg skickat in till Näringsdepartementet.

Projektansökan till Arvsfondsdelegationen hanterades under delegationen av en särskild arbetsgrupp med uppgift att bistå delegationen. Arbetsgruppen förordade att projektet skulle beviljas stöd. Eftersom det aktuella beloppet översteg 300 000 kr beslutade Arvfondsdelegationen den 28 mars 2001 med stöd av förordningen (1994:952) om Allmänna arvsfonden att överlämna ärendet till regeringen (Justitiedepartementet). Regeringen beviljade den 10 maj 2001 föreningen 08 Alvik Stockholm Human Rights stöd ur Allmänna arvsfonden med 800 000 kr för projektet Skilda ursprung – samma mål. Detta beslut expedierades den 25 maj 2001.

3. Mot bakgrund av detta regeringsbeslut skrev Mona Sahlin den 30 maj 2001 ett brev till Anders Carlberg där hon uttryckte sin glädje över att det nu skulle bli tillfälle att genomföra det planerade projektet för invandrartjejer som spelar basket. Näringsdepartementets ärende avslutades med detta brev.

Vad som förekommit innefattar enligt Regeringskansliets uppfattning inte något som kan sägas strida mot 1 kap. 9 § regeringsformen.

Utfrågning

Utskottet har hållit offentlig utfrågning med statsrådet Mona Sahlin, *bilaga B4*. Mona Sahlin har vid utfrågningen anfört bl.a. Det finns en liten disposition som står till regeringens förfogande för insatser och initiativ när det gäller integrationsområdet. En av de frågeställningar de arbetat med länge har handlat om flickor som av olika skäl och på grund av sin invandrarbakgrund har haft svårare än andra att komma in i samhället på olika sätt. På ett av områdena har det handlat om idrott. Eftersom Fryshuset är en väldigt viktig aktör på basketområdet och har haft ett spännande arbete med flickor med invandrarbakgrund hade hon fört samtal med ordföranden Anders Carlberg om en projektidé som Fryshuset hade om hur man skulle nå ännu fler flickor med invandrarbakgrund med basket. Hon nämnde att det fanns en miljon kvar till hennes disposition. Om det skulle vara aktuellt att använda pengarna för det här syftet skulle det handla om flickor. Det blev inte så eftersom Fryshuset hittade en finansiering via Arvsfonden till ungefär samma ändamål. I stället gick pengarna till att stötta Exit, en organisation som jobbar med avhoppade nazister.

Den summa pengar som finns på integrationsområdet tror hon handlar om ca 2 miljoner kronor under ett budgetår. Det är ungefär samma form som

2.7. Justitieminister Thomas Bodströms handläggning av skrivelser från Staffan Taube

Ärendet

I en granskningsanmälan, *bilaga A2.7.1*, har begärts att konstitutionsutskottet granskar justitieministerns underlåtenhet dels att verka för överlämnande av Staffan Taubes ärende till ansvarig myndighet, dels att vidta åtgärder med anledning av allvarlig kritik som Staffan Taube har riktat mot Justitiekanslern.

Anmälaren anför att statsrådet Bodström under cirka ett års tid har tagit emot ett flertal brev från Staffan Taube. I dessa brev har Staffan Taube pekat på många och allvarliga brott som han blivit utsatt för av olika befattningshavare inom det svenska rättsväsendet. Statsrådet har i svar hänvisat till att han inte får gå in i enskilt ärende. Enligt anmälan borde statsrådet emellertid, då han läst och konstaterat dessa rättsövergrepp mot Staffan Taube, ha skickat över ärendet till ansvarig myndighet.

Staffan Taube riktar också, enligt anmälan, allvarlig kritik mot Justitiekanslern. Vidare anförs att justitieministern inte verkar ha vidtagit någon form av åtgärd för att närmare granska de av Staffan Taube redovisade rättsövergreppen.

Bakgrund

Trots att regeringen inte är en förvaltningsmyndighet i den mening som avses i förvaltningslagen (1986:223) har det ansetts viktigt att man även i regeringsärenden följer de principer som förvaltningslagen ger uttryck för. Till dessa principer får räknas de grundläggande krav på den service som myndigheterna skall lämna inte bara till parter och andra intressenter i ärenden utan också till medborgare i allmänhet och företrädare för massmedierna. I förvaltningslagen behandlas dessa krav i reglerna om förvaltningsmyndigheternas serviceskyldighet och reglerna om samverkan mellan myndigheter och om allmänna krav på handläggningen av ärenden (4–7 §§). De syftar bl.a. till att betona vikten av att ärenden handläggs så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Sammantagna ger reglerna uttryck för vad statsmakterna har ansett bör kännetecknа kontakterna mellan myndigheterna och enskilda och myndigheterna emellan. Reglerna beskriver med andra ord vad som skulle kunna betecknas som en god förvaltningsstandard. Av särskilt intresse i sammanhanget är bestämmelsen i 4 § tredje stycket. Om någon enskild av misstag vänder sig till fel myndighet, bör myndigheten enligt detta lagrum hjälpa honom till rätta.

Med undantag för riksdagens organ lyder de statliga förvaltningsmyndigheterna enligt 11 kap. 6 § regeringsformen under regeringen. Detta gäller även i fråga om Justitiekanslern. Lydnadsförhållandet är emellertid underkastat vissa väsentliga begränsningar. Enligt 11 kap. 7 § regeringsformen får

det mot denna bakgrund inte har funnits anledning att vidarebefordra skrivelserna från Staffan Taube.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan inte finna att det ankommit på justitieministern eller regeringen att pröva något ärende eller någon anmälan eller att ompröva eller överpröva något myndighetsbeslut med anledning av de nu aktuella skrivelserna från Staffan Taube. Inte heller kan utskottet finna att justitieministern eller regeringen borde ha vidtagit någon annan åtgärd med anledning av skrivelserna.

Ärendet föranleder inget ytterligare uttalande från utskottet.

myndighetens styrelse ingick. Enligt SMVK har kommittén haft möjlighet att granska samtliga ansökningar i sin helhet. Kommitténs slutsats var att enhälligt rekommendera Magnus Fiskesjö till tjänsten. Utnämningen togs även upp i styrelsen. Även den ställde sig enhälligt bakom beslutet.

Regeringskansliets beredning av ärendet
Beslutet överklagades till regeringen av Lars Berglund och Joakim Enwall. Dessutom inkom skrivelser i ärendet från Michael Wang (ej sökande) och Nils-Olof Ericsson. Handlingarna kom, tillsammans med SMVK:s yttrande över överklagandena, Kulturdepartementet till handa den 25 januari 2000.

I ett yttrande från SMVK hävdas att Fiskesjö var den främste kandidaten p.g.a. hans välutvecklade tvärvetenskapliga profil genom kombinationen av arkeologi och socialantropologi/etnografi, ett närmast unikt kunnande i östasiatiska språk samt en konsthistorisk utbildning. Han har även erfarenheter som skapar förutsättningar för att samarbeta med experter på området. SMVK hävdar vidare att Fiskesjö har ett bredare etnografiskt spektrum än övriga sökande och att hans ämnesmässiga bredd ger goda möjligheter för honom att samarbeta med övriga museer inom myndigheten. SMVK angav vidare att Lars Berglund är konstvetare och har i sitt yrkesliv och sin forskning varit inriktad nästan uteslutande på Kina.

Därefter har det i ärendet förekommit en relativt omfattande kommunikation – muntlig och skriftlig – främst mellan Lars Berglund och departementet. På begäran av departementet har SMVK även kompletterat sitt yttrande med information om Magnus Fiskesjös akademiska meriter, titel vid ambassaden i Beijing och Tokyo samt utvärderingen av Fiskesjös chefsegenskaper.

Härutöver vill Kulturdepartementet lämna följande särskilda kommentarer.

När det gäller hanteringen av ärendet framgår av regeringsbeslutet att regeringen gjorde den bedömningen att SMVK skött anställningsförfarandet tillfredsställande.

Ärendet har i Regeringskansliet legat inom kulturministerns ansvarsområde. Statsrådet Messing har svarat för regeringsbeslutet i sin egenskap av ersättare för kulturministern vid det aktuella regeringssammanträdet.

Kulturdepartementet har vid handläggningen av ärendet haft tillgång till samtliga handlingar som ingått i SMVK:s akt.

Skrivelsen från Sveriges Universitetslärarförbund (SULF) har utgjort en del av det material som legat till grund för regeringens bedömning. Kulturdepartementet har därutöver inte uppfattat att skrivelsen från SULF fordrat ett särskilt svar.

Såvitt avser Lars Berglunds skrift daterad den 5 maj 2000 har denna diarieförts i Kulturdepartementet (Ku/2000/1749/Ka). Handlingen lades ad acta genom ett beslut den 4 augusti 2000. Dessförinnan (18 maj 2000) hade Lars Berglund fått svar på vissa frågor han ställt genom ett brevsvar från expeditions- och rättschefen Martin Holmgren (Ku/2000/1571/R). Vidare har Kulturdepartementet den 15 juni 2000 lämnat ytterligare skriftlig information till Lars Berglund (Ku2000/1763/R).

Utskottets ställningstagande

Granskningen föranleder inget uttalande från utskottets sida.

I propositionen angavs att statens skogsförvaltning borde bli mer effektiv. Sveaskog AB var för litet för att kunna fullfölja de krav på effektivitet, marknadsnärvaro och särskilda uppgifter t.ex. i fråga om ersättningsmark som staten tagit på sig vid bildandet av Sveaskog AB. Sveaskog AB hade nu verkat i två år. Bolaget hade enligt propositionen vunnit starkt gensvar för sitt sätt att arbeta och bolaget har etablerats väl på marknaden för skogsråvara som en oberoende leverantör. Vissa problem kunde dock noteras. Bolaget var för litet för att kunna fullfölja de av riksdagen beslutade riktlinjerna. Statens ambitioner i fråga om förvaltning av mark som är av intresse för naturvården och kulturmiljövården, möjligheter att erbjuda ersättningsmark och få en effektiv förvaltning av ett bestånd med spridd allokering kunde inte fullföljas med statens dåvarande markinnehav. Analyser pekade mot ett trendmässigt sjunkande rotnetto. Detta berodde delvis på att virkesköparna blivit större och skaffat sig en starkare position på marknaden. Därför krävdes att virkessäljarna blir större och får en starkare position på marknaden. Även om statens nuvarande totala innehav av kommersiell skogsmark i Sveaskog AB, Statens Fastighetsverk, Fortifikationsverket m.fl. som ett resultat av arbetet i Utredningen om förvaltningen av statligt ägd skogsmark skulle komma att läggas samman till en enhet kunde målen för Sveaskog AB enligt regeringens bedömning inte nås. Det fanns därför skäl för staten att, om målsättningarna för Sveaskog AB skulle fullföljas, införliva Assi Domän AB:s skogsmark i Sveaskog AB. I fråga om de industriella verksamheterna skulle Assi Domän AB:s framgångsrika utplacering av den industriella verksamheten i nya strukturer fortsätta och avslutas. Staten skulle inte, enligt regeringens mening, vara en långsiktig ägare till industriell verksamhet på det skogliga området. När förvärvet genomförts skulle samma inriktning gälla för det sammanlagda bolaget som den som gällde för Sveaskog AB enligt riksdagens tidigare fattade beslut. Det övergripande målet skulle vara att statens skogar skall förvaltas på ett föredömligt sätt både från produktions- och miljösynpunkt för att trygga en långsiktigt ekologiskt och produktionsmässigt hållbar utveckling.

Näringsutskottets tillgång till Regeringskansliets akt i ärendet, m.m.

Propositionen beslutades den 11 oktober 2001, och motionstiden gick ut den 31 oktober. Den 24 oktober begärde näringsutskottet i skrivelse till Näringsdepartementet att få ta del av Näringsdepartementets akt rörande förslaget om förvärv av aktier i Assi Domän AB. Den 29 oktober överlämnades enligt missivskrivelse från Näringsdepartementets enhet för statligt ägande kopia av de delar av akten N2000/7907/SÄ, Aktieinlösen i Assi Domän AB, som utgjort underlag för regeringens beslut att avlämna proposition 2001/02:39. Enligt missivskrivelsen borde handlingarna behandlas med sekretess.

Efter begäran av näringsutskottet den 31 oktober 2001 överlämnade Näringsdepartementet samma dag kopia av hela akten N2000/7907/SÄ, som enligt missivskrivelse i vissa delar utgjort underlag för regeringens beslut att avlämna propositionen.

Sekretessbelagda handlingar

De handlingar som sekretessbelades i beslutet den 29 november att avslå en begäran om utlämnande av handlingar var bl.a. 14 olika handlingar betecknade diskussionsmaterial, memorandum, presentation m.m. upprättade i kortfattade uppställningar på sammanlagt ca 160 sidor. Där fanns också ett 24-sidigt diskussionsmaterial från Alfred Berg och ett 13-sidigt arbetsmaterial från Carnegie. En del enskilda uppgifter i materialet gäller kartor, taxeringsvärden, bakgrundsbeskrivningar m.m.

Tidigare granskning

Våren 1999 granskade utskottet ett regeringsbeslut om sekretess beträffande en skrivelse från Europeiska kommissionen (bet. 1998/99:KU25 s. 99 f.). Utskottet framhöll inledningsvis i sin bedömning vikten av så stor öppenhet som möjligt när det gäller att ta del av allmänna handlingar. Presumtionen är enligt tryckfrihetsförordningen också för offentlighet. Enligt utskottets uppfattning bör vid den granskning som ankommer på utskottet bedömningar av den materiella lagligheten av fattade beslut endast göras med stor försiktighet. Granskningen bör i första hand inriktas mot ärendenas formella sidor och mot handläggningsfrågor. Utskottet gjorde alltså inte någon bedömning av huruvida sekretess i detta enskilda fall var av nöden med hänsyn till Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller om Sverige på annat sätt skulle skadats om uppgifterna röjts. Utifrån dessa förutsättningar fann utskottet ingen anledning att rikta kritik mot handläggningen av det aktuella ärendet. Ärendet har handlagts enligt rådande bestämmelser, och regeringen har inte överskridit sina befogenheter.

Promemoria från Näringsdepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt svar på vissa frågor. Som svar har överlämnats en inom Näringsdepartementet den 26 februari 2002 upprättad promemoria, *bilaga A2.9.2.*

Enligt promemorian var skälet till att akten inte inledningsvis överlämnades i sin helhet att aktierna i Assi Domän var föremål för ett offentligt uppköpserbjudande och aktieägarna ännu inte tagit ställning i frågan om de skulle sälja sina aktier till Sveaskog eller inte. En överenskommelse hade träffats med näringsutskottets kanslichef i syfte att begränsa spridning av uppgifter till vad som bedömdes nödvändigt. Det var av väsentlig betydelse att så långt som möjligt minska riskerna för att vissa aktieägare skulle få tillgång till information om bolaget som inte andra hade. Det var också vid denna tid alltjämt av stor betydelse att affärsmässiga överväganden från det allmännas sida till grund för erbjudandet fick förbli betraktade som den sidans eget material.

Från Näringsdepartementets sida kontaktades näringsutskottets kanslichef och man kom överens om att de delar av Näringsdepartementets akt som hade

sedvanligt sätt. Någon närmare granskning av delar av handlingar förekom inte i det sammanhanget.

De handlingar som inte lämnades ut omfattades av sekretessbestämmelser. Man ansåg att handlingarna i sitt sammanhang inte kunde lämnas ut med hänvisning till de bestämmelser som man mycket noggrant redovisade i beslutet. Det var ett mycket speciellt ärende.

Utskottets ställningstagande

Mot bakgrund av att viktig information om statens övertagande av aktierna i Assi Domän av sekretesskäl inte kunde redovisas i propositionen var det angeläget att näringsutskottet, för att få en helhetsbild skulle kunna få tillgång till uppgifterna i Regeringskansliets akt i ärendet innan motionstiden gick ut. Mellan Näringsdepartementet och näringsutskottet fördes en dialog i syfte att begränsa spridning av uppgifter till vad som bedömdes nödvändigt. Enligt konstitutionsutskottets mening borde samtliga handlingar likväl ha översänts senast dagen efter den ursprungliga begäran.

När det gäller sekretessbeläggningen av handlingar i akten vill utskottet understryka vikten av öppenhet. En noggrann prövning uppgift för uppgift krävs vid bedömningen av vilka uppgifter som bör beläggas med sekretess. Således bör noggrant prövas dels om enskilda uppgifter också i sitt sammanhang inte är så harmlösa att just dessa uppgifter kan lämnas ut, dels om utlämnandet av vissa uppgifter verkligen kan innebära skada för rådgivares affärsverksamhet genom att deras konkurrenter får kännedom om uppgifterna.

Det finns en skyldighet för medlemsstaterna att anmäla sådana planerade nationella miljöåtgärder, s.k. tekniska föreskrifter, till kommissionen. På så sätt vill EU undanröja faktorer som kan hindra den fria varurörelsen på den inre marknaden. Denna skyldighet för medlemsstaterna regleras i rådets direktiv 83/189/EEG av den 28 mars 1983 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter, senast ändrat genom rådets direktiv 94/10/EG, genomförd i Sverige genom förordningen (1994:2029) om tekniska regler. En teknisk föreskrift kan kortfattat sägas vara en teknisk specifikation eller ett annat krav som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid saluföring eller användning av en produkt eller som förbjuder tillverkning, import, saluföring eller användning av produkten. Medlemsstaterna skall omedelbart till kommissionen överlämna alla förslag till tekniska föreskrifter när tillräcklig information om dem finns. Efter det att en anmälan kommit in skall kommissionen och medlemsstaterna få tillräcklig tid att föreslå ändringar i förslaget, varför den förslagsställande medlemsstaten måste avvakta med genomförandet av sitt förslag under viss tid.../.../...Om en författning som är anmälningspliktig inte anmäls enligt direktivet 83/189/EEG, är den ogiltig och skall inte tillämpas av de nationella domstolarna enligt ett avgörande av EG-domstolen (mål C-194/94 CIA Security International SA mot Signalson SA och Securitel SPRL).

EG-förordningar är direkt gällande i Sverige. De skall alltså tillämpas vid sidan av balken. EG-rättens direkta verkan visar sig på flera sätt. Vissa bestämmelser i Romfördraget har stor betydelse för miljöområdet. Viktigast är artikel 30 och 36 som reglerar Sveriges rätt att begränsa införsel av varor från andra medlemsländer med hänsyn till varornas miljöegenskaper..../.../....Som framgår ovan finns det således i flera avseenden direkt gällande EG-rätt som skall tillämpas jämsides med balken. I princip är detta inte något som behöver påpekas i balkens bestämmelser. EG-rätten gäller i Sverige enligt lagen (1994:1500) med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen. Samtidigt skulle det dock ge ett ofullständigt intryck att i ett lagverk som omfattar hela miljöområdet inte på något sätt kommentera att det finns en direkt verkande EG-rätt av det slag som nu redovisats. Regeringen föreslår därför att det i bestämmelserna om balkens tillämpningsområde tas in en regel, 1 kap. 6 §, som genom en hänvisning till anslutningslagen erinrar om EG-reglernas existens.

Skyldighet att notifiera

Anmälningsplikten enligt EG-direktiven gäller om ett medlemsland avser att införa nya tekniska föreskrifter i form av tekniska specifikationer. Det skall vara fråga om nya krav på att en produkt skall uppfylla vissa egenskaper, t.ex. i fråga om kvalitetsnivåer, prestanda eller säkerhet. Det finns även krav som inte är tekniska specifikationer men som har anmälningsplikt. Det är krav som ställs på en produkt för att t.ex. skydda konsumenter eller miljön. Det skall då vara krav som påverkar produktens livscykel efter det att produkten har släppts ut på marknaden. Anmälningsplikten omfattar även lagar och andra författningar som förbjuder tillverkning, import, saluföring eller användning av en produkt.

Enligt EG-direktivet gäller anmälningsplikt inte för föreskrifter som behövs för att genomföra EG-lagstiftningen. Vidare gäller inte anmälningsplikt för föreskrifter som endast upprepar vad som redan är föreskrivet i den natio-

Skrivelse från Miljödepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt viss redogörelse och yttrande över vad som anförts i granskningsanmälningen. Som svar har överlämnats en promemoria av den 7 mars 2002 från Miljödepartementet. I promemorian konstaterar Miljödepartementet att EG-lagstiftningen inte innebar att Miljöbalken skulle ha anmälts innan den antogs. Vidare anförs att de delar som rör informationssamhällets tjänster infördes i EG-reglerna efter det att Miljöbalken antagits av riksdagen och därför inte är relevanta i detta ärendet.

I promemorian redogör Miljödepartementet bl.a. för när anmälningsskyldighet föreligger samt för hur frågan har hanterats inom Regeringskansliet. I samband med detta framförs följande.

> Propositionen omfattade inte någon anmälningspliktig föreskrift. Det föreslagna regelverket innehöll nämligen ingen föreskrift varigenom det på någon produkt ställdes något nytt krav vare sig i form av en teknisk specifikation eller i form av ett annat krav som väsentligt kunde påverka produktens sammansättning eller natur eller saluföringen av den. Regelverket innehöll inte heller någon ny bestämmelse som förbjöd tillverkning, saluföring eller användning av en produkt.
>
> Det är denna syn på innehållet i den antagna miljöbalken som förklarar varför det i Regeringskansliet inte togs initiativ till att inleda något anmälningsförfarande av miljöbalksförslaget som helhet eller någon del av det.

Promemorian innehåller även en översikt av miljöbalksförslagets betydelse för anmälningsplikten. Enligt den översikten innehåller miljöbalken inga tekniska föreskrifter alternativt innehåller den endast bemyndiganden att meddela föreskrifter eller beslut.

I samband med beredningen av propositionen yttrade sig bl.a. Kommerskollegium. Kommerskollegiums synpunkter redovisas och kommenteras i promemorian.

Vad gäller förslaget som helhet anförde Kommerskollegium att förslaget är utformat som en ramlag som skall fyllas ut med regerings- eller myndighetsföreskrifter och att detta medför att det är svårt att överblicka lagens konsekvenser för den internationella handeln. Enligt kollegiet måste därför lagstiftningsförslaget och de föreskrifter som följer anmälas i enlighet med procedurerna i EU och WTO. Enligt Miljödepartementet innebar inte de av Kommerskollegium framförda omständigheterna att någon anmälningsplikt förelåg då anmälningsplikten är avgränsad till de specifika regelförslag som kallas tekniska föreskrifter. Vidare anförde Kommerskollegium i samband med miljöbalkens 2 kap. om allmänna hänsynsregler m.m. att reglernas otydlighet medför att det är svårt att bedöma de handelspolitiska effekterna, att verksamhetsutövarna får svårt att veta vilka regler som gäller och att konkurrensneutraliteten äventyras. Enligt Miljödepartementet innebar detta inte att anmälningsskyldighet förelåg då det handlar om allmänt hållna hänsynsregler vilka inte är tekniska föreskrifter. Kommerskollegium framförde i samband med balkens 13 kap. om genteknik, synpunkter avseende genetiskt modifiera-

2.11. FN-sanktioner

Ärendet

Bland andra tre svenska medborgare fördes i november 2001 upp på en lista över individer och enheter som utpekas vara knutna till Usama bin Ladin. Listan är upprättad av FN:s säkerhetsråds sanktionskommitté. Genom att personerna fördes upp på listan kom de att automatiskt omfattas av den skyldighet för FN:s medlemsstater att frysa tillgångar, som fastställts av säkerhetsrådet. Personerna infördes därefter i en förteckning till en förordning från EU:s ministerråd, där spärrning föreskrivs av alla finansiella medel som tillhör de personer som finns i förteckningen.

Anmälan

Två ledamöter (v) har begärt att konstitutionsutskottet skall granska regeringens roll och ansvar i samband med att de tre svenska medborgarna fått sina tillgångar frysta.

Anmälarna anför att de tres tillgångar frysts utan att de delgivits misstanke om brott, utan att det presterats något som närmare anger grunden för anklagelsen mot dem och utan att saken prövats i svensk domstol. Det enda som anförts tycks enligt anmälan vara att de varit kunder i en somalisk bank som misstänks ha förbindelser med Usama bin Ladins terroristnätverk. Detta synes enligt anmälarna innebära att svenska medborgare i Sverige uppenbart behandlats i strid mot principerna i såväl den svenska regeringsformen som den europeiska konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

I granskningen bör enligt anmälarna särskilt beaktas följande frågeställningar:

– Vilket ansvar har regeringen att inom landet värna de rättsprinciper som regeringsformen och konventionen om de mänskliga rättigheterna uttrycker?

– Hur har regeringen agerat i berörda internationella forum för att i detta sammanhang värna dessa rättigheter?

– Har regeringen i det aktuella fallet i Sverige agerat i enlighet med det ansvar för rättsprinciperna som tillkommer den?

De bestämmelser i Europakonventionen som anmälarna hänvisar till är artikel 6.1–3, vari sägs följande:

Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. – – – (art. 6.1).

Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts (art. 6.2).

som har beslutats av FN:s säkerhetsråd i överensstämmelse med FN:s stadga eller som har beslutats i överensstämmelse med bestämmelserna om en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik i EU-fördraget och som syftar till att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet.

Beslut inom ramen för Förenta Nationernas säkerhetsråd

Resolutioner

FN:s säkerhetsråd antog den 15 oktober 1999 *resolution nr 1267*. Genom resolutionen infördes bestämmelser om, utom visst flygförbud, frysning av tillgångar för talibanerna eller talibanägda eller talibankontrollerade företag. Vidare inrättades den sanktionskommitté som består av säkerhetsrådets medlemmar. Sanktionskommittén skulle peka ut dem som omfattas av talibananknytningen. Kommittén skulle också kunna medge undantag i enskilda fall av humanitära skäl.

I resolutionen uppmanades alla stater att agera strikt i överensstämmelse med föreskrifterna i resolutionen utan hinder av rättigheter eller skyldigheter enligt tidigare internationella överenskommelser eller avtal eller tillstånd. Staterna uppmanades också att vidta rättsliga åtgärder mot dem som bröt mot sanktionsbestämmelserna i resolutionen.

Säkerhetsrådet antog den 19 december 2000 *resolution nr 1333*, som föreskriver att alla stater skall vidta åtgärder utöver dem som redan beslutats i resolution 1267, bl.a. genom att dels frysa tillgångar som direkt eller indirekt kontrolleras av Usama bin Ladin eller al-Qaida, dels se till att kapital eller andra ekonomiska tillgångar inte görs tillgängliga för Usama bin Ladin eller personer associerade med honom. I fråga om de individer och enheter, vars tillgångar skall frysas på grund av association till Usama bin Ladin hänvisas till sanktionskommittén, som har att peka ut dessa individer. Kommittén anmodas upprätta och upprätthålla en uppdaterad lista, som baseras på information från staterna och regionala organisationer över de individer och enheter som utpekas vara knutna till Usama bin Ladin, inklusive dem som finns i al-Qaida.

Den 28 september 2001 antog säkerhetsrådet *resolution nr 1373*. Bakgrunden till denna resolution var terroristattackerna i New York, Washington DC och Pennsylvania den 11 september 2001. Resolutionen innehåller bl.a. ett krav på staterna att frysa ekonomiska tillgångar som tillhör någon som begår eller försöker begå terroristhandlingar eller medverkar till sådana handlingar och förbjuda att sådana personer tillhandahålls ekonomiska tillgångar och finansiella tjänster. Andra åtgärder som staterna skall vidta enligt resolutionen är att vägra fristad för dem som finansierar, planerar, stöder eller begår terroristhandlingar eller ger fristad, att hindra dem som finansierar, planerar, underlättar eller begår terroristhandlingar från att använda respektive territorier i dessa syften mot andra stater eller deras medborgare samt att se till att alla som deltar i finansiering, planering, förberedelse eller förövande av terroristhandlingar ställs inför rätta.

bestämmelserna intogs i båda dokumenten. För förordningen gällde samma namnlista som sanktionskommittén hade upprättat. Kommissionen bemyndigades vidare att ändra i förordningens namnlista på grundval av beslut i säkerhetsrådet eller sanktionskommittén.

Resolution 1333 medförde att EU modifierade sina bestämmelser. Resolutionen genomfördes genom dels en ny gemensam ståndpunkt av den 26 februari 2001 (2001/154/GUSP), dels en ny rådsförordning (EG) nr 467/2001 av den 6 mars 2001. Förordningen har grundats på artiklarna 60 och 301 i EG-fördraget.

I förordningen föreskrivs spärrning av alla tillgångar och finansiella medel för dem som angivits av sanktionskommittén och förtecknas i bilaga till förordningen. Kommissionen bemyndigades även i denna förordning att ändra och komplettera förteckningen i bilagan på grundval av beslut som fattas av FN:s säkerhetsråd eller sanktionskommittén. För de medel som sanktionskommittén medgett undantag för skall frysningen inte gälla. Undantag skall erhållas genom behöriga myndigheter i medlemsstaterna. För Sveriges del är denna behöriga myndighet Regeringskansliet, Utrikesdepartementets rättssekretariat för EU-frågor.

Förteckningen har ändrats flera gånger. Genom kommissionens förordning (EG) nr 2199/2001 den 12 november 2001 fördes de tre svenska medborgarna, liksom al-Barakaat-enheterna, in i förteckningen. Ändringen trädde i kraft då den publicerades i EGT, vilket skedde följande dag.

Den 27 december 2001 beslöt rådet mot bakgrund av FN-resolutionen 1373 om ett nytt paket av åtgärder för att gemensamt genomföra resolutionen. Paketet består av två gemensamma ståndpunkter (2001/930/GUSP och 2001/931/GUSP) samt en förordning om frysning av terroristers tillgångar, rådets förordning (EG) nr 2580/2001. Enligt förordningen skall rådet enhälligt upprätta, revidera och ändra förteckningen. Föreskrifter finns om möjligheterna att bevilja undantag från frysning. Behöriga svenska myndigheter i olika avseenden är Finansinspektionen, Riksförsäkringsverket och Rikspolisstyrelsen. I en av de gemensamma ståndpunkterna anges kriterier för att personer eller enheter skall föras upp på förteckningen. Beslut skall ha fattats av en behörig myndighet och vara en dom eller ett beslut om inledande av en förundersökning eller andra rättsliga åtgärder i fråga om terroristhandlingar och grundas på bevis eller allvarliga och trovärdiga indicier. Namnen skall förses med tillräckliga detaljer för att de som finns på listan med säkerhet skall kunna identifieras, och förteckningen skall ses över med jämna mellanrum minst var sjätte månad.

De personer och grupper vilkas tillgångar frysts genom förordningen 467 till följd av säkerhetsrådets resolution 1333 omfattas inte av förordning 2580.

Inom EU pågår arbete med att på nytt modifiera EU-regelverket så att det stämmer överens med resolution 1390. Arbetet utgår från ett kommissionsförslag, KOM(2002)117 slutlig.

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

Förklaringen antogs den 10 december 1948 av FN:s generalförsamling. Den är inte rättsligt förpliktande och saknar bestämmelser om internationell övervakning. Förklaringen antogs som en gemensam riktlinje för alla folk och alla nationer för att befordra respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna och säkerställa deras allmänna och verksamma erkännande och tillämpning. I förklaringen framhålls bl.a.

- rätten till liv, frihet och personlig säkerhet,
- skydd mot tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning,
- rätten till verksam hjälp från sitt lands behöriga domstolar mot handlingar som kränker grundläggande rättigheter enligt lag eller författning,
- rätten till rättvis och offentlig rannsakning inför oavhängig och opartisk domstol vid fastställandet av såväl sina rättigheter och skyldigheter som varje anklagelse för brott,
- skydd mot godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens, angrepp på heder och anseende,
- rätten att förflytta sig och lämna ett land och att återvända till sitt eget land,
- skydd mot att godtyckligt berövas sin egendom.

FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter

Konventionen antogs den 16 december 1966.

I ingressen erinras om att konventionsstaterna beaktar att Förenta nationernas stadga ålägger staterna att främja den allmänna respekten för och iakttagandet av mänskliga rättigheter och friheter.

Staterna förpliktar sig att i enlighet med sina konstitutionella bestämmelser och med bestämmelserna i konventionen vidta erforderliga åtgärder för att genom lagstiftning eller på annat sätt förverkliga de i konventionen inskrivna rättigheter som inte redan är tillförsäkrade (artikel 2). De förpliktar sig vidare att säkerställa att envar, vars i konventionen inskrivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha effektiv möjlighet att föra talan mot kränkningen. Staten skall också säkerställa att den som väcker sådan talan skall få sina rättigheter prövade av behöriga judiciella, administrativa eller lagstiftande myndigheter eller av annan enligt statens rättsordning behörig myndighet samt att utveckla möjligheterna för att talan skall kunna prövas på rättslig väg.

Alla som lagligen befinner sig på en stats område skall ha rätt att röra sig där fritt och att fritt välja bosättningsort samt att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget (artikel 12). Dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som föreskrivs i lag och är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen *(ordre public)*, den allmänna hälsovården eller sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i konventionen inskrivna rättigheter.

handlingar. Utskottet har vidare hållit en utfrågning med utrikesminister Anna Lindh den 16 april 2002.

Promemorian finns intagen som *bilaga A 2.11.2*, och en utskrift av utfrågningen i den del den varit offentlig finns intagen som *bilaga B12*.

I promemorian erinras om att terroristattackerna den 11 september 2001 i USA har medfört att frågan om att bekämpa och förebygga terrorism har ställts i fokus i det internationella samarbetet. Vidare framhålls att uppslutningen bakom dessa ansträngningar är bred bland FN:s medlemsstater, såväl i generalförsamlingen som i säkerhetsrådet, att detta stärker FN:s centrala roll för att förebygga och bekämpa terrorism, att – eftersom internationell terrorism utgör ett globalt hot – det krävs globala åtgärder och bredast möjliga internationella uppslutning av medlemsstaterna, att det därför är naturligt att FN har den ledande rollen i det internationella arbetet med att bekämpa och förebygga terrorism samt att den svenska regeringen aktivt har stött detta arbete.

I promemorian framhålls vidare att det regelverk som EU antog i december 2001 innehåller flera bestämmelser som är betydelsefulla från rättssäkerhetssynpunkt.

Regeringens arbete inom FN:s ram har gått ut på att söka förbättra den del av sanktionssystemet som avser sanktioner riktade mot individer så att rimliga rättssäkerhetskrav kan tillgodoses i framtiden. I huvudsak handlar det om att söka förmå FN att acceptera kriterier motsvarande dem som EU enats om i det tidigare beskrivna regelverket. Även andra svenska idéer har framförts i informella konsultationer med ett antal medlemsstater, däribland möjligheten att åstadkomma någon slags överklagandeprocedur för individer som drabbas av riktade sanktioner.

I promemorian framhålls vidare att regeringen har ansett att sanktionskommitténs arbete visat allvarliga brister när det gäller att tillvarata rättssäkerheten för enskilda. Främst gäller detta bristen på sakligt underlag för beslut, den korta tidsfristen för att fatta beslut och svårigheterna för den som förts upp på en spärrlista att få sin sak omprövad. Utan att ta ställning till huruvida de tre svenskarna rätteligen bör finnas med på sanktionslistan eller ej har regeringen tagit upp dessa rättssäkerhetsfrågor i såväl FN som EU från principiella utgångspunkter. I fallet med de tre svenskarna har svenska myndigheter därtill varit behjälpliga med att vidarebefordra deras begäran till sanktionskommittén om att få sina namn strukna.

I promemorian erinras om att sanktionskommittén i resolution 1390 ges i uppdrag att regelbundet uppdatera spärrlistan från bl.a. FN:s medlemsstater samt att brådskande utarbeta riktlinjer och kriterier som kan vara nödvändiga för att underlätta resolutionens genomförande. Sverige har till kommittén framfört förslag på hur sådana riktlinjer och kriterier skulle kunna vara utformade. Systemet är således inte statiskt, och regeringen verkar konsekvent på att förbättra rättssäkerhetsaspekterna. Efter antagandet av resolution 1390 har regeringen tagit flera initiativ för att föra fram rättssäkerhetsaspekterna i FN och i EU. Regeringens linje har varit att endast personer som uppfyller krite-

Avslutningsvis anförs i promemorian att Sverige genom sitt medlemskap i FN har en folkrättslig skyldighet att följa de beslut som fattas av FN:s säkerhetsråd och åtgärder inom ramen för sådana beslut. För regeringen har det alltid varit en självklarhet att lojalt iaktta de folkrättsliga förpliktelser som följer av våra internationella överenskommelser. Det får därför anses uteslutet att regeringen skulle vidta några åtgärder i Sverige som skulle innebära att våra förpliktelser enligt säkerhetsrådets beslut eller enligt EG-förordningen och sanktionslagen inte uppfylls.

Vid utfrågningen med utrikesministern framkom utöver vad som framgår av promemorian bl.a. följande.

Upplysningar om namnen på den lista som USA avsåg att presentera för sanktionskommittén, däribland de tre svenskarna och två enheter i Sverige, kom till Regeringskansliet natten mellan lördagen den 3 och söndagen den 4 november 2001 i form av ett fax från det amerikanska finansdepartementet till det svenska finansdepartementet. USA meddelade att listan skulle överlämnas till FN:s sanktionskommitté den 7 november. På morgonen den 5 november överlämnades faxet från Finansdepartementet till Utrikesdepartementet, Justitiedepartementet och Rikspolisstyrelsen. Den politiska ledningen i samtliga departement, inklusive utrikesministern, informerades samma dag.

I det läget fanns inte inom Regeringskansliet eller regeringen någon information om vilka misstankar som låg bakom de olika namnen på listan. Utgångspunkten var att misstankarna gällde anknytning till terroristhandlingar: inblandning i World Trade Center-attentatet eller aktiviteter i Sverige. Regeringskansliet försökte få fram information från de amerikanska myndigheterna om vad som låg bakom misstankarna för att kunna överlämna informationen till polismyndigheterna. Det visade sig svårt, eftersom informationen ansågs vara hemlig underrättelseinformation. Uppgifter kom i omgångar från de amerikanska myndigheterna. Alla uppgifter gick ut på att det fanns en koppling mellan de svenska namnen, framför allt organisationen al-Barakaat, och finansieringen av Usama bin Ladin och nätverket al-Qaida. Det fanns också vissa uppgifter om individerna, som omedelbart överlämnades till polismyndigheterna för fortsatt utredning. Det tog tid. Någon information från FN-systemet om de bakomliggande skälen gick inte heller att få. Däremot försäkrades att det fanns en hel del information som Sverige skulle få. Utrikesministerns bedömning är dock att det oavsett vad regeringen och Regeringskansliet hade gjort under de här dagarna hade varit omöjligt att påverka sanktionskommitténs beslut.

Regeringen har enligt utrikesministern mycket aktivt arbetat för att förbättra rättssäkerheten. Hon tog första gången upp rättssäkerhetsfrågorna vid ett möte med alla europeiska ambassadörer i slutet av november, ett par veckor efter det att listan hade införts. Hon bad då att de skulle rapportera om svenska synpunkter och krav på en förbättrad rättssäkerhet till sina huvudstäder och utrikesdepartement. Hon tog därefter upp rättssäkerheten med sina utrikesministerkolleger vid i princip varje möte under slutet av november och december. Från svensk sida drevs då frågan att EU skulle visa att det går att ha

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att rätten för FN:s säkerhetsråd att besluta om för medlemsstaterna bindande resolutioner funnits med från organisationens tillkomst och således vid Sveriges FN-anslutning. Utformningen av de nu aktuella sanktionerna går tillbaka till den resolution (1267) som säkerhetsrådet antog i oktober 1999, och som sedan kompletterats i december 2000 genom resolution 1333. Säkerhetsrådets sanktionskommitté gavs genom den sistnämnda resolutionen i uppdrag att upprätta en lista över personer och organisationer som omfattades av resolutionen. Kommittén upprättade en första lista i mars 2001. Listan kompletterades senare, och den 9 november 2001 fördes de tre svenska medborgarna efter s.k. *silent procedure* på 48 timmar upp på listan.

Utskottet noterar vidare att de nämnda FN-resolutionerna genomfördes inom EU genom gemensamma ståndpunkter och rådsförordningar. Den förordning varigenom säkerhetsrådets resolution 1333 genomfördes är rådets förordning 467/2001 av den 6 mars 2001. Kommissionen bemyndigades i denna förordning – liksom i den förordning som genomförts efter resolution 1267 – att ändra och komplettera den förordningen bilagda förteckningen på grundval av de beslut som fattades av FN:s säkerhetsråd eller sanktionskommittén. På grundval av sanktionskommitténs beslut den 9 november 2001 förde kommissionen i enlighet med sitt bemyndigande upp de tre svenskarna på förteckningen tre dagar senare. I och med att ändringen i förteckningen publicerades i EGT den 13 november 2001 blev den gällande inom EU.

Utformningen av det sanktionssystem som lett fram till situationen i början och mitten av november 2001, då den fick särskild aktualitet för Sveriges del, har således beslutats långt tidigare. Regeringen måste vid den nu aktuella tidpunkten bedömas ha haft ytterst begränsade möjligheter att påverka sanktionssystemet, både såvitt avser sanktionskommitténs agerande och konsekvensen att EG-kommissionen enligt sitt sedan tidigare gällande bemyndigande kompletterade förteckningen enligt den inom EU gällande förordningen.

Sedan utskottet konstaterat detta, måste den uppenbara konflikten mellan sanktionssystemets utformning och grundläggande principer om mänskliga fri- och rättigheter som inte minst FN har som uppgift att arbeta för konstateras. En förändring av sanktionssystemets utformning som gör att det tillgodoser fundamentala rättssäkerhetsaspekter bör därför stå högt på dagordningen. Regeringen synes också ha dragit denna slutsats och med stor kraft arbeta för en sådan förändring.

Utskottet delar uppfattningen att det är ett väsentligt intresse för Sverige att inte genom bristande lojalitet bidra till att undergräva tilltron till FN-systemet. Som det nu visat sig gör emellertid utformningen av det nuvarande sanktionssystemet att det riskerar att komma i strid med andra grundläggande värderingar inte minst inom FN. Sverige har – liksom övriga stater med dessa värderingar – allt skäl att kraftfullt verka för att sådana kollisioner inte skall kunna uppkomma. Utskottet utgår från att regeringen fortsätter denna inledda verksamhet.

ärenden, bl.a. bestämmelser om beslutande myndighet. Bestämmelser om sekretess finns i sekretesslagen (1980:100).

Rätt till uppehållstillstånd

Utlänningar som är flyktingar enligt definitionen i 3 kap. 2 § utlänningslagen har rätt till uppehållstillstånd enligt 3 kap. 4 § första stycket samma lag.

Med *flykting* avses en utlänning som befinner sig utanför det land, som han är medborgare i, därför att han känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin religiösa eller politiska uppfattning, och som inte kan eller på grund av sin fruktan inte vill begagna sig av detta lands skydd. Som flykting anses även den som är statslös och som av samma skäl befinner sig utanför det land där han tidigare har haft sin vanliga vistelseort och som inte kan eller på grund av sin fruktan inte vill återvända dit. Denna definition grundas på definitionen i FN:s flyktingkonvention. Rätten till uppehållstillstånd gäller dock inte undantagslöst. Uppehållstillstånd får enligt 3 kap. 4 § andra stycket 1 utlänningslagen vägras, om det av hänsyn till vad som är känt om utlänningens tidigare verksamhet eller med hänsyn till rikets säkerhet finns synnerliga skäl att inte bevilja uppehållstillstånd.

Den som inte är flykting kan som *skyddsbehövande i övrigt* enligt definitionen i 3 kap. 3 § utlänningslagen ha rätt till uppehållstillstånd. Det gäller bl.a. den som utan att vara flykting har lämnat sitt land därför att han känner välgrundad fruktan för att straffas med döden eller med kroppsstraff eller att utsättas för tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (3 kap. 3 § första stycket 1). Det nyss angivna undantaget från rätten till uppehållstillstånd gäller inte i detta fall.

Verkställighet av avvisning och utvisning

I 8 kap. utlänningslagen finns bestämmelser om verkställighet av och om hinder mot verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut. Huvudregeln är att verkställighet skall ske till utlänningens hemland. Det kan emellertid finnas hinder mot verkställighet.

Ett absolut verkställighetshinder är risk för dödsstraff, kroppsstraff eller tortyr. En avvisning eller utvisning får enligt 8 kap. 1 § utlänningslagen aldrig verkställas till ett land om det finns skälig anledning att tro att utlänningen där skulle vara i fara att straffas med döden eller med kroppsstraff eller att utsättas för tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning och inte heller till ett land där han inte är skyddad mot att sändas vidare till ett land där han skulle vara i sådan fara.

Risk för förföljelse är ett annat verkställighetshinder, som emellertid inte är undantagslöst. Verkställighet får enligt 8 kap. 2 § i princip inte ske till ett land där utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse och inte heller till ett land där han inte är skyddad mot att sändas vidare till ett land där han löper risk för förföljelse. Sådan verkställighet, dvs. till ett land där risk för förföljelse föreligger, kan dock få ske vid synnerligen grov brottslighet eller om ut-

utlänningen och utländsk stat eller myndighet eller organisation av utlänningar. Dessutom gäller sekretess i verksamhet för kontroll över utlänningar för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. I verksamhet för kontroll över utlänningar gäller sekretess också för anmälan eller annan utsaga av enskild, om det kan antas att fara uppkommer för att den som har gjort anmälan eller avgivit utsagan eller någon honom närstående utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs. Beträffande beslut i ärende som avses i detta stycke gäller sekretessen dock endast för uppgifter i skälen.

Huvudregeln i 14 kap. 5 § sekretesslagen är att sekretess skall vika för en *parts rätt att ta del* av material i ett ärende. Det finns dock en begränsning, nämligen att en handling eller annat material inte får lämnas ut till en part, i den mån det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att en sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. Om det anses att parten inte bör få insyn i materialet, skall myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad det innehåller, i den mån det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen skall skydda.

Om en myndighet finner att sådan risk för skada, men eller annan olägenhet som enligt någon sekretessbestämmelse utgör hinder mot att en uppgift lämnas till en enskild kan undanröjas genom förbehåll, som inskränker den enskildes rätt att lämna uppgiften vidare eller utnyttja den, skall myndigheten uppställa sådant förbehåll när uppgiften lämnas till honom.

En myndighet får uppställa sådant förbehåll också när myndigheten lämnar sekretessbelagd uppgift till part, ställföreträdare, ombud eller biträde. Ett sådant förbehåll får inte innebära förbud mot att utnyttja uppgiften i målet eller ärendet eller mot att lämna en muntlig upplysning till part, ställföreträdare, ombud eller biträde.

Vissa internationella överenskommelser m.m.

FN:s flyktingkonvention (1951 års Genèvekonvention)

Konventionen innehåller en definition av begreppet flykting, som har förts in i den svenska utlänningslagen.

Konventionen innehåller också bestämmelser om undantag från konventionen. Enligt artikel 1 F är föreskrifterna i konventionen inte tillämpliga på den som det finns allvarliga skäl att anta bl.a.

- har förövat brott mot freden, krigsförbrytelse eller brott mot mänskligheten, sådana dessa brott blivit definierade i de internationella överenskommelser som tillkommit för att meddela bestämmelser angående sådana brott, eller
- förövat grovt icke-politiskt brott utanför tillflyktslandet, innan han erhöll tillträde till detsamma som flykting, eller

gjort för att motivera utvisning eller till det uppfattade hotet mot den utvisande statens nationella säkerhet.

FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter

Varje konventionsstat förpliktar sig enligt artikel 2 att säkerställa att envar, vars i konventionen inskrivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha effektiv möjlighet att föra talan mot kränkningen.

Konventionen innehåller vidare förbud mot tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 7).

Skydd för privat- och familjelivet finns föreskrivet i artikel 8.

Utlänningar som lagligen befinner sig på en konventionsstats område får avlägsnas från detta område endast efter ett i laga ordning fattat beslut därom (artikel 13). Om inte tvingande skäl hänförliga till den nationella säkerheten talar mot det, skall utlänningen tillåtas lägga fram de skäl som talar emot avlägsnandet och få sin sak omprövad av, och för sådant ändamål företrädas inför, vederbörande myndighet eller en eller flera av denna myndighet särskilt utsedda personer.

Konventionen föreskriver också ett övervakningssystem genom en särskild kommitté för de mänskliga rättigheterna (artiklarna 28–45). Konventionsstaterna skall avge rapporter om genomförandet av rättigheterna enligt konventionen och framsteg som gjorts i fråga om dessa rättigheter. Sådana rapporter skall avges när kommittén begär det. Kommittén skall granska rapporterna och tillställa staterna sina egna rapporter och de allmänna kommentarer som den finner anledning till.

FN:s konvention mot tortyr

Konventionen innehåller inledningsvis en definition av begreppet tortyr. Därmed avses varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon antingen för sådana syften som att erhålla information eller en bekännelse av honom eller en tredje person, att straffa honom för en gärning som han eller en tredje person har begått eller misstänks ha begått eller att hota eller tvinga honom eller en tredje person eller också av något skäl som har sin grund i någon form av diskriminering, under förutsättning att smärtan eller lidandet åsamkas av eller på anstiftan eller med samtycke eller medgivande av en offentlig tjänsteman eller någon annan person som handlar såsom företrädare för det allmänna. Tortyr innefattar inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippad med lagenliga sanktioner.

Konventionsstaterna skall vidta effektiva legislativa, administrativa, rättsliga eller andra åtgärder för att förhindra tortyrhandlingar inom varje territorium under dess jurisdiktion (artikel 2).

Ingen konventionsstat skall utvisa, återföra eller utlämna en person till en annan stat, i vilken det finns grundad anledning att tro att han skulle vara i fara för att utsättas för tortyr (artikel 3). För att fastställa om sådan anledning föreligger skall de behöriga myndigheterna beakta alla hänsyn av betydelse,

I den nämnda propositionen berördes bl.a. Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Regeringen erinrade om att en eninstansprövning av frågor om uppehållstillstånd kunde riskera att komma i konflikt med föreskrifterna om ett effektivt rättsmedel i artikel 13 i Europakonventionen. Regeringen ansåg att en bred säkerhetsmarginal borde upprätthållas såvitt gäller utlänningslagens förhållande till Europakonventionen, som inte bara inkorporerats i den svenska lagstiftningen utan också givits särskild status. I ett avsnitt om formen för överlämnande av säkerhetsärenden till regeringen (a. prop. s. 178) uttalade regeringen att ärenden om avvisning eller utvisning över huvud taget inte borde överlämnas till regeringen om utlänningen påstår att han eller hon löper risk för tortyr eller omänsklig behandling och påståendet inte är uppenbart ogrundat. Detta gällde enligt regeringen oberoende om förutsättningar för ett överlämnande i övrigt fanns, och anledningen var att ett sådant förfarande skulle kunna tänkas strida mot artikel 13 i Europakonventionen, om utlänningen i ett sådant fall får sin sak prövad i endast en instans och avgörandet går honom eller henne emot.

Kommittén lade i betänkandet Ökad rättssäkerhet i asylärenden (SOU 1999:16) fram förslag till ny processordning även i s.k. säkerhetsärenden. Kommittén redogjorde för olika modeller som övervägts. Det förslag som kommittén lade fram innebar att Invandrarverket (numera Migrationsverket) alltid skulle fatta beslut i sådana ärenden, och att verkets beslut skulle kunna överklagas till regeringen. Beslutet skulle kunna överklagas av den som det gick emot – sökanden eller Rikspolisstyrelsen. Förslaget innebar vidare att regeringen skulle inhämta yttrande från Högsta domstolen.

Förslagen i betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Närmare om ärendena

I den promemoria som utskottet begärt från Regeringskansliet redovisas händelseförloppet och kommenteras i olika avsnitt frågor om sekretess och partsinsyn, frågor om internationella överenskommelser, frågor om brist på tvåinstansprövning, frågor om tortyrrisken m.m., frågor om verkställigheten, frågor om vad som hänt efter återsändandet, frågor om expediering av besluten, frågor om beslutet rörande den ene mannens hustru och barn samt frågor om ett frågesvar i riksdagen. Redogörelsen nedan bygger på promemorian, andra tillgängliga handlingar och utfrågningen med utrikesminister Anna Lindh.

Händelseförlopp och regeringens beslutsskäl

Den ene mannen hade rest in och ansökt om asyl i Sverige i augusti 1999. Den andre mannen hade tillsammans med sin familj rest in och ansökt om asyl i landet i september 2000. Ansökningarna avsåg uppehålls- och arbetstillstånd samt flyktingförklaring och resedokument. Migrationsverket gjorde asylutredningar i ärendena.

I *asylfrågan* fann regeringen att omständigheterna i ärendena, främst vad var och en av männen själv hade hävdat om sin verksamhet i hemlandet och vad han utsatts för där, att de i och för sig kunde anses vara flyktingar enligt 3 kap. 2 § utlänningslagen. Regeringen erinrade i besluten om att flyktingar har rätt att få uppehållstillstånd men att uppehållstillstånd får vägras om det av hänsyn till vad som är känt om utlänningens tidigare verksamhet eller med hänsyn till rikets säkerhet finns synnerliga skäl att inte bevilja uppehållstillstånd samt att denna bestämmelse avser dels situationer då det av hänsyn till rikets säkerhet inte är möjligt att ge asyl, dels sådana omständigheter som diskvalificerar utlänningen från skydd enligt 1951 års Genèvekonvention.

Regeringen erinrade vidare om innehållet i den av FN:s säkerhetsråd den 28 september 2001 enhälligt antagna resolutionen 1373.

Mot bakgrund av de uppgifter Säkerhetspolisen redovisat ansåg regeringen att det beträffande envar av männen var utrett att han haft en av de ledande ställningarna i en organisation som gjort sig skyldig till terrorhandlingar och att han kunde anses som ansvarig för den aktuella organisationens verksamhet. Mot bakgrund av detta och med beaktande av den information som fanns om organisationens syfte och verksamhet fann regeringen att männen skulle vägras skydd med hänvisning till 3 kap. 4 § andra stycket 1 utlänningslagen.

I fråga om asylansökningarna från den ene mannens hustru och barn konstaterade regeringen att de hänvisat till mannens asylskäl och att hustrun inte själv, såvitt framgick, hade varit självständigt politiskt verksam. Med hänsyn härtill, och med beaktande av de speciella omständigheter i form av garantier som förelåg i ärendet ansåg regeringen inte att hustrun och barnen var flyktingar.

Med hänsyn till de garantier som lämnats fann regeringen inte heller att det förelåg någon sådan grund för uppehållstillstånd som anges i 3 kap. 3 § första stycket 1 utlänningslagen. Sveriges folkrättsliga förpliktelser enligt bl.a. FN:s konvention mot tortyr m.m. och Europakonventionen om mänskliga rättigheter föranledde enligt regeringens mening inte någon annan bedömning.

Det fanns enligt regeringen inte heller i övrigt skäl att bevilja männen och familjen till den ene mannen uppehållstillstånd i Sverige. De skulle därför avvisas enligt 4 kap. 1 § första stycket 2 utlänningslagen. Hinder mot verkställigheten kunde mot bakgrund av de garantier som den svenska regeringen hade erhållit inte anses föreligga.

Tillgången till handlingar och uppgifter

Enligt Regeringskansliets promemoria delgavs under handläggningen i Regeringskansliet i båda ärendena sökandena vissa uppgifter i Säkerhetspolisens yttranden med förbehåll enligt 14 kap. 10 § första stycket 1 sekretesslagen. Med samma förbehåll fick de också del av promemorior där det fanns en översiktlig sammanställning av de uppgifter som med stöd av 2 kap. 1 §, 5 kap. 1 §, 7 kap. 14 § och 14 kap. 5 § sekretesslagen bedömdes inte kunna lämnas ut till dem.

regeringen planerar att senare under året lämna en proposition till riksdagen med förslag om en ny processordning för utlänningsärenden.

Garantierna och regeringens bedömning av risken för tortyr eller annan kränkande behandling

Statssekreterare Gun-Britt Andersson besökte den 12 december 2001 Kairo och fick av en hög företrädare för den egyptiska regeringen garantier om behandlingen av egyptierna vid en avvisning. Företrädaren hade ställning av statssekreterare.

I en aide-mémoire hade Sverige begärt garantier om att sökandena skall ges en rättvis/rättssäker rättegång, *a fair trial*, i Egypten och att de inte kommer att utsättas för omänsklig behandling eller bestraffning av någon myndighet i Egypten samt om att de inte skall dömas till döden eller, om en sådan dom redan finns, att domen inte skall verkställas. Slutligen hade Sverige också bett att få garantier för att den ene mannens hustru och barn inte skall förföljas eller trakasseras av någon myndighet i Egypten. Denna svenska aide-mémoire överlämnades till den egyptiske regeringsföreträdaren av Gun-Britt Andersson under besöket i Kairo. I en egen aide-mémoire hade Egypten därefter förklarat sig fullt införstådd med allt som Sverige begärt beträffande behandlingen av personerna efter det att de sänts hem och också med vad som sagts om respekt för deras personliga och mänskliga rättigheter. Egypten hade lovat att detta skall efterkommas i enlighet med vad den egyptiska konstitutionen och lagstiftningen föreskriver. Den egyptiska konstitutionen förbjuder tortyr, och tortyr är straffbart enligt den egyptiska strafflagen. Egypten är vidare anslutet till FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Vid besöket redogjorde Gun-Britt Andersson för Sveriges folkrättsliga förpliktelser och underströk i synnerhet vikten av respekt för 1951 års Genèvekonvention, FN:s tortyrkonvention och Europakonventionen.

Sverige fick vid besöket också utfästelser från Egypten om möjlighet för den svenska ambassaden i Kairo att följa kommande rättegångar och att regelbundet besöka de båda männen.

Garantierna är avfattade med användande av sedvanligt diplomatiskt språkbruk och vid tolkningen av dem måste också vägas in vad som avhandlades vid Gun-Britt Anderssons besök i Kairo. Garantierna utesluter att Sverige riskerar att handla i strid med sina folkrättsliga förpliktelser.

Garantierna bedömdes och bedöms av den svenska regeringen vara såväl folkrättsligt förpliktande som politiskt trovärdiga. Det får dessutom anses ligga i Egyptens intresse att samverka för att lösa problem med terrorism och att i övrigt visa att landet arbetar aktivt för att leva upp till de krav som gäller internationellt vad gäller mänskliga rättigheter. Landet har egna erfarenheter av terrorism, och dess möjligheter att få misstänkta terrorister återsända för lagföring i framtiden är obefintliga om inte de garantier som lämnats Sverige efterlevs. Garantierna var avgörande för regeringens bedömning att sökandena kunde avvisas till hemlandet.

förutsättning för beslutet var de åtaganden som fanns från egyptisk sida att leva upp till garantierna om männens rättigheter.

Uttalande av FN:s kommitté för mänskliga rättigheter m.m.

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter antog vid möte den 1 april 2002 sina observationer med anledning av Sveriges femte periodiska rapport till kommittén. Under punkt 12 uttryckte kommittén sin oro över avvisningarna av asylsökande som misstänks för terrorism till deras hemländer. Trots garantier att deras mänskliga rättigheter skall respekteras, kan dessa länder innebära risker för de avvisade personernas säkerhet och liv, särskilt i avsaknad av tillräckligt seriösa strävanden att övervaka fullföljandet av garantierna.

FN:s kommitté mot tortyr tog den 7 maj 2002 i sin bedömning av Sveriges fjärde periodiska rapport upp behovet av att förhållandena i länder dit asylsökande sänds beaktas.

Amnesty International har i en skrivelse den 7 maj 2002 med hänvisning till konstitutionsutskottets granskning kritiserat de aktuella regeringsbesluten och i särskilda punkter tagit upp handläggningen av ärendena, fängelseförhållandena i Egypten, risken för tortyr i Egypten och frågan om militärdomstolar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att de ärenden som de anmälda besluten gäller avser sådana uppgifter som riksdagen enligt 11 kap. 8 § regeringsformen inte får fullgöra. Enligt utskottets uppfattning bör vid den granskning som ankommer på utskottet bedömningar av de avvägningar som regeringen har gjort i sådana fall göras med stor försiktighet. Granskningen bör i huvudsak inriktas på ärendenas formella sidor och på handläggningsfrågor. Endast klara avvikelser från gällande svenska och internationella rättsnormer bör därmed kunna ge anledning till kritik.

Utskottet har beträffande sökandenas möjlighet att ta del av handlingar eller uppgifter som tillförts ärendet inte gjort någon detaljgranskning av vilka uppgifter som lämnats ut, vad som lämnats med förbehåll och vad som inte alls lämnats ut. Den redogörelse som lämnats i denna del av Regeringskansliet tyder enligt utskottets uppfattning inte på felaktigheter som skulle kunna stå i strid med gällande rättsnormer och således ligga utanför den bedömningsmarginal som handläggande myndighet har, och som därigenom skulle kunna föranleda kritik.

I fråga om risken att de avvisade männen vid ett återsändande till Egypten skulle utsättas för behandling i strid med artikel 3 i Europakonventionen och andra bestämmelser med samma innehåll har regeringen bedömt garantierna som Sverige fått av Egypten som tillräckliga. Utskottet utgår från att regeringen ser till att uppföljningen av hur männen behandlas kommer att fortgå.

Som ovillkorliga hinder för tillstånd till utförsel eller annan utlandssamverkan anges i riktlinjerna om det skulle strida mot internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, mot beslut av FN:s säkerhetsråd eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig. Tillstånd bör inte heller lämnas om det avser stat där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Tillstånd för utförsel av krigsmateriel för strid eller annan utlandssamverkan, som avser krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel bör, enligt riktlinjerna, inte beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring har getts eller ej, stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller stat som har inre väpnade oroligheter.

Ett meddelat tillstånd till utförsel bör återkallas, förutom vid ovillkorliga exporthinder (se ovan), om den mottagande staten kommer i väpnad konflikt med annan stat eller får inre väpnade oroligheter. Undantagsvis bör i de två sistnämnda fallen återkallelse av tillstånd kunna underlåtas om det är förenligt med de folkrättsliga reglerna och med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Innebörden av de nyss nämnda undantagen diskuteras i propositionen (s. 56). Det förhållandet att en stat deltar i av FN beslutade gemensamma aktioner för att upprätthålla fred och säkerhet kan enligt propositionen i sig inte innebära att hinder föreligger mot fortsatt tillståndsgivning till denna stat. På motsvarande sätt föreligger i sådant fall inte heller skäl för återkallelse av tillståndet, även om staten i fråga faktiskt deltar i en väpnad konflikt. Enligt propositionen står det i bättre överensstämmelse med de situationer som sannolikt kan uppstå att därför ange att det är de folkrättsliga reglerna som bör vara avgörande. Avgörande är enligt propositionen också huruvida det kan anses förenligt med våra utrikespolitiska mål och principer att i ett enskilt fall avstå från att återkalla ett givet tillstånd.

Inspektionen för strategiska produkter och Exportkontrollrådet

Krigsmaterielinspektionen (KMI) bildades under 1930-talet och förlades organisatoriskt till dåvarande Handelsdepartementet. Vid departementsreformen 1982/83 överfördes KMI till Utrikesdepartementets handelsavdelning. KMI utgjorde dels en departementsenhet för beredning av tillståndsärenden avseende utförsel av svensk krigsmateriel, dels en myndighet som utövade kontroll över tillverkningen av sådan materiel.

År 1985 inrättade regeringen en rådgivande nämnd för krigsmaterielexportfrågor. Ledamöterna i nämnden utsågs efter förslag från de politiska partier som var representerade i Utrikesnämnden. Den rådgivande nämndens uppgift var att lämna råd i enskilda exportärenden. Nämnden bestod under tiden fram till omvandlingen av myndigheten den 1 februari 1996 av sex ledamöter som förordnades av regeringen för högst tre år.

Utrikesnämndens sammansättning ändrades efter valet år 1994 så att alla riksdagspartier var företrädda, således också Vänsterpartiet, som fick en ordinarie plats, samt Miljöpartiet och Kristdemokratiska samhällspartiet, numera

kes-, säkerhets- och försvarspolitiska frågor. Lekmän borde ingå i rådet. Ledamöterna borde utses efter förslag från de partier som är företrädda i Utrikesnämnden.

Enligt 6 § ISP-instruktionen skall hos inspektionen finnas ett råd för samråd i exportkontrollfrågor bestående av generaldirektören och högst tio andra ledamöter. Generaldirektören är rådets ordförande. Enligt 7 § skall generaldirektören hålla rådet informerat om inspektionens verksamhet på exportkontrollområdet. Om det är möjligt skall generaldirektören enligt 8 § första stycket samråda med rådet innan inspektionen lämnar över ett ärende om exportkontroll till regeringens prövning enligt de tidigare redovisade bestämmelserna i lagen (1992:1300) om krigsmateriel, lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av dessa bestämmelser. Enligt 8 § andra stycket bestämmer generaldirektören vilka andra ärenden om exportkontroll som före avgörandet skall föreläggas rådet för samråd.

Regeringens inflytande på beslutsfattandet på myndighetsnivå

Enligt 9 § ISP-instruktionen är rådets sakkunniga i utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska frågor den statssekreterare i Utrikesdepartementet som svarar för exportkontrollfrågor, det utrikesråd i Utrikesdepartementet som Regeringskansliet bestämmer och statssekreteraren i Försvarsdepartementet eller den som någon av dem sätter i sitt ställe. Frågan om och hur regeringen håller sig underrättad om praxisutvecklingen i myndigheten har även behandlats i ett granskningsärende. I en promemoria från Statsrådsberedningen (bet. 1998/99:KU25, del 2 bilaga A2.10.2) har i ärendet anförts att den statssekreterare i UD som svarar för exportkontrollfrågor eller den som denne väljer att sätta i sitt ställe regelmässigt deltar i rådets sammanträden. En återrapportering sker till ansvarigt statsråd. På detta vis håller sig regeringen underrättad om rådets arbete. Regeringen har enligt promemorian inte funnit anledning att ha någon synpunkt på myndighetens bedömningar av ärenden som förelagts rådet. I promemorian anges vidare att regeringen, om den så önskar, har en möjlighet att ge uttryck för sin uppfattning i form av direktiv till inspektionen.

Av upplysningar som underhand har inhämtats från Utrikesdepartementet i samma granskningsärende (bet. 1998/99:KU25 s. 96) framgår att de underhandskontakter som förekommer mellan inspektionens chef och regeringen eller ansvarigt statsråd grundas på att regeringen har ett särskilt ansvar för utrikespolitiken. Enligt 10 kap. 8 § regeringsformen skall chefen för det departement till vilket utrikesärendena hör hållas underrättad när frågor som är av betydelse för förhållandet till annan stat eller till mellanfolklig organisation uppkommer hos annan statlig myndighet. På denna grund kan det finnas anledning för inspektionens chef att i enskilda ärenden inhämta regeringens eller statsrådets synpunkter. I ärenden om förhandsbesked hålls regeringen regelmässigt underrättad, men det är myndighetschefen som har ansvaret att avgöra vilket ställningstagande ett förhandsbesked skall innehålla. Den huvudsakliga formen för dessa underrättelser är den återrapportering till statsrå-

2.14. Regeringens hantering rörande m/s Estonias förlisning

Ärendet

I en granskningsanmälan, *bilaga A2.14.1*, har begärts att konstitutionsutskottet granskar huruvida den svenska regeringen och det föredragande statsrådet har verkat för ett fullgörande av de förpliktelser som IMO:s resolution A.849(20) av den 27 november 1997 (IMO-resolutionen) ålägger den svenska staten i ljuset av de nya fakta och omständigheter som framkommit efter den slutrapport rörande M/S Estonias förlisning som avlämnades år 1997.

Anmälarna hävdar att den slutrapport som avlämnades av den för Estland, Finland och Sverige gemensamma haverikommissionen – Joint Accident Investigation Commission (JAIC) – har varit föremål för stark kritik från såväl svensk som internationell expertis. Kritiken har framför allt avsett den bristfälliga beskrivningen av fartygets orimligt hastiga sjunkförlopp. Anmälarna hänvisar också till att Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) har konstaterat tjugotalet manipulationer av det dokument som intogs i den nyss nämnda slutrapporten och som intygar att M/S Estonia ansågs sjövärdigt timmarna innan hon avseglade på sin sista resa från Tallinn. Vidare anför anmälarna att det efter avlämnandet av slutrapporten har rests flera andra frågetecken rörande enskildheter i dess innehåll. Därvid anges att SMHI har ifrågasatt JAIC:s påstående om att våghöjden under M/S Estonias sista färd kunde utvecklas så mycket att vågorna frekvent skulle ha kunnat slå in på bildäck fyra meter ovanför vattenlinjen. Slutligen hänför sig anmälarna till ett simulerat händelseförlopp som finns intaget i den aktuella slutrapporten. Det hänvisas i slutrapporten till att en navigationssimulator tillhörig Sjöbefälsskolan i Kalmar har använts vid framtagandet av händelseförloppet. Skolan har dock i efterhand förnekat allt samröre med framtagandet av detta simulerade händelseförlopp.

Bakgrund

Estland, Finland och Sverige bildade efter M/S Estonias förlisning en gemensam haverikommission, dvs. JAIC, för att undersöka haveriet. Kommissionen bestod av tre ledamöter från vardera landet under ordförandeskap av de estniska ledamöterna, eftersom M/S Estonia förde estnisk flagg. Kommissionens slutrapport avlämnades i december 1997.

I rapporten anges bl.a. att M/S Estonia vid avgång från Tallinn den 27 september 1994 var sjövärdig och behörigen bemannad. Det fanns inga anmärkningar från vare sig myndigheternas eller klassningssällskapens besiktningar. Fartyget var, enligt olika vittnen, väl underhållet. Av rapporten framgår vidare att fartyget under den sista dagen i Tallinn användes för utbildning av estniska fartygsinspektörer i hamnstatskontroll enligt det s.k. Paris Memorandum on Port Control (Paris MOU). Dessa fartygsinspektörer genomförde

I 18 § i den nyss nämnda förordningen föreskrivs att en undersökning som har avslutats får återupptas, om det framkommer nya omständigheter som kan antas ha betydelse för utredningsresultatet. I artikel 13 i IMO-resolutionen anges bl.a. att slutsatser som dragits om orsakerna till en olycka skall omprövas om nya bevis framkommer som kan ändra den bedömning som tidigare gjorts.

Promemorior från Näringsdepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt en redogörelse i vissa hänseenden samt det yttrande i övrigt som anmälningen föranleder. Som svar har överlämnats en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria, *bilaga A2.14.2*. Av promemorian framgår att regeringen bl.a. genom beslut den 19 april 2001 (dnr N2000/5564/TP m.fl.) har tagit ställning till en rad fakta och omständigheter som framförts i framställningar om en ny utredning av M/S Estonias haveri. I beslutet konstaterade regeringen att det inte hade framkommit några nya omständigheter som tydde på att haveriförloppet på något väsentligt sätt avvikit från det som beskrivs i den slutrapport som JAIC avlämnade år 1997. Vidare anförs i promemorian att de omständigheter som förs fram i den aktuella anmälan var kända eller anknyter till problemställningar som fanns med vid detta ställningstagande.

I fråga om sjunkförloppet anförs i promemorian att enligt uppgifter från Sjöfartsverket låg bildäcket inte fyra meter ovanför vattenytan. Avståndet till vattenytan från nederkanten av bogöppningen hade, om fartyget hade legat i ett statiskt flytläge, varit 2,5 meter. Vid färd i motsjö höjde och sänkte sig emellertid förskeppet. Vidare påpekas att de uppgifter om våghöjd som förekommer i JAIC:s rapport är beräknade av de finska, tyska och svenska meteorologiska instituten.

Beträffande det av anmälarna åsyftade dokumentet, som togs in i JAIC:s slutrapport, anförs att Sveriges arbete med hamnstatskontroller styrs av rådets direktiv 95/21/EG av den 19 juni 1995 om tillämpning av internationella normer för säkerhet på fartyg, förhindrande av förorening samt boende- och arbetsförhållanden ombord på fartyg som anlöper gemenskapens hamnar och framförs i medlemsstaternas territorialvatten (hamnstatskontroll) samt av Paris MOU.

Hamnstatskontroller utförs av hamnstaten på fartyg vilka för en annan flagg än hamnstatens. Sverige var varken hamnstat eller flaggstat i det aktuella fallet. Det dokument som anmälarna refererat till är enligt promemorian ett protokoll som upprättades som ett led i Sjöfartsverkets undervisning av fartygsinspektörer i Estland. I promemorian anförs vidare att det inte finns något kontrolldokument som har officiellt status eller som upprättats av behöriga myndigheter för att intyga fartygets skick. Däremot finns det således handlingar från en undervisning i hur en hamnstatskontroll kan gå till. De handlingar som SKL enligt uppgift skall ha granskat torde således vara ett blankettset som kommer från en hamnstatskontrollundervisning som Sjöfartsverkets inspektörer gav sina estniska kolleger i Tallinn. Blankettsetet använ-

Yttrande från Sjöfartsverket

Med anledning av vad som framkommit vid utfrågning med statsrådet Mona Sahlin och departementssekreteraren Catrin Tidström, Näringsdepartementet, har till utskottet inkommit kopia av ett till Näringsdepartementet den 18 december 2000 inkommet yttrande från Sjöfartsverket i det regeringsärende som mynnade ut i det tidigare nämnda regeringsbeslutet den 19 april 2001 (dnr N2000/5564/TP m.fl.), *bilaga A2.14.4*.

I yttrandet berör Sjöfartsverket bl.a. innehållet i en Statement Report som fogats som bilaga till en skrivelse från The Independent Fact Group. I bilagan behandlas bl.a. de överenskommelser som Sjöfartsverket har träffat om samarbete med och utbildning av utländska kolleger. Det rör sig om ca 100 uppdrag i 20 länder. Enligt Sjöfartsverket ingår i dessa överrenskommelser rutinmässigt bestämmelser om att det andra landet skall ordna erforderliga tillstånd, viseringar etc. Verket menar i sitt yttrande att The Independent Fact Group har missförstått vissa stickord i överenskommelsen med det estniska transportministeriet. De stickord som åsyftas är bl.a. "authorisations for the carrying out of services" och "on-job training". Enligt verket betyder ordet "authorisations" i detta sammanhang inte bemyndigande att utföra inspektion eller liknande på sätt som The Independent Fact Group utgår från. Det är inte fråga om ett bemyndigande för fartygsinspektörerna att utföra kontroll på estniska myndigheters vägnar. Det är fråga om att tillstånd till annat skall ordnas. För att komma in i ett slutet hamnområde eller i lastrum, maskinrum etc. på ett fartyg behövs normalt ett tillstånd. Uttrycket "on-job training" skall förstås som en handgriplig förevisning av hur ett fartyg inspekteras.

Utfrågning

Utskottet har hållit offentlig utfrågning med *statsrådet Mona Sahlin och departementssekreteraren Catrin Tidström, Näringsdepartementet, bilaga B4*. Vid utfrågningen framkom bl.a. följande.

Med undantag av diskussionen om det simulerade händelseförloppet har samtliga de invändningar som väcks i anmälan varit föremål för bedömning i JAIC:s slutrapport. Även invändningar rörande det simulerade händelseförloppet har prövats vid den beredning som därefter har förevarit inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Regeringen har i tidigare beslut den 19 april 2001 konstaterat att det efter JAIC:s slutrapport inte har framkommit några nya omständigheter som utgör skäl för att vidta någon åtgärd i syfte att få till stånd en ny haveriutredning. Utskottet har vid sin granskning inte gjort några sådana iakttagelser som kan läggas till grund för konstitutionell kritik mot regeringen för denna bedömning.

Ärendet föranleder inget ytterligare uttalande från utskottets sida.

Göteborgskommittén

Regeringen beslutade den 20 juni 2001 att tillkalla en kommitté (dir. 2001:60) för att se över polisens möjligheter att förebygga och bekämpa allvarliga ordningsstörningar (Göteborgskommittén). I uppdraget ingår att göra en kartläggning och analys av händelserna i samband med Europeiska rådets möte i Göteborg den 14–16 juni 2001.

Kommittén skall därvid enligt direktiven kartlägga och analysera polisväsendets planering och organisation för säkerhetsfrågorna inför mötet. Den skall bl.a. undersöka hur underrättelseinformation har använts i arbetet, tillgången till polisresurser och utrustning samt hur polispersonalen har utbildats och förberetts för uppgiften. Den skall också granska polismyndighetens samverkan med Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen och andra polismyndigheter samt med åklagarväsendet och andra berörda myndigheter. Samarbetet och dialogen med politiska organisationer och opinionsgrupper skall också studeras. Kartläggningen skall också omfatta åklagarväsendets, domstolsväsendets och kriminalvårdens planering inför mötet. Det står kommittén fritt att överväga andra frågor som kommittén finner motiverade med anledning av uppdraget.

Uppdraget skall redovisas senast den 31 december 2002.

Promemorior från Justitiedepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt svar på vissa frågor. I en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria, *bilaga A2.15.2*, som överlämnats som svar på utskottets begäran, anförs att det i varje län finns en polismyndighet som ansvarar för polisverksamheten inom distriktet. Chef för en polismyndighet är en länspolismästare. För den allmänna ordningen och säkerheten vid EU-toppmötet i Göteborg svarade således Polismyndigheten i Västra Götaland. Ansvaret för den allmänna ordningen och säkerheten vid toppmötet i Göteborg låg därmed hos polisen och inte hos regeringen. Regeringskansliet höll sig informerat om den hotbildsbedömning som polisen gjorde inför toppmötet. Den information som förelåg innebar, i korthet, att polisen var medveten om att det fanns risk för ordningsstörningar och att polisen ansåg sig förberedd för sin uppgift.

Inför och under toppmötet genomförde regeringen en rad åtgärder för att stimulera till en demokratisk dialog kring de frågor som toppmötet behandlade. Framför allt gav regeringen stöd åt organisationer som anordnade opinions- eller folkbildande arrangemang. Vidare hade fyra statsråd dialogmöte med alla intresserade organisationer i anslutning till toppmötet. Polisen var ansvarig för säkerheten runt dessa aktiviteter och var positivt inställd till att de genomfördes. Exempelvis betonade ledningen för Polismyndigheten i Västra Götaland värdet av regeringens dialog med dem som planerade demonstrationer.

Under våren år 2001 fick bl.a. justitieministern och tjänstemän vid Justitiedepartementet vid månatliga möten med representanter för Säkerhetspoli-

Den 1 februari 2001 bereddes ärendet med expeditionschefen Lars Dahllöf och därefter även med statssekreteraren Kristina Rennerstedt.

Vid efterföljande underhandskontakter på tjänstemannanivå mellan polis- och åklagarenheten och Rikspolisstyrelsen uppmärksammades Rikspolisstyrelsen på departementets bedömning att de bestämmelser som reglerar beredskapspolisen inte medger att regeringen meddelar sådana generella tillstånd som Rikspolisstyrelsen hemställt om. Rikspolisstyrelsen uppmärksammades även på det förhållandet att om förutsättningar inte förelåg att få använda beredskapspolis i början av året så hindrade inte det att sådan polis skulle kunna få användas om förutsättningarna hade ändrats, t.ex. inför toppmötet i Göteborg.

Den 16 februari 2001 återkallade Rikspolisstyrelsen framställan. Detta skedde vid ett telefonsamtal mellan tillförordnade överdirektören vid Rikspolisstyrelsen Seppo Wuori och Mats Löfving, Justitiedepartementet. Mats Löfving skrev av ärendet från vidare handläggning samma dag.

Rikspolisstyrelsen kom därefter inte in med någon ny framställan om att få använda beredskapspoliser inför eller under toppmötet i juni 2001 i Göteborg.

Skrivelse från Polismyndigheten i Västra Götaland

Av en skrivelse från Polismyndigheten i Västra Götaland, *bilaga A2.15.5*, som inkommit på utskottets begäran framgår att Polismyndigheten i skrivelse till Rikspolisstyrelsen den 13 december 2000, *bilaga A2.15.6*, preciserade vilka arbetsuppgifter som var aktuella för den särskilda beredskapspolisen. Polismyndigheten uppgav bl.a. att den särskilda beredskapspolisen skulle ansvara för bevakning av terrängen runt Landvetter flygplats och eventuellt Säve flygplats, där ett antal statsflygplan skulle parkeras under EU-toppmötena. Viss färdvägsbevakning var också aktuell för den särskilda beredskapspolisen. Polismyndigheten angav också att man inte kunde bortse från den risk för allvarliga ordningsstörningar som föreligger i samband med möten av ifrågavarande slag.

Polismyndigheten fick i slutet av februari 2000 ett muntligt besked från tillförordnade överdirektören vid Rikspolisstyrelsen Seppo Wuori om att den särskilda beredskapspolisen inte fick disponeras av polismyndigheten i samband med EU-toppmötena. Beskedet föranledde polismyndigheten att omedelbart begära förstärkning med ytterligare polismän för att klara av de aktuella uppgifterna. Framställningen om förstärkning gjordes i en skrivelse den 5 mars 2001 och avsåg dels 40 polismän för bevakningsuppgifter, dels 110 polismän för upprätthållande av allmän ordning.

Enligt skrivelsen följer det av lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt att inkallelse av personal med stöd av lagen skall ske i god tid, vilket i fallet med den särskilda beredskapspolisen betyder att inkallelse skall ske minst tre månader i förväg. De beredskapspoliser som skulle ha satts in under EU-toppmötet skulle dessutom vid en planerad repetitionsutbildning i maj 2001 ha erhållit en för uppgifterna anpassad utbildning.

om beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred redovisat regeringens uppfattning om vad som avses med det senare begreppet.

Med en svår påfrestning på samhället i fred avses enligt promemorian inte en enskild händelse i sig, exempelvis en olycka, ett sabotage osv. utan flera händelser som utvecklar sig till att omfatta flera delar av samhället. Det krävs att insatser från flera olika myndigheter och organ samordnas för att kunna hantera situationen. Det rör sig om extrema och allvarliga situationer såsom katastrofartade olyckor, naturkatastrofer, sabotage och terrorism.

För att kunna ta beredskapspoliser i anspråk krävs, enligt den bedömning som görs i promemorian, att det rör sig om verkligt extrema och allvarliga situationer. Det krävs att flera händelser utvecklar sig till att omfatta flera delar av samhället. Det krävs också att insatser från olika myndigheter och organ samordnas för att man skall kunna hantera situationen. Polisens reguljära resurser skall först ha bedömts vara otillräckliga för att hantera situationen. Bestämmelserna tar inte sikte på en situation där Rikspolisstyrelsen får ett generellt tillstånd att använda beredskapspoliser under en längre tidsperiod om en konkret situation skulle uppstå.

I promemorian anges vidare att Rikspolisstyrelsens framställan i januari 2001 innebar en begäran om att regeringen skulle medge Rikspolisstyrelsen att få ta i anspråk beredskapspolismän i den omfattning som erfordrades för uppdrag med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU. Vid tiden då framställningen behandlades i departementet indikerade hotbilden inte på något sätt att samhället riskerade att utsättas för sådana särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt som avses i beredskapspolisförordningen. Mot denna bakgrund gjordes bedömningen att förutsättningar saknades för att enligt 1 § beredskapspolisförordningen medge Rikspolisstyrelsen tillstånd att få ta i anspråk beredskapspoliser i enlighet med Rikspolisstyrelsens framställan.

Av en promemoria från Rikspolisstyrelsen, *bilaga A2.15.8*, som inkommit på utskottets begäran, framgår bl.a. att det aldrig har diskuterats att beredskapspolisen skall ingripa mot folkmassa, även om en avdelning av beredskapspolisen till del övat dessa moment i samband med deltagande i PFF-övningen Nordic Peace år 2001. Däremot kan enligt promemorian beredskapspolisen stödja den ordinarie polisen med bevakningsuppgifter om den ordinarie polisen är hårt engagerad i andra uppgifter och där deltagande av beredskapspolisen kan frigöra polisresurser.

I promemorian från Rikspolisstyrelsen anges vidare att beredskapspolisen finns indelad i avdelningar inom 20 av de 21 polismyndigheterna. För den övergripande administrationen svarar Rikspolisstyrelsen. Polismyndigheterna har att ombesörja de mera nära behoven såsom personaltjänst, tecknande av kontrakt med den enskilde civilpliktige enligt vad som anges i förordningen etc. Det finns regler i civilpliktslagstiftningen om med vilken framförhållning en tjänstgöringskallelse får skickas ut till den enskilde. I en situation där en avdelning vid en polismyndighet har tecknat avtal och är välinformerad kan dock enligt promemorian en inkallelse gå fortare. Enligt en bedömning som

Utfrågning

Utskottet har hållit offentlig utfrågning med *justitieminister Thomas Bodström, bilaga B7.* Vid utfrågningen framkom bl.a. följande.

Thomas Bodström har uppgett att endast Rikspolisstyrelsens begäran om inkallelse av beredskapspolis varit föremål för dialog mellan tjänstemän vid Justitiedepartementet och Rikspolisstyrelsen. Begäran från Rikspolisstyrelsen var allmänt formulerad och avsåg hela ordförandeskapsperioden. Det har alltså inte inkommit någon begäran avseende ett speciellt möte, t.ex. i Göteborg.

Vidare har Thomas Bodström uppgett att all den information som han fick under våren 2001 utmynnade i samma resultat, nämligen att polisen hade kontroll över situationen inför toppmötet i Göteborg samt att polisen skulle kunna kontrollera säkerheten vid mötet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis erinra om att det operativa ansvaret för den allmänna ordningen och säkerheten vid EU-toppmötet i Göteborg den 14–16 juni 2001 inte har legat hos regeringen, utan hos polismyndigheter som lyder under regeringen. I sammanhanget ser sig utskottet dock föranlåtet att närmare beröra hanteringen av den skrivelse från Rikspolisstyrelsen innehållande en framställan om att få ta i anspråk beredskapspolismän med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU, vilken sedermera återkallades.

I promemorior från Justitiedepartementet har redogjorts för handläggningen inom departementet av denna framställan. Vidare har redogjorts för att underhandskontakter förekommit i ärendet mellan tjänstemän vid Justitiedepartementet respektive Rikspolisstyrelsen. Utskottet finner inte skäl att ifrågasätta den bedömning som gjorts inom Justitiedepartementet, nämligen att bestämmelserna i beredskapspolisförordningen inte medger generella tillstånd av det slag som Rikspolisstyrelsen hemställt om. Vidare noterar utskottet att Rikspolisstyrelsen vid underhandskontakterna har uppmärksammats på möjligheten att komma in med en förnyad framställning i ämnet. Någon ny framställan om att få använda beredskapspoliser inför eller under toppmötet har emellertid därefter inte inkommit till regeringen. Utskottet noterar också i sammanhanget att justitieministern under utfrågningen inför utskottet har uppgett att den information som han fick under våren 2001 inte gav anledning att anta annat än att polisen ansåg sig ha kontroll över situationen inför toppmötet i Göteborg samt att den skulle kunna kontrollera säkerheten vid mötet. Slutligen konstaterar utskottet att Polismyndigheten i Västra Götaland den 26 april 2001 har gjort bedömningen att förstärkningar ur den reguljära polisstyrkan tillsammans med eget personaluttag skulle vara tillräckligt för att klara ordningen och säkerheten kring mötet. Vid angivna förhållanden föranleder ärendet inget ytterligare uttalande från utskottet.

Vidare utsågs av konsortiets anställda nio personer, som hade rätt att närvara vid och delta i representantskapets sammanträden, men utan ansvar för dess beslut och utan rätt att rösta.

Representantskapet i SAS hade i stort samma uppgifter som åläggs en bolagsstämma i ett aktiebolag. Bland uppgifterna hörde fastställandet och konsolideranded av årsbokslut, beslutandet om disposition av konsortiets vinster eller förluster, beslutandet om ansvarsfrihet gentemot representantskapet för ledamöterna av styrelse och verkställande direktören samt beslutandet om vilka revisorer som skulle utses till representantskapets viktigaste funktioner.

Till representantskapets uppgifter, och i enlighet med konsortialavtalet, hörde inte att utse styrelsen, däremot beslutade representantskapet om styrelsens arbetsordning. Styrelsen beslutade i sin tur instruktionen för den verkställande direktören.

Genom övergången till den nya legala strukturen i juni 2001 har representantskapet försvunnit ur SAS organisation.

Styrelsen

Styrelsen inom bolaget SAS bestod av nio ledamöter. Sex ledamöter och sex suppleanter representerade de tre moderbolagen, medan övriga tre ledamöter och ytterligare sex suppleanter representerade de anställda i bolagen. Moderbolagens representanter skulle enligt avtalet bestå av ordföranden och vice ordföranden i deras styrelser.

Styrelsen i SAS utsåg inom sig en ordförande, en första vice ordförande och en andre vice ordförande. Befattningarna skulle rotera mellan ledamöterna varje år, vilket i praktiken innebar att ordföranden och de två vice ordförandena utgjordes av styrelseordförandena i de tre moderbolagen. Styrelsens ansvar enligt konsortialavtalet liknar det som tillkommer en styrelse i ett publikt aktiebolag, i och med att styrelsens ansvar var att svara för organisationen och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Den verkställande direktören ålades uppgifter rörande den löpande förvaltningen.

Konkurrensfrågor

Tillsammans med Maersk Air A/S, som ägs av det danska företaget A. P. Møller-gruppen, har SAS störst marknadsandelar på flygrutter till och från Danmark. Även inom Skandinavien har bolaget haft stora marknadsandelar på vissa rutter, vilket förändrades år 1996, när tre flygbolag – Braathens, Finnair och Maersk Air – började beflyga skandinaviska linjer. SAS började beflyga rutter till och från flygplatsen i Billund i Danmark 1997, vilken var Maersks viktigaste *hub*, navet för Maersks flygtrafik i Danmark.

Kommissionens undersökning visade att Maersk hade lagt ned trafiken på två flyglinjer, Köpenhamn–Stockholm–Köpenhamn samt Köpenhamn–Genève–Köpenhamn, vilka inte var inkluderade i samarbetsavtalet. Trafiken på dessa två linjer hade lagts ned två dagar innan samarbetsavtalet trädde i kraft. Kommissionen anförde följande i sitt beslut (2001/716/EG) av den 18 juli 2001 i Europeiska gemenskapernas officiella tidning :

> Det övergripande avtalet om marknadsdelning begränsar den potentiella konkurrensen mellan SAS och Maersk Air. Begränsningen består för det första i Maersk Airs åtagande att inte börja trafikera nya linjer till eller från Köpenhamn om SAS har intresse av att trafikera dem, och för det andra i garantin för att SAS inte kommer att trafikera linjer till eller från Billund, och för det tredje i att den befintliga fördelningen av inrikeslinjerna respekteras.

Kommissionen anförde även följande:

> Scandinavian Airlines System (SAS) och Maersk Air A/S (Maersk Air) har överträtt artikel 81 i fördraget och artikel 53 i EES-avtalet genom att komma överens om
> a) ett övergripande avtal om marknadsuppdelning, enligt vilket SAS inte skulle trafikera Maersk Airs linjer från Jylland och Maersk Air inte skulle få börja trafikera linjer från Köpenhamn som SAS trafikerar eller önskar trafikera, och ett avtal om att respektera den befintliga fördelningen av inrikeslinjerna,
> b) särskilda avtal om marknadsuppdelning rörande enskilda internationella flyglinjer, och i synnerhet i) avtalet enligt vilket Maersk Air från och med den 28 mars 1999 skulle sluta flyga mellan Köpenhamn och Stockholm och kompenseras för detta, ii) avtalet, i förbindelse med den ovan nämnda kompensationen, enligt vilket SAS i slutet av mars eller början av april 1999 skulle sluta flyga mellan Köpenhamn och Venedig och Maersk Air samtidigt skulle börja trafikera denna linje, iii) avtalet enligt vilket SAS i januari 1999 skulle sluta trafikera linjen Billund - Frankfurt.

Kommissionen menade att det var möjligt att beslutet av Maersk att lägga ned dessa två linjer var ett beslut som inte hade fattats på ett från SAS självständigt sätt. Enligt kommissionens undersökning tydde beslutets förläggning i tiden, samt det faktum att SAS var den part som vunnit mest på nedläggningen av linjerna, på att Maersk antingen dragit sig tillbaka från flyglinjerna som ett resultat av att SAS och Maersk samordnat sitt beteende, eller på att SAS som ett villkor för att ingå samarbetsavtalet krävt att Maersk skulle lägga ned verksamheten på linjerna.

Om undersökningen kunde bekräfta att Maersk dragit sig tillbaka som ett resultat av ett samordnat beteende med SAS, skulle bolagen ha brutit mot artikel 81 i EG-fördraget. Om SAS hade krävt att Maersk skulle lägga ned flyglinjerna, skulle bolagen ha brutit mot artikel 82 i samma fördrag. Kommissionen ansåg att det framgick att parterna med stor sannolikhet känt till att handlingar av de slag som detta avtal reglerade innebar att gemenskapsrätten åsidosattes och lagbrott begicks.

Regeringen har ända sedan avregleringen av flygtrafiken i Sverige arbetat för att stimulera konkurrensen inom flygsektorn, vilket lett till att både den parlamentariska Stockholmsberedningen och Luftfartsverket givits uppdrag att analysera hur situationen i flygsektorn ser ut, både regionalt och nationellt. Ett nordiskt samarbete pågår även för att avhjälpa den bristande konkurrensen inom flygsektorn i Norden. Regeringen har därtill agerat både i EU och genom förslag till lagstiftning för att förbättra konkurrensen och begränsa samarbete som syftar till att minska konkurrensen mellan flygbolag.

Promemorian återfinns i *bilaga A 2.16.2*.

Utfrågning

Utskottet har hållit en offentlig utfrågning i ärendet med näringsminister Björn Rosengren. Under utfrågningen framhöll näringsministern följande.

Staten i egenskap av ägare i SAS reagerade starkt på EU-kommissionens dom efter det olagliga kartellsamarbetet. Den svenska staten var sammanhållande i den grupp av stora aktieägare som tillsammans tog fram utredningsdirektiv till den utredning som skulle undersöka styrelsens roll i det samarbetet som SAS och Maersk fällts för samt utgjorde nomineringskommittén inför valet av ny styrelse i SAS den 6 november 2001.

Björn Rosengren anförde också att SAS inte under något tillfälle före eller efter gryningsräden överlämnat information till Näringsdepartementet, som kunde ha givit staten en möjlighet att få kunskap om den hemliga delen av avtalet mellan SAS och Maersk. Det aktiva ägarskap som staten utövar i SAS hade, enligt näringsministern, inte givit några indikationer på att SAS var inblandat i en olaglig verksamhet. Näringsdepartementet fick informationen om EU-kommissionens anklagelser via det pressmeddelande som gick ut till massmedierna. Varken näringsministern personligen eller Näringsdepartementet hade fått någon information före offentliggörandet.

Regeringen har lagt fram en proposition om kartellfrågor med förslag om generella åtgärder för att förstärka konkurrensen på flygmarknaden. Luftfartsverket har fått i uppdrag att utreda konkurrensen inom inrikesflyget.

På frågan om Björn Rosengren kunde kommentera det faktum att styrelsen i SAS byttes ut efter kommissionens bötfällning, anförde näringsministern att styrelsen självmant valt att avgå därför att den ansåg att den saknade förtroende från aktieägarna att driva verksamheten vidare. Detta ställningstagande stod alla de nordiska länderna gemensamt bakom.

En utskrift av utfrågningen finns i *bilaga B14* .

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det som inträffat i form av det otillåtna samarbetet mellan SAS och Maersk är allvarligt och djupt beklagligt. Björn Rosengren kan dock inte hållas ansvarig för den aktuella situationen, då ägarskapet i

2.17. Regeringens utnämningspolitik

Ärendet

I en anmälan har begärts att utskottet skall granska hur regeringens utnämningspolitik, i första hand när det gäller chefer för statliga ämbetsverk, står i överensstämmelse med regeringsformens krav på förtjänst och skicklighet. Enligt anmälaren är det anmärkningsvärt att den nuvarande socialdemokratiska regeringen i stor utsträckning tycks använda utnämningsmakten som ett belöningssystem för det egna partiets eller närstående partiers företrädare. Påfallande ofta har regeringen utnämnt personer med samma politiska hemvist som regeringen till innehavare av statliga topptjänster. Genom sitt förfarande vid utnämningar av främst generaldirektörer hotar, enligt anmälaren, regeringen att urholka det svenska systemet med självständiga ämbetsverk. Anmälan, se *bilaga A2.17.1*.

Bakgrund

Enligt 11 kap. 9 § regeringsformen tillsätts tjänst vid bl.a. förvaltningsmyndighet som lyder under regeringen av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Studieförbundets Näringsliv och Samhälle skrift Vem styr?

I en skrift *Vem styr? – Relationen mellan Regeringskansliet och myndigheterna* utgiven av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) 2002 skriver författarna i ett avsnitt om Statsförvaltningens bemanning och organisation under rubriken Utnämningspolicy (s. 48–49) följande.

> Verksförordningen fastställer regeringens rätt att utse generaldirektörer och styrelseledamöter i myndigheterna. Som visats av Wallin m.fl. (1999) har högre tjänster inom både departement och myndigheter under senare decennier i växande omfattning tillsatts med personer med politisk bakgrund (tabell 4.6).

Tabell 4.6 Partimedlemskap för högre tjänstemän 1971 och 1990

Kategori	Partimedlemskap (%) 1971	1990
Statssekreterare	46	100
Generaldirektörer	30	49
Departementsråd	22	36
Avdelningschefer	21	18

Källa: Mellbourn (1979); Wallin m.fl. (1999)

En studie av Statskontoret (1999) som koncentrerar sig på myndighetschefer bekräftar denna tendens. Den använder en något annorlunda defi-

Till promemorian var som bilaga fogad en förteckning över regeringens tillsättningar av myndighetschefer sedan december 1999.

Utfrågning

Utskottet har hållit offentlig utfrågning med statsminister Göran Persson, *bilaga B17*. Vid utfrågningen anförde Göran Persson bl.a. följande. Han tror att av de 69 utnämningarna som skett sedan december 1999 har 48 av de utnämnda en bakgrund inom professionen, t.ex. högskolerektorer, jurister etc. Tio har en bakgrund i det vi talar om som politiska tillsättningar. Sju har en bakgrund i kommunal förvaltning och fyra i näringslivet. Han anser inte att antalet utnämningar där personen har en politisk bakgrund ökar. Det finns en grupp tjänstemän och chefer som regeringen är angelägen om att behålla i statsförvaltningen och det är statssekreterarna som efter ett visst antal år går ur den karriären och då ofta går in som myndighetschef. Åsätter man varje sådan statssekreterare partibeteckningen (s) därför att de arbetat för en socialdemokratisk regering hamnar man naturligtvis i dessa statistiska kolumner i en balans som inte riktigt motsvarar den som vi har i opinionsmätningar eller allmänna val. De har arbetat för en socialdemokratisk regering, men väldigt många av dem har inte någon partipolitisk bakgrund. De kanske sympatiserar med socialdemokratiska ideal, men det skall inte hindra dem från att fortsätta en karriär inom den statliga verksamheten. Det finns goda statssekreterare från såväl borgerlig tid som socialdemokratisk tid, som gör utmärkta insatser som chefer. Får Socialdemokraterna regera under en åttaårsperiod så blir det några som avgår under en sådan period, och det är klart att de vill ta dem till vara. Han vänder sig emot begreppet politiska tillsättningar därför att det är så godtyckligt. Människor som har kandiderat för val, som har gått igenom en nomineringsprocess, som har granskats, som har gått ut på gator och torg för att kommunicera ett budskap och lyckats bli valda, de är i regel också goda chefer därför att chefskapet handlar om att kunna kommunicera, både internt och externt, att förstå de processer vari chefskapet är en del av den politiska processen. Det är därför man ser så få misslyckanden bland de chefer med politisk bakgrund som regeringen rekryterar. Han anser att det går för sakta när det gäller jämställdheten i utnämningspolitiken men att det går åt rätt håll. Vid varje tillsättning försöker regeringen sträva efter att ha både en man och en kvinna att välja mellan i slutänden. Det gör att det successivt går åt rätt håll. Regeringen rekryterar gärna människor med olika bakgrund som lever upp till kraven på förtjänst och skicklighet. I ett fall har regeringen strävat efter att väldigt noga väga in den partipolitiska bakgrunden och det är landshövdingeutnämningarna. I övriga sammanhang är det så att den går vid sidan av ett sådant kvotresonemang och söker väldigt fritt utifrån förtjänst och skicklighet.

2.18. Kulturminister Marita Ulvskogs utövande av ägandet i Teracom AB

Ärendet

I en anmälan har begärts att konstitutionsutskottet granskar hur kulturminister Marita Ulvskog utövat ägandet i bolaget Teracom AB, *bilaga A2.18.1.* I anmälningen hänvisas till att konstitutionsutskottet med anledning av propositionen om digitala sändningar uttalade att utskottet utgick ifrån att samarbete med andra företag inte skulle komma att innebära att statliga medel används för att subventionera hushållens anskaffning av avkodare (prop. 1996/97:67, bet 1996/97: KU17).

Enligt anmälan har Teracom sedan våren 2000 fört diskussioner med Kulturdepartementet om finansieringen av investeringarna i digital-TV. På extra bolagsstämma i november 2001 begärdes kapitaltillskott. Dagordningen för bolagsstämman har enligt anmälan hemligstämplats i departementet. Riksdagen har inte informerats om att mycket stora belopp gått från bolaget till subventionering av dekodrar eller om att det tidigt stått klart att Teracom förbrukat så mycket pengar att tillskott av statliga medel blivit nödvändigt. Bolagets ekonomiska ställning redovisades inte i den proposition som innehöll ett förslag om kreditgarantier till bolaget. Departementet har reagerat svagt och sent vilket sannolikt enligt anmälan leder till kapitalförstöring för såväl bolag som staten.

Bakgrund

I proposition 1996/97:67 Digitala TV-sändningar föreslog regeringen att TV-sändningar med digital teknik skulle införas i flera steg med möjlighet för staten att successivt ta ställning till om och på vilket sätt verksamheten skulle fortsätta. Regeringen framhöll att den föreslagna sändningsverksamheten i sin helhet skulle bekostas av medverkande företag. Eventuella stimulanser till hushållen att skaffa digitalavkodare - på motsvarande sätt som skett inom mobiltelefonmarknaden - måste därmed enligt propositionen bekostas av företagen. Verksamheten skall således inte finansieras genom statsbudgetmedel. Härigenom fick såväl staten som de aktörer som skall svara för det ekonomiska risktagandet möjlighet att bilda sig en uppfattning om vilka marknadsmässiga förutsättningar och vilken ekonomisk bärkraft sändningarna har.

Kulturutskottet berörde i yttrande till konstitutionsutskottet (1996/97: KrU4y) ett motionsyrkande (m) som syntes syfta till ett förbud för Teracom och SVT att bidra med subventioner till hushållen vid anskaffande av avkodare. Kulturutskottet anförde att det var rimligare att anta att eventuella hushållssubventioner kunde komma att utgå från den industri som tillverkar avkodningsutrustningen än från Teracom och SVT. Kulturutskottet ansåg inte att det fanns skäl att på denna punkt gå emot regeringens bedömning och föreslå riksdagen att ta initiativ till att förhindra de båda företagen att bidra med subventioner. Kulturutskottet förordade att motionsyrkandet avslogs.

och vari det allmänna genom myndigheten utövar ett bestämmande inflytande.

Teracom AB

Teracom AB (då Svensk Rundradio AB) bildades den 1 juli 1992 efter beslut i riksdagen i juni 1992 (prop. 1991/92:140, bet. 1991/92:KrU28, rskr 1991/92:329). Genom ett särskilt avtal med staten tillfördes bolaget i samband med bolagsbildningen anläggningar m.m. till ett värde av 1 347 miljoner kronor. Av beloppet kvittades 300 miljoner kronor mot aktiekapital och reservfond. Bolagets resterande skuld, i form av ett förlagslån på 1 047 miljoner kronor, skulle betalas under perioden januari 1993 – mars 2000. Betalningar har skett med ca 214 miljoner kronor årligen till rundradiokontot. Teracom har för åren 1993-2000 fört över ca 1,77 miljarder kronor inklusive ränta till rundradiokontot.

Staten är ensam ägare till bolaget. Bolagets styrelse består av ordförande och åtta ledamöter. Det ankommer på regeringen att utse ordförande och fem ledamöter. Två av ledamöterna representerar fackliga organisationer. Ingen departementstjänsteman ingår i styrelsen. Teracom-koncernen har 800 anställda.

Av Teracom AB:s årsredovisning för år 2001 framgår följande. Teracom AB äger 70 % av aktierna i Boxer TV-Access AB, som säljer och hyr ut utrustning för mottagning av digital-TV via återförsäljare. Boxer TV-Access AB ägs till 30 % av Livförsäkringsaktiebolaget Skandia. Teracom AB äger också 90,1 % av Senda i Sverige AB, medan Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB äger resterande del. Senda organiserar digital sändningsverksamhet. Senda skall tillhandahålla en branschgemensam och konkurrensneutral plattform för paketering, distribution och i förekommande fall också försäljning till en svensk publik av TV-program och andra tjänster som sänds via i första hand Teracoms digitala mark-TV-nät.

I oktober 2000 slutförde Teracom AB avyttringen av innehavet av 37, 5 % av aktierna i Nordiska Satellitaktiebolaget (NSAB). Transaktionen medförde en realisationsvinst på 681 miljoner kronor.

Enligt bolagsordningen skall Teracom AB bedriva utsändning och överföring av radio- och TV-program. Bolaget skall vidare utveckla, marknadsföra och utföra andra tjänster med stöd av de resurser som har byggts upp för radio- och TV-verksamheten eller som på annat sätt är förenliga med verksamheten inom radio- och TV-området.

Enligt Teracoms bokslut för år 2001 ökade koncernens omsättning med drygt 4 % till 1 618 miljoner kronor under året. Förändringen beror på ett ökat antal digital-TV-abonnemang samt en positiv telekomutveckling. Vid årskiftet 2001/2002 fanns 100 000 abonnenter.

Utsändning av radio och TV för public service- och kommersiella bolag svarade för den största delen av koncernens omsättning. År 2001 uppgick denna del till 895 miljoner kronor, vilket motsvarade 55 % av omsättningen. Program- och dataförbindelser till medieföretagen uppgick till drygt 200

AB (39 miljoner kronor), Factum Elektronik AB (14 miljoner kronor) och TravelVision AS (30 miljoner kronor). Den totala nedskrivningen av dotterbolagens värde utgör således 247 miljoner kronor. Efter nedskrivningen uppgår det totala bolagsvärdet till 330 miljoner kronor.

Under år 2001 var Teracoms investeringsprogram omfattande. Investeringar i anläggningstillgångar uppgick till sammanlagt 732 miljoner kronor för Teracom AB. Av investeringarna kan 370 miljoner kronor relateras till radio- och TV-distribution varav huvuddelen till digital-TV näten. Utbyggnaden av TV-näten har skett i enlighet med riksdagens beslut. Kundrelaterade investeringar inom telekomområdet uppgick till 75 miljoner kronor. Resterande investeringar, 287 miljoner kronor, har skett främst i förbindelsenäten.

När det gäller utbyggnaden av digitala marknät för TV har under år 2001 fyra nät byggts ut från att täcka 60 till 90 procent av befolkningen. I september 2001 beslutade bolaget att ytterligare ett nät skulle börja byggas med en befolkningstäckning om 50 procent. Enligt planerna ska denna etapp för det femte nätet vara klart till sommaren år 2002.

Investeringarna, som varit omfattande under flera år, har hittills kunnat finansieras genom internt genererade medel samt externa kreditfaciliteter. Kommande år kommer investeringarna att vara betydligt lägre beroende på bolagets finansiella ställning och i avvaktan på regeringens och riksdagens ställningstaganden avseende den framtida utvecklingen för marksänd digital-TV och bolagets långsiktiga kapitalbehov.

Fortsatt omfattande satsningar inom digital-TV-området och vidareutveckling av en kompletterande verksamhet för telekommunikation krävs enligt Teracom under 2002. Koncernens resultat före skatt, som under 2001 uppgick till -283 miljoner kronor, beräknas under 2002 förbättras. Det åtgärdsprogram som Teracom genomför kommer att börja ha en positivt resultateffekt redan under år 2002, men beräknas ge full effekt först år 2004. Inklusive resultateffekterna av de avyttringar av bolag och övriga tillgångar som planeras under 2002 beräknas koncernens resultat före skatt uppgå till ca 100 miljoner kronor, varigenom den finansiella ställningen också förbättras.

Som svar på frågor från konstitutionsutskottet har Teracom AB:s VD Jan Danielsson i en promemoria den 22 april 2002 (*bilagorna A2.18.2-3)* anfört att kapitalbehovet till största del beror på åtaganden inom Boxer Access AB och den marknadssatsning som bolaget genomför samt för att kunna utveckla en verksamhet som bidrar till att längre fram kunna klara av en analog avveckling. När det gäller konsumentpriset för Boxers set top-boxar anförs att det i hög grad styrs av subventionsgraden. Normalpriset för köpbox med lägre subventioneringsgrad fastställdes av Boxer hösten 2001 till 2 495 kronor. Under 2001 genomfördes kampanjer med högre subventionsgrad. Vid två kampanjer har priserna varit 95 respektive 995 kronor. Priset 95 kronor tillämpades enbart tillfälligt i de orter som berördes av starten av nya sändare.

När det gäller frågan om den extra bolagsstämman har anförts att styrelsen inte hade något annat alternativ än att i kallelse till extra bolagsstämma föreslå nyemission eftersom det vid denna tidpunkt inte förelåg något ställnings-

skulle fattas. I praktiken innebar förslaget att bolaget skulle tillföras 1,3 miljarder kronor i kapitaltillskott.

Enligt promemorian har det visat sig att Boxers affärsverksamhet inte har utvecklats lika gynnsamt som företaget räknat med. Det har inneburit att de nuvarande ägarna, Teracom och Skandia Media Invest, delvis har fått tillskjuta företaget kapital.

Teracoms huvudsakliga syfte med att begära kapitaltillskott från ägaren är att bolaget gärna vill hålla soliditeten i bolaget på viss nivå, dels för att det är ett krav enligt bolagets mycket förmånliga kreditavtal, dels för att bolaget därigenom kan öka sin lånekapacitet. Detta skulle i sin tur medföra att bolaget kan stärka den för närvarande ansträngda ekonomiska situationen, men också att bolaget skulle kunna realisera sina investeringsplaner fullt ut. Distributionen av dekodrar har i denna mening haft en viss betydelse för Teracoms framställan om ett kapitaltillskott på den extra bolagsstämman.

Företrädare för Kulturdepartementet har under dialogerna med Teracom fört fram ståndpunkten att bolaget inte bör understödja sådan verksamhet som inte kan bära sina egna kostnader. Vid den extra bolagsstämman angav därför ägarrepresentanten, genom tillägg till ägardirektiven, att Teracom borde initiera en omorganisation av verksamheten med uthyrning och försäljning av digital-TV-boxar och försäljning av programabonnemang. Omorganisationen bör ta sikte på en sammanslagning, helt eller delvis, av bolagen Boxer och Senda AB samt leda till en minskad ägarandel för Teracom.

Närmare affärs- och driftsförhållanden och den ekonomiska ställningen för Teracom kunde inte redovisas i proposition 2001/02:76 av sekretesskäl, men detta var inte i heller nödvändigt för att kunna ta ställning till regeringens förslag. Sekretessbelagda handlingar överlämnades emellertid till finans- och kulturutskotten.

När det gäller frågan om sekretessbeläggning av kallelsen med dagordning till den extra bolagsstämman den 29 november 2001 anförs att det av kallelsen framgick att Teracom AB önskade en nyemission som praktiskt sett innebar ett kapitaltillskott på 1,3 miljarder kronor. Eftersom det inte var allmänt känt att Teracom önskade ett kapitaltillskott från ägarna gjordes den 19 november 2001 med tillämpning av 6 kap. 1 § sekretesslagen den bedömningen att ett utlämnande av dagordningen i sin helhet kunde leda till att konkurrenter skulle kunna gynnas på bolagets bekostnad om denna uppgift lämnades ut. Två dagar senare var dock förutsättningarna ändrade och den fullständiga dagordningen kunde lämnas ut.

Garanti och omstrukturering

I propositionen Teracom AB – garanti och omstrukturering (prop. 2001/02:76) föreslogs att riksdagen skulle bemyndiga regeringen att utfärda en kreditgaranti till Teracom AB intill ett belopp om 2 miljarder kronor med en löptid till och med den 31 oktober 2002. Enligt regeringens bedömning behövde Teracom AB genomföra en omstrukturering som innebär att företaget koncentrerar sig på kärnverksamheten och minskar risktagandet. I propo-

31 december 2002 (bet 2001/02:KrU7, rskr. 2001/02:149) Kulturutskottet underströk i likhet med finansutskottet vikten av att det befintliga marknätet också skall kunna användas för telekomsatsningar i syfte att bolagets lönsamhet långsiktigt skall förbättras. Sådana satsningar borde emellertid göras med låg risk och med ett begränsat behov av egna investeringar. Kulturutskottet föreslog att riksdagen som sin mening skulle regeringen till känna vad utskottet anfört om Teracoms långsiktiga finansieringsbehov. Regeringen borde göra en analys av Teracoms utveckling och till riksdagen återkomma med en redovisning av företagets finansiella ställning och långsiktiga finansieringsbehov. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Utfrågning med kulturminister Marita Ulvskog

Vid utfrågning inför konstitutionsutskottet den 23 april 2002 har kulturminister Marita Ulvskog anfört (*bilaga B16)* att Teracom i början av april 2001 i samband med en information om den mer långsiktiga verksamheten tog upp frågan om kapitaltillskott från ägare. Önskemål om kapitaltillskott framfördes men det uttrycktes inte konkret att tillskottet var nödvändigt. Först i augusti framfördes att behovet var mer akut och bolaget begärde då ett kapitaltillskott.

En framställning som gjordes våren 2000 gällde behovet av expansion och från Kulturdepartementets sida gavs då beskedet att ett kapitaltillskott från ägaren inte var att vänta. Bolaget sålde då i stället sin del i NSAB. Enligt bolagsordningen är kärnuppgiften radio- och TV-distributionen och verksamheter som kan stödja detta. Genom kompletterande ägardirektiv har nu klargjorts att man skall koncentrera sig på kärnuppgiften och dra ner på kringverksamheter.

När bolaget augusti 2001 återkom och redovisade mer akuta problem agerade man omdelbart inom Kulturdepartementet. Konsulten KPMG upphandlades och ett samarbete i frågan inleddes med Finansdepartementet och i viss mån Näringsdepartementet för att hantera frågan om Teracom och noggrant analysera företaget och dess behov och problem. En extra bolagsstämma hölls och det gavs klara besked att kärnuppgiften skulle sättas i centrum. och att verksamheten skulle omstruktureras. Från Kulturdepartementets sida bekräftades också det besked som givits hela tiden om att det inte skulle bli något kaptaltillskott.

Bakom teknikskiftet står fem av riksdagspartierna och statsrådet har aldrig tvivlat på satsningen. Alla länder som är inne i detta teknikskifte har problem. Det som gör det digitala marksända nätet intressant är att det till rimlig kostnad kan nå i princip alla hushåll.

Det finns ingen målsättning angiven för utbyggnadsnivån. Denna fråga har behandlas av Digital-TV-kommittén, där det fanns en bred uppslutning kring satsningen från fem av riksdagspartierna. I dagsläget finns fyra nät med 90 % täckning och ett med 50 %.

Teracom blöder nog inte men har problem med Boxer. Teracoms situation är inte särskilt uppseendeväckande jämfört med många andra företag som har

behov diskuterats under våren 2001 och det i augusti från bolagets sida framförts ett tydligare krav på kapitalskott anlitade Kulturdepartementet genast en konsult, och ett samarbete med andra departement inleddes. Genom ägardirektiv förtydligades inriktningen på bolagets kärnverksamhet. Till detta kommer att det inom Kulturdepartementet för närvarande pågår beredning av en proposition med anledning av Digital-TV-kommitténs betänkande, och avsikten är att i samband med propositionen redovisa Teracoms finansiella situation.

Granskningen föranleder inte något uttalande i övrigt från utskottet sida.

Förutsättningarna för CSN:s verksamhet har förändrats betydligt under 1990-talet. Antalet studiestödstagare har fördubblats. Vissa studiestöd har tillkommit och andra har försvunnit. Särskilt Kunskapslyftet som startade våren 1998 medförde att CSN fick både en kraftig utökning av ärenden och en omfattande regelflora att hantera. Även det ökade antalet studerande vid universitet och högskolor har bidragit.

Ett nytt, samordnat studiestödssystem infördes den 1 juli 2001, då en ny studiestödslag trädde i kraft. Studiestödsformerna studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd (svux) och särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa) ersattes då av ett nytt studiestöd, som kallas studiemedel. Korttidsstudiestöd, internatbidrag och timersättning avskaffades, men studiehjälpen för gymnasiala studier berördes inte. Studiestödsutredningen, vars betänkande Sammanhållet studiestöd (SOU 1996:90) låg till grund för förändringen, framhöll att den största besparingseffekten hos CSN låg i införandet av ett generellt studiestöd, som kräver mindre administration än ett selektivt stöd, bl.a. genom att en stor del av handläggningen kan ske maskinellt. Ett enda sammanhållet studiestöd för längre studier eliminerar problemen med dubbla ansökningar och byten mellan stödformer. Informationsmaterial kan förenklas och behovet av muntlig information till de studerande minska. Telefontrycket skulle komma att minska. Ökad administration skulle följa av att det nya återbetalningssystemet skulle administreras jämsides med de två tidigare. Vidare skulle förändrade tilldelningsregler öka administrationen eftersom det blev fråga om en ökning av antalet ärenden där en individuell prövning måste göras, bl.a. skärpt studieresultatprövning. Utredningen gjorde bedömningen att de administrativa kostnaderna efter ett genomförande skulle vara i stort sett oförändrade.

Översyn av CSN

Utredningen för översyn av Centrala studiestödsnämnden, CSN, redovisade 1998 en översyn av CSN:s organisation och resursbehov i betänkandet CSN – en myndighet i ständig förändring (SOU 1998:131). Enligt utredningen mötte CSN den kraftiga volymutvecklingen med avancerad datateknik och behövde därför inte utöka personalen i motsvarande utsträckning. CSN hade dock under vissa perioder svårt att nå en del mål som ställts upp av statsmakterna och CSN självt. Främst gällde det handläggningstiderna och telefontillgängligheten.

Utredningen föreslog att inflödet till CSN skulle bringas att minska genom ändring av CSN:s roll och uppgifter, genom förenkling av regelsystem och kontrollkrav och genom att studenternas möjligheter att hjälpa sig själva utökades.

Utredningen ansåg att det förhållandet att myndighetens administration finansieras delvis via avgifter skapade felaktiga incitament och osäkerhet i planeringen. Det komplexa regelverket som styrde CSN:s verksamhet hade negativa konsekvenser för både CSN, andra medverkande myndigheter och organisationer samt för de bidragssökande. Regelverken hade under de se-

Anslagen i budgetpropositionerna för åren 1999--2002 (tkr)

Budgetpropositionen för år 1999

1997	Utgift	298 114	Anslagssparande 1 200
1998	Anslag	313 924	Utgiftsprognos 315 000
1999	Förslag	313 566	
2000	Beräknat	319 132	
2001	Beräknat	324 480	

Budgetpropositionen för år 2000

1998	Utfall	339 099	Anslagssparande -1 575
1999	Anslag	313 566	Utgiftsprognos 373 566
2000	Förslag	343 250	
2001	Beräknat	332 673	
2002	Beräknat	338 419	

Budgetpropositionen för år 2001

1999	Utfall	341 266	Anslagssparande 31 959
2000	Anslag	363 250	Utgiftsprognos 374 493
2001	Förslag	351 955	
2002	Beräknat	359 115	
2003	Beräknat	366 839	

Budgetpropositionen för år 2002

2000	Utfall	367 959	Anslagssparande 6 534
2001	Anslag	367 895	Utgiftsprognos 374 429
2002	Förslag	374 112	
2003	Beräknat	361 322	
2004	Beräknat	368 103	

Budgetpropositionen för år 1999

Utfallet för år 1998 var 339,1 miljoner kronor sedan 22,5 miljoner kronor tillförts på tilläggsbudget. Anslagssparande togs i anspråk med 1 575 000 kr. För år 1999 anslogs 313,5 miljoner kronor. Regeringen föreslog på tilläggsbudget i proposition 1999/2000:1 att förvaltningsanslaget till CSN skulle förstärkas engångsvis för budgetåret 1999 med 61 miljoner kronor med an-

das i en arbetsgrupp som Utbildningsdepartementet avsåg att tillsätta i syfte att se över och lämna förslag till principer för resurstilldelning till CSN.

Avsikten var att återbetalningsverksamhetens administrationskostnader skulle täckas av intäkter från avgifter. För att uppnå de ekonomiska målen för verksamheten höjdes expeditionsavgiften inom återbetalningsverksamheten från den 1 januari 1999 vilket gav en resursförstärkning på ca 20 miljoner kronor.

Kostnadsökningen berodde enligt propositionen i huvudsak på att kostnader för datadrift och utveckling hade ökat mer än beräknat och att de flesta kostnaderna är svårrörliga på kort sikt. Regeringen planerade att skapa en mer långsiktig lösning av finansieringen av återbetalningsverksamheten och en minskning av främst datakostnader fr.o.m. år 2002.

I budgetpropositionen drogs slutsatsen att regeringens satsning på utbildning hade ökat arbetsbelastningen avsevärt för CSN. Under åren 1998 och 1999 hade handläggningssituationen trots detta varit relativt god. Verksamheten under år 1999 beräknades uppvisa ett underskott på ca 61 miljoner kronor i relation till budgeterade medel. Regeringen föreslog på tilläggsbudget en engångsvis förstärkning av anslaget. CSN hade beräknat kostnaden för år 2000 till 600 miljoner kronor, vilket var 100 miljoner kronor mer än vad som tidigare beräknats. Regeringen ansåg att beräkningen var osäker. Anslaget för år 2000 har dock förstärkts engångsvis med 16 miljoner kronor. Regeringen avsåg att noga följa den fortsatta utvecklingen och vid behov återkomma med förslag om ytterligare förstärkning i tilläggsbudget.

I *regleringsbrevet* för år 2000 angavs att målet för tilldelning av studiestöd och återbetalning av studielån var att öka myndighetens service till allmänheten och andra myndigheter genom att förbättra tillgänglighet och informationsinsatser samt vidmakthålla korta handläggningstider. Vidare angavs målet att förbättra kvaliteten i arbetet med prognoser, uppföljning och utvärdering. I årsredovisningen skulle nyckeltal för tillgänglighet och behandlingstid presenteras och analyseras. Väsentliga prestationer skulle redovisas liksom antalet prestationer per verksamhetsgren. Inom verksamhetsgrenen Tilldelning av studiestöd skulle studiehjälp, studiemedel och vuxenstudiestöden särredovisas vad gäller antalet presentationer, genomströmningstid och styckkostnad. Genomförda och planerade strukturförändringar skulle redovisas med förväntade effekter. Uppgifter om personalsammansättningen, kön och utbildningsbakgrund och sjuktal skulle redovisas. CSN skulle utforma en modell för uppföljning av måluppfyllelse och resultatbedömning för de olika studiestöden. Vidare skulle ingå en bedömning av vilka omvärldsfaktorer som kunde ha betydelse för utfallet.

Budgetpropositionen och regleringsbrevet för 2001

Anslaget för år 2001 föreslogs uppgå till 351 995 000 kr. CSN:s årsredovisning för 1999 visade att myndigheten hade lyckats uppfylla de för myndigheten fastställda målen bättre än under 1998 med avseende på beviljningsverksamheten. Däremot hade telefontillgängligheten varit sämre än föregåen-

författningar. Det nya studiestödssystemet innebär att antalet stödformer begränsas. Vissa stöd, t.ex. särskilt vuxenstudiestöd (svux) och särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa), försvinner helt eftersom det nya systemet täcker användningsområdet för dessa stöd. Andra stöd får en annorlunda utformning och hantering. Korttidsstudiestöd och internatbidrag regleras t.ex. inte längre i studiestödslagen och handhas inte av CSN. Studiestödsreformen kommer att fasas in under en tvåårsperiod. Det innebär att studerande som redan är i utbildning med en viss typ av studiestöd, t.ex. svux eller svuxa, har möjlighet att fortsätta att studera och kanske avsluta studierna med det stödet. Vissa övergångsbestämmelser finns också för att underlätta för studerande som får studiemedel enligt såväl den gamla som den nya lagen.

Enligt den nya studiestödslagen skall beslut om tilldelning och återkrav av studiemedel kunna överklagas hos en särskild överklagandenämnd. Skälen för detta är att bl.a. stärka rättssäkerheten för studerande. Regeringen har för detta ändamål under året inrättat en ny myndighet, Överklagandenämnden för studiestöd.

CSN:s årsredovisning för 2000 visade enligt budgetpropositionen att myndigheten hade lyckats att uppnå de för myndigheten fastställda målen bättre än under 1999. Det gällde t.ex. IT-tillgängligheten. Dock kvarstod en del problemområden. Utveckling för beviljningsärenden är ett sådant område. Den genomsnittliga handläggningstiden har sedan 1999 försämrats något. Kundernas behov av att komma i kontakt med CSN ökar från år till år. Den låga tillgängligheten via telefon har varit ett stort och ökande problem under de senaste åren. Under 2000 hade de inkommande samtalen blivit längre, samtidigt som antalet samtal inte reducerats trots satsningar på övriga informationskanaler såsom hemsidan på Internet, webbsvar och datasvar. En rad åtgärder har dock vidtagits för att förbättra servicen, bl.a. förväntades inrättandet av ett servicecentrum i Kiruna leda till en förbättrad telefontillgänglighet. Anslaget föreslogs engångsvis ökas år 2002 med 20 miljoner kronor för att finansiera inrättandet av servicecentrumet. Anslagshöjningen finansieras genom en omfördelning inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

Handläggningstiderna har försämrats något för samtliga ärendegrupper, trots att personalstyrkan har ökat. Förklaringarna till detta är flera. Mer tid och resurser hade gått åt till serviceåtgärder. Ett relativt stort antal personer nyanställdes under fjärde kvartalet, vilket hade inneburit ett initialt bortfall av handläggarresurser. De mest vana handläggarna hade avdelats för systemutveckling av det nya studiestödssystemet. Införandet av det nya studiestödssystemet hade för CSN inneburit genomgripande förändringar av arbetssituationen. Exempelvis har ett helt nytt datasystem införts. Myndigheten har klarat dessa stora omställningar i enlighet med regeringens förväntningar. Myndigheten har också vidtagit flera åtgärder för att komma till rätta med de svårigheter som alltjämt råder beträffande t.ex. beviljning och tillgänglighet. Enligt regeringens bedömning borde myndigheten därför ha möjlighet att på sikt nå en bättre måluppfyllelse.

besvarades inom tre minuter. Under år 2001 besvarades 73 % av telefonsamtalen i frontdesk. Antalet besvarade e-postmeddelanden var år 2001 314 400.

JO-ärenden

Under åren 2000-2001 har det gjorts 94 JO-anmälningar mot Centrala studiestödsnämnden. Enbart under 2001 har det gjorts 61 anmälningar. JO har under dessa år i 14 beslut riktat kritik mot CSN.

JO inspekterade i februari 2000 CSN i Stockholm och i april-maj 2000 CSN:s huvudkontor i Sundsvall. Enligt protokollet från inspektionen av huvudkontoret (dnr 701-2000) informerade generaldirektören om myndighetens organisation och verksamhet i huvudsak enligt följande. CSN hade omkring 2,5 miljoner kunder och administrerade olika former av studiestöd jämte lån för hemutrustning till flyktingar och andra utlänningar. Verksamheten var hårt belastad under vissa perioder då stora volymer av ansökningar, telefonförfrågningar och besök skall tas om hand. Myndigheten var emellertid dimensionerad så att resurserna inte är tillräckliga för att bedriva verksamheten på ett tillfredsställande sätt ens under övriga tider på året. Under år 1999 hade CSN drygt två miljoner telefonanrop. Under de belastade perioderna skulle det krävas omkring 600 anställa för att svara på dessa anrop. CSN hade inte möjlighet att avsätta ens hälften av detta antal. Under 1999 tog myndigheten emot 400 000 kundbesök. Eftersom det inte var möjligt att avdela personalresurser för att möta informationsbehovet vid besök eller i telefon satsade CSN på att utveckla de elektroniska tjänsterna. Vidare satsades på utbildning av vidareinformatörer på skolor, högskolor och arbetsförmedlingar.

CSN finansieras med både anslag och avgifter. Avgifterna består till stor del av påminnelseavgifter och förutsätter att kunderna inte fullgör sina förpliktelser. På grund av den stora arbetsbelastningen hade CSN prioriterat utbetalningarna, vilket i förlängningen leder till att intäkterna i form av avgifter minskar. De senaste fem åren hade CSN bedömt att det årligen saknats omkring 100 miljoner kronor i finansiering. Underskottet hade täckts dels genom tilläggsanslag, dels genom upplåning på räntekonto hos Riksgäldskontoret. Myndigheten hade visserligen inte varit föremål för besparingskrav de senaste tre åren, men resurserna räckte bara till att driva den sargade verksamheten vidare. Det saknades marginal för nödvändiga insatser på lite längre sikt, varför verksamheten präglas av kortsiktiga lösningar. Utredningen för översyn av CSN ledde till att CSN beviljades ett resurstillskott om 100 miljoner kronor. Denna åtgärd var dock en engångsföreteelse och användes i huvudsak för att täcka CSN:s skulder.

Den aktuella finansieringsmodellen var inte ändamålsenlig, och CSN hade därför initierat en diskussion med Regeringskansliet om en ny finansieringsmodell. De ekonomiska diskussionerna med Regeringskansliet tog emellertid mycket tid i anspråk, och enligt CSN:s mening föreföll det vara svårt att få till stånd en förändring av anslagsnivån. Myndigheten var emellertid på väg åt rätt håll, och årsredovisningen för 1999 såg bättre ut än tidigare årsredovisningar.

fortsätta arbetet med att förbättra tillgängligheten så långt det var möjligt med begränsade resurser.

När det gäller den elektroniska dokumenthanteringen underströk JO med anledning av granskningen av enskilda ärenden att den nya tekniken inte fick innebära att det blev omöjligt att följa handläggningen av ett ärende.

Kopior av JO:s protokoll från inspektionerna översändes i juni 2000 till bl.a. Utbildningsdepartementet och Finansdepartementet.

Skrivelse från Riksdagens revisorer till regeringen

I en skrivelse den 6 mars 2000 ville Riksdagens revisorer fästa regeringens uppmärksamhet på vissa brister i CSN:s handläggning av studiemedel. För att få klarhet i orsaken till och omfattningen av långa handläggningstider och brister i kommunikation om återkrav hade revisorerna anordnat ett möte med representanter från CSN, Utbildningsdepartementet samt JO. Vid mötet framhölls från CSN:s sida att det var relativt vanligt att handläggningstiderna i återkravsärenden översteg uppsatta mål. Anledningen till prioriteringen mellan olika typer av ärenden var enligt CSN resursbrist och stor arbetsbelastning samt att kompetensutvecklingen var eftersatt.

Promemoria från Utbildningsdepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt svar på vissa frågor. Inom Utbildningsdepartementet har den 25 januari 2002 utarbetats en promemoria med svar på frågorna. Promemorian finns i *bilaga A3.1.2.*

Det är enligt promemorian viktigt att understryka att skälen till myndighetens svårigheter varierat under året. Stora förändringar har skett i studiestödet och i vuxenstudiestöden, bl.a. genom den särskilda vuxenutbildningssatsningen har studenterna blivit betydligt fler och kundkretsens sammansättning förändrats. De komplicerade datatekniska lösningar som myndigheten satsat på kom att ställas inför stora krav bl.a. i samband med millennieskiftet. Med det reformerade studiestödssystemet som trädde i kraft den 1 juli 2001 ställdes ytterligare krav på myndigheten.

Det reformerade studiestödssystemet kommer på sikt att innebära ett mer lättadministrerat system. Regeringens satsningar bedöms vara tillräckliga. För myndigheten handlar det snarare om förändrade arbetssätt med nya organisatoriska lösningar.

Frågan om CSN:s handläggningstider och tillgänglighet har mycket hög prioritet i Utbildningsdepartementet. Under den senaste mandatperioden gäller bl.a. att en ny verksledning tillsatts den 1 januari 1999, att det inom Utbildningsdepartementet vid samma tidpunkt inrättades en särskild enhet med ett samlat ansvar för hela studiestödsområdet, att ett reformerat sammanhållet studiestödssystem inrättats den 1 juli 2001, att en Överklagandenämnd för studiestöd inrättats den 1 maj 2001 och att ett kundcenter i Kiruna inrättats den 1 november 2001.

anslag på 375 miljoner kronor och disponerar avgiftsintäkter på 285 miljoner kronor.

Utfrågning med utbildningsminister Thomas Östros

Utskottet har den 16 april 2002 hållit en offentlig utfrågning med utbildningsminister Thomas Östros, *bilaga B11*. Utbildningsministern angav tre omständigheter som skäl för CSN:s problem. Den första var införandet av Kunskapslyftet med nya grupper av stödberättigade och en ny stödform. Den andra var millennieskiftet och de krav som då ställdes på myndighetens stora datasystem. Den tredje var införandet av det reformerade studiestödssystemet, som övergångsvis medför att parallella system skall tillämpas samtidigt. Regeringen har kontinuerligt reagerat med åtgärder, först och främst ökade resurser. Sedan 1997 ha myndighetens resurser ökat med 245 miljoner kronor. En ny verksledning tillsattes den 1 januari 1999 och en särskild enhet har inrättats inom Utbildningsdepartementet med ett samlat ansvar för studiestödsfrågorna. År 2000 tillsattes en arbetsgrupp för att se över finansieringsfrågan, vilket också resulterat i nya resurser. En överklagandenämnd har inrättats i maj 2001. Vidare hänvisade statsrådet till att kundcentrum i Kiruna inrättats.

En dålig service är självfallet alldeles oacceptabelt, men nu finns det grund för att se en positiv utveckling i takt med att det nya studiemedelssystemet sätter sig. Regeringen följer fortlöpande verksamheten mycket noga.

När det gäller Kunskapslyftet missbedömde nog CSN intresset för denna studieform, men myndigheten lyckades ändå relativt väl lösa problemen efter den första inledande fasen.

Regeringen har reagerat rejält varje gång resursdiskussionen varit uppe. Årligen förekommer inom ramen för budgetprocessen en dialog med CSN. Dialogen har resulterat i ökade resurser vid flera tillfällen, från 453 miljoner kronor 1997 till nästan 700 miljoner kronor år 2001. Det är inte säkert att det bara var en resursfråga när det nya studiemedelssystemet skulle genomföras.

Systemet med påminnelseavgifter är enligt utbildningsministern ett rimligt system. Den totala avgiftsintäkten år 2001 var drygt 329 miljoner kronor, inklusive expeditionsavgift, påminnelseavgift och uppläggningsavgift.

Naturligtvis har regeringen ett ansvar för hur myndigheterna fungerar. Det handlar om finansiering, regelverk och utseende av myndighetsledning. Exempelvis reagerade regeringen när CSN under 2001 föreslog att man borde förstärka möjligheterna att ta emot telefonsamtal med att tillföra 70 miljoner kronor extra under tre år för att bygga upp en sådan service som föreslogs. Regeringen har under flera tillfällen under mandatperioden visat att den är beredd att ta sitt ansvar – med stöd från riksdagen.

Det fanns ett starkt krav från riksdagen att genomföra studiemedelsreformen 2001. Självklart måste en studiemedelsreform förberedas genom beslut i god tid från riksdagens sida och en infasningsperiod som gör det möjligt för myndigheten att klara sin uppgift. Beslutet om ett nytt studiemedelssystem fattades i god tid, och det fanns tid för förberedelser. Självklart fanns det vissa

3.2. Beslutet att befria Anhörigkommittén från dess uppdrag om skärpt transportörsansvar

Ärendet

I en granskningsanmälan, *bilaga A3.2.1*, har för konstitutionsutskottets granskning anmälts regeringens beslut den 26 juli 2001 att befria Anhörigkommittén från sitt uppdrag vad gäller skärpt transportöransvar. Anmälarna anför att regeringen den 29 november 2000 beslutade att utöka Anhörigkommitténs uppdrag. Det utökade uppdraget innebar att kommittén även skulle se över reglerna om transportöransvar i 9 kap. 2 § utlänningslagen. Enligt anmälarna beslutade regeringen den 26 juli att befria kommittén från sitt uppdrag, eftersom det under kommitténs arbete kom fram att det inte fanns majoritet för en skärpning och utökning av transportöransvaret. Anmälarna anför att förhandlingar på EU-nivå fortsatte parallellt med uppdraget till kommittén. Dessa förhandlingar slutfördes innan kommittén lagt fram sitt betänkande. Kommittén fick information från bl.a. Utrikesdepartementet. Enligt anmälarna restes frågan om kommitténs möjligheter att lägga fram ett "eget" förslag vid varje tillfälle och besvarades varje gång med att det stod kommittén fritt att lägga fram sina förslag. Anmälarna anför också att diskussioner tidigare hade förts i kommittén huruvida de partiföreträdare vars partier inte reserverat sig vad gäller Sveriges anslutning till Schengensamarbetet skulle kunna reservera sig eller om deras synpunkter skulle formuleras i ett särskilt yttrande.

Vid justeringssammanträdet den 3 juli 2001 visade det sig enligt anmälarna vid en ajournering av mötet att majoritetsförhållandena förändrats. Det innebar att det inte längre fanns någon majoritet för en skärpning och utökning av transportöransvaret. Ordföranden skrev den 17 juli 2001 till statsrådet Klingvall för att meddela det uppkomna läget, nämligen att det fanns en ny majoritet i kommittén. Vid regeringssammanträdet den 26 juli 2001 beslutade regeringen att befria kommittén från uppdraget vad gäller transportöransvaret. Vidare framhåller anmälarna att enligt en majoritet i kommittén är förslaget om utökat transportöransvar inte förenligt med Genèvekonventionen – ett internationellt åtagande som särskilt nämns i direktiven. Anmälarna finner det mycket märkligt att regeringen drog tillbaka uppdraget när det fanns en majoritet för ett förslag i kommittén. Därför hemställer de att konstitutionsutskottet granskar regeringens handläggning av uppdraget till Anhörigkommittén vad gäller det utökade transportöransvaret, särskilt i förhållande till det svenska utredningsinstitutets roll och uppgift och kommittéernas ställning som självständiga myndigheter.

Till grund för granskningen har bl.a. legat en inom Utrikesdepartementet upprättad promemoria, *bilaga A3.2.2*.

Vidare påpekas i handboken att de svenska departementen är små jämfört med sina motsvarigheter i andra länder. Huvuddelen av arbetet med att förbereda större reformer görs enligt handboken inom kommittéväsendet.

I handboken beskrivs en kommitté som en grupp personer som tillkallats på grund av ett regeringsbeslut och som har ett utredningsuppdrag. Man kan enligt handboken också beskriva kommittén som en myndighet som tillfälligt har bildats för att skaffa underlag för ett politiskt ställningstagande. Vidare framhålls att vad som i handboken sägs om kommittéer gäller också särskilda utredare, om något annat inte framgår av sammanhanget.

Därutöver påpekas i handboken att kommittéerna lyder under regeringen. Det är regeringen som ger dem deras uppdrag. Kommittéerna arbetar och lägger fram resultatet av sitt arbete i eget namn. När uppdraget är fullgjort avvecklas kommittén.

I handboken påpekas också att kommittédirektivens innehåll varierar från fall till fall. Ibland är de ganska vida och ger stor frihet åt kommittén, i andra fall lägger de snäva band på kommitténs handlingsfrihet (s. 10).

Vidare framhålls att kommittéerna normalt arbetar ganska självständigt inom ramen för sina direktiv; detta följer enligt handboken också av kommittéväsendets konstruktion. I handboken anförs att det emellertid är angeläget att kommittén och Regeringskansliet – genom det departement som kommittén är knuten till – håller så god kontakt med varandra att man säkerställer att utredningsarbetet bedrivs i enlighet med regeringens intentioner.

Senare års riksdagsbehandling av frågor om kommittéväsendets roll och arbetsformer

Förvaltningspolitiska kommissionen anförde i sitt betänkande *I medborgarnas tjänst – En samlad förvaltningspolitik för staten* (SOU 1997:57) att det fanns anledning att uppmärksamma det statliga kommittéväsendet (s. 98 f.). Kommittéväsendets roll hade enligt kommissionen förändrats sedan början av 1980-talet. Utredningarna arbetade med alltmer begränsade tidsramar samtidigt som de tenderade att knytas allt hårdare till Regeringskansliet. Kommissionen anförde vidare att utredningarna också hade fått minskad betydelse som instrument för att generera ny kunskap. Uppgiften hade mer inriktats mot att sammanfatta redan existerande kunskap och relativt snabbt omvandla den till förslag.

I propositionen *Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst* (prop. 1997/98:136) gjorde regeringen bedömningen att det statliga kommittéväsendet och remissförfarandet hör till grundstenarna i den svenska förvaltningstraditionen och måste präglas av hög kvalitet och integritet (s. 27). Regeringen anförde att inom ramen för det förändringsarbete som pågick i Regeringskansliet skulle det statliga kommittéväsendet komma att ses över i syfte att skapa bättre förutsättningar för kommittéernas arbete och därmed öka kvaliteten i regeringens och riksdagens beslutsunderlag. Enligt regeringen skulle den senare återkomma till riksdagen med en redovisning av detta arbete.

svar får anses uppfylla Schengenkonventionens krav. Detta hindrar dock inte att det kan finnas anledning att i ett senare skede, särskilt när större erfarenhet finns av konventionens praktiska tillämpning, på nytt ta upp frågan till diskussion."

Regeringen noterar i direktiven att det emellertid nu, i samband med förberedelserna inför Sveriges operativa inträde i Schengensamarbetet, har ifrågasatts av om de svenska reglerna om transportöransvar stämmer överens med bestämmelserna i Schengenkonventionen när det gäller möjligheten att ålägga en transportör ekonomiska sanktioner.

När det gäller utredningsuppdraget om transportöransvar anförs i direktiven att kommittén skall se över reglerna om transportöransvar i 9 kap. 2 § UtlL. Den skall därvid ta del av erfarenheterna av regler om transportöransvar i andra EU-länder. I direktiven framhålls att det alltså finns, enligt regeringens mening, anledning dels att utvärdera de nu gällande bestämmelserna i utlänningslagen om transportöransvar, dels att ta del av erfarenheter av andra EU-medlemsstaters regler på området.

Därutöver påpekas att kommittén vid utredningsarbetet skall beakta de internationella åtaganden som Sverige har gjort på området – särskilt artikel 26.2 i Schengenkonventionen – samt det övriga internationella arbete som pågår. Utredningen bör enligt direktiven presentera förslag till den författningsreglering som behövs för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden.

I direktiven understryks vidare att eventuella förslag självfallet måste vara förenliga med Genèvekonventionen.

Utredningsuppdraget i denna del skulle avslutas senast den 31 juli 2001.

Beslut den 26 juli 2001 om nya tilläggsdirektiv till Anhörigkommittén

Vid regeringssammanträde den 26 juli 2001 beslutade regeringen tilläggsdirektiv till Anhörigkommittén (dir. 2001:64). Enligt dessa direktiv befriades kommittén från sitt uppdrag om transportöransvar. Som bakgrund angavs i direktiven att kommitténs ordförande i en skrivelse den 15 juli 2001 till Utrikesdepartementet redovisade sin bedömning att kommittén vad beträffar uppdraget om transportöransvar inte klarade att lämna ett betänkande som svarade mot de av regeringen givna direktiven. I skrivelsen redovisade han vidare sin bedömning av tidsplanen för utredningens övriga uppdrag.

Beslut den den 16 augusti 2001 om en interdepartemental arbetsgrupp

Regeringen bemyndigade den 16 augusti 2001 det statsråd som har ansvar för förvaltningsärenden som gäller flyktingar, mottagande av asylsökande och utlänningars rätt att vistas i landet att tillsätta en arbetsgrupp inom Regeringskansliet (Utrikesdepartementet) med uppgift att utreda utlänningslagens regler om transportöransvar. Som bakgrund till uppdraget anförde regeringen bl.a. att bestämmelserna om transportöransvar i 9 kap. 2 § UtlL behövde ses över i ljuset av de internationella åtaganden Sverige gjort, bl.a. inom ramen för Schengensamarbetet och i EU, samt det internationella arbete som pågår på migrationsområdet och vad gäller flyktingrätten. Regeringen påpekade att

som av regeringen läggs fram för riksdagen. Det ankommer på regeringen att avgöra hur den utredning bör bedrivas som anses behövlig som grundval för regeringens förslag. Det politiska beslut som ligger till grund för att den aktuella utredningsuppgiften bör utföras är naturligtvis en utgångspunkt i dessa sammanhang. En förutsättning för att kommittéväsendet skall kunna utgöra en grundsten i den svenska förvaltningstraditionen är dock att krav på hög kvalitet och integritet utgör ytterligare utgångspunkter för regeringens bedömning vid val av utredningsform och uppdragets utformning. Inom kommittéväsendet bör således ges utrymme för att inte bara förslag läggs fram baserade på existerande kunskap, utan att också ny kunskap kan genereras. Utskottet vill vidare framhålla att det självfallet är viktigt att en dialog upprätthålls mellan en kommitté och ansvarigt departement, så att det finns en kunskap om hur man på respektive håll uppfattar direktiven och i vad mån utredningsuppgiften kan uppfyllas inom ramen för uppdraget. I detta sammanhang är det dock av väsentlig betydelse, såväl för den enskilda kommitténs möjlighet att självständigt utföra sitt uppdrag som för kommittéväsendet i stort, att kravet på integritet i kommittéernas arbete iakttas.

I det nu aktuella granskningsärendet riktar sig anmälan mot regeringens beslut den 26 juli 2001 att befria Anhörigkommittén från dess uppdrag om skärpt transportöransvar. Som redovisats ovan angav regeringen som bakgrund till beslutet bedömningen av kommitténs ordförande att kommittén i denna del inte klarade att lämna ett betänkande som svarade mot de av regeringen givna direktiven. Granskningen föranleder inte något uttalande från utskottets sida.

Uppdraget skulle redovisas före utgången av maj 2001.

Den 1 februari 2001 beslutade regeringen tilläggsdirektiv för utredningen (dir. 2001:11). Någon ändring av uppdraget vad avsåg delen om skydd av barn gjordes inte annat än när det gällde tiden för redovisning av uppdraget i denna del. Redovisningen skulle nu göras före utgången av oktober 2001.

Delbetänkande från Radio- och TV-lagsutredningen

I oktober 2001 överlämnade Radio- och TV-lagsutredningen delbetänkandet *Skydd av barn mot olämpligt programinnehåll i TV* (SOU 2001:84) till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet. I betänkandet redovisar utredningen sin slutsats att regelsystemets utformning vad gäller skyddet för barn mot olämpligt programinnehåll får anses tillfredsställande och att det inte finns skäl att vidta några lagstiftningsåtgärder med inriktning på att skärpa reglerna (s. 16 och 97).

Beslut om entledigande av den särskilde utredaren

I en skrivelse, som kom in till Regeringskansliet den 13 november 2001, anför hovrättslagmannen Håkan Lavén att Kulturdepartementets ledning under arbetet med delbetänkandet *Skydd av barn mot olämpligt programinnehåll i TV* har försökt påverka utredningsarbetet på ett sätt som inte är förenligt med en statlig utrednings självständighet. Han begär därför att bli entledigad som särskild utredare.

Chefen för Kulturdepartementet, statsrådet Ulvskog, beslutade den 28 november 2001 att Håkan Lavéns förordnande som särskild utredare i Radio- och TV-lagsutredningen skulle upphöra att gälla fr.o.m. denna dag.

Den 18 december 2001 entledigade statsrådet Ulvskog också utredningssekreteraren Fredrik Johnsson på dennes egen begäran från sin anställning i Radio- och TV-lagsutredningen.

Promemoria från Kulturdepartementet

I en promemoria, som upprättats inom Kulturdepartementet den 30 januari 2002, anförs att Radio- och TV-lagsutredningen är en statlig myndighet. Kommittéförordningen (1998:1474) är tillämplig på myndigheten. Vidare påpekas att Radio- och TV-lagsutredningen är fristående från myndigheten Regeringskansliet men lyder som andra statliga myndigheter under regeringen.

Departementet har ingen avvikande uppfattning om förhållningssättet mellan Regeringskansliet och kommittéer och särskilda utredare än vad som framgår av Kommittéhandboken (Ds 2000:1). Det är departementets erfarenhet att systemet med att kommittéer och särskilda utredare biträds av experter från Regeringskansliet är väl beprövat. En expert från det ansvariga departementet kan fylla olika viktiga funktioner. Han eller hon kan bidra med särskild kompetens inom det sakområde som utredningsarbetet gäller. Om utredningsarbetet leder fram till förslag som kan resultera i en proposition, kan det

Utfrågningar m.m.

Utfrågning med Håkan Lavén

Utskottet har den 12 april 2002 hållit utfrågning med f.d. ordföranden i Radio- och TV-lagsutredningen, lagmannen Håkan Lavén.

Vid utfrågningen uppgav Håkan Lavén att den fråga som Radio- och TV-lagsutredningen inledningsvis ställde sig var: Vad innebär det här med skydd av barn mot olämpligt programinnehåll och hur stort är problemet? I den delen kallade de in till en hearing med deltagare från programföretag och de organisationer och myndigheter som sysslade med barnfrågor. Det svar som de fick av dessa myndigheter och organisationer var att det material med porr och våld som i dag sänds i televisionen inte innebär några påtagliga problem för barnen. Man sade också att det inte fanns något behov av att skärpa reglerna på området. Utredningen tog till sig detta. De gjorde också en granskning av Granskningsnämndens praxis för att titta på hur många ärenden som fanns och hur många fällande beslut som fanns. Deras ställningstagande blev att det inte fanns anledning att skärpa eller vidga förbudsområdet i lagstiftningen. Det utredningen i stället förordade var en ökad föräldrakontroll. De menade att man kunde se tiden an något, eftersom problemen inte var större, och låta programföretagen i samråd med Våldsskildringsrådet vidareutveckla de olika tekniska metoderna så att föräldrar själva i större utsträckning skulle kunna välja bort program om de ville det.

Den handlingslinje som de intog i det här avseendet stämde enligt Håkan Lavén väl överens med en rådsrekommendation som hade antagits inom EU och som just gäller skydd av barn mot olämpligt programinnehåll. Man kan också säga att det är tradition på det grundlagsskyddade yttrandefrihetsområdet att man skall vara försiktig med lagstiftning och inte gå fram om det inte särskilt behövs. De stannade alltså för förslag i enlighet med denna inriktning.

När det gällde kontakterna med Kulturdepartementet uppgav Håkan Lavén följande. Läget var det att de skulle publicera det aktuella delbetänkandet vid utgången av oktober 2001. Under september månad hade utredningen sitt sista sammanträde inför delbetänkandet. Utredningen – han själv och experterna – var eniga om hur de skulle lägga upp betänkandet. Sedan skickades ett utkast ut från sekretariatet för synpunkter någon gång i slutet av september. Den 5 oktober 2001 ringde Kerstin Persdotter upp honom. Hon meddelade honom då att utkastet, som ännu inte var publicerat, hade föredragits för Marita Ulvskog av de två experter inom Kulturdepartementet som var med i utredningen. Enligt Persdotter hade kulturministern då blivit rasande därför att något lagförslag inte hade lagts fram. Utredningens ställningstagande skulle enligt Persdotter medföra stora problem för Marita Ulvskog.

Håkan Lavén uppgav vidare att han uppfattade det här samtalet så att Persdotter ringde på Marita Ulvskogs vägnar. Han uppfattade också samtalet så att Persdotter försökte förmå honom att ändra ståndpunkt i den principiella frågan om lagstiftning skulle föreslås eller inte. Han förklarade att utredningen

ögon och utan någon bestämd uppfattning i förväg. Direktiven var utformade på ett sådant sätt att det fanns olika möjligheter att röra sig i den ena eller andra riktningen. Utredningen valde den här.

Om man ville att han skulle lägga fram ett lagförslag var det enligt Håkan Lavén en uppstramning av regeringens direktiv. Så står det inte i direktiven. Men, han uppfattade det hela mer som någon sorts påtryckning från Kerstin Persdotters sida. Han uppfattade henne så att man från departementets sida ville att han skulle ta frågan under övervägande på nytt och ändra uppfattning.

Håkan Lavén uppgav vidare att det får anses vara praxis i utredningsväsendet att om man har två experter med i utredningen från departementet, behöver inte utredningsordföranden vid sidan av dem ha några kontakter med departementet. Då sker kontakterna med departementet via experterna, och det är det som är ett av syftena med att ha experterna med i utredningen.

När det gällde den här delen av utredningsuppdraget hade de enligt Håkan Lavén med många experter, men inte bara från departementet. Här fanns experter från de olika myndigheterna på radio- och TV-området. Det var experter från Granskningsnämnden, Radio- och TV-verket, RIKAB och andra områden, Justitiedepartementet och Utrikesdepartementet. Det var många som hade synpunkter. De kom fram till att ökad föräldrakontroll var mer angeläget än att komma med någon lagstiftning som förbjöd något. De diskuterade detta i utredningen väldigt grundligt, och experterna var med och diskuterade. Finns det andra tongångar inom departementet utgår man då i från att de kommer fram via experterna. Det gjorde det inte. Han vet inte om experterna har "läst" sin minister dåligt eller vad det beror på. Uppenbarligen kände de inte till Marita Ulvskogs innersta tankar i detta hänseende.

Utfrågning med Marita Ulvskog

Utskottet har den 23 april 2002 hållit utfrågning med statsrådet Marita Ulvskog.

Vid utfrågningen uppgav Marita Ulvskog att det fanns formuleringar i Radio- och TV-lagsutredningens direktiv som gav utredaren möjlighet att följa sina överväganden med lagförslag. Det fanns dock inget som sa att utredaren skulle lägga fram ett lagförslag. Hon blev inte, som påstått, rasande över det förslag som utredaren tänkte lägga fram. Inte heller har hon gett någon av sina medarbetare i uppdrag att ringa till Håkan Lavén och utöva påtryckningar. Att så skulle vara fallet har dementerats av framför allt rättschefen Martin Holmgren, som i en särskild kontakt med Håkan Lavén har framfört att det inte har förekommit några beställningar av några påtryckningar, att hon inte har engagerat någon medarbetare för att göra något sådant, att de fortfarande hade förtroende för honom som utredare och ville att han fullföljde utredningen. Om Håkan Lavén kände behov av det förklarade rättschefen att han kunde ordna ett sammanträffande mellan henne och Håkan Lavén. Han bad att få fundera på erbjudandet, men valde att senare ändå komma med skriftlig begäran om entledigande.

kan Lavén om sina uppgifter inför utskottet att Kerstin Persdotter i telefon till honom meddelat att Marita Ulvskog var "rasande" över utredningens förslag, att Ulvskog ville att utredningen skulle "lägga fram ett lagförslag" och att utredningens förslag, som innebar en förstärkt föräldrakontroll genom självreglering, "skulle medföra stora problem" för henne. Håkan Lavén konstaterar att Marita Ulvskog inför utskottet har förnekat att hon varit rasande och har inte heller bekräftat att hon uttalat sig på det sätt som Kerstin Persdotter i övrigt uppgav för honom. För egen del konstaterar Håkan Lavén att Kerstin Persdotters och Marita Ulvskogs uppgifter inte är förenliga inbördes.

Håkan Lavén pekar vidare på att Marita Ulvskog nu uppger att rättschefen Martin Holmgren vid telefonsamtalet den 31 oktober bestämt skulle ha framfört till honom att Ulvskog inte engagerat någon medarbetare att framföra påtryckningar till honom. Denna uppgift är enligt Håkan Lavén helt felaktig. Grunden för honom att lämna uppdraget var ju just det att det hade förekommit ministerstyre och att han var missnöjd med det. Om Martin Holmgren vid detta samtal hade upplyst om att Marita Ulvskog inte hade uttalat sig på det sätt som Kerstin Persdotter uppgav den 5 oktober, utan att samtalet med honom hade skett på Kerstin Persdotters eget bevåg utan ministerns initiativ, så hade han naturligtvis inte begärt att få lämna uppdraget.

Därutöver uppger Håkan Lavén att vid det sista sammanträdet som utredningen hade inför avlämnandet av delbetänkandet var han och de av utredningens experter som deltog i sammanträdet eniga om förslagens innehåll. En av Kulturdepartementets två experter deltog i utredningssammanträdet medan den andre uteblev. Sistnämnde expert, som inte tidigare haft något att erinra mot de överväganden som gjorts under utredningsarbetet, lämnade den 2 oktober vissa skriftliga synpunkter på texten. Dessa var enligt Håkan Lavén dock inte av den karaktären att det fanns anledning för honom att frångå vad utredningen tidigare hade funnit var en riktig lösning på de aktuella problemen.

Ytterligare kommentarer från Marita Ulvskog

Med anledning av Håkan Lavéns skrivelse den 2 maj 2002 anför kulturminister Marita Ulvskog följande i en skrivelse till utskottet den 16 maj 2002. Som hon tidigare har redovisat inför utskottet har hon inte lämnat något uppdrag till någon att ringa Håkan Lavén och utöva påtryckningar.

Vidare har departementets rättschef i kontakter med Håkan Lavén också dementerat uppgiften. Rättschefen har samtidigt understrukit departementets och hennes önskan om att Håkan Lavén som utredningsman skulle fullfölja sitt uppdrag. Marita Ulvskog anför att Håkan Lavén har trots detta, själv och utan att anta erbjudandet om ett samtal med henne för att klargöra förhållandena ytterligare, valt att i förtid avbryta sitt utredningsuppdrag.

Hon vill också återigen framhålla, med hänvisning till departementets promemoria av den 5 februari 2002, att det är hennes uppfattning – vilket också framgår av Kommittéhandboken – att det tillhör expertuppdraget för den som samtidigt är tjänsteman i departementet, att kunna fungera som en

hålls mellan en kommitté och ansvarigt departement rörande hur direktivens innehåll kan uppfattas och möjligheterna att inom ramen för dessa fullfölja utredningsuppdraget. Som utskottet påpekat i föregående avsnitt är det dock härvid av väsentlig betydelse, såväl för den enskilda kommitténs möjlighet att självständigt utföra sitt uppdrag som för kommittéväsendet i stort, att kravet på integritet i kommittéernas arbete också iakttas.

Granskningen föranleder i övrigt inget uttalande från utskottets sida.

för konferensen 2001. Syftet med att söka finansiering från sponsorer var att minimera statens kostnader. Konferensens totala kostnader hade preliminärt budgeterats till ca 17,5 miljoner kronor. Inför planeringen av konferensen hade regeringen utlovat stöd med 5 miljoner kronor. I sitt beslut om stödet gav regeringen också Finansinspektionen i uppdrag att redovisa de kostnader och intäkter konferensen medförde.

Finansinspektionen knöt till sig nio företag och organisationer som sponsorer av konferensen.[13] Av dessa står åtta under inspektionens tillsyn. OM-gruppen utsågs till samarbetspartner och huvudsponsor. Med OM–gruppen förde inspektionen diskussioner om vilka sponsorer som skulle kunna vara tänkbara. Inspektionen har inte dokumenterat hur urvalet av sponsorer gick till.

I revisorernas granskning framgår att det enligt Finansinspektionen träffades muntliga avtal om sponsring med sju företag samt Riksbanken (huvudsponsorn OM ej medräknad) i början av år 2000. Myndigheten har därefter upprättat skriftliga samarbetsavtal där villkoren för sponsringen närmare regleras. Enligt avtalen uppgick sponsringen till ett värde av maximalt 11,4 miljoner kronor. Av samtliga avtal framgår den summa pengar företaget bidrog med och vilka rättigheter företaget hade vad gällde exponering, medverkan m.m.

Intäkterna från den enskilde sponsorn skulle användas till att täcka vissa kostnader i samband med en måltid under konferensen. Sponsorn fick då även stå som värd för måltiden. Inspektionens åtaganden bestod av att exponera sponsorn i konferenstrycksaker, som program, menyer samt på konferensens hemsida. Sponsorn fick även en monter på Stockholmsmässan under konferensen. Utöver detta hade sponsorn rätt att delta med 20 personer i konferensens öppna program inklusive lunch under tre dagar samt med mellan 10 och 20 personer vid den måltid som sponsorn stod som värd för.

Finansinspektionens överväganden angående sponsring

I revisorernas rapport framgår att frågan om lämpligheten i att ta emot sponsormedel från tillsynsobjekt diskuterats internt inom Finansinspektionen innan beslut togs om värdskapet för konferensen. Inom inspektionen bedömdes emellertid att det inte förelåg någon risk med att ingå sponsoravtal med tillsynsobjekt eftersom konferensen skulle genomföras skild från inspektionens verksamhet i övrigt. Vid revisorernas granskning framkom att Finansinspektionen varken hade tagit något formellt myndighetsbeslut eller upprättat någon intern promemoria som beskriver på vilka grunder inspektionen vände sig till tillsynsobjekt för sponsring. Inspektionens styrelse hade heller inget att erinra mot inspektionens konferensåtagande och samarbetet med sponsorer. Inspektionen har inga utarbetade interna riktlinjer för sponsring.

[13] Följande företag och organisationer skrev Finansinspektionen sponsoravtal med: Alfred Berg Fondkommission AB, Carnegie Holding AB, Föreningssparbanken AB, Nordea AB, Skandia, Skandinaviska Enskilda Banken AB, Svenska Handelsbanken, OM AB (huvudsponsor) samt Sveriges riksbank.

Tidigare riksdagsbehandling

I vårpropositionen 2001 föreslog regeringen en ökning av anslaget till Finansinspektionen, vilket bl.a. skulle innefatta ett stöd till IOSCO-konferensen. I propositionen (anslag 2:2 Finansinspektionen) står det bl.a. följande under skälen för regeringens förslag.

> Finansinspektionen skall stå som värd för årsmötet i samarbete med OM Stockholmsbörsen. IOSCO:s årsmöte kommer nu liksom tidigare att finansieras via deltagaravgifter, statsbidrag och några utvalda sponsorer. Konferensen i Stockholm beräknas kosta ca 15-17 miljoner kronor och genomförs och redovisas helt avskild från inspektionens övriga löpande verksamhet.

Vid behandlingen av vårpropositionen skrev finansutskottet i sitt ställningstagande att utskottet tillstyrkte propositionens förslag. I mitten av juni 2001 fattade riksdagen beslut i enlighet med finansutskottets förslag (2000/01:FiU27, rskr. 2000/01:279).

Under våren har konstitutionsutskottet behandlat revisorernas förslag RR9 om sponsring av statliga myndigheter. I sin bedömning instämmer utskottet med revisorerna om att initiativ bör tas till en reglering av myndigheters tillämpning av sponsring som finansieringsform. Utskottet anser att regeringen bör ta ställning till vilka myndigheter eller vilka verksamheter som får finansieras med sponsring. Utskottet anser vidare att regeringen bör ta initiativ till att se över lagen om offentlig upphandling i syfte att klargöra hur den skall tillämpas i fråga om sponsring i form av varor och tjänster.

Skrivelse från Finansdepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt svar på vissa frågor. Som svar har överlämnats en inom Finansdepartementet upprättad promemoria av den 12 februari 2002, *bilaga A3.4.2*. I promemorian anförs att Finansdepartementet kände till att konferensen skulle finansieras via medverkan av sponsorer. Dåvarande finansministern informerades år 1998, och information om detta förhållande fördes vidare till nuvarande finansminister. Finansdepartementet hänvisar till vårpropositionen 2001 där Finansinspektionen tillfördes 4 miljoner kronor som delfinansiering av IOSCO-konferensen och anför att riksdagen i och med sitt beslut av denna var medveten om sponsringen och godkände regeringens förslag om att bidra med statliga medel.

I promemorian framhålls att Finansdepartementet liksom Finansinspektionen bedömde det vara värdefullt att IOSCO:s årliga konferens förlades till Stockholm, bl.a. mot bakgrund av att det svenska ordförandeskapet inom EU pågick parallellt. Finansinspektionen försökte vidare minimera påverkan på den ordinarie verksamheten genom att anställa en särskild samordnare för konferensen samt anlita Stockholm Convention Bureau för planering och genomförande av de praktiska arrangemangen. I promemorian anförs att det dessutom är tradition att dessa konferenser finansieras via sponsorer. Finans-

4. Uppgifter om ubåtskränkningar i svenska vatten

Ärendet

I en anmälan i april 2000, *bilaga A4 1.1,* har begärts att utskottet granskar ubåtsfrågan. Anmälaren hänvisar bl.a. till vissa uppgifter som lämnats i TV-intervjuer av förre amerikanske försvarsministern Caspar Weinberger och förre brittiske statssekreteraren Keith Speed. Enligt anmälaren finns ett behov av att få svar på följande tre frågor.

1. I vilken utsträckning fanns det muntliga eller skriftliga överenskommelser mellan Nato-företrädare och svensk militär om gemensamma aktioner och gemensam informationsinhämtning om ubåtar i Sverige och utomlands?
2. Har några företrädare för den svenska regeringen godkänt eller haft kännedom om sådana överenskommelser?
3. Har svenska regeringsledamöter medvetet dolt sanningen eller misslett riksdagen och allmänheten i frågan om existensen av sådana överenskommelser eller i övrigt i ubåtsfrågan?

Våren 2001 beslutade utskottet att bordlägga ärendet i avvaktan på att den särskilde utredaren Rolf Ekéus skulle redovisa sitt uppdrag att analysera det politiska och militära agerandet i ubåtsfrågan från 1980 fram till i dag.

Bakgrund

Ubåtsskyddskommissionen lämnade 1983 en rapport om den första ubåtsincidenten i Hårsfjärden 1982 (SOU 1983:13). Kommissionen gjorde bedömningen att sovjetiska ubåtar kränkt svenskt område.

Den 26 april 1983 framförde regeringen en skarp protest mot de grova kränkningar av svenskt territorium som den sovjetiska marinen gjort sig skyldig till. Till detta fogade statsminister Olof Palme muntliga kommentarer vid sammanträffande med den nye sovjetiske ambassadören i Stockholm. I protestnoten hänvisades till att Ubåtsskyddskommissionen bedömt att ubåtarna var sovjetiska och tillades att regeringen för sin del inte hade uppgifter som motsade kommissionen. I ett svar i maj 1983 från statsministern till den sovjetiske ambassadören med anledning av det sovjetiska svaret på protestnoten betonades att ett stort antal experter och förtroendemän låg bakom Ubåtsskyddskommissionens slutsats.

I månadsskiftet april/maj 1983 efter Ubåtsskyddskommissionens utpekande tog Sveriges FN-ambassadör Anders Ferm på Olof Palmes uppdrag kontakt med den sovjetiske medlemmen av Palmekommissionen, Georgij Arabatov som var chef för USA- och Kanadainstitutet vid den sovjetiska Vetenskapsakademin och medlem av kommunistpartiets centralkommitté. Anders

nade exsovjetiska strukturer utanför presidentens kontroll var detta enligt brevet milt talat naivt.

Under hösten krävde Medborgargruppen för Ubåtsfrågan att en oberoende kommission skulle tillsättas. En rapport av kommendör Emil Svensson om de svensk-ryska ubåtssamtalen 1992–1994 lämnades i januari 1995.

I februari 1995 presenterade Försvarsmakten en särskild granskning av kavitationseffekten – vilken innebar att vissa uppfångade ljud kunde ha orsakats av minkar i stället för av propellrar – och i slutet av månaden tillsattes Ubåtskommissionen.

Ubåtskommissionen, som hade som uppdrag att mer heltäckande utvärdera och analysera ubåtsfrågan från 1980, lämnade en rapport 1995 (SOU 1995:135). Kommissionen fann att U137:s inträngande i Gåsefjärden varit avsiktligt. Kommissionen avvisade Ubåtsskyddskommissionens bedömning i nationalitetsfrågan och menade att det varken då eller senare fanns underlag för att göra en nationalitetsbestämning.

Inom Utrikesdepartementet fick Lundingruppen, under ledning av ambassadören Lars-Erik Lundin, år 1996 i uppdrag att göra en fördjupad motivgranskning som ett komplement till Ubåtskommissionen 1995. I Lundinrapporten, som blev offentlig handling 2000, bedömdes att det fanns motiv för väst/Nato att genomföra intrång men att öst hade starkare motiv vilket gjorde att det sannolika ansvaret för intrånget måste läggas på öst.

I mars 2000 gjordes två särskilda utredningar med anledning av uppgifter i medierna om att officerare i svenska marinen fattat beslut om gemensamma övningar med Natoländer och att ubåtar från Natoländer tillåtits tränga in på svenskt territorialvatten. Den ena utredningen gjordes inom Försvarsmakten. Den andra genomfördes inom Försvarsdepartementet genom samtal med tidigare försvarsministrar och statssekreterare, *bilaga A4.1.4.* Resultatet av dessa utredningar var att de aktuella uppgifterna saknade stöd.

Ubåtsutredningens slutbetänkande

Den särskilde utredaren Rolf Ekéus redovisade sitt uppdrag den 15 november 2001 i betänkandet Perspektiv på ubåtsfrågan – Hanteringen av ubåtsfrågan politiskt och militärt (SOU 2001:85).

Rolf Ekéus anser att mycket talar för att kränkningarna var länkade till Östersjöns växande strategiska roll och till rivaliteter och motsättningar mellan militärblocken. Att Sverige 1979 utvidgade territorialgränsen från fyra till tolv sjömil får inte heller förbises. Kränkningarna tycks ha utgjort element i den bilaterala konfrontationen mellan maktblocken. Den samlade slutsatsen är att främmande undervattensverksamhet förekommit i svenska vatten under 1980-talet och fram till och med 1992. Antalet helt säkra kränkningar under hela 20-årsperioden är enligt Ekéus färre än tio. Därutöver finns ett trettiotal incidenter där möjligheten av kränkningar bör tas på allvar.

I fråga om nationalitetstillhörigheten har det enligt utredningen inte varit möjligt att identifiera hållbara bevis. Det kan inte hållas för osannolikt att Sovjetunionen, som den största sjömakten i Östersjön, kan ha ansett sig ha

svenska försvaret svarade Caspar Weinberger att de testade alla försvar då och då för att se om det fanns luckor som kunde täppas till, speciellt efter kränkningen av den sovjetiska ubåten 137. Det hade troligen skett efter konsultationer med den svenska statsmakten, och så vitt han visste hade man aldrig genomfört några intrång utan att svenskarna blivit informerade i förväg. Inte heller hade Caspar Weinberger erfarit att det någonsin inträffat någon typ av konfrontation mellan Sverige och Natostyrkor i dessa sammanhang. Han beskrev vidare att det inte fanns några avtal i formell mening för denna övningsverksamhet utan att det snarare var konsultationer av mer informell karaktär. Caspar Weinberger konstaterade avslutningsvis att han inte kände till vilka typer av ubåtar som använts eller hur regelbundet dessa tester hade skett, i Östersjön eller på andra platser, utan endast att detta genomförts i tillräcklig utsträckning för att säkerställa att deras försvarsplaner var uppdaterade och tillräckliga för att de skulle vara kapabla att motstå alla förändringar i sovjetisk styrka och sovjetisk kapacitet. Det gjordes regelbundet inte bara till sjöss; det gjordes gentemot flygvapnet och landförsvaret; det gjordes för att förhindra möjliga landstigningsområden.

Den 11 april 2000 TV-sändes ett samtal med den f.d. brittiske marinministern, sir Keith Speed. Denne bekräftade Caspar Weinbergers allmänna beskrivning av diverse beredskapstester. I likhet med Caspar Weinberger betonade Keith Speed att dessa tester uteslutande utförts med den svenska motpartens godkännande. Ett tänkbart scenario var att principöverenskommelserna träffades på politisk nivå ned till marinstaberna som arbetade ut detaljerna och verkställde beredskapstesterna. Testerna utspelade sig sedan genom att brittiska fartyg på överenskommen tid men på obestämd plats försökte penetrera det svenska territorialvattnet i syfte att kontrollera beredskapen hos det svenska försvaret. På den direkta frågan huruvida sådana beredskapstester eller marina övningar hade utförts av brittiska örlogsfartyg inklusive ubåtar i svenska vatten slog Keith Speed fast att han skulle bli mycket förvånad om sådan operation inte hade genomförts gemensamt av den svenska och brittiska flottan.

Som en konsekvens av intervjun med Caspar Weinberger beslutade regeringen att frågan om Natoubåtar i svenska vatten skulle snabbutredas av berörda myndigheter. Inom Försvarsdepartementet genomfördes detta av expeditions- och rättschefen, som efter samtal med tidigare försvarsministrar och statssekreterare och en genomgång av handlingar i det egna departementets arkiv med anknytning till ubåtsfrågan 1980–1995 inte fann stöd för påståendet att man från svensk sida skulle ha tillåtit utländska ubåtar att på svenskt territorium testa det svenska försvaret. En utredning som genomfördes inom Försvarsmakten kom fram till att det inte fanns någon grund för påståendena att Försvarsmakten skulle ha träffat avtal med Nato om test av Sveriges förmåga att bl.a. upptäcka främmande undervattensfarkoster på svenskt territorialhav. Man konstaterade att detta var en i det närmaste osannolik tanke. Dock fanns det uppgifter som framkommit som tydde på att vissa övningar med främmande makt hade skett där formellt regeringstillstånd syntes ha saknats.

eller fotografier som kunnat styrka eller verifiera optiska observationer. Dock ansåg sig kommissionen genom skisser och noggranna intervjuer som uppföljning av optiska observationer ha fått information om ifrågavarande ubåtstyp. Enligt Rolf Ekéus förefaller utpekandet av Sovjetunionen som osäkert grundat. Indiciekedjan verkar inte stark och inget har senare framkommit som skulle ge ytterligare stöd åt kommissionens slutsats. Rolf Ekéus bedömning är att det under hans utrednings gång blivit allt klarare att Ubåtsskyddskommissionens ledamöter och då i synnerhet dess ordförande Sven Andersson någon gång i mars 1983 bestämde sig för att ett utpekande av Sovjetunionen var en politisk nödvändighet och det oberoende av bevisunderlaget. Mycket talar enligt Rolf Ekéus för att Sven Andersson genom att ta på sig ansvaret för utpekandet avsåg att underlätta för Palmeregeringen att hantera både ubåtsfrågan och den säkerhetspolitiska debatten om han talade klarspråk om det alla redan trodde sig veta. Med facit i handen är det enligt Rolf Ekéus tydligt att Sven Andersson och flertalet ledamöter när det gäller nationalitetsbestämningen fällde ett politiskt snarare än sakligt grundat avgörande.

Statsminister Olof Palme blev enligt utredaren påtagligt upprörd när han den 12 april av Sten Andersson orienterades om betänkandets innehåll. Olof Palme menade att han ställts inför fullbordat faktum. Under beredningen inom regeringen om hur man skulle reagera på betänkandet framgick att åtminstone två statsråd, Lennart Bodström och Ove Rainer, ifrågasatte om regeringen på grund av svag bevisning skulle kunna godta Ubåtsskyddskommissionens nationalitetsbestämning. Olof Palme ansåg dock att det inte fanns något alternativ. Den inrikespolitiska situationen skulle ha blivit ohållbar om regeringen på svårförklarliga grunder ignorerade den respekterade Sven Andersson och en enig politisk utrednings bedömning.

Enligt Rolf Ekéus var statsministerns problem att handlingsutrymmet minskat betydligt när betänkandet offentliggjordes. Det kan enligt Rolf Ekéus i efterhand sägas att det skulle ha varit statsmannalikt och principiellt riktigt av statsministern att inte reagera som skedde gentemot Sovjetunionen. Men det är inte svårt att föreställa sig den uppståndelse som skulle ha brutit ut politiskt och medialt om regeringen avvisat Ubåtsskyddskommissionens slutsats i frågan om nationalitetsbestämning. Till detta kom att Olof Palme i likhet med majoriteten av befolkningen personligen bedömde det som sannolikt att Sovjetunionen stod bakom kränkningarna.

Tidigare utskottsgranskning i ubåtsfrågan

Våren 1982 granskade utskottet regeringens handläggning av frågan om grundstötning av ubåten U137 i Blekinge skärgård (bet. KU 1981/82:35 s. 12 f.). Enligt utskottets mening var kränkningen allvarlig. Mot den bakgrunden ansåg utskottet det tillfredsställande att ubåtsaffären kunde avvecklas så snabbt. Regeringens handlande präglades enligt utskottet av fasthet och konsekvens, vilket ledde till att de svenska kraven i fråga om undersökning och bärgning av ubåten snabbt kunde genomdrivas. Utskottet noterade också med

direkta instruktioner till FN-ambassadören i ömtåliga politiska frågor. Enligt reservationen borde granskningen föranleda kritik mot statsministern.

Utskottet granskade våren 1995 brevet i maj 1994 från dåvarande statsminister Carl Bildt till Rysslands president Jeltsin (bet. 1994/95:KU30 s. 107 f.). Utskottet konstaterade inledningsvis att frågan om kränkningar av svenskt territorialvatten av främmande undervattensfarkoster sedan länge haft en framträdande plats i Sveriges relationer till såväl det forna Sovjetunionen som det nya Ryssland. Frågan har periodvis fått en hög uppmärksamhet i den politiska debatten och i medierna och därmed blivit en angelägenhet för hela svenska folket. Enligt utskottets mening borde dåvarande statsministern Carl Bildt ha överlagt med Utrikesnämnden i detta ärende i enlighet med 10 kap. 6 § regeringsformen. Detta skulle ha gett riksdagen information och påverkansmöjligheter. Carl Bildts agerande var därför enligt utskottets uppfattning olämpligt. I en reservation (m) konstaterades att de åtgärder som vidtagits vid handläggningen av statsministerns brev till president Jeltsin varit korrekta från konstitutionell synpunkt. Reservanterna konstaterade vidare att statsministerns brev till president Jeltsin var ett led i en pågående dialog med Ryssland om ubåtskränkningarna och därför inget sådant nytt inslag i utrikespolitiken som med automatik motiverade en mer utförlig behandling i Utrikesnämnden.

Utskottets ställningstagande

I granskningsanmälan begärs att utskottet granskar om det funnits överenskommelser mellan Nato-företrädare och svensk militär om gemensamma aktioner och gemensam informationsinhämtning om ubåtar i Sverige och utomlands och om någon företrädare för den svenska regeringen godkänt eller känt till sådana överenskommelser. Vidare begärs att utskottet granskar om svenska regeringsledamöter medvetet dolt sanningen eller misslett riksdagen och allmänheten om existensen av sådana överenskommelser eller i övrigt i ubåtsfrågan. I anmälan hänvisas bl.a. till intervjuer i TV med förre försvarsministern i USA Caspar Weinberger och förre brittiske statssekreteraren Keith Speed.

Inom Försvarsdepartementet gjordes den 30 mars 2000 med anledning av intervjun med Caspar Weinberger en undersökning för att utröna om uppgifterna i intervjun var riktiga eller felaktiga. En genomgång av handlingar och samtal med förutvarande försvarsministrar och statssekreterare gav inget stöd för uppgifterna. Rolf Ekéus har i sin utredning dragit slutsatsen att det inte finns några bevis som påvisar ett mönster av omfattande och regelbundna samövningar och beredskapstester mellan den svenska marinen och diverse Natoländers flottor uppgjorda genom muntliga överenskommelser på politisk nivå. Ej heller finns det enligt Rolf Ekéus några indikationer från svensk sida på att tester eller samövningar med främmande makt över huvud taget ägt rum, annat än möjligen vid enstaka tillfällen, exempelvis i samband med örlogsbesök. På internationellt vatten kan det ha rört sig om informella aktiviteter vänskapligt sinnade marinstyrkor emellan.

5. Formerna för utrikespolitiska beslut

Ärendet

Våren 2000 granskade konstitutionsutskottet regeringens underlåtenhet att överlägga med Utrikesnämnden i fråga om förbindelserna med Österrike. Bakgrunden var att Göran Persson under ett besök i Aten i slutet av januari 2000 efter kontakt med utrikesminister Anna Lindh beslutat att Sverige skulle ställa sig bakom ett gemensamt uttalande från en rad EU-länder om följderna av en regeringsbildning i Österrike. Eftersom bestämmelserna i 10 kap. 6 § regeringsformen lämnar utrymme för att underlåta överläggningar med Utrikesnämnden under vissa omständigheter kunde enligt utskottet inte någon kritik riktas mot statsministerns eller utrikesministerns handlande i ärendet. Utskottet aviserade sin avsikt att i ett senare granskningsbetänkande närmare gå in på formerna för beslut i frågor av det aktuella slaget (bet. 1999/2000:20 s. 18). Hösten 2000 anförde utskottet att granskningsfrågan aktualiserade komplicerade överväganden kring vad som faktiskt kan anses reglerat i regeringsformen å ena sidan och vad som snarare får anses vara konstitutionell praxis å andra sidan. Enligt utskottets mening krävde slutsatser i ärendet ytterligare överväganden baserade på ett bredare underlag. Utskottet avsåg att fortsätta den nu inledda granskningen (bet. 2000/01:KU10).

I ärendet har inhämtats synpunkter från Regeringskansliet, *bilaga A5.1.1.* Konstitutionsutskottet har hållit en utfrågning med f.d. ambassadören Sverker Åström, regeringsrådet Marianne Eliason och docenten Thomas Bull, *bilaga A5.1.2.* Utrikesutskottet har yttrat sig i ärendet efter att ha hållit en utfrågning med professor Magnus Jerneck och docent Ulrika Mörth, i ovan nämnda bilaga.

Gällande regler

Enligt 1 kap. 6 § regeringsformen styr regeringen riket. Enligt 7 kap. 3 § regeringsformen avgörs regeringsärenden av regeringen vid regeringssammanträde. Av 7 kap. 3 och 4 §§ regeringsformen framgår att minst fem statsråd måste vara närvarande vid ett sammanträde för att regeringen skall vara beslutsför.

Under arbetet med 1974 års regeringsform diskuterades frågan om regeringens beslutsformer. För ett kollektivt beslutsfattande talade vikten av samarbete över departementsgränserna, möjligheterna att utkräva politiskt ansvar och behovet av regeringens sammanhållning (SOU 1972:15 s. 79 f., 148 f.). I grundlagspropositionen (prop. 1973:90 s. 179 f.) framhölls att enligt ett parlamentariskt synsätt bör alla regeringsärenden färgas av eller åtminstone vara förenliga med värderingar gemensamma för hela regeringen. Vad som är ett regeringsärende får i första hand bestämmas formellt. Ärende som hänskjuts

kunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren eller kommittén. En liknande beslutstyp är den där ett statsråd efter ett särskilt bemyndigande av regeringen uppdrar åt en departementstjänsteman att underteckna ett avtal.

Beslut som statsministern fattar i sin egenskap av chef för Regeringskansliet skall tas in i Regeringskansliets protokoll, och statsråds regeringskanslibeslut tas in i departementets protokoll. På det sättet får man enligt Gula boken – Handläggningen inom Regeringskansliet (Ds 1998:39) en god överblick över vilka beslut som fattats, och samtidigt underlättas konstitutionsutskottets granskning.

Varje brev som kommer in till Regeringskansliet måste leda till ett formellt beslut, om man rimligen kan anse att brevet innehåller någon slags framställning till regeringen eller ett departement. För brev som är ställda till Regeringskansliet, ett statsråd, ett departement eller en tjänsteman är huvudregeln att de bör behandlas på samma sätt som om de varit ställda till regeringen om inte brevet rör en fråga där författningsenligt Regeringskansliet, ett statsråd eller en tjänsteman har beslutanderätten.

Ärendehantering eller s.k. faktiskt handlande

Gränsen mellan ärendehandläggning och faktiskt handlande, som inte betraktas som beslut, är oklar. Det ställs vissa elementära krav på att en myndighetsåtgärd skall anses som beslut. Ren passivitet kan inte ses som beslut. Verksamhet som består i företagande av faktiska handlingar förekommer ofta i utbildnings-, vård-, forsknings- och servicesektorerna. Gränsen mellan handläggning av ärende och faktiskt handlande får enligt förarbetena till förvaltningslagen avgöras från fall till fall. Skillnaden mellan de olika typerna av verksamhet har belysts i propositionen Förvaltningsrättsreform (1971:30) genom några exempel. Hållande av en lektion i en skola eller utförandet av en operation på ett sjukhus kan enligt normalt språkbruk inte betecknas som handläggning av ett ärende. Uppkommer däremot fråga om disciplinär bestraffning av en skolelev eller om en patients debitering för sjukhusvård föreligger ett ärende som skall behandlas av förvaltningsmyndigheten. Ytterligare exempel på faktiska handlingar som företas av företrädare för det allmänna utgör en polismans trafikdirigeringar på en gata och en konduktörs kontroll av en resenärs färdbiljett på tåg.

Former för samråd inom Regeringskansliet

Genom olika former av samråd inom Regeringskansliet (gemensam beredning, allmän beredning, lunchberedning och delning) säkerställs att principen om kollektivt beslutsfattande får ett reellt innehåll och att alla statsråd får faktisk möjlighet att utöva det inflytande i regeringsärenden som deras ansvar motiverar. Enligt Statsrådsberedningens riktlinjer (Ds 1998:52, PM nr 1997:4) är det därför synnerligen angeläget att gällande regler om samråd verkligen följs. De formella reglerna om gemensam beredning finns i 13 och 15 §§ instruktionen för Regeringskansliet (SFS 1996:1515). Där föreskrivs att ett ärende som rör flera departements verksamhetsområden skall handläggas

unionens gemensamma institutionella ram men fattar ytterst få juridiskt bindande beslut. Europeiska rådet skall ge unionen de impulser som behövs för dess utveckling och fastställa allmänna politiska riktlinjer. Inom EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik beslutar Europeiska rådet om gemensamma strategier för genomförandet av principer och allmänna riktlinjer som bestämts.

Samarbetet i Europeiska rådet har beskrivits som närmast mellanstatligt och dess beslut får senare, om det behövs, omsättas genom beslut i ministerrådet. Regeringen har framhållit att det är naturligt att riksdagen informeras om de ståndpunkter som Sverige skall inta i Europeiska rådet, främst med tanke på de politiska bindningar som uppstår i detta råd (prop. 1994/95:19 s. 538 f.). Samråd i EU-nämnden har också regelmässigt ägt rum med statsministern inför rådets möten. Europeiska rådets slutsatser redovisas för EU-nämndens ledamöter. De bifogas också regeringens årliga EU-skrivelse.

Tidigare granskning

Våren 1983 granskade utskottet regeringens handläggning av ett förslag som behandlats inom den s.k. Palmekommissionen om en europeisk zon fri från slagfältskärnvapen (bet. KU 1982/83:30 s. 14). Statsminister Olof Palme hade i enlighet med en överenskommelse erhållit ett brev från kommissionsmedlemmen Egon Bahr från Förbundsrepubliken Tyskland med ett förslag till not om kärnvapenfri zon. En not översändes sedermera från Utrikesdepartementet till de svenska ambassaderna i berörda länder och överlämnades av ambassaderna till de olika ländernas regeringar. Något formellt beslut om de aktuella sonderingarna hade inte fattats. I massmedierna framfördes kritik mot Egon Bahrs inflytande på svenskt agerande. Utskottet framhöll att det i det aktuella skedet inte var fråga om ett konkret förslag till internationell överenskommelse, internationella förhandlingar eller dylikt som förelades de utländska regeringarna. Det fick anses klarlagt att utformningen av den svenska noten fastställts efter en självständig prövning i Regeringskansliet. Mot den bakgrunden kunde inte någon kritik från konstitutionell synpunkt riktas mot handläggningen.

Konstitutionsutskottet granskade i betänkandet KU 1983/84:30 (s. 29 f.) en granskning av en skrivelse vari regeringen kritiserade Carl Bildt för hans resa till USA i omedelbar anslutning till publiceringen av Ubåtsskyddskommissionens rapport. Skrivelsen hade formulerats efter allmän beredning den 25 och 26 maj 1983. Enligt utskottets mening kunde från konstitutionella synpunkter inte någon erinran riktas mot regeringens uttalanden. Någon skyldighet att ta upp frågan i regeringsprotokoll e.d. fanns inte. Det hade under skilda regeringar förekommit att regeringen gjort uttalanden i ett stort antal frågor utan att något formellt regeringsbeslut fattats. Det aktuella uttalandet uppfattades av utskottet som en politisk markering från regeringens sida av dess syn på det olämpliga i att en ledamot av Ubåtsskyddskommissionen i ett känsligt utrikespolitiskt läge i förhållande till Sovjetunionen i omedelbar anslutning till kommissionens redovisning av sitt arbete deltog i ett samtal med bl.a. den

bestämmelse, vari föreskrevs att Utrikesdepartementet beslutar i en rad angivna frågor, bl.a. om non grata-förklaring, och att ett sådant ärende kunde hänskjutas till regeringens prövning. Genom den nya regleringen hade enligt en underliggande promemoria från Hans Corell slagits fast att ifrågavarande ärende skulle handläggas som förvaltningsärende hos Utrikesdepartementet.

Våren 1991 granskade utskottet ett brev från statsminister Ingvar Carlsson till Iraks president i syfte att få en gisslan fri (bet. 1990/91:KU30 s. 60 f.). Utskottet framhöll att ett brev som det aktuella inte var att anse som regeringsärende i den meningen att beslut i frågan måste fattas av regeringen samfällt. Som en följd därav fanns inte heller något formellt krav på gemensam beredning. Utrikesministern skulle dock hållas underrättad i enlighet med 10 kap. 8 § regeringsformen. Så fick anses ha varit fallet.

Promemoria från Utrikesdepartementet

Genom en skrivelse till Regeringskansliet har utskottet begärt svar på vissa frågor. I en promemoria från Utrikesdepartementet har frågorna besvarats. Promemorian finns som *bilaga A5.1.4.*

Utskottet har bl.a. ställt frågan hur det förhållandet att det – framför allt i utrikespolitiska frågor – kan behövas ställningstagande av någon i regeringskretsen överensstämmer med principen om regeringens kollektiva beslutsfattande.

Frågan aktualiserar enligt promemorian komplicerade överväganden kring vad som faktiskt kan anses reglerat i regeringsformen å ena sidan och vad som snarare får anses vara konstitutionell praxis å andra sidan. Var går i detta sammanhang gränsen mellan formella regeringsärenden som skall avgöras i viss ordning och s.k. faktiskt handlande?

I promemorian hänvisas till att det enligt 1 kap. 6 § regeringsformen är regeringens uppgift att styra riket, varmed avses summan av de funktioner som tillkommer regeringen enligt regeringsformen och andra författningar. Den styrande makten kan också uppfattas som en restfunktion, först och främst i förhållande till riksdagens funktioner.

Uttalandet i grundlagspropositionen om att principen måste vara att alla frågor som anses kräva ett ställningstagande från någon i regeringskretsen behandlas som regeringsärenden kan om det inte läses i sitt sammanhang ge intryck av att alla typer av ställningstaganden från statsministern eller någon annan i regeringskretsen måste bli föremål för ett kollektivt beslutsfattande. En sådan tolkning har dock enligt promemorian inget stöd i den politiska verkligheten och skulle av lätt insedda skäl få orimliga konsekvenser. Uttalandet skall i stället ses som ett led i en diskussion om s.k. kollektivärenden och ensamärenden.

Begreppet regeringsärenden har inte något materiellt innehåll. Vad som är ett regeringsärende i den mening som avses i 7 kap. 3 § regeringsformen måste i första hand bestämmas formellt. Ett ärende som hänskjuts till regeringen för avgörande är ett regeringsärende. Om regeringen fattar ett formellt beslut i ett ärende är det enligt promemorian principen om kollektivt besluts-

sett bl.a. ingående av internationella överenskommelser inkluderande även godkännanden inför EU-beslut om gemensamma åtgärder och andra rådsbeslut inom den s.k. andra pelaren, ärenden om internationellt utvecklingssamarbete, erkännande av stater, väckande av talan eller interventioner i EG-domstolen och förstainstansrätten, utsändande av valövervakare och militärobservatörer, instruktioner vid vissa typer av förhandlingar samt vissa nomineringar m.m. inom EU.

Att ingående av internationella överenskommelser förutsätter regeringsbeslut är enligt promemorian uppenbart med hänsyn till bestämmelsen i 10 kap. 1 § regeringsformen om att överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation ingås av regeringen.

Med bindande internationell överenskommelse förstås en mängd olika typer av avtal som kan ha olika namn, t.ex. traktater, konventioner, stadgor, akter, pakter, protokoll, deklarationer och skriftväxlingar. Vanligen avses en överenskommelse i skriftlig form, en traktat i den mening som avses i Wienkonventionen om traktaträtten. Även en muntlig överenskommelse är emellertid folkrättsligt riktig. Den enda förutsättningen är att överenskommelsen träffas av behöriga företrädare för staterna såsom förbindande överenskommelse. Det är den manifesterade viljan att bli bunden som är avgörande.

Som ensidiga rättshandlingar betraktas i folkrätten en rad olika företeelser i statslivet. Gemensamt för dem är att de är ägnade att ändra eller påverka bestående rättslägen. De uppfattas som bindande i någon form. Erkännande av en stat räknas också till kategorin ensidiga rättshandlingar. Andra exempel på rättshandlingar är formella beslut om intervention i exempelvis EG-domstolen och beslut om utsändande av valövervakare.

De ensidiga rättshandlingarna skiljer sig principiellt från sådana uttalanden av innehavaren av "treaty making power" som måste uppfattas endast som tillkännagivanden av önskemål, uppfattningar eller politiska syften i allmänhet. Sådana tillkännagivanden är inte förbindande. Det gäller också motsvarande uttalanden av flera makter samtidigt, t.ex. vid eller efter förhandlingar. Många utrikespolitiska ställningstaganden som görs av företrädare för regeringen kan knappast ses som förbindande och blir inte heller i praxis föremål för regeringsbeslut.

Regeringsbeslut fattas i fråga om vissa instruktioner till förhandlingsdelegationer, men praxis varierar enligt promemorian beroende på vilken instruktion det är fråga om. Den allmänna instruktionen till ombuden vid FN:s generalförsamling har länge ansetts vara av sådan vikt att den fastställs i ett särskilt regeringsbeslut. Detsamma har gällt instruktioner inför UNCTAD-möten. Andra typer av instruktioner till beskickningar och delegationer har i allmänhet inte formen av regeringsbeslut.

I promemorian hänvisas till konstitutionsutskottets granskningsärende våren 1987 om en non grata-förklaring. I det sammanhanget hade dåvarande rättschefen Hans Corell framhållit att en non grata-förklaring till sin natur inte skiljer sig mycket från andra fall då en beskickningschef kallas till departementet för att ta del av synpunkter, påpekanden eller anmodanden som de-

ministern som enskilt statsråd tillsammans med sina nordiska kolleger ställningstaganden i rad aktuella utrikespolitiska frågor.

I promemorian anges avslutningsvis att det när det gäller effekterna av EU-medlemskapet är rimligt att anta att medlemskapet har medfört att ställningstaganden i internationella och mellanstatliga – och stundtals även överstatliga – frågor från enskilda statsråds sida inom deras respektive politikområden förekommer i större utsträckning än tidigare.

Konstitutionsutskottets utfrågning

Konstitutionsutskottet har den 8 mars 2001 hållit en utfrågning med regeringsrådet Marianne Eliason, f.d. ambassadören Sverker Åström och docenten Thomas Bull, *bilaga A5.1.2.*

Regeringsrådet Marianne Eliason framhåller att ett regeringsärende definitionsmässigt är ett ärende som avgörs av regeringen. Det intressanta är således egentligen vad det är som är ett ärende. Alla som sysslar med ärendehantering i en eller annan form har anledning att ställa sig frågan var gränsen går mellan ärenden och faktiskt handlande. Det är inte bara regeringen som stöter på det problemet, utan det gäller inom alla myndigheter i den offentliga förvaltningen.

Denna terminologi kan enligt Marianne Eliason tyckas märklig, dvs. att man talar om ärenden å ena sidan och faktiskt handlande å andra sidan. Men när man tittar bakåt ser man att upprinnelsen till de här begreppen nog är faktiska handlingar å ena sidan och rättshandlingar å andra sidan. Då blir problemet lite mera gripbart. Frågeställningen är klassisk inom förvaltningsrätten. I grova drag är frågan inte så svår. Det går att exemplifiera. De exempel man alltid använder är att det är faktiskt handlande att hålla en skollektion eller att operera en person. Men det är ärendehantering att besluta om en disciplinåtgärd för en elev och att debitera för operationen. Tyvärr är gränserna inte alltid så klara. Det som tilldrar sig i offentlig förvaltning är oerhört mångskiftande, och det är inte så lätt att passa in det i några strikt avgränsade fållor. Det finns utan tvivel en gråzon. Det som formellt kan föra frågan framåt är utveckling i praxis. Där är det kanske främst Regeringsrätten som kan säga någonting. Då och då kommer frågan upp där, i samband med frågor som gäller partsinsyn och liknande. Då handlar det inte om Regeringskansliet utan om förvaltningen i övrigt.

Ett utmärkande drag för ärendehandläggning är ju att den skall mynna ut i ett beslut på ett eller annat sätt, och ofta ett beslut som någon skall rätta sig efter och som skall gå att verkställa i en eller annan form.

När frågan aktualiserades under Marianne Eliasons tjänstgöring i Regeringskansliet var bakgrunden i allmänhet att ett statsråd eller en tjänsteman ville gå ut och förhandla, diskutera eller trycka på eller att man var missnöjd eller nöjd med något som en myndighet hade gjort. Man hade behov av kommunikation med myndigheten. Då var alltid frågan: Behövs det ett formellt beslut för detta, eller kan det vara ett mer oförbindande uttalande?

lag, och när det gällde Jugoslavien var det en förordning. Så långt är det inte svårt.

Sedan kan det finnas mer subtila instrument i den diplomatiska världen. Det finns kanske ett slags kodspråk, som går ut på att man har olika beteenden gentemot varandra: man blir inte inbjuden i olika sammanhang, man blir mottagen på en lägre nivå osv. Inget av det här lämpar sig för regeringsbeslut, utan det får man nog se som ett uttalande, som en form av faktiskt handlande, eller icke-handlande.

När det gäller de instruktioner som Utrikesdepartementet utfärdar i olika sammanhang är det helt naturligt att man ibland tar ett formellt regeringsbeslut, men inte alltid. Så länge de här instruktionerna riktar sig till tjänstemännen eller folket inom utrikesrepresentationen är det egentligen arbetsledningsbeslut. Det behöver inte vara märkvärdigare att få en instruktion när man skall åka till en internationell förhandling om hur man ska förhålla sig där än vad det är när man som expert går till slutsammanträdet i en kommitté och dessförinnan tar reda på vad statsrådet anser att departementet skall ha för inställning i olika frågor. En annan sak är att det ofta behöver dokumenteras, framför allt i det internationella arbetet, eftersom det drar ut på tiden och det är viktigt att kunna följa hur ärendet har gått.

Det finns en skillnad mellan diplomatiska och materiella sanktioner. När det gäller sanktionerna mot Sydafrika och f.d. Jugoslavien var det materiella sanktioner, och det fanns en FN-resolution i botten, alltså ett formellt beslut som sedan effektuerades i Sverige. I de fallen var det helt klart att myndigheter och, åtminstone såvitt gäller Sydafrika, även enskilda företag skulle rätta sig efter det här. Det krävdes därför en lag. När det gäller Österrike fanns det inte något beslut inom EU om att man skulle agera på något sätt. Det innebär att det inte finns något material att börja med. Redan detta är väl ett tecken på att det inte gick att formulera ett vettigt beslut, utan det blir ett faktiskt handlande, ett beteende i den diplomatiska världen.

Några år efter persona non grata-ärendena som gällde Tjeckoslovakien kom Utrikesdepartementet med en promemoria till utskottet där man redovisade att man nu hade bestämt sig för att de skulle vara formella ärenden. Det visar att mycket talade för att det borde vara ett formellt beslut i dessa fall. De har rättsverkningar i någon form, även om det inte är helt klart vilka. Det är ett led i det diplomatiska spelet, men det verkar ändå så pass precist att det är möjligt att göra det till ett beslut och det har vissa verkningar.

F.d. ambassadören Sverker Åström framhåller att det är tydligt att Utrikesdepartementet från dessa synpunkter befinner sig i ett helt exceptionellt läge. Utrikesdepartementet är inte bara ett departement utan inkluderar underställda myndigheter, som ambassader, konsulat och delegationer. Det är utomordentligt viktigt att Utrikesdepartementet i sig självt är både ett departement och ett centralt ämbetsverk. Detta centrala ämbetsverk i Stockholm ger i sin tur order till ämbetsverken utomlands.

När Sverker Åström kom in i Utrikesdepartementet var frågan om ministerstyre en fråga som han under tiotals år över huvud taget aldrig ställde sig.

ningar som är förenade med denna typ av beslut som gör att de faktiskt enligt 7 kap. 3 § regeringsformen borde behandlas som regeringsärenden. Det finns helt klart folkrättsliga rättsverkningar. Det finns också en svensk lag som anger att regeringen, efter det att en person har förklarats icke önskvärd, kan gå in och ta bort den diplomatiska immuniteten med de rättsverkningar som därpå följer. Enligt 7 kap. 3 § skall denna typ av beslut i så fall fattas av regeringen kollektivt, och så har inte skett. Det är inte en praxis att man gör det.

Om det borde vara så eller inte kan man naturligtvis diskutera. Frågan för hans del blir då om en sådan långvarig praxis kan sägas medföra att förfarandet ändå är konstitutionellt godtagbart, trots att det vid en ytlig analys kan framstå som grundlagsstridigt och som att regeringen kollektivt borde ha fattat de här besluten. Då kan man alltså fråga sig i vilken mån en sådan praxis kan fylla ut eller bestämma innehållet i grundlagen och de krav den uppställer.

När det gäller svenska persona non grata-förklaringar finns det en långvarig praxis. Man kan kanske också tala om att det finns ett krav på internationellt snabbt agerande. Hans slutsats skulle i varje fall bli att allt detta talar för att denna praxis skulle kunna anses acceptabel från konstitutionell synpunkt. Man kan säga att en konstitutionell praxis har bildats som i vissa avseenden avviker från vad 7 kap. 3 § verkar kräva.

I svensk rätt finns inte så mycket erfarenhet av konstitutionell praxis. Det diskuteras lite nu och då, och det finns vissa ställningstaganden. Lagrådet har yttrat sig i några sammanhang. Direktdelegation, exempelvis till myndigheter, har varit föremål för prövning i Regeringsrätten, som kommit fram till att det mot bakgrund av att det hade förekommit tidigare i varje fall inte var uppenbart grundlagsstridigt. Man tog hänsyn till den praxis som förekommit. När det gäller engångsskatteärendet på 80-talet fanns det en uttrycklig skrivning av Lagrådet om att man skulle vara noga med att inte skapa konstitutionell praxis och att detta var en engångsföreteelse. Man kan i svensk rätt således skönja en viss medvetenhet om att ett upprepat handlande från ett statsorgan på det här sättet kan skapa en praxis som gör handlandet godtagbart.

I Norge och Danmark är det helt klart att konstitutionell praxis fyller ut eller t.o.m. ändrar innehållet i grundlag. Stortinget i Norge kan genom upprepade beslut med ett visst innehåll faktiskt ändra innehållet i grundlag. Och innehållet i den serien av beslut får grundlagsstatus. Om Stortinget bestämmer sig för att gå ifrån en sådan fastslagen linje måste beslutet fattas i samma ordning som en grundlagsändring. Man binder således sig själv vid en viss linje genom att upprepade gånger göra fel, om man så vill. Samma sorts resonemang finns i Danmark.

När det gäller den tyska författningen erkänns också statspraxis på det här området, men praxis kan aldrig kan gå emot det skrivna i grundlagen. När det gäller gråzonsområden eller områden där grundlagen är tyst godtar man däremot att det kan utbildas en praxis som i någon mån är bindande för de organ som faktiskt har utvecklat denna praxis. Man kan inte senare hur lätt som helst frångå en sådan praxis.

vanligen vara så att ett flertal individer och grupper – var och en med sin beslutskalkyl – medverkar i beslutsfattandet och att dessa under processens gång successivt fattar en rad mer eller mindre bindande delbeslut, vilka ofta innebär att alternativ elimineras. Ett reellt beslut kan på detta sätt vara fattat långt innan processen avslutas med ett formellt beslut.

Utrikesförvaltningen har rötter som går tillbaka till medeltiden. Till följd av sin centrala roll för rikets överlevnad har utrikespolitiken under århundradena varit särreglerad i konstitutionellt avseende, och man har ibland talat om "utrikespolitikens primat". Bland annat detta synes ha inneburit att normer och traditioner skilda från den övriga civilförvaltningens har vuxit fram och delvis bibehållits. Långt fram i tiden var det relevant att tala om en "konservativ ämbetsmannakultur med rötter i fransk diplomati", och fortfarande beskrivs Utrikesdepartementet – med rätt eller orätt – som en "konstant i en radikalt förändrad omvärld". Förhållandet är inte specifikt svenskt. Utrikesförvaltningar (liksom f.ö. krigsmakter) tenderar enligt litteraturen att följa standardiserade, sedan länge etablerade rutiner ("standard operating procedures") utan att en egentlig beslutskalkyl någonsin görs.

Utrikesutskottet uppehåller sig något vid s.k. performativa uttalanden – "doing something by saying something". För att ett uttalande skall betraktas som performativt krävs vanligen att det föreligger särskilda yttre förhållanden. Utsagan skall göras "av rätt person, i rätt form, i rätt situation", och det förutsätts dessutom att "omgivningen är beredd att acceptera att dessa omständigheter föreligger". Medvetenheten om performativernas betydelse är väl känd.

Uttalandepolitik, och därmed utnyttjandet av performativer, rymmer enligt utrikesutskottet en rad problem, bl.a. den ofta förekommande vagheten i utrikespolitiska uttalanden och därmed följande möjligheter till skilda tolkningar

En intressant företeelse när det gäller uttalandepolitiken är enligt utrikesutskottet också den växelverkan som ständigt pågår mellan riksdag och regering. Utrikesutskottet pekar på den dualism som råder när det gäller utrikesfrågorna. Innebörden av denna dualism är att det är regeringen som, enligt folkrätten, utåt företräder riket, medan det samtidigt är så att riksdagen, enligt den interna rättsordningen, indirekt kan påverka regeringen att föra en viss utrikespolitik.

När det gäller utrikespolitiskt beslutsfattande efter Sveriges inträde i EU framhåller utrikesutskottet att man åtminstone sedan 1600-talet kan spåra tanken att utrikespolitiskt beslutsfattande inte är förenligt med folkligt inflytande. De skäl som anges, och som under det senaste århundradet relaterats till den demokratiska beslutsprocessen, är i huvudsak att förhandlingar med främmande makt förutsätter sekretess för att bli framgångsrika och att utrikesfrågorna ofta rör för staten livsavgörande frågor och det nationella intresset, vilket medför – har det hävdats – att handhavandet bör överlämnas till en professionell elit, som kan uttolka vad det nationella intresset kräver. Vidare

att ha varit observatör av de omgivande blockens politik till att ha blivit aktiv aktör med krav på sig att utforma sin utrikespolitik i samverkan med andra har lett till att de historiska analogier och precedensfall som svensk diplomati traditionellt lutat sig mot blivit obsoleta.

Med anledning av utfrågningen med Magnus Jerneck och Ulrika Mörth vill utrikesutskottet särskilt fästa konstitutionsutskottets uppmärksamhet dels på de fall då informellt beslutsfattande sker inom EU eller då beslut i övrigt fattas inom EU utan att föregående samråd med riksdagen kunnat ske, dels på de fall då något övergripande ställningstagande, t. ex. i form av en gemensam strategi, föreligger.

Utrikesutskottets utfrågning

Under utrikesutskottets utfrågning med Magnus Jerneck och Ulrika Mörth framhåller *Magnus Jerneck* att vad som utmärker det europeiska beslutsfattandet är en extremt hög grad av komplexitet. Det är ibland svårt att få en överblick. Det är nästan omöjligt att känna till alla dem som sitter i de olika kommittéerna. Från demokratisynpunkt är detta naturligtvis någonting att uppmärksamma. Många skulle t.o.m. vilja kalla EU en förvaltningsunion i den meningen att det är ett stort antal nationella och europeiska tjänstemän som fattar och bereder beslut inom ramen för vardagsförhandlingar.

Magnus Jerneck hänvisar till att regeringsrådet Marianne Eliason i utfrågningen inför konstitutionsutskottet noterat att det är svårt att veta vad ett beslut egentligen är. Det finns en poäng i hennes synpunkt att "man får anledning att fundera på vad som är ett beslut" bl.a. mot bakgrund av frågan om ett beslut är överklagningsbart och på något sätt rättsligt hanterbart. Det finns enligt Magnus Jerneck en poäng i detta. Beslutsfattandet i EU är i själva verket en oerhört lång process av delbeslut. Det kan ibland vara svårt att veta vilka som är de slutliga besluten. Det har också att göra med en egenskap som utmärker det europeiska systemet. Det är egentligen fråga om ett gigantiskt och konstant pågående förhandlingssystem. Förhandlingar kopplas in i varandra och det kan därför vara svårt att veta vad som är slutet och vad som är början. Även här skiljer sig beslutsprocessen från den som finns i en mer traditionell multilateral internationell miljö, där det ändå finns tydliga startpunkter och relativt tydliga slutpunkter för förhandlingarna.

Magnus Jerneck framhåller att man inom EU i hög grad experimenterar med allehanda beslutsformer. Det är inte för inte som EU kan kallas för en experimentell union. Det är också namnet på en mycket berömd bok, *Europe's Experimental Union*, där man hävdar att EU egentligen är ett konstant politiskt experiment. Man prövar olika beslutsmetoder. Den s.k. gemenskapsmetoden får konkurrens av andra metoder. Man ägnar sig åt *benchmarking*, man jämför med varandra, man uppställer generella mål och utnyttjar *s.k. soft-law*. Frågan är hur pass lätt det är att få överblick och göra demokratiska bokslut i en sådan diffus beslutsmiljö.

Ulrika Mörth pekar på två styr- och regleringsformer. Den ena kallas för *government*. I det här sammanhanget står *government* för den traditionella

Ulrika Mörth har svårt att se på vilket sätt EU:s fortsatta konstitutionella reformarbete kan lösa *governance*-problematiken. Det kan vara svårt att demokratisera nätverken och den informella organiseringen via *government*-strukturen. Det finns en risk att man löser problem som finns inom ramen för den informella organiseringen med formella åtgärder. Det bör kanske diskuteras oftare vad man egentligen löser genom en konstitutionell reformprocess. Man löser en del. Politikerna kan bindas hårdare till vissa regler, men det finns ett dilemma i att politikernas manöverutrymme minskar i olika frågor samtidigt som flexibilitet och pragmatism också är viktigt, för att systemet skall fungera. Oklarheten är viktig för att man skall kunna fatta beslut. Eftersom politiska frågor i allt högre utsträckning löses genom samordning och andra former av mjuk normgivning kan det vara svårt att med gemenskapsmetoden förändra dessa processer och öppna upp dem för mer inflytande och insyn.

När det gäller relationen mellan juridik och politik kan man rent generellt säga att det finns en fokusering på juridiken inom EU i dag. Ulrika Mörth understryker att frågan om vad som är ett beslut är väldigt intressant, t.ex. vad som är ett faktiskt beslut eller faktiskt handlande. Där tycks det som om juridiken inte riktigt hänger med den politiska kreativitet och flexibilitet som finns i EU i dag, alltså *governance*-modellens politik. En viktig fråga framöver blir att se till att juridiken och politiken i EU överensstämmer bättre med varandra. Det kan finnas en övertro på juridikens möjligheter att styra i ett så komplicerat system som EU ändå är. Den informella organiseringen kanske kräver andra åtgärder.

Ulrika Mörth framhåller att det blir problem med de regler som kommer ur en *governance*-modell. Mål, strategier och beslut inom sysselsättningspolitiken och andra områden blir vaga och otydliga. Det är ett problem ur medborgarstyrelsesynpunkt att man inte riktigt vet vem som har ansvaret för en politik som i grunden är ganska oklar. Där tenderar makt och ansvar att inte riktigt hänga ihop. Hårdraget har den som har makt inget ansvar och den som har ansvar har ingen makt. Samtidigt är oklarheten, flexibiliteten, inte minst i en utvidgad union, en förutsättning för att komma överens i de frågor som nu är på dagordningen inom EU. När man nu går ifrån den inre marknaden till mer politiskt känsliga frågor blir politiken viktigare än juridiken på något vis.

Avslutningsvis framhåller Ulrika Mörth att vissa av frågorna som lever i en gråzon mellan första och andra pelaren till slut får ett hemvist som också är rättsligt. Då hamnar de inom *government*-strukturen. Vissa frågor och beslut går från att vara väldigt lösa i fogarna till att bli ganska fasta i konturerna. Andra frågor har svårare att gå över från det ena till det andra och fortsätter att vara en ganska lös materia.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har studerat hur utrikespolitiska beslut fattas. Granskningen har bidragit till en fördjupning av insikterna när det gäller villkoren för beslutsfattandet inom Utrikesdepartementets område och även inom EU. Redovis-

6. Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm

Ärendet

I två granskningsanmälningar, *bilagorna A6.1.1-2*, anmäls för konstitutionsutskottets granskning att tre ledande socialdemokratiska kommunalpolitiker i en artikel i Svenska Dagbladet den 5 oktober 2001 har bekräftat att Göran Persson i oktober 1998 skulle ha givit löfte om stora statliga bidag till infrastrukturinvestering i Stockholm på villkor att kommunen fick fortsatt socialdemokratiskt styre med hjälp av Stockholmspartiet. Om uppgiften är korrekt handlar det enligt anmälarna om ett allvarligt maktmissbruk. I anmälningarna framhålls att den kommunala självstyrelsen är en hörnsten i den svenska demokratin och att ett stort statligt bidrag villkoras med att ett visst parti skall sitta vid makten strider mot denna grundläggande princip. Det faktum att löftet om miljardbidrag för att gräva ned Centralbron inte upprepats under de tre år som gått efter det att en borgerlig koalition tillträdde är enligt anmälaren mycket graverande, om det kan beläggas att det utlovats vid ett annat styre. I anmälningarna påpekas att det inte heller i infrastrukturpropositionen finns något löfte av det slag statsministern, enligt de tre socialdemokraterna, gav redan för tre år sedan. Enligt anmälarna bör konstitutionsutskottet granska om statsministerns agerande i sina kontakter med partivänner i Stockholms stad efter valet 1998 är förenligt med regeringsformen.

Till grund för granskningen har bl.a. legat promemorior upprättade inom Statsrådsberedningen, *bilagorna A6.1.3-4*, en skrivelse från borgarrådet Carl Cederschiöld, *bilaga A6.1.5* samt utfrågningar, *bilagorna B1, 9–10, 15 och 18.*

Bakgrund

Gällande ordning

Den kommunala självstyrelsen

Regeringsformens (RF) reglering av den kommunala självstyrelsen begränsar sig till några få bestämmelser.

Av portalbestämmelsen i 1 kap. 1 § RF framgår att den svenska folkstyrelsen förverkligas bl.a. genom kommunal självstyrelse.

I 1 kap. 7 § RF anges att det i riket finns primärkommuner och landstingskommuner, där beslutanderätten utövas av valda församlingar. I samma paragraf sägs att kommunerna får ta ut skatt för skötseln av sina uppgifter.

som på andra håll i landet. Enligt näringsministern hade emellertid i Stockholm ofta olika åsikter hos regionens aktörer medfört att angelägna satsningar inte kunnat genomföras. Regeringen hade därför tillsatt en särskild beredningsgrupp med företrädare för alla riksdagspartier som skall lämna väl förankrade förslag till förbättring av transportsituationen i Stockholm samt möjligheterna att komma till och från huvudstadsområdet. Näringsministern påpekade vidare att beredningen i juni hade redovisat en gemensam syn på problemen och en gemensam målbild. Han anförde också att beredningen även skall presentera en långsiktig utvecklingsstrategi och ett förslag till utbyggnader som bör genomföras under de första tio åren. Därutöver anförde näringsministern att regeringen avsåg att under hösten lägga en proposition om utveckling av infrastrukturen i hela landet. När beredningen presenterar sitt förslag i januari blir det enligt näringsministern ett underlag för den åtgärdsplanering som trafikverken och länen genomför efter att riksdagen behandlat propositionen.

Stockholmsberedningen

Regeringen beslutade den 14 december 2000 att en kommitté skulle ges i uppdrag att till regeringen lämna förslag på insatser som förbättrar transportsystemet inom Stockholms län men också transportmöjligheterna mellan Stockholm och övriga Mälardalen, övriga landet samt internationellt (dir. 2000:96). Arbetet skall syfta till att utveckla transportsystemet på ett för regionen och hela landet miljömässigt, socialt och samhällsekonomiskt hållbart sätt. Kommittén skall vidare undersöka och föreslå lämplig finansiering för sina förslag.

Som bakgrund till uppdraget erinrades om att regeringen den 14 maj 1998 beslutat propositionen *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet* (prop. 1997/98:165, bet. 1998/99:AU02, rskr. 1998/99:34). Transportsystemen i landets tre storstäder behandlades emellertid inte i propositionen. I direktiven påpekades att nya tioåriga investeringsplaner för infrastrukturen hade beslutats under våren och sommaren 1998. Den ekonomiska tillväxten och en fortgående urbanisering hade enligt direktiven bidragit till en betydande trafikökning i landets större städer och inte minst i Stockholmsregionen.

När det gäller organisation och arbetsformer anförde regeringen bl.a. att en särskild kommitté med bred parlamentarisk representation skulle tillsättas. Kommittén skulle enligt direktiven arbeta i nära samverkan med berörda kommuner och andra lokala, regionala och centrala myndigheter samt organisationer för att nå en bred förankring för sina förslag och därigenom skapa goda förutsättningar för genomförandet av de föreslagna insatserna.

Vidare anfördes i direktiven att kommittén regelbundet till regeringen skulle redovisa resultaten av sitt arbete på sätt som angavs enligt en särskild tidsplan. En första redovisning skulle lämnas den 1 mars 2001 i form av en problemanalys som skulle avse Stockholmsregionens transportsystem och

Någon ytterligare kontakt i den fråga som granskningen rör har Statsrådsberedningen inte kännedom om.

Utfrågningar, m.m.

Utfrågning med Annika Billström

Utskottet har den 3 april 2002 hållit utfrågning med borgarrådet Annika Billström. Vid utfrågningen anförde Annika Billström att hon samtalade med Pär Nuder vid två tillfällen. Det är korrekt att hon fick ett besked om att regeringen skulle kunna medverka till att lösa problemet med nedgrävningen av Centralbron. Till saken hör enligt Annika Billström att nedgrävningen av Centralbron är den enda politiska infrastrukturfråga som Stockholms stads kommunfullmäktige är helt enig om. I Regeringskansliet var det endast Pär Nuder som hon samtalade med.

Annika Billström anförde vidare att man som kommunalpolitiker vet att när ett valresultat är klart är det viktigt att föra en diskussion med så många parter som möjligt, där uppgiften är att försöka nå kompromisser och majoriteter för att uppbringa samlade lösningar. Hennes uppgift som gruppledare för Socialdemokraterna var att presentera ett program för och en idé om hur de ville styra Stockholm de närmaste fyra åren, om de fick möjlighet till det 1998. I det sammanhanget hade hon ett samtal med bl.a. Stella Fare, som är ledare för Stockholmspartiet. De resonerade kring olika lösningar för Stockholm, och det gällde alla politikområden.

Enligt Annika Billström har hon inte fått något besked från Pär Nuder om ekonomiska bidrag, utan hennes fråga till honom gällde om regeringen var beredd att medverka till en lösning när det gällde nedgrävningen av Centralbron. Det svar hon fick av Pär Nuder var: Ja, det tror jag. Den informationen förde hon vidare till Stella Fare, eftersom hon tyckte att det var viktigt att ge så mycket information som möjligt och föra så öppna samtal som möjligt.

Annika Billström anförde vidare att när hon efterhörde möjligheten i en för alla partier i Stockholms stadshus viktig fråga, och fick ett positivt svar, var hennes tanke och ambition att gå tillbaka till samtliga gruppledare och föra förhandlingar i Stadshuset för att de för en gångs skull skulle stå eniga inför riksdagen. Vid det här tillfället hade hon dock bara kontakt med Stockholmspartiet.

Vid utfrågningen anförde Annika Billström vidare att det inte var första gången regeringen hade en uppfattning om detta, utan frågan är enligt henne mycket gammal. Hon bekräftade att det intresse som Pär Nuder deklarerade egentligen inte var något nytt, utan mer en uppdatering där det kunde konstateras att det var en viktig bricka i resonemanget som pågick kring majoritetsfrågan i Stockholms stadshus.

På frågan om hennes slutsats är att regeringen inte har särbehandlat de borgerliga i den här frågan, anförde hon att regeringen har tagit emot både Sten Nordin och Carl Cederschiöld och lyssnat på deras prioriteringar och bedömningar av Stockholms stads infrastrukturinvesteringar. I det samman-

Utfrågning med Lars Rådh

Utskottet har den 12 april 2002 hållit utfrågning med verkställande direktören Lars Rådh.

Vid utfrågningen uppgav Lars Rådh att såvitt han vet förekom det inte förhandlingar med något annat parti än Stockholmspartiet. Sedan hade de kontakt med Vänsterpartiet och Miljöpartiet för att försöka skapa en koalition med dem.

Den uppgift han gav till Svenska Dagbladets reporter var att Annika Billström hade talat om för honom att hon hade haft kontakt med en representant för regeringen – vilken kommer han inte ihåg. Det var i ett sent skede i förhandlingarna med Stockholmspartiet där de flesta frågor hade handlat om cykelbanor och andra trafikfrågor. Annika Billström berättade för honom att det fanns en möjlighet att lösa en viktig trafikpolitisk fråga. På reporterns fråga om han kom ihåg att så hade skett, eftersom Stella Fare påstod att hon aldrig hade fått någon sådan information, svarade han att han bestämt ville minnas att det förekom en sådan information. Han var nämligen inte med vid den diskussion som fördes senare. Han tyckte då att det hade varit märkligt om Annika inte hade talat med Stockholmspartiet om detta.

Lars Rådh uppgav vidare att eftersom han visste att det var en viktig fråga för hela Stockholm och för Stockholmspartiet sade han till journalisten att han inte såg någon anledning till att Annika Billström först skulle tala om saken med honom – de var inne i slutskedet av en eventuell koalitionsförhandling – och sedan inte nämna det för Stella Fare. Han har inte pratat med Stella Fare om detta och inte heller med Pär Nuder. Hans information är alltså andrahandsinformation.

Därutöver uppgav Lars Rådh att han inte uppfattade det hela som ett löfte från någon, eftersom han vet hur det fungerar och vilket ansvar regeringen har. Regeringen kan föreslå saker, men det krävs en majoritet i riksdagen för att det skall kunna genomföras. Han utgick från att det var en vilja att medverka till en lösning av en besvärlig situation.

På fråga om han antog att lösningen handlade om pengar, svarade Lars Rådh att det var klart att det gjorde det. Det var en oerhört dyr lösning. De hoppades att staten skulle kunna ta en del av kostnaderna, eftersom de bedömde att Stockholms stad inte själv skulle kunna stå för dem. Någon summa nämndes dock aldrig. De hade inte heller någon uppfattning om i vilken utsträckning eller i vilka procenttal som de önskade att staten skulle gå in. De konstaterade bara att det behövdes en statlig medverkan.

Utfrågning med Stella Fare

Utskottet har den 16 april 2002 hållit utfrågning med borgarrådet Stella Fare.

Vid utfrågningen uppgav Stella Fare att hon inte kan bekräfta något av det som Annika Billström har sagt. I partiets förhandlingsgrupp var de överens om att något erbjudande av storslagen natur aldrig presenterades för henne vid de samtal som hon hade med Annika Billström, utan de försökte på alla sätt förhandla kring en rad frågor. Slutsatsen var att hon kom ganska tomhänt

egentligen var ganska utsiktslösa från början, eftersom han gjorde bedömningen att Stockholmspartiet kände mer frändskap med andra partier än med Socialdemokraterna. Hans fokus handlade vid den tidpunkten mest om att fundera över vilka åtgärder som skulle vidtas i partiorganisationen för att undvika en valkatastrof i hans parti av den magnitud som man hade 1998. I slutet av dessa diskussioner, då han redan hade gett upp alla förhoppningar om att de skulle lyckas, berättade Annika Billström att hon hade haft en kontakt med regeringen om en lösning av frågan om Centralbron alternativt getingmidjefrågan. Hon hade fått positiva signaler och skulle vidarebefordra dem till Stockholmspartiet. Han tänkte inte så mycket på det, utan tänkte att det här är väl ändå kört, förrän han blev uppringd av Svenska Dagbladet för något halvår sedan. Tidningen frågade om regeringen hade ställt ut några löften. Han drog då vissa slutsatser utifrån den andrahandsinformation som han hade fått i en mycket tidspressad situation 1998. Han har ingen anledning att betvivla Annika Billströms version. Hon var ju den som hade förstahandskontakterna.

På fråga om varför man inte har följt upp frågan om Centralbron uppgav Dag Larsson att han tycker att man har gjort det, bl.a. via Stockholmsberedningen. De för, precis som alla andra politiska partier, interna partidiskussioner om vilka frågor som är viktiga. De och Socialdemokraterna i regionen har till partiledningen framfört uppfattningen att dessa frågor måste lösas. Han tycker också att det finns ett ansvar på centralt håll sedan 1996, då Stockholms kommunfullmäktige antog den detaljplan som innebar en olycklig lösning sett ur Centralbrosynvinkel. Den avvisades av regeringen, och sedan dess tycker han att regeringen har ett ansvar centralt. Internt i partiet har de fört fram krav på att detta måste lösas.

Dag Larsson uppgav vidare att han deltog i de officiella förhandlingarna när de som parti förhandlade med Stockholmspartiet. Centralbrofrågan var inte någon stor fråga i den delen, utan de pratade om helt andra saker. Han kommer inte ens ihåg om den var uppe, utan den slängdes i sista minuten in i de här diskussionerna.

På fråga om Dag Larsson hade hört hur mycket erbjudandet angående Centralbron var värt beloppsmässigt svarade Dag Larsson att han inte vet om det fanns något erbjudande om pengar över huvud taget. Det hade Annika Billström inte nämnt till honom. Första gången han fick läsa om pengar var när han läste artikeln i tidningen. Han hörde själv aldrig några belopp eller siffror nämnas.

Utfrågning med Pär Nuder

Utskottet har den 25 april 2002 hållit utfrågning med statssekreteraren Pär Nuder.

Vid utfrågningen uppgav Pär Nuder att det var Annika Billström som tog kontakt med honom. De talades vid om den aktuella frågan vid, tror han, två tillfällen.

7. Statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning

Anmälan

I en anmälan, *bilaga A7.1.1,* har begärts att utskottet granskar statsrådet Britta Lejon med anledning av statsrådets offentliggörande av försäljning av aktier i Ericsson. I anmälan anförs att statsrådet enligt pressuppgifter har protesterat mot företaget Ericssons bonussystem genom att sälja sina aktier i företaget och att avsikten med att offentliggöra försäljningen var att protestera mot Ericssons ledning, vilket i sin tur kan ses som ett försök till att påverka aktiemarknaden på ett sådant sätt som statsrådet bedömer som det riktiga.

Utskottet bör enligt anmälaren granska om statsrådet Britta Lejon genom sitt agerande med offentliggörande av omdispositioner av sitt aktieinnehav har utövat sådan verksamhet som kan rubba förtroendet för henne som statsråd (RF 6 kap. 9 §).

Bakgrund

Den 29 november 2001 lät statsrådet Britta Lejon via ett pressmeddelande offentliggöra att hon sålt av sitt innehav av aktier i Ericsson. I Aftonbladet publicerades den 30 november 2001 en artikel i vilken statsrådet Lejon uttalar sig om varför hon sålde sina aktier i Ericsson. Enligt artikeln sade statsrådet bl.a. att hon inte kunde "kvarstå som aktieägare när företaget agerar så häpnadsväckande mot alla dem som har varslats eller är oroliga för Ericssons framtid. En ledning ska föregå med gott exempel." På frågan om statsrådet inte tror att ledningen för Ericsson tycker det är konstigt att regeringen lägger sig i svarade Britta Lejon: "Det tror jag i och för sig att näringslivet tycker många gånger. Då får de väl tycka det då." I artikeln ställdes frågan om statsrådet också uppmanar andra att sälja sina aktier i Ericsson. På den frågan svarade hon: "Nej, eftersom det är en så dålig affär gör jag inte det. Det här är min egen grej."

Tidigare granskning av frågor om uttalanden av statsråd

Konstitutionsutskottet granskade vid 1991/92 års riksmöte vissa uttalanden av statsråd. Utskottet behandlade de då aktuella uttalandena från principiella utgångspunkter och anförde bl.a. följande (bet. 1991/92:KU30 s. 45).

> Självfallet har ett statsråd i likhet med alla andra medborgare rätt att göra uttalanden i olika sammanhang. Med hänsyn till ett statsråds speciella ställning i förening med det förhållandet att regeringsformen som nyss sagts uppställt vissa regler för myndigheternas självständighet i förhållande till regeringen måste viss återhållsamhet iakttas när det gäller uttalanden som rör myndighetsutövning mot enskild eller tillämpning av lag.

den som uppgiften rör. Genom en överenskommelse mellan statsråden har de eftergett sekretessen för de uppgifter som anmäls till rättschefens förteckning. Uppgifterna är öppna för insyn för press och allmänhet.

I skrivelsen framgår också att statsrådens aktieinnehav behandlas så att man håller ett säkerhetsavstånd till vad som är förbjudet enligt 6 kap. 9 § regeringsformen om att statsråd inte får utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom eller henne. Aktiedispositioner betraktas som utövande verksamhet när de är mer omfattande och krävande än fritidssysslor i allmänhet. Vad gäller frågan om verksamheten kan rubba förtroendet avgörs det med beaktande i det särskilda fallet.

I Justitiedepartementets skrivelse anförs att statsrådet Lejons aktieinnehav var mycket begränsat och att den fråga hon uttalade sig om i samband med försäljningen – bonus för bolagets chefer – inte är författningsreglerad eller föremål för myndighetsgranskning.

I skrivelsen framhålls att Britta Lejons aktieförsäljning inte innebar utövande av verksamhet av det slag som avses i 6 kap. 9 § regeringsformen. Den kan inte anses ha varit mer omfattande och krävande än fritidssysslor i allmänhet. Inte heller kan ett offentliggörande av en transaktion som den här aktuella stå i konflikt med regeringsformen eller någon annan författning.

Kompletterande promemoria från Justitiedepartementet

I en promemoria med kompletterande uppgifter från Justitiedepartementet av den 5 mars 2002 som överlämnats efter begäran från utskottet, *bilaga A7.1.3*, anförs att villkoren för höga chefer i enskilda svenska bolag ofta väcker debatt i samhället och att allmänhet och medier förväntar sig att statsråd kommenterar och tar ställning till eventuella missförhållanden. Vidare anförs att statsrådet Lejons syfte med sitt uttalande var att göra ett inlägg i den samhällspolitiska debatten. I promemorian framhålls att det är en självklarhet att statsråd kan delta i den allmänna debatten och redogöra för de värderingar som ligger till grund för deras ställningstaganden. Statsrådet Lejon såg uppgiften om Ericssons bonussystem som så anmärkningsvärd att hon ville ge en offentlig kommentar.

I promemorian anförs att statsrådet privat agerade på det enda sätt som hon såg stod till buds genom att avyttra sina aktier i Ericsson. Det påpekas att statsrådets kommentarer fälldes efter det att försäljningen var gjord och att det således inte förelåg något hot i uttalandet.

Utfrågning av statsrådet Britta Lejon

Statsrådet Britta Lejon utfrågades om sitt offentliggörande av aktieförsäljningen vid ett offentligt utskottssammanträde den 3 april 2002, *bilaga B2*. Vid utfrågningen sade statsrådet att anledningen till hennes uttalande och försäljningen av aktierna i Ericsson var att hon tyckte att de förhållanden som just då ägde rum var orimliga och att hon därför inte längre kunde kvarstå som aktieägare. Vidare sade statsrådet att hon ville påverka diskussionen om chefsbonusar och incitamentsstrukturer i företag. Statsrådet sade att hennes

valtning. Vidare sade statsministern att statsråd naturligtvis skall vägledas av gott omdöme, men att det inte självklart innebär att man är tyst.

När det gäller statsrådet Lejons agerande sade statsministern att det är helt nödvändigt för en demokratiminister att kunna delta i en debatt som handlar om optioner, bonusar och chefers förmåner. Vidare ansåg statsministern att det ligger väl i linje med statsrådet Lejons arbetsuppgift att hon ger uttryck för sin uppfattning och ser till att den blir korrekt återgiven genom att själv gå ut med ett pressmeddelande.

Utskottets ställningstagande

Liksom vid tidigare granskningar som rört uttalanden av statsråd konstaterar utskottet som en utgångspunkt att statsråd i likhet med andra medborgare har rätt att göra uttalanden i olika sammanhang, men att vissa särskilda hänsyn kan behöva tas. I viss mån bör det vägas in om statsrådet har ansvaret inom regeringen för den sakfråga som uttalandet avser. Mot bakgrund av regeringens kollektiva ansvar kan dock denna omständighet inte tillmätas avgörande betydelse.

Enligt utskottets mening är det av stor vikt att statsråd deltar i den allmänna debatt som pågår i samhället. Det är också rimligt att statsråd använder de möjligheter som står till buds för att nå ut till allmänheten.

I sin statsrådsroll uttryckte statsrådet Lejon sin åsikt om ett företags agerande och redovisade i det sammanhanget även sina aktiedispositioner, varav det sistnämnda är en offentlig uppgift. Utskottet anser dock att statsråd bör inta en restriktiv hållning när det gäller offentliggörande av egna aktiedispositioner i syfte att uttrycka gillande eller ogillande.

Granskningen föranleder i övrigt inte något uttalande från utskottets sida.

ytterligare förlängd tid för att återställa försäkringsskyddet för flygbranschen. Regeringen föreslog i propositionen en ytterligare förlängning av det aktuella bemyndigandet att gälla t.o.m. den 31 januari 2002. I det nyss nämnda betänkandet uttalade utskottet emellertid att det var otillfredsställande att riksdagen för tredje gången behandlade denna fråga skyndsamt. Därför föreslog trafikutskottet att riksdagen skulle besluta att det aktuella bemyndigandet skulle förlängas att gälla tills vidare.

Utskottet vill inledningsvis understryka vikten av att berörda myndigheter och marknadsaktörer i ett fall som detta i god tid ges klar och tydlig information om förändringar som påverkar förutsättningarna för deras verksamhet. Mot den bakgrunden är det, som också tidigare har konstaterats vid trafikutskottets behandling av frågan om statliga garantier till flygbranschen, otillfredsställande att riksdagen vid upprepade tillfällen skyndsamt behövt behandla frågan och fatta beslut härom med retroaktiv verkan. Samtidigt konstaterar utskottet att riksdagbesluten den 27 september och den 31 oktober var tidsbegränsade. Tidsbegränsningen av föregående riksdagsbeslut bidrog enligt utskottets mening verksamt till att riksdagsbesluten den 31 oktober respektive den 14 december behövde beredas skyndsamt och till att besluten behövde ges retroaktiv verkan.

Det kan i och för sig anföras argument för att inte onödigtvis öppna för fortsatta garantier genom nya förslag till riksdagen. Utskottet vill dock understryka att de beslut som det här är fråga om bygger på ett bemyndigande till regeringen att utfärda garantier om den så finner nödvändigt. Riksdagens ställningstagande har aldrig avsett utfärdandet av själva garantierna. Även om regeringen haft att återkomma till riksdagen för att erhålla förnyat bemyndigande har det saknats skäl för regeringen att vid upprepade tillfällen föreslå riksdagen att fatta beslut med retroaktiv verkan. Redan på denna grund finns det skäl att kritisera det ansvariga statsrådet.

Utskottet övergår härefter till att behandla regeringens relation till Riksgäldskontoret i anslutning till regeringsbeslut den 23 oktober 2001.

Riksgäldskontoret hade fått i uppdrag av regeringen att ställa ut garantier för flygbranschen i enlighet med det av riksdagen givna bemyndigandet för regeringen. Det aktuella bemyndigandet sträckte sig t.o.m. den 24 oktober 2001.

Trots att handläggningen av garantiärendena uttryckligen överlämnats till Riksgäldskontoret har det av utskottets granskning framgått att regeringen förde direkta diskussioner i saken med berörda flygbolag. Den 22 oktober 2001 avgjorde regeringen de facto frågan om flyggarantier i strid med det då givna uppdraget till Riksgäldskontoret. Beslutet fattades formellt vid ett extra regeringssammanträde den 23 oktober 2001, men meddelades berörda flygbolag redan dagen innan.

Det är uppenbart att regeringen handlagt den här aktuella garantifrågan på ett sätt som inte överensstämmer med den ordning som skall gälla i relationen mellan regeringen och den ansvariga myndigheten. Även för detta förtjänar det ansvariga statsrådet kritik.

4. Statsrådet Mona Sahlins hantering av ett ärende om bidrag till Fryshuset (avsnitt 2.6)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Utskottet har vid flera tillfällen uppmärksammat frågor som rör anslag till regeringens disposition. Våren 2001 (bet. 2000/01:KU20) granskade utskottet behandlingen av den s.k. Östersjömiljarden. Utskottet konstaterade vissa brister i hanteringen och ansåg att de problem som påvisats kunde förutsättas hänga samman med att verksamheten hanterats av Regeringskansliet, vars organisation inte i första hand är konstruerad för sådan hantering. Utskottet har också uttalat (bet. 2001/02:KU5) bl.a. att enskilda bidragssystem endast undantagsvis bör hanteras av regeringen och Regeringskansliet samt att ett exempel på en sådan undantagssituation kunde vara att det aktuella anslaget skulle fördelas över olika politikområden.

Av budgetpropositionen för år 2001/02 framgår att en mindre del av anslaget 10:2 Integrationsåtgärder, utgiftsområde 8, stått till regeringens förfogande för olika initiativ i syfte att bl.a. stärka integrationen. Det är ur detta anslag som statsrådet Sahlin i det aktuella TV-inslaget utlovade stöd till Fryshuset. Det är också ur detta anslag som stöd beviljats till Exit.

Utskottet kan konstatera att någon genomlysande prövning uppenbarligen inte gjordes före statsrådets utfästelser till Fryshuset. Att något anslag senare av andra skäl inte blev aktuellt undanröjer inte kritiken för detta. Det gäller desto mera som prövningen av stödet till Exit uppenbarligen gjordes med samma brist på noggrannhet. Utskottet vill understryka nödvändigheten av att statens medel används på ett sätt som inte kan väcka misstankar om otillräcklig noggrannhet i beredningen eller att ovidkommande hänsyn styr beslutet.

Den kritik utskottet tidigare riktat mot regeringens hantering av egna anslag förtjänar att upprepas också i detta fall.

stadgan som i FN:s konvention om medborgerliga fri- och rättigheter och Europakonventionen.

6. Avvisning till Egypten (avsnitt 2.12)

av Kenneth Kvist (v), Mats Einarsson (v), Per Lager (mp) och Helena Bargholtz (fp).

Vi konstaterar att de ärenden som de anmälda besluten gäller avser sådana uppgifter som riksdagen enligt 11 kap. 8 § regeringsformen inte får fullgöra. Enligt utskottets uppfattning bör vid den granskning som ankommer på utskottet bedömningar av de avvägningar som regeringen har gjort i sådana fall göras med stor försiktighet. Granskningen bör i huvudsak inriktas på ärendenas formella sidor och på handläggningsfrågor. Endast klara avvikelser från gällande svenska och internationella rättsnormer bör därmed kunna ge anledning till kritik.

Vi konstaterar att sökandena endast haft begränsad möjlighet att ta del av handlingar och uppgifter som tillförts ärendet. Bland annat har de inte före avvisningen fått kännedom om och kunnat bemöta de s.k. garantier som regeringen utverkat i Egypten.

I fråga om risken att de avvisade männen i Egypten utsätts för tortyr eller annan kränkande behandling enligt artikel 3 i Europakonventionen vill vi hänvisa till vad bl.a. Amnesty International i olika sammanhang anfört om förhållandena i egyptiska fängelser. Enligt vår uppfattning kan inte utfästelserna från "en hög företrädare för den egyptiska regeringen" anses innebära en tillförlitlig garanti om vad männen kan och kommer att kunna utsättas för. Vi anser det föreligga en uppenbar risk för att männen utsätts för behandling i strid med artikel 3 i Europakonventionen. Vi anser det vara anmärkningsvärt att avvisningen verkställdes utan att männens ombud dessförinnan underrättades och möjlighet därigenom getts dem att före avvisningen klaga hos något internationellt övervakningsorgan.

Vi konstaterar att utlänningslagens regler om beslutsordningen har följts. Dessa reglers förenlighet med våra internationella åtaganden har dock ifrågasatts även av regeringen själv (se de ovan nämnda direktiven till Kommittén om ny instans- och processordning och propositionen Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv). Vi vill också erinra om att Europakonventionen sedan 1995 utgör svensk lag och om att kraven enligt Europakonventionen på att tillgång skall ges till effektivt rättsmedel inte har uppfyllts.

Vi vill understryka att – även om regeringens bedömning av att någon risk för tortyr eller annan behandling i strid med Europakonventionens artikel 3 inte föreligger skulle kunna godtas – denna bedömning knappast skulle kunna anses så självklar att inte rimliga grunder för en talan om motsatsen skulle kunna anses föreligga. Det innebär att även vid den bedömning som regeringen har gjort i fråga om tortyrrisken ett effektivt rättsmedel enligt Europakonventionens artikel 13 måste erbjudas.

Med hänsyn till det anförda anser vi att utrikesminister Anna Lindh och regeringen förtjänar kritik för sin hantering av de aktuella ärendena.

an i JAIC:s slutrapport skiljer sig åt från andra kopior av samma standardprotokoll.

Skillnaden är att i det protokoll som Haverikommissionen publicerat i sin slutrapport har notapparaten som gör det möjligt att se allvaret i anmärkningarna tagits bort. Sjöfartverkets brevhuvud är också bortredigerat. Läsaren kan inte se att fem av felen var av så allvarlig karaktär att fartyget inte skulle ha fått lämna hamn innan de åtgärdats. Det går inte heller för läsaren av slutrapporten att se Sjöfartverkets ansvar.

Vi anser att uppgifterna om bristen på överensstämmelse mellan olika kopior av samma standardprotokoll tyder på att avsiktliga manipulationer av protokollet kan ha förekommit. Detta utgör sådana nya omständigheter som enligt gällande svensk rätt och internationella åtaganden utgör grund för att återuppta undersökningen rörande M/S Estonias förlisning. Mot den anförda bakgrunden kan regeringen inte undgå kritik för att ha underlåtit att ta initiativet till en kompletterande utredning i detta avseende.

9. Justitieminister Thomas Bodströms ansvar för bristen på ordning och säkerhet under EU-toppmötet i Göteborg (avsnitt 2.15)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Utskottets granskning har syftat till att klarlägga vilket ansvar regeringen kan sägas ha haft för säkerheten vid EU-toppmötet i Göteborg. Inför utskottet har justitieministern hävdat att det operativa ansvaret för den allmänna ordningen och säkerheten inte legat hos regeringen utan hos polismyndigheter som lyder under regeringen.

Utskottet ifrågasätter inte att ansvaret för det direkta polisarbetet legat på myndigheterna. Det har emellertid framkommit att kontinuerligt samråd skett mellan Rikspolisstyrelsen och regeringen om och inför Göteborgsmötet. Det har därmed funnits rika möjligheter för regeringen att förvissa sig om att säkerheten vid toppmötet kunnat garanteras. Av det som skedde runt mötet i Göteborg kan utskottet konstatera att säkerhetsarbetet inte utförts på ett nöjaktigt sätt. Med tanke på regeringens övergripande ansvar för mötet anser utskottet det inte rimligt att lasta hela ansvaret för den bristande säkerheten enbart på polisen.

I sammanhanget ser sig utskottet föranlåtet att närmare beröra hanteringen av den skrivelse från Rikspolisstyrelsen innehållande en framställan om att få ta i anspråk beredskapspolismän med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU, vilken sedermera återkallades.

Utskottet noterar att den hemställan som Polismyndigheten i Västra Götaland gjort hos Rikspolisstyrelsen fanns fogad som en bilaga till den framställan som Rikspolisstyrelsen gjorde hos regeringen. Av bilagan till Rikspolis-

11. Kulturminister Marita Ulvskogs utövande av ägandet i bolaget Teracom AB (avsnitt 2.18)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Riksdagen fattade 1997 beslut om utbyggnad av det digitala marknätet. Av riksdagsbeslutet framgår dels att den föreslagna sändningsverksamheten i sin helhet skall bekostas av medverkande företag, dels att statliga medel inte skall användas för att subventionera hushållens anskaffning av avkodare.

Utskottets granskning visar att riksdagsbeslutet inte kan fullföljas och att det ansvariga statsrådet är fullt medveten om detta. De ekonomiska återverkningarna härav är på väg att blir mycket stora.

Granskningen visar att Marita Ulvskog redan våren 2000 fick kännedom om Teracom AB:s behov av kapitaltillskott på 500–800 miljoner kronor och att frågan om kapitaltillskott åter togs upp under våren 2001. Behovet av kapitaltillskott ledde också till att Teracom AB:s andel i Nordiska Satellitaktiebolaget (NSAB) fick säljas. Denna försäljning redovisades heller aldrig för riksdagen.

Marita Ulvskog har således länge haft kännedom om bolagets behov av kapitaltillskott och om att stora belopp kommit att satsas på mycket osäkra förutsättningar. Också den ekonomiska analys som gjorts på uppdrag av regeringen visar att utbyggnaden av marksänd digital-TV inte haft de affärsmässiga förutsättningar som riksdagsbeslutet gav uttryck för.

Granskningen visar härutöver att flera hundra miljoner kronor används till att subventionera hushållens avkodare, trots att subventionerna inte är affärsmässiga och att det lett till krav på betydande ytterligare kapitaltillskott från ägaren – staten.

Marita Ulvskog borde enligt utskottets mening ha informerat riksdagen om de ändrade förutsättningarna för digital-TV-projektet och om försäljningen av andelen i NSAB så snart detta blev aktuellt. En ny inriktning på projektet kunde därmed ha beslutats. I stället har Marita Ulvskog utövat ägandet i Teracom AB så att bolaget utan stöd av riksdagsbeslut utvecklats på ett sätt som skapat betydande behov av direkt och indirekt kapitaltillskott. Till detta kommer att uppgifter om Teracoms finansiella situation omgärdats med sekretess. Det har försvårat både allmänhetens och riksdagens insyn i ett projekt som alltmera visar sig sakna sunda finansiella förutsättningar. För sin hantering av Teracom AB förtjänar statsrådet Ulvskog kritik.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Lokalisering av Försvarsmaktens samlade flygutbildningar (avsnitt 1.1)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Som utskottet framhåller finns det inte grund för att rikta konstitutionell kritik mot regeringens val av lokalisering av flygutbildningarna. Även om det finns formellt stöd för regeringens ställningstagande noterar vi att några andra orter än huvudorterna inte nämns i riksdagsbeslutet.

2. Upphandlingen av helikopter NH90 (avsnitt 2.3)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Inför utskottet har försvarsminister Björn von Sydow hävdat följande:

"Men när det verkligen handlade om det avgörande var det under de sista månaderna. Och där kunde myndigheterna hela tiden bedriva en korrekt konkurrensupphandling och flyttade fram statens positioner punkt efter punkt."

Detta uttalande är ett exempel på de oklarheter som utskottet i sitt ställningstagande pekat på.

3. Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm (avsnitt 6)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Helena Bargholtz (fp).

Som framgått av utskottets ställningstagande och av utfrågningarna i ärendet tog Annika Billström kontakt med statssekreterare Pär Nuder under förhandlingarna om majoritetsbildning i Stockholms stad efter valet 1998. Syftet var uppenbart, att söka utverka regeringens ekonomiska bistånd för en tänkt trafiklösning i Stockholm om socialdemokraterna förmådde bilda majoritet. Att kontakterna till följd av förhandlingsläget i Stockholm inte vidareutvecklades gjorde att regeringen inte vidare behövde konfronteras med frågan.

BILAGA A1.1.1

Moderaterna

2002-01-04 1 (1)

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 04
Dnr RD 2001/02 :2818

Till Konstitutionsutskottet

Riksdagen beslutade våren 2001 i enlighet med försvarsutskottets betänkande 2000/01: FÖU 02 att Försvarsmaktens samlade flygutbildning - såväl GFU som GTU - skall förläggas till någon eller några av de fyra kvarvarande flottiljerna, F4 Östersund, F7 Såtenäs, F17 Kallinge och F21 Luleå. Anledningen var att minska antalet verksamhetsställen för att kunna minska kostnaderna.

I strid med Riksdagens beslut har Regeringen den 20 december 2001 beslutat att förlägga flygutbildningen till Malmen i Linköping. Med dunkla motiv har Försvarsminister Björn von Sydow uraktlåtit att följa riksdagens beslut.

1. Beredningen är bristfällig. Flygflottiljerna F4 Östersund och F21 Luleå har inte noggrant analyserats och utretts med argumentet att det är så mörkt och kallt i norra Sverige.

2. Flygutbildningen på Malmen kräver stora investeringar som i sin tur innebär högre fasta och rörliga kostnader. Det blir i princip en femte flottilj. Merkostnaden ryms inte inom nuvarande budgetram utan att göra nedskärningar i förbandsproduktionen. Verksamhetsföreträdarna har redan för 2002 fått ytterligare spardirektiv på 950 miljoner kronor.

3. Försvarsmaktens egen miljökonsekvensanalys 1999-05-18 visar att Malmen har de sämsta förutsättningarna för utökad flygverksamhet, likväl placeras flygutbildningen där. Kostnaderna för att klara miljökraven beräknas till 1.3 miljarder kronor.

4. Riksdagens revisorer har nyligen påtalat brister i Försvarsmaktens ekonomiska planering och uppföljning. Att flytta flygutbildningen till ett helt nytt verksamhetsställe förbättrar inte försvarsmaktens ekonomi som år för år redovisar underskott. Enligt min mening har försvarsminister Björn von Sydow, med ett bristfälligt underlag som grund, uraktlåtit att följa Riksdagens beslut.

Konstitutionsutskottet bör granska, dels hur regeringens beslut överensstämmer med de beslut riksdagen tidigare fattat, dels hur beslutet överensstämmer med regeringsformens beredningskrav.

Olle Lindström (m)

KU Sydow Malmen 2.doc/FYT 2002

BILAGA A1.1.2

2002-01-30 1 (2)

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 31
Dnr RD 2001/02 :3562

Till Konstitutionsutskottet

Riksdagen fattade den 17 maj 2001 (FöU:2 2000/01)
ett beslut med innebörd "att Försvarsmaktens samlade flygutbildning skall förläggas till någon eller några av de fyra kvarvarande och här nämnda flottiljerna."De flottiljer som angavs var de fyra kvarvarande flottiljerna F4 Östersund, F7 Såtenäs, F17 Kallinge och F21 Luleå. Regeringen bemyndigades att utifrån detta riksdagens ställningstagande fatta det slutliga beslutet.

Redan när riksdagen fattat sitt beslut utifrån en sen kompromiss i försvarsutskottet stod det klart att det var illa övertänkt och långt ifrån optimalt utifrån Försvarsmaktens behov av en lämplig lokalisering för ifrågavarande utbildning samt exportstödet för JAS.

Den utredning som Regeringen därefter låtit bedriva visade uppenbarligen tydligt det olämpliga i att följa riksdagsbeslutet om lokalisering till någon av de kvarvarande flottiljerna. I stället fokuserade utredningen på en placering som inte överensstämde med riksdagsbeslutet. Regeringen har därefter i december 2001 beslutat om en placering av flygskolan till Malmen, Linköping och därmed frångått Riksdagens beslut. Regeringen har därvid angivit att enheten organisatoriskt skall höra till F17 Kallinge .

Med den orimliga tolkning som Regeringen gjort av Riksdagens beslut skulle Regeringen ha kunnat placera flygskolan var som helst och angivit att enheten därefter organisatoriskt skall höra till någon av de kvarvarande flottiljerna. Förfarandet är givetvis konstitutionellt ogörligt. Regeringen har inte följt Riksdagens beslut och Riksdagen måste rimligen reagera mot detta. När det inte bedömdes lämpligt och/eller möjligt att fullfölja riksdagsbeslutet borde Regeringen genom proposition till Riksdagen ha föreslagit Riksdagen ett nytt beslut. Därvid hade det naturliga varit att Regeringen då förordat ett beslut i enlighet med sin ursprungliga proposition som är den lösning nu oomtvistat bäst tillgodoser

Försvarsmaktens behov. Regeringen hade därvid även utöver de redovisade fördelarna med detta alternativ även kunnat luta sig på samkostnadsvinster som regeringsbeslutet om lokalisering av OPIL till Uppsala innebär.

Beredningen av regeringsbeslutet om lokalisering av flygskolan till Malmen är vidare bristfällig och ger en felaktig kostnadsbild av detta alternativ i och med att investeringar för att uppfylla skäliga miljöhänsyn inte tagits med i kalkylen. Utredningsunderlaget är även i övrigt ofullständigt och syftar uppenbart att föra fram ett alternativ som underhand redan valts. Bästa alternativ (Uppsala) har tydligen inte ansetts kunna komma ifråga längre!

Vi hemställer att Konstitutionsutskottet granskar hur Regeringens beslut 20 dec. 2001 överensstämmer med det beslut Riksdagens fattat om lokalisering av Försvarsmaktens flygutbildning, dels även hur det konstitutionellt felaktiga beslutet överensstämmer med regeringsformens beredningskrav

Stockholm den 30 januari 2002

rsson (kd)

Harald N lund (fp)

BILAGA A1.1.3

REGERINGSKANSLIET

2002-03-07 SB2002/1940

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 07
Dnr RD 2001/02 2818+3562

KU:s granskningsärende 2001/02:22 och 32

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Försvarsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditions- och rättschefen Ingvar Åkesson, tel. 405 2552.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-28

Försvarsdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Ingvar Åkesson

Underlag för svar till KU i granskningsärendet 2001/02:22 och 32

Riksdagens beslut våren 2001

Riksdagen beslutade den 16 maj 2001 (prop. 2000/01:35, bet. 2000/01:FöU2, rskr. 2000/01:213) om den militära flygutbildningen m.m. Beslutet innebar följande. Riksdagens tidigare beslut att åtta JAS 39 Gripendivisioner fördelas på fyra flottiljer skulle alltjämt gälla. Riksdagens tidigare beslut att lägga ned Skånska flygflottiljen (F 10) i Ängelholm lades fast. Upplands flygflottilj (F 16) skall läggas ned 31 december 2003 eftersom det inte ansågs vara någon långsiktig lösning med militär flygverksamhet i Uppsala. De flottiljer som därmed finns kvar är F 4 i Östersund, F 7 i Såtenäs, F 17 i Kallinge och F 21 i Luleå. Försvarsmaktens samlade flygutbildning, såväl den grundläggande flygutbildningen (GFU) och den grundläggande taktiska flygutbildningen (GTU), skall förläggas till någon eller några av de kvarvarande flottiljerna.

Beredningen av regeringens beslut den 20 december 2001

Arbetsgruppen

Inom Försvarsdepartementet bildades i maj 2001 en arbetsgrupp för att med utgångspunkt från riksdagens beslut utarbeta ett underlag för regeringens beslut i fråga om lokaliseringen av den militära flygutbildningen. Arbetsgruppen bestod av två tjänstemän från Försvarsdepartementet. Till gruppen knöts från Försvarsmakten ställföreträdande överbefälhavaren, ställföreträdande chefen för det flygtaktiska kommandot och ytterligare en tjänsteman.

Gruppen inledde sitt arbete med att gå igenom de krav som ställs på en flygplats för att GFU respektive GTU skall vara möjlig att genomföra på ett säkerhetsmässigt godtagbart, effektivt och rationellt sätt.

Ett av kraven i prövningen var att en flygplats av bl.a. flygsäkerhetsskäl måste ha ett bansystem med flera rullbanor, om det utöver GFU förekommer även annan flygverksamhet på flygplatsen, t.ex. annan militär verksamhet eller civilt trafikflyg. Av detta skäl belyste arbetsgruppen möjligheterna till

och kostnaderna för en utbyggnad av bansystemet vid de flottiljflygplatser som har bara en rullbana.

Arbetsgruppen ställde därefter dessa krav för att kunna lokalisera GFU och GTU till flottiljflygplatserna mot den verksamhet som redan bedrivs där för att belysa de faktiska möjligheterna att bedriva verksamheten på respektive flygplats. Utifrån denna prövning fann arbetsgruppen lämpliga, mindre lämpliga eller olämpliga flottiljflygplatser för basering av GFU respektive GTU. Detta ledde till att gruppen kunde utkristallisera två huvudalternativ.

Det följande steget i processen var att pröva de två huvudalternativen mot ett antal urvalsfaktorer. Sådana faktorer var tidsförhållanden i jämförelse med tidpunkterna när flottiljerna i Ängelholm och Uppsala skulle läggas ned, påverkan på Försvarsmaktens insatsorganisation, verksamhetsbetingelserna vid flottiljflygplatserna, frågan om utbildningsstöd vid export av JAS 39 Gripen samt investeringsbehovet.

Resultatet av de prövningarna var att de två huvudalternativen, av skilda anledningar, bedömdes leda till så allvarliga konsekvenser för Försvarsmakten att de inte kunde förordas av arbetsgruppen.

Gruppen bedömde emellertid att det inom ramen för riksdagens beslut i maj 2001 rymdes även andra lösningar än lokalisering till någon eller några av flottiljflygplatserna. För detta fortsatta arbete gällde dock att flygutbildningen måste genomföras vid en befintlig militär flygplats som är ett detachement till, dvs. en avdelning inom en flottilj.

Arbetsgruppen ställde vidare upp kriterier som skulle gälla för det fortsatta urvalsarbetet.
* Lokaliseringen skall uppfylla de grundläggande kraven för att kunna genomföra GFU respektive GTU.
* Verksamhetsförutsättningarna skall medge att GFU och GTU lokaliseras till samma plats.
* Samordningseffekter med annan försvarsmaktsverksamhet skall uppnås.
* På lokaliseringsplatsen skall Försvarsmakten bedriva flygverksamhet både i dagsläget och efter det att F 10 i Ängelholm och F 16 i Uppsala har lagts ned.

Arbetsgruppen konstaterade att vissa andra flygplatser (med militär verksamhet) än flottiljflygplatser uppfyllde dessa krav i olika grad. Det gällde detachementen Säve i Göteborg, Malmen i Linköping och Visby. Malmen, som för närvarande är en avdelning inom F 16, var det detachement som bäst uppfyllde kraven. Gruppen noterade att vid Malmens flygplats är lokaliserat bl.a. följande.
* Verksamhet inom flygstridskrafterna
- Radarspaningsflyget
- Signalspaningsflyget
- Taktisk utprovningsenhet för JAS 39 Gripen
* Annan försvarsmaktsverksamhet med flyganknytning
- Försvarsmaktens helikopterflottilj

- Östgöta helikopterbataljon
- Den grundläggande helikopterutbildningen
* Utöver detta nämnda bedrivs vid Malmen ytterligare verksamhet med flyganknytning.

Arbetsgruppen fann att Malmen uppfyllde de grundläggande kraven för en lokalisering av GFU och GTU. I nästa steg belyste arbetsgruppen ett antal förhållanden vid Malmen som är av betydelse för en eventuell lokalisering av flygutbildningen. Det gällde nuvarande verksamhet, befintlig infrastruktur som bansystem, befintliga lokaler, miljökonsekvenser, verksamhetsbetingelser samt samordningsmöjligheter med annan försvarsmaktsverksamhet. Gruppen tillämpade därefter samma urvalsfaktorer på Malmen som gruppen gjort på flottiljflygplatserna.

När det gällde miljökonsekvenserna konstaterade arbetsgruppen att Malmens flygplats är miljöprövad bl.a. för flygning med JAS 39 Gripen och med helikopter. Bullerisolering vid Malmen skall enligt regeringens beslut i januari 1997 genomföras inom en maxbullergräns om 90 dBA. Flygutbildningen genomförs med flygplan Sk 60. Detta flygplan bullrar betydligt mindre än JAS 39 Gripen. Arbetsgruppen fann att det buller som skulle föranledas av flygutbildningen ligger innanför Gripens maxbullergräns. En lokalisering av flygutbildningen till Malmen skulle därför inte föranleda annat än obetydliga krav på bullerisoleringsåtgärder utöver dem som föranleds av Gripenverksamheten. Gruppen konstaterade också att en lokalisering av flygutbildningen till Malmen innebär att miljöprövningen av flygplatsen måste göras om. I en förnyad miljöprövning kommer bl.a. kraven på bullerisolering vid flygplatsen att bestämmas. Miljöprövningen skall i första instans göras av länsstyrelsen.

När det gällde investeringsbehovet konstaterade arbetsgruppen att en lokalisering av GFU och GTU till Malmen kräver ny- eller ombyggnad av bl.a. flygtjänstlokaler och hangar på Malmen. Gruppen beräknade kostnaderna för dessa investeringar till ca 200 miljoner kronor. I de tidigare omtalade två huvudalternativen med flygutbildningen lokaliserad till någon eller några flottiljflygplatser beräknade gruppen investeringskostnaderna till ca 800 miljoner kronor respektive ca 420 miljoner kronor.

Eftersom alternativet Malmen av flera skäl var det mest fördelaktiga för Försvarsmakten och staten förordade arbetsgruppen detta alternativ.

Under tiden för sitt utredningsarbete hade arbetsgruppen kontakt med externa intressenter. Så lämnades under sommaren och hösten 2001 synpunkter till gruppen av representanter för länsstyrelsen i Östergötlands län och Linköpings kommun. Vidare lämnades synpunkter av länsstyrelserna i Hallands län, Skåne län och Blekinge län samt Region Skåne. Ytterligare synpunkter lämnades av Trafikflyghögskolan inom Lunds universitet och av Saab AB.

Arbetsgruppen redovisade sitt arbete i en rapport som finns i Försvarsdepartementets ärende Fö 2001/ 1545/MIL.

Den fortsatta beredningen i Regeringskansliet

I frågan om vilka behövliga upplysningar och yttranden som skulle inhämtas från berörda myndigheter gjordes följande överväganden. Som framgått var Försvarsmakten väl insatt i arbetsgruppens arbete. Något yttrande från Förvarsmakten över arbetsgruppens rapport var därför inte nödvändigt. Rapporten remitterades till Luftfartsverket som ansvarigt för bl.a. flygtrafiktjänsten, samt till länsstyrelsen i Östergötlands län och Linköpings kommun. Remissinstanserna ansåg att det inte förelåg några hinder mot den föreslagna lokaliseringen eller instämde i förslaget. Försvarsdepartementet fann inget skäl att lämna sammanslutningar och enskilda tillfälle att yttra sig. Departementet ansåg att miljöfrågorna borde bedömas inom ramen för den kommande miljöprövningen av Malmen och alltså inte i ett remissförfarande.

Gemensam beredning ägde rum med Statsrådsberedningen, Finansdepartementet, Utbildningsdepartementet, Miljödepartementet och Näringsdepartementet.

Regeringsbeslutet

Den 20 december 2001 beslutade regeringen att flygutbildningen skulle lokaliseras till Malmen. Beslutet finns som bilaga 3 i utskottskansliets granskningspromemoria.

Regeringens beslut bygger på uppfattningen att det inom ramen för riksdagens beslut var möjligt att lokalisera flygutbildningen till annan militär flygplats än flottiljflygplats. För att uppfylla riksdagens beslut måste denna andra militära flygplats dock organisatoriskt ingå i en flygflottilj. Detta innebar att lokalisering vid ett antal andra militära flygplatser inte var möjlig.

Det har hela tiden stått klart att den militära verksamhet som i dag bedrivs på Malmen, dvs. helikopterflottiljen, det s.k. specialflyget och Försvarets materielverks provverksamhet, kommer att fortsätta även efter nedläggningen av F 16. Det har därför hela tiden också stått klart att ansvaret för detachementet måste föras över till en annan flottilj när F 16 läggs ned.

För regeringens hantering var vidare följande av betydelse. GFU bedrivs i dag vid F 10 i Ängelholm. Den flottiljen skall läggas ned den 31 december 2002. GTU bedrivs i dag vid F 16 i Uppsala. Den flottiljen skall läggas ned den 31 december 2003. Därför måste GFU och GTU omlokaliseras före de nämnda tidpunkterna. Den nya lokaliseringen skall ingå i en av de kvarvarande flygflottiljerna.

Regeringens beslut innebär att GFU och GTU skall omlokaliseras till Malmen. Omlokaliseringen skall göras utan att leda till avbrott i flygutbildningskedjan. Detta innebär att omlokaliseringen av GFU skall

göras 2002-2003 så att GFU kan bedrivas på Malmen fr.o.m. sommaren 2003. Om det inte är möjligt att omlokalisera GFU direkt från Ängelholm till Malmen, t.ex. därför att nödvändiga lokaler inte har hunnit färdigställas på Malmen, skall GFU bedrivas i Uppsala under våren 2003. När den då pågående kursen avslutas under sommaren 2003 skall GFU flytta till Malmen. GTU skall omlokaliseras till från Uppsala till Malmen under hösten 2003.

En viktig del i regeringens beslut är föreskriften att detachementet på Malmen ansvarsmässigt skall föras över från F 16 till F 17 senast den 31 december 2002. Detta innebär att när GFU och GTU omlokaliseras ingår flygverksamheten på Malmen redan i F 17.

Regeringsbeslutet tillgodoser de önskemål som fördes fram i riksdagens tillkännagivande den 16 maj 2001. Stöd för den uppfattningen finns hos majoriteten i försvarsutskottet. Regeringens beslut om lokalisering av den militära flygutbildningen har nämligen nyligen behandlats av försvarsutskottet (bet. 2001/01:FöU6). På sidan 13 i betänkandet antecknas att utskottet har erhållit en särskild föredragning av representanter för Försvarsdepartementet och Försvarsmakten om arbetsgruppens förslag och regeringsbeslutet. Utskottet förklarar härefter att det har ingen erinran mot det regeringsbeslut som fattats mot bakgrund av riksdagens beslut om den militära flygutbildningen. I en reservation (m) och två särskilda yttranden (kd) och (mp) uttalas kritik av samma slag mot regeringsbeslutet som förs fram i granskningsanmälningarna. Betänkandet beräknas bli behandlat av kammaren den 21 mars 2001.

BILAGA A1.1.4

REGERINGSKANSLIET

2002-05-13 SB2002/1940

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -05- 13
Dnr RD 2001/02 :2818

KU:s granskningsärende 2001/02:22 och 32

Som svar på KU:s skrivelse den 30 april 2002 överlämnas en inom Försvarsdepartementet upprättad promemoria.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-05-08

Försvarsdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Ingvar Åkesson

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:22 och 32

Svaret på den fråga som konstitutionsutskottet beslutade ställa vid sammanträdet den 29 april 2002 om beräkningen av kostnaderna för investeringar på Malmen med anledning av lokaliseringen dit av den samlade flygutbildningen är följande. Försvarsdepartementet ser över kostnadsberäkningarna kontinuerligt och bedömer fortfarande att investeringskostnaderna blir ca 200 miljoner kronor.

Ingvar Åkesson

BILAGA A1.2.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 23
Dnr RO 2001/02 :3306

Stockholm den 23 januari 2002

KU bör granska interregnum på skolministerposten

I mitten av vecka 3 2002 meddelades det via medierna att skolminister Ingegerd Wärnersson skulle avgå den 31 januari och så småningom att utbildningsminister Thomas Östros den 1 februari skulle överta uppgiften även som skolminister.

Fredagen den 18 januari och tisdagen den 22 januari underrättades riksdagen om att den sittande skolministern inte avsåg att besvara sammanlagt sex interpellationer. Skälet som lämnades till riksdagen var att skolministern avgår inom kort. Av dessa sex var fem väckta i mycket god tid så att de utan hinder skulle ha kunnat besvaras inom den av Riksdagsordningen stipulerade tiden (RO 6 kap 1 §). Den sjätte väcktes den 17 januari och skulle också ha kunnat besvaras inom samma stipulerade tid. Fyra av de sex interpellationerna var dessutom utsatta att besvaras den 18 januari, vilket alltså inte skedde.

- Interpellationsinstrumentet är en del av riksdagens kontrollmakt. Genom ovan relaterade förfarande har hinder uppstått för riksdagen att utöva denna kontrollmakt genom ett reellt men inte formellt interregnum på skolministerns arbetsområde. För detta har den formellt ansvarige ministern ett ansvar, men även statsministern genom att han har det övergripande ansvaret för att arbetet i regeringen fungerar.

Konstitutionsutskottet bör granska statsministerns och skolministerns ansvar för denna inskränkning.

Ingvar Svensson
riksdagsledamot (kd)

BILAGA A1.2.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-26 SB2002/1552

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 26
Dnr RO 2001/02:3306

KU:s granskningsärende 2001/02:26

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Utbildningsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditions- och rättschefen Magnus Eriksson, tel. 405 1740.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-02-19

Utbildningsdepartementet

KU:s granskningsärende 2001/02:26 Interregnum på skolministerposten

I den promemoria som upprättats inom konstitutionsutskottet med anledning av granskningsanmälan återges ett uttalande av utskottet (1998:99:KU20) där det sägs bl.a.:

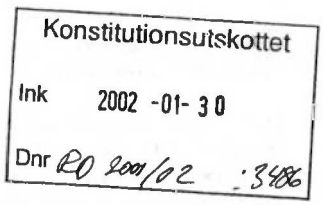
> Även om det inte finns en lagstadgad skyldighet för statsråden att besvara interpellationer är det utskottets bestämda uppfattning att ett statsråd endast i undantagsfall och om synnerliga skäl föreligger bör kunna avstå från att besvara en interpellation.

I samband med att statsrådet Ingegerd Wärnersson meddelade att hon skulle avgå beslutade hon att interpellationerna inte skulle besvaras av henne. Hon gjorde den bedömningen att det med hänsyn till innehållet i interpellationerna och till att hon skulle avgå inom kort förelåg sådana synnerliga skäl som avses i konstitutionsutskottets uttalande.

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Telefonväxel 08-405 10 00
E-post: registrator@education.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Education; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefax 08-723 11 92
Telex 132 84 MINEDUC S

BILAGA A1.3.1

SVERIGES RIKSDAG

Stockholm 2002-01-30

Till konstitutionsutskottet

Jag anmäler härmed till granskning försvarsminister Björn von Sydows beredning av förslag om sotningsmonopolet.

Mina skäl för detta är som följer:

Försvarsutskottet konstaterade i sitt betänkande 1999/2000:FöU5 Samhällets räddningstjänst, m.m. att monopolet inom sotningsväsendet under en lång tid varit föremål för ett omfattande utrednings- och beredningsarbete. Utskottet utgick ifrån att frågan skulle beredas skyndsamt inom Regeringskansliet och att regeringen skulle återkomma till riksdagen med ett förslag i ärendet, senast under nästa riksmöte.

Enligt försvarsministerns svar i interpellationsdebatten med undertecknad tisdagen den 29 januari 2002 kommer inget förslag under detta riksmöte.
Eftersom den efterlysta propositionen inte kommer att föreläggas riksdagen innebär detta att försvarsutskottets tillkännagivande inte hörsammats.

Konstitutionsutskottet bör därför granska om och på vilket sätt regeringen följt upp försvarsutskottets uttalande.

Gunnel Wallin

Gunnel Wallin

TEL: 08-786 44 32 • FAX: 08-10 84 69
BESÖKSADRESS: Myntorget 2 • E-POST: gunnel.wallin@riksdagen.se

SVERIGES RIKSDAG • 100 12 STOCKHOLM • TEL 08-786 40 00

BILAGA A1.4.1

Ink 2002 -01- 31
Dnr 2001/02 8353

2002-01-30

Granskningsanmälan. Regeringens uppdrag avseende ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard..

Den 26 april 2001 kom Försvarsutskottets betänkande angående samhällets räddningstjänst. I detta betänkande framhålls att Sverige idag saknar gemensamma och effektiva moderna system som underlättar kontakterna mellan polis, brandkår, räddningstjänst, ambulanser, sjukvård. Det påpekas att ett lämpligt system består i radiokommunikation baserad på TETRA-systemet, att Statskontoret tidigare fått i uppdrag att upphandla detta system och att diskussionerna om detta pågått under längre tid utan att nödvändig överenskommelser träffats. Betänkandet underströk att tiden var lämplig att införa systemet och att det skulle varit olyckligt om regeringen inte fann en lösning så att Statskontoret kunde fullfölja sitt uppdrag.

Regeringen uppdrog genom beslut den 17 augusti 2000 åt Statskontoret att genomföra en upphandling av ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard eller likvärdigt. Statskontoret överlämnade den 2 april en delrapport till regeringen. I delrapporten konstaterade Statskontoret att det inte fanns någon möjlighet att fullfölja uppdraget med nuvarande direktiv och förutsättningar. Statskontoret ansåg att det krävdes flera ställningstaganden/bemyndiganden för att uppdraget skulle kunna drivas vidare; bemyndigande att garantera en viss minsta trafikvolym, förnyat tillståndsförfarande enligt telelagen och lagen om radiokommunikation, bemyndigande att förbereda bildande av ett aktiebolag som skulle förhandla med operatören. Svar på dessa frågor skulle ha lämnats till Statskontoret senast den sista maj 2001 om gällande tidsplan skulle följas. Inget svar från regeringen inkom vid angiven tidpunkt.

I enlighet med sitt uppdrag hade Statskontoret tillsammans med Rikspolisstyrelsen sänt en skrivelse till regeringen den 15 juni 2001. Ämnet var behovet av ett nytt radiokommunikationssystem för polisen. Den tekniska livslängden för det system S-80 som nyttjas i storstäderna är i princip slut. Därtill kommer att polisen till följd av bl.a. domstolsbeslut inte kan nyttja nuvarande frekvenser för S-80 efter den sista december 2003 och då riskerar att stå utan radiokommunikation i storstäderna. Det konstaterades i brevet att om något besked från regeringen inte förelåg den 1 september tvingas Rikspolisstyrelsen påbörja en egen upphandling av ett radiokommunikationsnät för polisväsendet i storstäderna. Något besked från regeringen kom inte. Detta innebär att Statskontoret inte kan fullfölja uppdraget att ta fram ett gemensamt radiokommunikationssystem för "public safety".

Resultatet av denna kedja av beslut som aldrig har kommit är tydligt: Ansträngningen att arbeta för ett gemensamt kommunikationssystem för många aktörer engagerade i olika räddningstjänster har inte skapat en plattform för organiserat arbete. Avsaknaden av direktiv och ställningstaganden från regeringen har förlamat hela processen. Konstitutionsutskottet bör därför granska regeringens hantering av ärendet rörande radiokommunikationssystemet baserat på TETRA-standard.

Ana Maria Narti (fp)

Ana Narti

BILAGA A1.4.2

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 01
Dnr 2001/02 : 3578

Till konstitutionsutskottet
Konstitutionsutskottet bör granska regeringens hantering av det s.k. Tetrasystemet.

Bakgrunden är följande: Ända sedan 1990-talets mitt har behovet av ett för den s.k. "public-safetysektorn" gemensamt system för radiokommunikation stått klart. Redan i december 1996 redovisade t. ex. RPS behovet i en rapport till regeringen och i juni 1997 tillsattes den första av regeringens utredningar i frågan. Utredaren presenterade sitt förslag i december 1998. Hans slutsats var att "ett rikstäckande Tetrasystem bör....anskaffas och utgöra basen för radiokommunikation för samhällsviktiga användare."

Under 1999 och fram till i februari 2000 rör sig frågan inte framåt men berörs i en interpellationsdebatt där statsrådet Mona Sahlin redovisar att regeringen välkomnar strävan att samarbeta kring ett nytt radiokommunikationssystem och har avsatt frekvensurymme för detta ändamål.

I augusti 2000 ges Statskontoret av regeringen i uppdrag att upphandla ett gemensamt radiokommunikationsssytem för all samhällsviktig verksamhet baserat på s.k. TETRA-standard. Uppdraget skulle redovisas den 1 februari 2002.

Redan den 6 april 2001 redovisade Statskontoret att det "inte finns någon möjlighet att fullfölja uppdraget med nuvarande direktiv och förutsättningar" men får inte någon reaktion från regeringen. Statskontoret hemställde i en skrivelse till regeringen den 21 september 2001 att få avbryta regeringens uppdrag med anledning av att regeringen enligt Statskontoret inte hade återkommit till Statskontoret med anledning av begärda ställningstaganden och bemyndiganden samtidigt som man erfarit att Justitiedepartementet givit RPS klartecken att påbörja arbetet med att utarbeta en egen kravspecifikation för polisens behov i storstadslänen.

I maj 2001 fattade riksdagen, på förslag av ett enigt försvarsutskott, beslut om ett tillkännagivande till regeringen med tydlig innebörd. Utskottet framhöll bl. a. att man såg "med stor oro på en utveckling där Statskontoret inte skulle kunna fullfölja upphandlingen till följd av det uppkomna läget." och att "Det skulle därför vara synnerligen olyckligt om regeringen inte snarast hittar en lösning som leder till att Statskontoret kan fullfölja sitt uppdrag inom de angivna tidsramarna."

I ytterligare ett beslut gav riksdagen i december 2001 som sin mening regeringen tillkänna bl. a. " att detta (*radiokommunikationsssytemet*) skall byggas på ett sådant sätt och med så hög kvalitet att förutsättningarna finns att det på sikt kan utvecklas till ett landstäckande gemensamt system för andra samhällsviktiga verksamheter, såsom kommunal och statlig räddningsjänst, kustbevakning, tull, hälso- och sjukvård, Försvarsmaktens verksamhet, SOS alarmering m.m." Tillkännnagivandet gjordes med anledning av konstaterandet att RPS påbörjat arbetet med ett nytt radiokommunikationsssystem, något som tvingats fram p.g.a. att den tekniska livslängden kräver detta.

Regeringen, och ytterst statsministern, har enligt min mening, genom en förhalning av ärendet försuttit möjligheten att lägga grunden för ett system som såväl regeringens ledamöter i återkommande interpellationsdebatter talat sig varma för, som riksdagen i sina beslut konfirmerat behovet av. Genom denna senfärdighet har man tvingat fram en situation där Rikspolisstyrelsen tvingats agera på egen hand för att lösa sina egna allra

mest primära behov i storstadslänen utan den helhetssyn som frågan kräver. Genom att skjuta frågan till en myndighet – Statskontoret – utan att varken ge besked eller bemyndiganden i tid har regeringen under lång tid undandragit sig ansvaret för frågans hantering.

Denna hantering, grundad på oförmåga till helhetssyn över departementsgränserna, har åsamkat medborgarna stor skada och riskerar nu att leda till en utveckling som gör att de goda föresatser som återkommande redovisats inte kan uppfyllas.
Konstitutionsutskottet bör granska huruvida regeringen handlagt detta ärende på ett sätt som står i överensstämmelse med de allmänna krav på beredning som kan ställas på regeringen.

Stockholm 2002-02-01

Henrik Landerholm
riksdagsledamot (m)

BILAGA A1.4.3

REGERINGSKANSLIET

2002-05-13 SB2002/4764

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -05- 13
Dnr RD 2001/02 :3531

KU:s granskningsärende 2001/02:29 och 33

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditions- och rättschefen Åsa Kastman Heuman, tel. 405 3604.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post, registrator@primeminister.ministry.se
X.400, S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-05-08

Näringsdepartementet

Rättssekretariatet
Camilla Amnér
Telefon 08-405 36 72
Telefax 08-405 24 52

KU:s granskningsärenden 2001/02:29 och 33

Bakgrund

Det grundläggande problemet i fråga om det gemensamma radiokommunikationssystemet är att TETRA standarden innebär en mycket ambitiös men också kostnadskrävande kommunikationslösning. De viktigaste användarna av systemet finns hos stat (bl.a. polisen), kommun (räddningstjänsten) och landsting (ambulanser). Bland de tänkta användarna är det främst polisen som närmast i tiden har ett behov av att förnya delar av sin radiokommunikation. För att inte polisens investering skall bli för kostnadskrävande krävs en delning av kostnaderna mellan användarna av den gemensamma delen av investeringarna. Det finns förhoppningar att även privata användare skall delta i projektet, vilket skulle underlätta finansieringen samtidigt som det kan komplicera beslutsprocessen. Den konkreta viljan och förmågan hos de tänkta användarna att betala har varit svår att bedöma, bl.a. eftersom kostnaderna för den enskilda myndigheten, kommunen eller det enskilda landstinget är beroende av hur stor del av investeringen som betraktas som gemensam och hur denna del skall finansieras. Vidare har det varit svårt att få en tydlig bild av hur mycket dagens kommunikationssystem kostar användarna. Även användarna har därför svårt att bedöma hur mycket de är beredda att betala för en ny lösning. Den som finansierar ett system av detta slag skulle därför stå en stor risk. – Sammanfattningsvis är ärendet ovanligt komplicerat och varje moment i beredningen tar därför längre tid än i ett rutinärende.

Svar på fråga 1

Betänkandet Ett tryggare Sverige – Ett gemensamt system för mobil kommunikation (SOU 1998:143) inkom till Kommunikationsdepartementet den 15 december 1998 och överflyttades till Näringsdepartementet den 1 januari 1999 i och med den sammanslagning av departement som då skedde. Betänkandet skickades

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Jakobsgatan 26
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-411 36 16
E-post: registrator@industry.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Industry; P=Ministry; A=SIL; C=SE

ut på remiss den 11 januari 1999. Remisstiden var 3 månader. Det inkom 62 remissvar och övriga yttranden varav det sista inkom den 28 juni 1999. Remissammanställningen var klar den 12 april 2000.

Som framgår av uppgifterna ovan kunde arbetet med remissammanställningen påbörjas först efter sommaruppehållet 1999. Den dittills ansvarige handläggaren beviljades tjänstledighet för att pröva en ny anställning med början den 1 juli 1999. Ärendet fick då överföras på en annan handläggare som fick läsa in betänkandet och sätta sig in i frågan. Handläggaren fick ta kontakter och hålla möten med bl.a. utredaren och tänkbara användare för att komplettera materialet för att kunna sätta sig in i frågan. Det ska tilläggas att betänkandet avsåg tekniskt och även i övrigt komplicerade frågor och remissvaren var omfattande och detaljerade. Remissutfallet var också "spretigt". Sammantaget gjorde dessa omständigheter att arbetet med remissammanställningen inte kunde avslutas förrän den 12 april 2000.

Svar på fråga 2

Statskontoret överlämnade den 6 april 2001 två delrapporter till regeringen benämnda Upphandling av ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA standard - Omfattning, inriktning och finansiering samt Upphandling av ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA standard - Radionätets drifts- och investeringskostnader. Delrapporten Omfattning, inriktning och finansiering innehöll begäran om vissa ställningsstaganden senast den 31 maj 2001. De frågor som krävde ställningstaganden var främst finansieringen men också vissa juridiska och organisatoriska problem.

Båda delrapporternas innehåll föranledde ytterligare frågor och behov av kompletteringar från Statskontoret. Regeringskansliet hade därför regelbunden kontakt med Statskontoret efter rapporternas avlämnande och begärde in de beräkningar och förtydliganden som behövdes bl.a. för beredningsarbetet. Beredningsarbetet var omfattande eftersom det involverade flera departement som hade att bedöma rapporternas frågeställningar. Departementen behövde i sin tur samråda med respektive berörda myndigheter och tänkbara användare.

Post- och telestyrelsen fick den 27 september 2001 regeringens uppdrag att utreda hur kraven i telelagen (1993:597) och lagen (1993:599) om radiokommunikation på ett allmänt inbjudningsförfarande vid viss frekvenstilldelning förhåller sig till möjligheten att genomföra en upphandling av radiokommunikationssystem enligt lagen (1992:1528) om offentlig upphandling.

När det gällde finansieringen gjorde regeringen i beslut den 8 november 2001 bedömningen att det då saknades förutsättningar att finansiera ett fullt utbyggt gemensamt och landstäckande

radiokommunikationssystem baserat på TETRA standard eller annat likvärdigt system. Regeringen ansåg därför att utbyggnaden av ett sådant system borde påbörjas i begränsad skala och ske stegvis. Rikspolisstyrelsen hade tagit initiativ i den riktningen för att säkra myndighetens behov av ett fungerande radiokommunikationssystem i storstadslänen från och med 2004. Rikspolisstyrelsen hade också för avsikt att försöka engagera andra systemanvändare. Regeringen ansåg att det fanns behov av att skapa en tydligare bild av hur och när tänkbara användare av ett nationellt system var intresserade av att ansluta sig till det. För att få bästa möjliga underlag ansåg regeringen att det var nödvändigt att kartlägga användarnas intresse att bruka systemet och finansiera utbyggnaden och att tydliggöra tänkta användares önskemål i fråga om organisatoriska frågor. Regeringen beslutade därför att avbryta Statskontorets uppdrag och att en förhandlingsman skulle tillsättas för att föra en dialog med tänkbara användare av ett nationellt radiokommunikationssystem baserat på TETRA standard eller annat likvärdigt system, om hur, när och till vilken kostnad dessa kunde och ville ansluta sig till systemet.

Som framgår av redogörelsen ovan för ärendets handläggning var den tid inom vilken Statskontoret önskade besked om ställningstaganden i olika avseenden alldeles för kort med hänsyn främst till ärendets komplicerade natur. Statskontoret hölls emellertid genom de löpande kontakterna mellan Regeringskansliet och myndigheten underrättat om arbetets fortgång i departementet.

Svar på fråga 3

Då det gäller vilka åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens tillkännagivanden den 16 maj och den 6 december 2001 hänvisas till redogörelsen för ärendets behandling under svaret på fråga 2. Utredningsuppdraget som lämnades till Post- och telestyrelsen den 27 september 2001 har redovisats till Regeringskansliet den 31 januari 2002. Utredningen är utsänd på remiss till den 21 maj 2002. Det till förhandlingsmannen den 8 november 2001 lämnade uppdraget redovisades den 27 mars 2002. Ärendet bereds vidare inom Regeringskansliet.

Svar på fråga 4

Olika skrivelser och rapporter har inkommit från Kommittén för radiosamordning under perioden 1994–1996. Under denna tid och fram till den 7 oktober 1998 var Ines Uusmann kommunikationsminister och hade samordningsansvaret för ärendet. Därefter har statsrådet Mona Sahlin haft detta ansvar.

BILAGA A1.5.1

Riksdagsledamot
Åsa Torstensson

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -12- 13
Dnr 300-2597-2001/02

Stockholm 2001-12-13

Till konstitutionsutskottet

Anmälan till granskning av demokratiminister Brita Lejons handläggning av kommundelning avseende stadsdelen Torslanda.

Jag vill härmed anmäla demokratiminister Brita Lejons handläggning av frågan om en delning av Göteborgs kommun avseende stadsdelen Torslanda.

Bakgrunden för min anmälan är följande:

Frågan om bildandet av Torslanda kommun väcktes genom en ansökan 1997. Efter utredning av kommunförbundet och kammarkollegiet konstaterades att en delning skulle kunna medföra bestående fördel för såväl Göteborg som Torslanda; att det vid en delning skulle bildas två bärkraftiga kommuner såväl ekonomiskt som befolkningsmässigt, att det finns ett starkt stöd för en delning i Torslanda samt att det skall tas särskild hänsyn till folkviljan i Torslanda

I den rådgivande folkomröstningen röstade 66 % av torslandaborna för en delning. I hela kommunen röstade 75 % mot, vilket sett mot bakgrund av att Torslandas befolkning utgör ca 3,5 % av hela kommunens befolkning inte är särskilt anmärkningsvärt.

Trots kammarkollegiets och kommunförbundets yttranden samt det tydliga utfallet i folkomröstningen avslog regeringen i mars 2000 ansökan.

Sedan regeringens avslag har riksdagen hanterat såväl frågan om kommundelningar i allmänhet som frågan om Torslanda. I betänkande 2000/01:BoU11 anförde utskottet att det framstår "som naturligt att redan nu ompröva frågan om att bilda Torslanda kommun. Indelningslagen ger också regeringen möjlighet att på eget initiativ ta upp frågan om att dela en kommun. Frågan kan därför prövas på nytt utan att en ny ansökan lämnas in."

Torsdagen 13 december 2001 prövade regeringen på nytt frågan om bildande av Askims kommun mot bakgrund av en förnyad ansökan. Enligt demokratiministerns pressekreterare prövade dock inte regeringen frågan om Torslanda kommun då ingen ny ansökan kommit in. I en intervju i GT samma dag säger pressekreteraren bl.a. att

SVERIGES RIKSDAG

"Torslanda är inget ärende. /.../ De har inte kommit in med någon förnyad ansökan. /.../ Vilket gör att det där är jäkligt knepigt." Uppenbarligen har demokratiministern i beredningen, om intervjun ger en rättvisande bild av ärendet, helt bortsett från innehållet i riksdagens tillkännagivande till regeringen, som innebar att riksdagen inte menar att det behövs en ny ansökan. Demokratiministerns vägran att tillmötesgå riksdagens begäran har inneburit att ärendet dessutom förhalat på ett sätt så att ett förnyat beslut om kommundelning svårligen kommer att kunna underställas riksdagen inför valet 2002. Konstitutionsutskottet bör därför granska demokratiministerns beredning av riksdagens beslut.

Åsa Torstensson

BILAGA A1.5.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-21 SB2002/1398

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 21
Dnr RD 2001/02 : 2597

KU:s granskningsärende 2001/02:21

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är rättschefen Olle Abrahamsson, tel. 405 4792.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primaminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primaminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-02-21

Justitiedepartementet

Statssekreteraren
Hans-Eric Holmqvist

Statsrådsberedningen
Departementsrådet Bo Malmqvist

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:21 Statsrådet Britta Lejons handläggning av frågan om delning av Göteborgs kommun avseende stadsdelen Torslanda

Statsrådsberedningen har begärt underlag för svar från Justitiedepartementet med anledning av att konstitutionsutskottet med översändande av en promemoria i ärendet beslutat att hos Regeringskansliet begära följande redogörelser och kommentarer till vad som anförs i granskningsanmälan.

1. En redogörelse för hur frågan om delningen av Göteborgs kommun avseende stadsdelen Torslanda har behandlats. Av redogörelsen bör särskilt framgå hur ärendet har behandlats efter riksdagens beslut den 6 april 2001 avseende betänkandet 2000/01:BoU11 (rskr. 2000/01:187).

2. En redogörelse för handläggningen av det ärende gällande Torslanda kommun som nu är under beredning (enligt departementsrådet Barbro Rosensvärd i en artikel i Göteborgsposten den 23 januari 2002).

3. Kommentarer i övrigt till vad som anförs i granskningsanmälan.

Justitiedepartementet lämnar följande underlag.

1. Torslandabor ansökte i februari 1997 hos Kammarkollegiet om att kollegiet skulle utreda om Torslanda och Björlanda församlingar genom kommundelning kunde göras till en egen kommun samt att folkomröstning skulle anordnas. Sedan kollegiet utrett och remissbehandlat ärendet, varvid bl.a. framkom

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Rosenbad 4
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-20 27 34
E-post: registrator@justice.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Justice; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

att Göteborgs kommun motsatte sig en delning, avslog kollegiet genom beslut den 18 juni 1999 ansökan om delning. Sedan beslutet överklagats till regeringen avslog regeringen ansökan genom beslut den 23 mars 2000 (Ju1999/3413/K). Genom beslutet avslutades således det överklagade ärendet hos regeringen.

Den 6 april 2001 beslöt riksdagen att tillkännage regeringen vad bostadsutskottet anfört om bildande av Torslanda kommun i sitt betänkande Förnyad behandling av vissa indelnings- och länsstyrelsefrågor (bet. 2000/01:BoU11, rskr. 2000/01:187). Utskottet hänvisade i betänkandet till vad det anfört i betänkandet 2000/01:BoU7.

I sist nämnda betänkande hänvisade utskottet bl.a. till att de förutsättningar som indelningslagen ställer upp för att en kommundelning skall kunna komma till stånd var föremål för översyn av Kommundemokratikommittén. Utskottet anförde att det kunde förutsättas att det lokala inflytandet vid kommundelningar i framtiden kommer att kraftigt stärkas. Även med tanke på den opinion för en delning som finns i Torslanda kommundel framstod det enligt utskottet som naturligt att redan nu ompröva frågan om att bilda Torslanda kommun. Utskottet framhöll också att indelningslagen ger regeringen möjlighet att på eget initiativ ta upp frågan om att dela en kommun och att frågan därför kunde prövas på nytt utan ett en ny ansökan lämnades in.

Riksdagens skrivelse 2000/01:187 inkom till Justitiedepartementet den 9 april 2001 (Ju2001/2953).

Kommundemokratikommittén (Ju 2000:3) avlämnade i juni 2001 sitt huvudbetänkande Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting (SOU 2001:48). Enligt kommittén var någon förändring av själva proceduren från ansökan till eventuellt beslut om indelningsändring inte påkallad. Däremot ansåg kommittén att det vore önskvärt att det tillskapas en möjlighet till extraval, så att en beslutad indelningsändring kan genomföras inom kortare tid än vad som nu är möjligt. De författningsändringar som kommittén ansåg behövliga för att möjliggöra ett sådant extraval ansågs inrymma stor komplexitet och därför behöva utredas i annat sammanhang.

Den 27 september 2001 beslutade regeringen att genom tilläggsdirektiv ge Kommundemokratikommittén ytterligare ett uppdrag (dir. 2001:75). Direktivet innebär att kommittén bl.a. skall se över förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar i landstings- och kommunindelningen. Enligt direktivet skall kommittén även överväga om regeringen skall ges möjlighet att

besluta om extra val vid större indelningsändringar. Kommittén skall också överväga om regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, skall kunna föranstalta om folkomröstning i sådana områden som berörs av en ansökan om indelningsändring. Vilken tyngd befolkningens inställning i en indelningsfråga bör ha är något som skall övervägas i detta sammanhang. Tilläggsuppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2002.

I en interpellationsdebatt i riksdagen den 27 november 2001, som var föranledd bl.a. av interpellation 2001/02:76 av Anneli Enochson (kd) om Torslanda, påpekade Britta Lejon att regeringen är skyldig att bedöma ärenden rörande kommunindelningar enligt gällande lagstiftning och inte utifrån eventuella förslag som en utredning kan komma att lägga. Hon påpekade också att regeringen redan en gång prövat frågan om Torslanda. Under debatten anförde Britta Lejon också att om regeringen skall ha någon anledning att ta initiativ i ärendet, samtidigt som en utredning ser över hela lagstiftningens utformning, måste det föreligga någon ny information eller en ny omständighet som gör att regeringen kan komma till en annan bedömning i sakfrågan. Några sådana omständigheter hade enligt statsrådet inte framkommit.

Efter riksdagens tillkännagivande i april 2001 inkom till Justitiedepartementet också flera brev med förfrågningar om när regeringen skulle ta ställning till riksdagens uppmaning att ompröva Torslanda kommundels möjlighet att bli egen kommun. Bland annat i ett brevsvar den 5 september 2001 angav Britta Lejon att tillkännagivandet var under beredning men att hon inte vid denna tidpunkt var beredd att ange när regeringen avsåg att ta ställning till tillkännagivandet.

Vid en uppvaktning på Justitiedepartementet den 26 juni 2001 redovisade Johan Grundén m.fl. från Nätverket för Torslandas Framtid sin syn på varför Torslanda borde bli en egen kommun. Vid mötet deltog från departementets sida Britta Lejons två politiska sakkunniga samt en tjänsteman från departementets kommunenhet.

I ett brevsvar den 12 december 2001 till Johan Grundén anförde Britta Lejon att indelningslagen var föremål för översyn av Kommundemokratikommittén. Det fanns enligt brevsvaret ingen laglig möjlighet för regeringen att bedöma ärenden rörande kommunindelning utifrån eventuella förslag en utredning kan komma fram till och att indelningslagen i dess nuvarande lydelse alltså fortfarande gällde. I brevsvaret angav Britta Lejon också att

någon omprövning av regeringens tidigare beslut rörande Torslanda kommundel därför inte skulle komma att ske.

Riksdagens skrivelse 2000/01:187 avseende betänkandet 2000/01:BoU11 är numera slutbehandlad. Bland annat med anledning av mom. 2 och 3 i bet. 2000/01:BoU11 beträffande bildande av Torslanda och Ljungskile kommuner har regeringen gett Kommundemokratikommittén i tilläggsuppdrag (dir. 2001:75) att se över förutsättningarna för och förfarandet vid ändringar i landstings- och kommunindelningen samt lämna förslag till behövliga lagändringar. Uppdraget skall vara redovisat senast den 31 mars 2002.

2. I ett brev ställt till statsrådet Britta Lejon den 16 december 2001 hemställde Johan Grundén, som företrädare för Nätverket för Torslandas Framtid, "att regeringen avslutar beredningen av ärendet och omprövar beslutet om Torslanda kommun enligt nu gällande lagstiftning innan årsskiftet, så att återbildande av vår kommun kan ske till den 1 januari 2003" (Ju2001/8287). Justitiedepartementet uppfattade denna begäran som en ansökan om kommundelning och beslutade den 21 december 2001 att överlämna ansökan till Kammarkollegiet.

I sammanhanget bör anmärkas att enligt 1 kap. 20 § lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting (indelningslagen) kan en fråga om ändring i den kommunala indelningen väckas av en kommun eller medlem av en kommun, som skulle beröras av ändringen. Ansökningen om en sådan ändring skall enligt samma lagrum inges till Kammarkollegiet.

Kammarkollegiet överlämnade med eget yttrande ansökan till regeringen den 2 januari 2002. I sitt yttrande anför kollegiet att det inte framkommit något nytt i sak sedan kollegiet och regeringen avgjorde det förra ärendet, att det därför saknas skäl att ytterligare utreda ärendet samt att det med hänsyn till regeringens hittillsvarande praxis också saknas skäl för kollegiet att ompröva sitt tidigare beslut. Kammarkollegiet hänvisar i yttrandet till 1 kap. 4 § indelningslagen och till att avslagsrätten enligt specialmotiveringen till nämnda lagrum (prop. 1978/79:157 s. 104) bör utnyttjas när avgörande skäl talar emot en indelningsändring och frågan inte är politiskt kontroversiell, att politiskt känsliga ärenden alltid bör underställas regeringens prövning samt att kollegiet med hänsyn till vad som nu anförts och riksdagens beslut i april 2001 finner att Johan Grundéns ansökan skall överlämnas till regeringen. Av yttrandet framgår att en kopia av detsamma skickats till Johan Grundén, Göteborgs

kommun, kommunkansliet, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Västra Götalandsregionen, Regionens Hus,

Johan Grundén, har därefter som företrädare för Nätverket för Torslanda Framtid, inkommit med ytterligare skrivelser i ärendet den 15 januari och den 8 februari 2002.

Britta Lejon träffade vid ett besök i Göteborg den 30 januari 2002 representanter från Nätverket för Torslandas Framtid. Hon framförde då att tjänstemännen ännu inte hade föredragit ärendet för henne, men att det hon hittills hört från tjänstemannahåll var att det vid denna tidpunkt ännu inte skulle föreligga några nya omständigheter som gjorde att regeringen skulle kunna fatta något annorlunda beslut än tidigare.

Regeringen har den 21 februari 2002 avslagit ansökan med motivering att det sedan den tidigare prövningen inte framkommit något nytt i sak av betydelse för utgången i ärendet sedan den tidigare prövningen och att det därför inte finns anledning för regeringen att frångå sitt tidigare ställningstagande i frågan (Ju2002/50/K).

3. I granskningsanmälan ifrågasätts Britta Lejons handläggning från i huvudsak den utgångspunkten att riksdagens tillkännagivande i frågan om bildande av Torslanda kommun innebar att regeringen på eget initiativ hade bort ompröva sitt tidigare beslut i samma fråga. I anmälan görs gällande att Britta Lejon i beredningen bortsett från riksdagens tillkännagivande och att detta inneburit att ärendet förhalats så att ett förnyat beslut om kommundelning svårligen kommer att kunna underställas riksdagen inför valet 2002. Justitiedepartementet vill kommentera granskningsanmälan på följande sätt.

Justitiedepartementet beklagar om de muntliga besked i frågan om Torslanda som lämnats av olika tjänstemän i Justitiedepartementet har uppfattats som motstridiga eller på annat sätt oklara. Det förhöll sig emellertid så att sedan regeringen i mars 2000 avgjort det överklagade ärendet fanns det inte förrän i mitten av december 2001 något ärende i Justitiedepartementet som utgjorde en framställning från en part om ny prövning. Utan en sådan framställning hade regeringen på eget initiativ kunnat ta upp saken på nytt, om regeringen funnit anledning att ändra det tidigare regeringsbeslutet. Några nya omständigheter hade emellertid inte framkommit och inte heller i övrigt fanns det anledning till en ändrad bedömning. Detta förhållande påverkades inte av riksdagens tillkännagivande i skrivelse 2000/01:187. Riksdagens tillkännagivande behandlades av regeringen genom de ovan nämnda tilläggsdirektiven till

Kommundemokratikommittén. Tillkännagivandet är i sig inte någon sådan ny omständighet som kan ge anledning till en ändrad bedömning av det aktuella indelningsärendet. Regeringens prövning av indelningsfrågan i ett särskilt fall måste nämligen – givetvis – grundas uteslutande på de kriterier som är angivna i nu gällande indelningslag.

Avslutningsvis kan påpekas att ett förvaltningsbeslut om kommundelning enligt indelningslagen inte, som anmälaren synes tro, skall underställas riksdagen för att bli gällande.

Hans-Eric Holmqvist
Statssekreterare

BILAGA A1.6.1

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 04
Dnr PD 2001/02 :3607

Stockholm 2002-02-01

Till
Konstitutionsutskottet

Vi hemställer att konstitutionsutskottet granskar statsrådet Britta Lejons och Regeringens handläggning av frågan om Heby kommuns läns och landstingskommun-tillhörighet.

Motivering

Mot bakgrund av resultatet av folkomröstningen i Heby kommun beslöt Heby kommunfullmäktige 1998-11-09 enhälligt om att framställan inges till regeringen om att Heby kommun snarast överförs till Uppsala län. Berörda län och landsting yttrade sig i ärendet varefter Kammarkollegiet framtog en omfattande utredningsrapport vars slutsatser var

- samtliga kriterier som indelningslagen ställer upp som villkor för en indelningsändring är uppfyllda
- effekterna på landstingens ekonomi och verksamhet i stort blir acceptabla vid en indelningsändring
- Heby kommuns uppfattning bör tillmätas stor vikt när det gäller ärendets fortsatta prövning.

Efter bl.a. remissbehandling av rapporten föreslog Kammarkollegiet i yttrande till justitiedepartementet 2000-09-26 att Heby kommuns framställan skulle bifallas.

Ärendet kom därefter att vila i justitiedepartementet i nära sju månader innan regeringen på föredragning av Britta Lejon fattade sitt beslut den 19 april 2001. Regeringen avslog därvid ansökan med felaktigt åberopande av just faktorer som grundligt utretts av Kammarkollegiet, nämligen främst hur läns och landstingskommunbytet skulle påverka sjukvården i de berörda kommunerna. Några nya eller andra sakligt grundade argument mot ett länsbyte kunde regeringen inte

TEL: 08-786 45 55 • MOBIL: 0703-22 94 03
BESÖKSADRESS: Myntторget 2 • E-POST: [redacted]

SVERIGES RIKSDAG

åberopa, vilket föranleder misstanke om att ovidkommande eller dolda beslutskriterier kom att styra beslutet.

Att regeringen utifrån gällande indelningslag ansåg sig helt kunna sätta sig över ställningstagandet från den sakkunniga statliga myndigheten och folkomröstningens resultat föranledde bostadsutskottet att i sitt betänkande 2000/01: BoU13 behandla frågan i samband med besvarande av motioner. Utskottet föreslog därvid att riksdagen skulle tillkännage för regeringen att en utredning tillsätts med syfte att öka medborgarnas inflytande över sådana förändringar i läns- och landstingsindelningen som gäller deras kommun. *Utskottet utgick vidare från "att regeringen, efter ett riksdagen bifall till utskottets förslag, kommer att avgöra indelningsfrågor i enlighet med riksdagens ställningstagande, vilket bör bli fallet om Heby kommun förnyar sin ansökan".* Den 12 juni 2001 beslutade riksdagen i enlighet med utskottets förslag.

Genom beslut i Heby kommunfullmäktige den 18 juni 2001 förnyade därefter kommunen sin ansökan om länsbyte. I denna åberopade kommunen Kammarkollegiets tidigare yttrande samt nu även riksdagens ställningstagande genom bostadsutskottets uttalande.

Trots den brådska som förelåg i ärendet lät statsrådet Lejon, som också inom regeringen tilldelats ett särskilt ansvar för förvaltningspolitiska frågor, ansökan ligga utan åtgärd på departementet i över två månader. Först den 29 augusti 2001, när bl.a. massmedia börjat intressera sig för ärendets handläggning, överlämnades ansökan till Kammarkollegiet, som därefter lät handlägga ärendet föredömligt snabbt och inkom med sitt yttrande till regeringen, (diarieförd 17 september 2001). I ett skriftligt svar i riksdagen den 18 september 2001 till undertecknad Lennart Hedquist förbigår statsrådet Lejon helt att svar redan inkommit från Kammarkollegiet och låter därvid påskina att ärendet skulle kunna komma att avgöras av Kammarkollegiet genom avslag. I själva verket hade Kammarkollegiet ånyo tillstyrkt ansökan genom att hänvisa till sitt tidigare ställningstagande.

Den 4 oktober 2001 stod ärendet upptaget på listan till regeringssammanträdet, men lyfts ur på sammanträdet. Den allmänna motionstiden i riksdagen gick ut den 5 oktober 2001, varför preciserade motionsyrkanden i frågan mot bakgrund av att regeringen avslagit ansökan omöjliggjordes.

Regeringen avgjorde därefter ärendet 11 oktober 2001 och avslog Heby kommuns förnyade ansökan i strid med det i riksdagen behandlade uttalandet från bostadsutskottet. Regeringen åberopade att inget nytt framkommet i ärendet trots riksdagens beslut och trots att det skäl för avslag som angavs i april 2001 nu blivit än

mer inaktuellt p.g.a. det utbyggda valfrihetsavtal som slutits mellan bl.a. Västmanlands läns landsting och Uppsala läns landsting.

Det går inte att frigöra sig från misstanken att statsrådet Lejons och regeringens avsikt hela tiden varit att sätta sig över folkomröstningsresultatet och den sakkunniga utredning som Kammarkollegiet utfört i ärendet. Genom att låta ärendet handläggas på ett oförsvarligt sätt med helt omotiverade tidsutdräkter i många moment har statsrådet Lejon vidare avsevärt försvårat för den majoritet i riksdagen som eftersträvar en ny handläggningsordning av indelningsfrågor att komma till uttryck så att Heby-ärendet påverkas. Att en "demokratiminister" förfar på detta sätt bör bli föremål för särskild granskning av konstitutionsutskottet.

BILAGA A1.7.1

Bilaga

Beskrivning av exemplifierande ärenden

Förebyggande av organiserad brottslighet (Ju)

Torsdagen den 26 november 1998 beslutade regeringen (Ju) att för Sveriges del anta en resolution om förebyggande av organiserad brottslighet genom utarbetandet av en övergripande strategi för dess bekämpning.

Fredagen den 27 november 1998 informerade och samrådde regeringen med EU-nämnden inför ministerrådsmötet den 3 och 4 december 1998 (rättsliga och inrikes frågor) om antagande av rådets resolution om förebyggande av organiserad brottslighet.

Av underlagsmaterialet från Regeringskansliet framgår dels att utkastet till resolution tagits fram av det österrikiska ordförandeskapet (Österrike var EU:s ordförandeland hösten 1998), dels att Sverige lagt en parlamentarisk reservation på utkastet i avvaktan på behandling inför riksdagens justitieutskott och EU-nämnd. I utkastet till resolution angavs också att Sverige hade lagt en parlamentarisk reservation på utkastet. Vid EU-nämndens sammanträde den 27 november konstaterade ordföranden efter det att justitieministern informerat om frågan att det fanns stöd för regeringens ståndpunkt.

Rådet godtog vid sitt möte den 3 och 4 december 1998 resolutionen om förebyggande av organiserad brottslighet och antog den formellt som A-punkt vid ministerrådets (miljöfrågor) möte den 21 december 1998 (EGT C 408, 29.12.98, s.1).

Från *Regeringskansliet (Justitiedepartementet)* har framhållits att en kommenterad dagordning inför rådsmötet den 3 och 4 december överlämnats till justitieutskottet och EU-nämnden den 23 november 1998.

EUN den 27 november 1998

Anf. 136 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Sedan gäller det förebyggande av organiserad brottslighet genom utarbetande av en övergripande strategi för dess bekämpning. Vi är naturligtvis glada för att det brottsförebyggande arbetet syns mer och mer i EU-arbetet och uppmärksammas i olika sammanhang. Det har t.ex. redan inrättats ett system för utbyte av erfarenheter när det gäller nationellt brottsförebyggande arbete. Det tycker vi är mycket värdefullt.

Nu har det österrikiska ordförandeskapet lagt fram ett förslag till en resolution som kan ses som ett slags politisk plattform för det brottsförebyggande arbetet när det gäller den organiserade brottsligheten. Genom denna resolution skall medlemsstaterna och också kommissionen och Europol åta sig att inventera vad som kan göras på EU-nivå för att på olika sätt förebygga den organiserade brottsligheten. resolutionen är ett slags katalog över olika typer av brottsförebyggande åtgärder. Ett exempel som

lyfts fram är att de brottsförebyggande aspekterna måste beaktas när de olika rättsliga instrument som man utarbetar inom länderna utformas, så att dessa inte inbjuder till eller underlättar brottslig verksamhet.

Resolutionen utmynnar i att en rapport skall utarbetas, som sedan skall ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Anf. 137 ORDFÖRANDEN:

Det finns stöd för regeringens ståndpunkt här. – – –

Korruption i den privata sektorn (Ju)

Torsdagen den 26 november 1998 beslutade regeringen (Ju) att anta för Sveriges del en gemensam åtgärd mot korruption i den privata sektorn enligt artikel K.3 i Unionsfördraget.

Fredagen den 27 november 1998 informerade och samrådde regeringen med EU-nämnden inför ministerrådsmöte den 3 och 4 december 1998. Vid sammanträdet behandlades den gemensamma åtgärden mot korruption i den privata sektorn. Korruption hade tidigare behandlats, bl.a. i samband med utarbetande av konventioner. Justitieministern framhöll bl.a. att förhandlingarna hade pågått under väldigt lång tid men att man inför rådsmötet hade lyckats uppnå en kompromisslösning. Ordföranden konstaterade att det fanns stöd för regeringens ståndpunkt i fråga om den gemensamma åtgärden. Tidigare hade den gemensamma åtgärden om korruption berörts vid EU-nämndens sammanträde den 28 november 1997 och i en återrapport från Justitiedepartementet av den 23 november 1998 från ett informellt ministermöte om rättsliga och inrikes frågor som ägt rum den 29 och 30 oktober 1998 i Wien.

Rådet nådde den 3 och 4 december 1998 fram till en politisk överenskommelse om den gemensamma åtgärden inom den privata sektorn. Den gemensamma åtgärden antogs formellt av ministerrådet (forskning) som A-punkt den 22 december 1998 (EGT L 358, 31.12.98, s.2).

Från *Regeringskansliet (Justitiedepartementet)* har anförts att samråd skett med EU-nämnden dels den 28 november 1997, dels den 23 oktober 1998 samt att detta angetts i ministerrådspromemoria som tillställts justitieutskottet och EU-nämnden den 23 november 1998. I promemorian redogjordes utförligt för förslagets innehåll och för förhandlingsläget samt upplystes att såvitt kunde bedömas inga ändringar i svensk lagstiftning var påkallade och att Europaparlamentet var konsulterat och hade uttryckt sitt stöd för regler om korruption i den privata sektorn. Det är därför enligt departementet svårt att se hur ärendet "vid denna tidpunkt" kunde vara nytt för EU-nämnden.

EUN den 28 november 1997

Anf. 114 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Sedan har vi en gemensam åtgärd som gäller korruption inom den privata sektorn. Den punkten är struken. Den kommer förmodligen inte upp. Det är något oklart, så det är kanske bäst att Gun Hellsvik säger det hon

vill säga så att vi har det med oss. Det förefaller som om den punkten är struken, men för säkerhets skull kan vi ta upp ämnet.

Anf. 115 GUN HELLSVIK (m):
Även där vill jag ta upp frågan om dubbel straffbarhet. Den ifrågasätts i underlaget. De synpunkter som jag förde fram tidigare gäller också här.

– – –

Anf. 146 ORDFÖRANDEN
Tack så hemskt mycket för i dag; Laila. – – –

EUN den 27 november 1998

Anf. 138 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):
Sedan gäller det den gemensamma åtgärden mot korruption inom den privata sektorn. Som ni kanske kommer ihåg har rådet antagit ett antal konventioner som rör korruption när det gäller offentligt anställda. Nu går vi alltså vidare och utarbetar ett instrument som går ut på att säkerställa att korruption också i den privata sektorn kan bestraffas.

Regeringen ser mycket positivt på denna gemensamma åtgärd. Det är naturligtvis viktigt, tycker vi, att man bekämpar korruption i alla samhällets sektorer.

Vi har under förhandlingarna, som har pågått under väldigt lång tid, hela tiden hävdat att den gemensamma åtgärden bör vara så bred som möjligt och omfatta så mycket som möjligt, men det har funnits andra länder som har haft en lite annan uppfattning. Det har blivit en kompromisslösning av det.

Det som nu föreligger är ett förslag om att straffbelägga muta och bestickning i den privata sektorn, med vissa undantag och begränsningar. Åtagandet gäller t.ex. bara sådant som äger rum i ren näringsverksamhet. Det skall gälla sådana förfaranden som kan inverka menligt på konkurrenssituationen inom EU och också sådant som kan resultera i ekonomisk skada.

Vi är inte helt nöjda med dessa avgränsningar. För oss har det varit viktigt att det slås fast att detta är ett första steg och att man måste arbeta vidare. Det har varit en förutsättning för att vi skulle acceptera den gemensamma åtgärden med de begränsningar som finns i den.

Anf. 139 GUN HELLSVIK (m):
Jag har också i underlaget läst att regeringen, precis som justitieministern säger, ser antagandet av denna gemensamma åtgärd som ett första steg. Det är litet oklart vad regeringen menar skall vara de fortsatta stegen. Jag instämmer i det justitieministern säger, dvs. att det är viktigt att bekämpa varje form av korruption. Men frågan är om det är genom EU som varje form av korruption skall bekämpas.

Jag menar att det är en självklarhet att vi arbetar gemensamt när det gäller korruption som har med den gemensamma marknaden att göra och som kan påverka förutsättningar för en fungerande gemensam marknad. Men åtskilligt av det som vi i Sverige betraktar som korruption saknar helt betydelse för den gemensamma marknadens möjligheter att fungera. Då är det också, enligt min uppfattning, självklart att frågan hör hemma i den nationella lagstiftningen. Jag menar att man måste fundera över vad vi egentligen lägger in i subsidiaritetsprincipen.

Det som nu är aktuellt uppfattar jag, även om jag inte har sett detaljerna, som något som hör hemma på EU-nivå. Jag kan redan nu påpeka att åtskilligt av det som ligger i de vidare stegen hör hemma inom den nationella lagstiftningen, om jag har uppfattat det rätt.

Anf. 140 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Jag vill förtydliga vad vi anser är en begränsning som vi i längden inte kan acceptera. Det gäller t.ex. kravet på att korruptionen skall vara menlig för konkurrenssituationen inom EU. Det är därför vi tycker att det är fel att begränsa EU:s åtgärder till sådant som sker inom EU. Den gemensamma marknaden och dess sätt att fungera påverkas också av hur EU-företag agerar i resten av världen. Det är ett exempel på en begränsning som vi anser inte är sakligt motiverad ens om man har utgångspunkten att det bara är gemensamma marknadens intressen som skall bevakas. Även med den utgångspunkten anser vi att denna begränsning är olycklig.

Anf. 141 ORDFÖRANDEN:

Jag kan bara konstatera att det finns stöd för regeringens ståndpunkt här. – – –

Undertecknande av protokoll till Europolkonventionen (Ju)

Torsdagen den 23 november 2000 beslutade regeringen att underteckna för Sveriges del ett protokoll utarbetat på grundval av artikel 43.1 i Europolkonventionen om ändring av artikel 2 och av bilagan till konventionen.

Vid EU-nämndens sammanträde den 22 september hade frågan om utvidgning av Europols mandat behandlats utförligt inför ministerrådsmötet (rättsliga och inrikes frågor) den 28 september 2000. Moderaterna hade velat avvakta med utvidgning av mandatet men ordföranden kunde konstatera att det fanns en majoritet bakom regeringens ståndpunkt.

Vid EU-nämndens sammanträde den 24 november 2000 ägde information och samråd rum inför ministerrådsmöte den 30 november och 1 december 2000 (rättsliga och inrikes frågor). På dagordningen stod bl.a. som A-punkt ändring av Europolkonventionen för att utvidga Europols behörighet till att omfatta kampen mot penningtvätt. Vid sammanträdet redovisade justitieministern att regeringsföreträdare skulle underteckna ett protokoll om ändringar i Europolkonventionen och att ändringen innebar att penningtvätt läggs till uppräkningen av brottstyper som Europol har att förebygga och bekämpa. Justitieministern konstaterade också att detta hade diskuterats i nämnden i olika sammanhang.

Protokollet undertecknades av medlemsstaterna i EU den 30 november 2000. Regeringen överlämnade den 11 oktober 2001 proposition 2001/02:26 om godkännande av protokollet till riksdagen. Riksdagen har nu godkänt protokollet (bet. 2001/02:JuU4, rskr. 2001/02:79).

Från *Regeringskansliet (Justitiedepartementet)* har understrukits att samråd skedde vid EU-nämndens sammanträde den 22 september 2000 med utgångspunkt från en den 14 september daterad dagordning som överlämnats till justitieutskottet och EU-nämnden. Vidare har anförts att det vid ministerrådsmötet den 28 september 2000 fattades en politisk överenskommelse i

rådet om att anta förslaget samt att den sålunda beslutade ändringen i Europolkonventionen sedan sattes upp på rådets dagordning till rådsmötet den 30 november och 1 december för slutligt antagande i form av en A-punkt.

EUN den 22 september 2000

Anf. 205 Statssekreterare KRISTINA RENNERSTEDT:

Det är frågan om en ändring i Europolkonventionen för att utvidga Europols befogenheter i fråga om penningtvätt. Även här är tanken att man ska nå en politisk enighet. I dag kan man inom Europols mandat behandla frågor om penningtvätt om det rör sig om vinning av brott som omfattas av Europols mandat. Tanken är här är att man ska göra penningtvätt till ett brott som självständigt ska omfattas av Europols mandat. Det tycker vi är bra.

Anf. 206 GUN HELLSVIK (m):

Jag har en fråga och ett påpekande. Frågan gäller just utvidgningen av Europols mandat. Jag har uppfattat att vi i tidigare sammanhang har varit väl överens om att det gäller att vara lite återhållsam med utvidgning av detta mandat. Det har ju funnits långa listor med önskemål, och det hela har väl i och för sig från början också blivit mer än vad de flesta av oss hade tänkt oss.

Det som jag gärna skulle vilja veta, med tanke på den diskussion vi har fört och den inställning som jag har uppfattat att vi alla har haft tidigare, är hur Europol egentligen fungerar i dag. Klarar man av alla de åtaganden som man har? Och om det nu är så att man verkligen har kommit i gång ordentligt, innebär det att man också har möjlighet att uppfylla de krav som kommer med ett utvecklat mandat? Det var min fråga.

Sedan har jag ett påpekande. Jag nämnde i det förra ärendet att vi i princip är motståndare till harmonisering av straffen. Jag ska inte ta upp alla argument för en sådan inställning. Men självfallet finns det undantag. När det gäller penningtvätten, som är en typ av brott där det i högsta grad kan finnas skäl för gärningsmän att fundera över de straffrättsliga effekterna beroende på var man genomför vissa transaktioner, har vi inga invändningar mot harmonisering. Där är det helt rimligt.

Anf. 207 Statssekreterare KRISTINA RENNERSTEDT:

När det gäller frågan om att utvidga Europols mandat till att omfatta penningtvätt så ligger detta i linje med vad man i Tammerfors uttalade i slutsatserna.

När det gäller frågan om hur Europol fungerar tänkte jag be Dan Eliasson kommentera den något.

Anf. 208 Ambassadör DAN ELIASSON:

Man kan väl säga att Europol inte har kommit upp i det arbetstempo och den arbetskvalitet som vi hade hoppats på fram till dags dato. Det finns problem hos medlemsländerna, bl.a. med att lämna information till Europol. Man känner en tveksamhet inför att överlämna visst kriminalunderrättelsematerial. Detta är ett förtroende som naturligtvis måste byggas upp över åren.

Det är Sten Heckscher som sitter i Europols styrelse från svensk sida och det är han som kommer att leda styrelsearbetet under det svenska ordförandeskapet. En av de prioriterade uppgifterna för honom är att se till att man får i gång arbetet och skapar förtroende mellan nationella polismyndigheter och Europol. Det gäller att få in mer information.

En fråga som han också har nämnt i sammanhanget är det faktum att man kanske måste börja se över organisationen nu när man har utvidgat Europols mandat några gånger. Är den ursprungliga organisationen den rätta, eller måste man se över det här lite grann nu? Han kommer att titta på den frågan.

Det finns all anledning att misstänka att man måste förändra organisationen till följd av att vi har fått t.ex. terrorism. Penning-tvätt kommer också, och det har blivit förändrade mandat i anslutning till barnpornografi i och med händelserna i Belgien. Frågan ligger alltså på bordet, och man arbetar aktivt med den och kommer att prioritera den under det svenska ordförandeskapet i styrelsearbetet.

Anf. 209 GUN HELLSVIK (m):

Herr ordförande! Då är det vår uppfattning att det är den frågan man ska arbeta med nu, och avvakta med utvidgning av mandatet.

Anf. 210 ORDFÖRANDEN:

Tack! Då kan jag sammanfatta detta med att säga att regeringen har redovisat sin ståndpunkt. Jag konstaterar att det finns en majoritet bakom den.

EUN den 24 november 2000

Anf. 260 ORDFÖRANDEN:

– – – Då går vi in på listan för det kommande rådsmötet. Varsågod.

Anf. 261 Justitieminister THOMAS BODSTRÖM (s):

A-punktslistan har ni tidigare fått information om. Jag har särskilt nämnt Eurojust och den europeiska polisakademin. Det finns också med ett par viktiga frågor som rör Europol och en rekommendation som gör det möjligt för Europol att underlätta och stödja särskilda utredningsinsatser och delta i gemensamma utredningsgrupper i en stödjande funktion. Regeringsföreträdarna ska också underteckna ett protokoll om ändringar i Europolkonventionen. Ändringarna kommer att innebära att penningtvätt läggs till uppräkningen av brottstyper som Europol har att förebygga och bekämpa. Allt det här är sådana saker som vi redan har diskuterat i nämnden i olika sammanhang.

Sedan har vi B-punkterna. Ska jag gå in på dem med en gång eller ska jag stanna här?

Anf. 262 ORDFÖRANDEN:

Vi kan stanna till lite grann. Nu är ju A-punkterna viktiga, men det här är punkter som vi har haft uppe förut en hel del, och med tanke på dagens långa sammanträde tror jag att vi kan lägga dem åt sidan och nöja oss med den redovisning som vi har fått av regeringens ståndpunkter. Vi går i stället in på de rena beslutfrågorna.

– – –

Kommenterad dagordning inför EUN den 22 september 2000

Frågan om ändring av Europolkonventionen för att utvidga Europols befogenheter i fråga om penningtvätt (rättsakt) (Ju) behandlas i anslutning till ministerrådets preliminära dagordning, punkt 7.

Kommenterad dagordning inför EUN den 24 november 2000

I en kommenterad A-punktslista inför RIF-rådet den 30 november och 1 december ges följande kommentar och redogörelse för åtgärd.

Europeiska rådet uppmanade vid sitt möte i Tammerfors i oktober 1999 rådet att utvidga Europols behörighet till att omfatta penningtvätt i allmänhet, oberoende av vilken typ av brott som vinningen av penningtvätt härrör från. I dagsläget är Europol behörigt endast när det gäller penningtvätt som har samband med de brottsformer som Europol enligt Europolkonventionen har att bekämpa.

De föreslagna ändringarna i Europolkonventionen innebär att penningtvätt läggs till den uppräkning av brottstyper Europol har att förebygga och bekämpa.

På initiativ av Tyskland skall rådet också anta ett uttalande av innebörd att rådet bör analysera definitionen av penningtvätt i bilagan till Europolkonventionen mot bakgrund av konsekvenserna av det arbete som pågår i rådet när det gäller bl.a. direktivet om penningtvätt. Innebörden av detta är att man på sikt kan få med flera förbrott till penningtvätt.

Vid mötet skall företrädarna för regeringarna i EU:s medlemsstater underteckna ett protokoll om vissa ändringar i Europolkonventionen och dess bilaga. Rådet skall vidare anta uttalandet angående analys av definitionen av penningtvätt i bilagan.

Gemensam ståndpunkt om hävande av vapenembargot mot Kroatien (UD)

Torsdagen den 16 november 2000 beslutade regeringen (UD) om att godkänna en gemensam ståndpunkt enligt artikel 15 i Unionsfördraget om hävande av vapenembargot mot Kroatien.

Fredagen den 17 november 2000 informerade och samrådde regeringen inför ministerrådets möte den 20 november 2000 (allmänna frågor) varvid frågan om vapenembargot mot Kroatien behandlades i samband med dagordningspunkten Västra Balkan. Därvid nämndes att regeringen dagen innan fattat beslut om att godkänna att EU häver vapenembargot. En ledamot var tveksam till att vapenembargot skulle hävas. Regeringen fick stöd för sin ståndpunkt i frågan.

Rådet beslöt vid sitt möte den 20 november 2000 att häva vapenembargot mot Kroatien (EGT L 292, 21.11.00, s.1).

EUN den 17 november 2000

Anf. 24 Kabinettssekreterare HANS DAHLGREN:

– – –

Jag går över till Kroatien och vapenembargot. Det förväntas att rådet häver förbudet mot vapenexport till Kroatien. Det sker som en konsekvens av den positiva demokratiska utveckling som har ägt rum i landet sedan Tudjmanregimens fall och inte minst efter Kroatiens medlemskap i Partnerskap för fred. Redan i går beslutade regeringen att godkänna att EU häver vapenembargot.

EU kommer att vad gäller vapenexport till Kroatien att strikt tillämpa EU:s s.k. uppförandekod för vapenexport som beslutades i juni 1998. Också i dessa frågor är det för EU att beakta sin övergripande politik gentemot västra Balkan. Syftet är fred och stabilitet i regionen och att begränsa och minska antalet vapen till lägsta möjliga nivå och genomföra förtroendeskapande åtgärder.

– – –

Anf. 27 YVONNE RUWAIDA (mp):

Situationen på Balkan är fortfarande långt ifrån stabil. Jag vill bara visa en tveksamhet till att häva vapenembargot mot Kroatien. I den regionen vore det fortfarande lämpligt med en restriktivitet när det gäller vapen. Situationen på Balkan är fortfarande inte stabil och tryggad. Man vet inte vad som kommer att hända inom de närmsta fem åren.

– – –

Anf. 28 Kabinettssekreterare HANS DAHLGREN:

– – –

Beträffande vapenembargot mot Kroatien är det naturligtvis så att en stark restriktivitet ska gälla i fortsättningen. Varje ärende ska prövas från fall till fall.

Det är inte tal om att släppa loss några vapenflöden, men däremot ska det vara samma regim som för övriga länder i regionen.

– – –

Anf. 35 ORDFÖRANDEN:

– – –

Jag kan efter genomgången konstatera att det finns en majoritet bakom regeringens ståndpunkt när det gäller västra Balkan.

– – –

BILAGA A1.7.2

REGERINGSKANSLIET

2001-10-23 SB2001/8776

Statsrådsberedningen

Rättschefens kansli
Departementsrådet
Bo Malmqvist
Telefon 08-405 45 47
Telefax 08-21 63 54
E-post bo.malmqvist@primeminister.ministry.se

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Ink 2001 -10- 23
Dnr 2001/02 :204

KU:s granskningsärende Regeringens information till och samråd med EU-nämnden

2 bilagor

Som svar på KU:s begäran lämnas de redogörelser från Justitiedepartementet och Utrikesdepartementet som finns i bilagorna.

Bo Malmqvist

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Rosenbad 4
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE

REGERINGSKANSLIET

Bilaga 1

2001-10-12

Justitiedepartementet
Statssekreteraren Dan Eliasson

Statsrådsberedningen
Rättschefen Per Virdesten

Konstitutionsutskottets granskningsärende
Regeringens information till och samråd med EU-nämnden

Statsrådsberedningen har begärt underlag för svar från Justitiedepartementet med anledning av att konstitutionsutskottet beslutat inhämta Regeringskansliets synpunkter på samordningen mellan samrådet i EU-nämnden och regeringens beslutsfattande i ärenden där ett formellt regeringsbeslut behövs inför EU:s rådsmöten.

Konstitutionsutskottet har anfört att regeringen vid sammanträde den 26 november 1998 beslutat att för Sveriges del anta dels en resolution om förebyggande av organiserad brottslighet, dels en gemensam åtgärd mot korruption i den privata sektorn, utan att samråd dessförinnan skett med EU-nämnden. Sveriges ståndpunktstagande i dessa frågor berördes däremot vid EU-nämndens sammanträde påföljande dag, dvs. den 27 november 1998. Konstitutionsutskottet har också anfört att en liknande situation uppkom då regeringen den 23 november 2000 beslutade om undertecknande av ett protokoll om en ändring i Europolkonventionen, varefter frågan togs upp i EU-nämnden den 24 november 2000.

Allmänt om regeringens samrådsskyldighet på tredjepelarområdet

Som konstitutionsutskottet framhåller i skrivelsen till regeringskansliet (s. 2) var motivet för att inrätta EU-nämnden att riksdagen genom avtalet om Sveriges anslutning till de europeiska gemenskaperna överlät beslutanderätt till dessa gemenskapers institutioner. För att kompensera den förlorade beslutanderätten borde riksdagen ges möjlighet inte bara till kontroll i efterhand utan även till

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Telefonväxel 08-405 10 00
E-post registrator@justice.ministry.se
X400 S=Registrator; O=Justice; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Besöksadress Rosenbad 4
Telefax 08-20 27 34
Telex 178 20 PREMIER S

att på förhand påverka regeringens ställningstaganden inför förhandlingar och beslutsfattande inom EU.

Denna motivering tar med sin betoning av det överstatliga inslaget i EU:s beslutsfattande sin utgångspunkt i arbetet i den första pelaren. Arbetet i andra och tredje pelaren är däremot inte baserat på överstatlighet, och riksdagen har, på samma sätt som vid vanliga internationella överenskommelser, fullständig frihet att i efterhand säga nej till de avtal som regeringen i dessa fall ingår med andra medlemsstaters regeringar. Denna grundläggande skillnad mellan de olika pelarområdena kom emellertid aldrig att återspeglas i bestämmelserna om information och samråd i riksdagsordningen.

Konstitutionsutskottet har tidigare (bet. 1996/97:KU25, s. 135) uttalat att utskottet är "medvetet om de grundläggande skillnader som finns mellan å ena sidan samarbetet på förstapelarområdet och å andra sidan samarbetet på andra- och tredjepelarområdena". Utskottet tillade att "[d]essa skillnader bör dock enligt utskottets mening inte hindra att informationen till och samrådet med riksdagen i så stor utsträckning som möjligt sker i likvärdiga former på hela unionsområdet".

Justitiedepartementet har i likhet med konstitutionsutskottet uppfattningen att samråd med EU-nämnden är obligatoriskt på förstapelarområdet inför beslut i rådet som regeringen bedömer som betydelsefulla. Departementet delar också den uppfattning som konstitutionsutskottet redovisat i nyss återgivna uttalande, att samråd *i så stor utsträckning som möjligt* bör ske i likvärdiga former inom unionens tre pelare. Det bör härvid noteras att EU-nämnden alltid har möjlighet att få till stånd ett samråd i en viss fråga, oavsett att regeringen inte har funnit frågan så betydelsefull att den för sin del har velat påkalla samråd.

Om regeringens bedömning är att samråd skall ske med EU-nämnden och att alltså information enligt 10 kap. 5 § första stycket första meningen riksdagsordningen inte är tillräckligt, kan detta äga rum antingen före eller efter det att regeringens handlingslinje inför ett rådsmöte har varit föremål för ett formellt beslut vid ett regeringssammanträde. Det normala är naturligtvis att samrådet äger rum innan ett sådant beslut fattas. Det bör emellertid understrykas att ett samråd som äger rum efter ett regeringsbeslut lika fullt är ett samråd i den mening som anges i 10 kap. 5 § första stycket andra meningen riksdagsordningen. Ett sådant samråd behöver heller ingalunda vara meningslöst, eftersom regeringen alltid har möjlighet att fatta ett nytt beslut rörande den svenska inställningen ända fram till dess att rådet slutligt beslutar i ärendet.

Omständigheterna i de aktuella fallen

a) Regeringsbeslutet den 26 november 1998 om antagande av en resolution om förebyggande av organiserad brottslighet.

Den 23 november överlämnade Justitiedepartementet till såväl justitieutskottet som EU-nämnden en kommenterad dagordning inför rådsmötet den 3 och 4 december 1998. I dagordningen redogjorde departementet för utkastet till resolution, som hade tagits fram av det österrikiska ordförandeskapet, upplyste att Europaparlamentet hade välkomnat utkastet och framhöll att också regeringen såg positivt på att de brottsförebyggande aspekterna på detta sätt lyftes fram inom unionen. Departementet förklarade dessutom att Sverige hade lagt en parlamentarisk reservation på utkastet, i avvaktan på behandling inför riksdagens justitieutskott och EU-nämnd.

Den 26 november fattade regeringen det formella beslut som anges i konstitutionsutskottets skrivelse, den 27 november ägde information och samråd rum med EU-nämnden och vid rådsmötet den 3-4 december togs en politisk överenskommelse om resolutionen, vilken vid ett senare rådsmöte bekräftades i form av en s.k. A-punkt.

b) Regeringsbeslutet den 26 november 1998 om antagande av en gemensam åtgärd mot korruption i den privata sektorn.

Samråd skedde med EU-nämnden kring ett förslag till gemensam åtgärd dels den 28 november 1997, dels den 23 oktober 1998. Detta anges också uttryckligen i en ministerrådspromemoria den 19 november 1998 som var fogad som bilaga till den kommenterade dagordning inför rådsmötet den 3-4 december som justitieutskottet och EU-nämnden tillställdes den 23 november 1998. Det är därför svårt att se hur ärendet, som anges i konstitutionsutskottets skrivelse, vid denna tidpunkt kunde vara nytt för EU-nämnden. I ministerrådspromemorian redogörs utförligt för förslagets innehåll och för förhandlingsläget. Det upplyses att såvitt kunde bedömas inga ändringar i svensk lagstiftning var påkallade och att Europaparlamentet var konsulterat och hade uttryckt sitt stöd för regler om korruption i den privata sektorn.

c) Regeringsbeslutet den 23 november 2000 om undertecknande av protokoll om ändring i Europolkonventionen.

Samråd skedde med EU-nämnden kring ett förslag till ändring i Europolkonventionen (angående penningtvätt) vid nämndens sammanträde den 22 september 2000 med utgångspunkt från en den 14 september daterad dagordning, som överlämnades till såväl justitieutskottet som EU-nämnden. I dagordningen gavs en utförlig bakgrund till förslaget liksom till anledningen till Sveriges positiva inställning. Vid ministermötet den 28 september 2000 fattades en politisk överenskommelse i rådet om att anta förslaget. Den sålunda beslutade ändringen i Europolkonventionen sattes sedan upp på

rådets dagordning till rådsmötet 30 november – 1 december för slutligt antagande i form av en A-punkt. Detta var anledningen till att denna punkt, så som anges i konstitutionsutskottets skrivelse, berördes "ytterst kort" vid samrådet i nämnden den 24 november (inte den 17 november som anges i skrivelsen, s. 2). EU-nämnden hade alltså redan tidigare, vid samråd inför den politiska överenskommelsen i rådet den 28 september, haft tillfälle att lämna synpunkter till departementet. Samråd hade alltså skett vid den tidpunkt då regeringen fattade det formella beslut som anges i konstitutionsutskottets skrivelse.

Sammanfattande bedömning

Regeringen har fullgjort sin samrådsskyldighet i alla de tre fall som redogörs för i konstitutionsutskottets skrivelse. I två av fallen har samråd med EU-nämnden ägt rum före regeringens formella ställningstagande vid regeringssammanträde. Konstitutionsutskottets skrivelse synes i dessa delar baseras på ett missförstånd.

I ett av fallen har samråd visserligen skett först efter regeringssammanträdet, men det står ändå klart att regeringen varit beredd att ompröva beslutet om det samrådet hade givit anledning härtill. Detta framgår särskilt tydligt av att Justitiedepartementet i det underlag som tillställdes EU-nämnden före samrådet direkt framhöll att regeringen inte skulle komma att lyfta en lagd parlamentarisk reservation förrän ärendet hade behandlats i nämnden.

Dan Eliasson

REGERINGSKANSLIET

Bilaga 2

2001-10-15

Utrikesdepartementet

Rättssekretariatet för EU-frågor
Departementsråd
Anders Kruse
Telefon 08-405 38 44
Mobil 0708-66 83 70
Telefax 08-723 11 76
E-post: anders.kruse@foreign.ministry.se

Statsrådsberedningen
Rättschefen Per Virdesten

Kopia:
Kabs
Ur Sven-Olof Petersson
Dr Dan Sandberg
Dr Bertil Roth

Konstitutionsutskottets granskningsärende 7 - Regeringens information till och samråd med EU-nämnden

Bakgrund

Inför ett beslut i Europeiska unionens råd (allmänna rådet - GAC) måndag-tisdag den 20 och 21 november år 2000 om en gemensam ståndpunkt om att lyfta vissa sanktioner (vapenembargo) mot Kroatien fattade regeringen beslut torsdagen den 16 november 2000 om att anta den föreslagna ståndpunkten för svensk del. Härefter informerade regeringen riksdagen, genom möte med EU-nämnden fredagen den 17 november 2000, om regeringsbeslutet och den föreslagna gemensamma ståndpunkten. Riksdagens konstitutionsutskott har begärt att få belyst i huvudsak varför behandlingen vid regeringssammanträdet gick före behandlingen i EU-nämnden.

Gällande bestämmelser

EU-rätten

Med stöd av artikel 15 i Unionsfördraget, alltså i det mellanstatliga arbetet inom den andra pelaren, kan rådet inom ramen för den gemensamma säkerhets- och utrikespolitiken (GUSP) anta gemensamma ståndpunkter angående unionens inställning till en särskild fråga av

Postadress 103 39 STOCKHOLM
Besöksadress Fredsgatan 6
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 76
E-post: registrator@foreign.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Foreign; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 105 90 MINFOR S

geografisk eller tematisk karaktär. Medlemsstaterna skall se till att deras nationella politik överensstämmer med de gemensamma ståndpunkterna. Ekonomiska eller andra sanktioner mot tredje land är en sådan gemensam ståndpunkt som antas med stöd av denna artikel. I de flesta fall grundar sig en gemensam ståndpunkt om sanktioner ytterst på en resolution antagen av FN:s säkerhetsråd.

Bestämmelser om den närmare tillämpningen av en gemensam ståndpunkt om sanktioner antas sedan av EG genom rådsförordningar, såvitt gäller de områden som omfattas av gemenskapens kompetens. Det politiska beslutet i andra pelaren omvandlas alltså till rådsförordningar i första pelaren (artiklarna 60 och 301 i EG-fördraget).

En gemensam ståndpunkt i andra pelaren om sanktioner mot tredje land är i allmänhet att jämställa med en internationell överenskommelse.

Det ligger i sakens natur att hanteringen och beredningen av sanktionsbeslut såväl inom EU som internt i Sverige oftast måste gå mycket snabbt. Dels är det i allmänhet angeläget att snabbt göra en politisk markering, dels är sanktionernas effektivitet beroende av att de aktörer som sanktionerna riktas mot inte skall förvarnas alltför lång tid innan sanktionerna träder ikraft.

Svensk rätt

De konstitutionella reglerna om förhållandet till andra stater finns i 10 kap. regeringsformen (RF). Av 10 kap. 1 § RF framgår att det är regeringen som ingår överenskommelser med annan stat eller med mellanfolklig organisation. Denna kompetens för regeringen är dock underkastad vissa begränsningar. I 10 kap. 2 § 1 st. RF stadgas nämligen att regeringen inte får ingå en för riket bindande internationell överenskommelse utan att riksdagen har godkänt denna, om överenskommelsen förutsätter att lag ändras eller upphävs eller att ny lag stiftas eller om den i övrigt gäller ämne i vilket riksdagen skall besluta. I 10 kap. 2 § 3 st. RF stadgas också att regeringen inte heller i annat fall får ingå en för riket bindande internationell överenskommelse utan att riksdagen har godkänt denna, om överenskommelsen är av större vikt. Sådant godkännande kan dock underlåtas om rikets intresse kräver det. I ett sådant fall skall regeringen i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås. Genom en bestämmelse i 10 kap. 4 § RF görs dessa bestämmelser också tillämpliga på åtaganden av internationella förpliktelser för riket i annan form än överenskommelser samt på uppsägningar av internationella överenskommelser eller förpliktelser.

I riksdagsordningen (RO) finns det bestämmelser om den närmare samverkan mellan regering och riksdag i frågor som rör förhållandena i EU. I 10 kap. 1 § RO stadgas att regeringen fortlöpande skall informera riksdagen om vad som sker inom ramen för samarbetet i EU samt varje år till riksdagen lämna en skrivelse med berättelse över verksamheten i EU. 10 kap. 2 § stadgar att regeringen skall informera riksdagen om sin syn på de förslag från EU-kommissionen som regeringen bedömer som betydelsefulla. Riksdagsutskotten skall följa arbetet inom EU inom sina respektive ansvarsområden (10 kap. 3 § RO). Det skall finnas en EU-nämnd för samråd med regeringen i frågor som gäller EU (10 kap. 4 § RO). Regeringen skall slutligen, enligt 10 kap. 5 § RO, underrätta EU-nämnden om frågor som avses bli behandlade i rådet. Regeringen skall också rådgöra med EU-nämnden om hur förhandlingarna i rådet skall föras inför beslut som regeringen bedömer som betydelsefulla och i andra frågor som nämnden bestämmer.

Behörigheten att besluta

Den första fråga som aktualiseras i ett ärende som detta är frågan om regeringen är behörig att ingå den internationella överenskommelsen eller om ingåendet av överenskommelsen kräver godkännande av riksdagen.

Beslutet att häva ett vapenembargo kräver inte att lag stiftas, ändras eller upphävs. Ett sådant beslut faller inte heller i övrigt inom riksdagens kompetensområde i fråga om finansmakten. Något godkännande av riksdagen av de skäl som anges i 10 kap. 2 § 1 st. RF har alltså inte krävts.

Huruvida riksdagens godkännande krävs enligt 10 kap. 2 § 3 st. RF, av det skälet att överenskommelsen är av större vikt, är en bedömningsfråga. Det avgör regeringen under konstitutionellt ansvar. Det står enligt Utrikesdepartementets uppfattning klart att det aktuella beslutet inte avsett en sådan överenskommelse av större vikt som krävt riksdagens godkännande, bl.a. därför att beslutet att häva ett vapenembargo inte innebär att Sverige förpliktas att vidta några som helst åtgärder.

Formerna för information till och samråd med EU-nämnden

Regeringens skyldighet enligt RO att hålla riksdagen informerad i EU-frågor och att samråda med riksdagen i dessa frågor i vissa fall tar inte främst sikte på andrapelarfrågor. Enligt vad som sagts vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst bör riksdagen utöva ett aktivt och reellt inflytande som gör det möjligt att på förhand påverka de ståndpunkter

som Sverige skall inta inför förhandlingar och beslutsfattande inom EU. Samverkan mellan riksdag och regering bör ske under sådana former att svenska intressen tillgodoses på bästa sätt. Riksdagens arbete bör koncentreras på frågor som före medlemskapet i EU avgjordes av riksdagen.

Riksdagsordningens bestämmelser är dock desamma oavsett om det gäller en förstapelarfråga eller en andrapelarfråga. Men det står enligt Utrikesdepartementets uppfattning klart att bestämmelserna i första hand har utformats med tanke på att tillförsäkra riksdagen information och inflytande framför allt i förstapelarfrågor, d.v.s. i frågor där riksdagen har överlåtit sin lagstiftningskompetens till EG. Bestämmelserna i 10 kap. 2 § RO, om regeringens skyldighet att informera riksdagen om sin syn på de förslag från kommissionen som regeringen bedömer som betydelsefulla, avser främst sådana lagstiftningsfrågor. När det gäller skriftlig information från regeringen handlar det här framför allt om s.k. faktapromemorior som regeringen tillställer riksdagen i ett tidigt skede av ett lagstiftningsärende inom EG.

Samverkansformerna i andrapelarfrågor styrs främst av bestämmelserna i 10 kap. 5 § RO. Till att börja med görs där åtskillnad mellan frågor, i vilka regeringen skall hålla EU-nämnden informerad, och frågor, i vilka regeringen skall rådgöra med EU-nämnden. Informationsskyldigheten gäller alla frågor som aves bli behandlade i rådet, medan samrådsskyldigheten gäller inför beslut som regeringen bedömer som betydelsefulla.

Det är ytterst en bedömningsfråga, som det ankommer på regeringen att avgöra, om ett beslut om en gemensam ståndpunkt i rådet är så betydelsefullt att regeringen behöver samråda med EU-nämnden om detta innan regeringen fattar sitt eget beslut. Alternativet är att regeringen i efterhand samråder med nämnden och informerar om sitt beslut. Regeringen har dock alltid möjlighet att fatta ett nytt beslut i ärendet om överläggningen i EU-nämnden skulle motivera det.

Ofta förhåller det sig också så att beslut inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken kommer upp med så kort varsel att det kan vara svårt för regeringen att samråda med EU-nämnden innan ett regeringsbeslut måste fattas inför ett möte i allmänna rådet. I all synnerhet gäller detta inom området för internationella sanktioner. Eftersom antagande av en gemensam ståndpunkt i rådet får anses innebära att en internationell överenskommelse ingås förutsätts enligt regeringsformen att regeringen dessförinnan har fattat beslut i frågan (10 kap. 1 § RF). För att regeringen i sådana fall skall kunna fullgöra sin

konstitutionella skyldighet kan det av rent tidsmässiga skäl vara nödvändigt att fatta beslutet före mötet med EU-nämnden. Till följd av detta blir det i EU-nämnden i sådana fall fråga om att informera och samråda om ett redan fattat beslut.

I det aktuella fallet stod mycket begränsad tid till förfogande och detta gjorde det nödvändigt att fatta regeringsbeslutet före behandlingen i EU-nämnden. Utrikesdepartementet anser att förfarandet var helt i enlighet med 10 kap. 5 § RO och med den praxis som har tillämpats sedan länge i sanktionsärenden.

Anders Kruse
Departementsråd

BILAGA A2.1.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -08- 01
Dnr

Centerpartiet
Riksdagskansliet

2001-07-26

Till: Konstitutionsutskottet, Sveriges Riksdag

Jag anmäler härmed till granskning i riksdagens konstitutionsutskott skolminister Ingegerd Wärnerssons beredning av en gemensam myndighet för statens skolor för vuxna. Särskilt bör utskottet granska lokaliseringen av ledningskansliet.

Skälet för min anmälan är som följer:
Genom en sammanslagning av myndigheterna för statens skola för vuxna i Härnösand (SSVH) respektive Norrköping (SSVN) kommer en ny myndighet att bildas. Såväl SSVH som SSVN har varit framgångsrika i att utveckla vuxenutbildningen i Sverige. Inte minst i Härnösand har ett omfattande arbete gjorts för att utveckla distanstekniker för utbildning, med samarbete såväl mot Baltikum och Ryssland. I samverkan mellan distansutbildningsmyndigheten, Mitthögskolan och flera andra aktörer har SSVH bidragit till att göra regionen till ett centrum för flexibelt lärande.

Motiven för regeringens beslut att lokalisera ledningsfunktionen för den nya myndigheten till Hässleholm, där uppenbarligen den nya ordförandens, tillika utredarens, tillika den tillträdande generaldirektörens bostadsort spelat en avgörande roll, måste därför utredas. En sådan lösning komer ofelbart att leda till att myndighetens rese- och ledningskostnader ökar, med mindre resurser till verksamheten som följd. Det enda motiv som framkommit utöver generaldirektörens boende är regeringens omställningsarbete i Hässleholm, ett svagt argument, då precis samma argument är minst lika tillämpligt för Härnösand.

Skolministern kan inte heller undandra sig ansvaret för den nybildade funktionens arbete och rekrytering utan annonsering i rikspress och från de etablerade myndigheterna för vuxenutbildning, något som riskerar att försämra förutsättningarna för den nya ledningen att på ett effektivt sätt utveckla verksamheten.

Till Härnösand har tidigare lokaliserats Myndigheten för distansutbildning. Mitthögskolan har där en omfattande lärarutbildning. MHS är i sig en flerkärnig högskola med väl utvecklad distansutbildning. En annan tillgång är Tecnichus, ett s.center som utvecklar Mittsveriges ungdomars intresse för teknik, naturvetenskap. Tecnichus utvecklar distansmetoden för att nå den stora mittregionens elever. Därutöver samverkar ett antal företag i den distansmiljö som Härnösand har utvecklat.

Regeringen har också anlitat en utredare i det omställningsarbete som nedläggningen av KAS och MKN framtvingat. Denna utredare har fastslagit att lärande och distansutveckling är en verklig styrka för kommunen, som bör utvecklas. Det måste därför anses mer än anmärkningsvärt att statsrådet inte förstärker

Riksdagen, 100 12 Stockholm. Besöksadress Mynttorget 2. Tel 08 - 786 40 00. Fax 08 - 10 84 69
E-mail: riksdagen@centerpartiet.se
www.centerpartiet.se

denna distansmiljö utan utser en generaldirektör och därmed en ledningsgrupp som i distansutbildningsfrågor saknar erfarenhet. Det kan också noteras att generaldirektören bor i ministerns egen valkrets.

Det finns därför skäl för konstitutionsutskottet att granska det sätt på vilket ärendet beretts och hur utnämningen har skett.

Stockholm 2001-07-26

Birgitta Sellén

Birgitta Sellén
Riksdagsledamot centerpartiet

Riksdagen, 100 12 Stockholm. Besöksadress Mynttorget 2. Tel 08 - 786 40 00. Fax 08 - 10 84 69
E-mail: riksdagen@centerpartiet.se
www.centerpartiet.se

BILAGA A2.1.2

REGERINGSKANSLIET

2001-11-15 SB2001/9444

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -11- 15
Dnr 2001/02 : 882

KU:s granskningsärende 2000/01:4 – Statens skolor för vuxna

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Utbildningsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktman i ärendet är expeditions- och rättschefen Magnus Eriksson, tel. 51740

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2001-11-13

Utbildningsdepartementet

Angående Konstitutionsutskottets granskningsärende 2000/01:4 Statens skolor för vuxna

Ärendet berör två frågor: dels utnämningen av generaldirektör för Statens skolor för vuxna (SSV), dels beslutet att lokalisera en ny, gemensam ledningsfunktion för SSV till Hässleholm.

Bakgrund

SSV i Härnösand respektive Norrköping var fram till den 1 juli 2001 självständiga myndigheter med egna styrelser.

I syfte att stärka samarbetet mellan skolorna beslöt riksdagen – med anledning av regeringens förslag i budgetpropositionen för 2001 (prop. 2000/01:1, utg. omr. 16, bet. 2000/01:UbU1, rskr. 2000/01:99) – att ändra lagen (1991:1108) om statens skolor för vuxna så att det för skolorna skall finnas en gemensam styrelse som utses av regeringen. Ändringen trädde i kraft den 1 juli 2001.

I propositionen Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen (prop. 2000/01:72) gjorde regeringen den bedömningen att skolorna från och med den 1 juli 2001 skall utgöra en myndighet. Med anledning härav beslutade regeringen om en instruktion för SSV (förordningen [2001:281] med instruktion för Statens skolor för vuxna), som trädde i kraft den 1 juli 2001. Enligt instruktionen skall SSV bestå av två skolenheter, en i Härnösand och en i Norrköping, samt ett för skolenheterna gemensamt kansli. Vid myndigheten skall det vidare finnas en generaldirektör som är chef för myndigheten.

Den 31 maj 2001 fick SSV i Härnösand och Norrköping i uppdrag av regeringen att vidta de åtgärder som behövdes för att upprätta den nya myndigheten SSV samt att inrätta ett för skolorna gemensamt kansli i Hässleholm.

1. Utnämning av generaldirektör

Ärendet bereddes på sedvanligt sätt inom Regeringskansliet. En redogörelse för hur regeringen utövar utnämningsmakten finns i konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU20, s. 58–59 och bilaga A3.2.3, s. 80–81.

Hans-Inge Persson har lång erfarenhet som skolledare och kommunal skolchef. Han var ledamot av den av regeringen Bildt tillsatta IT-kommissionen och har varit expert i Kommittén för det europeiska skoldatanätet. Som skolchef i Hässleholm var han starkt engagerad i KK-stiftelsens projekt IT i skolan i kommunen. Han har vidare varit näringslivschef i Hässleholms kommun, och han har dessutom – i egenskap av ordförande i de båda styrelserna för SSV i Härnösand och Norrköping – skaffat sig erfarenhet av verksamheten.

2. Lokaliseringsbeslutet

Det aktuella lokaliseringsbeslutet avser en för de båda skolenheterna ny gemensam ledningsfunktion bestående av tre till fyra personer. De cirka 170 anställda i Härnösand och Norrköping berördes inte av beslutet.

En utgångspunkt för regeringens beslut om att uppdra åt SSV att inrätta ett kansli i Hässleholm var att en för skolorna gemensam ledningsfunktion, i syfte att vinna legitimitet och förtroende inom hela myndigheten, inte kunde knytas till någon av skolorna eller placeras på någon av de berörda orterna. I början av april 2001 inhämtade Utbildningsdepartementet upplysningar i fråga om lokaliseringen av kansliet. Reaktionerna på tanken om att förlägga det gemensamma kansliet till en annan ort än Härnösand och Norrköping var entydigt positiva vid SSV i Norrköping och delade vid SSV i Härnösand.

Det huvudsakliga underlaget för regeringens ställningstagande i lokaliseringsfrågan var det omfattande beredningsarbete rörande kompensation i form av statliga arbetstillfällen till orter som berörts av omställningen av försvaret. En av dessa orter var Hässleholm. Vid tidpunkten för beslutet hade Omställningsgruppen inom Näringsdepartementet inte nått det mål som satts upp för nya statliga arbetstillfällen i Hässleholm.

Möjligheten att till lokaliseringsorten rekrytera en väl kompetent chef för verksamheten beaktades självfallet inför beslutet, liksom möjligheten till samverkan med den blivande Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, som också lokaliserats till Hässleholm.

BILAGA A2.2.1

Moderaterna

Riksdagskansliet 2001-10-25 1 (3)

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -10- 25
Dnr Kö 2001/02

2001-10-25

Till Konstitutionsutskottet

Jag ber härmed att för Konstitutionsutskottets granskning få anmäla näringsminister Björn Rosengren för hans ansvar när det gäller hanteringen av utfästelser om statlig garanti till flygbolag. Den senaste månadens händelser kantas av en rad oklarheter vad gäller ärendets handläggning.

Kronologiskt ser händelseförloppet ut på följande sätt:

Efter terrorattackerna i USA den 11 september beslutade flygförsäkringsbolagen att sänka ersättningsnivåerna i den klausul som ger rätt till ersättning till tredje man i händelse av krig eller terrorism från 18 miljarder kronor till 500 miljoner kronor. Sänkningen trädde i kraft natten mellan den 24 och den 25 september. Flygbolagen stod därmed utan ett fullgott försäkringsskydd.

För att möjliggöra en fortsatt flygtrafik beslutade den brittiska regeringen den 21 september att ställa upp med en garanti på det högre ersättningsbeloppet under en period av trettio dagar. Under helgen den 22-23 september fattade EU:s finansministrar ett liknande principbeslut.

I Sverige är det riksdagen som har att fatta beslut av detta slag. Regeringsformens beredningskrav skall därvid uppfyllas.

Vid ett möte den 25 september med riksdagens trafikutskott fick utskottets ledamöter en muntlig föredragning av frågan om de statliga garantierna av en tjänsteman från Näringsdepartementet. Den enda handling som förelades var en översättning av överenskommelsen mellan EU:s finansministrar från den gångna helgen. Som bilagor fanns dock genomarbetade promemorior från Danmark och Finland där man uppenbarligen haft tid att väl förbereda ärendet.

Redan vid detta tillfälle kritiserades regeringens beredning av ärendet. Bland annat hade Näringsdepartementet börjat förhandla med SAS före det att frågan togs upp med trafikutskottet. Utskottet fattade dock beslut om att förorda att statliga garantier skulle utställas till flygbolagen. I sitt betänkande anförde trafikutskottet bl a att om en lösning på försäkringsfrågorna inte skulle ha uppnåtts inom en månad förutsätter utskottet att regeringen återkommer till riksdagen och redovisar läget samt lägger fram förslag till åtgärder för hur problemen skall kunna lösas långsiktigt.

Utskottet framhöll också i detta sammanhang att garantin bör vara en komplettering till de försäkringar som marknaden erbjuder.

Den 26 september fattade riksdagen beslut om att bemyndiga regeringen att ställa ut statliga garantier till flygbolagen. Beslutet gällde retroaktivt från den 25 september, dock under en period av högst trettio dagar.

I ett regeringsbeslut den 27 september beslutade regeringen att, med stöd av det fattade riksdagsbeslutet, ställa ut en statlig garanti till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för av Sverige licensierade flygbolag, flygplatser och vissa handlingagenter till samma omfattning som gällt fram till den 25 september 2001 vid skador på tredje man som följer av krig, terrorism och liknande. I beslutet anfördes vidare att garantin skulle gälla högst trettio dagar och att garanti endast skulle få ställas ut om en försäkringslösning helt eller delvis saknades på marknaden. Om det under garantiperioden skulle inträffa att en försäkringslösning kan erhållas på marknaden, skall garantibeloppet minskas i motsvarande utsträckning. Riksgäldskontoret är den myndighet som ansvarar för att garantin hanteras i enlighet med fattade beslut.

Enligt uppgift från Riksgäldskontoret beslutade Riksgäldskontoret den 19 oktober, efter information och avstämning med både Näringsdepartementet och Finansdepartementet, att den statliga garantin skulle upphöra från kl 17.00 den 22 oktober eftersom det nu fanns marknadslösningar för flygbolagen m fl för skador upp till en miljard USD. För skador överstigande detta belopp skulle den statliga garantin fortsätta att gälla till och med midnatt den 24 oktober.

Den 22 oktober kl. 17.00 upphörde således den svenska statliga garantin för skador upp till en miljard USD efter ett beslut av Riksgäldskontoret. Riksgäldsdirektören meddelade att för att garantin skulle kunna förlängas till torsdag den 25 oktober krävdes ett regeringsbeslut.

I ett uttalande till TT kl. 18.50, ett par timmar efter det att garantin upphört att gälla, meddelades från näringsministerns kansli att regeringen tänkte lösa frågan retroaktivt under tisdagen den 23 oktober genom att inkalla ett extra regeringssammanträde.

Vid det extra regeringssammanträdet den 23 oktober beslutades att Riksgäldskontoret skulle ställa ut garantier från den 22 oktober kl. 17.00 till och med midnatt den 24 oktober till samma omfattning som gällt fram till den 25 september, trots att Riksgäldskontoret för sin del funnit att den lösning på marknaden som regeringsbeslutet den 27 september angivit nu kan erhållas.

På onsdagskvällen den 25 oktober, sex timmar innan den av riksdagen medgivna garantitiden löpte ut, meddelar regeringen att den påföljande dag avser att förelägga riksdagen en proposition som förlänger en den statliga garantin med ytterligare en månad. Garantin avses gälla retroaktivt från midnatt den 24 oktober.

Jag har under nuvarande omständigheter principiellt inte något emot de statliga flyggarantierna, men jag ifrågasätter näringsministerns hantering av ärendet. Redan inför beslutet om den första garantiperioden för en månade sedan förekom det brister i beredningen på grund av brådska som regering till del själv förefaller att ha förorsakat och som andra länder förmått möta.

Därefter verifierade uppenbarligen regeringskansliet Riksgäldskontorets bedömning för att sedan, och inledningsvis utan stöd i regeringsbeslut, desavouera myndighetens beslut.

Till slut föreläggs riksdagen en ny proposition, med krav på retroaktivt ikraftträdande, det tredje retroaktiva beslutet i detta ärende, trots att regeringen redan för en månad sedan var väl medveten om att en förlängning av de statliga garantierna kunde bli ofrånkomlig och att riksdagen i en sådan situation ställt bestämda krav på beslutsunderlaget. Hanteringen försätter i realiteten riksdagen i en situation där en seriös behandling av ärendet avsevärt försvårats.

Birgitta Wistrand

BILAGA A2.2.2

REGERINGEN

Näringsdepartementet

Regeringsbeslut I 20

2001-09-27 N2001/8978/TP
N2001/9117/TP

Riksgäldskontoret

103 74 STOCKHOLM

Vissa försäkringsgarantier för flygbolag m.fl.

Regeringens beslut

Riksgäldskontoret skall ställa ut garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för av Sverige licensierade flygbolag, flygplatser och vissa handlingagenter till samma omfattning som gällt fram till den 25 september 2001 vid skador för tredje man som följer av krig, terrorism och liknande. En riskrelaterad avgift skall tas ut för garantierna.

För garantierna skall gälla följande begränsningar. Garantibeloppet får uppgå till högst 1 700 miljoner USD för varje skadefall. Garantin får gälla i högst trettio dagar räknat från och med den 25 september 2001. Garanti får ställas ut endast om en försäkringslösning helt eller delvis saknas på marknaden. Om det under garantiperioden inträffar att en försäkringslösning kan erhållas på marknaden, skall garantibeloppet i motsvarande utsträckning minskas.

Ärendet

Riksdagen har den 27 september 2001, bet. 2001/02:TU5, rskr 2001/02:1 beslutat att bemyndiga regeringen att mot en riskavspeglande avgift ikläda staten ekonomiska förpliktelser i form av garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för av Sverige licensierade flygbolag och flygplatser m.fl. Utställda garantier får ha en löptid på upp till 30 dagar retroaktivt från och med den 25 september 2001. Garantierna upphör därmed att gälla senast från och med den 25 oktober 2001.

Syftet med den statliga garantin är att den skall omfatta det försäkringsskydd som bortfallit och därmed vidareföra den försäkringssituation för berörda flygbolag m. fl. som förelåg fram till och med den 24 september 2001. Garantierna skall ha en löptid på upp till 30

Postadress
103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Drottninggatan 16
Telefonnummer
08-405 10 00
Telefax
08-411 36 16
E-post: registrator@industry.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Industry; P=Ministry; A=SIL; C=SE

dagar och det förutsätts att i den omfattning försäkringsskyddet åter erbjuds på marknaden, såvitt avser de inskränkningar som nu gjorts, att de statliga garantierna i motsvarande grad avvecklas.

Garantiåtagandet kommer att anmälas till EG-kommissionen med hänsyn till gemenskapens statsstödsregler.

På regeringens vägnar

Mona Sahlin

Lars Österberg

Kopia till

Statsrådsberedningen
Fi/BA
Fi/FMA
N/NL
Luftfartsverket
SAS
Britannia Airways AB

BILAGA A2.2.3

REGERINGEN

Regeringsbeslut I 1

2001-10-23 N2001/9843/TP

Näringsdepartementet

Riksgäldskontoret

103 74 STOCKHOLM

Vissa försäkringsgarantier för flygbolag m.fl.

Regeringens beslut

Riksgäldskontoret skall ställa ut garantier gällande från och med den 22 oktober 2001 kl. 17.00 till och med den 24 oktober 2001 till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för av Sverige licensierade flygbolag, flygplatser och vissa handlingagenter till samma omfattning som gällt fram till den 25 september 2001 vid skador för tredje man som följer av krig, terrorism och liknande.

En riskrelaterad avgift skall tas ut för garantierna. Garantibeloppet får uppgå till högst 1 700 miljoner USD för varje skadefall.

Ärendet

Regeringen beslutade den 27 september 2001 att Riksgäldskontoret skulle ställa ut vissa garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för flygbolag m.fl. Enligt beslutet skulle garantin gälla i högst trettio dagar räknat från och med den 25 september 2001. Om det under garantiperioden skulle inträffa att en försäkringslösning kunde erhållas på marknaden, skulle garantibeloppet i motsvarande utsträckning minskas.

Riksgäldskontoret har i ett brev till flygbolagen meddelat att utställda garantier kommer att upphöra för belopp under 1000 miljoner USD den 22 oktober 2001 kl 17.00.

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-411 36 16
E-post: registrator@industry.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Industry; P=Ministry; A=SIL; C=SE

2

Enligt regeringens bedömning bör garantierna äga fortsatt giltighet till och med den 24 oktober 2001.

På regeringens vägnar

Björn Rosengren

Lars Österberg

Kopia till

Statsrådsberedningen
Finansdepartementet

BILAGA A2.2.4

REGERINGSKANSLIET

2002-02-21 SB2002/1399

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink. 2002 02
Dnr RD 2001/02 :1109

KU:s granskningsärende 2001/02:11

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditionschefen Dag Ekman, tel. 405 1220.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post, registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-02-19

Näringsdepartementet

Statssekreteraren
Gun Eriksson

Statsrådsberedningen
Rättschefen Per Virdesten

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:11

Härmed får jag lämna följande underlag till svar till konstitutionsutskottet.

Fråga 1

Förändringarna i flygförsäkringarna såvitt avser skador på tredje man orsakade av krig, terrorism och liknande trädde i kraft vid midnatt natten mellan den 24 och 25 september 2001. Uppsägningstiden för försäkringsbolagen för denna del av försäkringen var sju dagar.

Fredagen den 21 september 2001 kl. 16.59 inkom till Näringsdepartement en hemställan från SAS om att staten skulle ställa ut garantier för flygbranschen för det försäkringsskydd som skulle bortfalla natten mellan måndagen den 24 och tisdagen den 25 september. Även Britannia Airways AB inkom, strax därefter, med motsvarande hemställan. Om statliga garantier inte ställdes ut, riskerades ett mer eller mindre totalt stopp för svensk flygtrafik.

Under dagarna närmast före den 25 september bereddes frågan inom Regeringskansliet. Det stod tidigt klart att något beslut om statliga garantier inte skulle hinna fattas före den kritiska tidpunkten, eftersom riksdagens bemyndigande var erforderligt.

Under helgen den 22-23 september 2001 diskuterades frågan i Regeringskansliet. Det var i inledningsskedet helt nödvändigt att få branschens syn på situationen. Samtal fördes därför med flygbolagen i detta extraordinära läge. Representanter för bolagen deltog i ett möte på Näringsdepartementet söndagen den 23 september. Kontakter togs också med Danmark, Norge och Finland för att få information om hur

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-411 36 16
E-post: registrator@industry.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Industry; P=Ministry; A=SIL; C=SE

frågan hanterades där, samtidigt som efterforskningar gjordes om situationen i övriga EU-länder.

Ekofin antog slutsatser om vissa principer för frågans hantering vid ett informellt möte den 21-22 september.

Företrädare för Näringsdepartementet och Finansdepartementet bistod trafikutskottet med upplysningar vid utskottets sammanträde den 25 september. Utskottet lade på eget initiativ fram ett förslag om statliga garantier för flygbranschen. Riksdagen biföll utskottets förslag den 27 september och samma dag uppdrog regeringen i ett beslut åt Riksgäldskontoret att ställa ut dessa garantier, längst t.o.m. den 24 oktober 2001.

Fråga 2

Följande regeringsbeslut har fattats under tiden fram till den 25 oktober 2001.

- Beslut den 27 september 2001 (uppdrag åt Riksgäldskontoret att ställa ut garantier för flygbranschen längst t.o.m. den 24 oktober 2001).

- Beslut den 18 oktober 2001 (om proposition 2001/02:23 Förlängd tid för statliga garantier för att återställa försäkringsskyddet för flygbranschen).

- Beslut den 23 oktober 2001 (uppdrag åt Riksgäldskontoret att ställa ut garantier för flygbranschen fr.o.m. den 22 oktober 2001 kl. 17.00 t.o.m. den 24 oktober 2001).

Kopia av besluten bifogas.

Fråga 3

Björn Rosengrens pressekreterare informerade den 22 oktober 2001 per telefon bl.a. TT om att regeringen förberedde ett beslut på tisdagen om att förlänga försäkringsgarantin. Något pressmeddelande eller annat skriftligt uttalande gjordes dock inte.

Fråga 4

Regeringsbeslutet den 27 september 2001 avsåg försäkringsgarantier fram till och med den 24 oktober 2001. Regeringens inställning har hela tiden varit, och är fortfarande, att de statliga åtagandena bör avvecklas så snart som möjligt och att marknaden således bör uppmuntras att återinträda.

När beslutet om proposition 2001/02:23, om en förlängning av garantisystemet, togs av regeringen den 18 oktober var texten inte granskad och avstämd i alla detaljer. Tryckning av propositionen skulle dessutom ske. Avlämnandet dröjde därför till den 25 oktober.

Fråga 5

Sedan frågan om statliga garantier anhängiggjorts hos regeringen den 21 september anpassades beredningen så långt möjligt till att saken brådskade. Trots att hanteringen skedde med den skyndsamhet som var möjlig, uppstod en osäkerhet för branschen med avseende på det försäkringsskydd som gällde från den 25 september och fram till dess att regeringen hade meddelat sitt beslut den 27 september 2001.

I sitt första beslut hade riksdagen framhållit vikten av att marknaden snarast fann egna lösningar. För regeringen var det också viktigt att undvika sådana signaler som kunde ge marknaden uppfattningen att det inte fanns anledning att söka försäkringslösningar. Det var mot denna bakgrund viktigt att inte offentliggöra regeringens intentioner i ett alltför tidigt skede.

Regeringen lade också stor vikt vid att – främst på grund av samägandet av SAS – så långt möjligt samordna beslutsfattandet med Danmark och Norge, samtidigt som övriga EU-länders agerande givetvis också beaktades.

Slutligen bör anmärkas att det faktum att vissa andra länder inledningsvis kunde agera snabbare, delvis berodde på att flygbolagen i dessa länder tidigare anmälde frågan hos sina myndigheter än vad svenska flygbolag gjorde.

Något om frågan om det fanns en försäkringslösning på marknaden under mitten av oktober 2001

Det har inom EU tillskapats en tillfälligt sammansatt arbetsgrupp, ad hoc-gruppen för flygförsäkringar, som sammanträtt ungefär en gång i månaden. Vid ett möte den 11 oktober framgick att de flesta medlemsstaterna kände till att det fanns en enda försäkringslösning för tredjemansskador upp till ett belopp av en miljard US-dollar för en premie om 3:10 US-dollar per passagerare och resa. De flesta medlemsstater och kommissionens representant var dock av den uppfattningen att detta inte var en marknadslösning som kunde eller borde accepteras, huvudsakligen på grund av att det knappast kan sägas vara en marknadslösning när det bara fanns ett alternativ, därtill var premien påtagligt mycket högre än den varit före den 11 september. Den av många i Sverige framförda ståndpunkten att det redan i oktober fanns en "marknadslösning" fick inte något stöd av flertalet delegationer eller kommissionens representant.

Gun Eriksson

BILAGA A2.2.5

REGERINGSKANSLIET

2002-03-13 SB2002/1399

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 14
Dnr BD 2001/02 :1109

KU:s granskningsärende 2001/02:11

Som svar på KU:s skrivelse den 5 mars 2002 överlämnas en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria.

Per Vildesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-03-11

Näringsdepartementet

Statssekreteraren
Gun Eriksson

Statsrådberedningen
Rättschefen Per Virdesten

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:11

Härmed får jag lämna följande underlag till kompletterande svar till konstitutionsutskottet.

Beredningen av ett ställningstagande till frågan om garantier inleddes så snart det förelåg en framställning från flygbolagen i saken. Tiden mellan framställningen - fredag den 21 september 2001 – och det erforderliga riksdagsbeslutet – den 27 september 2001- kunde knappast ha nedkortats ytterligare. Skälet till att ett svenskt ställningstagande inte kom att göras tidigare var alltså att flygbolagen anmälde frågan senare här än i andra länder. I den mån det förekommit att ett beslut kunnat fattas kortare tid efter anmälan i något annat land, torde detta hänga samman med beslutsordningen i det landet.

Gun Eriksson

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax
E-post: registrator@industry.ministry.se
X400 S=Registrator; O=Industry; P=Ministry; A=SIL; C=SE

BILAGA A2.2.6

TRAFIKUTSKOTTET
Anders Engdahl
Kanslichef

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 25
Dnr 2001/02 :1104

PM 2002-04-25

Till konstitutionsutskottet

Redogörelse för trafikutskottets hantering av frågan om statliga garantier för att återställa försäkringsskyddet för flygbolag

1. Trafikutskottets betänkande 2001/02:TU5

Statssekreterare Claes Ånstrand, Näringsdepartementet, ringde mig måndagen den 24 september 2001 och berättade att, mot bakgrund av terroraktionerna i USA den 11 september 2001, flygförsäkringsbolagen hade reducerat sin täckning av skador på tredje man som förorsakats av terrorattacker och liknande. Det fanns därför risk för att flygtrafiken inte kunde upprätthållas. Trafikutskottet borde därför enligt statssekreteraren ta ett initiativ och föreslå att riksdagen bemyndigar regeringen att ikläda staten ekonomiska förpliktelser i form av garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för svenska licensierade flygbolag. Vid ett telefonsamtal med expeditionschefen Dag Ekman efterfrågade jag någon form av skriftlig dokumentation om bakgrunden och regeringens uppfattning i frågan. Någon sådan fanns emellertid inte att tillgå.
Trafikutskottet sammanträdde tisdagen den 25 september 2001. Vid detta möte redovisade statssekreterare Claes Ånstrand regeringens uppfattning att det var nödvändigt att återställa försäkringsskyddet och att trafikutskottet borde ta ett initiativ i frågan. Det var emellertid regeringens uppfattning att stödet borde avvecklas så fort som möjligt. Statssekreteraren framhöll att de riktlinjer som EU:s ekonomi- och finansministrar enats om den 22 september 2002 borde följas. Dessa riktlinjer innebar bl.a. att en tidsbegränsning på en månad skulle gälla och att staterna skulle ta ut en rimlig premie som så långt möjligt avspeglar riskerna. Statssekreteraren framhöll också att det är angeläget att de skandinaviska länderna, som har ägarintressen i SAS, och övriga EU-länder kan finna gemensamma lösningar.

SVERIGES RIKSDAG

Vid sammanträdet den 25 september 2001 beslutade trafikutskottet också att bereda finansutskottet tillfälle att yttra sig i frågan. Finansutskottet avlämnade ett yttrande den 26 september 2001.

Trafikutskottet sammanträdde åter onsdagen den 26 september 2001. Då svarade statssekreterare Claes Ånstrand, Näringsdepartementet, på ytterligare frågor. Därefter justerade utskottet sitt betänkande 2001/02:TU5.

Riksdagen godkände betänkandet den 27 september 2001. Det innebar att regeringen bemyndigades att ikläda staten ekonomiska förpliktelser i form av statliga garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet till samma omfattning som tidigare under en period av högst 30 dagar, räknat retroaktivt fr.o.m. den 25 september 2001.

2. *Trafikutskottets betänkande 2001/02:TU6*

Regeringens proposition 2001/02:23 Förlängd tid för statliga garantier för att återställa försäkringsskyddet för flygbranschen bordlades i kammaren den 25 oktober 2001. Motionstiden, som förkortades, gick ut den 29 oktober 2001. I propositionen föreslog regeringen att det av riksdagen utfärdade bemyndigandet för regeringen att ställa ut garantier till försäkringsbolag för att återställa försäkringsskyddet för bl.a. svenska licensierade flygbolag borde förlängas t.o.m. den 23 november 2001.

Trafikutskottet sammanträdde på förmiddagen den 30 oktober 2001. Då beslutade trafikutskottet att bereda finansutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och de motioner som väckts. Finansutskottet avlämnade ett yttrande samma dag. Vid trafikutskottets sammanträde den 30 oktober på förmiddagen informerade också statssekreterare Gun Eriksson, Näringsdepartementet, och riksgäldsdirektör Thomas Franzén om sina synpunkter på frågan.

På eftermiddagen den 30 oktober 2001 sammanträdde trafikutskottet på nytt och justerade då sitt betänkande 2001/02:TU6. Trafikutskottet föreslog att riksdagen skulle bifalla propositionen.

Riksdagen godkände trafikutskottets betänkande den 31 oktober 2001.

3. Trafikutskottets betänkande 2001/02:TU7

Regeringens proposition 2001/02:66 Ytterligare förlängd tid för statliga garantier för att återställa försäkringsskyddet för flygbranschen bordlades i kammaren den 27 november 2001. Motionstiden, som förkortades, gick ut den 3 december 2001. Regeringen föreslog att det av riksdagen tidigare beslutade bemyndigandet skulle förlängas att gälla t.o.m. den 31 januari 2002.

Vid sitt sammanträde den 4 december 2001 beslutade trafikutskottet att bereda finansutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och motionerna. Finansutskottet avlämnade ett yttrande samma dag.

Trafikutskottet justerade sitt betänkande 2001/02:TU7 den 6 december 2001. Detta var tredje gången som riksdagen skyndsamt behandlade denna fråga. Trafikutskottet ansåg att detta var otillfredsställande. Enligt trafikutskottets mening borde därför riksdagen ge regeringen ett bemyndigande att utfärda statliga garantier för att återställa försäkringsskyddet för flygbranschen fr.o.m. den 24 november 2001 och tills vidare, dvs. utan tidsbegränsning. Trafikutskottet ansåg dock, i likhet med finansutskottet, att det var väsentligt att garantigivningen kunde avvecklas så snart som möjligt.

Riksdagen godkände trafikutskottets betänkande den 14 december 2001.

BILAGA A2.3.1

LARS ÅNGSTRÖM
Riksdagsledamot

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -10- 30
Dnr 2001/02 :1269

Stockholm 2001-10-29

Till Konstitutionsutskottet

Anmälan av försvarsminister Björn von Sydow

Jag anmäler härmed försvarsministern till konstitutionsutskottet för närmare granskning vad gäller upphandlingen av Helikopter NH90 från NH Industries. Upphandling har skett trots vetskapen om grava oegentligheter vilka orsakat merkostnader och jag vill också att KU granskar hur ministern hanterat informationen till allmänheten i samband med detta.

Bakgrund
En svensk officer som greps av SÄPO i maj har lämnat hemligstämplad militär information till ett av de fyra företag som konkurrerar om att få sälja helikoptrar till Sverige. Översten misstänks för spionage. Företaget NH Industries, som fått hemliga militära uppgifter och vetskap om att man var favorit, har därmed gynnats på ett otillbörligt sätt och konkurrensreglerna har satts ur spel. Det bekräftas i en sekretessbelagd MUST rapport daterad den 11 september 2001 med diarienummer H 10 817:80469. I ett PM från regeringen daterat 010916 bekräftas att konkurrensreglerna under upphandlingen inte upprätthållits för alla fyra företagen utan endast för två.

Fördyring
I den hemligstämplade MUST rapporten framgår det tydligt att överstens agerande fördyrat helikopterköpet med mellan en halv och två miljarder kronor. Trots pågående brottsutredning med synnerligen grova misstankar om otillbörligheter och trots MUST:s rapport om att dessa inneburit en omfattande fördyring som drabbar skattebetalarna, beslutar regeringen på sitt sammanträde den 13/9 att köpa helikoptrar från det gynnade företaget NH Industries. På fråga under en presskonferens ute på Arlanda vid 17-tiden den 13/9, ca fem timmar efter regeringsbeslutet, förnekar försvarsminister Björn von Sydow att man fattat något beslut, trots att han själv undertecknat det.

Regeringen måste vara kapabel att följa upphandlingsregler och inte låta kriminell verksamhet indirekt löna sig. Pågår en brottsutredning med allvarliga misstankar om oegentligheter i en upphandling, måste naturligtvis beslut invänta brottsutredningen. Det är heller inte acceptabelt att en minister säger att regeringen inte har fattat beslut när den har gjort det.

Lars Ångström (mp)
bänknr 63

SVERIGES RIKSDAG • 100 12 STOCKHOLM • TEL 08-786 40 00

BILAGA A2.3.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-19 SB2002/1309

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 19
Dnr 2001/02 : 269

KU:s granskningsärende 2001/02:12

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Försvarsdepartementet upprättad promemoria. I promemorian finns bilagor med uppgifter som omfattas av sekretess.

Regeringskanslets kontaktperson i ärendet är expeditions- och rättschefen Ingvar Åkesson, tel. 405 2552.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-12

Försvarsdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Ingvar Åkesson

KU:s granskningsärende 2001/02:12

Upphandlingen av helikopter NH90

Bakgrund

Diskussioner om en samordnad nordisk anskaffning av medeltung standardhelikopter startade redan 1996 inom ramen för det nordiska försvarsmaterielsamarbetet. Målsättningen var att anskaffa samma typ av medeltung helikopter som i första hand skall kunna lösa uppgifter inom områdena trupptransport, ubåtsjakt samt flyg- och sjörräddning. För svensk del innebär detta att helikoptern skall kunna lösa uppgifter inom samtliga Försvarsmaktens huvuduppgifter (dessa beskrivs i 2 § förordningen (2000:555) med instruktion för Försvarsmakten). Målsättningen har dessutom varit att få den mest kostnadseffektiva lösningen. År 1996 påbörjades en studie av förutsättningarna för en för Danmark, Finland, Norge och Sverige gemensam anskaffning av en "Nordic Standard Helicopter". Studien redovisades i juni 1998. Där anmäldes att goda förutsättningar förelåg för att påbörja och genomföra ett gemensamt nordiskt anskaffningsprojekt samt rekommenderades att ett sådant projekt skulle etableras.

En preliminär projektorganisation med projektkontor (NSHP) etablerades under hösten 1998.

Under första halvåret 1999 skickades en Request For Information (RFI) ut till tolv potentiella leverantörer. Svar erhölls från åtta leverantörer och efter utvärdering stod det klart att det fanns fem helikopterleverantörer som skulle kunna tillfredsställa de gemensamma kraven.

Efter fortsatta diskussioner och förberedelser i övrigt undertecknade försvarsministrarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige ett Memorandum of Understanding 1999 om riktlinjer för samordnad nordisk anskaffning av helikopter. Regeringen fattade beslutet om undertecknande den 1 juli 1999, *bilaga 1*.

Regeringen bemyndigade samma dag Försvarsmakten att ingå projektavtal med berörda myndigheter i Danmark, Finland och Norge om gemensam anskaffning av helikopter, *bilaga 2*.

En nordisk styrkommitté tillsattes därefter med uppgift att utarbeta en rekommendation avseende val av helikopter. Styrkommittén utsåg Sverige att svara för upphandlingen. Denna uppgift lades på Försvarets materielverk, som utsågs att vara s.k. "legal body" och "executive agency" för hela upphandlingen fram till val av leverantör. Detta innebar att Materielverket skulle ansvara för upphandlingen enligt lagen om offentlig upphandling (1992:1528) till dess utvärdering och förhandlingar kommit så långt att leverantör kunde väljas. Därefter skulle ansvaret övergå till respektive nation att slutföra samt teckna avtal med vald leverantör. För den svenska delen av upphandlingen skulle i det skedet lagen om offentlig upphandling vara fortsatt tillämplig.

Närmare om upphandlingsarbetet

I det följande lämnas en redogörelse för upphandlingen. Den grundar sig i allt väsentligt på en promemoria i ämnet som har upprättats inom Materielverket den 8 februari 2001. Promemorian innehåller uppgifter som omfattas av sekretess enligt 6 kap. 2 § och 8 kap. 6 § sekretesslagen (1980:100) och finns i *bilaga 3*.

Under hösten 1999 togs en gemensam anbudsinfordran (Request For Quotation, RFQ) fram. Den tillställdes fem leverantörer den 29 november 1999. Svar erhölls från fyra av leverantörerna den 4 april 2000. En leverantör avböjde att offerera. Utvärdering av inkomna offerter genomfördes gemensamt inom NSHP och följde en av styrkommittén fastställd utvärderingsplan med förbestämda utvärderingskriterier.

I augusti 2000 presenterades utvärderingsresultatet för styrkommittén och en rekommendation att inleda förhandlingar med leverantörerna i en viss ordning med tre av leverantörerna. Styrkommittén gav i uppdrag att påbörja förhandlingar enligt NSHP:s rekommendation.

Under hösten 2000 genomfördes en omfattande faktainhämtning hos två av de leverantörer som var mest intressanta för de flesta länderna. Detta innebar i korthet: teknisk och kommersiell verifiering av lämnade offerter, demonstrationsflygningar med helikoptrar och kvalitetsbedömning av leverantörens förmåga att leva upp till ett avtal. I december 2000 var detta avslutat och den egentliga förhandlingsverksamheten startades.

Projektets faktainhämtning och fortsatta analys under hösten 2000 föranledde NSHP att i januari 2001 uppmana respektive nation att justera sina nationella konfigurationer i syfte att uppnå en bättre anpassning till nationella prioriteringar och budgetramar. Aktuella för fortsatt hantering i upphandlingen var därefter tre av de fyra inkomna anbuden. Samtliga dessa

tre var intressanta ur ett nordiskt perspektiv på grund av det samlade intresset från de deltagande nationerna.

Efterhand hade det visat allt mer uppenbart att de specifika danska kraven var svåra att harmonisera i ett gemensamt nordiskt projekt. Därför beslutades att Danmark skulle genomföra upphandlingen nationellt men kvarstå som medlem i det nordiska programmet.

Ur ett svenskt perspektiv var två anbud särskilt intressanta och det bedömdes därför som ett svenskt intresse att gå vidare i full parallellitet med dessa två anbud. En på detta sätt successivt avsmalnande leverantörskrets är ett normalt förfarande vid upphandling. I det sammanhanget vill Försvarsdepartementet peka på promemorian den 16 september 2001, som berörs i granskningsanmälan. Det som sägs i promemorian om att en konkurrenssituation hela tiden har kunnat upprätthållas mellan i vart fall två anbudsgivare, innebär inte, vilket påstås i granskningsanmälan, en bekräftelse på att konkurrensreglerna inte har upprätthållits för de fyra företagen.

Förhandlingar fördes avseende den svenska konfigurationen från och med januari 2001 parallellt med två leverantörer i syfte att under full konkurrens uppnå bästa möjliga affärsvillkor. Förbättringar i affärsvillkoren uppnåddes också successivt under förhandlingarna.

Under våren 2001 fördes även ur ett nordiskt perspektiv vissa diskussioner och gjordes undersökningar mot en tredje leverantörs anbud för att säkerställa bredden i upphandlingen. Tre leverantörer fanns således ur ett nordiskt perspektiv kvar i upphandlingen.

I april 2001 uppmanades dessa tre leverantörer inkomma med tekniskt och kommersiellt uppdaterade anbud, vilket också skedde. På grundval härav fördes därefter fortsatta förhandlingar parallellt med två leverantörer. Båda leverantörerna gavs under förhandlingarna vid upprepade tillfällen fram till juli 2001 tillfälle att inkomma med kompletterande eller förändrade tekniska eller kommersiella uppgifter.

Efter denna tidpunkt koncentrerades slutförhandlingarna till en leverantör, nämligen det enda alternativ som skulle kunna ifrågakomma som ett gemensamt nordiskt alternativ. Ett gemensamt nordiskt alternativ syftar förutom till acceptabla anskaffningspriser även till att möjliggöra framtida samarbeten mellan de deltagande nationerna vad avser logistik och utbildning. Koncentrationen i slutförhandlingarna mot ett sådant alternativ möjliggjorde också att bästa möjliga affärsvillkor vad avser såväl prestanda som prisbild samt övriga villkor kunde åstadkommas.

Slutförandet av förhandlingarna och fastställandet av tidpunkten för detta

Under våren 2001 framförde Finland att man ville få till stånd ett beslut och offentliggörande i helikopteraffären under september-oktober 2001. I ett brev den 2 augusti 2001 föreslog den danske försvarsministern ett nordiskt

möte på Arlanda den 13 september 2001, *bilaga 4*. Den 28 augusti 2001 återkom den danske försvarsministern med ett brev till den svenske försvarsministern vari han meddelade att den danska avsikten var att offentliggöra det danska beslutet den 13 september 2001 på eftermiddagen och att han därför inte fann något behov av ett försvarsministermöte denna dag, *bilaga 5*. Av brevet framgick också att han den 11-12 september 2001 skulle orientera den svenske försvarsministern om det danska valet av helikopter. I ett brev den 31 augusti 2001 framhöll den finske försvarsministern att mötet borde äga rum och inbjöd därför till ett möte den 13 september på Arlanda, *bilaga 6*. Brevet innehåller uppgifter som omfattas av sekretess enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen.

Den 7 september 2001 rekommenderade styrkommittén NH90 (NH Industries) som den helikopter som bäst uppfyllde de gemensamma och nationellt specifika kraven och som sammantaget bedömdes vara den mest lämpliga helikoptertypen för länderna. Vid ett möte på Försvarsdepartementet den 10 september 2001 lämnade den svenska representanten i styrkommittén en redogörelse för rekommendationen och överlämnade samtidigt den skriftliga rekommendationen, *bilaga 7*.

När styrkommitténs rekommendation överlämnats vidtog nationella förhandlingar med den rekommenderade leverantören, dvs. NH Industries. Dessa förhandlingar genomfördes från svensk sida av Försvarets materielverk och enbart för svensk räkning.

Försvarets materielverk har uppgett för Försvarsdepartementet att det var tydligt att NH Industries in i det sista levde i föreställningen att det fanns åtminstone en allvarlig konkurrent.

I den reella konkurrenssituation som förelåg mellan minst två leverantörer under hela upphandlingen uppnåddes successiva åtagandeförbättringar från leverantörerna i kombination med en fallande trend vad avsåg priserna. Särskilt i slutförhandlingarna uppnåddes väsentliga prisreduceringar, som resulterade i att för svenskt vidkommande fler helikoptrar kunde anskaffas inom den givna budgetramen än vad som var möjligt i tidigare skeden av upphandlingen.

I enlighet med sitt brev den 28 augusti 2001 informerade den danska försvarsministern sin svenske kollega den 12 september 2001 om det danska valet av helikopter. Danmark valde den brittisk-italienska helikoptern EH101.

Försvarsmaktens hemställan till regeringen

Försvarsmakten inkom den 12 september 2001 med en hemställan om regeringens medgivande att genom Försvarets materielverk få beställa 17 medeltunga helikoptrar NH90, benämnda helikopter 14, från tillverkaren NH Industries. Enligt hemställan skulle beställningen inkludera helikoptrar med uppdragsutrustning samt specialverktyg och specialutrustning, publikationer, dokumentation, personalutbildning och utbildningsmateriel.

Beställningen skulle genomföras inom en kostnadsram om högst 5 975 miljoner kronor i 2001 års prisläge. Skrivelsen finns i *bilaga 8*. En bilaga till Försvarsmaktens skrivelse innehåller uppgifter som omfattas av sekretess enligt 2 kap. 2 § sekretesslagen.

Tidigt på morgonen den 13 september 2001 inkom en skriftlig komplettering från Försvarsmakten med innebörden att hemställan skulle omfatta 18 helikoptrar. Kompletteringen finns i *bilaga 9*.

Regeringssammanträdet den 13 september 2001

Inför regeringssammanträdet den 13 september 2001 var ett regeringsbeslut om medgivande till anskaffningen färdigberett mellan Försvarsdepartementet, Finansdepartementet och Näringsdepartementet. Eftersom avsikten var att den svenska anskaffningen skulle offentliggöras senare under dagen efter mötet med försvarsministrarna från Finland, Norge och Sverige, anmäldes ärendet till regeringssammanträdet "utom listan". I samband med offentliggörandet skulle ärendet lyftas in, dvs. ärendeförteckningen kompletteras. En redogörelse för förfarandet med ärenden utom listan finns i avsnitt 6.4.2 i Statsrådsberedningens skrift "Gula boken - handläggningen av ärenden i Regeringskansliet", Ds 1998:39.

Ärendet togs upp på regeringssammanträdet och behandlades mera ingående på den allmänna beredning som följde på sammanträdet. En diskussion uppkom om finansiering och operativa krav samt motköp. Vidare uppkom frågor kring det danska valet av helikoptrar och hur det kunde påverka det svenska. Det bestämdes att promemorior i dessa ämnen skulle tas fram och delges Finansdepartementet, Näringsdepartementet och Statsrådsberedningen. Promemoriorna upprättades och delgavs dagen därpå. Statsrådsberedningen fick promemorian om det danska helikoptervalet, Näringsdepartementet promemorian om motköp och Finansdepartementet promemoriorna om motköp och om finansiering och operativa krav. Promemoriorna finns i *bilagorna 10, 11 och 12*. De innehåller uppgifter som omfattas av sekretess enligt sekretesslagen, bilagan 10 enligt 2 kap. 2 § och 6 kap. 2 §, bilagan 11 enligt 6 kap. 2 § och 8 kap. 10 § och bilagan 12 enligt 2 kap. 1 §.

Med hänsyn till dessa förhållanden var det inte möjligt att, som tidigare planerats, offentliggöra ett svenskt beslut om helikopteranskaffningen i samband med ministermötet på eftermiddagen den 13 september 2001.

Ärendet lyftes in på listan den 18 september 2001 klockan 16.20.

Uppgifter om oegentligheter och pågående förundersökning

Våren 2001 underrättade Försvarsmakten Försvarsdepartementet om att en svensk överste var misstänkt för att obehörigen ha fört vidare uppgifter av hemlig natur som hade anknytning till helikopterupphandlingen. Några närmare uppgifter om saken har härefter inte lämnats till Försvarsdepartementet förrän efter ett nyhetsprogram i TV4 den 14

september 2001. Som framgår av bilaga 3 har Materielverket, som skötte upphandlingen, inte heller fått någon ytterligare information förrän efter den tidpunkten.

Av bilaga 3 framgår att Försvarets Materielverk ansåg att enbart den omständigheten att en förundersökning inletts, inte tills vidare utgjorde grund för att vidta någon särskild åtgärd. Försvarsdepartementet har ingen erinran mot den bedömningen. Det bör i sammanhanget påpekas att departementet inte har möjlighet att ingripa i en upphandling enligt lagen om offentlig upphandling som sköts av en myndighet som lyder under regeringen. Försvarsdepartementet hade att utgå från att Försvarsmakten och Försvarets materielverk i sina underlag för regeringens ställningstagande i upphandlingsärendet skulle beakta förundersökningens eventuella betydelse. Så som saken kom att utvecklas blev departementet likväl tvunget att skaffa sig information om en del i förundersökningen. En redogörelse för detta lämnas i det följande.

I TV-programmet den 14 september 2001 fanns uppgifter som gick ut på att en hemlig menbedömning från Försvarsmaktens militära underrättelse- och säkerhetstjänst (MUST) visade att ett av de företag som konkurrerade om det svenska kontraktet skulle ha fått kommersiellt känslig och för upphandlingen betydelsefull information som innebar att det företaget kunde höja priset. Liknande uppgifter förekom i Dagens Nyheter dagen därpå.

Uppgifterna ledde till att expeditions- och rättschefen i Försvarsdepartementet, Ingvar Åkesson, hade ett möte med Materielverkets chefsjurist, Stephan Källmén, och översten Mats Westin. Westin hade för Materielverkets räkning ansvarat för förhandlingarna. Vad frågan gällde var om det i upphandlingen hade förekommit något som kunde tyda på att något av de fyra företagen hade skaffat sig en konkurrensfördel genom att otillbörligen ha fått del av kommersiellt hemliga uppgifter efter anbudsgivningen den 4 april 2000 och som hade påverkat upphandlingen. Källmén och Westin svarade ett entydigt nej på den frågan. En konkurrenssituation hade hela tiden kunnat upprätthållas mellan i vart fall två anbudsgivare. Åkesson upprättade samma dag en promemoria om saken i samråd med Källmén och Westin. Promemorian finns bilagd utskottskansliets granskningspromemoria.

Åkesson underrättade försvarsministern om vad som hade framkommit vid mötet med Källmén och Westin och förklarade att han ämnade kalla företrädare från Försvarsmakten till ett möte på Försvarsdepartementet för att försöka reda ut vad som låg bakom skillnaderna mellan Materielverkets och MUST:s bedömningar.

Ett sådant möte ägde rum hos Åkesson 17 september 2001 klockan 10.30. Först företrädde chefen för säkerhetsavdelningen på MUST, översten Svante Andersson, och en av handläggarna på avdelningen (identiteten är hemlig) och redogjorde för bakgrunden till utredningen och för menbedömningen. Den sades vara upprättad den 11 september 2001. Den lämnades inte över utan Åkesson fick ta del av en icke underskriven handling som dock sades

överensstämma med den underskrivna med den skillnaden att datumet var ett annat. Därefter deltog i mötet departementsrådet Jan-Olof Lind, Försvarsdepartementet, chefen för Högkvarterets strategiledning, generallöjtnanten Johan Kihl, Försvarsmaktens chefsjurist Stefan Ryding-Berg och kommendörkaptenen Claes Lundin. Lundin hade deltagit i upphandlingsarbetet och hade i den egenskapen lämnat underlag till menbedömningen.

I närvaro av samtliga diskuterades först saken i allmänna ordalag. Andersson och hans handläggare förklarade att det inte fanns något i utredningen som visade att NH Industries hade verkat aktivt för att skaffa de uppgifter som skulle ha skickats till företaget.

Därefter berördes menbedömningen. Det framkom att de överväganden som låg till grund för menbedömningen hade gjorts inom säkerhetsavdelningen. Varken juristavdelningen eller strategiledningen hade tillfrågats. Inte heller hade Materielverket hörts. Både Kihl och Ryding-Berg ansåg att Försvarsmakten borde ta upp saken på nytt och eventuellt göra en komplettering till menbedömningen. Det sades att åtgärder genast skulle vidtas i detta syfte.

Innehållet i menbedömningen sammanfattades på sidan 2 i en promemoria som Åkesson upprättade efter mötet. Den finns i *bilaga 13* och innehåller uppgifter som omfattas av sekretess enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen.

Med anledning av granskningsärendet och utskottets begäran att få ta del av menbedömningen har Försvarsdepartementet begärt och den 5 februari 2002 fått ut handlingen med menbedömningen. Den finns i *bilaga 14* och innehåller uppgifter som omfattas av sekretess enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen. Det kan anmärkas att den har en annan diariebeteckning än den som anges i granskningsanmälan. Den beteckning som anges där torde avse en annan hemlig handling som upprättats inom MUST den 2 april 2001.

Ärendet lyfts in på listan och regeringsbeslutet blir offentligt

Under lunchen den 17 september 2001 diskuterade regeringen ärendet på nytt. Försvarsministern föredrog de tre promemoriorna. Det bestämdes att ärendet skulle lyftas in på listan påföljande dag under förutsättning att försvarsministern inte fann något hinder häremot med anledning av de frågor av rättslig natur som rests genom uppgifterna i TV4 den 14 september 2001.

Åkesson rapporterade för försvarsministern vad som hade förekommit vid mötet den 17 september 2001. På annat sätt tog inte ministern del av innehållet i menbedömningen. I samband med rapporteringen delgav Åkesson ministern sin bedömning av vilken betydelse menbedömningen hade för regeringens ställningstagande till frågan om upphandlingen av helikoptrarna enligt följande.

Menbedömningen hade gjorts av en liten och sluten krets personer och utan att de som hade bäst kännedom i saken hade blivit tillfrågade eller ens fått

reda på menbedömningens existens. Slutsatserna i menbedömningen om att upphandlingen hade fördyrats byggde på felaktiga föreställningar om vad som låg bakom de överväganden som bestämde när upphandlingen borde vara avslutad. Man kände uppenbarligen inte till att de i upphandlingen inblandade länderna sedan en längre tid hade bestämt sig för att saken skulle vara avklarad under eftersommaren eller den tidiga hösten 2001. Enligt Materielverket fanns inget som tydde på att upphandlingen påverkats negativt av någon informationsgivning av det slag som det talades om i menbedömningen. Några uppgifter som gjorde att man kunde ifrågasätta Materielverkets uppfattning härvidlag förekom inte i menbedömningen. Materielverket kunde också visa att man ända fram till slutpunkten i förhandlingarna hade uppnått successiva förbättringar i villkoren. För Försvarsdepartementets del kunde därför menbedömningen lämnas utan avseende. Den innebar sålunda inte att Försvarsmaktens hemställan den 12 och 13 september 2001 kunde ifrågasättas och utgjorde inget hinder mot att lyfta in ärendet på listan.

Försvarsministern delade Åkessons bedömning.

Som tidigare nämnts lyftes ärendet in på listan den 18 september 2001 klockan 16.20. Det skedde genom en telefonkontakt mellan Åkesson och protokollföraren vid regeringssammanträdet. Regeringsbeslutet blev därigenom offentligt.

Klarläggande från Försvarsmakten

Med anledning av granskningsärendet och utskottets frågor har Försvarsdepartementet den 6 februari 2002 anmodat Försvarsmakten att skriftligen klarlägga hur myndighetens hemställan den 12 och 13 september 2001 om regeringens medgivande att få beställa helikoptrar av typ NH 90 från tillverkaren NH Industries skall uppfattas mot bakgrund av utlåtandet den 11 september 2001 (dvs. den här aktuella menbedömningen). Försvarsmakten har svarat på anmodan i ett yttrande den 8 februari 2002 och där tagit avstånd från slutsatserna i menbedömningen på i huvudsak samma grunder som anges härovan. Yttrandet finns i *bilaga 15*. Bilagan innehåller uppgifter som omfattas av sekretess enligt 5 kap. 1 § och 6 kap. 2 § sekretesslagen.

Information till allmänheten

Några mer informationsinsatser till allmänheten än vad som framgår av utskottskansliets granskningspromemoria har inte förekommit från departementets sida.

BILAGA A2.3.3

HEMLIG
jämlikt 2 kap. 1 § sekretesslagen
2002-02-12
Försvarsdepartementet

Bilaga 15

FÖRSVARSDEPARTEMENTET
Registrator
Ink. 2001-10-16
FÖ 2001/2387/IEC/RC

Promemoria

2001-09-17

Försvarsdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Ingvar Åkesson

HEMLIG
jämlikt 2 kap. 4 § sekretesslagen
2001-09-19
Försvarsdepartementet

gäller tjänsten dvs. PM 2001-09-16 IÅkesson

avhandlingar enl. I Åkesson 6/3-2002

01-10-11

Ytterligare aspekter på frågan om upphandlingen av helikoptrar av typen 14 kan ha påverkats av att uppgifter har lämnats ut otillbörligen

Bakgrund

För svensk del avslutades den nordiska helikopterupphandlingen den 12 september 2001 genom att ett avtal tecknades mellan Försvarets materielverk och NH Industries. Avtalet avsåg köp av 18 helikoptrar och villkorades av att Försvarsmakten gjorde en av regeringen godkänd beställning av helikoptrarna hos materielverket. Regeringen behandlade frågan vid regeringssammanträdet den 13 september 2001. Den 17 september 2001 klockan 16.20 offentliggjordes regeringens beslut. Det innebar att Försvarsmakten fick göra beställningen.

PM skall vara helst den 18/10

Den 14 september 2001 förekom uppgifter i ett nyhetsprogram i TV4 som gick ut på att NH Industries på ett otillbörligt sätt skulle ha skaffat sig uppgifter om upphandlingen. Av en promemoria som jag upprättade den 16 september 2001 framgår att Materielverket anser att det inte har förekommit något i upphandlingen som kunde tyda på att något av de fyra företagen har skaffat sig en konkurrensfördel genom att otillbörligen ha fått del av kommersiellt hemliga uppgifter efter den 4 april 2000 (den dag då samtliga anbud kom in) och som har påverkat upphandlingen. Promemorian, som också ytterligare beskriver bakgrunden, biläggs. Det skall här tilläggas att prormemorian upprättades i samråd med chefsjuristen Stephan Källmén och översten Mats Westin, båda från Materielverket.

I sammanhanget uppmärksammades att Försvarsmakten genom den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (MUST) på begäran av Säkerhetpolisen hade skickat en menbedömning dit rörande de aktuella uppgifterna. Det framkom att ett men bedömdes föreligga som uppskattades till mellan 600 miljoner och 1 miljard kronor.

Uppgifter från Försvarsmakten

Skillnaden mellan Materielverkets och MUST:s bedömningar föranledde mig att kalla ner företrädare från MUST och från de juridiska och strategiska enheterna på Högkvarteret till ett möte hos mig den 17 september 2001 klockan 10.30.

Först företrädde chefen för säkerhetsavdelningen på MUST, översten Svante Andersson, och en av handläggarna på avdelningen och redogjorde för bakgrunden till utredningen och för menbedömningen.

Därefter deltog i mötet departementsrådet Jan Olof Lind, Försvarsdepartementet, chefen för Högkvarterets strategiledning, generallöjtnanten Johan Kihl, Försvarsmaktens chefsjurist Stefan Ryding-Berg och kommendörkaptenen Claes Lundin. Lundin hade deltagit i upphandlingsarbetet och hade i den egenskapen lämnat underlag till menbedömningen.

I närvaro av samtliga diskuterades saken i allmänna ordalag. Andersson och hans handläggare förklarade att det inte fanns något i utredningen som visade att NH Industries verkat aktivt för att skaffa de uppgifter som konsulten hade skickat till företaget.

Därefter berördes menbedömningen. Den var upprättad den 11 september 2001 och klargjorde att uppgifterna som skulle ha lämnats till företaget inte omfattades av försvarssekretess. Däremot hade uppgiftslämnandet enligt menbedömningen medfört att Försvarsmakten hade varit tvungen att forcera upphandlingen på ett sätt som lett till avsevärda fördyringar med mellan 10 och 20 procent, dvs. mellan 600 miljoner och en miljard kronor. Enligt menbedömningen fanns det även en stor risk för att upphandlingen hade måst göras om därest uppgiftslämnandet hade blivit känt hos övriga anbudsgivare. Detta skulle enligt menbedömningen ha medfört att Sverige under lång tid inte skulle ha tillgång till helikoptrar i sådan omfattning att militär beredskap hade kunnat upprätthållas.

Det som nu nämnts och några andra i sammanhanget mindre betydelsefulla omständigheter medförde sammantaget enligt menbedömningen ett icke obetydligt till synnerligt men för rikets säkerhet.

Vid samtalet framkom att de överväganden som låg till grund för menbedömningen hade gjorts inom säkerhetsavdelningen. Varken juristavdelningen eller strategiledningen hade tillfrågats. Inte heller

Materielverket hade hörts. Kihl ifrågasatte bedömningen att en fördröjning av helikopteranskaffningen skulle leda till det angivna menet för rikets säkerhet. Kihl menade att Försvarsmakten borde ta upp saken på nytt och eventuellt göra en komplettering till menbedömningen. Ryding-Berg delade den uppfattningen. Åtgärder skulle genast vidtas i detta syfte.

Försvarsmakten Högkvarteret 2002-03-19

Bilaga till 10816: 62271 KOPIA 5:4

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2001-09-11

HKV beteckning
H 10 817:80966

Ex 4(4) Sida 1 (4)

HEMLIG enligt lagen 1990:100 2 kap 2 § 2002-03-29 FÖRSVARSMAKTEN

HEMLIG enligt lagen 1990:100 2 kap 2 § 2001-09-11 FÖRSVARSMAKTEN

Handlingen är inte hemlig i detta utförande 2002-03-19 /Tomas Carlmark

Säkerhetspolisen
och sändlista

Er tjänsteställe, handläggare

Er datum

Er beteckning

Vårt tjänsteställe, handläggare
MUST SÄK, Martin Waem, 08-788 82 53

Vårt föregående datum
2001-04-02

Vår föregående beteckning
H 10 817:80469

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 09
Dnr 2001/02: 1269

Menbedömning avseende rapporter.

Bakgrund och sammanfattning

Denna menbedömning avser rapporter som avsänts från Jarnvall till NH Industries under våren 2001. Bedömningen tar ställning till såväl innehållet i rapporterna som dess följdverkningar på det nordiska helikopterprojektet NSHP.

Sammanfattningsvis kan konstateras att rapporterna *i sig* inte innehåller uppgifter som omfattas av försvarssekretess eller andra uppgifter av betydelse för rikets säkerhet. Däremot har rapporterna bidragit till att Försvarsmakten har blivit tvungen att slutföra upphandlingen på ett sätt som har medfört betydande fördyringar.

Rapporternas innehåll är dessutom av sådan art att om dess förekomst hade röjts innan upphandlingen avslutades, så skulle med stor sannolikhet upphandlingen fått göras om. Detta hade medfört att Sverige under en lång tid inte haft helikoptrar i sådan omfattning att militär beredskap hade kunnat upprätthållas. Även beredskapen avseende räddningstjänst hade försvårats.

Rapporterna kommer att negativt påverka Sveriges möjligheter att i framtiden delta i internationella upphandlingsprojekt.

Detta har sammantaget medfört ett icke obetydligt till synnerligt men för rikets säkerhet.

Detaljkommentarer till rapporterna

1. Rapporter daterade den 23 januari, den 29 januari och den 14 februari poängterar vikten av att Sverige skulle kunna leasa helikoptrar. Eftersom detta inte skulle vara ett urvalskriterium i den gemensamma upphandlingen, hemlighölls uppgiften för tillverkarna med stöd av upphandlingssekretessen. NH Industries vetskap om detta och dess erbjudande om möjligheten att leasa he-

Postadress 107 85 Stockholm | Besöksadress Lidingövägen 24 | Telefon 08-788 75 00 | Telefax 08-788 77 78

10 816:62271

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2001-09-11

HKV beteckning
H 10 817:80966

Ex (4)

HEMLIG
Se anteckning sida 1

Sida 2 (4)

Se sid 1

likoptrar har dock medfört att NH Industries har fått en bättre ställning jämfört med de övriga tillverkarna.

2. Rapporten daterad den 8 februari anger att endast två tillverkare är kvar i konkurrensen. Informationen omfattades av sekretess och var mycket känslig. NH Industries har genom att få informationen fått en mycket fördelaktig position och har, jämfört med de andra tillverkarna, fått en betydligt bättre möjlighet att analysera sin situation. Detta har inneburit en kostnadsökning, som dock inte kan bedömas till belopp. Detta i kombination med rapporten som är daterad den 19 februari, och som belyser NH Industries fördelaktiga ställning, medförde att det efter denna tidpunkt blev betydligt svårare att genomföra effektiva förhandlingar med NH Industries, vilket i sin tur medförde att projektkontorets förhandlingsmål inte kunde nås.

3. Rapporterna som är daterade den 20 februari, den 27 februari, den 5 mars och den 12 april talar om vikten av att Sverige får ett SAAB-system till helikoptern. Informationen är korrekt och var sekretessbelagd. NH Industries blev under denna tid betydligt villigare att införa ett sådant system. NH Industries har genom detta ytterligare tillskansat sig fördelar gentemot övriga tillverkare.

4. Rapporten som är daterad den 12 mars utpekar NH-90 som det i praktiken enda kvarvarande alternativet. Informationen är korrekt även om den är framförd på ett spekulativt sätt. Denna rapport har i samband med de övriga rapporterna försvårat förhandlingarna.

5. Rapporterna som är daterade den 10 april och den 28 maj innehåller sekretessbelagd information som rör en annan svensk helikopter och om Danmarks fortsatta medverkan. Informationen har inte skadat Försvarsmakten i sig, men kan starkt negativt påverka Sveriges möjligheter att få delta i internationella upphandlingsprojekt i framtiden.

Bedömning avseende uppgifterna och uppgiftslämnaren

Nästan samtliga rapporter är till största del korrekta när det gäller sakinnehåll och slutsatser. Detta pekar på att den eller de ursprungliga uppgiftslämnarna har haft en mycket god insyn i projektet på en troligtvis hög (militär) nivå. Informationen i projektet har endast delgivits till en mycket liten krets av personer.

Det kan inte uteslutas, med hänsyn till det som tidigare framkommit om Klangs verksamhet, att informationen till Jarnvall har kommit från en eller ett antal personer som på olika sätt försökt (och delvis lyckats) att få information om detaljer i upphandlingen.

Postadress 107 85 Stockholm | Besöksadress Lidingövägen 24 | Telefon 08-788 75 00 | Telefax 08-788 77 78

10816; 62271

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2001-09-11

HKV beteckning
H 10 817:80966

Ex (4)

~~HEMLIG~~
~~Se anteckning sida 1~~

Se sid 1

Rapporternas följdverkningar på helikopterupphandlingen

Kännedomen om underrättelseinhämtningen mot upphandlingsprojektet samt innehållet i rapporterna och den troliga läckan bidrog till att projektet var tvunget att tidigarelägga upphandlingsbeslutet väsentligt. Detta med hänsyn till att det fanns en betydande risk att innehållet i rapporterna eller åtminstone deras existens skulle bli känd bland de övriga tillverkarna. En sådan kännedom hade medfört att krav skulle kunna rests att upphandlingen skulle göras om. Detta hade i sin tur medfört en försening av upphandlingen av en sådan omfattning att Sverige under en tid skulle stå utan helikoptrar, vilket hade påverkat Sveriges försvarsberedskap och möjligheter att bedriva räddningstjänst.

Med hänsyn till rikets säkerhet var det alltså påkallat att avsluta upphandlingen för svensk del. Detta medför också ett skydd för de andra deltagarländerna när det gäller skadeståndsanspråk på grund av oegentligheter.

På grund av det forcerade upphandlingsbeslutet bedöms upphandlingen fördyras med upp till 10 till 20 %. På en beräknad kostnad på ca 6 miljarder kronor blir detta mellan 600 miljoner kronor och en miljard kronor. NH Industries har på detta sätt ökat sina intäkter på Försvarsmaktens bekostnad.

NH Industries har genom tillgången till dessa rapporter kunnat anpassa sin prisnivå på ett sådant sätt att det lett till en fördyring av hela projektet. Beloppet kan dock ej bedömas till storlek.

Till denna redan inträffade skada tillkommer ett eventuella skadestånd från tillverkare som kan komma att väcka skadeståndsanspråk med hänsyn till upphandlingen, vilket kan beräknas till en kostnad på mellan 50 och 100 miljoner kronor. Dessutom kommer kännedomen om dessa uppgifter att påverka Sveriges möjligheter att få delta i internationella upphandlingsprojekt i framtiden, vilket kommer att medföra fördyringar. Det är dock omöjligt att värdera den skadan till ett belopp.

Slutsatser

Jarnvall har genom att skicka dessa rapporter äventyrat det nordiska helikopterprojeket. Det tidigarelagda upphandlingsbeslutet har medfört en ökad kostnad för Försvarsmakten på åtminstone 600 miljoner kronor - möjligen mer. Dessutom kan rapporterna föranleda ytterligare kostnader i form av skadeståndsanspråk. Utöver detta så finns det en fara att Sveriges anseende som deltagare i internationella upphandlingsprojekt väsentligen försämras.

Rapporterna har således medfört ett **icke obetydligt till synnerligt men** för rikets säkerhet.

Postadress 107 85 Stockholm | Besöksadress Lidingövägen 24 | Telefon 08-788 75 00 | Telefax 08-788 77 78

10 816:62 27/

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2001-09-11

HKV beteckning
H 10 817:80966

Ex (4)

Sida 4 (4)

~~HEMLIG~~
~~Se anteckning sida 1~~

Se sid 1

I detta ärende har överstelöjtnant Sölve Malm beslutat. I den slutliga handläggningen har dessutom kommendörkapten Claes Lundin och avdelningsdirektör Martin Waern deltagit.

Sölve Malm

Sändlista

Säkerhetspolisen		Ex 1
Inom Högkvarteret		
C MUST SÄK		Ex 2
MUST SÄK Und		Ex 3
Arkiv		Ex 4

Sur 010919

Jur kop 2:4 - 3:4 011025/Kj

Kop 1:4

Fö Kop. 4:4, 02-02-05/Kj

Mtt. Ingvar Nilsson

MUST Kop 5:4 020225/Kj

Postadress 107 85 Stockholm | Besöksadress Lidingövägen 24 | Telefon 08-788 75 00 | Telefax 08-788 77 78

BILAGA A2.3.5

Försvarsmakten
Högkvarteret

2002-03-20

Bilaga till skrivelse 10816:53473

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
01-09-26

HKV beteckning
H10 817:81021

Ex 3(4) Sida 1(1)

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 09
Sändlista Dnr 2001/02:1269

HEMLIG
enligt sekr. 1 kap. 2 § 2 p
2001-09-27
FÖRSVARSMAKTEN

Handlingen är inte hemlig i dessa utformade
2002-03-20
/Tomas Carlmark

Ert tjänsteställe, handläggare	Ert datum	Er beteckning
RPS/SÄPO, [ ]		
Vårt tjänsteställe, handläggare	**Vårt föregående datum**	**Vår föregående beteckning**
SÄK, Sölve Malm, 08-7888174	2001-09-11	H 10 817:80966

Komplettering till menbedömning enligt ovan angiven skrivelse.

(1 bilaga)

"Menbedömningen avseende rapporter", daterad 01-09-11, är gjord under förutsättning att helikopterupphandlingen ej var slutförd.

Risken att behöva avbryta pågående upphandling förelåg så länge Sverige ännu inte tecknat kontrakt. Om upphandlingen avbrutits är bedömningen att menet (skadan) fått de konsekvenser som är beskrivna i ovanstående handling.

Bifogar som bilaga 1, "Konsekvenser av informationsspridning" som redovisar möjliga konsekvenser efter det att upphandlingen är genomförd.

Sölve Malm

Sändlista
RPS/SÄPO [ ] ex 1

Inom HKV
C MUST SÄK ex 2
MUST SÄK Und [ ] ex 3
Arkiv ex 4

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax
107 85 Stockholm	Lidingövägen 24	08-788 75 00	08-788 77 78

Bilaga 1 till HKV skr
H 10 817:81C
10 816:63472

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET
Kk C Lundin, 08-7824824

Datum
2001-09-24

HKV Beteckning
HPM

Konsekvenser av informationsspridning.

Inledning

I helikopterprojektet Nordic Standard Helicopter Program, NSHP, har slutförhandlingar genomförts under september månad med helikoptertillverkaren NH Industries och dessa har lett fram till att kontrakt har tecknats för anskaffning av nya helikoptrar till Försvarsmakten. Tidigare under året har projektet genom information från MUST haft kunskap om att sekretessbelagda uppgifter har delgivits NH Industries. Det faktum att information som var belagd med kommersiell sekretess delgivits en av helikoptertillverkarna under pågående upphandling skulle allvarligt kunna ha skadat projektet och Försvarsmakten. Emellertid har de omedelbara skadorna kunnat undvikas och resultatet har blivit tillfredställande.

Händelseförlopp och möjliga konsekvenser

Under augusti månad redovisade MUST för den svenska delen av projektet den information man hade och vad en utomstående person fortlöpande under året rapporterat till NH Industries. Dessa rapporter bedömdes inte innehålla försvarssekretess, men väl kommersiell sekretess. Det har kunnat konstateras att rapporterna medfört avsevärda svårigheter att förhandla med NH Industries, men rapporterna bedömdes inte vara av den art att det fanns anledning att avbryta pågående upphandling. Emellertid skulle det vara ytterst olämpligt om vetskapen om rapporterna delgavs andra helikoptertillverkare eller blev offentliga.

Risken att behöva avbryta pågående upphandling fanns så länge Sverige ännu inte tecknat kontrakt. Skulle information ha kommit ut på ett sådant sätt att ett eller flera konkurrerande företag funnit anledning att befara att de hamnat i ett ofördelaktigt konkurrensläge kunde de ha anmält detta och krävt att en utredning genomförts. Hade så skett skulle programmet blivit tvunget att avbrytas, under en kortare eller längre tidsperiod. Detta för att de kommersiella frågorna måste redas ut så att ingen leverantör kommit i ett mer fördelaktigt läge än någon annan. Skulle så vara fallet skulle det funnits en risk att upphandlingen till del behövt göras om med höga kostnader som följd och försening av leveranser av helikoptrar till Försvarsmakten.

Om information om denna otillbörliga underrättelseinhämtning mot ett internationellt samarbetsprojekt offentliggörs så riskerar Sverige och Försvarsmakten att förlora i anseende. Det faktum att en försvarsmaktanställd i Sveri-

Bilaga 7 till HKV skr
H 10 817:810
10 816:6347

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET
Kk C Lundin, 08-7824824

Datum
2001-09-24

HKV Beteckning
HPM

ge bedriver underrättelseinhämtning mot såväl Sverige som mot våra samarbetspartners kan ge konsekvenser i framtiden. Det kan försämra Försvarsmaktens trovärdighet och därmed möjligheterna att samverka med nordiska eller andra länder i andra projekt eller i internationella militära insatser. Detta ska särskilt ses mot den bakgrund att Sverige blir allt mer internationaliserat och har såväl önskemål som behov av samarbete över gränserna.

Slutsatser

Konsekvenserna av rapporterna kan inte entydigt klarläggas. Det är troligen så att NH Industries har haft vissa konkurrensfördelar. Det har vissa perioder varit svårt att förhandla med NH Industries och deras prissättning har många gånger varit orimlig och det har varit svårförhandlat. Vetskapen om att NH Industries haft tillgång till information har dock varit väsentlig för projektet och denna information har kunnat utnyttjas i kontraktsförhandlingarna. Det slutliga resultatet av förhandlingarna har därför blivit tillfredställande. Kontraktsvillkoren och priset på de olika produkterna från NH Industries är rimliga och konkurrenskraftiga. Den kvarvarande skadan kan fortfarande vara våra möjligheter till fortsatt internationellt samarbete, men det kan för närvarande inte bedömas eller värderas.

Claes Lundin
Kommendörkapten och
svensk huvudrepresentant i NSHP projektkontor

BILAGA A2.3.6

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2002-02-08

HKV beteckning
H 20 700:80162

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 0 9
Dnr 2001/02: 1269

HEMLIG
enligt lagen 1980:100 2 kap 2 §
2002-02-08
FÖRSVARSMAKTEN

Ex nr 8 (8) Sida 1 (4)

Sändlista sidan 4

Omprövas ej längre av sekretess.
2002-03-22
C JUR

Klarläggande av vissa uppgifter

Försvarsdepartementet har anmodat Försvarsmakten att senast den 8 februari 2002 kl. 9.00 skriftligen klarlägga hur myndighetens hemställan den 12 och 13 september 2001 om regeringens medgivande att få beställa helikoptrar av typ NH 90 från tillverkarna NH Industries skall uppfattas mot bakgrund av utlåtandet den 11 september 2001.

Försvarsmakten behandlar först myndighetens hemställan om beställning för att därefter kommentera utlåtandet av den 11 september 2001 och avsluta med några sammanfattande synpunkter.

Försvarsmaktens hemställan den 12 och 13 september om regeringens medgivande att få beställa helikoptrar av typ NH 90

Det var fråga om en nordisk evalueringsprocess samtidigt som det var en nationell evaluerings- och upphandlingsprocess. Det var viktigt att den nordiska beslutsavsikten offentliggjordes samtidigt och därför fixerades den 13 september 2001 cirka en månad innan.

Onsdagen den 12 september avslutade Försvarets Materielverk (FMV) upphandlingen med leverantören. Kvittensen på detta kom från Försvarsmakten med en villkorad beställning. Torsdagen den 13 september behandlades frågan på ett regeringssammanträde.

Fram till den 12 september pågick förhandlingarna och samma dag förhandlade FMV fram ett avsevärt bättre pris, bl.a. ingick ytterligare en helikopter i den slutliga beställningen. När det gäller frågor om hur upphandlingen gick till hänvisas till FMV.

Utlåtandet den 11 september 2001

Försvarsmakten har i ett utlåtande som avgavs till Säkerhetspolisen den 11 september 2001, med beteckningen H 10817:80966, gjort en Menbedömning

0
Postadress 107 85 STOCKHOLM | Besöksadress Lidingövägen 24 | Telefon 08-788 75 00 | Telex 19633 MSBSBC S | Telefax 08-788 84 75

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2002-02-08

HKV beteckning
H 20 700:80162

HEMLIG
Se nästa sida på sidan 1

avseende rapporter. Menbedömningen, som framtagits i en mycket liten krets inom främst MUST i Försvarsmaktens högkvarter, avser 44 rapporter som avsänts från en civil konsult till NH Industries under våren 2001, varav c:a tio innehåller uppgifter som omfattas av kommersiell sekretess enligt 6 kap. 2 § sekretesslagen (1980:100).. Konsulten var föremål för en förundersökning i ett mål om misstanke om försök till obehörig befattning med hemlig uppgift jämlikt 19 kap. 7 § brottsbalken.

Innehållet i denna menbedömning redovisades av personal från MUST vid ett möte hos expeditions- och rättschefen Ingvar Åkesson på försvarsdepartementet den 17 september 2001. Vid mötet deltog också genlt Johan Kihl, som sedan det nordiska helikopterprojektet (Nordic Standard Helicopter Program) startade i augusti 1998 ingått som styrelseledamot i styrkommittén, Försvarsmaktens chefsjurist Stefan Ryding-Berg samt kk Lars Lundin (NHSP).. Vare sig Kihl eller Ryding-Berg hade blivit informerade om innehållet i menbedömningen före detta möte den 17 september.

Med anledning av att menbedömningens innehåll uppdrog överbefälhavaren (ÖB) den 19 september 2001 åt Ryding-Berg att analysera hur arbetet med denna hade skett. Uppdraget redovisades för överbefälhavaren den 1 november 2001 (H 20 400:81185 Redovisning av ÖB uppdrag angående analys av menbedömning). Redovisningen innehåller bl.a. ett antal uppgifter vid olika samtal och några återges nedan. Rapporten innehåller inga uppgifter som omfattas av försvarssekretess enligt 2 kap. 2 § sekretesslagen(1980:100).

Genlt Johan Kihl gjorde följande bedömning av innehållet i menbedömningen.

1. I sammanfattningen sägs att "rapporterna bidragit till att Försvarsmakten har blivit tvungen att slutföra upphandlingen på ett sätt som har medfört betydande fördyringar". Detta är fel, upphandlingen har genomförts på ett korrekt sätt och priset på helikoptrarna har varit affärsmässigt bra.
2. I sammanfattningen sägs vidare att "Detta sammantaget medfört ett icke obetydligt till synnerligt men för rikets säkerhet". Detta är inte heller riktigt. Eftersom verksamheten stoppades i tid och rapporterna inte innehåller uppgifter som omfattas av försvarssekretess, så har det knappast inneburit någon skada för rikets säkerhet.
3. Under rubriken Rapporternas följdverkningar på helikopterupphandlingen sägs bl.a. "På grund av det forcerade upphandlingsbeslutet bedöms upphandlingen fördyras med upp till 10 till 20 %." Detta är helt fel. Upphandlingen har aldrig forcerats eller fördyrats. Siffrorna är tagna helt ur luften, enligt min uppfattning.

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2002-02-08

HKV beteckning
H 20 700:80162

HEMLIG
Se hänvisning på sidan 1

Genlt Folke Rehnström, chef för krigsförbandsledningen och ytterst ansvarig för materielfrågor i Försvarsmakten, hade inte sett innehållet i den nu aktuella menbedömningen förrän i oktober 2001. Rehnström uppgav vid genomläsning av menbedömningen att han fann tveksamheter och några felaktigheter. Det stämmer inte att det är på grund av de aktuella rapporterna till NH Industries som beslutet tidigarelades. Det är andra skäl som har spelat in bl.a. att det skulle fattas ett gemensamt nordiskt beslut av regeringarna. Att upphandlingen fördyrades är också fel. Slutligen är det fel att rapporterna kommer att negativt påverka Sveriges möjligheter att i framtiden delta i internationella upphandlingsprojekt.

Överbefälhavaren Johan Hederstedt delade de kritiska uppfattningarna som framfördes i analysen och tog helt avstånd från de faktiska uppgifter som låg till grund för menbedömningen av den 11 september 2001.

Sammanfattande synpunkter

Att de rapporter som behandlades i utlåtandet den 11 september 2001 skulle ha bidragit till att man blivit tvungen att slutföra upphandlingen på ett sätt som medfört betydande fördyringar, är enligt Försvarsmaktens uppfattning, en felaktig slutsats. Anledningen till att hemställan gjordes den 12 och 13 september 2001 var, så som anges ovan, inte att det var fråga om något forcerat upphandlingsbeslut utan att den 13 september sedan en längre tid var fixerad som ett datum för beställningen av helikoptrarna.

Mot bakgrund av detta och med stöd av de rapporter som FMV avgav är, enligt Försvarsmaktens uppfattning, alternativet med NH 90 klart bäst.

Denna skrivelse har beslutats av general Johan Hederstedt. I den slutliga handläggningen har deltagit generallöjtnanterna Hans Berndtson, Folke Rehnström, Johan Kihl, Håkan Syrén samt chefsjuristen Stefan Ryding-Berg.

Johan Hederstedt

Folke Rehnström

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

Datum
2002-02-08

HKV beteckning
H 20 700:80162

HEMLIG
Se nästa sida på sidan 1

Sändlista

Försvarsdepartementet (exp- och rättschefen Ingvar Åkesson)	Ex nr 1

Inom HKV	Ex nr
ÖB	2
Stf ÖB	3
C KRI	4
C STRA	5
C MUST	6
C JUR	7
Arkiv	8

MUST (MUA 38) kop 1:8 020208 /KJ

BILAGA A2.3.7

REGERINGSKANSLIET

Fö2002/1125/EC/RC

Promemoria

2002-04-26

Försvarsdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Ingvar Åkesson

Konstitutionsutskottets kansli

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 29
Dnr 2001/02 :1269

KU:s granskningsärende 2001/02:12

Vid utfrågningen med försvarsminister Björn von Sydow den 16 april 2002 uppkom frågan om anledningen till skillnaden mellan två olika kostnadsangivelser för helikopteranskaffningen. I Försvarsmaktens hemställan sägs att beställningen avses bli genomförd inom en kostnadsram om högst 5 975 miljoner kronor. I en kostnadsredovisning från Försvarets materielverk, där en jämförelse görs mellan de utvärderade slutkandidaterna Sikorsky och NHI, anges kostnaden för 18 helikoptrar från NHI till 4 966 miljoner kronor.

Skillnaden mellan dessa belopp, 1 009 miljoner kronor, beror på att i det större beloppet men ej i det lägre ingår en projektreserv (se bilagan till hemställan), kostnader för underhållssystemet Initial Logistic Support (också det nämnt i bilagan) och för ledningssystemet Electronic Warfare System samt Försvarets materielverks kostnader. En liten del av skillnaden mellan beloppen kan också bero på kursdifferenser.

Åkesson

Ingvar Åkesson

BILAGA A2.4.1

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -11- 14
Dnr 2001/02 : 1690

Stockholm 2001-11-13

Till Konstitutionsutskottet

KU-anmälan av statsrådet Marita Ulvskog

Härmed anmäler vi statsrådet Marita Ulvskog för granskning i KU.

Den 5 november beslutade EU:s kulturministrar utan debatt att häva delar av vapenembargot mot Afghanistan efter ett brittiskt initiativ. EU förbjöd i december 1996 vapenleveranser till alla parter inblandade i den dåvarande afghanska konflikten. Ärendet fanns inte upptaget i kulturministrarnas dagordning och svenska EU-nämnden informerades inte.

Detta är inte godtagbart, anser vi. Om inte EU-nämnden informeras och om inte ärendet finns med på ministerrådets dagordning finns inga möjligheter till demokratisk insyn och parlamentarisk kontroll. Vi anser dessutom att hävandet av vapenembargo mot en stridande part är ett beslut av en sådan dignitet att det borde ha fattats av utrikesministrarna vid sitt möte den 19 november.

Med anledning av detta begär vi att konstitutionsutskottet granskar
1. Varför informerades inte EU-nämnden och varför fanns inte ärendet med på dagordingen för kulturministrarnas möte?
2. Har kulturministrarna befogenhet att, utan förankring i EU-nämnden och utan diskussion, besluta om att häva vapenembargon?

Lotta N Hedström

Marianne Samuelsson

Riksdagsledamöter för
Miljöpartiet de Gröna

SVERIGES RIKSDAG • 100 12 STOCKHOLM • TEL 08-786 40 00

BILAGA A2.4.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-07 SB2002/809

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 07
Dnr KU 2001/02: ä90

KU:s granskningsärende 2001/02:13

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Kulturdepartementet upprättad promemoria.

Expeditions- och rättschefen Martin Holmgren, tel. 405 3545, är Regeringskansliets kontaktperson i ärendet.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-02-06

Kulturdepartementet

Sekretariatet för internationella frågor
Tomas Lindman
Telefon 08/405 20 73
Mobil 070/300 29 36
Telefax 08/405 12 64
E-post tomas.lindman@culture.ministry.se

Underlag i KU:s granskningsärende 2001/02:13

1. Bakgrund i sakfrågan

Vapenembargot mot talibanerna infördes genom FN:s säkerhetsråds resolution 1333 den 19 december 2000. Denna resolution, som också innehåller andra åtgärder riktade mot talibanerna, var i sin tur en förstärkning av de sanktioner som infördes i och med resolution 1267 den 15 oktober 1999. I resolution 1267 beslutades bl.a. om frysning av tillgångar och förbud mot flygningar till och från talibankontrollerade områden.

I paragraf 5 (a) i resolution 1333 beslutas att alla stater skall:

"*prevent the direct or indirect supply, sale or transfer to the territory of Afghanistan under Taliban control as designated by the Committee/.../of arms and related materiel of all types including weapons and ammunition, military vehicles /.../*"

Säkerhetsrådets vapenembargo är alltså riktat mot talibanerna och talibankontrollerat område (anm: det åvilar sanktionskommittén att avgöra vilket område som omfattas), inte landet Afghanistan.

På förslag från Storbritannien (UK) reviderades EU:s gemensamma ståndpunkt om sanktioner mot Afghanistan från 1996 (vapenembargo mot hela Afghanistan, som bygger på säkerhetsrådsresolution 1076/1996) och de två gemensamma ståndpunkter om Afghanistan från 2001 som hänvisar till denna ståndpunkt. Förändringen innebar att vapenembargot inte längre gäller hela Afghanistan, utan endast talibankontrollerat område. UK tog initiativ till förändringen, eftersom de ansåg att det förelåg en rättslig diskrepans mellan ståndpunkten från 1996 och säkerhetsråds-resolution 1333/2000 (som omsatts i en

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-21 68 13
E-post: registrator@culture.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Culture; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 114 61 LOENDEP S

gemensam ståndpunkt i februari 2001), vilken endast gäller talibankontrollerat område. Förändringen har från UK:s sida betraktats som en rättslig fråga.

När frågan togs upp i den rådgivande arbetsgruppen för utrikes relationer anfördes från svensk sida att förändringen inte enbart är av juridisk karaktär. Sverige lade med anledning av detta en granskningsreservation. Dock gjorde Utrikesdepartementet senare bedömningen att reservationen kunde släppas.

Förändringen innebär inget krav på ny eller ändrad lagstiftning för svensk del. Vapenembargon är nationell kompetens och hanteras inom ramen för redan befintlig lagstiftning på krigsmaterielområdet. Den ändrade gemensamma ståndpunkten föranleder därför inte någon ändrad tillämpning för svensk del.

Beträffande den rättsliga frågan kan konstateras att EU beslutar om internationella sanktioner av egen kraft och alltså kan gå utöver FN-resolutionen. En gemensam ståndpunkt behöver således inte vara identisk med motsvarande FN-resolution.

2. Ärendets beredning

Ärendet togs som en A-punkt av kulturrådet den 5 november. Ärendet hade antagits som en I-punkt på Coreper II den 31 oktober. När kulturministern framträdde i EU nämnden fredagen den 2 november före rådsmötet kände hon inte till någon A-punktslista och kunde därför inte redovisa A-punkterna. Flera omständigheter gjorde att kulturministern, trots att telex inkommit med fax till Kulturdepartementet på eftermiddagen den 1 november, inte fått kännedom om A-punktslistan inför sammanträdet den 2 november:

- Personalsituationen de aktuella dagarna gjorde att departementets interna rutiner för distribution av dokument brast. Det innebar att A-punktslistan kom departementets EU-samordnare tillhanda första på eftermiddagen fredagen den 2 november (dvs. efter EU-nämndens sammanträde).

- Den svenska representationen i Bryssel samt relevanta EU-institutioner var stängda pga av helg den 1 och 2 november. Det innebar att normala informations/kommunikationvägar inte var tillgängliga.

- Regeringskansliet arbetade halvdag den 2 november varför det inte fanns möjlighet att, när A-punktslistan väl kommit EU-samordningen tillhanda, samla in den kortfattade sakinformation för viktigare A-punkter som följer av UD:s cirkulär 2 om Riktlinjer för handläggningen av EU-frågor och sända över denna information till EU-nämnden. Eftersom EU-nämndens kansli enligt sändlistan mottagit A-punktslistan

och de även efter ministerrådet får information direkt från Bryssel om antagna A-punkter vidtogs därför ingen ytterligare åtgärd från Kulturdepartementets sida. Det kan anmärkas att den aktuella A-punktslistan inte innehöll några A-punkter som föll under Kulturdepartementets ansvarsområde.

3. Åtgärder

Till varje departements EU-samordningsfunktion inströmmar varje dag en mycket stor mängd preliminära dagordningar, A-punktslistor m.m. Det innebär att det krävs mycket strikta rutiner för att sortera, sovra och distribuera materialet på ändamålsenligt sätt. På grund av särskilda omständigheter har dessa rutiner brustit vid det aktuella tillfället. Med anledning härav har Kulturdepartementet sett över de interna rutinerna i syfte att undvika att liknande situationer uppstår i framtiden.

Inom Regeringskansliet har också påbörjats ett arbete med att utveckla en s.k. A-punktsdatabas som skulle förenkla hanteringen med A-punkter, minimera risker som hänger samman med en omfattande pappershantering och möjliggöra att relevant information kan ges till riksdagens EU-nämnd i rimlig tid före respektive ministerrådsmöte.

Diskussioner om hanteringen av dagordningar, A-punktslistor m.m. har under flera år ägt rum inom rådet i samband med att man diskuterat rådets arbetsformer. Den s.k. Trumph-Piris-rapporten utgjorde en första del av de reformer som påbörjats och genomförts av rådets arbetsformer. Ett exempel på en förbättring som följde av Trumph-Piris-rapporten gäller tiden som skall löpa mellan det Corepermöte som förbereder ett rådsmöte och själva rådsmötet. När det gäller behandlingen av A-punkter uppstår dock vid enstaka fall fortfarande problem att hinna med relevant informationsspridning och avstämning. Dessa problem följer främst av att politiskt eller av andra skäl brådskande beslut drivs igenom snabbt och i ett sent skede strax före ett rådsmöte. Javier Solana har för närvarande i uppdrag att se över rådets arbetsformer i de delar som inte omfattas av den kommande regeringskonferensen. En rapport förväntas inför toppmötet i Barcelona i mars.

4. Iakttagande av 10 kap. 5§ riksdagsordningen

A-punkter
A-punkter är ärenden som rådet kan anta utan överläggning, såvida ingen rådsmedlem motsätter sig detta. Det skall alltså röra sig om frågor om vilka samförstånd rått i Coreper. I allmänhet har viktiga A-punkter tidigare diskuterats i rådet som B-punkter. Det inträffar dock vid enstaka tillfällen att viktiga och politiskt särskilt brådskande frågor beslutats i Coreper och därefter antagits på nästkommande rådsmöte (vilket som helst) för avgörande.

Uppgift om vilka A-punkter som skall tas upp inkommer vanligtvis med telex/fax separata från själva dagordningen för rådsmötet. Eftersom det förekommer att A-punkter läggs till A-punktslistan ända till strax före rådsmötet förekommer det i vissa fall att EU-nämnden först efter rådsmötet får tillgång till den slutliga A-punktslistan (i och med att representationen vidarebefordrar lista över antagna A-punkter till EU-nämndens kansli).

10 kap. 5§ riksdagsordningen
Av riksdagsordningen framgår att regeringen är skyldig att dels underrätta EU-nämnden om frågor som avses bli behandlade i ministerrådet, dels rådgöra med nämnden om hur förhandlingarna i ministerrådet skall föras inför beslut som regeringen bedömer som betydelsefulla, och i andra frågor som nämnden bestämmer.

När det gäller A-punkter anges i UD:s cirkulär 2 att en kort redogörelse skall göras för viktigare A-punkter som förutses komma upp för antagande vid mötet.

Riksdagsordningen gör ingen distinktion mellan viktiga/oviktiga frågor eller politiska/juridiska frågor i det allmänna informationskrav som ställs. Under normala omständigheter hade A-punktslistan, inklusive den ovan redovisade A-punkten, redovisats för nämnden i form av kort skriftlig (och ev. muntlig) information inför eller vid EU-nämndens sammanträde. Det faktum att de interna distributionsrutinerna brustit vid det aktuella tillfället kombinerat med andra omständigheter gjorde det omöjligt för kulturministern att lämna denna information vid EU-nämndens sammanträde.

BILAGA A2.4.3

REGERINGSKANSLIET

2002-03-05 SB2002/809

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 05
Dnr 20 2001/02: 1690

KU:s granskningsärende 2001/02:13

Som svar på KU:s skrivelse den 19 februari 2002 överlämnas en inom Kulturdepartementet upprättad promemoria.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-02-27

Kulturdepartementet

Sekretariatet för internationella frågor
Tomas Lindman
Telefon 08/405 20 73
Mobil 070/300 29 36
Telefax 08/405 12 64
E-post tomas.lindman@culture.ministry.se

Underlag i KU:s granskningsärende 2001/02:13

Konstitutionsutskottet har inkommit med en begäran om svar på en tillkommande fråga i rubricerat ärende.

Vidtagna åtgärder

Efter en genomgång av enhetens (Sekretariatet för samordning och utveckling)rutiner för sortering och distribution av EU-dokument inkomna via telefax kan följande redovisning göras över enhetens nu gällande rutiner:

- Enhetens rutiner är upplagda så att en assistent har huvudansvaret för att löpande sköta detta arbete medan en annan assistent har "back-up" funktion vid de tillfällen då ansvarig assistent är frånvarande. I det sällsynta fall att båda assistenterna är frånvarande har de skyldighet att informera EU-samordnaren om detta så att denne kan hantera dessa dokument själv alternativt kalla in någon annan assistent att sköta uppgiften. Det innebär att det alltid finns en person med ansvar för att uppgiften genomförs.

- Inkomna EU-dokument måste sorteras och distribueras minst 2 gånger per förmiddag respektive eftermiddag. Vidare gäller att den första distributionen måste göras före kl. 09.30 och att den sista distributionen för dagen inte får göras före kl. 16.00.

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-21 68 13
E-post: registrator@culture.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Culture; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 114 61 LOENDEP S

BILAGA A2.5.1

GUNNAR AXÉN
Riksdagsledamot

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -12- 13
Dnr Kk-2611-2001/02

Stockholm 2001-12-13

Till
Konstitutionsutskottet

Anmälan till Konstitutionsutskottet om granskning av

Regeringens gynnande av det socialdemokratiska A-lotteriet

Regeringen har givit statliga Svenska Spel AB, delstatliga ATG och det socialdemokratiska A-lotteriet tillstånd att på prov anordna spel över Internet. ATG gavs provtillstånd 1997 och Svenska Spel respektive A-lotteriet 1998. Tillstånden har varit tidsbegränsade och regeringen har tidigare uttalat att försöksverksamheten skulle utvärderas.

Stiftelsen Hjärnfonden ansökte 1999 om provtillstånd för anordnande av spel över Internet och i början av 2000 ansökte Barncancerfonden, Cancerfonden, IOGT-NTO och Världsnaturfonden om liknande provtillstånd. Ansökningarna avslogs våren 2000 med hänvisning till att inte nya tillstånd kunde beviljas innan dess att Lotteriutredningens arbete stod färdigt. Sedan dess att utredningen lämnat sitt betänkande ansökte Hjärnfonden i september 2000 på nytt om ett provtillstånd, men något formellt ställningstagande till denna ansökan har regeringen ännu inte gjort.

Sedan dess att provverksamheten startade har tillstånden förlängts och till sin omfattning utvidgats. Senast förlängdes de tre provtillstånden i juni 2001 för ytterligare ett år.

Redan det faktum att regeringen, vid sidan om de huvudsakligen statliga spelföretagen som sedan tidigare har haft monopol på vissa delar av spelmarknaden, gett det egna partiets lotteri tillstånd att bedriva Internetspel är tveksamt då man så uppenbart gynnar den egna organisationen. När regeringen sedan, genom en utdragen process och underlåtenhet att ta ställning till den löpande utvärdering av provverksamheten som Lotteriinspektionen gör och det som Lotteriutredningen kommit fram till i sitt betänkande, förlänger provtillstånden så har man i praktiken skapat ett lukrativt monopol för det socialdemokratiska A-lotteriet.

TEL: 08-786 45 01 • MOBIL: 0708-18 49 17 • FAX: 0708-10 36 97
BESÖKSADRESS: Myntorget 1 • E-POST: gunnar.axen@riksdagen.se

SVERIGES RIKSDAG • 100 12 STOCKHOLM • TEL 08-786 40 00

SVERIGES RIKSDAG

Några objektiva kriterier för de olika bedömningar som legat till grund för att just A-lotteriet beviljats försökstillstånd samtidigt som andra ideella organisationer fått avslag på sina ansökningar om försökstillstånd verkar inte föreligga.

Mot denna bakgrund synes det vara uppenbart att handläggningen av det aktuella ärendet strider mot vad som stadgas i Regeringsformen 1:9 om krav på "saklighet och
täller mot denna bakgrund att konstitutionsutskottet granskar
lla ärendet.

2

BILAGA A2.5.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-07 SB2002/810

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 07
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:20

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Finansdepartementet upprättad promemoria.

De begärda akterna kommer att överlämnas från Finansdepartementet.

Expeditions- och rättschefen Lilian Wiklund, tel. 405 1619, är Regeringskansliets kontaktperson i ärendet.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-07 SB2002/810

Finansdepartementet
Statssekreteraren
Curt Malmborg

Rättschefen Per Virdesten
Statsrådsberedningen

KU:s granskningsärende 2001/02:20 om handläggningen av vissa lotteriärenden

Konstitutionsutskottet har den 17 januari 2002 beslutat att genom en skrivelse till Regeringskansliet dels begära svar på vissa frågor, dels begära att få ta del av akterna i vissa närmare angivna ärenden. Jag får härmed lämna följande underlag för svar till utskottet.

Fråga 1

Vilka kriterier används för att fatta beslut om beviljande av provtillstånd för spel på Internet, samt vid beslut om förlängning av provtillstånd? På vilka grunder har de utvalda bolagen och föreningarna valts ut?

En första ansökan om tillstånd att bedriva spel över Internet inkom den 7 mars 1997 från AB Trav och Galopp (ATG). Eftersom det var fråga om en dittills icke prövad företeelse, som bedömdes vara i behov av ytterligare utredning, valde regeringen att lämna ett tidsbegränsat tillstånd för testverksamhet avseende försäljning över Internet av vad i samband med hästtävlingar. I tillståndet, som lämnades den 18 september 1997 och som återfinns som bilaga till KU:s begäran om yttrande, framgår de villkor som regeringen ansåg angelägna att uppställa för testverksamheten. Bl.a. angavs i beslutet att försäljningen över Internet inte fick ske i omedelbar anslutning till tävlingarna. Så kallat direktspel tilläts således inte.

I det nämnda beslutet aviserade regeringen att en lotterilagsutredning skulle komma att tillkallas inom kort och regeringen uppdrog åt Lotteriinspektionen att utvärdera testverksamheten samt redovisa resultatet till utredningen. Ingen ytterligare ansökan förelåg till prövning vid detta beslutstillfälle.

Direktiv för den aviserade utredningen beslutades vid regeringssammanträde den 9 oktober 1997. Utredaren gavs bl.a. i uppdrag att analysera utvecklingen av spel över Internet m.m. samt att lämna förslag till regler-

ing av spel över Internet. Uppdraget skulle enligt direktiven redovisas senast den 1 oktober 1998.

Under första halvåret 1998 inkom AB Svenska Spel, Svenska Naturskyddsföreningen, Insamlingsstiftelsen Svenska TeleFonden och A-lotterierna med ansökningar om testverksamhet avseende försäljning av lotterier över Internet.

Svenska Naturskyddsföreningens och Insamlingsstiftelsen Svenska Telefondens ansökningar avslogs i beslut den 29 april 1998. Som skäl för besluten angav regeringen följande: "En särskild utredare har tillkallats för att göra en översyn av lotterilagstiftningen. Utredaren skall bl.a. lämna förslag till hur lotterier över Internet skall regleras. Utredarens uppdrag skall vara slutfört senast den 1 oktober 1998. Innan denna översyn är genomförd avser regeringen, med stöd av 45 §, endast att lämna tillstånd till begränsade testverksamheter. Tillstånd kommer inte att lämnas till lotterier som har dragning oftare än en gång per dag. Det föreslagna lotteriet uppfyller inte detta krav, varför regeringen inte finner skäl att bifalla ansökan."

AB Svenska Spel och A-lotterierna uppfyllde villkoret att dragning inte fick ske oftare än en gång per dag. Deras ansökningar bifölls på så sätt att de erhöll tidsbegränsade tillstånd att bedriva viss försäljning över Internet. Besluten finns intagna som bilaga till KU:s begäran om yttrande. Som framgår av besluten uppdrogs åt Lotteriinspektionen att utvärdera verksamheten och lämna en redovisning till regeringen senast den 31 januari 1999.

Samma dag, den 29 april 1998, förlängdes ATG:s tillstånd till testförsäljning över Internet av vad i samband med hästtävlingar t.o.m. den 30 juni 1999 med samma villkor som i tidigare beslut.

Lotterilagsutredningen anhöll den 22 oktober 1998 om förlängd tid för utredningens arbete till och med mars månad 1999 samt aviserade att ett delbetänkande avseende frågor rörande automatspel skulle lämnas i november 1998. Regeringen medgav i beslut den 29 oktober 1998 förlängd utredningstid för ett slutbetänkande till den 1 mars 1999.

Utredningen anhöll den 25 februari 1999 om ytterligare förlängd tid för utredningens arbete till den 1 augusti 1999. Orsaken var att ytterligare överväganden krävdes bl.a. i fråga om den EG-rättsliga regleringen. Regeringen biföll framställningen i beslut den 11 mars 1999.

Den 10 juni 1999 beslutade regeringen om förlängda tillstånd, till och med den 30 juni 2000, till testförsäljning över Internet för ATG, AB Svenska Spel och A-lotterierna med samma villkor som i tidigare beslut. A-lotterierna fick även möjlighet att erbjuda Kombilotten över Internet.

I slutet av år 1999 och under första halvåret 2000 inkom skrivelser från Barncancerfonden, Cancerfonden – Riksföreningen mot cancer, IOGT-NTO och Världsnaturfonden WWF (gemensam ansökan), Stiftelsen Hjärnfonden, Västsvenska Idrottsförbundet samt Folkrörelsernas Samarbetsorgan för Spel- och lotterifrågor/Folkspel med ansökningar om att få anordna lotterier över Internet.

Den 30 mars år 2000 avslog regeringen Barncancerfonden m.fl. ansökan. Som skäl för beslutet angavs:

"En särskild utredare har tillkallats för att göra en översyn av lotterilagstiftningen. Utredaren har bl.a. i uppdrag att lämna förslag till hur lotterier över Internet skall regleras. Regeringen har, under tiden frågan utreds, med stöd av 45 § lotterilagen lämnat AB Trav och Galopp, AB Svenska Spel och A-lotterierna tillstånd att, t.o.m. den 30 juni 2000, bedriva begränsad testverksamhet med försäljning av lotterier över Internet. Tillstånd har inte lämnats till lotterier som har dragning oftare än en gång per dag.

Regeringen har uppdragit åt Lotteriinspektionen att samlat utvärdera den pågående testverksamheten över Internet. Lotteriinspektionen har redovisat uppdraget i en delrapport den 30 juni 1998 och i en rapport den 30 september 1999. De erfarenheter som erhållits genom testverksamheten är bl.a. ämnade att utgöra underlag till Lotterilagsutredningen. Utredningen förväntas avge sitt slutbetänkande inom kort.

Det föreslagna lotteriet uppfyller inte det för testverksamheten över Internet uppställda kravet att dragning inte får göras oftare än en gång per dag. Vidare anser regeringen att det för närvarande inte finns skäl att utöka testverksamheten över Internet innan utfallet av Lotterilagsutredningens arbete är klart. Ansökan bör därför avslås".

Samma dag avslog regeringen Stiftelsen Hjärnfondens ansökan med motiveringen att lotterilagsutredningens slutbetänkande förväntades inom kort och att det för närvarande inte fanns skäl att utöka testverksamheten över Internet innan utfallet av Lotterilagsutredningens arbete var klart.

Den 21 juni år 2000 avslog regeringen Västsvenska Idrottsförbundet och Folkrörelsernas Samarbetsorgan för Spel- och lotterifrågor/Folkspel ansökningar med motiveringen att det för närvarande inte fanns skäl att utöka testverksamheten över Internet innan utfallet av Lotterilagsutredningens arbete var klart.

Samma dag beslutade regeringen om förlängt tillstånd till testförsäljning över Internet för ATG, AB Svenska Spel och A-lotterierna. ATG och AB Svenska Spel fick möjligheten att bedriva försäljning med valfria öppettider. I övrigt fann regeringen inte skäl att tillmötesgå sökandenas önskemål om utvidgning av tillstånden. Som skäl angavs att regeringen ville avvakta resultatet av Lotterilagsutredningens arbete. Lotteriinspek-

tionen gavs i besluten avseende AB Svenska Spel och ATG i uppdrag att utvärdera effekterna av de utökade öppettiderna. Uppdraget redovisades i juni 2001.

Lotterilagsutredningens slutbetänkande Från tombola till Internet (SOU 2000:50) överlämnades till Finansdepartementet i juli 2000. Remissbehandlingen avslutades hösten 2000. Ärendet har därefter varit föremål för beredning inom Regeringskansliet. En proposition planeras bli avlämnad till riksdagen för behandling under våren 2002.

I beslut den 28 juni 2001 förlängdes tillstånden för ATG, AB Svenska Spel och A-lotterierna ytterligare ett år, på i övrigt oförändrade villkor.

Sammanfattning

Som framgår av ovanstående redogörelse har regeringen inledningsvis uppställt vissa kriterier för den begränsade testverksamhet som medgavs. Särskilt kan nämnas kravet att lotterierna inte fick ha dragning oftare än en gång per dag, dvs. så kallat direktspel har inte tillåtits. Syftet med denna begränsning har främst varit att motverka spelberoende.

Vid det första beslutstillfället förelåg endast en ansökan för prövning. Att ATG fick det första testtillståndet bör ses i ljuset av att ATG utgör en av de största och mest väletablerade aktörerna på spelmarknaden. Staten är inte delägare i ATG, men har ett visst inflytande över och insyn i verksamheten genom att regeringen utser hälften av styrelseledamöterna och ordföranden i bolaget. ATG var därför lämpligt att inleda en testverksamhet.

Vid det andra beslutstillfället lämnades tillstånd till de två aktörer som uppfyllde de krav regeringen ställt upp. I de avslagsbeslut som då meddelades slogs fast att regeringen, i avvaktan på översynen av lagstiftningen, endast avsåg att lämna tillstånd till begränsade testverksamheter. Det har regeringen därefter inte avvikit från.

Av olika skäl, bl.a. sjukdom, kom Lotterilagsutredningens arbete att försenas kraftigt. Att föregripa utredningens arbete och den sedvanliga beredningen av lagstiftningsärenden har inte bedömts lämpligt.

Remissbehandlingen av betänkandet Från tombola till Internet (SOU 2000:50) avslutades hösten 2000. På grund av arbetsbelastningen inom Regeringskansliet inför och under det svenska ordförandeskapet har beredningen av ärendet försenats med drygt ett halvt år. Till detta kommer det anmälningsförfarande som Regeringskansliet har att iaktta enligt EG:s direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster.

Mot denna bakgrund kan någon anmärkningsvärd fördröjning av ärendet inte anses ha förekommit. Inte heller har något otillbörligt gynnande eller något brott mot regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet ägt rum.

Fråga 2

Har regeringen för avsikt att bevilja fler provtillstånd till ideella organisationer för spel på Internet, och i så fall inom vilken tidsram.

Inom Regeringskansliet har under hösten 2001 utarbetats ett lagförslag, varigenom öppnas möjlighet för ideella organisationer att förmedla lotterier över Internet. Lagförslaget har anmälts till EU-kommissionen i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster.

Den i direktivet uppställda tidsfristen löper ut den 25 februari 2002. Förutsatt att anmälningsförfarandet inte föranleder annat, planeras för att en proposition, som behandlar bl.a. lotterier över Internet, skall överlämnas till riksdagen under våren 2002.

I avvaktan på resultatet av riksdagsbehandlingen planeras inte någon utvidgning av den hittillsvarande testverksamheten.

KU:s önskemål om lån av akter i vissa ärenden

De begärda akterna finns tillgängliga och kommer att överlämnas med bud.

Curt Malmborg

BILAGA A2.6.1

Moderaterna

Riksdagsgruppen 2002-01-15 1 (2)

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 15
Dnr RD 2001/02 : 3083

15 januari 2002

Till konstitutionsutskottet

Härmed anmäler jag för konstitutionsutskottets granskning statsrådet Mona Sahlin för hennes hantering av ett ärende gällande statliga bidrag till Fryshusets verksamhet.

I TV 4:as programserie Ministrarna var det söndagen den 13 januari 2002 ett inslag där Mona Sahlin ger Fryshusets Anders Carlberg "instruktioner" om hur han skall fylla i en ansökan om bidrag för att denna skall beviljas.

I det följande refereras vad som sades under inlaget den 13 januari:

Programröst: "Mona Sahlin har bestämt att Fryshuset skall få pengar, men det finns ett problem – deras bidragsansökan måste skrivas om. Den måste passa ministern och regeringen."

Mona Sahlin: "Jag har hittat en miljon, går det att göra om det här nu så att det passar?"

Anders Carlberg: "Ja, ja. Jättebra."

Programröst: "Ministern vill att de i efterhand ändrar i ansökan."

Mona Sahlin: "Då måste vi skriva om pappren så att det passar."

Anders Carlberg: "Skall jag skicka den till honom eller till dig?"

Programröst: "Verksamheten får bara sägas gälla flickor."

Mona Sahlin: "Och så bara tjejer då."

Anders Carlberg: "Ja, ja, jag förstår. Jag ordnar till det. Vad bra."

Programröst: "Snabb affär vänner emellan."

Konstitutionsutskottet uttalade i sambanden med granskningen av statsråden förra året avseende regeringens fördelning av stöd till lokala investeringsprogram att det enligt utskottets mening " dock inte kan bortses från att i de fall regeringen själv, i stället för en myndighet, fördelar bidrag finns en risk för att det riktas kritik mot fördelningen under påståendet att regeringen tagit partipolitiska hänsyn. Till detta kommer att skilda undersökningar av beslutsprocessen visat på brister i administrationen. En stor mängd ärenden ställer krav på administrativa resurser som normalt inte finns i Regeringskansliet.".

I det nu aktuella fallet går statsrådet Sahlin ännu längre än vad som gällde i de fall utskotten tidigare granskat genom att ge en tänkt bidragsmottagare direkt besked om hur en ansökan – som andra uppenbarligen inte ges möjlighet att inge – bör vara utformad för att vinna regeringens bifall.

Konstitutionsutskottet bör därför granska lämpligheten i statsrådet Sahlins instruktioner för bidragsansökningar.

Sten Tolgfors

Sten Tolgfors (m)

BILAGA A2.6.2

REGERINGSKANSLIET

2002-03-05 SB2002/1750

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 05
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:23

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditionschefen Dag Ekman, tel. 405 1220.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-22 SB2002/1750

Näringsdepartementet

Statssekreteraren
Lise Bergh

Statsrådsberedningen
Rättschefen

KU:s granskningsärende 2001/02:23

Härmed får jag lämna följande underlag till svar till konstitutionsutskottet.

1.
Statsrådet Mona Sahlin träffade under hösten 2000 Fryshusets VD Anders Carlberg tillsammans med Föreningen 08 Alvik Stockholm Human Rights och talade om basketsportens roll vad gäller integrationen av invandrarungdomar. Carlberg nämnde vid detta tillfälle en idé till ett integrationsprojekt med invandrartjejer som spelar basket som målgrupp. Den 30 december 2000 redovisade Carlberg sitt projektförslag i ett e-brev till Näringsdepartementet.

Under februari – mars 2001 förekom några telefonkontakter mellan Näringsdepartementet och Carlberg, där det från departementet framfördes att det var nödvändigt med en komplettering och mer utförlig beskrivning av projektet för att regeringen skulle kunna betrakta det som en ansökan och ta ställning till om medel skulle beviljas.

Någon komplettering med mer preciserad beskrivning av det tänkta projektets innehåll och omfattning inkom inte med anledning av dessa kontakter.

Mona Sahlin besökte Fryshuset den 9 maj 2001 i ett annat ärende. Vid besöket kom Anders Carlbergs projektförslag upp. Mona Sahlin framhöll då bl.a. att hon tyckte projektet var intressant därför att det avsåg invandrarflickor. Hon refererade också till att ca 1 miljon kronor på en anslagspost till regeringens disposition för initiativ från regeringen inom integrationsområdet ännu inte var intecknade för några andra

projekt. Vidare klargjorde hon att det krävdes en reviderad ansökan för att regeringen skulle kunna ta ställning till projektet.

Den 12 maj 2001 skickade Anders Carlberg ett e-brev till Näringsdepartementet i vilket han utvecklade sin projektidé något.

2.
Parallellt med Fryshusets kontakter med Näringsdepartementet vad gäller det nämnda projektet hade Föreningen 08 Alvik Stockholm Human Rights den 29 december 2000 genom fax från Anders Carlberg kommit in till Arvsfondsdelegationen med en ansökan om stöd ur Allmänna arvsfonden för det första året av det treåriga projektet Skilda ursprung - samma mål. Detta projekt syftade till att sammanföra basketspelande ungdomar från olika miljöer, etniskt och klassmässigt, och hade en likartad inriktning som den projektidé Anders Carlberg skickat in till Näringsdepartementet.

Projektansökan till Arvsfondsdelegationen hanterades under delegationen av en särskild arbetsgrupp med uppgift att bistå delegationen. Arbetsgruppen förordade att projektet skulle beviljas stöd. Eftersom det aktuella beloppet översteg 300 000 kr beslutade Arvsfondsdelegationen den 28 mars 2001med stöd av förordningen (1994:952) om Allmänna arvsfonden att överlämna ärendet till regeringen (Justitiedepartementet). Regeringen beviljade den 10 maj 2001 föreningen 08 Alvik Stockholm Human Rights stöd ur Allmänna arvsfonden med 800 000 kr för projektet Skilda ursprung – samma mål. Detta beslut expedierades den 25 maj 2001.

3.
Mot bakgrund av detta regeringsbeslut skrev Mona Sahlin den 30 maj 2001 ett brev till Anders Carlberg där hon uttryckte sin glädje över att det nu skulle bli tillfälle att genomföra det planerade projektet för invandrartjejer som spelar basket. Näringsdepartementets ärende avslutades med detta brev.

Vad som förekommit innefattar enligt Regeringskansliets uppfattning inte något som kan sägas strida mot 1 kap. 9 § regeringsformen.

Lise Bergh

BILAGA A2.7.1

SIW PERSSON
Riksdagsledamot

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 30
Dnr RO 2001/02 : 3489

Stockholm 2002-01-30

GRANSKNINGSANMÄLAN TILL KU

Undertecknad riksdagsledamot Siw Persson vill till KU anmäla för granskning justitieminister Thomas Bodström.

Just. min. Thomas Bodström har under ca ett år från Staffan Taube, Härdstigen 28 A, 187 76 Hägersten tagit emot ett flertal brev, där han pekar på de många och allvarliga brott han blivit utsatt för av olika myndighetsutövare inom det svenska rättsväsendet.

Justitieministern hänvisar i svar till att han inte får gå in i enskilt ärende. Han borde emellertid, då han har läst och konstaterat alla dessa rättsövergrepp mot Staffan Taube, skickat över ärendet till ansvarig myndighet. Justitieministern har inte verkat för att Staffan Taubes ärende överlämnades till rätt myndighet. Jag vill att KU granskar justitieministerns underlåtenhet.

Staffan Taube riktar också allvarlig kritik mot regeringens kontrollorgan Justitiekanslern och dess myndighetsutövning. Den mycket allvarliga kritiken mot JK redovisas för justitieministern men han verkar inte ha vidtagit någon form av åtgärd för att närmare granska de av Staffan Taube redovisade rättsövergreppen. Jag vill att KU granskar justitieministerns underlåtenhet.

Riksdagsledamot Siw Persson (-)

TEL: 08-786 42 45 • MOBIL: 070-574 54 14 • FAX: 08-78 66 133
BESÖKSADRESS: Ledamotshuset, Mynttorget 2 • E-POST: siw.persson@riksdagen.se
SVERIGES RIKSDAG • 100 12 STOCKHOLM • TEL 08-786 40 00

BILAGA A2.7.2

REGERINGSKANSLIET

2002-03-05 SB2002/1752

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink.
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:28

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är kanslirådet Anders Lindgren, tel. 405 4756.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-14

Justitiedepartementet

Enheten för processrätt och domstolsfrågor
Kanslirråd
Anders Lindgren
Telefon 08-405 4756
Telefax 08-791 7695
E-post anders.lindgren@justice.ministry.se

Rättschefen Per Virdesten
Statsrådsberedningen

KU:s granskningsärende 2001/02:28 - Siw Perssons (-) anmälan angående statsrådets Thomas Bodströms handläggning av skrivelser från Staffan Taube

Statsrådsberedningen har begärt underlag med anledning av rubricerat granskningsärende.

Begäran besvaras i enlighet med frågeställningarna i Konstitutionsutskottets PM 2002-02-07.

1. En redogörelse för vilka skrivelser ställda till statsrådet Thomas Bodström som Staffan Taube har gett in till Regeringskansliet.

I regeringskansliets diarium finns sex ärenden registrerade hos justitiedepartementet som avser skrivelser från Staffan Taube. Bland dessa skrivelser finns endast en skrivelse ställd till justitieministern. Övriga skrivelser har ett flertal andra adressater, bl.a. regeringen.

En närmare redogörelse för skrivelserna och handläggningen av dessa finns i bilaga 1.

Den första skrivelsen, inkommen till Justitiedepartementet den 14 mars 2001, är ställd till "Riksdagens konstitutionsutskott", "Riksdagens ombudsmän" och "Regeringen" i nämnd ordning. I skrivelsen anmäler Staffan Taube en byråchef hos Justitiekanslern med anledning av dennes beslut i ett visst ärende. I skrivelsen görs gällande att det aktuella beslutet är felaktigt i sak. Byråchefen anmäls vidare för tjänstefel på grund av "analytisk oförmåga" alternativt "kollegial korruption". Av skrivelsen framgår att bakgrunden till anmälan hos Justitiekanslern är vissa händelser vid den skola där Staffan Taube var anställd som lärare samt en anmälan om arbetsskada. Vidare framgår att polisanmälningar gjorts om mened och förfalskning. Staffan Taube anför avslutningsvis att "Om JO, KU och Regeringen också ämnar mörklägga rättsskandalen ämnar jag stämma staten och väcka enskilt åtal mot någon av de berörda åklagarna/byråcheferna samt härefter vända mig till Europadomstolen."

Ärendet hos Justitiedepartementet avslutades slutligen genom brevsvar den 17 april 2001. I brevsvaret upplyses Staffan Taube bl.a. om att hans anmälan inte kommer att föranleda någon åtgärd. Brevsvaret är undertecknat av en handläggare på Justitiedepartementet. I brevsvaret hänvisas också till de telefonkontakter som förevarit mellan handläggaren på justitiedepartementet och Staffan Taube.

I en skrivelse daterad den 21 april 2001, ställd till bl.a. regeringen, återkommer Staffan Taube i ärendet. I skrivelsen utvecklar Staffan Taube vad som förevarit, bl.a. angående handläggningen av arbetsskadeanmälan samt en anmälan som han gjort hos överåklagaren mot vissa tjänstemän. Skrivelsen följs upp av Staffan Taube med en ny skrivelse daterad den 4 juni 2001 vari han bl.a. begär omprövning av ett chefsjustitieombudsmannens meddelat beslut. Skrivelsen är ställd till bl.a. Riksdagens ombudsmän. Skrivelserna besvaras med ett brev den 18 juni 2001 av justitieminister Thomas Bodström. Staffan Taube återkommer därefter med en skrivelse ställd till Justitieministern. I skrivelsen gör Staffan Taube 'klarläggandet' att hans anmälan avsåg byråchefen hos Justitiekanslern samt justitiekanslern för tjänstefel. Skrivelsen fogas till akten utan vidare åtgärd. Därefter återkommer Staffan Taube med ytterligare skrivelser där han i huvudsak uppehåller sig vid handläggningen hos kommunen, försäkringskassan och Riksåklagaren. Skrivelserna läggs ad acta.

2.En redogörelse dels för vilka bedömningar som har gjorts med anledning av de inkomna skrivelser som åsyftas i den föregående frågan, dels för varför skrivelserna inte har vidarebefordrats till annan myndighet.

Vilka bedömningar som har gjorts

I Staffan Taubes skrivelser redogörs för handläggningen av mål och ärenden hos olika myndigheter. Bland annat framförs synpunkter på och klagomål över handläggningen av vissa mål och ärenden. I anslutning härtill görs också gällande att vissa tjänstemän skulle ha begått brott i olika avseenden.

Det är inte en uppgift för justitieministern att pröva ärenden och anmälningar eller ompröva eller överpröva myndigheters beslut i andra fall än där det följer av författningen . Beträffande särskilt de beslut som Justitiekanslern meddelar inom ramen för sin tillsynsverksamhet så följer av bestämmelsen i 12 § förordningen (1975:1345) med instruktion för Justitiekanslern att bestämmelsen om överklagande till regeringen i 35 § verksförordningen (1995:1322) inte är tillämplig i sådan fall.

Av 11 kap. 6 och 7 §§ regeringsformen följer vidare att varken justitieministern eller regeringen kan lägga sig i hur förvaltningsmyndigheterna

handlägger enskilda ärenden som omfattar myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller i rättstillämpningsfrågor.

Mot bakgrund härav har det inte ankommit på justitieministern eller regeringen att pröva eller överpröva eller på annat sätt vidta några åtgärder med anledning av skrivelserna. Detta har Staffan Taube också upplysts om i brevsvaren och vid de telefonsamtal som förevarit.

Vad särskilt avser den anmälan som ursprungligen gjordes mot en byråchef hos Justitiekanslern med påstående om brott så följer av en etablerad praxis att det är regeringen som beslutar om åtal skall väckas mot justitiekanslern, se prop. 1981/82:34, s. 6. Jämför här även bestämmelsen i 7 kap. 2 § rättegångsbalken.

Vad som anförts i skrivelserna har emellertid inte gett anledning anta att något brott skulle ha begåtts av justitiekanslern. Här bör vidare noteras att justitiekanslern inte omfattas av bestämmelserna om disciplinansvar i lagen (1994:260) om offentlig anställning.

Beträffande anställda hos Justitiekanslern gäller för dessa vanliga regler om ansvar och åtal för brott i tjänsten m.m. samt också bestämmelserna om disciplinansvar. Vidare omfattas de av Riksdagens ombudsmäns tillsyn.

Mot bakgrund härav några ytterligare åtgärder inte vidtagits..

Vidarebefordran av skrivelserna till annan myndighet

Av skrivelserna framgår att skrivelserna också ställts till bl.a. relevanta rättsvårdande myndigheter samt att Staffan Taube också tidigare gjort anmälningar till sådana myndigheter. Det får av skrivelserna vidare anses framgå att Staffan Taube är väl förtrogen med vilka myndigheter som har att handlägga och pröva ärenden av skilda slag. Därtill har innehållet i skrivelserna hit inte gett vid handen att någon ytterligare myndighet skulle vara rätt adressat för skrivelserna.

Det har mot bakgrund härav inte funnits anledning att vidarebefordra skrivelserna.

3. Det yttrande i övrigt som anmälan föranleder

Utöver skriftväxlingen har de principiella frågorna om justitieministerns och regeringens respektive myndigheternas ansvarsområden och den konstitutionella rollfördelningen dem emellan diskuterats vid ett flertal längre telefonsamtal mellan en handläggare vid justitiedepartementet och Staffan Taube.

REGERINGSKANSLIET

2002-02-15

Justitiedepartementet

Enheten för processrätt och domstolsfrågor
Kanslirad
Anders Lindgren
Telefon 08-405 4756
Telefax 08-791 7695
E-post anders.lindgren@justice.ministry.se

Bilaga 1

Dnr Ju2001/2049
I akten finns en skrivelse daterad den 28 februari 2001 samt en till skrivelsen vidhäftad skrivelse daterad samma dag och undertecknad av Staffan Taube. Skrivelsen är ställd till Riksdagens konstitutionsutskott, Riksdagens ombudsmän samt Regeringen. Den vidhäftade skrivelsen har Regeringen som adressat.

Skrivelsen är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 14 mars 2001 och registrerad som inkommen samma dag.

Skrivelsen har rubriken "Begäran om omprövning av byråchef Håkan Rustands beslut, februari år 2001. JK diarienummer 343000-21."
I skrivelsen görs gällande att det aktuella beslutet är felaktigt i sak. Byråchefen anmäls också för tjänstefel på grund av "analytisk oförmåga" alternativt "kollegial korruption".

På skrivelsen finns antecknat "Ad acta 11/4-01 EH".

Skrivelsen har därtill besvarats med brev den 17 april 2001 av Jan Persson, departementssekreterare vid Enheten för ledningsstöd och administration. I detta brevsvar refereras till telefonsamtal mellan Jan Persson och Staffan Taube i ärendet.

Ärendet är registrerat som avslutat den 11 april 2001 genom brevsvar.

Dnr Ju 2001/3562
I akten finns tre skrivelser undertecknade av Staffan Taube och daterade den 21 april 2001, 4 juni 2001 samt den 12 juli 2001.

Skrivelsen den 21 april är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 3 maj 2001 och registrerad som inkommen samma dag.

Skrivelsen är ställd till Riksdagens Konstitutionsutskott, Riksdagens ombudsmän, Regeringen samt Riksåklagaren

Skrivelsen saknar egentlig rubrik.

I skrivelsen utvecklar Staffan Taube vad som förevarit, bl.a. angående handläggningen av en arbetsskadeanmälan samt en anmälan som han gjort hos överåklagaren mot vissa tjänstemän.

På skrivelsen finns antecknat "Ad acta 23/7-01 JP".

Skrivelsen den 4 juni är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 11 juni 2001 och registrerad som inkommen samma dag.

Skrivelsen är ställd till Konstitutionsutskottet, Regeringen, Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Riksåklagaren samt Överåklagaren.

Skrivelsen, med två bilagor, har rubriken "Begäran om omprövning. Alt. Anmälan om omprövning ej görs".

I skrivelsen begär Staffan Taube omprövning av ett av chefsjustitieombudsmannen meddelat beslut.

Skrivelserna har besvarats med brev den 18 juni 2001 av Thomas Bodström.

Skrivelsen den 12 juli är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 18 juli 2001 och registrerad som inkommen samma dag.

Skrivelsen är ställd till Justitieministern.

I skrivelsen gör Staffan Taube "ett klarläggande" att hans anmälan avser byråchefen hos Justitiekanslern samt justitiekanslern för tjänstefel.

Skrivelsen har, såvitt framgår av akten, inte föranlett någon åtgärd.

Ärendet är registrerat som avslutat den 23 juli 2001 genom brevsvar (den 18 juni 2001).

Dnr 2001/6513

I akten finns en skrivelse undertecknad av Staffan Taube och daterad den 22 september 2001. Skrivelsen är ställd till Riksåklagaren, Justitiekanslern, Riksdagens ombudsmän, Regeringen samt Riksdagens konstitutionsutskott.

Skrivelsen är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 26 september 2001 och registrerad som inkommen samma dag.

Skrivelsen har rubriken "Anmälan mot byråchef Nils Rekke (RÅ)."

I skrivelsen anmäls en byråchef hos RÅ för brott.

På skrivelsen finns antecknat "Ad acta 2/10-01 JP".

Ärendet är registrerat som avslutat den 2 oktober 2001 genom Ad acta.

Dnr 2001/7003

I akten finns en skrivelse undertecknad av Staffan Taube och daterad den 30 september 2001.

Skrivelsen är ställd till följande med respektive rubrik

"Till länsrätten: Överklagande av Försäkringskassans beslut
Till Polismyndigheten: Polisanmälan
Tills Riksdagens ombudsmän: Anmälan avseende handläggningsfel med en begäran om att åtminstone ta fram handlingar, som styrker min utsaga.
Till Justitiekanslern: Handlingar i en kommande stämning mot staten avseende skadestånd samt en anmodan om att tillse att lagar och förordningar efterlevs både internt och externt.
Till Regeringen: För kännedom med möjlighet och skyldighet att vidta åtgärder.
Till Riksdagens konstitutionsutskott: KU-anmälan.
Till Riksåklagaren: Bör göra den utredning , som den av Regeringen tillsatta byråchefen vid RÅ, Nils Rekke, borde ha gjort för flera år sedan samt, att tillse, att Nils Rekke ej längre har möjlighet, att manipulera utredningen."

Skrivelsen är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 9 oktober 2001 och registrerad som inkommen den 10 oktober 2001.

I skrivelsen begär Staffan Taube bl.a. omprövning av beslutet i arbetsskadeärendet och redogör därvid för handläggningen hos försäkringskassan och kommunen.

På skrivelsen finns antecknat "Ad acta 11/10-01 JP".

Ärendet är registrerat som avslutat den 11 oktober 2001 genom Ad acta.

Dnr Ju2001/7138

I akten finns två skrivelser undertecknade av Staffan Taube och daterade den 13 oktober 2001 respektive den 1 september 2001.

Skrivelsen den 13 oktober är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 17 oktober 2001 och registrerad som inkommen samma dag.

Skrivelsen har rubriken "Detta är en bilaga till skrivelse, diarieförd hos nedanstående myndigheter 01 10 09:
....Länsrätten:....Polismyndigheten:....Riksdagens ombudsmän:.... Regeringen; Riksdagens Konstitutionsutskott och Riksåklagaren: Till gagn för alla, bör brotten utredas. En fortsatt mörkläggning leder till att jag nödgas stämma staten samt väcka enskilt åtal."

I skrivelsen redogör Staffan Taube i allt väsentligt för handläggningen hos försäkringskassan men även handläggningen hos JO.

På skrivelsen finns antecknat "Ad acta 18/10-01 JP".

Skrivelsen den 1 september saknar ankomststämpel.

Skrivelsen har rubriken "Tillägg i ärendet angående Staffan Taube."

I skrivelsen återkommer Staffan Taube i allt väsenligt till handläggningen hos försäkringskassan men även hos domstolarna.

Ärendet är registrerat som avslutat den 18 oktober 2001 genom Ad acta.

Dnr Ju2001/7539
I akten finns en skrivelse undertecknad av Staffan Taube och daterad den 3 november 2001. Skrivelsen är ställd till Riksåklagaren, Överåklagaren, Riksdagens Ombudsmän, Justitiekanslern, Konstitutionsutskottet Regeringen samt Länsrätten.

Skrivelsen är ankomststämplad hos Justitiedepartementet den 7 november 2001 och registrerad som inkommen samma dag.

Skrivelsen har rubriken "Riksåklagaren."

I skrivelsen framför Staffan Taube synpunkter på handläggningen hos bl.a. Riksåklagaren, överåklagaren, Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern samt Regeringen och Justitiedepartementet.

På skrivelsen finns antecknat "Ad acta 7/11-01 JP".

Ärendet är registrerat som avslutat den 7 november 2001 genom Ad acta.

BILAGA A2.8.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 31
Dnr KD 2001/02 :3532

Till Konstitutionsutskottet

Undertecknad ber härmed att för Konstitutionsutskottets granskning få anmäla statsråden Ulrica Messing och Marita Ulvskog avseende deras agerande i samband med ett tillsättningsärende rörande en utannonserad tjänst i augusti 1999 som chef för Östasiatiska Museet (ÖM) i Stockholm.

Jag bifogar 11 A4-sidor där händelseförloppet i ärendet beskrivs.

Stockholm 31 januari 2002

( )
Plats 145

REGERINGEN

Regeringsbeslut 3

2000-04-19 Ku2000/203/Ka

Kulturdepartementet

1. Lars Berglund
Harlösa 2106
240 35 HARLÖSA

2. Joakim Enwall
Västmannagatan 49
113 25 STOCKHOLM

Överklaganden av Statens museer för världskulturs beslut om anställning av chef för Östasiatiska museet

Regeringens beslut

Regeringen avslår överklagandena.

Ärendet

I myndigheten Statens museer för världskultur (SMVK) ingår bland annat Östasiatiska museet (ÖM). SMVK utlyste under sommaren 1999 befattningen som chef för detta museum. I annonsen beskrev myndigheten vilka förväntningar som fanns på den nya chefen och på verksamheten enligt följande:

- Verksamheten vid SMVK skall vara nyorienterande inom sitt ansvarsområde, som är brett och omfattar samtliga kulturer utanför Sverige, samt bidra till förnyelsen av svenskt museiliv genom tvärvetenskaplig kunskapsbildning och publik verksamhet i nya former.
- Arbetet som chef för ÖM skall bedrivas i nära samarbete med de övriga museerna inom myndigheten samt med det svenska och internationella museiväsendet i stort.
- Utan att ge avkall på den konstvetenskapliga grund på vilken ÖM vilar, skall verksamheten de kommande åren utvecklas genom vetenskaplig breddning och ökad orientering mot det samtida Östasien.
- Målsättningen är att museet skall bli den självklara mötesplatsen i Skandinavien för bl.a. kinesisk, japansk och koreansk konst och kultur, historisk såväl som modern och samtida. Mot bakgrund av den snabba utveckling som skett i dessa länder, ser myndigheten framför sig ett utökat samarbete med museer, forskare och konstnärer i regionen. För detta arbete krävs djupgående kunskaper om den östasiatiska regionen och ett eller flera av dess länder. Erfarenheter av samarbete med asiatiska parter är meriterande.

Postadress
103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Drottninggatan 16
Telefonnummer
08-405 10 00
Telefax
08-21 68 13
E-post: registrator@kultur.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Culture; P=Ministry; A=SI; C=SE
Telex
114 61 LOENDEP S

I annonsen angavs vidare att omvittnat god ledarförmåga var ett krav för att få anställningen. Vidare betonades att hög vetenskaplig kompetens, museologiskt kunnande och erfarenhet av publik/förmedlande verksamhet var meriterande.

SMVK beslutade den 8 november 1999 att anställa Magnus Fiskesjö som chef för ÖM. Beslutet har överklagats av Lars Berglund och Joakim Enwall.

Lars Berglund har yrkat att han skall erhålla anställningen. Han har anfört bl.a. följande. Till skillnad från Magnus Fiskesjö har han de meriter och kvalifikationer som efterfrågas. Han har inte blivit korrekt behandlad i anställningsförfarandet och har inte blivit kallad till intervju. Den rådgivande kommitté som SMVK har använt sig av har inte haft den kompetens som erfordras. Kommittén har inte heller beaktat samtliga hans meriter.

Joakim Enwall har yrkat att han skall erhålla anställningen. Han har som grund till detta hänvisat till brister i handläggningen och i utvärderingen av de sökandes meriter samt till brist på öppenhet i tillsättningsförfarandet.

SMVK vidhåller i sitt yttrande i ärendet beslutet att förordna Magnus Fiskesjö som chef för Östasiatiska museet. Myndigheten har i yttrandet anfört bl.a. följande synpunkter med anledning av Lars Berglunds överklagande. Det överordnade kravet på museichefen, som det formuleras i annonsen är omvittnat god ledarförmåga. Både Lars Berglund och Magnus Fiskesjö bedömdes ha begränsad ledarerfarenhet. Som ett led i beredningen valde därför överintendenten att låta en professionell konsult bedöma Magnus Fiskesjös ledaregenskaper genom tester och djupintervjuer. Utlåtandet från denna bedömning var mycket gott. Magnus Fiskesjö har vidare en tvärvetenskaplig profil, som kombinerar arkeologi med socialantropologi/etnografi samt ett mycket stort kunnande i östasiatiska språk. Detta ger Magnus Fiskesjö ett avgörande försteg eftersom museets verksamhet skall bidra till förnyelse av svenskt museiliv genom tvärvetenskaplig kunskapsbildning och en verksamhet som de kommande åren skall utvecklas genom vetenskaplig breddning och ökad orientering mot det samtida Östasien. Andra skäl som talat för Magnus Fiskesjö är att han under sammanlagt sex år varit verksam i Kina respektive Japan och dessutom åtta år i USA.

När det gäller hur tillsättningen handlagts inom SMVK anför myndigheten att det är myndighetschefen som fattar beslut om anställning av museichefer. Denne beslutar själv om den beredning som bedöms lämplig. I detta fall valde myndighetschefen att, som ett led i beredningen, samla en kommitté med bred kompetensmässig bakgrund som diskuterat och bedömt de inkomna ansökningarna. Resultatet av kommitténs arbete var att enhälligt rekommendera Magnus Fiskesjö för

den aktuella befattningen. Tillsättningen har även diskuterats i myndighetens styrelse som den 15 oktober 1999 enhälligt ställde sig bakom myndighetschefens förslag.

Lars Berglund har lämnat ett skriftligt yttrande med anledning av SMVK:s yttrande och senare kommit in med ytterligare skrivelser i ärendet.

Skälen för regeringens beslut

Regeringen finner mot bakgrund av vad som framkommit i ärendet att SMVK:s handläggning skett på ett tillfredsställande sätt. Det finns t.ex. ingen formell skyldighet att intervjua en viss sökande.

Av 1 och 4 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning framgår att vid tillsättning av en anställning vid en myndighet under regeringen skall avseende fästas bara vid sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet. Skickligheten skall sättas främst, om inte det finns särskilda skäl för något annat.

Vid bedömningen av skicklighet skall det göras en helhetsbedömning, varvid alla relevanta faktorer bör värderas. Regeringen finner vid en sammanvägd bedömning av vad som framkommit i ärendet att det finns saklig grund för beslutet att anställa Magnus Fiskesjö som chef för Östasiatiska museet. Överklagandena skall därför avslås.

På regeringens vägnar

Ulrica Messing

Ulrica Messing

Martin Sundin

Kopia till

Statens museer för världskultur (Dnr 122/99)
Magnus Fiskesjö

BILAGA A2.9.1

Moderaterna

Riksdagskansliet 2002-01-30 1 (1)

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 31
Dnr Ko 2001/02 :3587

2002-01-xx

Till konstitutionsutskottet.

Jag anmäler härmed för konstitutionsutskottets granskning näringsminister Björn Rosengrens hantering av statens förvärv av aktier i Assi Domän AB samt den urskillningslösa sekretessbeläggningen av handlingar på Näringsdepartementet.

Näringsdepartementet försvårade och fördröjde på olika sätt överlämnandet av akten om statens förvärv av aktier i Assi Domän AB till näringsutskottet. Departementet lämnade över de delar av akten som ansågs ha utgjort underlag för regeringens beslut om förvärv av Assi Domän AB till näringsutskottet endast två dagar före utgången av motionstiden, den 31 oktober 2001. Detta visade sig utgöra ungefär halva akten. Efter ytterligare en förfrågan överlämnades, den dag då motionstiden gick ut, även den återstående delen av akten.

Jag vill vidare att utskottet granskar den urskillningslösa sekretessbeläggning som sker på departementet. Det försvårar den demokratiska kontrollen. Vad gäller ärendet om Assi Domän AB har t. ex. overheadbilder som använts vid offentliga föredragningar samt uppgifter som redan är offentliga, såsom taxeringsvärden, sekretessbelagts. Jag vill i detta hänseende hänvisa till Näringsdepartementets hantering av handlingar gällande den planerade fusionen mellan Telia AB och Telenor AS. Den svenska regeringen hemligstämplade uppgifter eller vägrade lämna ut uppgifter som gick att få från Stortinget och Telenors VD. Därmed försvårades den offentliga granskningen.

Att riksdagens ledamöter har tillgång till regeringens underlag när beslut skall fattas är största vikt och att en meningsfylld offentlig debatt kan föras. Konstitutionsutskottet bör därför granska hur näringsministern hanterar informationen till riksdagen och tillämpar bestämmelserna i sekretesslagen.

Per Westerberg (m)

BILAGA A2.9.2

REGERINGSKANSLIET

2002-03-05 SB2002/1753

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 05
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:31

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditionschefen Dag Ekman, tel. 405 1220.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X 400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-26 SB2002/1753

Näringsdepartementet

Statssekreteraren
Claes Ånstrand

Statsrådsberedningen
Rättschefen

KU:s granskningsärende 2001/02:31

Härmed får jag lämna följande underlag till svar till konstitutionsutskottet.

Fråga 1

Av vilket skäl överlämnades inte genast hela den akt NU begärde den 24 oktober 2001?

En begäran om utlämnande av akten avseende förslaget om förvärv av aktier i AssiDomän AB kom in till Näringsdepartementet den 25 oktober 2001. I akten finns följande antecknat: "Den 29 oktober på eftermiddagen överlämnades, enligt överenskommelse med kanslichefen i näringsutskottet det material som hade direkt anknytning till propositionen. De alternativa kalkylerna avseende olika budnivåer har inte lämnats med." Överlämnandet skedde alltså måndagen den 29 oktober, även om följebrevet är daterat den 26 oktober.

Aktierna i AssiDomän är noterade på Stockholms Fondbörs. Vid tillfället för överlämnandet var de föremål för ett offentligt uppköpserbjudande, men aktieägarna hade inte ännu tagit ställning i frågan om de skulle sälja sina aktier till Sveaskog AB eller inte. Skälet till att inte hela akten överlämnades i ett sammanhang var att en överenskommelse om detta hade träffats med utskottets kansli med syfte att i detta skede begränsa spridning av uppgifter till vad som bedömdes nödvändigt. Det var av väsentlig betydelse att så långt möjligt minska risken för att vissa aktieägare skulle få tillgång till information om bolaget som inte andra hade. Det var också vid denna tid alltjämt av stor betydelse att affärsmässiga överväganden på det allmännas sida till grund för erbjudandet fick förbli betraktade som den sidans eget material.

Ämnesrådet Lars Johan Cederlund, som handlade ärendet i Näringsdepartementet, kontaktade kanslichefen vid Näringsutskottet och redogjorde för de särskilda sekretess- och informationsfrågorna som förelåg i ärendet med hänsyn dels till börsinformationsfrågorna, dels till

det allmännas intresse av sekretess till dess affären var avslutad. Härtill kommer att delar av Näringsdepartementets akt innehöll analyser och bearbetningar som utförts av rådgivare med metoder och modeller som utgör företagshemligheter och som de utgår ifrån att deras affärskontakter, i detta fall Näringsdepartementet, inte lämnar ut. Även detta berördes i kontakterna med utskottets kansli.

Härefter överenskoms att de delar av Näringsdepartementets akt som hade direkt anknytning till departementets beredning av propositionen skulle överlämnas till utskottet. Så skedde den 29 oktober 2001.

Näringsdepartementet var alltså då överens med näringsutskottets kansli om vilka handlingar som skulle överlämnas med beaktande av den särskilda känsligheten i börsinformationsfrågan. Någon formell sekretessprövning skedde givetvis inte. Näringsdepartementet har inte någon rätt eller någon anledning att sekretessbelägga något material i relation till riksdagen. När departementet den 29 oktober 2001 överlämnade den del av akten som enligt departementets mening och i linje med förfrågan utgjorde underlag för den aktuella propositionen påpekades däremot att materialet enligt departementets bedömning innehöll sekretesskänsligt material. I följebrevet anges: "Handlingarna bör behandlas med sekretess".

Efter en förnyad begäran den 31 oktober 2001 från näringsutskottet om att få även övriga delen av akten fick utskottet denna samma dag. Inte heller då skedde någon sekretessprövning. Däremot gjordes även denna gång i följebrevet ett motsvarande påpekande om departementets bedömning i sekretessfrågan inför näringsutskottets egen eventuella sekretessprövning i ett senare skede.

Allt överlämnande har skett med den skyndsamhet som varit möjlig med hänsyn till de omständigheter som här redovisats.

Fråga 2

En del uppgifter i det sekretessbelagda materialet tycks vara fakta som i sig är offentliga eller annars harmlösa från sekretessynpunkt. Av vilket skäl sekretessbelades handlingarna i sin helhet i stället för att de harmlösa uppgifterna lämnades ut?

Ärenden som gäller aktier i aktiemarknadsbolag föranleder särskild uppmärksamhet på sekretessfrågan genom att redan det förhållandet att materialsamling sker, att vissa studier görs etc., kan utvisa att åtgärder förbereds som kan ha väsentlig betydelse för kurssättningen på börsen. Aktiekursen påverkas exempelvis av att det finns anledning anta att ett offentligt erbjudande på aktier skall läggas eller att en utförsäljning av aktier skall ske. För statens del gäller att information eller blotta förhållandet att viss typ av information förekommer - något som i en

annan situation skulle vara helt harmlöst - kan i anslutning till planerade transaktioner med börsaktier inte bara föranleda skada för det allmänna som aktieägare utan framför allt också leda till informationsstörningar på börsen. Det finns mot den bakgrunden anledning att intaga en försiktig hållning vid bedömande av informationsskador då det gäller ärenden som involverar statens börsnoterade aktier.

All information avseende ett offentligt erbjudande till aktieägarna i AssiDomän AB om förvärv av deras aktier har sedan ärendets start av detta skäl hanterats med fullständig sekretess inom Näringsdepartementet.

Även under perioden efter det att det offentliga erbjudandet tillkännagetts genom pressmeddelande från Sveaskog AB och till acceptperiodens slut var det av helt central betydelse för undvikande av skada på det allmännas affärsintresse att Näringsdepartementets och andras interna ekonomiska utredningar inte bringades till allmän kännedom.

Fråga 3.

Vilka bedömningar gjordes när det gäller risken för att det allmänna respektive den enskilde skulle lida skada?

Svaret på frågan framgår av det föregående. Akten i ärendet lades upp i samband med att frågan om ett övertagande från statens sida av de aktier som staten inte ägde i AssiDomän AB bereddes inom Regeringskansliet. Motivet för att samtliga handlingar i akten vid den tidpunkten försågs med hemligstämpel var att det inte, med hänsyn till att AssiDomän AB vid den tidpunkten var noterat på Stockholms Fondbörs, fick komma ut uppgifter som skulle kunna leda till den slutsatsen att staten avsåg att lägga ett bud i marknaden. Den grundläggande bedömningen var att det allmänna kunde lida skada ifall planer som avsåg ett offentligt erbjudande avseende börsnoterade aktier kunde komma ut.

I det senare skede då ett offentligt erbjudande förelåg fanns risk att vissa aktieägare skulle kunna få tillgång till information som andra inte hade tillgång till. Detta kunde skada inte bara de aktieägare som missgynnades utan även bolaget som lade budet och staten som ägare till detta genom att förutsättningarna för ett positivt genomförande av affären kunde rubbas.

Vidare förelåg risk för att skada för de i projektet engagerade rådgivarna kunde uppkomma bland annat till följd av att material kom till kännedom för deras konkurrenter på ett sådant sätt att det skulle kunna skada rådgivarnas affärsverksamhet.

Claes Ånstrand

BILAGA A2.10.1

SIW PERSSON
Riksdagsledamot

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 04
Dnr RD 2001/02 : 3629

Stockholm 2002-02-04

GRANSKNINGSANMÄLAN TILL KU

Undertecknad riksdagsledamot Siw Persson vill till Ku för granskning anmäla det statsråd, som var miljöminister under framtagandet av Miljöbalken fram till riksdagsbeslut, Anna Lindh.

Miljöbalken (1887:808) antogs av riksdagen den 3 juni 1998 och den trädde i kraft den 1 januari 1999.

Miljöbalken anmäldes aldrig till Europeiska kommissionen eller WTO. Beslut om anmälan tas av regeringen, som uppdrar åt Kommerskollegium att till kommissionen anmäla ("notifiera") förslag till lag eller förordning.

Regeringen bedömde, att balken inte inbegrep några nya tekniska föreskrifter och därmed inte behövde omfattas av gällande regler om anmälan (se nedan).

Enligt uppgift från Kommerskollegium anförde kollegiet i sitt yttrande motsatt åsikt.

Miljöbalken är den första samlade miljölagstiftningen i Sverige. Den ersatte äldre lagstiftning. Balkens regler gäller alla som med sin verksamhet kan skapa olägenheter för andra människors hälsa eller skada miljön. Med miljöbalken förändrades miljötillsynen så att den blev mer kontrollerande och mindre rådgivande. Kommunerna har fått ett betydligt större ansvar för tillsynen än de tidigar haft.

TEL: 08-786 42 45 • MOBIL: 070-574 54 14 • FAX: 08-78 66 133
BESÖKSADRESS: Ledamotshuset, Myntorget 2 • E-POST: siw. persson@riksdagen.se
SVERIGES RIKSDAG • 100 12 STOCKHOLM • TEL 08-786 40 00

Tekniska föreskrifter är bindande myndighetsförskrifter om bl.a. vilka egenskaper varor ska ha och hur de ska provas och märkas för att få säljas och användas

Enligt EG-direktivet 98/34/EG (tidigare 83/189/EEG) och avtal inom WTO måste förslag till nya tekniska föreskrifter anmälas till Europeiska kommissionen och WTO. Direktivet tillämpas sedan den 1 januari 1985 och har möjliggjort för kommissionen att avvärja många nya handelshinder. Om en medlemsstat inte följer direktivets anvisningar kan kommissionen väcka talan enligt artikel 169.

Det har i EG-mål slagits fast, att skyldigheten att på förhand anmäla alla förslag om tekniska föreskrifter är ovillkorlig. Om denna skyldighet inte har iakttagits, kan föreskrifterna inte tillämpas gentemot enskilda.

Svenska myndigheter ska underrätta Kommerskollegium om sina föreskriftsförslag enligt förordningen (1994:2029) om tekniska regler. I 1§ stadgas att föreskrifterna ansluter till Sveriges internationella förpliktelser enligt Världshandelsorganisationens (WTO) avtal om tekniska handelshinder, WTO:s avtal om sanitära och fytosanitära åtgärder, Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande betr. tekniska standarder och föreskrifter och betr.föreskrifter för informationssamhällets tjänster, ändrat genom Europaparlamentets och rådets direktiv 98/48/EG, förordning (1999:652).

Enligt 20§ förordning (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet sägs betr. ärenden som rör EU eller internationella organisationer att Regeringskansliet ska anmäla förslag till författningar i enlighet med informationsförfarandet som följer av Sveriges medlemskap eller av andra internationella överenskommelser samt besluta om svenska svar och kommentarer inom dessa förfaranden.

I EG:s direktiv 98/34/EG artikel 1(2) står : Termen teknisk specifikation täcker också produktionsmetoder och processer i fråga om de jordbruksprodukter som avses i artikel 38.1 i fördraget, produkter avsedda att konsumeras av människor eller djur, läkemedel enligt artikel 1 i direktiv 65/65/EEG, liksom
(7) produktionsmetoder och processer för andra produkter om de påverkar dessa produkters egenskaper.
(3) villkor för användning, återvinning, återanvändning eller omhändertagande, om dessa föreskrifter på ett väsentligt sätt kan påverka produktens sammansättning,natur eller saluföring av den,

SVERIGES RIKSDAG

(9)teknisk föreskrift: tekniska specifikationer och andra krav, inbegripet tillämpliga administrativa bestämmelser,som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid saluföring eller användning i en medlemsstat eller en större del därav, samt –med undantag av dem som anges i artikel 10 – medlemsstatens lagar och andra författningar som förbjuder tillverkning, import, saluföring eller användning av produkten.
De tekniska föreskrifter som är faktiskt tvingande omfattar
- en medlemsstats lagar och andra författningar, som hänvisar antingen till tekniska specifikationer eller andra krav eller till yrkesetiska regler eler gott affärsskick som i sin tur hänvisar till tekniska specifikationer eler andra krav vars efterlevnad förutsätts vara i överensstämmelse med de skyldigheter som är fastställda i de ovan nämnda lagarna och andra författningarna,
frivilliga överenskommelser i vilka en offentlig myndighet är en avtalsslutande part och enligt vilka tekniska specifikationer eller andra krav i allmänt intresse skall uppfyllas, med undantag av specifikationer för anbud vid offentlig upphandling,
- tekniska specifikationer eller andra krav som hänger samman med skattemässiga eller finansiella åtgärder som påverkar konsumtionen av produkterna genom att främja efterlevnaden av dessa tekniska specifikationer eller andra krav.

Jag vill att KU granskar dåvarande miljöminister Anna Lindhs underlåtenhet att till Europakommissionen och WTO anmäla förslag till ny miljölag (Miljöbalken) och ny miljöförordning.

Riksdagsledamot Siw Persson

BILAGA A2.10.2

Ink 2002 -02- 04
Dnr RO 2001/02 : 3623

Stockholm den 30 jan 2002

Till Konstitutionsutskottet

Undertecknad vill härmed att konstitutionsutskottet granskar regeringens förfarande avseende notifiering av miljöbalken. Enligt uppgift är miljöbalken inte notifierad inom Europeiska Unionen.

Notifiering innebär anmälan enligt en fastlagd procedur av en vidtagen eller planerad åtgärd. Exempelvis ska EU-länder underrätta Europeiska kommissionen om planerade regeländringar som kan medföra handelshinder och om statsstöd. Ändringarna får därefter inte träda i kraft förrän vissa tidsgränser passerats. Prövning av planerade regeländringars förenlighet med fördragsmässiga förpliktelser för medlemsländerna kan ske och leda till att regeländringar stoppas.

Ester Lindstedt-Staaf
riksdagsledamot (kd)

BILAGA A2.10.3

REGERINGSKANSLIET

2002-03-07 SB2002/1941

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 07
Dnr Rd 2001/02 3623+3624

KU:s granskningsärende 2001/02:36 och 37

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Miljödepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditions- och rättschefen Kathrin Flossing, tel. 405 2048.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-26

Miljödepartementet
Rättsenheten
Departementsrådet Egon Abresparr

KU:s granskningsärende 2001/02:36 och 37

Med anledning av två granskningsanmälningar har konstitutionsutskottet begärt en redogörelse för hur frågan om notifiering av miljöbalken har behandlats och det yttrande som granskningsanmälningarna i övrigt ger anledning till.

Innehållet i granskningsanmälningarna ger intrycket att anmälarna tagit utgångspunkt i antagandet att miljöbalken, i dess lydelse enligt SFS 1998:808, skulle ha behövt anmälas enligt ett särskilt förfarande inom EU och Världshandelsorganisationen (WTO) innan balken antogs. Om hypotesen vore korrekt, skulle riksdagens beslut i juni 1998 att anta miljöbalken ha inneburit ett brott mot EG-lagstiftningen. En följd av ett sådant brott mot EG-lagstiftningen skulle vara att miljöbalken eller del av den vore ogiltig eller saknade verkan.

EG-lagstiftningen innebar inte att miljöbalken skulle ha anmälts innan den antogs.

Skyldigheten att förhandsanmäla förslag till nya bestämmelser

Vid tiden för riksdagens beslut fanns de relevanta EG-reglerna i rådets direktiv 83/189/EEG av den 28 mars 1983 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter. Motsvarande EG-regler finns numera i Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter.

EG-reglerna innebär att en anmälan till Europeiska kommissionen måste göras i vissa fall. Det handlar då om nya krav som en medlemsstat avser att ställa på varor eller informationssamhällets tjänster. De delar av EG-reglerna som rör informationssamhällets tjänster infördes efter att riksdagen antog miljöbalken och är därför inte relevanta i detta ärende.

Anmälningsskyldigheten gäller om vi i Sverige avser att införa nya tekniska föreskrifter i form av tekniska specifikationer. Det skall vara fråga om nya krav på att en produkt skall uppfylla vissa egenskaper, t.ex. i fråga om kvalitetsnivåer, prestanda, säkerhet eller dimensioner. Detta

omfattar krav på en produkt i fråga om varubeteckning, terminologi, symboler, provning och provningsmetoder, förpackning, märkning eller etikettering samt förfaranden för bedömning av överensstämmelse.

Även andra krav än tekniska specifikationer omfattas av anmälningsskyldigheten. Krav som inte är tekniska specifikationer men som ändå är anmälningspliktiga är krav som ställs på en produkt t.ex. för att skydda konsumenter eller miljön. Det skall då vara fråga om krav som påverkar produktens livscykel efter det att produkten har släppts ut på marknaden, t.ex. villkor för användning, återvinning, återanvändning eller omhändertagande. Sådana andra krav omfattas av anmälningsplikten endast om föreskrifterna på ett väsentligt sätt kan påverka produktens sammansättning eller natur eller saluföringen av den.

Anmälningsskyldigheten omfattar även lagar och andra författningar som förbjuder tillverkning, import, saluföring eller användning av en produkt.

Enligt direktivet gäller anmälningsplikt inte för föreskrifter som behövs för att genomföra EG-lagstiftningen.

Anmälningsplikt gäller inte heller för föreskrifter som endast upprepar vad som redan är föreskrivet i den nationella lagstiftningen. Att flytta ett gällande krav från en äldre svensk lag till ny svensk lag, medför alltså inte att anmälningsskyldighet inträder. Detta slog EG-domstolen fast i sin dom av den 16 september 1997 i mål C-279/94.

Skyldigheten att anmäla förslag till nya föreskrifter inom Världshandelsorganisationen (WTO) är inte mer långtgående än den skyldighet som gäller inom EU. Till skillnad från vad som gäller inom EU, medför en utebliven anmälan till WTO inte att föreskrifterna blir ogiltiga.

Hanteringen av frågan i Regeringskansliet

I miljöbalkspropositionen redogjorde regeringen för den EG-lagstiftning som rör skyldighet att förhandsanmäla förslag till nya nationella bestämmelser (prop. 1997/98:45 s. 198).

Propositionen omfattade inte någon anmälningspliktig föreskrift. Det föreslagna regelverket innehöll nämligen ingen föreskrift varigenom det på någon produkt ställdes något nytt krav vare sig i form av en teknisk specifikation eller i form av ett annat krav som väsentligt kunde påverka produktens sammansättning eller natur eller saluföringen av den. Regelverket innehöll inte heller någon ny bestämmelse som förbjöd tillverkning, import, saluföring eller användning av en produkt.

Det är denna syn på innehållet i den antagna miljöbalken som förklarar varför det i Regeringskansliet inte togs initiativ till att inleda något

anmälningsförfarande av miljöbalksförslaget som helhet eller någon del av det.

Inom ramen för Regeringskanslets beredning av propositionen yttrade sig Kommerskollegium och anförde att "lagstiftningsförslaget och de föreskrifter som kan bli följden måste anmälas i EU och WTO".

Här följer en översikt av miljöbalksförslagets betydelse för anmälningsplikten. I den mån Kommerskollegium hade synpunkter i frågan, anges det särskilt.

Förslaget i sin helhet

Kommerskollegium anförde: Förslaget är utformat som en ramlag som skall fyllas ut med regerings- eller myndighetsföreskrifter. Detta medför att det är svårt att överblicka lagens konsekvenser för den internationella handeln. Lagstiftningsförslaget och de föreskrifter som följer måste därför anmälas i enlighet med procedurerna i WTO och EU.

De av Kommerskollegium anförda omständigheterna innebär inte att någon anmälningsskyldighet har förelegat. Det förhållandet att miljöbalken är ett komplext regelverk som innehåller många allmänt formulerade tillämpningsprinciper och många bemyndiganden medför inte att Sverige haft skyldighet att anmäla förslaget innan miljöbalken antogs. Detta ändras inte av att konsekvenserna för den internationella handeln kan vara mer eller mindre svåra att överblicka.

Som framgår ovan, är anmälningsplikten avgränsad till de specifika regelförslag som kallas tekniska föreskrifter, dvs. krav som ställs på en produkt och som antingen utgör tekniska specifikationer eller som utgör andra krav som väsentligt kan påverka produktens sammansättning eller natur eller saluföringen av den samt sådana bestämmelser som förbjuder tillverkning, import, saluföring eller användning av en produkt. I den fortsatta redovisningen är det en sådan föreskrift som avses med uttrycket *teknisk föreskrift*.

Ett bemyndigande att meddela föreskrifter eller beslut utgör normalt inte en teknisk föreskrift (se EG-domstolens dom av den 1 juni 1994 mål C-317/92). Det är först när regeringen eller en myndighet avser att använda sig av bemyndigandet som en anmälningsskyldighet kan komma att inträda.

1 kap.

Kapitlet innehåller ingen teknisk föreskrift. Till följd av bestämmelsen i 1 § andra stycket 5 kan regeringen eller myndigheter komma att meddela föreskrifter eller beslut som innebär att en viss andel av en råvara skall vara av återvunnet material eller föreskriva villkor som syftar till att minska avfallsproduktionen.

2 kap.
Kommerskollegium anförde att reglernas otydlighet medför att det är svårt att bedöma de handelspolitiska effekterna, att verksamhetsutövarna får svårt att veta vilka regler som gäller och att konkurrensneutraliteten äventyras. Kommerskollegium pekade särskilt på att de s.k. stoppreglerna i 9 och 10 §§ innebär att verksamheter kan komma att stoppas, även om aktsamhetsreglerna i övrigt följs och att sådana formuleringar skapar osäkerhet för verksamhetsutövare och kan hämma viljan att investera i industriell verksamhet. De av Kommerskollegium åberopade omständigheterna innebär dock inte att någon anmälningsskyldighet har förelegat. De allmänt hållna hänsynsreglerna är inte tekniska föreskrifter.

3–5 kap.
Bestämmelserna avser hushållningen med mark och vatten samt normer för kvaliteten på mark, vatten, luft eller miljön i övrigt. I kapitlen finns inga tekniska föreskrifter.

6 kap.
Bestämmelserna avser krav på miljökonsekvensbeskrivningar och annat beslutsunderlag. I kapitlet finns ingen teknisk föreskrift. Sådana föreskrifter kan komma att meddelas med stöd av de bemyndiganden som finns i kapitlet.

7 kap.
Förutom bestämmelsen i 1 § om hänsyn vid utövande av allemansrätten innehåller kapitlet så gott som enbart bemyndiganden att meddela föreskrifter och beslut om skydd av naturen. I kapitlet finns ingen teknisk föreskrift.

8 kap.
Kapitlet innehåller endast bemyndiganden att meddela föreskrifter eller beslut.

9 kap.
Bestämmelserna i 1–3 §§ är definitioner. Bestämmelserna i 4–6 §§, 7 § andra och tredje styckena, 8 § andra stycket, 10 § andra stycket samt 11–13 §§ innehåller endast bemyndiganden att meddela föreskrifter eller beslut. Kapitlets bestämmelser i övrigt innehåller allmänt hållna krav på omhändertagande av avloppsvatten och om hälsoskydd samt om tillståndsprövning. I kapitlet finns ingen teknisk föreskrift.

10 kap.
Bestämmelserna avser ansvar för efterbehandling av förorenade områden m.m. I kapitlet finns ingen teknisk föreskrift.

11 kap.

Bestämmelserna avser vattenverksamheter och vattenanläggningar enligt definitionen i 2 §. I kapitlet finns ingen teknisk föreskrift.

12 kap.

Bestämmelserna i 1–5 och 11 §§ innehåller tillståndskrav i fråga om täkt av berg, grus och jord m.m. samt i fråga om vilthägn. Bestämmelserna i 6 § avser samrådsskyldighet beträffande verksamheter som kan skada naturmiljön. Bestämmelserna i 7–10 och 12 §§ innehåller enbart bemyndiganden att meddela föreskrifter. I kapitlet finns ingen teknisk föreskrift.

13 kap.

Bestämmelserna i 1–7 §§ anger kapitlets tillämpningsområde och definierar vissa termer. Bestämmelserna i 9, 11, 14–16 och 18 §§ innehåller endast bemyndiganden att meddela föreskrifter. Bestämmelserna i 19 § avser Genteknikmämnden. Bestämmelserna i 8, 12 och 17 §§ är nödvändiga för att genomföra gällande EG-lagstiftning om genetiskt modifierade organismer. Bestämmelserna i 10 och 13 §§ är allmänt hållna bestämmelser med krav om etiska hänsyn bl.a. när genetiskt modifierade organismer släpps ut på marknaden.

Kommerskollegium pekade särskilt på att det i fråga om genetiskt modifierade organismer finns små möjligheter att införa nationella särregler och att WTO inte ger utrymme för att vidta handelspolitiska åtgärder av etiska skäl eller för att beakta konsumentoro.

I kapitlet ställs inga krav som är nya i frågor som rör tekniska specifikationer. De krav som finns i detta kapitel har flyttats från sin tidigare plats i den svenska lagstiftningen, nämligen 4 § första stycket och 7 § första stycket lagen (1994:900) om genetiskt modifierade organismer. Eftersom bestämmelserna inte utgjorde några nya tekniska föreskrifter, behövde de inte anmälas innan riksdagen beslutade att anta miljöbalken.

14 kap.

Bestämmelserna i 1 § första stycket och 2–6 §§ anger kapitlets tillämpningsområde och vissa definitioner. Bestämmelserna i 1 § andra stycket, 10 § andra stycket, 11 och 12 §§, 15 § andra stycket första meningen samt 16, 21, 24 och 25 §§ innehåller enbart bemyndiganden att meddela föreskrifter eller beslut.

Bestämmelserna i 7 § om skyldighet att se till att det finns en tillfredsställande utredning i fråga om kemiska produkter och biotekniska organismer utgör inte tekniska föreskrifter. Bestämmelserna utgör en väsentlig del i det regelverk som behövs för att genomföra EG-direktiv på miljöområdet. I fråga om kemiska produkter är bestämmelserna inte

heller nya. De fanns tidigare i 6 § första stycket lagen (1985:426) om kemiska produkter och 6 § förordningen (1985:835) om kemiska produkter.

Kommerskollegium anförde att krav på märkning, etikettering eller informationsblad om varors innehåll utgör tekniska föreskrifter och att svenska krav på uppgiftslämnande, förhandsanmälan och märkning kan hindra importen. Bestämmelserna i 8 och 9 §§ om produktinformation och uppgiftsskyldighet utgör inte tekniska föreskrifter. Det är först när Kemikalieinspektionen med stöd av 7 och 8 §§ förordningen (1998:941) om kemiska produkter meddelar föreskrifter med specifika krav på produktinformation och uppgiftslämnande som det kan bli tal om att föreskriften utgör en teknisk specifikation eller utgör ett annat produktkrav som på ett väsentligt sätt påverkar produktens sammansättning, natur eller saluföringen av den. Vidare är bestämmelserna inte nya. De fanns tidigare i 8 § första stycket och 9 § lagen (1985:426) om kemiska produkter, 3 § lagen (1976:1054) om svavelhaltigt bränsle samt 8 § lagen (1991:639) om förhandsgranskning av biologiska bekämpningsmedel.

Bestämmelsen i 10 § första stycket är inte en teknisk föreskrift. Bestämmelsen är inte ny. Den fanns tidigare i 12 § förordningen (1985:835) om kemiska produkter.

Bestämmelserna i 13 och 14 §§ samt 15 § första stycket är nödvändiga för att genomföra EG-lagstiftning om bekämpningsmedel.

Bestämmelsen i 17 § avser kemiska produkter och biotekniska organismer som inte är avsedda att användas som bekämpningsmedel. Bestämmelsen gäller för situationer då någon ändå avser att använda sådana produkter för bekämpningsändamål. Bestämmelsen är inte en teknisk föreskrift.

Bestämmelserna i 18–20 §§ är inte tekniska föreskrifter. Bestämmelserna fanns tidigare i 11 § första stycket, 13 § första stycket och 14 § förordningen (1985:835) om kemiska produkter samt i 1–4 §§ lagen (1983:428) om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark.

Bestämmelsen i 22 § är inte ny. Den fanns tidigare i 6 a § lagen (1985:426) om kemiska produkter.

Bestämmelserna i 23 § är inte tekniska föreskrifter. Bestämmelserna behövs för genomförandet av EG-lagstiftning om bekämpningsmedel. I fråga om bekämpningsmedel är bestämmelserna inte nya. De fanns tidigare i 10 a § förordningen (1985:836) om bekämpningsmedel.

15 kap.

Bestämmelserna i 1–5 §§ är definitioner. Bestämmelserna i 6, 7, 9 och 10 §§, 11 § andra stycket samt 12, 16, 19, 20, 22–29 och 33 §§ innehåller endast bemyndiganden att meddela föreskrifter eller beslut.

Bestämmelserna om den kommunala renhållningsordningen i 8 §, 11 § första stycket samt 13–15 och 17 §§ är inte tekniska föreskrifter. Motsvarande bestämmelser fanns tidigare i 4, 5, 9 och 11–14 §§ renhållningslagen (1979:596).

Bestämmelserna om avfallshantering i 18 och 21 §§ är inte tekniska föreskrifter. Motsvarande bestämmelser fanns tidigare i 7 § renhållningslagen (1979:596).

Bestämmelserna om nedskräpning och dumpning i 30–32 §§ är inte tekniska föreskrifter. Motsvarande bestämmelser fanns tidigare i 23 § naturvårdslagen (1964:822) och 1–3 §§ lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten.

16–26 kap.

Bestämmelserna om prövningen av mål och ärenden (16–25 kap.) samt om tillsynen (26 kap.) är inte tekniska föreskrifter.

27 kap.

Bestämmelserna i 27 kap. innebär endast bemyndiganden att meddela föreskrifter eller krav som gäller för det fall sådana föreskrifter meddelas med stöd av bemyndigandena.

28–33 kap.

Bestämmelserna om tillträde m.m. (28 kap.), straff och förverkande (29 kap.), miljösanktionsavgifter (30 kap.) samt om ersättning och skadestånd (31–33 kap.) är inte tekniska föreskrifter.

Sammanfattningsvis är det Regeringskansliets uppfattning att den av riksdagen i juni 1998 antagna miljöbalken inte innehöll någon bestämmelse som omfattades av anmälningsplikt enligt EU:s eller WTO:s regelverk.

BILAGA A2.11.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 21
Dnr RD 2001/02 :3167

Till konstitutionsutskottet

Granskningsanmälan

Terrorism skall och måste bekämpas. Men kampen mot terrorism får inte medföra att rättsstatens principer och mänskliga fri- och rättigheter åsidosätts. Kampen mot terrorism är – utöver att skydda människoliv – ett led i kampen för att värna just demokrati, rättsstat och mänskliga rättigheter. Ändamål helgar inte medlen. Om rättens principer kränks om än i förment vällovliga syften eroderar rättsstaten.

I "Europeisk konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna" – som Svenska staten i RF 2 kap 23 § förbundit sig att följa heter det i bl.a. i artikel 6. "Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättas enligt lag." Vidare heter det : "2. Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig intill dess hans skuld lagligen fastställts." Vidare: "3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter: a) att utan dröjsmål på ett språk han förstår och i detalj, underrättas om innebörden och grunden för anklagelsen mot honom".

Tre svenska medborgare Abdirisak Aden, Yusuf Ahmed Ali och Abduaziz Ali har har sedan drygt två månader fått sina tillgångar frysta utan att de delgivits misstanke om brott, utan att det presterats något som närmare anger grunden för anklagelsen mot dem och utan att saken prövats i svensk domstol. Det enda som anförs tycks vara att de varit kunder i en somalisk bank, som misstänks ha förbindelser med bin Ladins terrorist-nätverk. Ingen rättegång eller förundersökning pågår ännu enligt uppgift.

Svenska medborgare i Sverige har alltså – som informationsläget nu ser ut – uppenbart behandlats i strid mot såväl den svenska regeringsformens som den europeiska konventionens om mänskliga rättigheter principer.

Enligt RF styr regeringen riket och utövas den offentliga makten under lagarna.

Konstitutionsutskottet bör därför granska regeringens roll och ansvar i det relaterade fallet. Därvid bör särskilt beaktas följande frågeställningar.
Vilket ansvar har regeringen att inom landet värna de rättsprinciper som RF och konventionen om de mänskliga rättigheterna uttrycker? Hur har regeringen agerat i berörda internationella fora för att i detta sammanhang värna dessa rättigheter?
Har regeringen i det aktuella fallet i Sverige agerat i enlighet med det ansvar för rättsprinciperna som tillkommer den?

Stockholm den 18 jan. 2002

Kenneth Kvist (v) Mats Einarsson (v)

BILAGA A2.11.2

REGERINGSKANSLIET

2002-03-05 SB2002/1754

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 05
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:25

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Utrikesdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är departementsrådet Anders Kruse, tel. 405 3844.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-02-26

Utrikesdepartementet

Statsrådsberedningen

Kabinettsekreteraren

Underlag för svar till konstitutionsutskottet i granskningsärende 2001/02:25 Regeringens ansvar i samband med FN-sanktioner

I en anmälan till konstitutionsutskottet den 18 januari 2002 har Kenneth Kvist och Mats Einarsson begärt att utskottet skall granska regeringens roll och ansvar i samband med att tre svenska medborgare har fått sina tillgångar frysta.

Enligt anmälarna bör i granskningen särskilt följande frågeställningar beaktas:

- Vilket ansvar har regeringen att inom landet värna de rättsprinciper som regeringsformen och konventionen om de mänskliga rättigheterna uttrycker?
- Hur har regeringen agerat i berörda internationella fora för att i detta sammanhang värna dessa rättigheter?
- Har regeringen i det aktuella fallet i Sverige agerat i enlighet med det ansvar för rättsprinciperna som tillkommer den?

Den rättsliga bakgrunden

Internationella bestämmelser

FN:s säkerhetsråd antog i oktober 1999 resolution 1267 om sanktioner mot talibanregimen i Afghanistan. Dessa sanktioner består av begränsningar i luftfartstrafiken och frysande av tillgångar som direkt eller indirekt ägs eller kontrolleras av talibanregimen. Genom resolutionen upprättades även Kommittén för sanktioner mot talibanerna (sanktionskommittén), vilken består av företrädare för de 15 länder som ingår i säkerhetsrådet. Sanktionskommitténs uppdrag består bl.a. i att peka ut vilka tillgångar som skall spärras. Detta har man löst genom att upprätta namnlistor över personer och organisationer vars tillgångar skall frysas.

Postadress 103 39 STOCKHOLM
Besöksadress Fredsgatan 6
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 76
E-post: registrator@foreign.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Foreign; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 105 90 MINFOR S

I december 2000 antog säkerhetsrådet resolution 1333, som i flera avseenden skärpte sanktionerna mot talibanerna. Dessa kom nu att omfatta flygembargo, vapenembargo, förbud mot teknisk assistans och träning avseende militär verksamhet, embargo mot handel med ättiksanhybrid, begränsningar av diplomatiska förbindelser samt stängning av talibanernas och deras flygbolags kontor i medlemsstaterna. Vidare infördes regler om frysning av ytterligare tillgångar, nämligen sådana som direkt eller indirekt ägs eller kontrolleras av Usama bin Laden och individer och enheter som har samröre med (associated with) honom eller organisationen Al-Qaida. Det blev också förbjudet att ställa några tillgångar till dessa personers, organisationers och enheters förfogande.

Enligt artikel 25 i FN-stadgan är en resolution av säkerhetsrådet folkrättsligt bindande för FN:s medlemsstater genom att staterna enligt denna artikel har samtyckt till att godta och verkställa säkerhetsrådets resolutioner i enlighet med FN-stadgan. Enligt artikel 103 i FN-stadgan har en FN-resolution företräde framför alla andra internationella åtaganden som medlemsstaterna kan ha gjort.

Resolutionen 1267 genomfördes inom EU genom dels en gemensam ståndpunkt den 15 november 1999 (99/727/GUSP), dels rådets förordning (EG nr 337/2000) av den 14 februari 2000. Frysningsbestämmelserna intogs i båda dokumenten. För förordningen gällde samma namnlista som sanktionskommittén hade upprättat. Kommissionen bemyndigades vidare att ändra i förordningens namnlista på grundval av beslut i säkerhetsrådet eller sanktionskommittén.

Resolution 1333 medförde att EU modifierade sina bestämmelser. Resolutionen har genomförts genom dels en ny gemensam ståndpunkt av den 26 februari 2001, dels en ny rådsförordning (EG) nr 467/2001 av den 6 mars 2001. Förordningen har grundats på artiklarna 60 och 301 i EG-fördraget. Artikel 2 i förordningen innebär följande: Alla tillgångar och andra finansiella medel som tillhör en fysisk eller juridisk person, en enhet eller ett organ som angivits av kommittén för sanktioner mot talibanerna och förtecknas i en bilaga till förordningen skall spärras. Inga tillgångar eller andra finansiella medel får direkt eller indirekt ställas till förfogande för eller till förmån för personer, enheter eller organ som angivits av kommittén för sanktioner mot talibanerna och förtecknas i bilagan. De nyss angivna förbuden skall inte gälla tillgångar och finansiella medel för vilka kommittén för sanktioner mot talibanerna medgivit undantag. Sådana undantag skall erhållas genom någon av de behöriga myndigheter i medlemsstaterna som förtecknas i en annan bilaga. För Sveriges del är denna behöriga myndighet Regeringskansliet, Utrikesdepartementets rättssekretariat för EU-frågor.

Den namnlista som finns som bilaga till förordningen motsvaras av sanktionskommitténs namnlista. Även beträffande denna förordning fick kommissionen bemyndigande att ändra eller komplettera namnlistan på grundval av avgöranden som fattats av säkerhetsrådet eller sanktionskommittén

.Sanktionskommittén har sedan förordningen trädde i kraft ändrat i sin namnlista flera gånger, vilket lett till motsvarande ändringar i den namnlista som bilagts rådsförordningen. Det var genom kommissionens förordning (EG) nr 2199/2001 av den 12 november 2001 som de tre svenska medborgare, som avses med anmälan till konstitutionsutskottet, fördes upp på namnlistan.

Sanktionerna i resolution 1333 var tidsbegränsade till den 19 januari 2002, varefter säkerhetsrådet hade att bedöma om sanktionerna skulle fortsätta. Den 16 januari 2002 antog säkerhetsrådet resolution 1390 genom vilken sanktionerna har anpassats till utvecklingen i Afghanistan. Sanktionerna skulle nu inte längre vara knutna till något geografiskt område utan i stället till individerna och enheterna på namnlistan. Namnlistan är densamma som enligt resolution 1333, men i resolution 1390 anges att den skall uppdateras regelbundet på basis av relevant information från bl.a. medlemsstaterna. Där uttalas också att frysningsbestämmelserna i de tidigare resolutionerna 1267 och 1333 skall fortsätta att tillämpas. Vidare har införts reserestriktioner samt förbud att tillhandahålla personerna på listan vapen eller teknisk assistans och träning avseende militär verksamhet. Övriga sanktioner i resolution 1333, som t.ex. flygembargot och embargot mot handel med ättiksanhybrid, har inte förts vidare till resolution 1390 och har därmed upphört. Sanktionskommittén har genom resolution 1390 fått i uppdrag att snarast utfärda sådana riktlinjer och kriterier som kan behövas för att underlätta genomförandet av sanktionerna.

Inom EU pågår för närvarande arbetet med att på nytt modifiera EU-regelverket så att det stämmer överens med resolution 1390. EU arbetar efter den linjen att detta skall ske genom ett nytt sanktionspaket med en gemensam ståndpunkt och en förordning som ersätter de nuvarande dokumenten.

Svenska bestämmelser

EG-förordningar är till alla delar bindande och direkt tillämpliga i varje medlemsstat enligt artikel 249 i EG-fördraget. Till följd av detta har de ovannämnda EG-förordningarna blivit direkt gällande i Sverige när de trätt i kraft.

Påföljderna för överträdelser av sanktionsbestämmelser finns i 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner. Straffskalan i lagen innehåller böter eller fängelse i högst två år vid uppsåtligt brott eller, om brottet anses vara grovt, fängelse i högst fyra år. Om gärningen begås av grov oaktsamhet

löper straffskalan från böter till fängelse i högst sex månader. Om brottet anses vara ringa skall, liksom vid anstiftan eller medhjälp, ansvar inte utdömas. Åtal för brott enligt 8 § får endast väckas efter förordnande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (Riksåklagaren har fått sådant bemyndigande).

Sanktionskommitténs arbetsmetoder

FN:s sanktionskommittéer är underorgan till säkerhetsrådet. Ordföranden utses normalt för två år i taget, och regelmässigt bland de icke-permanenta medlemmarnas företrädare i rådet. För närvarande är Colombias FN-ambassadör ordförande i kommittén för sanktionerna mot Afghanistan, Taliban m.fl.

Beslut i sanktionskommittén kräver enhällighet. Ett ärende kan i undantagsfall hänskjutas till säkerhetsrådet för avgörande. Kommittén rapporterar regelbundet till säkerhetsrådet, dels genom informella konsultationer, dels genom skriftliga rapporter som cirkuleras som officiella FN-dokument. Länder som exempelvis inte uppfyller sina skyldigheter i fråga om sanktioner riskerar att förekomma i sådana rapporter.

Uppgifter om personer eller organisationer som bör omfattas av sanktioner, eller uppgifter om brott mot sanktionerna, kan lämnas till kommittén av stater och av regionala organisationer. Normalt cirkuleras förslag till att genomföra sanktionerna, till exempel genom att föra upp personer eller organisationer på en spärrlista, mellan medlemmarna i kommittén. Om inte några invändningar har kommit inom föreskriven tid, exempelvis 48 timmar, anses förslagen accepterade och beslutade (s.k. silent procedure).

Tillsammans med ytterligare ett sextiotal enskilda från olika delar av världen har de tre svenskarna förts upp på sanktionskommitténs lista på förslag av USA. Såvitt känt har endast namnen överlämnats till kommittén, utan närmare motivering. Efter en silent procedure om 48 timmar utan invändningar från någon medlem i kommittén, fattades den ~~11~~ 9 november 2001 beslut om att föra upp bl.a. de tre svenskarna på spärrlistan.

Rättat efter telefonsamtal 7/5 2002 med Anders Kruse, UD.

De aktuella sanktionerna innebär inte nödvändigtvis någon anklagelse för brott. Detsamma gäller sanktionskommitténs beslut att föra upp de tre svenska medborgarna på listan, liksom EG-kommissionens förordning nr 2199/2001. Det kriterium som för närvarande gäller handlar om samröre med Usama bin Laden och Al-Qaida.

Pågående domstolsförfarande

Sanktionerna rör de tre svenska medborgarnas civila rättigheter och innebär inskränkningar i dessa rättigheter. Enligt artikel 6 i Europakonventionen skall de berörda i ett sådant fall ha rätt till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som har upprättats genom lag.

Frysningen av de tre svenskarnas tillgångar i Sverige skedde till följd av en EG-förordning. En sådan rättsakt kan granskas av EG-domstolen till följd av en talan som väcks av en fysisk person om beslutet direkt och personligen berör honom (artikel 230 i EG-fördraget). Domstolen är behörig att pröva talan rörande bristande behörighet, åsidosättande av EG-fördraget eller sekundärrätten eller rörande maktmissbruk. När det gäller en talan av en enskild person prövas den i första hand av förstainstansrätten. Förstainstansrättens avgörande kan överprövas i EG-domstolen när det gäller rättsfrågor. Enligt fast praxis beaktar EG-domstolarna i sina avgöranden bl.a. grundläggande rättigheter som en integrerad del av gemenskapsrätten.

De tre svenska medborgarna har väckt talan mot rådet och kommissionen vid förstainstansrätten med yrkande att EG-förordningarna skall upphävas.

Regeringens och regeringskansliets åtgärder

Terroristattackerna den 11 september 2001 i USA har medfört att frågan om att bekämpa och förebygga terrorism har ställts i fokus i det internationella samarbetet. Uppslutningen bakom dessa ansträngningar är bred bland FN:s medlemsstater, såväl i generalförsamlingen som i säkerhetsrådet. Detta stärker FN:s centrala roll för att förebygga och bekämpa terrorism. Eftersom internationell terrorism utgör ett globalt hot krävs det globala åtgärder och bredast möjliga internationella uppslutning av medlemsstaterna. Det är därför naturligt att FN har den ledande rollen i det internationella arbetet med att bekämpa och förebygga terrorism. Den svenska regeringen har aktivt stött detta arbete.

Det internationella samarbetet mot terrorism har lett till antagandet av FN:s säkerhetsråds resolution 1373 av den 28 september 2001. Denna resolution innehåller bestämmelser om frysning av tillgångar för personer, grupper och enheter som begår, försöker begå, deltar i eller underlättar genomförandet av terroristhandlingar samt mot personer, grupper och enheter som agerar för eller under ledning av eller som kontrolleras av dessa. Till denna resolution har dock ingen lista över personer eller grupper kopplats.

Senare under hösten 2001 enades EU:s medlemmar om att resolution 1373 skulle genomföras gemensamt. Slutresultatet blev ett paket av åtgärder mot terrorism bestående av två gemensamma ståndpunkter och en förordning, som antogs den 27 december 2001. Även i detta regelverk finns listor över personer och organisationer vilkas tillgångar skall frysas. De personer och

organisationer som omfattas av frysningsbestämmelserna med anledning av FN-resolutionen 1333 omfattas dock inte av detta regelverk.

Det regelverk som EU därmed antog innehåller flera bestämmelser som är betydelsefulla från rättssäkerhetssynpunkt. Dessa har till stor del tillkommit på svenskt initiativ. Bland annat finns ett antal fasta kriterier som måste vara uppfyllda för att en person eller organisation skall föras upp på de namnlistor som hör till regelverket. Hit hör t ex att det behövs ett beslut av en rättslig eller motsvarande myndighet innan någon kan föras upp på EU:s sanktionslistor. Listorna skall vidare ses över minst en gång varje halvår för att säkerställa att det är befogat att namnen finns kvar på listorna.

Internationella åtgärder

Regeringens arbete inom FN:s ram har gått ut på att söka förbättra den del av sanktionssystemet som avser sanktioner riktade mot individer så att rimliga rättssäkerhetskrav kan tillgodoses i framtiden. I huvudsak handlar det om att söka förmå FN att acceptera kriterier motsvarande dem som EU enats om i det tidigare beskrivna regelverket. Även andra svenska idéer har framförts i informella konsultationer med ett antal medlemsstater, däribland möjligheten att åstadkomma någon slags överklagandeprocedur för individer som drabbats av riktade sanktioner.

Regeringen har ansett att sanktionskommitténs arbete visat allvarliga brister när det gäller att tillvarata rättssäkerheten för enskilda. Främst gäller detta bristen på sakligt underlag för beslut, den korta tidsfristen för att fatta beslut och svårigheterna för den som förts upp på en spärrlista att få sin sak omprövad. Utan att ta ställning till huruvida de tre svenskarna rätteligen bör finnas med på sanktionslistan eller ej har regeringen tagit upp dessa rättssäkerhetsfrågor i såväl FN som EU från principiella utgångspunkter. I fallet med de tre svenskarna har svenska myndigheter därtill varit aktivt behjälpliga med att vidarebefordra deras begäran till sanktionskommittén om att få sina namn strukna.

I resolution 1390 ges sanktionskommittén i uppdrag att regelbundet uppdatera spärrlistan från bl.a. FN:s medlemsstater. Kommittén skall också brådskande utarbeta sådana riktlinjer och kriterier som kan vara nödvändiga för att underlätta resolutionens genomförande. Sverige har till kommittén framfört förslag på hur sådana riktlinjer och kriterier skulle kunna vara utformade. Systemet är således inte statiskt, och regeringen verkar konsekvent på att förbättra rättssäkerhetsaspekterna.

Efter antagandet av resolution 1390 har regeringen tagit flera initiativ för att föra fram rättssäkerhetsaspekterna i FN och i EU. Regeringens linje har som nämnts varit att endast personer som uppfyller kriterier motsvarande dem som EU ställt upp genom sina beslut i december 2001 skall få finnas kvar på FN:s lista. De kriterier som EU ställt upp innebär sammanfattningsvis att det skall finnas exakta uppgifter eller fakta som visar att ett beslut har fattats av en behörig myndighet beträffande de personer, grupper eller enheter som avses. Beslutet kan vara en dom, ett inledande av en förundersökning eller andra rättsliga åtgärder i fråga om en terroristhandling eller försök eller medverkan därtill. Om beslutet gäller en undersökning eller rättsliga åtgärder måste det grunda sig på bevis eller allvarliga och trovärdiga indicier. Listorna skall ses över minst en gång var sjätte månad för att man skall försäkra sig om att det är befogat att behålla namnen på listorna.

Med anledning av dessa svenska initiativ förs nu en aktiv diskussion i FN-kretsen kring dessa frågor. Regeringen har också i februari 2002 tagit upp dem med övriga medlemsstater i EU, bland annat inom ramen för arbetet i rådsarbetsgruppen CONUN, för att verka för att EU skall agera gemensamt i FN i syfte att påverka de nya riktlinjerna för sanktionskommittén. På motsvarande sätt förs nu en diskussion inom EU om rättssäkerhetsaspekterna inom ramen för den förhandling som äger kring de nya rättsakter som behövs för att svara mot de förändringar i sanktionerna som beslutats genom resolution 1390.

Åtgärder i Sverige

Regeringens ansvar för de mänskliga rättigheterna i landet är främst att se till att dessa rättigheter kan värnas effektivt genom lagar och andra föreskrifter, genom att säkerställa ett oberoende domstolsväsende och genom självständiga myndigheter som iakttar de rättsprinciper som innefattas i regeringsformen och Europakonventionen.

När det gäller regeringens möjligheter, och skyldigheter, att i övrigt ingripa till förmån för enskilda personer bör det särskilt erinras om bestämmelserna i 11 kap. 2 och 7 §§ regeringsformen. Dessa förbud mot att ingripa i rättstillämpning och förvaltning sätter gränser för regeringens möjligheter att ingripa i ett enskilt fall.

Sverige har genom sitt medlemskap i FN en folkrättslig skyldighet att följa de beslut som fattas av FN:s säkerhetsråd och åtgärder inom ramen för sådana beslut. För regeringen har det alltid varit en självklarhet att lojalt iaktta de folkrättsliga förpliktelser som följer av våra internationella överenskommelser.

Det får därför anses uteslutet att regeringen skulle vidta några åtgärder i Sverige som skulle innebära att våra förpliktelser enligt säkerhetsrådets beslut eller enligt EG-förordningen och sanktionslagen inte uppfylls.

Utan att ta ställning i frågan om det är befogat eller ej att de tre svenskarna finns på namnlistan har dock regeringen bistått de tre svenskarna och deras juridiska ombud så långt det varit möjligt inom ramen för gällande bestämmelser. UD har informerat svenskarnas ombud om vilka amerikanska myndigheter vederbörande kan vända sig till för att få sina klienters placering på den amerikanska spärrlistan omprövad. Regeringen har i december 2001till sanktionskommittén förmedlat de tre svenska medborgarnas önskemål om att bli avförda från spärrlistan. Den 22 januari 2002 har regeringen i eget namn begärt att säkerhetsrådets sanktionskommitté omprövar alla namnen på namnlistan, med hänvisning till resolution 1390 och dess bestämmelser om att beslut skall fattas på grundval av relevant information och att kriterier för vilka som skall finnas med på sanktionslistorna skall utarbetas.

Regeringen har vidare medverkat till att de tre berörda svenskarnas ombud fått tillfälle att diskutera ärendet direkt med företrädare för sanktionskommittén i New York och även med ansvariga amerikanska myndigheter i Washington.

Sammanfattning

Regeringen har inte kunnat ingripa i de enskilda fallen med hänsyn till dels Sveriges folkrättsliga förpliktelser, dels bestämmelserna i 11 kap. 2 och 7 §§ regeringsformen.

Regeringen har däremot verkat aktivt i FN och EU för att kraven på rättssäkerhet för enskilda i anslutning till internationella sanktioner skall tillgodoses på ett sätt som är förenligt med Europakonventionen och allmänna rättsliga principer om enskildas fri- och rättigheter. Därtill kommer ansträngningarna att bistå de tre svenskarna och deras ombud i deras egna strävanden att lägga fram sin sak inför FN:s sanktionskommitté och ansvariga amerikanska myndigheter.

Hans Dahlgren

BILAGA A2.12.1

MARIANNE SAMUELSSON
Riksdagsledamot

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 04
Dnr KD 2001/02 :3639

Stockholm 2002-02-04

Till Konstitutionsutskottet

Anmälan av utrikesminister Anna Lindh

Jag anmäler härmed utrikesministern till konstitutionsutskottet för närmare granskning vad gäller omedelbar utvisning den 18 dec 2001 av två män till Egypten. Jag vill att KU granskar om ärendet hanterats i enlighet med gällande svensk och internationell rätt.

Regeringen fattade beslut om utvisning till Egypten av Ahmed Hussein Mustafa Kamil Agiza, hans hustru Hanan Ahmed Fouad Abd al-Khaleq och deras fem barn samt
Muhammad Suleiman Ibrahim El-Zari den 18 december 2001.

Männen greps av svensk polis på eftermiddagen den 18 december och fördes
omedelbart till ett egyptiskt flygplan som väntade på Arlanda flygplats.
Männen flögs till Egypten omedelbart.

Agizas och El Zaris offentliga biträden fick inte del av regeringens beslut förrän den 19 december. Männen befann sig då redan i Egypten.
Från ankomsten i Egypten den 19 december fram till den 23 januari, då Sveriges ambassadör träffade båda männen, gick det inte att få fram någon information om var de befann sig.
En av männen, Agiza, har till sina föräldrar som också fick träffa honom den 23 jan uppgivit att han utsatts för tortyr under den tid han suttit isolerad.
Sedan ambassadörens besök den 23 januari vet ingen (återigen) var männen
befinner sig.

Enligt utlänningslagen och Europakonventionen finns det absoluta förbudet att återsända till land där en individ riskerar tortyr, kropps- eller dödsstraff. Detta således oavsett eventuella handlingar som individen kan ha begått. Utrikesdepartementet uppger att de erhållit garantier från Egypten att männen inte
skall utsättas för tortyr. Frågan är om det går att få sådana garantier eller om det är förenligt med lagen om skydd mot tortyr att skicka tillbaka personer som dömts till livstid till ett land som är känt för att använda tortyr och som dömer till dödsstraff

Enligt en dom från Europadomstolen i fallet Chahal mot Storbritannien kan garantier som lämnas från ett land i vilket tortyr är förekommande inte anses tillräckligt.

SVERIGES RIKSDAG

Beslutet att utvisa till Egypten gällde också hustrun och de fem barnen. Beslutet har ännu inte verkställts och det finns all anledning att granska om inte det beslutet togs i en önskan att ge sken av att regeringen ansåg att garantierna var att lita på. Kan detta vara i överensstämmelse med gjorda överenskommelser till skydd mot tortyr?

Marianne Samuelsson

BILAGA A2.12.2

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 04
Dnr RD 2001/02 :3648

Till konstitutionsutskottet

Begäran om granskning av regeringsbeslut 18/12 2001 att avvisa två egyptiska medborgare till hemlandet.

Regeringen beslutade vid extra regeringssammanträde den 18 december att avvisa egyptiska medborgarna Mohammed El Zary och Ahmed Agiza till hemlandet. Regeringen ansåg att de bägge männen var flyktingar, men att det fanns synnerliga skäl att ändå avvisa dem eftersom de var terrorister. Regeringen hade innan avvisningsbesluten fattades haft kontakter med den egyptiska regeringen beträffande de egyptiska myndigheternas behandling av männen. Regeringen mottog en Aide-Memoire från den egyptiska regeringen 01 – 12 –13 och har hävdat att den innehöll garantier för att de aktuella personerna inte skulle behandlas eller straffas på ett sätt som skulle medföra att Sverige skulle riskera att handla i strid mot sina folkrättsliga förpliktelser om männen avvisades till Egypten.

Jag hemställer att konstitutionsutskottet skall granska om regeringens handläggning av ärendena i sin helhet varit i överensstämmelse med svensk grundlag, utlänningslagen samt relevanta internationella konventioner som Sverige tillträtt samt den som svensk lag gällande europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och om skyddet för männens rättssäkerhet och mänskliga rättigheter iakttagits. Särskilt önskar jag få följande frågeställningar belysta.

1. Har sekretesslagen tillämpats på ett sådant sätt beträffande uppgifterna från säkerhetspolisen att El Zary och Agiza hindrats från att kunna tillvarata sin rätt?

2. Har El Zary och Agiza hindrats från att tillvarata sin rätt genom att de inte fått ta del av och yttra sig över de s.k. garantierna eller ens informerats om deras existens.

3 Har regeringens underlåtenhet att underrätta El Zarys och Agizas ombud om avvisningsbesluten innan verkställighet skett hindrat dem från att utnyttja sin rätt att få avvisningsbesluten prövade av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna eller FNs kommitté mot tortyr medan de fortfarande befann sig i Sverige?

4. Har El Zary och Agiza hindrats från att få ärendena prövade i två instanser i enlighet med Europakonventionens krav?

5. Står det i överensstämmelse med artikel 3 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna, som den tolkas efter avgörandet i Chahalmålet (22414/93) , att tillmäta uppgifterna, de s.k. garantierna från de egyptiska myndigheterna, avgörande betydelse för bedömningen av risken för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling?

6. Är statsrådet Jan O. Karlssons frågesvar i riksdagen den 17 januari 2002 korrekt vad gäller att den svenska regeringen fått skriftliga garantier från den egyptiska regeringen att de aktuella personerna inte skall komma att behandlas eller straffas på ett sätt som skulle medföra att Sverige skulle riskera att handla i strid med sina folkrättsliga förpliktelser om de avvisas till Egypten?

Stockholm 4/2 2002

Lars Ohly (v)

BILAGA A2.12.3

REGERINGSKANSLIET

2002-03-06 SB2002/1755

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 06
Dnr FD 2001/02 :3639+3642

KU:s granskningsärende 2001/02:38 och 40

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Utrikesdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är ämnesrådet Ingela Fridström, tel. 405 3416

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-28

Utrikesdepartementet

Svar till KU i granskningsärendena 2001/02:38 och 40

Denna promemoria har upprättats med anledning av Konstitutionsutskottets begäran om yttrande över två granskningsanmälningar (2001/02:38 och 40).

Händelseförloppet

Ahmed Agiza med familj

- Familjen reste in i Sverige den 23 september 2000 med flyg från Teheran. De ansökte om asyl i namnen Ahmed Mustafa Kamil (Ahmed Agiza) och Hanan Abulkhalek (Hanan Attia) samt fyra barn. De hade saudiarabiska passhandlingar.
- I maj 2001 begär Migrationsverket ett yttrande från Säkerhetspolisen.
- Den 30 oktober avstyrker Säkerhetspolisen bifall till Ahmed Agizas ansökan om permanent uppehållstillstånd, bl. a. grundat på förhör med vederbörande.
- Den 12 november beslutar Migrationsverket att överlämna ärendet till regeringen. Dagen därpå yttrar sig Utlänningsnämnden i ärendet och delar verkets bedömning i sakfrågan liksom att ärendet bör avgöras av regeringen.
- Den 26 november delgavs sökanden Migrationsverkets överlämnandeskrivelse, Utlänningsnämndens yttrande samt vissa övriga handlingar (delvis sekretessbelagda och med förbehåll). En dryg vecka senare begär Ahmed Agiza att få ta del av Säkerhetspolisens yttrande i sin helhet.
- Den 12-13 december besöker statssekreterare Gun-Britt Andersson Kairo tillsammans med två tjänstemän från UD. En aide-mémoire angående Sveriges begäran om vissa garantier vid avvisning till Egypten överlämnas till en hög företrädare för den egyptiska regeringen. Denne gjorde utfästelsen att de berörda personerna skulle behandlas som Sverige begärt, och gjorde klart att man visste exakt vilka personer som är berörda av garantierna och att man från den egyptiska statens sida hade kännedom om att de sökt asyl i Sverige.
- Den 13 december beslutar regeringen att avslå Ahmed Agizas begäran att få ta del av Säkerhetspolisens yttrande i sin helhet.

- Den 17 december övervägs om de garantier som getts från egyptisk sida kan kommuniceras till de berörda, vilket inte anses kunna ske med hänvisning till 2 kap. 1 § och 14 kap. 5 § första stycket sekretesslagen. Samma dag föredras hela ärendet för utrikesministern.
- Den 18 december fattar regeringen beslut om avvisning av Ahmed Agiza. Det expedieras samma eftermiddag. Sent på kvällen får Regeringskansliet information från Säkerhetspolisen om att verkställigheten påbörjats. Ambassaden i Kairo underrättas.
- Den 19 december bekräftar Säkerhetspolisen för UD:s handläggare att verkställigheten är genomförd. Flygplanet med Ahmed Agiza har landat i Kairo under natten.

Mohammed El Zary

- Mohammed El Zary reste in i Sverige den 4 augusti 1999 med flyg från Teheran. Han ansökte om asyl i namnet Mohammed Mohammed Ibrahim, och använde sig av en falsk dansk passhandling. Efter en kortare asylutredning samma kväll vid Arlanda asylenhet fattas beslut om förvar.
- Den 13 augusti görs en fullständig asylutredning vid Asylenhet 1 i Solna, med offentligt biträde närvarande. Fem dagar senare beslutas att El Zary inte längre skall hållas i förvar eftersom uppsikt anses som en tillräcklig åtgärd. Beslutet om uppsikt upphör senare att gälla.
- I januari 2001 hemställer asylenheten i Solna om Säkerhetspolisens yttrande. Detta avges den 30 oktober, och innehåller avstyrkan av El Zarys ansökan om permanent uppehållstillstånd, bland annat grundad på förhör med vederbörande.
- Den 12 november beslutar Migrationsverket att avslå ombudet Kjell Jönssons begäran att få ta del av Säkerhetspolisens yttrande. Samma dag beslutar verket – liksom i fallet Ahmed Agiza - att överlämna ärendet till regeringen. Dagen därpå yttrar sig Utlänningsnämnden också i detta ärende, och anför att den delar Migrationsverkets bedömning i sakfrågan samt att ärendet bör avgöras av regeringen.
- Den 26 november delges den sökande verkets överlämnandeskrivelse och nämndens yttrande. Därutöver delges en viss allmän handling angående Säkerhetspolisens yttrande, delvis och med förbehåll, genom både det offentliga biträdet Roland Ekh och ombudet Kjell Jönsson. De delar som inte delges anses omfattas av sekretesslagens bestämmelser. Ekh och Jönsson ges tillfälle att yttra sig i sak senast den 4 december.
- Den 28 november begär Roland Ekh att sekretessfrågan prövas av ett statsråd. Samma dag yrkar Kjell Jönsson att Säkerhetspolisens yttrande kommuniceras i sin helhet och att förbehållet hävs. Den 6 december beslutar regeringen dels att avslå begäran att få ta del av Säkerhetspolisens yttrande i sin helhet, dels att delvis häva förbehållet (beträffande vissa personuppgifter och vad som anförts under asylförhöret).
- Den 6 december hemställer Mohammed El Zary om byte av offentligt biträde. Den 9 december förklarar sig Kjell Jönsson villig att åta sig uppdraget som offentligt biträde. Dagen därpå förklarar Roland Ekh att han inte har något att invända mot ett biträdesbyte. Beslut om byte av offentligt biträde fattas av t.f. rättschefen den 10 december.
- Den 7 december får Kjell Jönsson anstånd till den 11 december med att yttra sig i sak. Tre dagar senare begär Jönsson ytterligare anstånd, och ber

att få bekräftat att Säkerhetspolisen inte lämnat någon som helst annan upplysning än vad som framgår av tjänsteanteckning vid sammanträde den 19 november. Han anför också att ett negativt beslut i vart fall inte bör tas innan förvaltningsdomstol prövat sekretessfrågan om Säkerhetspolisens yttrande Den 10 december får Jönsson ytterligare anstånd, till den 14 december.

- Den 11 december meddelar Kammarrätten i Jönköping på fråga att något beslut ännu inte fattats om begäran att få ta del av Säkerhetspolisens yttrande. Överklagandet inkom den 4 december.
- Den 12-13 december besöker statssekreterare Gun-Britt Andersson Kairo tillsammans med två tjänstemän från UD (se ovan beträffande fallet Ahmed Agiza).
- Den 17 december registreras i UD en inlaga från Kjell Jönsson som bifogar ett brev från Amnesty angående Mohammed El Zary och kommentarer kring Säkerhetspolisens förhör med denne. Jönsson anmärker att rådrummet inte är tillräckligt, och vill få besked om den egyptiska staten genom kontakter med svenska myndigheter har undersökt om El Zary kan utlämnas till Egypten. Eventuella uppgifter därom begärs utlämnade.
- Som också redovisats ovan görs den 17 december bedömningen att de garantier som getts från egyptisk sida inte kan kommuniceras till de berörda, med hänvisning till 2 kap. 1 § och 14 kap. 5 § första stycket i sekretesslagen.
- Förloppet från föredragningen för utrikesministern den 17 december, regeringsbeslutet den 18 december och den därpå följande expedieringen och verkställigheten av avvisningen är detsamma som för Ahmed Agiza (se ovan).

Frågor om sekretess och partsinsyn

Säkerhetspolisens yttranden

Yttranden från Säkerhetspolisen i s.k. säkerhetsärenden innehåller ofta uppgifter för vilka det råder sekretess enligt flera olika lagrum. Vanligast är sekretess enligt 2 kap. 1 §, 5 kap. 1 § andra stycket och 7 kap. 14 § sekretesslagen (1980:100). Sådana sekretessbelagda uppgifter finns i de nu aktuella yttrandena.

Sekretesslagen säger att sekretess inte behöver hindra att sökande, klagande eller annan part i mål eller ärende får ta del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. Det får dock inte ske om det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I så fall skall parten på annat sätt upplysas om vad materialet innehåller, om det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt och om det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen skall skydda.

Sekretesslagen medger också att en myndighet får uppställa förbehåll som inskränker en enskild mottagares rätt att lämna uppgift vidare, eller utnyttja uppgift, när myndigheten enligt 14 kap. 5 § lämnar sekretessbelagd uppgift till part, ställföreträdare, ombud eller biträde. Ett

sådant förbehåll hindrar inte att uppgiften utnyttjas i målet eller ärendet, eller att muntlig upplysning lämnas vidare till part, ställföreträdare, ombud eller biträde.

Förvaltningslagen ger en sökande, klagande eller annan part rätt att ta del av det som tillförts ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Vissa begränsningar i den rätten följer av 14 kap. 5 § i sekretesslagen. Trots att regeringen inte är en förvaltningsmyndighet i förvaltningslagens mening följs regelmässigt vid handläggningen av regeringsärenden de principer som förvaltningslagen ger uttryck för.

Att göra en bedömning av vad som kan delges en part ur ett yttrande från Säkerhetspolisen innebär generellt sett komplicerade avvägningar. Å ena sidan finns strävan att parten skall delges så mycket som möjligt av materialet så att han eller hon ges så goda förutsättningar som möjligt att bemöta Säkerhetspolisens uppgifter. Å andra sidan kan en kommunicering av vissa uppgifter leda till att pågående spaningsarbete äventyras eller att möjligheterna att i framtiden få uppgifter från andra länder försvåras. Särskilt allvarligt är dock att delgivning av uppgifterna kan vara förenat med stora faror för personer som fungerat som källor. Saken är nästan aldrig så enkel att det räcker med att stryka eventuella uppgifter som direkt kan identifiera källan. Det finns alltid en risk för att källan ändå kan röjas, beroende på vilket sammanhang uppgifterna förekommer i. Det finns ofta en risk att parten kan förstå vem som lämnat uppgifterna, även om uppgiftslämnaren inte är närmare identifierad.

När säkerhetsärenden handläggs i Regeringskansliet sker regelmässigt samråd med Säkerhetspolisen. Därefter tar Regeringskansliet ställning till vilka uppgifter som kan delges parten. Ibland kommuniceras uppgifterna med förbehåll enligt 14 kap. 10 § första stycket 1 sekretesslagen, ibland utan förbehåll och ibland är sekretessen av sådant slag att uppgifterna inte kan lämnas ut ens till parten. Om förbehåll ställs upp, eller om uppgifter inte lämnas ut ges parten alltid en möjlighet att begära att ett statsråd skall pröva frågan. Om en sådan begäran görs överlämnar statsrådet vanligen frågan till regeringen för prövning. Regeringens beslut går inte att överklaga.

I ett av de nu aktuella ärendena har Migrationsverket prövat en framställning från sökanden att få ta del av Säkerhetspolisens yttrande. Migrationsverket gjorde härvid med stöd av 5 kap. 1 § sekretesslagen bedömningen att yttrandet inte kunde lämnas ut till någon del. Under handläggningen hos Regeringskansliet delgavs i båda ärendena sökandena vissa uppgifter i Säkerhetspolisens yttranden med förbehåll enligt 14 kap. 10 § första stycket 1 sekretesslagen. Med samma förbehåll fick de också del av promemorior där det fanns en översiktlig sammanställning av de uppgifter som med stöd av 2 kap. 1 §, 5 kap. 1 §, 7

kap. 14 § och 14 kap. 5 § sekretesslagen bedömdes inte kunna lämnas ut till dem.

Sökandena underrättades i beskeden om att de hade möjlighet att begära ett statsråds prövning av att vissa uppgifter inte lämnades ut och av att de angivna förbehållen ställts upp. En sådan begäran gjordes i båda ärendena och regeringen fattade beslut i ärendena den 6 resp. 13 december 2001. Besluten innebar att begäran om att få ta del av sekretessbelagd handling avslogs. I ett av ärendena bifölls delvis begäran om upphävande av förbehåll.

Sammanfattningsvis kan sägas att parterna delgivits så mycket information som det varit möjligt att tillåta, med hänsyn till de angivna riskbedömningarna.

Garantierna

Sekretesslagens bestämmelser i 2 kap. 1 § (s.k. utrikessekretess) ansågs gälla för uppgifterna i de garantier som lämnades i december 2001 av en hög företrädare för den egyptiska regeringen, i synnerhet under perioden innan ärendena avgjorts. Att i det skedet röja uppgifterna antogs allvarligt kunna störa Sveriges förbindelser med Egypten eller på annat sätt kunna skada landet. Vidare gjordes en bedömning enligt 14 kap. 5 § första stycket i sekretesslagen att det var av synnerlig vikt att uppgifterna inte röjdes. Att på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehöll ansågs inte heller kunna ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen skulle skydda. Av denna anledning hölls garantierna hemliga även för parterna.

Frågor om internationella överenskommelser

I besluten den 18 december 2001 hänvisas uttryckligen till 1951 års Genèvekonvention för att vägra de berörda personerna asyl.

Enligt artikel 1 F i Genèvekonventionen är denna inte tillämplig på en person för vilken det finns allvarliga skäl att anta att han eller hon

”a) förövat brott mot freden, krigsförbrytelse eller brott mot mänskligheten, sådana dessa brott blivit definierade i de internationella överenskommelser, som tillkommit för att meddela bestämmelser angående sådana brott; eller
b) förövat grovt icke-politiskt brott utanför tillflyktslandet, innan han erhöll tillträde till detsamma som flykting; eller
c) gjort sig skyldig till gärningar, stridande mot Förenta Nationernas syften och grundsatser”

FN:s säkerhetsråd beslöt kort tid efter terrorattackerna i USA om resolutionen 1373. Enligt denna skall alla medlemsstater vägra en säker

tillflyktsort för de personer som finansierar, planerar, stöder eller utför terrorhandlingar eller som ger en säker tillflyktsort (2 c). Vidare uppmanades staterna i resolutionen att försäkra sig om att asylsökande inte har planerat, underlättat eller deltagit i utförandet av terrorhandlingar (3 f). Staterna uppmanades även att, i enlighet med internationell rätt, försäkra sig om att rätten till flyktingstatus inte missbrukas av personer som har begått, organiserat eller underlättat utförandet av terrorhandlingar (3 g). Grund för en sådan tillämpning finns sedan tidigare i artikel 1 F i Genèvekonventionen, dvs. de bestämmelser som rör personer som inte är berättigade till internationellt skydd.

Bestämmelsen i artikel 1 F Genèvekonventionen exkluderar vissa angivna personer från status som konventionsflyktingar. I svensk rätt finns motsvarande bestämmelse i utlänningslagen (3 kap. 4 § andra stycket 1). Utlänningar som är flyktingar har rätt till uppehållstillstånd i vårt land. Sådant tillstånd får dock vägras även flyktingar, om det av hänsyn till vad som är känt om utlänningens tidigare verksamhet eller med hänsyn till rikets säkerhet finns synnerliga skäl att inte bevilja uppehållstillstånd.

Terrorism nämns inte ordagrant bland exkluderingsgrunderna i artikel 1 F. Däremot faller sådana gärningar in under artikeln. Detta är också utgångspunkten i FN:s säkerhetsråds resolution 1373.

EG-kommissionen har den 5 december 2001 redovisat ett dokument med beteckningen "Sambandet mellan att garantera den interna säkerheten och att uppfylla internationella skyldigheter och instrument avseende skydd". Där hänvisas till att FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) offentligt uppmanat stater att tillämpa undantagsklausulerna i artikel 1 F Genèvekonventionen samvetsgrant och strängt, eftersom denna konvention aldrig var tänkt att kunna användas som tillflykt för brottslingar.

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (fortsättningsvis kallad Europakonventionen) gäller som lag i Sverige sedan den 1 januari 1995. Denna konvention påverkar normalt inte konventionsstaternas rätt att avvisa eller utvisa utlänningar. Någon rätt enligt Europakonventionen för utlänningar att resa in i något annat land än det egna finns inte. Inte heller finns det någon rätt till asyl enligt Europakonventionen. Åtgärder som vidtas enligt utlänningsrätten kan dock ha inverkan på rättigheterna enligt konventionen.

Anmälningarna till Konstitutionsutskottet synes främst vilja se artiklarna 3 och 13 i Europakonventionen belysta. Frågan gäller om det under vissa förhållanden skulle kunna strida mot artikel 3 att skicka en person som sökt uppehållstillstånd i Sverige tillbaka till hemlandet. I artikel 3 sägs att ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling

eller bestraffning. Artikel 13 innehåller bestämmelser om rätten till ett effektivt rättsmedel för den som har utsatts för en kränkning enligt konventionen. I artikeln anges att var och en, vars i konventionen angivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats under utövning av offentlig myndighet. En konventionsstats rätt att avvisa eller utvisa en person kan därmed tänkas komma i konflikt med artikel 3 jämförd med artikel 13.

Varje påstående om att ett brott mot konventionen skall ha begåtts medför inte automatiskt att tillgång behöver ges till ett effektivt rättsmedel. Enligt Europadomstolens praxis har endast den som på rimliga grunder kan påstå sig ha blivit utsatt för ett konventionsbrott rätt till ett rättsmedel.

Även det sjunde tilläggsprotokollet till Europakonventionen innehåller en artikel som berör utlänningsrätten. Enligt artikel 1 i protokollet gäller att en utlänning som är lagligen bosatt på en konventionsstats område inte får utvisas utan ett i laga ordning fattat beslut om detta. Utlänningen skall i detta sammanhang tillåtas att (a) framlägga skäl som talar emot utvisningen, (b) få sin sak omprövad och (c) för dessa ändamål företrädas genom ombud. Artikeln i tilläggsprotokollet avser, som framgår av ordalydelsen, alltså endast personer som är lagligen bosatta i en konventionsstat.

När det gäller förbudet mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning finns krav av väsentligen samma innehåll som Europakonventionen i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt i FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Frågor om brist på tvåinstansprövning

Förutsättningarna för att utlänningsmyndigheterna skall få överlämna ett ärende till regeringen för avgörande anges i utlänningslagen. Där föreskrivs bl.a. att Migrationsverket eller Utlänningsnämnden med eget yttrande får överlämna ett ärende till regeringen, om ärendet inte avser en ansökan enligt 2 kap. 5 b § och om ärendet bedöms ha sådan betydelse för rikets säkerhet eller annars för allmän säkerhet eller för rikets förhållande till främmande makt eller mellanfolklig organisation att regeringen bör pröva ärendet. Myndigheterna får även överlämna ärenden som på grund av familjeanknytning eller någon liknande orsak har samband med ett ärende som prövas av regeringen.

När Migrationsverket överlämnar ett ärende till regeringen skall verket först sända det till Utlänningsnämnden. Nämnden skall därefter med ett eget yttrande skyndsamt vidarebefordra ärendet till regeringen. Av

nämndens yttrande skall framgå vilken uppfattning nämnden har i sakfrågan, samt om nämnden anser att ärendet bör avgöras av regeringen.

Migrationsverket har överlämnat de nu aktuella ärendena till regeringen i enlighet med gällande lagstiftning. De har först sänts till Utlänningsnämnden, som sedan bifogat ett eget yttrande och därefter vidarebefordrat ärendena till regeringen. I Migrationsverkets yttrande anfördes i båda ärendena bl.a. att "omständigheterna i ärendet är sådana att (namnet på personen) skulle kunna betraktas som skyddsbehövande. Säkerhetspolisens bedömning, som Migrationsverket inte har anledning att ifrågasätta pekar dock i en helt annan riktning. Verket anser att den nödvändiga avvägningen mellan (namnet) eventuella skyddsbehov och den uppfattning om honom som Säkerhetspolisen för fram bör göras av regeringen." I Utlänningsnämndens yttrande anges att nämnden delar verkets bedömning i sakfrågan och att ärendet bör avgöras av regeringen.

Vad gäller förhållandet till artikel 3 jämfört med artikel 13 i Europakonventionen skall först påpekas att två myndigheter – Migrationsverket och Utlänningsnämnden – yttrat sig i ärendet innan regeringen avgjorde det. Myndigheternas yttranden går visserligen inte att överklaga, men parterna får yttra sig över dem. Som tidigare redovisats medför slutligen inte heller varje påstående om ett brott mot konventionen att tillgång till ett effektivt rättsmedel behöver ges.

Med beaktande av de garantier som lämnats av Egypten kan rimliga grunder inte sägas föreligga för att påstå att avvisningsbesluten skulle innebära brott mot artikel 3 i konventionen. Därmed föreligger inte heller något brott mot artikel 13 i konventionen. Artikel 1 i sjunde tilläggsprotokollet till Europakonventionen är inte tillämplig eftersom den endast avser personer som är lagligen bosatta i en konventionsstat.

Ärendena har alltså avgjorts i enlighet med gällande lagstiftning. Det kan emellertid nämnas att en översyn av hela utlänningslagen pågår. Regeringen planerar att senare under året lämna en proposition till riksdagen med förslag om en ny processordning för utlänningsärenden.

Frågor om tortyrrisken m.m.

Den rapportering som förekommer om situationen för de mänskliga rättigheterna i Egypten innehåller kritik. Bilden är emellertid inte entydigt negativ. Egypten har ett i huvudsak fungerande rättssystem. Dock har kritik bl.a. riktats mot förekomsten av militärdomstolar och deras sätt att arbeta. Även militärdomstolarna består emellertid av utbildade jurister och det existerar möjligheter för utomstående att följa rättegångar mot civila inför dessa domstolar. Efter omsorgsfulla överväganden gjordes bedömningen att det var såväl möjligt som meningsfullt att undersöka om det gick att få garantier för att de sökande skulle få en behandling i Egypten i enlighet med internationell

rätt vid ett återsändande. Om regeringen inte hade fått sådana garantier hade beslut om avvisning enligt utlänningslagen inte fattats.

Garantierna

Garantierna har lämnats av en hög företrädare för den egyptiska regeringen. Personen i fråga är direkt ansvarig för denna typ av frågor inför den egyptiske presidenten. I en aide-memoire har Sverige begärt garantier om att sökandena skall ges en rättvis/rättssäker rättegång (fair trial) i Egypten och att de inte kommer att utsättas för omänsklig behandling eller bestraffning av någon myndighet i Egypten. Vidare har det begärts garantier för att de inte skall dömas till döden eller, om en sådan dom redan finns, att domen inte skall verkställas. Slutligen har Sverige också bett att få garantier för att den ene mannens hustru och barn inte skall förföljas eller trakasseras av någon myndighet i Egypten. Denna svenska aide-memoire överlämnades den 12 december 2001 till den egyptiske regeringsföreträdaren av statssekreterare Gun-Britt Andersson under hennes besök i Kairo. I en egen aide-memoire har Egypten därefter förklarat sig fullt införstådd med allt som Sverige begärt beträffande behandlingen av personerna efter det att de sänts hem, och också med vad som sagts om respekt för deras personliga och mänskliga rättigheter. Egypten har lovat att detta skall efterkommas i enlighet med vad den egyptiska konstitutionen och lagstiftningen föreskriver. Det kan också nämnas att den egyptiska konstitutionen förbjuder tortyr och att tortyr är straffbart enligt den egyptiska strafflagen. Egypten är vidare anslutet till FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Förutom vad som sägs i aide-memoiren fick Sverige vid besöket utfästelser från Egypten att den svenska ambassaden i Kairo skall ges möjlighet att följa kommande rättegångar och att regelbundet besöka de båda männen. Vid besöket redogjorde statssekreteraren för Sveriges folkrättsliga förpliktelser och underströk i synnerhet vikten av respekt för 1951 års Genèvekonvention, FN:s tortyrkonvention och Europakonventionen. Den egyptiske regeringsföreträdaren förklarade att de domar som de båda männen dömts till i sin frånvaro kommer att omprövas om de skulle återsändas, och att de vid en sådan omprövningsprocess inte kommer att dömas till hårdare straff än vad som anges i de ursprungliga domarna. Männen kommer att erbjudas juridiskt biträde, rättegången kommer att vara offentlig och domen kan överklagas. Den egyptiske regeringsföreträdaren anförde vidare att de övriga krav som Sverige uppställde var helt acceptabla och att en aide-memoire av denna innebörd skulle överlämnas till statssekreteraren. En redogörelse för innehållet i denna egyptiska aide-memoire har lämnats ovan.

Om regeringen inte hade fått garantier för sökandenas säkerhet vid ett återsändande hade, som nämnts, beslut om avvisning enligt utlänningslagen inte kunnat fattas. Garantierna är avfattade med användande av sedvanligt diplomatiskt språkbruk och vid tolkningen av dem måste också vägas in vad som avhandlades vid statssekreterare Anderssons besök i Kairo. Garantierna utesluter att Sverige riskerar att handla i strid med sina folkrättsliga förpliktelser. De personer som omfattas av regeringens avvisningsbeslut kommer inte att riskera dödsstraff, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Garantierna var det avgörande skälet för regeringens bedömning att sökandena kunde avvisas till hemlandet.

De garantier som den egyptiske regeringsföreträdaren ställde ut bedöms av den svenska regeringen vara såväl folkrättsligt förpliktigande som politiskt trovärdiga. Det får dessutom anses ligga i Egyptens intresse att samverka för att lösa problem med terrorism, och att i övrigt visa att landet arbetar aktivt för leva upp till de krav som gäller internationellt vad gäller mänskliga rättigheter. Landet har egna erfarenheter av terrorism, och dess möjligheter att få misstänkta terrorister återsända för lagföring i framtiden är obefintliga om inte de garantier som lämnats Sverige efterlevs.

Särskilt om Chahalmålet

Det går inte att dra så långtgående slutsatser av domen i målet Chahal mot Storbritannien som anmälarna gör gällande. Europadomstolen kan inte anses ha underkänt möjligheten att i sig beakta garantier i ett ärende om avvisning eller utvisning. Domstolen betvivlade inte ens garantin som sådan. Det som fällde avgörandet var i stället att domstolen ifrågasatte om den indiska regeringen hade sådan kontroll över säkerhetsstyrkorna i en viss del av landet och angränsande områden att garantierna kunde anses tillräckliga.

Som framgår av domen i målet Chahal mot Storbritannien är det således av betydelse vilken kontroll över särskilda styrkor som den regering som lämnat garantierna har. Även andra faktorer måste kunna tillmätas betydelse, nämligen hur garantierna är utformade, vilket land som har lämnat garantierna och vilken befattningshavare som har lämnat dem.

I målet Chahal mot Storbritannien hade Storbritannien fått garantier från den indiska regeringen att Mr Chahal skulle åtnjuta samma skydd som andra medborgare i Indien och att han inte hade någon anledning att befara att bli behandlad illa på något sätt av indiska myndigheter. Garantierna i de nu aktuella fallen är betydligt starkare. Stor betydelse har det också att garantierna i dessa fall har lämnats av en hög företrädare för den egyptiska regeringen. Personen i fråga är direkt ansvarig för denna typ av frågor inför den egyptiske presidenten.

Frågor om verkställigheten

Utlänningslagen innehåller bestämmelser om hinder mot verkställighet, som redovisas i den promemoria som upprättats av Konstitutionsutskottets kansli. Mot bakgrund av de lämnade garantierna gjordes bedömningen att det inte förelåg något hinder mot verkställighet. Även om de båda männen skulle vara dömda till eller riskerar att bli dömda till långa frihetsstraff förändrar detta inte bedömningen.

Männen omhändertogs den 18 december 2001. Båda delgavs besluten på arabiska via tolk och var införstådda med dess innebörd. Transporten skedde från Bromma flygplats.

Frågor om vad som hänt efter återsändandet

Sveriges ambassadör i Kairo har besökt de båda männen i Torafängelset. Han har därefter rapporterat bl.a. följande. Inga som helst praktiska eller andra svårigheter gjordes från egyptisk sida för att förhindra besöket. Det ägde rum i kommendantens rum. Inga hand- eller fotbojor förekom. Männen bar vanliga civila kläder. Deras hår och skägg var hårt ansade, men de verkade välnärda och visade inga tecken på fysisk misshandel eller dylikt. De verkade tala fritt, även i närvaro av kommendanten och hans folk. Vid besöket förde en av männen ordet, medan den andre höll sig i bakgrunden. De uppgav att de behandlades bra i fängelset. Däremot anförde de ett antal klagomål avseende perioden mellan gripandet i Sverige och överföringen till fängelset. De klagade bl.a. på den svenska polisens åtgärder i samband med att de greps, och på att det var obekvämt i det flygplan som transporterade dem till Egypten. Även påståenden om dålig behandling under förhörsperioden gjordes. Uppgifterna i granskningsanmälan om att det skulle ha förekommit tortyr under isoleringen har tagits upp med företrädare för egyptiska myndigheter. Ambassadören har därvid fått försäkringar om att den egyptiska sidan till punkt och pricka uppfyllt sina åtaganden.

Efter den svenske ambassadörens besök har även en svensk journalist från Sveriges Radio fått samtala med männen, den 10 februari 2002. Det är alltså inte korrekt att ingen vet var männen befinner sig. Som nämnts har Sverige fått utfästelse från Egypten att den svenska ambassaden skall ges möjlighet att regelbundet kunna besöka de båda männen. Ambassaden har instruerats att följa ärendena genom kontinuerliga besök. Sverige har också fått utfästelse från Egypten att den svenska ambassaden skall ges möjlighet att följa kommande rättegångar.

Frågor om expediering av besluten

I förvaltningslagen sägs att en sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ett

ärende, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Myndigheten bestämmer om underrättelsen skall ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt.

I de nu aktuella ärendena expedierades besluten samma dag som de fattades. Det finns ingen folkrättslig förpliktelse att avvakta med verkställigheten av ett lagakraftvunnet beslut. I Europakonventionen stadgas att enskilda inte får hindras att framföra klagomål till Europadomstolen (artikel 34). Den rätten har inte betagits de två männen, som t.ex. via sina ombud i Sverige är oförhindrade att lämna in klagomål till domstolen.

Frågor om beslutet rörande den ene mannens hustru och barn

De skäl som åberopades av hustrun och barnen hänvisade till mannens asylskäl. Hustrun hade, såvitt framgick, inte varit självständigt politiskt aktiv. Med hänsyn till detta, och med beaktande av de garantier som lämnats om att hustrun och barnen inte på något sätt skulle förföljas eller trakasseras av någon myndighet i Egypten, gjordes bedömningen att de nu aktuella familjemedlemmarna inte var flyktingar enligt utlänningslagens bestämmelser.

De garantier som lämnats av Egypten omfattar alltså även hustrun och barnen. Regeringen fann mot den bakgrunden att det inte heller förelåg någon grund för ett uppehållstillstånd i enlighet med utlänningslagens 3 kap. 3 § första stycket 1. Inte heller i övrigt ansågs det finnas skäl att bevilja hustrun eller barnen uppehållstillstånd i Sverige. Beslut om att avvisa dem fattades därför.

Klagomål beträffande avvisningen av hustrun och barnen har därefter riktats till FN:s kommitté mot tortyr m.m. Sedan en begäran om inhibition inkommit från kommittén har Migrationsverket beslutat att tills vidare ställa in verkställigheten av avvisningsbesluten rörande hustrun och barnen. Regeringens yttrande över klagomålet bereds för närvarande i Utrikesdepartementet.

Frågor om frågesvaret i riksdagen

I en av granskningsanmälningarna ställs frågan om statrådet Jan O. Karlssons frågesvar i riksdagen är korrekt vad gäller garantierna.

Det avgivna svaret är korrekt.

Avslutande synpunkter

Sveriges folkrättsliga förpliktelser inskränker sig inte till de internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter som nämns i anmälningarna. Sverige har också, liksom alla FN-medlemmar, en

skyldighet att följa FN:s säkerhetsråds resolution 1373. Där uppmanas staterna särskilt att försäkra sig om att rätten till flyktingsstatus inte missbrukas av personer som har begått, organiserat eller underlättat utförandet av terrorhandlingar. De garantier som Sverige fått från Egypten innebär att Sverige kan följa kraven i FN-resolutionen och samtidigt uppfylla de internationella överenskommelserna om mänskliga rättigheter. Sverige varken vill eller får vara en tillflyktsort för personer som har koppling till terrorism. I de nu aktuella ärendena hade Säkerhetspolisens skäl för att avstyrka att uppehållstillstånd gavs till de båda männen stor tyngd.

Till sist kan erinras om att de båda säkerhetsärendena handlar om personer som inte haft uppehållstillstånd i Sverige och som aldrig haft någon fast bosättning eller anknytning till Sverige. Det är ett legitimt intresse för Sverige som stat, och dessutom en skyldighet gentemot alla personer oavsett nationalitet som är bosatta här, att kunna vägra personer med en dokumenterad inblandning i terroristverksamhet en fristad i landet. Detta måste givetvis ske i enlighet med våra internationella förpliktelser, vilka innefattar Sveriges åtaganden när det gäller mänskliga rättigheter.

BILAGA A2.13.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -07- 30
Dnr RD 2001/02 : 7325

KU
Riksdagen
100 12 Stockholm

Anmälan med anledning av Sveriges vapenexport

Vi anmäler statsrådet Leif Pagrotsky för KU:s granskning med anledning av den vapenexportpolitik som regeringen för. Sveriges riksdag har fattat beslut om till vilka stater och regimer Sverige inte skall sälja vapen. I enlighet med våra utrikespolitiska strävanden att stödja demokrati, internationell rätt, nedrustning och fred så anger riksdagen att krigsmateriel inte skall säljas till stater och regimer som grovt och omfattande kränker de mänskliga rättigheterna, som har inre väpnade oroligheter eller befinner sig i väpnad konflikt. Trots det finner vi i en sammanställning gjord av Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen att krigsmateriel exporterats till ett flertal stater/regimer som rimligtvis inte uppfyller riksdagens riktlinjer.

Under perioden 1998 - 2000 har således svenskt krigsmateriel exporterats till Brasilien, Indien, Pakistan, Malaysia, Mexico, Nepal, Saudiarabien, Tunisien, Turkiet och Venezuela.

Turkiet kränker FN:s mänskliga rättigheter i en sådan omfattning att landet inte kvalificerar sig till EU medlemskap enligt Sveriges utrikesminister. Ändå tillåter regeringen export av krigsmateriel till samma regim. Saudiarabien kränker systematiskt och omfattande de mänskliga rättigheterna. opposition eller kritik mot landets vapenhandel likt den vi för fram i Sveriges riksdag är förbjuden och resulterar i straff. Indien och Pakistan är involverade i en av världens potentiellt mest farliga konflikter då båda staterna är kärnvapenstater och Pakistan leds av en militärdiktatur. Detta utgör endast några flagranta exempel på den bristande överensstämmelsen mellan å ena sidan Sveriges utrikespolitiska deklarationer och riksdagens riktlinjer för krigsmaterielexport och å andra sidan den faktiskt genomförda exportpolitiken.

I samtliga tio ovan nämnda länder har Amnesty International i sina årsböcker för de tre åren dokumenterat grova kränkningar mot den egna befolkningen, genom eget eller av regimen sanktionerat våld mot medborgarna, i en sådan omfattning att det lett till döden. Det handlar om allt ifrån dokumenterade utomrättsliga avrättningar, tortyr, misshandel, stympningar och mord.

1. Med anledning av uppgifterna ovan vill vi att KU granskar den svenska krigsmaterielexporten i förhållande till mottagarländernas förmåga att leva upp till FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna och om regeringen ändrat sin bedömning för vad som betecknas som grova och omfattande kränkningar.

2. Vi vill att KU särskilt granskar om exporten till Indien och Pakistan kan anses förenlig med de av Sveriges Riksdag fastlagda kriterier för krigsmaterielexport till stater som befinner sig i väpnad konflikt och eller har väpnade inre oroligheter.

3. Vi vill att KU särskilt granskar om krigsmaterielexporten till den Turkiska regimen står i överensstämmelse med den kritik om allvarliga brott mot mänskliga rättigheter som regeringen i övrigt framfört bl.a. med anledning av Turkiets ansökan om medlemskap i EU.

2001-07-13

/Lars Ångström/

BILAGA A2.13.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-12 SB2002/1026

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 12
Dnr KD 2000/01 :7329

KU:s granskningsärende 2001/02:3

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Utrikesdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktman i ärendet är departementsrådet Christer Asp, tel. 405 5549.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon vaxel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet

Promemoria

2002-02-04

Underlag för svar till Konstitutionsutskottet avseende granskningsärende 2001/02:3 om Export av svensk krigsmateriel till vissa länder

Konstitutionsutskottet har i en skrivelse 2001/02:3 begärt svar av regeringen mot bakgrund av en granskningsanmälan rörande Sveriges vapenexportpolitik.

Utskottet ställer i skrivelsen frågan vilka tillståndsärenden rörande de i anmälan angivna staterna som regeringen handlagt under perioden 1998-2000. Vidare frågas om vilka leveranser som har karaktären av följdleveranser eller är leveranser av annan karaktär samt slutligen vilka bedömningar regeringen gjort vad gäller statens förmåga att leva upp till de mänskliga rättigheterna respektive förekomsten av väpnad konflikt med annan stat eller inre väpnade oroligheter i den aktuella staten.

Vad avser första frågan i KU-skrivelsen 2001/02:3 om vilka tillståndsärenden regeringen handlagt under perioden 1998-2000 till Brasilien, Indien, Pakistan, Malaysia, Mexiko, Nepal, Saudiarabien, Tunisien, Turkiet och Venezuela, gäller att den svenska regeringen inte handlagt några tillståndsärenden till dessa destinationer under den angivna perioden. Eftersom följdfrågorna berör ärenden handlagda av regeringen lämnas dessa obesvarade.

I sammanhanget kan erinras om att enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel skall frågor om tillstånd till utförsel av krigsmateriel prövas av Inspektionen för strategiska produkter (ISP). Samtliga tillståndsärenden till de i frågan listade destinationerna har under perioden handlagts av ISP. Myndigheten har i sitt arbete att följa lagen om krigsmateriel och de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport (jfr. prop. 1991/92:174 s. 41 f., prop. 1995/96:31, s. 23 f. och bet. 1992/93:UU1) samt den praxis som utarbetats under de årtionden som

riktlinjerna tillämpats. Ett ärende skall överlämnas till regeringens prövning av ISP om ärendet har principiell betydelse eller annars är av särskild vikt. Inget sådant ärende har överlämnats.

I Konstitutionsutskottets skrivelse redogörs för de av den svenska riksdagen behandlade riktlinjerna för krigsmaterielexport och vilka kriterier som skall tillämpas vid beslut om exporttillstånd. Kriterierna skiljer sig för olika ärendekategorier. Varje ärende skall emellertid avgöras efter en totalbedömning av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter. Grunden för denna bedömning skall utgöras av Sveriges utrikes- och säkerhetspolitiska intressen och det svenska försvarets behov av materiel och kunnande.

Riktlinjerna uttolkas med ett brett parlamentariskt stöd och är vägledande för ISP vid tillståndsprövning av ärenden. Riksdagen beslutade 1984 att en rådgivande nämnd i krigsmaterielfrågor skulle inrättas i syfte att nå en ökad insyn och samråd i dessa frågor. Nämnden ombildades den 1 februari 1996 till Exportkontrollrådet (EKR) i samband med tillskapandet av ISP. Samtidigt breddades dess sammansättning för att återspegla den bredare sammansättning som Utrikesnämnden har idag. I EKR är således samtliga riksdagspartier representerade. Samråd skall ske med EKR innan beslut fattas i viktigare ärenden. Ledamöterna ges full insyn i handläggningen av utförselärenden genom att samtliga utförselbeslut för exportförsäljning fortlöpande redovisas. De kan då begära klargörande diskussion i rådet kring enskilda ärenden, t.ex. ärenden till vissa länder.

Regeringen bedömer att detta regelverk säkerställer en bred parlamentarisk insyn och samråd så att frågor om export till enskilda länder skall kunna avgöras på ett tillfredsställande sätt. Slutligen kan påminnas om att regeringen i sin årliga skrivelse till riksdagen bl.a. redovisar värdet av exporten, vilka produkter som exporterats samt till vilka länder.

BILAGA A2.14.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 04
Dnr KU 2001/02 : 3641

Till Konstitutionsutskottet

Granskningsanmälan

Angående Sveriges bundenhet av IMO-resolutionen A. 849(20) m a a kritiken mot haverikommissionens slutrapport rörande m/s Estonias förlisning.

Passagerarfärjan m/s Estonia förliste på Östersjön under sin färd mellan Tallin och Stockholm natten till den 28 september 1994. Minst 852 människor omkom.

Haverikommissionens (JAIC) slutrapport överlämnades 1997 och har alltsedan dess varit föremål för stark kritik från såväl svensk som internationell expertis, framför allt i avseende på dess bristfälliga beskrivning av fartygets orimligt hastiga sjunkförlopp.

Sverige har genom underskrift godkänt IMO-resolution A. 849(20) – som rör utredning av sjöolyckor - innan JAIC avlämnade sin slutapport och därmed till dels implementerat den i lagen (1990:712) om undersökning av olyckor.

Den aktuella IMO-resolutionen har också implementerats i EU-lagstiftningen genom direktivet 1999/35/EC, där hänvisning till IMO-resolutionen sker i artikel 2(p) och därefter detaljbehandlas i artikel 12. I proposition 2000/01:137 (framlagd i maj 2001) föreslogs direktivet implementerat i svensk lagstiftning. Med denna proposition och SFS 2001:875-879 kan IMO-resolution A.849 anses ha inkorporerats i svensk rätt.

I den åberopade resolutionens §13 anges bl a att..."states *should* reconsider their findings". Resolutionen inskärper inledningsvis också vikten av noggranna analyser av sjöolyckor till förebyggande av nya och främjande av sjösäkerheten.

Paragraf 18 i förordning 1990:717 förskriver bl a att "en undersökning som avslutats får återupptas om det kommer fram nya omständigheter som kan antas ha betydelse för utredningsresultatet". En undersökning kan i och för sig återupptas utan förnyade dykningar till fartyget och utan att störa den pålysta gravfriden kan nytillkomna fakta granskas. Ett nytt sådant faktum är t ex de av Statens Kriminaltekniska Laboratorium konstaterade tjogotalet manipulationer av det dokument som intogs i JAIC:s slutrapport och som intygade att m/s Estonia ansågs sjövärdig timmarna innan hon avseglade på sin sista resa från Tallin.

Sedan haverikommissionens slutrapport presenterades har därutöver rests flera andra frågetecken rörande enskildheter i dess innehåll:

Här kan t ex nämnas SMHI:s konstaterande av det osannolika i att våghöjden i allmänhet – som JAIC påstår - kunde utvecklas så mycket under den korta tid som förlöpte från att det började blåsa upp till dess att fartyget sjönk att vågorna frekvent skulle kunnat slå in på bildäck fyra meter ovanför vattenlinjen.

Trots att JAIC i sin rapport hänvisar till Sjöbefälsskolan i Kalmar, vars navigationssimulator använts vid framtagandet av figur 13.2, har skolan i efterhand förnekat allt samröre med denna plott, som beskriver ett simulerat händelseförlopp.

Med hänvisning till vad som ovan anförts anmäler vi för KU:s granskning huruvida den svenska regeringen och det föredragande statsrådet verkat för ett fullgörande av de förpliktelser som IMO-resolutionen A.849(20) ålägger den svenska staten i ljuset av de nya fakta och omständigheter som framkommit efter JAIC:s slutrapport rörande m/s Estonias förlisning.

Stockholm

nsson (kd) Lars

BILAGA A2.14.2

REGERINGSKANSLIET

2002-03-05 SB2002/1751

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink.
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:39

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditionschefen Dag Ekman, tel. 405 1220.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Yttrande

2002-02-26 SB2002/1751

Näringsdepartementet

Statssekreteraren
Gun Eriksson

Statsrådsberedningen
Rättschefen

KU: s granskningsärende 2001/02:39

Med anledning av Statsrådsberedningens anhållan den 14 februari 2002 får jag härmed lämna följande kommentarer.

Regeringen har, bl.a. genom beslut den 19 april 2001 (dnr N2000/5564 /TP m.fl.), tagit ställning till en rad fakta och omständigheter som framfördes i framställningar om en ny utredning av M/S Estonias haveri. I beslutet konstaterar regeringen att den för Estland, Finland och Sverige gemensamma haverikommissionens (Joint Accident Investigation Commission, JAIC) rapport och haveriförlopp i stora drag är riktiga och att de omständigheter och alternativa förlopp som lades fram inte stöds av de fakta som finns om haveriet. De omständigheter som förs fram i den nu aktuella anmälan var kända eller anknyter till problemställningar som fanns med vid detta ställningstagande. Min uppfattning är således att det inte har framkommit några nya omständigheter av sådan betydelse att haveriundersökningen borde ha tagits upp på nytt.

De fakta och omständigheter som tas upp i anmälan kommenteras närmare nedan.

Hamnstatskontrollprotokollet

Enligt anmälan har ett tjugotal manipulationer av det dokument som intogs i JAIC:s slutrapport konstaterats av Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL).

Det finns inte något kontrolldokument som har officiell status eller som upprättades av behöriga myndigheter för att intyga fartygets skick. Däremot finns handlingar från en undervisning i hur en hamnstatskontroll kan gå till. De handlingar som SKL enligt uppgift skall ha granskat torde således vara ett blankettset som Haverikommissionen har i sitt arkiv och som kommer från en hamnstatskontrollundervisning som Sjöfartsverkets inspektörer gav sina estniska kollegor i Tallinn. Vad som framkom vid SKL:s granskning framgår inte av anmälan. I det regeringsärende som nämnts ovan har dock Independent Fact Group framfört

omfattande kritik mot hamnstatsprotokollet. Dessa invändningar utgjorde således en del av det material som bedömdes inför regeringsbeslutet den 19 april 2001.

Sveriges arbete med hamnstatskontroller styrs av rådets direktiv 95/21/EG samt av det s.k. Paris Memorandum of Understanding on Port State Control. Estland däremot tillämpar SOLAS kap. I regel 19. Hamnstatskontroller utförs av hamnstaten på fartyg vilka för en annan flagg än hamnstatens. På sina egna fartyg kan en stat utföra flaggstatskontroller. Sverige var varken hamnstat eller flaggstat i det aktuella fallet. Det dokument anmälarna refererar till är ett protokoll som upprättades som ett led i Sjöfartsverkets undervisning av fartygsinspektörer i Estland. Blankettsetet användes i undervisningssyfte av flera personer, varför de uppgifter som förekommer på de skilda blankettbladen skiljer sig åt. De blanketter som upprättades hade således inte någon officiell status och syftade heller inte till att intyga fartygets status. Hamnstatskontrollutbildningen nämns i avsnitt 5.2 i JAIC: s slutrapport.

Vågorna in på bildäck

I anmälan anförs att SMHI har ifrågasatt JAIC: s uppgifter om att våghöjden under M/S Estonias sista färd kunde utvecklas på ett sådant sätt att vågorna frekvent kunde slå in på bildäck fyra meter ovanför vattenlinjen.

Enligt uppgifter från Sjöfartsverket låg bildäcket inte fyra meter ovanför vattenytan. När fartyget går i motsjö höjer och sänker sig förskeppet. Fartyget går inte statiskt i horisontalplanet utan "doppar" förskeppet. Det är dock att märka att om fartyget legat i ett statiskt flytläge hade avståndet till vattenytan från nederkanten av bogöppningen varit 2,5 meter. Det uppgifter om våghöjd som förekommer i JAIC: s rapport är beräknade av de finska, tyska och svenska meteorologiska instituten MTL, SMHI och DW.

Det simulerade händelseförloppet

I anmälan anförs att det i JAIC: s slutrapport hänvisas till navigationssimulatorn vid Sjöbefälsskolan i Kalmar men att skolan har förnekat allt samröre med framtagandet av det simulerade händelseförloppet.

I JAIC: s rapport hänvisar en av bildtexterna till att navigationssimulatorn vid Sjöbefälsskolan i Kalmar har använts vid framtagandet av det simulerade händelseförloppet. Däremot sägs det inte att det skulle ha varit något officiellt uppdrag till skolan eller att skolan har tagit fram uppgifterna. En av de svenska ledamöterna i JAIC var Hans Rosengren.

Han är lektor vid Sjöbefälsskolan i Kalmar och undervisar i nautiska ämnen, vilket kan vara förklaringen till att just denna navigations-simulator har använts.

IMO-resolutionen och svensk lagstiftning

Genom IMO-resolutionen A.849 (20) antogs i november 1997 den s.k. olycksundersökningskoden. I dess artikel 13 anges bl.a. att slutsatser som dragits om orsakerna till en olycka skall omprövas om nya bevis framkommer som kan ändra den bedömning som tidigare gjorts. I 8 § andra stycket förordningen (1990:717) om undersökning av olyckor finns en hänvisning till IMO-resolutionen. Även det s.k. värdstats-direktivet, dir. 1999/35/EG, föreskriver att resolutionen skall följas av medlemsstaterna när det gäller undersökning av olyckor med ro-ro passagerarfartyg och höghastighetspassagerarfartyg i reguljär trafik på medlemsstaternas hamnar.

Estland, Finland och Sverige bildade efter M/S Estonias förlisning en gemensam haverikommission (JAIC) för att undersöka haveriet. Kommissionen bestod av tre ledamöter från vartdera landet under ordförandeskap av en av de estniska ledamöterna, eftersom M/S Estonia förde estnisk flagg. Kommissionens slutrapport avlämnades i december 1997. De fakta och omständigheter kring förlisningen som har förts fram efter detta har bedömts i samband med regeringens beslut den 19 april 2001 att avslå fyra skrivelser med begäran om en ny undersökning av haveriet.

Av vad som framförts ovan om hamnstatskontrollprotokollet, vågorna på bildäck och det simulerade händelseförloppet framgår att det inte framkommit några nya omständigheter eller bevis i dessa delar som leder till att Sverige på grund av internationella åtaganden eller nationell författning skulle eller borde återuppta utredningen av M/S Estonias förlisning. Inte heller i övrigt har några sådana omständigheter eller bevis framkommit som ger anledning att av olycksförebyggande eller andra säkerhetsskäl återuppta utredningen.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att Sverige enligt min uppfattning har fullgjort sina förpliktelser enligt såväl IMO-resolutionen som enligt nationell lagstiftning.

Gun Eriksson

BILAGA A2.14.3

Inkom 02-04-04

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-04-03

Näringsdepartementet

Enheten för transportpolitik
Catrin Tidström
Telefon 08-4052869
E-post catrin.tidstrom@industry.ministry.se

Konstitutionsutskottet
Lars Seger

Konstitutionsutskottet
Ink. 2002-04-16
Dnr RD 2001/02 :3641

Komplettering efter KU-förhör den 3 april 2001 med statsrådet Mona Sahlin om regeringens hantering rörande M/S Estonias förlisning

Statsrådet lovade återkomma i frågan om regeringen 1997, då den internationella kommissionen (JAIC) avlämnade sin slutrapport, visste att blankettdelarna i det dokument som upprättades i undervisningssyfte då M/S Estonia låg i hamn i Tallinn, fanns i flera versioner.

Det aktuella dokumentet och vad detta visar finns behandlad i JAIC:s slutrapport, se utdrag ur denna i bilaga 1. Någon uppgift om att frågan diskuterades närmare i regeringen 1997 i samband med rapportens avlämnande finns inte. Däremot togs frågan om "hamnstatsprotokollet" upp på ett mycket ingående sätt vid beredningen av det regeringsbeslut som fattades den 19 april 2001 om att avslå framställningar om en ny utredning av haveriet. Regeringen konstaterade då att den internationella haverikommissionens slutsatser i stora drag var riktiga och att det inte hade framkommit några sådana nya omständigheter att det fanns grund för att ta upp utredningen på nytt.

Fakta om hamnstatskontroller

Sveriges arbete med hamnstatskontroller styrs av rådets direktiv 95/21/EG samt av det s.k. Paris Memorandum of Understanding on Port State Control (Paris MOU). De blanketter som användes vid undervisningen var upprättade i enlighet med Paris MOU. Estland däremot tillämpar SOLAS, som har liknande bestämmelser. Hamnstatskontroller utförs av hamnstaten på fartyg vilka för en annan flagg än hamnstatens. På sina egna fartyg kan en stat utföra flaggstatskontroller. Sverige var varken hamnstat eller flaggstat i det aktuella fallet. Den Estniska sjöfartsmyndigheten hade bemyndigat klassningssällskapet Bureau Veritas att utföra lagstadgade besiktningar av estniska fartyg som var klassade hos detta sällskap, vilket M/S Estonia var.

Bilagor

1 Regeringsbeslut 2001-04-19
2 Remissyttranden i ärende N2000/5564/TP m.fl.
3 utdrag ur JAIC:s rapport
4 Sammanfattning av JAIC:s undersökningsresultat

BILAGA A2.14.4

SJÖFARTSVERKET
Sjöfartsinspektionen

Handläggare direktiefon
J Franson, 011-19 11 51

Datum
2000-12-15

Vår beteckning
0799-0036172

Ert datum

Er beteckning

REGERINGSKANSLIET
Näringsdepartementet
Registratorn
Ink. 2000 -12- 18
Dnr. N2000/5564/TP

till N2000/5564/TP
till ~~N2000/5677/TP~~
till N2000/5910/TP
till N2000/5916/TP

Näringsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Fyra skrivelser ang. ESTONIA

Näringsdepartementet har remitterat fyra till departementet inkomna skrivelser (N2000/5564, 5677, 5910, 5916/TP) till Sjöfartsverket för yttrande. Verket får med anledning av detta anföra följande.

Allmänt

Sjöfartsverket genom Sjöfartsinspektionen skall arbeta med förebyggande sjösäkerhet och tillsyn av fartyg. Utredning av sjöolyckor och allvarliga incidenter görs sedan ett tiotal år tillbaka av en fristående myndighet, Statens haverikommission. Verket har en skyldighet att dra slutsatser och ta ställning till de rekommendationer som haverikommissionen beslutar med anledning av inträffade olyckor och föra erfarenheterna från utredningarna vidare i det förebyggande sjösäkerhetsarbetet. I Estoniafallet samarbetade tre länder inom ramen för en särskilt etablerad haverikommission. Sverige företräddes av Statens haverikommission.

När Estonia förolyckats inleddes inte bara ett arbete med utredning av haveriet utan också ett intensivt internationellt arbete med roro passagerarfartygs säkerhet. Detta arbete bedrevs inom International Maritime Organization i London, dvs FNs fackorgan för sjörsäkerhetsfrågor. Förutom ett antal ändringar av sjösäkerhetskonventionen SOLAS 74, som gällde livräddningsutrustning, s k svart låda m m, träffades också en regional överenskommelse för Östersjön, Nordsjön och delar av Atlanten om särskilt stränga krav på stabilitetsförhållandena på existerande roro passagerarfartyg.

Sjöfartsverket har i andra sammanhang sagt att verket inte anser att någon ny olycksutredning behöver göras av hänsyn till arbetet med förebyggande sjösäkerhet. Således har sagts att de beslut om föreskrifter och åtgärder med existerande och nya ro-ro-passagerarfartyg, som påkallades av Estoniakatastrofen, har fattats och vidtagits. Estonias haveri i sig och utredningen av detta har inte visat på annat än att de beslut om säkerhetshöjande åtgärder

SJÖFARTSVERKET

Datum
2000-12-15

Vår beteckning
0799-0036172

som fattats var riktiga. Detta är Sjöfartsverkets uppfattning och verkets företrädare har inte från sina utländska kollegor fått något förslag om att något ytterligare bör göras.

N2000/5916/TP

Skrivelsen föranleder ingen kommentar från Sjöfartsverkets sida.

N2000/5910/TP

Skrivelsen är ett e-postmeddelande från Anders Björkman till statsrådet Sahlin. Björkman har upprepade gånger, brevledes och genom e-post, varit i kontakt med Sjöfartsverket och dess sjöfartsinspektion.

Björkmans i varje fall tidigare framförda uppfattning innebar främst att Estonia inte kunde ha kapsejsat och sjunkit på det sätt den internationella haverikommissionen påstått, om den enda vatteninträngningen varit genom den öppnade rampen in på bildäck. Om det var där vattnet kom in och inte genom ett hål under bildäck i förskeppet skulle fartyget slagit runt och flutit med botten i vädret.

Sjöfartsinspektionen vill understryka att man i läckstabilitetssammanhang inte får räkna med en flytkraft i en överbyggnad på ett fartyg, om den inte är vattentät. Den är på färjor inte vattentät för där finns dörrar, som är lätta att öppna, där finns fönsterrutor som inte tål vattentryck etc. Det förhållandet att man inte får från säkerhetsmässiga utgångspunkter räkna med flytkraften i en överbyggnad utesluter emellertid inte att det faktiskt finns en sådan. Det gör det och bl.a. därför är haverikommissionens beskrivning av haveriförloppet mycket trolig.

Per Nordström, stf sjösäkerhetsdirektör, som handlagt Björkmans skrivelser under senare tid, har avstått från att diskutera Björkmans teorier om orsakerna till Estonias förlisning med honom. Bakom Nordströms uttalande till Björkman ligger tanken att de brister i sjösäkerhetssystemet, som var uppenbara efter Estonias förlisning (vatten på däck, means of rescue etc.), har åtgärdats och att inget framkommit efter haverikommissionens rapport, som kräver en ny utredning för att säkerställa att sjösäkerhetens krav är tillgodosedda.

Det finns inget skäl för Sjöfartsverket att särskilt kommentera Björkmans påståenden om tidpunkter och positioner för återfinnandet av visiret och vraket. Det är en fråga som saknar betydelse för det förebyggande sjösäkerhetsarbetet. Verket vill emellertid erinra om vad som är sagt om vrakets position i den i december 1994 av verket framlagda rapporten med konsekvensanalys av ett beslut att omhänderta omkomna från Estonia. Den felaktiga positionsangivelsen från finska myndigheter, som endast hade den be-

F:\Brev-Bet.doc

tydelsen för Sjöfartsverkets undersökning av Estonia i december 1994 att arbetet försenades några timmar, bör definitivt inte särskilt uppmärksammas i en seriös behandling av utredningen av Estoniakatastrofen.

N2000/5677/TP (The Independent Fact Group)

Den remitterade skrivelsen, med det rubricerade diarienumret, föranleder i sig inget yttrande från Sjöfartsverket. Till de remitterade skrivelserna var också fogad en Statement Report från gruppen. Sjöfartsverket ser endast anledning att behandla vissa moment i denna.

Independent Fact Group har genomfört något slag av granskning av ett par passagerarfartyg, som går eller har gått i trafik i eller på Sverige. Resultatet av denna har tillställts sjöfartsinspektionen. Att döma av gruppens resultat tycks det föreligga betydande oklarheter hos gruppens om vad gällande regelverk föreskriver. Detta förhållande framkommer också i den framlagda Statement Report.

På sidan 7 i rapporten berörs det samarbete, som förekom mellan Estland och Sverige när det gällde utbildning av inspektörer i hamnstatskontrollverksamhet. Det verkar, som om faktagruppen försöker leda i bevis att två svenska fartygsinspektörer på estniska myndigheters uppdrag skulle ha utfört en hamnstatskontroll av ett estniskt fartyg i estnisk hamn.

För att klargöra begreppen bör här sägas att den stat, i vilken ett fartyg är registrerat, i Estonias fall Estland, kallas flaggstat. Den staten kan och skall besiktiga sina egna fartyg enligt de föreskrifter, som finns i vedertagna internationella regelverk, t ex SOLAS, och som skall vara införda i den nationella lagstiftningen.

Den stat, som ett utländskt fartyg besöker, kallas hamnstat. Den har rätt, enligt olika regelverk, som redovisas nedan, att inspektera fartyget på visst sätt. Den tillsynen är med nödvändighet betydligt mindre omfattande än en flaggstatstillsyn.

Att en flaggstat begär att ett annat land i flaggstaten skall utföra en hamnstatskontroll, på flaggstatens uppdrag, av ett fartyg registrerat i flaggstaten förekommer inte.

Faktagruppen åberopar till stöd för sitt resonemang särskilt vissa stickord i ett avtal om utbildningssamarbete angående sjösäkerhet mellan estniska transportministeriet och Sjöfartsverket. Dessa är "on-job training", "authorisations for the carrying out of the services" och "konkreta inspektioner ombord på fartyg i internationell trafik". Stickorden är understrukna i faktagruppens rapport.

SJÖFARTSVERKET

Datum
2000-12-15

Vår beteckning
0799-0036172

Ordet "authorisations" är ett nyckelord. Det betyder i detta sammanhang inte bemyndigande att utföra inspektion eller liknande, som Independent Fact Group utgår från. Det är inte ett bemyndigande för fartygsinspektörerna att utföra kontroll på estniska myndigheters vägnar. Det är fråga om att tillstånd till annat skall ordnas. För att komma in i ett slutet hamnområde eller i lastrum, maskinrum etc. på ett fartyg behövs normalt ett tillstånd (jfr. uttrycket "authorized persons only", som kan ses på dörrar på t.ex. flygplatser).

I de överenskommelser, som Sjöfartsverket träffat om samarbete med och utbildning av utländska kollegor (ca 100 uppdrag i 20 länder) ingår rutinmässigt bestämmelser om att det andra landet skall ordna erforderliga tillstånd, viseringar etc.

"On-job training" skall förstås som en handgriplig förevisning av hur ett fartyg inspekteras. Sjöfartsverket och flera andra länder har bistått World Maritime University i Malmö med "on-job training"; det har varit förevisning av hur fartyg besiktigas/inspekteras. – Det bör påpekas att i det citat i vilket "on-job training" först förekommer sägs att det är fråga om "on-job training for ship inspectors in Tallin, implementing the Port State Control methodology (verkets understr.), alltså en metodutbildning.

När det gäller faktagruppens påstående om haverikommissionens förfalskningar av hamnstatskontrollblanketter kan Sjöfartsverket konstatera att blanketten användes för undervisningsändamål; det är självklart att blankettbladens innehåll då kan variera eftersom flera personer deltog i undervisningen.

Sjöfartsverket avstår från att i övrigt kommentera faktagruppens rapport.

Med anledning av vissa tidningsartiklar, som publicerats i början av denna månad, kan det finnas skäl att i det här sammanhanget göra vissa ytterligare påpekanden som rör hamnstatskontroll av fartyg.

Sjöfartsverkets arbete med hamnstatskontroll styrs genom det s.k. Paris Memorandum of Understanding on Port State Control. Detta är inte en konvention utan en överenskommelse mellan ett antal sjösäkerhetsmyndigheter. Estland är inte bland dessa. Sjöfartsverkets arbete med hamnstatskontroll styrs vidare av Rådets Direktiv 95/21/EG om hamnstatskontroll. Estland är som bekant inte medlem av EU.

Estlands arbete med hamnstatskontroll styrs folkrättsligt av SOLAS kap. I regel 19. Av den nämnda regeln framgår att varje fartyg, när det är i en annan fördragsslutande stats hamn, kan underkastas kontroll av funktionärer som bemyndigats av hamnstaten.

Procedurerna vid hamnstatskontroll, oavsett enligt vilket regelverk de utförs, är principiellt likartade. Fartyget skall kvarhållas om dess certifikat är

ogiltiga eller om fartyget väsentligt avviker från vad certifikaten kräver. Hade det varit så att Sjöfartsverkets tjänstemän skulle gjort en hamnstatskontroll av Estonia skulle det rimligen stått i avtalet enligt vilket regelverk hamnstatskontrollen skulle gjorts. Det hade avgjort varit rättsligt motiverat att ange det.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de svenska fartygsinspektörernas arbete i Tallinn var en utbildningsinsats och inget annat.

Det kan slutligen vara på sin plats att påpeka att i de påstått förfalskade hamnstatsprotokollen, som finns i faktagruppens rapport, har vid antecknade brister angivits de från Paris MOU hämtade koderna 17 och 99, dock inte 30. Om man vid en brist anger kod17 betyder det att fartyget skall rätta bristen före avgång. Vid användning av kod 99 skall bristen motiveras särskilt. Om kod 30 används utgör bristen grund för kvarhållande. I de av faktagruppen i dess rapport kopierade blanketter finns bara de två första koderna, inte den som grundar ett kvarhållande av fartyget.

N2000/5564/TP (AgnEf)

När det gäller dokumentationen från det seminarium, som AgnEf anordnade i Stockholm 2000-05-29—30 ansluter sig Sjöfartsverket till det som anförts av Statens haverikommission i dess remissyttrande 2000-10-16 till Näringsdepartementet.

Avslutning

Sjöfartsverket har ett ansvar för att de rätta sjösäkerhetsmässiga slutsatserna av olyckans orsaker dras. Detta har Sjöfartsverket, till övervägande delar i nära samarbete med andra länder i norra Europa, gjort. Sjöfartsverket deltar dessutom aktivt i det fortsatta internationella samarbetet om passagerarfartygs säkerhet.

Något behov av en ny utredning för ett fortsatt förebyggande sjösäkerhetsarbete gällande passagerarfartyg, som är ett av Sjöfartsverkets ansvarsområde, finns som tidigare nämnts inte. Sjöfartsverket anser inte heller att något framförts i de remitterade skrivelserna eller i det i övrigt bilagda materialet,

SJÖFARTSVERKET

Datum
2000-12-15

Vår beteckning
0799-0036172

som enligt Code for the Investigation of Marine Casualities and Incidents (Res A.849 20) skulle leda en ny utredning.

För Sjöfartsverket

Jan-Olof Selén
Generaldirektör

För Sjöfartsinspektionen

Johan Franson
Sjösäkerhetsdirektör

Kopia

SHK
Styrelsen
VL
Enhetschefer, region- och områdeschefer inom I

BILAGA A2.15.1

Moderaterna

Riksdagskansliet 2001-11-16 1 (1)

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -11- 1
Dnr 2001/02 :1752

2001-11-16

Till Konstitutionsutskottet

Jag vill härmed för konstitutionsutskottets granskning anmäla justitieminister Tomas Bodström för hans ansvar för bristen på ordning och säkerhet under EU-toppmötet i Göteborg den 14-15 juni 2001.

Omedelbart efter Göteborgstoppmötet beslutade regeringen att tillsätta en utredning vars uppdrag är att genomföra en översyn av polisens arbete för att säkra ordningen, värna demonstrationsfriheten och stärka den enskildes rättstrygghet i samband med stora evenemang. I uppdraget ingår bl a att göra en kartläggning och analys av händelserna vid Göteborgsmötet. Kommittén skall kartlägga och analysera polisväsendets planering och organisation för säkerhetsfrågorna inför mötet. Däremot kommer inte regeringens förberedelser och ansvar för händelserna att granskas.

Jag menar att det är rimligt att man i kartläggningen och analysen av vad som hände i Göteborg också undersöker regeringens roll i förberedelserna. Trots att det var polismyndigheten som hade ansvar för säkerheten är det rimligt att anta att ett nära samband upprätthölls med regering och regeringskansli inför mötet. Det är också klarlagt att justitieministern/regeringen före toppmötet hade tillgång till underrättelseinformation om att vissa vänstergrupper planerade att störa ordningen under toppmötet. Hur denna information hanterades av regeringen och vilka åtgärder som vidtogs är emellertid inte klarlagt.

Det återstår fortfarande en mängd oklarheter efter händelserna vid Göteborgstoppmötet. Eftersom den av regeringen tillsatta utredningen inte kommer att granska regeringens/justitieministerns ansvar för händelserna anser jag att detta bör granskas av konstitutionsutskottet.

Cecilia Magnusson (m)

BILAGA A2.15.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-26 SB2002/1551

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 28
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:15

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är rättschefen Christina Weihe, tel. 405 4929.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primaminister.ministry.se
X.400 S=Registrator; O=Primaminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-26

Justitiedepartementet

KU:s granskningsärende 2001/02:15

Allmänt

Ansvaret för den allmänna ordningen och säkerheten vid toppmötet i Göteborg låg hos Polisen och således inte hos regeringen eller Regeringskansliet. Regeringskansliet höll sig informerat om den hotbildsbedömning som Polisen gjorde inför toppmötet. Den information som förelåg innebar, i korthet, att Polisen var medveten om det fanns risk för ordningsstörningar och att Polisen ansåg sig vara förberedd för sin uppgift.

Det fanns ingen anledning för regeringen att vidta några särskilda åtgärder vad avsåg den polisiära delen av arbetet inför toppmötet i Göteborg. Däremot genomförde regeringen en mängd åtgärder för att stimulera demokratisk dialog kring de frågor som toppmötet behandlade.

Under hela ordförandeskapet erbjöd sig regeringen att träffa opinionsgrupper. Många antog erbjudandet. Många passade på att bjuda in till opinionsbildande aktiviteter i samband med olika rådsmöten, vilket välkomnades från Regeringskansliet.

Inför och under Göteborgstoppmötet stimulerades demokratisk dialog på flera sätt. Framför allt gav regeringen stöd åt organisationer som hade opinions- eller folkbildande arrangemang. Detta inkluderade NGO-forum, Fritt forum, Göteborgsaktionen och dess medlemmar. Fyra statsråd hade dialogmöte med alla intresserade organisationer i anslutning till toppmötet. Under själva mötet ordnades en dialog mellan toppmötesdeltagarna och aktivister på Fritt forum.

Polisen var ansvarig för säkerheten runt dessa aktiviteter och var positivt inställd till att de genomfördes. Exempelvis betonade ledningen för Polismyndigheten i Västra Götaland värdet av regeringens dialog med de som planerade demonstrationer.

I promemorian som bifogats Konstitutionsutskottets skrivelse redogörs för vissa lagrum i regeringsformen. Det kan här finnas anledning att framhålla att den befälsrätt som 11 kap. 6 § regeringsformen ger regeringen tillkommer regeringen som sådan och inte ett enskilt statsråd. För ytterligare bakgrund till ärendet vill Regeringskansliet ta tillfället i akt att kort redogöra för polisens organisation.

Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för polisväsendet. Till Rikspolisstyrelsen hör Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen. Rikspolisstyrelsen har tillsyn över polisväsendet och leder normalt inte polisverksamhet. Men regeringen får uppdra åt Rikspolisstyrelsen att leda polisverksamhet för att förebygga och avslöja brott mot rikets säkerhet samt att i särskilda hänseenden leda annan polisverksamhet. Det har regeringen utnyttjat bl.a. genom att ge Rikspolisstyrelsen rätt att utöva direkt polisledning genom Säkerhetspolisen. Säkerhetspolisen ansvarar bl.a. för personskyddet för den centrala statsledningen och de utländska beskickningarna i Sverige. Säkerhetspolisen har också ansvaret för samordning samt säkerhetsarbete och personskydd i samband med statsbesök och liknande händelser.

Regeringen har också befogenhet att förordna att Rikspolisstyrelsen skall utöva polisledning när det gäller särskilda fall. Det var med stöd av den bestämmelsen som regeringen beslutade att Rikspolisstyrelsen skall leda polisverksamheten med anledning av mordet på Olof Palme.

I varje län finns det en polismyndighet som ansvarar för polisverksamheten inom distriktet. Chef för en polismyndighet är en länspolismästare. För frågan om den allmänna ordningen och säkerheten vid EU-toppmötet ansvarade således den lokala polismyndigheten, dvs. Polismyndigheten i Västra Götaland.

Konstitutionsutskottets frågor till Regeringskansliet

1-2. Vilka kontakter har förekommit mellan polisväsendet och regeringen eller Regeringskansliet inför EU-toppmötet i Göteborg 14-15 juni 2001? Har statsrådet Thomas Bodström eller regeringen haft tillgång till någon underrättelseinformation angående planer på att störa ordningen under EU-toppmötet i Göteborg den 14-15 juni 2001? Om svaret på frågan är ja, vilken information har statsrådet Thomas Bodström eller regeringen i så fall haft tillgång till?

Säkerhetspolisen informerar månatligen regeringen i frågor som rör Säkerhetspolisens verksamhet (jfr SOU 1988:16 s. 197). Under våren år 2001 fick bland andra justitieministern och tjänstemän vid justitiedepartementet vid sådana möten muntlig information om Säkerhetspolisens bedömning av hotbilden för de olika möten som

skulle äga rum under ordförandeskapet. Informationen var huvudsakligen av generell karaktär.
Vid ett möte som var föranlett av andra frågor lämnade Rikspolischefen vid ett tillfälle under våren 2001 muntligen kort information till justitieministern och några tjänstemän vid departementet om polisens i Västra Götalands bedömning och planering inför mötet i Göteborg. Den information som lämnades var av generell karaktär och föranledde ingen annan bedömning än att Polisen ansåg sig förberedd för uppgiften.

Även i samband med de regelbundna särskilda samordningsmöten om vissa säkerhetsfrågor (s.k. SVS-möten) som genomförs i Regeringskansliet lämnade Säkerhetspolisen före och under ordförandeskapet information om hotbilden inför de möten som skulle genomföras. Vid ett sådant samordningsmöte den 7 juni 2001, redovisade Säkerhetspolisen hotbildsbedömningen inför toppmötet i Göteborg. Av redovisningen framgick att det fanns risk för störande opinionsyttringar och att risken för ordningsstörningar skulle vara störst under fredagskvällen dvs. den 15 juni.

I UD:s 2001-sekretariat ingick dessutom en sambandsman från Säkerhetspolisen. Denne tillhörde sekretariatets ledningsgrupp och fungerade som rådgivare och länk mellan sekretariatet och polisen.

3. Hur har sådan information som avses i den föregående frågan hanterats, och vilka åtgärder har vidtagits med anledning av sådan information?

Mot bakgrund av att det inte framkommit annat än att Polisen ansåg sig vara förberedd för uppgiften samt att det är den lokala polismyndigheten, och inte regeringen, som ansvarade för den allmänna ordningen vid toppmötet, vidtogs inte några andra åtgärder än de som nu redovisats.

4. Hur bedömde regeringen i förväg riskerna för att ordningen skulle komma att störas under EU-toppmötet i Göteborg den 14-15 juni 2001?

Mot bakgrund av den information som lämnats kunde konstateras att det fanns risk för ordningsstörningar av inte ringa karaktär. Regeringen hade inte tillgång till annan information än att Polisen ansåg sig förberedd på detta.

BILAGA A2.15.3

REGERINGSKANSLIET

2002-04-10 SB2002/1551

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Inkom 2002-04-10
Dnr RD 2001/02 :1752

KU:s granskningsärende 2001/02:15

Som svar på KU:s skrivelse den 4 april 2002 överlämnas en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post registrator@primeminister.ministry.se
X 400 S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-04-10

Justitiedepartementet

Statsrådsberedningen
Rättschefen Per Virdesten

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:15 - nu fråga om handläggningen av RPS framställan att få ianspråktaga beredskapspoliser

Den 14 december 2000 inkom till Rikspolisstyrelsen (RPS) en framställan från Polismyndigheten i Västra Götaland. I denna hemställdes att RPS enligt 1 § förordningen (1986:616) om beredskapspoliser skulle göra en framställning till regeringen om att Polismyndigheten skulle få kalla in beredskapspoliser under tiden den 11-16 juni 2001 för vissa bevakningsuppgifter i syfte att frigöra yrkespolismän för annat säkerhetsarbete.

Den 17 januari 2001 inkom till regeringen en framställan från RPS om att regeringen skulle medge RPS att få ta i anspråk beredskapspolismän i den omfattning som erfordrades för uppdrag med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU. Polismyndighetens i Västra Götaland tidigare hemställan hos RPS bifogades och RPS bedömde att beredskapspolisen är lämplig för sådana uppgifter som avsågs i denna.

Framställan handlades vid Polis- och åklagarenheten i Justitiedepartementet. Handläggare var ämnessakkunnige Tord Pettersson. Ansvarig huvudman var ämnesrådet Mats Löfving.

Under handläggningen hade Tord Pettersson tidigt underhandskontakt med kriminalkommissarien Pär Kihlström vid RPS/Försvarsenheten. Vid dessa kontakter diskuterades endast de allmänna förutsättningarna enligt gällande bestämmelser för att få använda beredskapspoliser.

Den 1 februari 2001 bereddes ärendet med expeditionschefen Lars Dahllöf och därefter även med statssekreteraren Kristina Rennerstedt.

Vid underhandskontakt därefter på tjänstemannanivå mellan enheten (Tord Pettersson) och RPS (Pär Kihlström) uppmärksammades RPS på departementets bedömning att de bestämmelser som reglerar beredskapspolisen inte medger att regeringen meddelar sådana generella tillstånd som RPS hemställt om. RPS uppmärksammades även på det förhållandet att om förutsättningar inte föreligger att få använda

beredskapspolis i början på året så hindrar inte det att sådan polis skulle kunna få användas om förutsättningarna har ändrats t.ex. inför toppmötet i Göteborg.

Ytterligare underhandkontakt förekom härefter mellan Mats Löfving och tillförordnade överdirektören Seppo Wuori vid RPS. Härvid upplystes RPS om samma förhållanden som nämnts ovan.

Den 16 februari 2001 återkallade RPS genom Seppo Wuori RPS framställan. Detta skedde genom ett telefonsamtal till Mats Löfving. Denne skrev av ärendet från vidare handläggning samma dag.

RPS kom därefter inte in med någon ny framställan om att få använda beredskapspoliser inför eller under toppmötet i juni 2001 i Göteborg.

BILAGA A2.15.4

PA

Rikspolisstyrelsen

Försvarsenheten
Pär Kihlström

Datum
2001-01-12

SA 134-6017-00

010216
Samtal med överdirektören
Seppo Wuori, RPS, denna dag.
Framställan återkallad.

Till
Regeringen

2001 -01- 17

Tf 2001/147-7

Framställan att få ta i anspråk beredskapspolismän

(1 bilaga)

En skrivelse har inkommit till Rikspolisstyrelsen från polismyndigheten i Västra Götaland. I skrivelsen hemställer polismyndigheten att Rikspolisstyrelsen gör en framställning till regeringen om att polismyndigheten får kalla in beredskapspolis för vissa bevakningsuppgifter i samband med EU-toppmötet i juni i år.

Ett antal möten kommer att avhållas i Sverige under första halvåret 2001 med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU. Planering pågår inom berörda polismyndigheter för att dessa skall kunna upprätthålla ordning och säkerhet under mötena. Inte obetydliga resurser kommer att avsättas.

Det polismyndigheten i Västra Götaland avser bör kunna vara ett exempel på just en sådan situation som 1§ förordningen (1986:616) om beredskapspolisen avser med svår och påfrestande situation från ordnings- och säkerhetssynpunkt.

Det är Rikspolisstyrelsens bedömning att beredskapspolisen är lämplig för sådana uppgifter som avses i polismyndighetens skrivelse.

Rikspolisstyrelsen hemställer om att regeringen medger Rikspolisstyrelsen att få ta i anspråk beredskapspolismän i den omfattning som erfordras för uppdrag med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU.

Tf. överdirektören Seppo Wuori har beslutat denna framställan. I den övriga handläggningen har deltagit kriminalkommissarien Pär Kihlström, föredragande.

Seppo Wuori

Pär Kihlström

Postadress: Box 12256 102 26 STOCKHOLM
Gatuadress: Agnegatan 29
Telefon: växel 08-401 90 00 direkt 08-401 b
Telefax: 08-401 98 18

BILAGA A2.15.5

Polismyndigheten
i Västra Götaland
Länspolismästaren

Datum
2002-04-23

Diarienr
AL 224-3650/02

Er referens
Dnr 2001/02:1752

Konstitutionsutskottet
Bertil Wennberg

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 25
Dnr 2001/02 :1752

Svar i anledning av frågor i granskningsärende 2001/02:15

I skrivelse till Rikspolisstyrelsen den 13 december 2000 preciserade Polismyndigheten vilka arbetsuppgifter som var aktuella för den särskilda beredskapspolisen. Polismyndigheten uppgav bl a att den särskilda beredskapspolisen skulle ansvara för bevakning av terrängen runt Landvetter flygplats och eventuellt Säve flygplats där ett antal statsflygplan skulle parkeras under EU-toppmötena. Viss färdvägsbevakning var också aktuell för den särskilda beredskapspolisen. Polismyndigheten angav också att man inte kunde bortse från den risk för allvarliga ordningsstörningar som föreligger i samband med möten av ifrågavarande slag.

Som framgår av den utvärdering Polismyndigheten gjort av EU 2001-kommenderingen (AL 199-5993/01) fick Polismyndigheten i slutet av februari 2001 ett muntligt besked av tf överdirektören vid Rikspolisstyrelsen Seppo Wuori att den särskilda beredskapspolisen inte fick disponeras av Polismyndigheten i samband med EU-toppmötena.

Beskedet föranledde Polismyndigheten att omedelbart begära förstärkning med ytterligare polismän för att klara ovan redovisade uppgifter. Förstärkningsframställan gjordes i en skrivelse den 5 mars 2001 och omfattade 40 polismän för bevakningsuppgifter och 110 polismän för allmän ordningshållning. Det finns här anledning att framhålla att lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt föreskriver att uttag av personal med stöd av lagen skall göras i god tid och när det gäller den särskilda beredskapspolisen avses med detta minst tre månader i förväg. Det finns också anledning att framhålla att de beredskapspoliser som skulle sättas in under EU-kommenderingen vid en planerad repetitionsutbildning i maj 2001 skulle erhålla en för uppgifterna anpassad utbildning.

När det gäller frågan om militär hjälp så genomförde militär personal bevakningsuppgifter inom Säve flygfälts militära del vad gäller bevakning av vissa statsflygplan under EU-toppmöten. Vidare anlitades militär personal för att bygga en provisorisk bro över Mölndalsån vid Svenska Mässan. Militär personal anlitades också vid de förläggningar som Polismyndigheten förhyrde av Försvarsmakten under EU-kommenderingen.

Adress:
Länsordningspolisen
Box 429
401 26 Göteborg

Telefon:
Växel 031-739 20 00
Direkt 031-739 20 21

Övrigt:
Telefax 031-739 29 61

Polismyndigheten hänvisar i övrigt till Polismyndighetens utvärdering av EU-kommenderingen.

Med vänliga hälsningar

Ann Charlotte Norrås

Klas Friberg

BILAGA A2.15.6

Polismyndigheten
i Västra Götaland
Länsordningspolisen

Datum
2000-12-13

Diarienr
AL 224-9216/00

Er referens

Länsordningspolisen
Datum
Fördelning:
C LOP
Stf C LOP
PC
LOP/Staben
LOP/Vh pkom
LOP/C T
LOP/C S
LOP/C R
LOP/C H
LOP/I
LOP/C LKC
LOP/G
Övrigt

Rikspolisstyrelsen

Box 12256
102 26 STOCKHOLM

Behov av särskild beredskapspolis vid EU-toppmötet i Göteborg

Under EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001 kommer Polismyndighetens samlade resurser att tas i anspråk för trafikreglering, ordningshållning och annat säkerhetsarbete.

Tidigare ordförandeländer har tvingats att ta tusentals polismän i anspråk för att förebygga ordningsstörningar och för att upprätthålla säkerheten vid mötena. Personalläget hos Polismyndigheten kommer således att vara mycket ansträngt under tiden för mötet eftersom Polismyndigheten inte kan bortse från den risk för allvarliga ordningsstörningar som föreligger i samband med möten av föreliggande slag.

Vissa av polisens bevakningsuppgifter under EU-toppmötet kan med fördel utföras av personal som tillhör den särskilda beredskapspolisen. T ex kan sådan utbildad personal under ledning av polismän ansvara för bevakning m m av terrängen runt Landvetter flygplats och eventuellt Säve flygplats där ett antal statsflygplan kommer att parkeras under EU-toppmötet, viss färdvägsbevakning m m.

Polismyndigheten hemställer att Rikspolisstyrelsen enligt 1 § förordningen (1986:616) om beredskapspoliser gör en framställning till regeringen om att Polismyndigheten får kalla in den särskilda beredskapspolisen under tiden den 11 – 16 juni 2001 för vissa bevakningsuppgifter i syfte att frigöra yrkespolismän för annat säkerhetsarbete.

POLISMYNDIGHETEN

Länspolism

Polismästare

BILAGA A2.15.7

REGERINGSKANSLIET

2002-04-26 SB2002/1551

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 26
Dnr 2001/02 :1752

Dnr
Ink 2002 -04- 26
Konstitutionsutskottet

KU:s granskningsärende 2001/02:15

Som svar på KU:s skrivelser den 18 och 19 april 2002 överlämnas dels en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria, dels kopia av Rikspolisstyrelsens framställan till regeringen med anteckning den 16 februari 2001.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-04-23

Justitiedepartementet

Polis- och åklagarenheten
Tord Pettersson
Telefon 08-405 47 31
Telefax 08-405 48 95
E-post tord.pettersson@justice.ministry.se

Statsrådsberedningen
Rättschefen Per Virdesten

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:15 Justitieminister Thomas Bodströms ansvar för bristen på ordning och säkerhet under EU-toppmötet i Göteborg – nu fråga om redogörelse för vilka bestämmelser som enligt Justitiedepartementets bedömning utgjorde hinder mot att medge ianspråktagande av beredskapspolismän i enlighet med framställan från Rikspolisstyrelsen

Bakgrund

Av 1 § förordningen (1986:616) om beredskapspolisen följer att då samhället har utsatts för eller riskerar att utsättas för särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt får det vid polismyndigheterna finnas beredskapspolismän, under förutsättning att dessa ingått avtal med Rikspolisstyrelsen (RPS) om sådan tjänstgöring. Regeringen beslutar efter framställning från RPS om när sådana beredskapspoliser får tas i anspråk.

Som framgår av dessa bestämmelser krävs det för att i fredstid kunna ta beredskapspoliser i anspråk att samhället har utsatts för eller riskerar att utsättas för särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt.

Någon definition av begreppet särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt finns inte. Redan vid tillkomsten av de aktuella bestämmelserna i beredskapspolisförordningen var dock avsikten att begreppet skulle motsvara begreppet svåra påfrestningar på samhället i fred som finns beskrivet i proposition 1996/97:11 Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred och i rapporten (Ds 1998:32) Skyldigheter och befogenheter vid svåra påfrestningar på samhället i fred. Regeringen har också i senare skrivelser om beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred redovisat regeringens uppfattning om vad som avses med det senare begreppet.

Med en svår påfrestning på samhället i fred avses inte en enskild händelse i sig, exempelvis en olycka, ett sabotage osv. utan flera händelser som utvecklar sig till att omfatta flera delar av samhället. Det krävs att

insatser från flera olika myndigheter och organ samordnas för att kunna hantera situationen. Det rör sig om extrema och allvarliga situationer såsom katastrofartade olyckor, naturkatastrofer, sabotage och terrorism.

Departementets bedömning

Av 1 § beredskapspolisförordningen följer att en förutsättning för att få ta i anspråk beredskapspoliser i fred är att samhället har utsatts för eller riskerar att utsättas för särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt. Som ovan nämnts avses med detta situationer motsvarande svåra påfrestningar på samhället i fred.

För att kunna ta beredskapspoliser i anspråk med stöd av bestämmelserna i beredskapspolisförordningen krävs således att det rör sig om verkligt extrema och allvarliga situationer. Det krävs att flera händelser utvecklar sig till att omfatta flera delar av samhället. Det krävs också att insatser från olika myndigheter och organ samordnas för att kunna hantera situationen. Av det sagda följer också att polisens reguljära resurser först skall ha bedömts vara otillräckliga för att hantera situationen. Bestämmelserna tar inte sikte på en situation där RPS får ett generellt tillstånd att få använda beredskapspoliser under en längre tidsperiod t.ex. under hela ordförandeskapet utifall en konkret situation skulle uppstå.

RPS framställan i januari 2001 innebar en begäran om att regeringen skulle medge RPS att få ta i anspråk beredskapspolismän i den omfattning som erfordrades för uppdrag med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU.

Vid tiden för framställningens behandling i departementet indikerade hotbilden inte på något sätt att samhället riskerade att utsättas för sådana särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt som avses i beredskapspolisförordningen.

Mot denna bakgrund gjordes bedömningen att förutsättningar saknades för att enligt 1 § beredskapspolisförordningen medge RPS tillstånd att få ta i anspråk beredskapspoliser i enlighet med RPS framställan.

BILAGA A2.15.8

RIKSPOLISSTYRELSEN
Pär Kihlström
08-401 8866

PM

Datum
2002-04-22

Lars Seger/KU
Fax 08 – 786 61 75

Beredskapspolisen

I ditt telefonsamtal idag hade du två frågor kring beredskapspolisen du ville ha svar på.

1. Vilka uppgifter finns för beredskapspolisen
2. Hur lång tid tar det att kalla in beredskapspolisen

1. Som det ser ut idag regleras beredskapspolisen(berpol) i beredskapspolisförordningen(1986:616). Berpol skall i första hand vara en resurs vid höjd beredskap eller då regeringen beslutat om tjänstgöring. De huvudsakliga uppgifterna skall vara att delta i polisverksamhet som har anknytning till befolkningsskydd och räddningstjänst men även i andra lämpliga polisuppgifter.
I fred, då samhället utsatts för eller riskerar utsättas för särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt, kan berpol inkallas förutsatt att regeringen beslutat så och att de civilpliktiga tecknat kontrakt med Rikspolisstyrelsen, RPS, om tjänstgöring. Vilka uppgifter som då kan komma i fråga kan diskuteras. Vårt land har aldrig upplevt en svår påfrestning på samhället. Vissa sektorer har från tid till annan varit synnerligen hårt belastade men samhället som sådant har inte varit hotat. Om man tar fasta på befolkningsskydd, räddningstjänst och andra lämpliga polisuppgifter kan ett antal arbetsuppgifter framhållas. För polisen kan en svår påfrestning vara att mobilisera resurser för eftersök av försvunnen person, bevaka ett utrymt område, att bevaka ett område som kan betraktas som brottsplats/skadeplats/olycksplats, att bevaka ett större område under viss tid som kräver stora polisresurser etc. Berpol är utbildade för sådana uppgifter och till viss del också utrustade för detta. Det har aldrig diskuterats att berpol skall ingripa mot folkmassa även om en avdelning av berpol till del övat dessa moment i samband med deltagande i PFF-övningen Nordic Peace år 2001. Däremot kan berpol stödja den ordinarie polisen med bevakningsuppgifter om den ordinarie polisen är hårt engagerad med andra uppgifter och där deltagande av berpol kan frigöra polisresurser. Sådant var resonemanget kring Göteborg.

3. Vilka tidperspektiv finns då kring att kalla in berpol. Berpol finns indelade i avdelningar inom 20 av de 21 polismyndigheterna. Den övergripande administrationen kring medel, utbildning och utrustning sker centralt vid RPS. Polismyndigheterna har att ombesörja de mera

nara behoven såsom personaltjänst, kontakt mellan den enskilde och polismyndigheten, kalla till informationsmöten, förmedla central information etc. Som ett exempel kan anges att teckna kontrakt med den enskilde civilpliktige enligt vad som anges i förordningen. Ett underlag till kontrakt som tagits fram vid RPS finns vid polismyndigheterna. Det finns regler inom civilpliktslagstiftningen om med vilken framförhållning en kallelse om tjänstgöring får skickas ut till den enskilde. Men i en situation där en avdelning vid en polismyndighet har tecknat avtal och är välinformerade kan en inkallelse gå fortare. Vi har gjort bedömningen att en inkallelse skulle kunna ske inom 30 dagar om planeringsläget är gott. Om man för en uppgift vänder sig till landets beredskapspoliser med en snabbförfrågan kan man anta att ett antal kan inställa sig med kortare förberedelsetid.

Hoppas dessa rader ger svar på frågorna. Om inte eller om du önskar annan information är du välkommen att slå mig en signal eller Lars Criwall som arbetar med dessa frågor dagligdags. Honom når du på 070- 379 4385

Med vänlig hälsning

Pär Kihlström

BILAGA A2.16.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -08- 21
Dnr KD 2000/01: 7496

2001-08-21

Till
Riksdagens konstitutionsutskott

Härmed anmäls till granskning näringsminister Björn Rosengrens handläggning av SAS kartellsamarbete med Maersk och de eventuella övriga konkurrensbegränsande åtgärder som kan ha förekommit.

Staten har ett betydande ägarinflytande i SAS. Det ger möjlighet att påverka t.ex. styrelsens sammansättning. Regeringen har också möjligheter att påverka utformningen av luftfartspolitiken och vidta andra åtgärder som är av betydelse för SAS och övriga flygbolags verksamhet och därmed flygpassagerarnas villkor.

Den avreglering av luftfartsmarknaden som genomfördes i början av 1990-talet har begränsats av olika konkurrenshämmande åtgärder. I praktiken har som bl.a. EU:s granskning och utdömda böter visat, starka monopolinslag funnits kvar.

Den svenska regeringen, det ansvariga statsrådet och berörda svenska myndigheter har uppenbarligen inte kunnat bemästra och förhindra de konkurrensinskränkande inslagen på området. Det förefaller därför inte tillfyllest att – som nu aviseerats – bara granska i vilken utsträckning SAS styrelse känt till exempelvis samarbetet mellan SAS och Maersk. Det är också av stor vikt att en granskning sker av hur den svenska regeringen och näringsminister Björn Rosengren har hanterat konkurrensfrågorna på flygområdet.

Granskningen bör inriktas på i vilken utsträckning och hur näringsministern följt verksamheten inom flygsektorn och om han – i synnerhet efter EU:s ingripande – förvissat sig om huruvida ett otillbörligt konkurrensbegränsande samarbete inte har förekommit. Vidare bör granskas vilka åtgärder som näringsministern vidtagit för att säkerställa att konkurrensbegränsande verksamhet inte förekommer.

Anders Björck

BILAGA A2.16.2

REGERINGSKANSLIET

2002-03-07 SB2002/1939

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 07
Dnr KU 2000/01 :7496

KU:s granskningsärende 2001/02:5

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Näringsdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditionschefen Dag Ekman, tel. 405 1220.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-27 SB2002/1939

Näringsdepartementet

Statssekreteraren
Claes Åstrand

Statsrådsberedningen
Rättschefen

KU:s granskningsärende 2001/02:5

Härmed får jag lämna följande underlag till svar till konstitutionsutskottet.

Fråga 1

En redogörelse för hur den svenska statens ägarroll utövas och har utövats i SAS, generellt sett och i det särskilda sammanhang som granskningsärendet avser.

Allmänt om ägarrollen i SAS

Ägarens viktigaste uppgift är att tillsätta styrelsen och fastställa bolagsordningen. Styrelsen agerar därefter inom ramen för aktiebolagslagen (1975:1385).

Svenska staten ägde före omstruktureringen av aktierna i SAS sommaren 2001 50% av SAS Sverige AB, som i sin tur ägde 3/7 av SAS-konsortiet. Styrelsenomineringen i SAS Sverige AB reglerades genom ett avtal från 1997 mellan de största aktieägarna. Där angavs att staten respektive de privata aktieägarna vid bolagsstämman i SAS Sverige AB skulle ha rätt att föreslå två ordinarie ledamöter vardera. Vidare angavs att ordföranden skulle väljas från de privata ledamöterna och att vice ordföranden skulle väljas från de av staten nominerade ledamöterna.

När det gällde val av ledamöter till det s.k. representantskapet hade enligt aktieägaravtalet svenska staten respektive de privata aktieägarna rätt att föreslå bolagsstämman fem ledamöter vardera. SAS Sveriges ledamot av representantskapets ordförandepresidium skulle väljas bland de av den privata sidan nominerade ledamöterna.

Vid ordinarie bolagsstämma år 1999, 2000 och 2001 har staten såsom ledamöter i SAS Sverige AB föreslagit Urban Jansson och Nina Linander

(dnr N1999/6309/SÄ, N2000/3102/SÄ, N2001/3760/SÄ). Urban Jansson har, i egenskap av vice ordförande i SAS Sverige AB, varit en av sex styrelseledamöter i SAS-konsortiet med Nina Linander som sin personliga suppleant.

I SAS representantskap har för åren 1999, 2000 och 2001 den svenska staten föreslagit Annika Christiansson, Bo Lundgren, Georg Andersson, Gösta Gunnarsson och Eva Halvarsson, den sistnämnda kansliråd i Näringsdepartementet.

Under sommaren 2001 genomfördes ombildningen av de tre nationella SAS-aktierna till en aktie och det gamla aktieägaravtalet avseende SAS Sverige AB förföll därmed. Någon nytt aktieägaravtal har inte upprättats. Enligt § 13 o) i bolagsordningen för det nya bolaget, SAS AB, skall vid varje ordinarie bolagsstämma utses en nomineringskommitté som ansvarar för det kommande styrelsevalet. Nomineringskommittén skall vara representativ för aktieägarsammansättningen i bolaget och ha till syfte att bidra till en lämplig och representativ styrelsesammansättning. Av § 6 i samma bolagsordning framgår att styrelsen skall ha sex ledamöter och att denna skall ha den sammansättning som vid var tid kan krävas för att bolaget och dess dotterföretag ska bibehålla sina trafikrättigheter för luftfart, innefattande krav på medborgarskap och bosättningsort. Vidare ska styrelsen inom sig som helhet besitta för styrelsearbetet erforderlig representativitet, kunnande om och erfarenhet av de samhälls-, affärs- och kulturförhållanden som råder i de skandinaviska länderna.

Den svenska statens andel av det nya bolaget och därmed SAS-konsortiet är 21,4% (dvs. samma ägarandel som tidigare via SAS Sverige AB, 50% x 3/7).

Det aktuella ärendet

Vid möte i SAS representantskap den 8 mars 2001 begärde Johan Fr. Odfjell (1:e vice ordförande) att SAS dåvarande VD skulle redogöra för resultatet av EG-kommissionens granskning av SAS-samarbetet. Frågan var allmänt känd sedan den s.k. gryningsräden sommaren 2000 och begäran gjordes sannolikt mot bakgrund av EG-kommissionens anklagelseskrift till SAS i februari 2001, som också offentliggjorts. Redogörelsen föranledde ingen ytterligare åtgärd från representantskapet. Nedan följer kopia ur protokollet:

På Odfjells begäran redogjorde VD för resultatet av EU Kommissionens granskning av SAS-samarbetet. VD bekräftade att EU Kommissionen den 1 februari (2001) *delgivit SAS och Maersk misstanke om överträdelse av EUs*

konkurrensrättsliga regler. Överträdelserna skulle bestå i avtal eller samråd som begränsar konkurrens genom olika former av marknadsuppdelning, bl.a. på linjen Köpenhamn-Stockholm, som Maersk påstås ha lämnat som en del i tillkomsten av samarbetsavtalet. Kommissionen åberopar som stöd för sin talan ett antal interna memoranda och mötesprotokoll. SAS ledning och styrelse ser allvarligt på det inträffade och har vidtagit ett antal åtgärder för att utreda saken. Ledningen har också tagit initiativ till en dialog med EU-Kommissionen.
(Ovanstående protokoll finns bland handlingar som hålls ordnade på Näringsdepartementet. Protokollet har tillställts kanslirådet Eva Halvarsson i egenskap av dåvarande ledamot i representantskapet.)

Den 18 juli 2001 beslutade EG-kommissionen att döma SAS och Maersk för att ha brutit mot EG:s konkurrensregler och bolaget ålades att erlägga 39,375 MEUR i böter. Vid styrelsemöte i SAS AB den 8 augusti 2001 beslutade styrelsen tillsätta en oberoende granskning av styrelsens ansvar. Det svenska Näringsdepartementet, i egenskap av företrädare för den största ägaren, var sammanhållande i den grupp av stora ägare som tillsammans tog fram utredningsdirektiv och förslag på utredare. När rapporten avlämnats och SAS styrelse valde att lämna sitt uppdrag agerade Näringsdepartementet som sammankallande i den grupp av de fem största aktieägarna i SAS som utgjorde nomineringskommitté inför val av ny styrelse. Den nya styrelsen valdes vid en extra bolagsstämma den 6 november 2001.

Fråga 2

Vilken vetskap har statsrådet Björn Rosengren haft om samarbetet mellan SAS och Maersk, före och efter den s.k. gryningsräden?

SAS är ett bolag som är noterat på Stockholmsbörsen - före den 9 juli 2001 såsom SAS Sverige AB och fr.o.m. detta datum såsom SAS AB. Enligt p 1 i bilaga 1 till noteringavtalet med Stockholmsbörsen AB får information som i inte oväsentlig grad är ägnad att påverka värderingen av bolagets noterade fondpapper inte annat än i särskilda fall lämnas på annat sätt än genom offentliggörande. Denna punkt sammanfattar avtalets grundtanke att alla intressenter på aktiemarknaden skall ges tillfälle att handla på lika villkor.

Ingen specifik information om samarbetet mellan SAS och Maersk har lämnats från bolaget till Björn Rosengren eller såvitt känt till någon annan i Näringsdepartementet vare sig före eller efter gryningsräden. Den kunskap som statsrådet haft i dessa frågor innefattar den allmänt tillgängliga informationen i frågan.

Fråga 3

Yttrande över vilka åtgärder som regeringen vidtagit för att säkerställa att konkurrensbegränsande åtgärder inte förekommer inom flygsektorn i Sverige.

Det svenska inrikesflyget avreglerades 1992 och sedan 1995 är Sverige bundet av gällande EG-lagstiftning på området, bl.a. rörande marknadstillträde och prissättning. Trots en avreglerad marknad med fritt marknadstillträde agerar regeringen aktivt för att ytterligare stimulera konkurrensen inom flygsektorn.

I det svenska flygplatssystemet är det i första hand Arlanda som utgör en allvarlig flaskhals. Inom ramen för den s.k. Stockholmsberedningen ingår som ett tilläggsuppdrag att lämna förslag på hur flygplatskapaciteten i Stockholmsregionen kan tillgodoses vid befintliga flygplatser.

I maj 2001 gav regeringen Luftfartsverket i uppdrag att kartlägga marknadssituationen för inrikesflyget. Bakgrunden var den sedan avregleringen bristfälliga konkurrensen inom inrikesflyget, med stigande biljettpriser till följd. En näst intill monopolartad marknad har uppstått där det finns risk att konsumentintressen inte beaktas. Luftfartsverket presenterade sin rapport med förslag till åtgärder i november 2001. Bland åtgärderna kan nämnas förslaget att ta bort bonusprogrammen helt, att bevaka biljettprisutveckling och trafikförutsättningar bättre, samt att på olika sätt arbeta för att underlätta marknadstillträde för nya flygföretag. Näringsdepartementet bereder för närvarande frågan och avser att återkomma snarast möjligt med förslag till åtgärder för att förbättra konkurrenssituationen på marknaden för inrikesflyg.

Ett samarbete pågår även mellan de nordiska konkurrensmyndigheterna för att analysera den likaledes bristande konkurrensen inom den nordiska luftfarten. En arbetsgrupp ska bl.a. analysera de konkurrensmässiga effekterna av nationella passagerar- och flygavgifter samt enskilda regleringar, såsom t.ex. bonus-, storkunds- och resebyråavtal. Arbetsgruppens arbete beräknas vara klart i mars i år.

Inom ramen för EU-arbetet arbetar Sverige aktivt i processen med revideringen av slotsförordningen. Det nu framlagda ändringsförslaget innebär ett tydliggörande och en skärpning av reglerna i syfte att se till att begränsad kapacitet vid överbelastade flygplatser används fullt ut och så flexibelt som möjligt, bl.a. för att förbättra konkurrenssituationen.

För att effektivisera kampen mot karteller och göra det lättare att avslöja och lagföra företag som ingår i olagliga karteller presenterade regeringen

den 21 februari i år en lagrådsremiss med ett antal förslag. I konkurrenslagen finns ett förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag. Den som överträder förbudet kan åläggas en konkurrensskadeavgift med upp till 10 procent av årsomsättningen. Huvudförslaget i lagrådsremissen är att konkurrensskadeavgiften kan efterges för den som avslöjar en kartell, och underlättar Konkurrensverkets utredning. Detta gäller dock normalt inte om företaget har varit ledande i kartellarbetet. Andra förslag för att underlätta Konkurrensverkets arbete är att stärka sekretessen för den som lämnar uppgifter om olagliga samarbeten, samt att underlätta informationsarbete med andra länder. En proposition byggd på lagrådsremissen kommer att överlämnas till riksdagen inom kort.

Fråga 4

Det yttrande som granskningsanmälningen i övrigt ger anledning till.

Inga särskilda synpunkter

Fråga 5

(Begäran om pressmeddelande som omtalats i Dagens Nyheter av den 18 september 2001.)

Pressmeddelanden från Näringsdepartementet utgivna den 14 augusti och den 17 september 2001 bifogas.

Claes Ånstrand

REGERINGSKANSLIET

Näringsdepartementet

Pressmeddelande

2001-09-17

Eva Rosengren
Pressekreterare
08- 405 37 63
070- 657 08 95

Gemensamt uttalande av de tre skandinaviska kommunikationsministrarna med anledning av granskningen av SAS styrelse:

De skandinaviska kommunikationsministrarna hänvisar till granskningsgruppens rapport.

I den situation som uppstått är det riktigt att styrelsen avgår.

Tillsammans med de privata ägarna kommer de tre ministrarna att tillse att det snabbt utses en ny styrelse för bolaget.

- Från svensk sida tar vi nu initiativ till att utse en nomineringskommitté som får i uppdrag att ta fram förslag till en ny styrelse i SAS, säger näringsminister Björn Rosengren.

Näringsminister Björn Rosengren, Sverige
Samferdselminister Terje Moe Gustavsen, Norge
Trafikminister Jacob Buksti, Danmark

sidtopp

REGERINGSKANSLIET

Näringsdepartementet

Pressmeddelande

2001-08-14

Eva Rosengren
Pressekreterare
08- 405 37 63
070- 657 08 95

Näringsminister Björn Rosengren kommenterar valet av utredare av SAS-Maersksamarbetet

De fem stora aktieägarna i SAS har nu enats om tre personer som ska genomföra en oberoende särskild granskning av SAS- Maersksamarbetet.

- Det är nu viktigt att utredarna arbetar snabbt så att vi skyndsamt får en klarhet i vad som hänt, säger Björn Rosengren i en kommentar.
- Först när rapporten är klar är jag beredd att ta ställning till om styrelsen kan sitta kvar.

BILAGA A2.17.1

Moderaterna

Kristina Lindahl

2002-02-04

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 04
Dnr RO 2001/02 : 3603

2002-02-04

Till konstitutionsutskottet.

Jag vill för konstitutionsutskottets granskning anmäla regeringens utnämningspolitik.

Grundlagen ställer krav på saklighet vid statliga tjänstetillsättningar. Detta måste beaktas även av regeringen vid utnämningar av högre befattningar. Bestämmelsen om förtjänst och skicklighet i regeringsformen 11 kap. 9 § syftar inte bara till att garantera den offentliga förvaltningens oberoende gentemot staten utan också till att upprätthålla medborgarnas tilltro till den statliga förvaltningen som sådan.

Mot den här bakgrunden är det anmärkningsvärt att den nuvarande socialdemokratiska regeringen i stor utsträckning tycks använda utnämningsmakten som ett belöningsinstrument för det egna eller närstående partiers företrädare. Påfallande ofta har regeringen utnämnt personer med samma politiska hemvist som regeringen till innehavare av statliga topptjänster. Genom sitt förfarande vid utnämningar av främst generaldirektörer hotar den socialdemokratiska regeringen att urholka det svenska systemet med självständiga ämbetsverk.

Konstitutionsutskottet bör granska hur regeringens utnämningspolitik, i första hand när det gäller chefer för statliga ämbetsverk, står i överensstämmelse med regeringsformens krav på förtjänst och skicklighet.

Carl Fredrik Graf

Carl Fredrik Graf (m)

BILAGA A2.17.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-28 SB2002/1641

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 28
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:34

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria med bilaga.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är rättschefen Olle Abrahamsson, tel. 405 4792.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

2002-02-21

Justitiedepartementet

Statssekreteraren
Hans-Eric Holmqvist

Rättschef
Per Virdesten
Statsrådsberedningen

KU:s granskningsärende 2001/02:34 Regeringens utnämningspolitik

Statsrådsberedningen har begärt underlag för svar i rubricerade ärende.

Regeringens tillsättningar av myndighetschefer sker alltid med beaktande av kravet i 11 kap. 9 § regeringsformen: "Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet."

Regeringen har sedan 1995 en samlad policy för chefsförsörjningen. (*Regeringens chefspolicy. Kvalitet i den statliga chefsförsörjningen.* Justitiedepartementet 2000). I regeringens arbete med utnämningar av nya myndighetschefer skall enligt denna policy särskild vikt läggas vid ledaregenskaper och tidigare erfarenheter som chef. Ett brett sökförfarande skall möjliggöra att chefer rekryteras även från näringslivet, kommuner och landsting. En prioriterad fråga i regeringens arbete är att öka andelen kvinnliga myndighetschefer. Målet är att minst hälften av de nya myndighetscheferna inom civil statsförvaltning skall vara kvinnor.

Av bilaga 1 framgår att av sammanlagt 69 utnämnda myndighetschefer sedan december 1999 var 22 kvinnor, dvs. 32 %. De senaste årens utnämningar av myndighetschefer har, jämfört med andelen kvinnor av totala antalet myndighetschefer (29 %), därmed inneburit en ökning av andelen kvinnor. Huvuddelen av myndighetscheferna kommer från annan statlig anställning (48 från statlig chefsanställning och 10 från politisk anställning/verksamhet). 10 % kommer direkt från en anställning inom näringslivet och 6 % har kommunal bakgrund.

Regeringens strävan att skapa rörlighet bland myndighetscheferna har också har uppnåtts i stor utsträckning. Av de totalt 69 nyutnämnda

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Rosenbad 4
Telefonnummer 08-405 10 00
Telefax 08-20 27 34
E-post: registrator@justice.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Justice; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

myndighetscheferna har 20 % tidigare innehaft en anställning som generaldirektör eller motsvarande på en annan myndighet.

Hans-Eric Holmqvist

Bilaga 1

Förteckning över regeringens tillsättningar av myndighetschefer sedan december 1999.

2002-02-18

Kön	S:a	Ant F	Beslut	Nuv F	t.o.m.	Chef	Myndighet och dep	Tidigare befattningar
			1999-10-28	2000-01-01	2005-12-31	Melin, Judith, GD	Statens kärnkraftsinspektion, M	Dep.råd på M
			1999-12-16	2000-01-01	2005-12-31	Palmkvist von Bahr, Gunilla, Rektor	Kungl. musikhögskolan i Sthlm, U	kammarmusiker
			2000-01-13	2000-03-01	2006-02-28	Jönsson, Lena, GD	Lotterlinspektionen, Fi	Statssekreterare på Fö
			2000-02-24	2000-07-01	2006-06-30	Bylund, Ann-Christin, Rektor	Sveriges lantbruksuniversitet, Jo	Prof vid SLU
			2000-03-09	2000-08-01	2006-07-31	Lindell, Karin, GD	Konsumentverket, Ju	Chef Allmänna reklamationsnämnden
			2000-04-27	2000-06-01	2006-05-31	Salomonson, Christina, GD	Statens räddningsverk, Fö	Depråd på Födep
			2000-05-25	2000-09-01	2006-08-31	Nordling, Lotty, Ordf.	Allmänna reklamationsnämnden, Ju	Rättschef UD
			2000-09-14	2000-10-01	2006-09-30	Starup, Helena, GD	Statens institut för särskilt utbildningsstöd, S	Proj.ledare Socialstyrelsen, f.d. dep.råd på S
			2000-12-07	2001-01-01	2006-12-31	Qvarfort, Anne-Marie, GD	Svenska ESF-Rådet, N	Direktör på samma myndighet sedan 1 jan 2000
			2000-12-14	2001-02-19	2007-02-18	Nyberg, Lena, BO	Barnombudsmannen, S	Statssekr på Kulturdepartementet
			2001-01-15	2002-03-01	2008-02-29	Wärnersson, Ingegerd, Landshövd.	Länsstyrelsen i Blekinge län, Fi	Skolminister U-dep (s)
			2001-01-25	2001-03-01	2007-02-28	Hellsvik, Gun, GD	Patent- och registreringsverket, N	F.d. justitieminister, riksdagsledamot (m)
			2001-04-26	2001-06-01	2007-05-31	Rennerstedt, Kristina, GD	Statens kulturråd, Ku	Statssekr på Ju
			2001-05-17	2001-10-01	2007-09-30	Eriksson, Sonja, GD	Kvalificerad yrkesutbildning i Hässleholm, U	Skolchef Räddningsverkets skola, f.d. rektor
			2001-06-20	2001-09-01	2007-08-31	Forsberg, Ethel, GD	Kemikalieinspektionen, M	Miljöchef Sthlms stad
			2001-10-25	2001-11-01	2007-10-31	Axelsson, Lise-Lotte, Rektor	Operahögskolan i Sthlm, U	Prorektor Operahögskolan
			2001-11-08	2002-01-01	2005-01-31	Färm, Gunnel, GD	Elsäkerhetsverket, N	GD Rådet för arbetslivsforskning t.o.m. 2000
			2001-11-22	2002-01-01	2007-12-31	Mikaelsson, Maggi, Landshövd.	Länsstyrelsen i Jämtlands län, Fi	Rdl (v)
			2001-11-22	2002-01-01	2007-12-31	Ågren, Maria, GD	Statens geotekniska institut, M	avd.chef och stfd GD på SMHI
			2001-12-06	2002-01-07	2007-12-31	Svenaeus, Lena, GD	Statens haverikommission, N	JämO
			2001-12-13	2002-03-01	2006-01-31	Hallman, Christina, Museich.	Naturhistoriska riksmuseet, Ku	GD Riksutställningar
			2002-01-30	2002-07-01	2006-11-30	Dahlberg, Ingrid, Landshövd.	Länsstyrelsen i Dalarnas län, Fi	Chef för Dramaten
			1999-11-18	2000-01-01	2005-12-31	Ljung, Lars, GD	Sveriges geologiska undersökning, N	GD Elsäkerhetsverket
			1999-12-02	2000-02-01	2006-01-31	Karlström, Urban, GD	Statens väg- och transportforskningsinstitut, N	GD på Kommunikationsforskningsberedningen
			1999-12-16	2000-01-01	2005-12-31	Allerstrand, Sven, GD	Statens ljud- och bildarkiv, U	Kommittésekr. Direktör på myndigheten sedan 1987-1999
			1999-12-16	2000-01-16	2006-01-16	Carlgren, Andreas, GD	Integrationsverket, N	förste vice parti- ordf C
			2000-01-20	2000-04-15	2006-04-14	Svegfors, Mats, Landshövd.	Länsstyrelsen i Västmanlands län, Fi	Chefredaktör Svd
			2000-03-09	2000-06-01	2006-05-31	Larsson, Gerhard, Landshövd.	Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Fi	koncernchef Samhall
			2000-03-23	2000-04-01	2001-10-31	Andersson, Jörgen,	Elsäkerhetsverket, N	f.d. statsråd Inrikesdep - Nu GD i N-dep
			2000-03-23	2000-09-01	2006-08-31	Borgström, Claes, JämO	Jämställdhetsombudsmannen, N	Advokat
			2000-04-04	2000-07-01	2003-12-31	Hederstedt, Johan, ÖB	Försvarsmakten, Fö	Födep
			2000-04-27	2000-05-15	2006-05-14	Rosén, Björn, GD	Radio- och TV-verket, Ku	Kansliråd Ku, sedan juli 97 ÖD på Radio- och TV-verket
			2000-06-21	2000-07-01	2006-06-30	Bååth, Greger, GD	Specialskolemyndigheten, U	Rektor vid Birgittaskolan och Ekeskolan Örebro
			2000-07-06	2000-09-11	2006-09-10	Wijkander, Keith, Överintendent	Statens sjöhistoriska museer, Ku	Överantikvarie på Riksantikvarieämbetet
			2000-08-10	2000-09-01	2004-12-31	Lindström, Anders, GD	Medlingsinstitutet, N	GD för Sjöfartsverket
			2000-08-17	2000-10-01	2004-12-31	Danielsson, Jan, GD	Säkerhetspolisen, Ju	Överåklagare vid Sthlms åklagardistrikt
			2000-08-24	2001-01-01	2003-06-30	Anderberg, Bengt, GD	Totalförsvarets forskningsinstitut, Fö	GD på FOA
			2000-09-28	2000-11-01	2006-10-31	Eriksson, Anders, GD	Kammarkollegiet, Ju	GD Säkerhetspolisen
			2000-09-28	2001-01-01	2006-12-31	Eriksson, Per-Ola, GD	Verket för näringslivsutveckling, N	GD för NUTEK
			2000-09-28	2001-01-01	2006-12-31	Oming, Pär, GD	Vetenskapsrådet, U	Professor -Lunds universitet och chef för Teknikvetenskap
			2000-09-28	2001-01-01	2006-12-31	Eriksson, Per, GD	VINNOVA Verket för innovationssystem, N	rektor vid högskolan i Karlskrona/Ronneby

Kön	S:a Ant F	Beslut	Nuv F	Lo.m.	Chef	Myndighet och dep	Tidigare befattningar
		2000-10-05	2001-01-15	2007-01-14	Norrby, Ragnar, GD	Smittskyddsinstitutet, S	Professor vid Lunds universitet
		2000-11-16	2001-01-01	2006-12-31	Öberg, Sture, GD	Institutet för tillväxtpolitiska studier, N	Professor Uppsala universitet
		2000-11-23	2000-12-01	2008-11-30	Enmark, Romulo, Rektor	Högskolan i Halmstad, U	Prorektor Högskolan Borås
		2000-11-30	2001-01-01	2006-12-31	Irandoust, Said, Rektor	Högskolan i Borås, U	vice rektor grundutbildning Chalmers
		2000-12-07	2001-03-01	2007-02-28	Andersson, Lorentz, Landshövd.	Länsstyrelsen i Västerbottens län, FI	Kommunstyrelsens ordförande Skellefteå (s)
		2000-12-07	2001-08-01	2007-07-31	Lysander, Per, Rektor	Dramatiska institutet, U	Professor vid Dramatiska institutet
		2000-12-14	2001-07-15	2007-07-14	Skogö, Ingemar, GD	Vägverket, N	GD för Luftfartsverket
		2001-02-22	2001-08-01	2007-07-31	Rekke, Lars, GD	Luftfartsverket, N	statssekr på Näringsdep
		2001-03-22	2001-05-01	2005-10-31	Strandell, Hans, Direktör	Överklagandenämnden för studiestöd, U	depråd U-dep
		2001-03-29	2001-07-01	2007-06-30	Svensson, Leif, Rektor	Högskolan i Gävle, U	Vicerektor Lunds Tekniska högskola
		2001-04-11	2001-07-01	2007-06-30	Rocksén, Jan, GD	Specialpedagogiska institutet, U	chef barn- och utb.förvaltn. i Örnsköldsvik
		2001-04-26	2002-01-01	2006-12-31	Hellström, Mats, Landshövd.	Länsstyrelsen i Stockholms län, FI	Ambassadör i Berlin, f.d. statsråd
		2001-05-10	2002-01-01	2007-12-31	Jansson, Olle, Rektor	Teaterhögskolan i Stockholm, U	Prorektor vid Teaterhögskolan
		2001-05-31	2001-07-01	2007-06-30	Persson, Hans-Inge, GD	Nationellt centrum för flexibelt lärande, U	Näringslivschef i Hässleholm
		2001-06-07	2001-07-01	2007-06-30	Larsson, Leif, Rektor	Högskolan i Skövde, U	Adj. professor vid Linköpings univ., programchef forskarsk
		2001-06-14	2001-07-01	2007-06-30	Fallenius, Christer, Ordf.	Marknadsdomstolen, Ju	rättschef Konkurrensverket
		2001-06-20	2001-07-01	2002-12-31	Brummer, Hans Henrik, Överintendent	Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemars	tf chef chef Prins Eugens Waldemarsudde
		2001-06-20	2001-11-01	2007-10-31	Nittve, Lars, Överintendent	Moderna museet, Ku	museidirektör Tate Modern i London
		2001-06-28	2001-09-01	2007-08-31	Wide, Lars-Hjalmar, GD	Inspektionen för strategiska produkter, UD	Enhetschef UD
		2001-06-28	2001-10-01		Lambertz, Göran, JK	Justitiekanslern, Ju	Rättschef Judep
		2001-08-09	2001-08-13	2003-01-31	Arvidsson, Eskil, GD	Statens järnvägar, N	Avd-chef SJ
		2001-09-06	2001-09-20	2002-06-30	Törnvall, Peder, GD	Statens pensionsverk, Ju	tidigare GD på SPV 1991-1993. Sikt 1993-99
		2001-10-25	2001-11-01	2004-10-31	Körlof, Björn, GD	Totalförsvarets pliktverk, Fö	GD på Styrelsen för psykologiskt försvar
		2001-11-22	2002-04-01	2005-05-31	Lagrell, Lars-Åke, Landshövd.	Länsstyrelsen i Kronobergs län, FI	Ordf. i Sv. Fotbollsförbundet
		2001-12-13	2002-03-01	2008-02-29	Ericson, Mats, GD	Nätuniversitetet, U	Prof Kungl Tekniska högskolan, prorektor Mittuniversitetet
		2002-01-15	2002-04-01	2008-03-31	Lindgren, Sven, Landshövd.	Länsstyrelsen i Kalmar län, FI	kommunalråd i Linköping (m)
			2000-11-01		Ragnemalm, Hans, Ordf.	Regeringsrätten, Ju	Domare i EG-domstolen
			2001-03-01	2007-02-28	Haikola, Lars, Rektor	Blekinge tekniska högskola, U	Docent

BILAGA A2.18.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 18
Dnr RD 2001/02 : 3165

Till Konstitutionsutskottet.

Utskottet bör granska hur kulturminister Marita Ulvskog utövat statens ägande i bolaget Teracom AB.

I regeringens proposition om digitala TV-sändningar, 1996/97:67, anförde statsrådet Ulvskog att det ekonomiska risktagandet skulle tas av medverkande bolag: "Den föreslagna sändningsverksamheten skall i sin helhet bekostas av medverkande företag." "Såväl staten som de företag som skall svara för det ekonomiska risktagandet får härigenom möjlighet att bilda sig en uppfattning om vilka marknadsmässiga förutsättningar och vilken ekonomisk bärkraft sändningarna har." Beträffande finansieringsformerna anförde utskottet, 1996/97KU17 "Utskottet utgår ifrån att ett sådant eventuellt samarbete inte kommer att innebära att statliga medel används för att subventionera hushållens anskaffning av avkodare."

I handlingar som redovisats vid Teracoms extra bolagsstämma 29/11 2001 framgår att Teracom AB sedan våren 2000 fört omfattande diskussioner med ägaren kulturdepartementet om hur finansieringen av investeringarna i digital TV skall ordnas. Det löstes kortfristigt genom att Teracom fick avyttra sin andel i NSAB vilket tillförde 680 Miljoner kronor. Under 2001 har diskussionerna fortsatt vilket resulterade i att bolaget på den extra stämman begärde 825 Miljoner kronor i kapitaltillskott.

De flesta handlingar rörande Teracom, skrivelser från bolaget, uppdrag till konsulter, konsultrapport, mm, är hemligstämplade. Ett nytt rekord i hemlighetsnoja sattes när till och med dagordningen till den extra bolagsstämman hemligstämplades av departementet. Syftet med hemligstämplarna synes snarast ha varit att hindra information om departementets egen hantering. Att hemligstämpla en dagordning till bolagsstämman synes strida mot offentlighetsprincipen.

Trots hemligstämplarna har information slunkit ut som bekräftar att mycket stora belopp från det helstatliga bolaget gått till subvention av dekodrar. Information har också kommit att departementet tidigt haft kännedom om att Teracom förbrukat så mycket pengar att tillskott av statliga medel blivit nödvändigt. Trots att detta strider mot betydelsen av riksdagsbeslut har riksdagen inte informerats eller givits möjlighet att pröva frågan. När slutligen regeringen föreslog en statlig kreditgaranti till bolaget redovisas inte bolagets ekonomiska ställning i propositionen. Trots mycket stora ekonomiska problem för företaget har departementet reagerat sent och svagt vilket sannolikt leder till kapitalförstöring och skador för såväl bolag som hos staten.

Utskottet bör därför granska statsrådet Ulvskogs utövande av ägandet i bolaget Teracom AB.

Stockholm den 18/1 2002

Ola Karlsson (m)

BILAGA A2.18.2

KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Bertil Wennberg
Kanslichef

SVERIGES RIKSDAG

Stockholm 2002-04-17

Verkställande direktören Jan
Danielsson
Teracom AB
Box 17666
11892 Stockholm

Kulturminister Marita Ulvskogs utövande av ägandet i Teracom AB har anmälts för granskning av konstitutionsutskottet. Konstitutionsutskottet har vid sammanträde den 16 april 2002 beslutat att i detta ärende bereda Er tillfälle att skriftligen besvara följande frågor.

1. Teracom AB har enligt PM den 12 februari 2002 från Kulturdepartementet alltsedan våren 2001 uttryckt ett starkt behov av kapitaltillskott. Hur stor del av behovet av kapitaltillskott beror på åtaganden inom digitalTV-distribution resp. åtaganden inom dotterbolaget Boxer AB?

2. Hur stor är intäkten per kanal idag?

3. Teracoms dotterbolag har sålt och hyrt ut set-topboxar. Priserna vid köp har enligt uppgift varierat från 995 till idag 2 495 kr och har vid vissa kampanjer vart 95 kr. Vilket är skälet för de skilda nivåerna?

4. Varför valde Teracom AB att kalla till extra bolagsstämma med begäran om kapitaltillskott om 1, 3 miljarder trots att man inte tycks ha fått klartecken för kapitaltillskott från ägaren?

5. Finns det en muntlig överenskommelse mellan Teracom AB och kulturdepartementet om att uppnå 98 % täckning i nät 1-4 utan kapitaltillskott eller har Teracom fått direktiv från ägaren att utbyggnaden skall klaras utan kapitaltillskott? När slöts i så fall överenskommelsen eller meddelades direktiven?

6. När och hur informerades Kulturdepartementet om det växande behovet av kapitaltillskott?

7. Har Teracom AB fått direktiv från Kulturdepartementet om att verksamheten i Boxer skall bedrivas så att det inte behövs kapitaltillskott?

SVERIGES RIKSDAG

8. Framförde företrädare för Teracom AB önskemål till Kulturdepartementet om att kallelsen med dagordning till den extra bolagsstämman 2001 skulle hemligstämplas?

9. Gjorde Teracom AB den bedömningen att skador skulle åsamkas bolaget om det blev offentligt att bolagsstämman skulle behandla en begäran om kapitaltillskott på 1, 3 miljarder kr?

Ett svar på denna skrivelse emotses måndagen den 22 april 2002.

Bertil Wennberg

BILAGA A2.18.3

TERACOM

PM
2002-04-22

1 (4)

Jan Danielsson, VD

Riksdagens konstitutionsutskott
Kanslichef Bertil Wennberg
Sveriges Riksdag
100 12 Stockholm

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 23
Dnr 2001/02:300:3165

Svar på Konstitutionsutskottets frågor 2002-04-17

Eftersom tiden inte medger mer så har jag här kortfattat besvarat utskottets frågor.

Fråga 1

Kapitalbehovet beror till största del på åtaganden inom Boxer TV-Access AB och den marknadssatsning som bolaget genomför samt för att kunna utveckla en verksamhet som bidrar till att längre fram kunna klara av en analog avveckling.

Fråga 2

Jag förmodar att frågan avser digital-TV-kanaler. Den normala modellen är en s.k. penetrationsbaserad prissättning med ett fast belopp i botten. Teracom får sålunda betalt utifrån antalet gällande digital-TV-kort. P.g.a. av affärssekretess kan jag inte mer i detalj redovisa avtalen.

Fråga 3

Konsumentpriset för Boxers set top-boxar styrs i hög grad av subventionsgraden. För att främja försäljningen av boxar genomfördes under år 2001 kampanjer med högre

subventionsgrad. Priserna 95 kr och 995 kr var konsumentpriserna vid två kampanjer. Priset om 95 kr tillämpades enbart tillfälligt i de orter som berördes av starten av nya sändare. Priset 2495 kr är det normalpris för köpbox med lägre subventionsgrad som Boxer fastställde hösten 2001 och som fortfarande gäller.

Fråga 4

Teracoms styrelse beslutade den 22 oktober 2001 att kalla till en extra bolagsstämma den 29 november 2001 mot bakgrund av Teracom ekonomiska situation och därav följande behov av kapitaltillskott. För styrelsen var det nödvändigt att i form av extra bolagsstämma formellt påkalla ägarens ställningsstaganden i för Teracom strategiska frågor. Styrelsen hade konstaterat att det för Teracoms framtida utveckling och för att investeringar m.m. inte skulle avstanna helt år 2002 krävdes ett kapitaltillskott till Teracom. Den 28 oktober fastställde styrelsen kallelsen och då beslutades om förslag till nyemission med utgångspunkt från det kapitalbehov fram till år 2010 som styrelsen tidigare presenterat för ägaren. Eftersom det vid tidpunkten för kallelsens fastställande inte förelåg något ställningstagande i kapitalfrågan från ägarens sida hade styrelsen inget annat alternativ än att föreslå ett kapitaltillskott i form av nyemission.

Fråga 5

Nej, det finns varken överenskommelse mellan Teracom och kulturdepartementet eller direktiv från ägaren om att utbyggnaden till 98% befolkningstäckning av nät 1-4 skall ske utan kapitaltillskott.

Fråga 6

Kapitalfrågan började på Teracoms initiativ diskuteras med Kulturdepartementet redan i april 2000 då det från Teracoms sida, med den utveckling och information som då var känd, indikerades ett kapitalbehov på 5-800 MSEK. Kapitalbehovet löstes kortfristigt genom att Teracom under år 2000 avyttrade sitt innehav i Nordiska Satellitaktiebolaget. Denna transaktion

medförde att nettoeffekten efter skatt på det egna kapitalet i moderbolaget blev 490 MSEK och ca 300 MSEK i koncernen. Det visade sig under våren 2001, med ledning av betydligt svagare utveckling än planerat inom Boxer och utökade utbyggnadsplaner, att kapitalbehovet var betydligt högre. Vidare gjordes prognoser längre fram i tiden som också vägde in effekterna av en analog avveckling, vilken medför starka påfrestningar på Teracoms ekonomi. Dessa nya beräkningar presenterades för Kulturdepartementet med början den 5 april 2001. Därefter har en mängd möten hållits med anledning av dessa frågor.

Fråga 7

Nej, Teracom har inte "fått direktiv från Kulturdepartementet om att verksamheten i Boxer skall bedrivas så att det inte behövs kapitaltillskott".

Fråga 8 och Fråga 9

Nej vi ansåg inte att det förelåg något behov av att hemligstämpla kallelsen med dagordning. Däremot begärde vi undan för undan att flertalet av de dokument och rapporter som under hösten insändes till regeringskansliet skulle hemligstämplas med hänvisning till affärshemligheter, i synnerhet gällde det KPMG:s rapport om Teracom.

Jag anser att hela Teracomkoncernen lidigt skada av att KPMG:s rapport läckt ut och att den flitigt citerats.

Jag vill till Riksdagens konstitutionsutskott passa på att påtala att även de onyanserade och felaktiga uttalanden om Teracoms ekonomi som förekommit i den politiska debatten har skadat företagets anseende och har även försvårat företagets affärer. Tyvärr måste jag konstatera att även ledamöter från Riksdagen har deltagit i denna desinformation om Teracoms ekonomi.

Riksdagen är Teracom AB:s yttersta ägare och därmed får Riksdagens ledamöter en roll som ägarrepresentanter. Med tanke på att Teracom befinner sig på en konkurrensutsatt marknad är det av vikt att alla de som i någon form representerar ägaren anlägger ett ägarperspektiv i sina kommentarer dvs att de i den

politiska debatten tänker på att inte skada företaget. Även om Teracom är ett helstatligt bolag och därför på ägarsidan är helt beroende av politiska beslut och politisk debatt kan man fundera över vad som skulle hända om privata ägare eller investmentbolag skulle uttala sig om sina bolag på det sätt som förekommit om Teracom.

Jan Danielsson

BILAGA A2.18.4

REGERINGSKANSLIET

2002-02-14 SB2002/1126

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 14
Dnr KU 2001/02 : 3165

KU:s granskningsärende 2001/02:24

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Kulturdepartementet upprättad promemoria.

Expeditions- och rättschefen Martin Holmgren, tel. 405 3545, är Regeringskansliets kontaktperson i ärendet.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-12

Kulturdepartementet

SB

Enheten för mediefrågor
Departementssekreterare
Jerker Stattin
Telefon 08-405 19 99
Mobil 070-688 24 56
Telefax 08-21 07 23
E-post jerker.stattin@culture.ministry.se

Svar på frågor från KU till Regeringskansliet om Teracom AB

När fick Kulturdepartementet kännedom om att ett tillskott av statliga medel till Teracom skulle bli nödvändigt för 2002?

I början av april 2001 bjöd Teracom AB (Teracom) in företrädare för Kulturdepartementet för att diskutera bolagets framtid och kapitalisering. Vid mötet presenterade företaget sin vision om hur företaget och den övriga marknaden skulle kunna komma att utvecklas på lång och på kort sikt. Vid mötet föredrogs ett antal olika scenarier för utvecklingen av verksamheten att sända radio och TV, såväl analogt som digitalt. Företrädarna för Teracom förevisade bl.a. prognoser för investeringar och kapitalbehov i de olika scenarierna samt resultatutveckling.

Genom Teracoms initiativ till ett möte om framtiden inleddes en dialog mellan företaget och departementet. Företrädare från båda hållen hade under våren och försommaren kontakt vid ett flertal tillfällen för att diskutera de olika alternativen och möjliga lösningar. Vid dessa tillfällen framförde visserligen Teracom att bolaget önskade någon form av kapitaltillskott från ägaren, men någon akut situation förelåg inte.

I mitten på augusti 2001 träffades parterna ytterligare en gång. Vid detta tillfälle framfördes ett tydligare krav om kapitaltillskott till företaget, varvid också ett antal olika lösningar nämndes. Bolaget ansåg nu att om inte kapital tillfördes bolaget inom det närmaste halvåret skulle bolaget bli nödgat att vidta kraftiga åtgärder som t.ex. i värsta fall skulle kunna leda till personalminskningar.

Kulturdepartementet beslutade efter detta att anlita en konsult för att få en objektiv bedömning av den finansiella situationen i Teracom-koncernen och vägledning i sitt ställningstagande till det framställda önskemålet om kapitaltillskott. Konsultfirman KPMG anlitades under september och den färdigställda rapporten lämnades till Kulturdepartementet i slutet av oktober 2001.

Företrädare för Kulturdepartementet diskuterade vid olika tillfällen med företagets styrelseordförande och VD lämpliga åtgärder för företaget att vidta i syfte att förbättra bolagets ekonomiska situation.

Teracom kallade därefter till extra bolagsstämma den 29 november 2001 på vilken styrelsen föreslog att ett beslut om nyemission skulle fattas. I praktiken innebar förslaget att bolaget skulle tillföras omkring 1,3 miljarder kronor i kapitaltillskott. Regeringen valde att istället lägga fram en proposition (2001/02:76) om en kreditgaranti för bolaget samt att vid bolagsstämman framställa tillägg till tidigare givna ägardirektiv.

Vilken betydelse för behovet av kapitaltillskott har distributionen av dekodrar haft?

Som framgår av konstitutionsutskottets promemoria daterad den 22 januari 2002 är Teracom den största delägaren av Boxer TV-Access AB (Boxer). Detta bolag har haft som affärsidé att bl.a. hyra ut s.k. set-top-boxar till ett reducerat pris mot att kunderna istället tecknar ett abonnemang för ett visst programutbud och viss tid. Utskottets granskning våren 2000 av frågan om statliga medel använts i denna finansieringslösning gav vid handen att verksamheten var baserad på rent affärsmässiga överväganden med utgångspunkt i att kostnaderna kommer att återbetala sig inom rimlig tid. Någon subvention av avkodarna genom statliga medel ansågs det därför inte vara fråga om. Sedermera har det visat sig att Boxers affärsverksamhet inte har utvecklats lika gynnsamt som företaget hade räknat med. Detta har inneburit att företaget går med förlust och att de nuvarande ägarna, Teracom och Skandia Media Invest, delvis har fått tillskjuta företaget kapital.

Ovan har nämnts att Teracoms begäran om ett kapitaltillskott bygger på ett antal olika scenarier i bolagets utveckling. Förutom utbyggnaden av det marksända digital-TV-nätet innebär några av dessa scenarier också kapitalkrävande investeringar, bl.a. inom telekommunikation. Teracoms huvudsakliga syfte med att begära ett kapitaltillskott från ägaren är att bolaget gärna vill hålla soliditeten i bolaget på en viss nivå dels för att det är ett krav enligt bolagets mycket förmånliga kreditavtal, dels för att bolaget därigenom kan öka sin lånekapacitet. Detta skulle i sin tur medföra att bolaget kan stärka den för närvarande ansträngda ekonomiska situationen, men också att bolaget skulle kunna realisera sina investeringsplaner fullt ut. Distributionen av dekodrar har i denna mening haft en viss betydelse för Teracoms framställan om ett kapitaltillskott på den extra bolagsstämman. Som framgått ovan valde regeringen emellertid att istället lägga fram en proposition om en kreditgaranti samt framställa tillägg till de tidigare givna ägardirektiven.

Det bör i detta sammanhang nämnas att företrädare för Kulturdepartementet vid nämnda dialoger med Teracom fört fram ståndpunkten att bolaget inte bör understödja sådan verksamhet som inte kan bära sina egna kostnader. Vid den extra bolagsstämman angav därför ägarrepresentanten, genom tillägg till ägardirektiven, att Teracom borde initiera en omorganisation av verksamheten med uthyrning och försäljning av digital-TV-boxar och försäljning av programabonnemang. Omorganisationen bör ta sikte på en sammanslagning, helt eller delvis, av bolagen Boxer och Senda AB samt leda till en minskad ägarandel för Teracom.

Boxer meddelade i ett pressmeddelande den 9 januari 2002 att bolaget ändrat sin organisation och affärsinriktning, varvid företaget kommer att spara ca 50 miljoner kronor. Detta skall ske genom minskade lönekostnader samt att distributionskostnaderna och den kapitalbindning som distributionen hittills medfört nu kommer att upphöra.

Av vilket skäl har Teracoms ekonomiska ställning inte närmare redovisats i proposition 2001/02:76?

Teracoms verksamhet kan förenklat sägas vara uppdelad i två delar. Den ena delen innebär utsändning av analog radio och TV och den är inte konkurrensutsatt, eftersom SVT, SR, UR och TV4 enligt sändningsvillkoren är skyldiga att använda sig av Teracom för dessa utsändningar. Den andra delen av verksamheten, som bl.a. innebär utsändning av marksänd digital-TV, faller under den konkurrensutsatta verksamheten i bolaget. Konkurrenterna i sammanhanget utgörs främst av operatörer och distributörer av satellit- och kabelsändningar.

Mot bakgrund av att huvuddelen av underlagen om Teracoms ekonomiska ställning avser affärs- och driftsförhållanden inom den konkurrensutsatta verksamheten, har Kulturdepartementet bedömt att bestämmelsen i 6 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) är tillämplig för ett flertal handlingar. Bestämmelsen anger bl.a. att sekretess gäller hos myndighet för uppgifter om affärs- eller driftförhållanden hos bolag, vari det allmänna genom myndigheten utövar ett bestämmande inflytande om det kan antas att en konkurrent gynnas på bolagets bekostnad.

Vid färdigställandet av propositionen gjordes bedömningen att de närmare affärs- eller driftförhållandena och den ekonomiska ställningen hos bolaget inte kunde redovisas i propositionen och att detta inte heller var nödvändigt för att kunna ställning till regeringens förslag. När senare kanslierna vid Finans- och Kulturutskottet framställde önskemål om att ta del av vissa sekretessbelagda handlingar, lämnades dessa skyndsamt över till riksdagen. Därtill anordnade kulturutskottet den 29 januari 2002 en utfrågning av företrädare från Regeringskansliet.

Finns en handling med dagordning för Teracoms extra bolagsstämma i Regeringskansliet? Har den i så fall sekretessbelagts och då på vilken grund?

Som tidigare nämnt kallade Teracom den 16 november 2001 till extra bolagsstämma den 29 november, och bifogade med kallelsen dagordningen (dnr. Ku2001/2651/Me). Av denna framgick att Teracom önskade en nyemission som praktiskt sett innebar ett kapitaltillskott om 1,3 miljarder kronor. Kallelsen jämte dagordningen begärdes utlämnad den 19 november 2001. Vid tillfället var det inte allmänt känt att Teracom önskade ett kapitaltillskott från ägaren. Under hänvisning till 6 kap. 1 § sekretesslagen gjordes därför bedömningen att ett utlämnande av dagordningen i sin helhet kunde leda till att konkurrenter skulle kunna gynnas på bolagets bekostnad om denna uppgift lämnades ut. När dagordningen på nytt begärdes utlämnad den 21 november 2001 prövades också sekretessfrågan på nytt. Förutsättningarna hade då förändrats varför en annan skadebedömning gjordes och den fullständiga dagordningen kunde lämnas ut.

BILAGA A2.18.5

REGERINGSKANSLIET

2002-04-26 Ku2002/1041/R

Kulturdepartementet
Kulturministern

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 26
Dnr 2001/02 : 3165

I samband med Konstitutionsutskottets utfrågning av mig tisdagen den 23 april 2002 ställdes frågor bl.a. om vad digital-TV-satsningen har kostat skattebetalarna. Jag lovade att återkomma med dessa uppgifter till utskottet.

Jag kan börja med att konstatera att staten inte har använt några skattemedel eller andra statsbudgetmedel för marksänd digital-TV. Vare sig Teracom AB (Teracom) eller dess dotterbolag Boxer TV-Access AB (Boxer) eller Senda AB (Senda) har tillförts några som helst medel från staten.

Grundförutsättningen för Teracoms verksamhet angavs i regeringens proposition 1991/92:140. Då beslutades att den tidigare verksamheten inom Televerket Rundradio skulle överföras till ett nytt bolag. Kortfattat och något förenklat kan sägas att det s.k. rundradiokontot finansierade den infrastruktur i form av sändarnät som Televerket använde, både vad avser investeringar och drift av näten. När infrastrukturen vid bolagsbildningen skulle överföras till Teracom ansåg regeringen att rundradiokontot borde kompenseras för de tidigare gjorda investeringarna, mot bakgrund av att det nya bolaget skulle ta betalt för sina utsändningstjänster. De direktavskrivna investeringarna värderades till totalt 1 347 miljoner kronor.

Av detta samlade värde avsattes 300 miljoner kronor som det nya bolagets egna kapital. För att kompensera rundradiokontot för de dittills gjorda direktavskrivna investeringarna bestämdes att det resterande beloppet, 1 047 miljoner kronor, skulle återbetalas till rundradiokontot. En avbetalningsplan bestämdes, enligt vilken Teracom årligen skulle överföra 213,6 miljoner kronor till rundradiokontot under perioden 1993-2000. Teracom gjorde den sista betalningen i mars 2000.

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-21 68 13
E-post: registrator@culture.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Culture; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 114 61 LOENDEP S

Vad beträffar bolagets satsning på marksänd digital-TV har Teracom hittills investerat 1,3 miljarder kronor på utbyggnaden av de fyra första näten till 90 procents befolkningstäckning och det femte nätet till 50 procents befolkningstäckning. Bolaget har finansierat dessa investeringar huvudsakligen genom externa krediter på den öppna finansmarknaden samt med den realisationsvinst bolaget gjorde efter försäljningen av sina aktier i Nordiska Satellitaktiebolaget AB (NSAB) sommaren 2000.

Som jag nämnde vid utfrågningen bereds för närvarande remissvaren på Digital-TV-kommitténs betänkande inom Regeringskansliet. Regeringen förbereder också en proposition om den marksända digital-TV:ns framtid. De närmare förutsättningarna, inklusive de ekonomiska, kommer då att redovisas för riksdagen.

I samband med att riksdagen fattade beslut om att bemyndiga regeringen att utfärda en kreditgaranti till Teracom tillkännagavs också att regeringen bör återkomma till riksdagen med en analys av Teracoms ekonomiska utveckling samt redovisa företagets finansiella ställning och långsiktiga finansieringsbehov. Detta kommer regeringen också att göra i samband med den ovan nämnda propositionen.

En annan fråga, som jag uppfattat att utskottet ville få besvarad, är hur mycket pengar Sveriges Television AB (SVT) har fått för sina digitala satsningar. Svaret är att bolaget, under den förra tillståndsperioden och genom särskilda beslut av regeringen, erhöll sammanlagt 270 miljoner kronor i extra medelstilldelning ur rundradiokontot för satsningar på bl.a. ny distributionsteknik, vidareutveckling av programformer samt start av nya programkanaler.

Stockholm den 26 april 2002

Marita Ulvskog

BILAGA A3.1.1

Moderaterna

Riksdagskansliet 2001-10-19 1 (1)

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -10- 19
Dnr KU 2001/02 :833

Stockholm 2001-10-19

Till Riksdagens Konstitutionsutskott.

Jag ber härmed för Konstitutionsutskottets granskning att få anmäla utbildningsminister Thomas Östros för hans ansvar när det gäller Centrala Studiestödsnämndens (CSN) förutsättningar att genomföra sina uppgifter i enlighet med myndighetens regleringsbrev och instruktion.

CSN har under de senaste åren, genom diverse förändringar som utbildningsdepartementet drivit igenom, fått utökade uppgifter samtidigt som antalet studerande i Sverige har ökat kraftigt, bl a till följd av kunskapslyftet, men också genom att ett nytt studeistödssystem började gälla i somras. På kort tid har flera nya återbetalningssystem införts.

Ökningen av arbetsuppgifterna har inte motsvarats av utökade anslag. I stället har den del av verksamheten som skall finansieras med avgifter utökats. I detta sammanhang förtjänar att påpekas att hälften av avgifterna är påminnelseavgifter.

En av CSN:s uppgifter är att bidra till måluppfyllelsen att studiestödet skall ha en utjämnande verkan mellan individer och grupper i befolkningen och därmed bidra till ökad social rättvisa genom att myndighetens beviljnings- och återbetalningsverksamhet i enlighet med riksdagens beslut. Det sätt på vilket myndigheten fungerar i dag uppfyller inte de kriterier som ställs upp för myndigheten.

Vid varje terminsstart tvingas ett antal studenter leva på sina sparpengar eller låna av sina föräldrar till följd av CSN:s långa handläggningstider. Många klarar inte av att betala sin hyra och har inte pengar till mat. Handläggningstider på två månader är ingen ovanlighet. Till detta kommer problemet med svårigheten att komma i kontakt med handläggarna på myndigheten. I dag har CSN telefontid under endast några timmar per dag. Enligt uppgift är handläggningstiden för mailsvar ungefär fem veckor. När det uppstår problem med en ansökan om studiemedel är det således nästintill omöjligt att komma i kontakt med handläggaren på myndigheten för att reda ut eventuella problem. Detta är oacceptabelt.

Utbildningsminister Thomas Östros hävdar att CSN har givits de arbetsvillkor som krävs för att myndigheten skall kunna fungera väl. Vi finner det långt ifrån klarlagt att så är fallet. Under alla omständigheter kan regeringen svårligen undandra sig ansvaret för att myndighetsutövning – i detta fallet studiemedelshanteringen – kan skötas i enlighet med riksdagens beslut.

Konstitutionsutskottet bör granska utbildningsministerns ansvar för CSN:s oacceptabla hantering av studiemedelsfrågorna.

Tomas Högström

Östros version 2.doc/K L 2001

BILAGA A3.1.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-01 SB2001/11307

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 01
Dnr 2001/02 : 835

KU:s granskningsärende 2001/02:10

Som svar på KU:s skrivelse den 12 december 2001 översänds en inom Utbildningsdepartementet upprättad promemoria.

Expeditions- och rättschefen Gudmund Toijer, tel. 405 4671, är Regeringskansliets kontaktman i ärendet.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-01-25 SB2001/11307

Utbildningsdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Gudmund Toijer

Statsrådsberedningen

Rättschefen Per Virdesten

Konstitutionsutskottets granskning 2001/02:25 ärende 10 – Utbildningsminister Thomas Östros ansvar för Centrala studiestödsnämndens förutsättningar att genomföra sina uppgifter

Statsrådsberedningen har den 17 december 2001 begärt underlag för svar till konstitutionsutskottet i ett granskningsärende som gäller utbildningsminister Thomas Östros ansvar för Centrala studiestödsnämndens (CSN) förutsättningar att genomföra sina uppgifter. Utbildningsdepartementet får lämna följande underlag med anledning av de frågor som utskottet har framställt.

Hösten 1990 utsåg regeringen en kommitté – Kronorna bland verken – som skulle ta fram exempel på väl skötta och väl fungerande myndigheter. År 1991 fick Centrala studiestödsnämnden utmärkelsen att vara en sådan myndighet. Sedan 1997 har CSN periodvis haft problem att nå uppsatta mål vad gäller handläggningstider och tillgänglighet. Det är dock viktigt att understryka att skälen till myndighetens svårigheter varierat under dessa fem år. Stora förändringar har skett i studiestödet och i vuxenstudiestöden, bl.a. genom den särskilda vuxenutbildningssatsningen har antalet ansökningar blivit betydligt fler och kundkretsens sammansättning har förändrats.

CSN har under lång tid satsat på avancerade datatekniska lösningar för att möta kraven på service och effektiv handläggning. Myndigheten har ofta befunnit sig i utvecklingens framkant. De komplicerade datatekniska lösningar som myndigheten satsat på – inte minst för att kunna hantera de mycket stora ärendevolymer som tillväxten i högskolan och av vuxenutbildningen skapat – kom att ställas inför stora krav bl.a. i samband med millennieskiftet. Med det reformerade studiestödssystem som trädde i kraft 1 juli 2001 ställdes ytterligare krav på myndigheten. Övergångsbestämmelser för att öka flexibiliteten och individanpassningen leder dock till höga krav på information och till individuella bedömningar från handläggarnas sida.

Regeringen har mött CSN:s behov bl.a. genom att tillföra myndigheten ökade resurser. Sammantaget har myndigheten tillförts 245 miljoner kr

sedan 1997. Förutom ökade resurser har regeringen bidragit till att ett Kundcenter i Kiruna har kunnat inrättas. Det har redan visat sig leda till betydande förbättringar vad gäller telefontillgängligheten.

Med de senaste årens olika insatser har möjligheterna ökat för en mer positiv utveckling för myndigheten, men framför allt för dem som är kunder i det svenska studiestödssystemet.

Det reformerade studiestödssystemet kommer att på sikt att innebära ett mer lättöverskådligt och lättadministrerat system. Regeringens satsningar, inte minst vad gäller ökade resurser bedöms, utifrån vad som idag är känt, vara tillräckliga. För myndigheten handlar det i fortsättningen snarare om förändrade arbetssätt med nya organisatoriska lösningar.

1.
Under en följd av år har redovisats att CSN har problem med handläggningstider och tillgänglighet och kritik har framförts från skilda håll. Hur har frågan prioriterats i Utbildningsdepartementet?

Frågan om Centrala studiestödsnämndens (CSN) handläggningstider och tillgänglighet har en mycket hög prioritet inom Utbildningsdepartementet, något som Thomas Östros vid återkommande tillfällen har framhållit i sina svar på interpellationer och frågor från riksdagsledamöter.

Bland annat har följande åtgärder vidtagits av utbildningsministern eller regeringen på förslag av utbildningsministern under den senaste mandatperioden.

- Ny verksledning tillsattes den 1 januari 1999.
- Departementet omorganiserades den 1 januari 1999. En särskild enhet inrättades med samlat ansvar för hela studiestödsområdet.
- En särskild arbetsgrupp tillsattes under 2000 med uppgift att se över finansieringen av CSN:s verksamhet.
- Ett reformerat sammanhållet studiestödssystem trädde i kraft den 1 juli 2001 i syfte bl.a. att göra det möjligt att förenkla administrationen av studiestödet.
- I syfte att förstärka studenternas rättssäkerhet inom ramen för det reformerade studiestödssystemet inrättades den 1 maj 2001 Överklagandenämnden för studiestöd.
- Inom CSN:s organisation inrättades ett kundcenter med lokalisering i Kiruna i syfte att förbättra telefontillgängligheten. Kundcentrets verksamhet påbörjades den 1 november 2001.

Hur och i vilken utsträckning har det förekommit kontakter – formella och informella – mellan Utbildningsdepartementet och CSN?

Förutom de formella kontakter mellan departementsledningen och myndighetschefen i den s.k. myndighetsdialogen förekommer löpande kontakter mellan tjänstemän på olika nivåer. Generaldirektören besöker departementet vid regelbundna tillfällen.

I vilken utsträckning har CSN:s önskemål tillgodosetts?

CSN:s önskemål har i huvudsak kretsat kring finansieringen och utformningen av regelsystemen.

När det gäller förslag om *höjda anslag* har CSN under hela 1990-talet, men särskilt de senaste åren, fått ökade resurser både i form av ökade anslag och möjlighet att finansiera delar av verksamheten med avgiftsintäkter. CSN har sedan 1997 tillförts ökade resurser motsvarande ca 245 miljoner kronor. År 2000 tillförde regeringen CSN 100 miljoner kronor. För treårsperioden 2001 – 2003 görs en satsning om 70 miljoner kronor på ett särskilt kundcenter i Kiruna.

Önskemål om ytterligare resursförstärkningar har fått vägas mot andra prioriterade områden. CSN:s önskemål har därför inte i alla delar kunnat tillgodoses. De prioriteringar som är nödvändiga har i de flesta fall gjorts efter samråd med myndighetsledningen.

De krav som CSN ställt vad gäller *regelutformningen* har framför allt inriktat sig mot förenklingar i syfte att underlätta maskinell/automatisk handläggning. Inte minst är bakgrunden till detta kundernas (i denna grupp ingår flera undergrupper; sökande, studerande/studenter, bidragstagare, låntagare, återbetalare m.fl.) krav på snabb handläggning av väldiga volymer under kort tid. En förenkling av beslutsrutinerna och mer standardiserade bedömningar gör det naturligtvis lättare att effektivisera och påskynda handläggningen. Det reformerade, sammanhållna studiestödssystemet öppnar goda möjligheter för rationella lösningar.

Samtidigt står det klart att förenklingen av regelverket inte får drivas så långt att systemet blir stelt eller typiskt sett kan leda till ett slutresultat som framstår som oskäligt i det enskilda fallet. Det kommer därför alltid att behövas särskilda regler för vissa grupper eller situationer. Inte heller kan beslutsfattandet schabloniseras i sådan utsträckning att den enskilda sökandens krav på rättssäkerhet blir eftersatt. Ett alltför förenklat regelverk skulle kunna leda till att kunder behandlas alltför schablonmässigt. CSN:s beslutsfattande kommer därför många gånger att innehålla ett moment av bedömning. En del av den kritik som framförts mot CSN är att man är *alltför* regelstyrd och inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till individens särskilda situation.

Vad är skälen till att bristerna inte undanröjts?

Frågan om handläggningstiderna hänger intimt samman med efterfrågan på telefontjänster. I syfte att förbättra telefontillgängligheten tilldelade regeringen CSN extra resurser i samband med budgetpropositionen 2001 för att inrätta ett s.k. servicecenter i Kiruna. Den statistik som hittills inkommit visar att telefontillgängligheten förbättrats betydligt sedan kundcentret inrättades. CSN har i regleringsbrevet för 2002 fått i uppdrag att redovisa vilka effekter inrättandet av kundcentret inneburit både för telefontillgängligheten och handläggningstiderna.

Ett av huvudskälen till att problemen med handläggningstiderna till stor del kvarstår, är att arbetsbelastningen är koncentrerad till två toppar per år. Dessa beror i sin tur huvudsakligen på terminsindelningen, eftersom studiestöd vanligtvis sökes inför terminsstarten. De strukturella delarna av problemet har alltså visat sig ha betydelse. Emellertid är detta en fråga som CSN har arbetat hårt med de senaste åren. Ett större inslag av automatisering i handläggningen skulle öka möjligheterna för att klara handläggningstiderna även i samband med ojämn arbetsbelastning. Avsikten med det reformerade studiestödssystemet var bl.a. att ett mer lättöverskådligt och sammanhållet regelverk skulle underlätta den administrativa hanteringen. Några effekter har ännu inte kunnat avläsas eftersom det reformerade studiestödet endast varit i kraft sedan den 1 juli 2001. På sikt, när äldre studiestöd, t.ex. Särskilt vuxenstudiestöd (SVUX) och Särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (SVUXA) fullständigt fasats ut bör en ökad maskinell administrativ hantering kunna ske, till gagn för en snabbare handläggning.

Likaså skulle en övergång till treterminssystem påverka den strukturellt ojämna arbetsbelastningen i mer gynnsam riktning.

2.
Kunskapslyftet har framhållits som en av orsakerna till de problem som finns vid CSN. Vilka åtgärder vidtogs från regeringens och Utbildningsdepartementets sida inför införandet av Kunskapslyftet för att säkra att CSN hade tillräckliga resurser och kompetens och en ändamålsenlig organisation för att klara den nya uppgiften?

Den särskilda satsningen på vuxenutbildning och den nya formen av studiestöd skall ses i ljuset av arbetsmarknadssituationen under mitten av 90-talet. Det var en särskild satsning i det då rådande läget.

Eftersom den särskilda vuxenutbildningssatsningen infördes hösten 1997 måste man gå tillbaka till 1996 för att finna svaret på frågan om vad som hände *inför* den. Trots att Thomas Östros tillträdde som ansvarigt statsråd först därefter, vill vi här ändå redovisa hur frågan diskuterats och hanterats sedan 1996.

Diskussionerna om vuxenutbildningssatsningen koncentrerades framför allt kring frågan hur man skulle bedöma volymen – antalet personer som

skulle ansöka om det nya studiestödet, som kom att benämnas särskilt utbildningsbidrag. Hur det nya stödet skulle påverka CSN i administrativt hänseende beskrivs i budgetpropositionen för 1997 så att införandet av det nya systemet inte borde bereda CSN några större svårigheter: "Till stor del är det frågan om mindre tekniska förändringar i redan befintliga system." Den bedömningen gjordes efter återkommande samråd med myndigheten som i detta syfte fått tillfälle att lämna utförliga underlag. Dock menade regeringen att det var befogat med en resurshöjning då antalet ärenden förväntades öka m.m. Regeringen avslutade: "Samråd i de här nämnda frågorna har skett med CSN." För hela satsningen avsattes ett engångsbelopp på 35 miljoner kr till CSN för information och administration (prop. 1996/97:1 s. 145). I propositionen framgår också att den tillfälliga resursförstärkning som tilldelats CSN för löpande verksamhet för budgetåret 1995/96 måste permanentas.

Relativt snabbt visade det sig dock att vuxenutbildningssatsningen innebar betydligt större administrativa problem för CSN än vad som förutsetts. Under den period som följde tillsköts medel så fort det visade sig att resurserna inte räckte i förhållande till de nya uppgifterna och kraven. CSN tillfördes ytterligare 25 miljoner kr under 1998 för administrationen. Samtidigt ökades räntekontokrediten och låneramen med sammanlagt 50 miljoner kr. 1998 års vårproposition innehöll en total resursförstärkning på 10 miljoner kr.

Dessa resursförstärkningar ledde till bättre service. Vid höstterminens början 1998 hade myndigheten med marginal klarat de uppställda målen om tre veckors handläggningstid och att besvara 80 procent av telefonsamtalen.

3.
Vilka åtgärder har vidtagits med anledning av betänkandet från Utredningen för översyn av Centrala studiestödsnämnden, CSN (SOU 1998:131), JO:s protokoll från inspektioner vid CSN:s huvudkontor i Sundsvall och CSN i Stockholm våren 2000 samt Riksdagens Revisorers skrivelse den 6 mars 2000 till regeringen?

När det gäller utredningen kan man först konstatera att den innehöll en rad olika förslag som kan indelas i tre huvudområden:

a) *minska inflödet av ärenden*
   som bl.a. innefattade förslag om att förenkla regelverket och att öka möjligheterna för studenten att hjälpa sig själv via t.ex. Internet och datasvar.
b) *öka CSN:s effektivitet*
   som innebar ökade krav på CSN och dess inre ledning. Krav på förändringar av organisationen och dess arbetssätt.
c) *öka resurserna.*

Beträffande förenklingar av regelverket och ökade självhjälpsmöjligheter kan man konstatera att dessa nu har genomförts i mycket stor utsträckning. Det reformerade studiestödssystemet som trädde i kraft den 1 juli 2001 syftade bl.a. till att vara ett mer lättöverskådligt och förenklat regelverk. Eftersom vi ännu inte sett ett helt läsår kan dock inga definitiva utvärderingar göras i detta avseende. De studerande utnyttjar webben och datasvar i kraftigt ökande utsträckning. Sedan hemsidan utvecklats har den fått mycket gott betyg.

De organisatoriska förändringar som regeringen direkt påverkat gäller framför allt myndighetsledningen. En ny ledning tillsattes den 1 januari 1999. Det har sedan dess varit en av den nya verksledningens högst prioriterade uppgifter att införa ett nytt arbetssätt i hela myndigheten. Regeringen uppdrar i regleringsbrevet för 2002 åt CSN att redovisa en handlingsplan för det fortsatta organisatoriska utvecklingsarbete som inrättandet av kundcentret i Kiruna medför.

De resursförstärkningar som utredaren föreslog, uppgick på kort sikt till totalt 21 miljoner kr för 1999. Utan att göra någon koppling till utredningens förslag kan man konstatera att CSN fått resursförstärkningar på totalt ca 245 miljoner kr sedan 1997. Regeringen har gjort bedömningen att dessa ökade resurser skall täcka de behov som CSN har och har haft. Resurstilldelningen måste alltid ställas i relation till övriga ekonomiska prioriteringar som regeringen måste göra i sina förslag till riksdagen.

När det gäller de granskningar som JO och Riksdagens revisorer gjort av verksamheten kan understrykas att dessa återkommande och på ett principiellt plan har tagits upp till diskussion med företrädare för myndigheten, medan det som bekant ankommer på myndigheten att handlägga enskilda sökandes ärenden. I sammanhanget är det också viktigt att understryka att endast ett mycket litet antal av anmälningarna mot myndigheten har föranlett någon skarpare kritik från t.ex. JO:s sida.

4.
Ett återkommande förslag har varit att systemet med delvis avgiftsfinansiering skall ersättas av enbart anslagsfinansiering. Hur har dessa förslag behandlats och vad är skälet till att de inte tillgodosetts?

Påminnelseavgiften infördes år 1968, men det var först när denna 1991 höjdes till 120 kr som den avsågs delfinansiera återbetalningsverksamheten. Beslutet att låta en del av myndighetens verksamhet finansieras via avgifter fattades av riksdagen på förslag av regeringen. Samma år fick CSN även rätt att ta ut en andra påminnelseavgift i de fall en betalning, trots påminnelse, ändå inte gjorts. Expeditionsavgiften har funnits sedan 1983. Sedan 1999 uppgår den till 100 kr för varje årsbelopp som debiteras. Andra avgifter är t.ex. aviseringsavgifter och uppläggningsavgifter.

Tidigare disponerade myndigheten endast delvis avgiftsintäkterna. Under 2000 gavs för första gången CSN total dispositionsrätt. I regleringsbrevet för 2002 ges CSN total dispositionsrätt över dessa avgiftsintäkter.

I dag (regleringsbrevet för 2002) ser fördelningen av inkomster mellan anslag och avgifter ut så här:
Anslag: ca 375 miljoner kr
Avgifter: 285 miljoner kr

Om hela CSN:s verksamhet skulle finansieras av anslagsmedel skulle alltså ytterligare 285 miljoner kr behöva anslås.

Gudmund Toijer

BILAGA A3.2.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -08- 27
Dnr

Stockholm den 27 augusti 2001

Granskning av regeringens beslut att befria "Anhörigkommittén" från sitt uppdrag vad gäller skärpt transportörsansvar.

Den 29 november 2000 beslutade regeringen vid sitt sammanträde att utöka Anhörigkommittens uppdrag. Det utökade uppdraget innebar att kommittén även skulle se över reglerna om transportörsansvar i 9 kap 2§ UtlL. Då det under kommitténs arbete framkom att det inte fanns majoritet för en skärpning och utökning av transportörsansvaret beslutade regeringen den 26 juli 2001 att befria kommittén från sitt uppdrag.

Vad gäller transportörsansvaret säger tilläggsdirektivet:
"Kommittén skall även se över reglerna om transportörsansvar i 9 kap 2§ UtlL. Den skall därvid se över erfarenheterna av regler om transportörsansvar i andra EU-länder.

Mot bakgrund av vad som angivits ovan finns det, enligt regeringens mening, anledning att utvärdera dels de nu gällande bestämmelserna i UtlL om transportörsansvar, dels erfarenheter av andra EU-medlemsstaters regler på området och bl.a. bedöma deras betydelse i kampen mot illegal invandring.

Vid utredningsarbetet skall beaktas de internationella åtaganden som Sverige har gjort på området – särskilt Schengenkonventionen – samt det internationella arbete som pågår. Utredningen bör presentera förslag till den författningsreglering som behövs för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden. Det bör understrykas att eventuella förslag självfallet måste vara förenliga med Genévekonventionen."

Samma dag gjorde den svenska delegationen i Bryssel ett "draft statement" där man berättade att regeringen givit Anhörigkommittén i uppdrag att göra en översyn av den svenska lagstiftningen vad gäller transportörsansvaret och att lägga fram förslag till riksdagen så snart som möjligt. Delegationen konfirmerade också det svenska ordförandeskapets intentioner att fortsätta förhandlingarna vad gäller harmonisering av straffen för transportörer.

Förhandlingarna på EU-nivå fortsatte med andra ord parallellt med uppdraget till Anhörigkommittén. Förhandlingarna i EU slutfördes också innan Anhörigkommittén lagt fram sitt betänkande. Kommittén fick information från bl.a. UD. Frågan om kommitténs möjligheter att lägga fram ett "eget" förslag restes vid varje tillfälle och besvarades varje gång med att det stod kommittén fritt att lägga fram sina förslag.

Diskussioner hade tidigare förts i kommittén huruvida de partiföreträdare vars partier inte reserverat sig vad gäller Sveriges anslutning till Schengensamarbetet, skulle kunna reservera sig eller om deras synpunkter skulle formuleras i ett särskilt yttrande.

Vid justeringssammanträdet den 3 juli 2001 visade det sig, vid en ajournering av mötet, att majoritetsförhållandena förändrats. Det innebar att det inte längre fanns någon majoritet för en skärpning och utökning av transportörsansvaret. Ordförande tillskrev den 17 juli 2001 statsrådet Klingvall för att meddela det uppkomna läget, nämligen att det fanns en ny majoritet i kommittén. Vid regeringssammanträdet den 26 juli 2001 beslutade regeringen att befria kommittén från uppdraget vad gäller transportörsansvaret.

Anhörigkommittén fick sitt uppdrag av regeringen med direktiv. Enligt majoriteten i kommittén är förslagen om utökat transportörsansvar inte förenligt med Genévekonventionen – ett internationellt åtagande som särskilt nämns i direktiven. Jag finner det mycket märkligt att regeringen drog tillbaka uppdraget när det fanns en majoritet för ett förslag i kommittén.

Vi hemställer därför att Konstitutionsutskottet granskar regeringens handläggning av uppdraget till Anhörigkommittén vad gäller det utökade transportörsansvaret, särskilt i förhållande till det svenska utredningsinstitutets roll och uppgift och kommittéernas ställning som självständiga myndigheter.

Stockholm som ovan

Ulla Hoffmann, Vänsterpartiet
Magda Ayoub, Kristdemokraterna
Birgitta Carlsson, Centerpartiet
Johan Pehrson, Folkpartiet
Kerstin-Maria Stalín, Miljöpartiet

BILAGA A3.2.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-05 SB2002/644

Statsrådsberedningen

Rättschefens kansli
Departementsrådet
Bo Malmqvist
Tfn 08-405 45 47

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 05
Dnr RO 2000/01 :7542

KU:s granskningsärende 2001/02:6 – Regeringens beslut att befria Anhörigkommittén från det uppdrag som gällde ett skärpt transportöransvar

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Utrikesdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är departementsrådet Lars Nilsson, tfn 08-405 56 32.

Bo Malmqvist

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Telefonväxel 08-405 10 00
Besöksadress Rosenbad 4
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-01-29

Utrikesdepartementet

Statssekreteraren för bistånd och migration

Regeringens beslut att befria Anhörigkommittén från utredningsuppdraget om transportörsansvar

Denna promemoria har upprättats med anledning av Konstitutionsutskottets frågor i ett granskningsärende om regeringens beslut att befria Anhörigkommittén från utredningsuppdraget om transportörsansvar.

1 Har Anhörigkommittén ställning som myndighet?

Anhörigkommittén är en kommitté enligt kommittéförordningen (1998:1474) och en myndighet som lyder under regeringen.

2 Någon särskild författningsreglering av kommittéväsendet annat än i kommittéförordningen finns inte, dvs. varken grundlag eller annan lag innehåller sådana särskilda regler. Ett beslut att återkalla ett kommittéuppdrag bör dock kunna diskuteras med beaktande av kommittéväsendets konstruktion och innehållet i direktiven till den aktuella kommittén. Vilka kommentarer kan mot en sådan bakgrund lämnas med anledning av regeringens beslut den 26 juli 2001 att återkalla Anhörigkommitténs uppdrag om transportöransvar?

Genom direktiv till kommittéer styr regeringen förberedelserna för reformer. Syftet med en kommitté är i första hand att regeringen skall få nödvändigt beslutsunderlag. I detta ligger att uppdraget till en kommitté kan och skall ändras av regeringen när behovet av beslutsunderlag kräver det.

I tilläggsdirektiven till Anhörigkommittén (dir. 2000:81) framhåller regeringen särskilt att det har satts i fråga om de svenska reglerna om transportörsansvar stämmer överens med bestämmelserna i Schengenkonventionen när det gäller möjligheten att ålägga en transportör ekonomiska sanktioner. I uppdraget till kommittén åläggs kommittén därför att särskilt beakta artikel 26.2 i Schengenkonventionen och det övriga internationella arbete som pågår, däribland det förslag till EU-direktiv om harmonisering av lagstiftningen gällande sanktioner som beskrivs i tilläggsdirektiven. EU-direktivet antogs den 28 juni 2001 av Europeiska rådet och det skall vara genomfört i nationell rätt senast den 11 februari 2003.

Mot denna bakgrund och på grund av de förhållanden som Anhörigkommitténs ordförande anmält i skrivelsen den 15 juli 2001 gjorde regeringen den bedömningen att förutsättningarna för att kommittén tillräckligt snabbt skulle avlämna ett betänkande med ett fullödigt beslutsunderlag i frågan om transportörsansvar hade brustit. Frågan borde i stället utredas på annat sätt. Regeringen befriade därför kommittén från uppdraget i denna del.

Gun-Britt Andersson

Delges:

Dan Sandberg, UD
Ola Henrikson, UD
Henrik Surell, UD

BILAGA A3.3.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -11- 14
Dnr 2001/02 :1700

Till Konstitutionsutskottet

Enligt uppgifter i media har statsrådet Ulvskog enligt hovrätttslagman Håkan Lavén genom en tjänsteman i kulturdepartementet försökt tvinga fram vissa lagförslag från utredningen om barns skydd mot skadliga tv-program där Lavén var ordförande. (TT-meddelanden bifogas!)

Det vore mycket skadligt för det svenska utredningsväsendet och därmed också för de beslutsunderlag som regeringens och riksdagens beslut bygger på är manipulerade på det sätt som påstås i detta fall. Förtroendet för och därmed nyttan med det svenska utredningsväsendet bygger på öppenhet, allsidighet och frånvaron av oredovisade och manipulativa politiska styrningar av de olika utredningarna. Det gäller oavsett om det är statsrådet själv eller någon regeringstjänsteman som i påverkande syfte "tolkar" sin chefs uppfattning.

Jag hemställer att konstitutionsutskottet granskar statsrådet Ulvskogs agereande i detta fall.

Stockholm den 14 november 2001

Carl-Erik Skårman(m)
riksdagsledamot

TIDNINGARNAS TELEGRAMBYRÅ

2001-11-14
13.04

Ort/land:

Ämne:
Inrikes

Kategorier:
Konst, kultur och nöje
Ekonomi, affärer, finans
Politik

(ulvskogprotestNV2: Persdotter ringde på eget bevåg)

Departementsrådet Kerstin Persdotter säger till TT att hon ringde upp Håkan Lavén på eget bevåg.

Hon tyckte inte att Lavéns utredning gått tillräckligt djupt in i problematiken och att man inte tagit tillräcklig stor hänsyn till de opinioner som finns, bland annat när det gäller skyddet av minderåriga tv-tittare och porrfria kanaler.

Hon använder ordet nonchalant när hon beskriver Lavéns inställning.

- Jag trodde att utredningen skulle titta mer på det, men de tycker att lagstiftningen är bra och att självreglering räcker.

Kerstin Persdotter säger att hon blev "förtvivlad" när hennes telefonsamtal resulterade i Lavéns avhopp.

- Jag vet att utredare är självständiga och att man inte skall påverka, men de var ju mer eller mindre klara och jag ville veta hur de hade resonerat.

- Men jag tycker han har överreagerat starkt och att det här fått alldeles för stora proportioner, säger Kerstin Persdotter.

TT: Men Håkan Lovén fick tydligen intrycket att du ringde på Marita Ulvskogs uppdrag eftersom du sade att hon var upprörd och att hennes sak skulle skadas.

- Jag försökte förklara varför vi tycker att porrfria kanaler är viktigt, varför vi sysslar med sådana frågor, att det finns en folkopinion och att ministern tycker att detta är en viktig fråga.

- Men vi gick aldrig in på vems uppdrag jag ringde. Han tolkar det väl så för att han blev upprörd över att jag över huvud taget ringde.

- Jag har ett chefsansvar och jag ringer de samtal jag måste. Nu blev det så här, avslutar Kerstin Persdotter.

Distributör: NOBICON 2001-11-14 13.07

BILAGA A3.3.2

REGERINGSKANSLIET

2002-01-30

Kulturdepartementet

Enheten för mediefrågor
Departementsråd
Kerstin Persdotter
Telefon +46 8 405 34 80
Mobil 070-594 33 72
Telefax +46 8 21 07 23
E-post kerstin.persdotter@culture.ministry.se

Kommentar till KU-anmälan

Kontakten med utredaren Håkan Laven togs efter en veckoberedning på Kulturdepartementet. Vid beredningen redovisades huvuddragen av det delbetänkande som Laven inom kort skulle lägga fram och som i princip låg klart för tryckning vid beredningstillfället.

Av redogörelsen från departementets experter framkom att betänkanden inte innehöll några förslag till lagändringar, t.ex. lagstiftning när det gällde möjligheten för konsumenterna att välja porrfria TV-abonnemang. I direktiven till utredningen framgår att lagstiftning skulle övervägas.

Min kontakt med Håkan Laven gick ut på att höra lite närmare om motiven för att inte föreslå någon lagstiftning, jag hade ingen som helst avsikt att försöka påverka honom eller hans utredningsresultat utan ville skaffa mig en bild av varför de intentioner som låg i uppdraget inte återspeglades i betänkandet. Jag ville också se om det fanns något sätt att gå vidare, om det fanns trådar i utredningen att nysta vidare på. Samtalet mellan mig och Håkan Laven kom till stor del att handla om att han sa sig inte förstå vilka problem vi såg och jag för min del försökte ge vår syn, på att det fanns en vilja att komma åt problemet med porr i kabelkanalerna och varför detta kunde vara ett problem för föräldrar och barn.

Kerstin Persdotter

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Telefonväxel 08-405 10 00
E-post registrator@culture.ministry.se
X400, S=Registrator; O=Culture; P=Ministry; A=SI(; C=SE
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefax 08-21 68 13
Telex 114 61 LOENDEP S

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -05- 06
Dnr RD 2001/02 :1700

Sveriges Riksdag
Konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har berett mig tillfälle att kommentera de uppgifter Marita Ulvskog lämnade inför utskottet vid den offentliga utfrågningen den 23 april 2002. Mina kommentarer begränsar sig till följande punkter.

1. Som jag uppgav inför utskottet vid utfrågningen den 12 april 2001 kontaktade Kerstin Persdotter mig på telefon den 5 oktober 2001 och meddelade att Marita Ulvskog var "rasande" över utredningens förslag, att Ulvskog ville att utredningen skulle "lägga fram ett lagförslag" och att utredningens förslag, som innebar en förstärkt föräldrakontroll genom självreglering, "skulle medföra stora problem" för henne. Marita Ulvskog har inför utskottet förnekat att hon varit rasande och har inte heller bekräftat att hon uttalat sig på det sätt som Kerstin Persdotter i övrigt uppgav för mig.

För egen del kan jag i denna del bara konstatera att Kerstin Persdotters och Marita Ulvskogs uppgifter inte är förenliga inbördes. Någon av dem talar uppenbarligen inte sanning. Möjligen kan man här tillägga att om Ulvskog talar sanning borde hon lämpligen ha omplacerat Persdotter till en tjänst där hennes kvalifikationer gavs en mindre framträdande roll. Något sådant synes inte ha skett.

2. Jag talade med rättschefen Martin Holmgren på telefon vid två tillfällen, den 31 oktober och den 6 november 2001. Marita Ulvskog uppger nu att Martin Holmgren vid samtalet den

31 oktober bestämt skulle ha framfört till mig att Ulvskog inte engagerat någon medarbetare att framföra påtryckningar till mig.

Denna uppgift är helt felaktig. Jag har inte fått någon sådan upplysning av Martin Holmgren. Grunden för mig att lämna uppdraget var ju just att det hade förekommit ministerstyre och att jag var missnöjd med det. Om Martin Holmgren vid telefonsamtalet den 31 oktober hade upplyst om att Marita Ulvskog inte hade uttalat sig på det sätt som Kerstin Persdotter uppgav den 5 oktober, utan att samtalet med mig hade skett på Kerstins Persdotters eget bevåg utan ministerns initiativ, så hade jag naturligtvis inte begärt att få lämna uppdraget.

3. Vid det sista sammanträdet som utredningen hade inför avlämnandet av delbetänkandet var jag och de av utredningens experter som deltog i sammanträdet eniga om förslagens innehåll. En av Kulturdepartementets två experter deltog i utredningssammanträdet medan den andre – som mera sällan ansåg sig ha tid att närvara – uteblev. Denne senare expert, som inte tidigare haft något att erinra mot de överväganden som gjorts under utredningsarbetet, lämnade den 2 oktober – förmodligen strax efter det att betänkandeutkastet hade föredragits för Marita Ulvskog – vissa skriftliga synpunkter på texten. Dessa var dock inte av den karaktären att det fanns anledning för mig att frångå vad utredningen tidigare hade funnit vara en riktig lösning på de aktuella problemen.

Det kan tilläggas – även om det kanske inte har någon betydelse i granskningsärendet - att frågan om s.k. porrfria abonnemang, som Marita Ulvskog påstår inte skulle ha diskuterats inom utredningen, behandlas bl.a. på sidan 105 i utredningsbetänkandet.

4. Enligt min uppfattning är det inte lämpligt och står det inte i överensstämmelse med god praxis inom kommittéväsendet att experter från ett departement som deltar i en utredning föredrar ett slutligt utkast till betänkandetext för ansvarigt statsråd utan att först informera utredningsmannen om åtgärden. Det vanliga är i stället att utredaren vänligen blir kallad till ministern för en kortare presentation av förslagen sedan betänkandet har publicerats och är offentligt.

5. Avslutningsvis vill jag säga att det avgörande för mig i hela denna fråga är att Marita Ulvskog och ledningen i övrigt inom Kulturdepartementet av allt att döma inte tar på allvar att en offentlig utredning, av skäl som är utomordentligt betydelsefulla i en demokrati, har att

arbeta självständigt inom ramen för de utredningsdirektiv som regeringen givit utredningen. Vad Kulturdepartementet uppenbarligen har önskat är en utredningsman som skulle vara beredd att sätta självständigheten och sakligheten åt sidan för att söka tillgodose de mera speciella politiska intressen som ministern driver på detta område. Marita Ulvskog borde därmed inte ha tagit initiativ till utnyttjande av det offentliga utredningsväsendet med anlitande av en särskild utredare, åtskilliga experter och en utredningssekreterare på det sätt som nu skett, utan i stället vänt sig till någon ministern närstående person som på ett enkelt sätt kunnat presentera önskemålen inom ramen för en departementspromemoria eller liknande. Svårigheterna för departementet att nu finna en ersättare för mig, visar tydligt den skada som departementet tillfogat utredningsväsendet. Det kan inte vara lätt att finna en seriös utredningsman eller kvinna som är villig att arbeta under de förhållanden som Kulturdepartementet erbjuder.

Sundsvall den 2 maj 2002

Håkan Lavén

Hovrättslagman

BILAGA A3.3.3

REGERINGSKANSLIET

2002-02-05 SB2002/643

Statsrådsberedningen

Rättschefens kansli
Departementsrådet
Bo Malmqvist
Tfn 08-405 45 47

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 05
Dnr RD 2001/02 :1700

KU:s granskningsärende 2001/02:14

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Kulturdepartementet upprättad promemoria med bilaga.

Regeringskansliets kontaktperson i ärendet är expeditions- och rättschefen Martin Holmgren, tfn 08-405 35 45.

Bo Malmqvist

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Rosenbad 4
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post, registrator@primeminister.ministry.se
X400. S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-01-30

Kulturdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Martin Holmgren

Rättschefen Per Virdesten
Statsrådsberedningen

KU:s granskningsärende 2001/02:14

1 bilaga

I enlighet med Statsrådsberedningens begäran följer nedan underlag för ett yttrande till konstitutionsutskottet med anledning av granskningsärendet. Vad gäller en redogörelse för det aktuella händelseförloppet hänvisas till en promemoria av departementsrådet Kerstin Persdotter.

Utskottets fråga: Är Radio- och TV-lagsutredningen en från Regeringskansliet fristående myndighet?

Radio- och TV-lagsutredningen är en statlig myndighet. Kommittéförordningen (1998:1474) är tillämplig på myndigheten.

Radio- och TV-lagsutredningen är fristående från myndigheten Regeringskansliet men lyder som andra statliga myndigheter under regeringen.

Departementets kommentar till granskningsanmälan

Departementet har ingen avvikande uppfattning om förhållningssättet mellan Regeringskansliet och kommittéer och särskilda utredare än vad som framgår av Kommittéhandboken (Ds 2000:1), vars innehåll också delvis refereras av utskottet.

Det är departementets erfarenhet att systemet med att kommittéer och särskilda utredare biträds av experter från Regeringskansliet är väl beprövat. En expert från det ansvariga departementet kan fylla olika viktiga funktioner. Han eller hon kan bidra med särskild kompetens inom det sakområde som utredningsarbetet gäller. Om utredningsarbetet leder fram till förslag som kan resultera i en proposition, kan det också vara värdefullt om den tjänsteman som förväntas arbeta med att ta fram propositionen redan under utredningsarbetet noga satt sig in i de aktuella frågeställningarna.

Men det är också en sedan lång tid utarbetad praxis inom Regeringskansliet att en experts roll även är att fungera som en kanal mellan å ena sidan kommittén/utredaren och å andra sidan det ansvariga departementet. Experten har härvid en uppgift att vid behov kunna förmedla närmare synpunkter på de intentioner som legat bakom utredningsdirektiven (jfr Kommittéhandboken s. 11). I denna roll ligger också att kunna informera departementsledningen om utredningsarbetets fortskridande, t.ex. inför det att ett betänkande skall levereras. Mot bakgrund av de synpunkter som framkommit i debatten kring just denna fråga, förtjänar det påpekas att det nu beskrivna förhållningssättet är rutin i relationen mellan utredningar och departement.

Att det är viktigt med goda relationer mellan en kommitté/utredare och det ansvariga departementet är en sak. Självklart är det en helt annan sak om departementet skulle begära något av utredningen som inte följer av kommittédirektiven. I den utsträckning regeringen vill förändra inriktningen på utredningsarbetet, skall det naturligtvis ske genom att kommittén eller den särskilde utredaren meddelas tilläggsdirektiv.

Martin Holmgren

BILAGA A3.3.4

REGERINGSKANSLIET

2002-05-16 Ku2002/1040/R

Kulturdepartementet
Kulturministern

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -05- 16
Dnr 300-1700-2002

KU:s granskningsärende 2001/02:14

Med anledning av ett yttrande den 2 maj 2002 av hovrättslagmannen Håkan Lavén får jag anföra följande:

1. Som jag tidigare har redovisat inför utskottet har jag inte lämnat något uppdrag till någon att ringa Håkan Lavén och utöva påtryckningar.

2. Departementets rättschef har i kontakter med Håkan Lavén också dementerat uppgiften. Rättschefen har samtidigt understrukit departementets och min önskan om att han som utredningsman skulle fullfölja sitt uppdrag. Håkan Lavén har trots detta, själv och utan att anta erbjudandet om ett samtal med mig för att klargöra förhållandena ytterligare, valt att i förtid avbryta sitt utredningsuppdrag.

3. Jag vill också återigen framhålla (se Regeringskansliets yttrande till utskottet den 5 februari 2002) att det är min uppfattning – vilket också framgår av kommittéhandboken – att det tillhör expertuppdraget för den som samtidigt är tjänsteman i departementet, att kunna fungera som en kanal mellan departementsledningen och utredaren. Vid kontakten med rättschefen redovisade Håkan Lavén ett annat synsätt. Under utfrågningen i Konstitutionsutskottet hade dock Håkan Lavén, enligt utskriften, samma uppfattning som Regeringskansliet. I den skriftliga inlagan den 2 maj har Håkan Lavén återigen bytt fot i en fråga som är av betydelse för utredningsarbetet.

4. Håkan Lavén kritiserar i sitt yttrande de bägge experterna som kom från departementet. Fakta i saken är följande: Utredningen avhöll endast två sammanträden (samt en hearing). Den ena experten deltog i bägge dessa, den andre i det första men saknade möjlighet att delta i det andra av sammanträdena. De skriftliga synpunkter som lämnades och som Håkan Lavén inte ansåg sig kunna tillmötesgå, avgavs av experterna tillsammans, vilket framgår av det e-postmeddelande som utskottet tidigare fått del av.

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Drottninggatan 16
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-21 68 13
E-post: registrator@culture.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Culture; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 114 61 LOENDEP S

5. Vad gäller det fortsatta utredningsarbetet överväger vi en mer allmän översyn av radio- och TV-lagstiftningen. Det finns flera skäl till det. Sedan uppdraget lämnades till Håkan Lavén har situationen förändrats på så sätt att det bl.a. är osäkert om EG-kommissionen kommer att lägga fram förslag om ändringar i TV-direktivet före årets slut. Digital-TV-kommitténs förslag om ändrade regler för tillståndsgivning och om ett särskilt operatörsbolag kan också kräva lagändringar. Vidare har frågan om vilka regler som bör gälla för interaktiva TV-tillämpningar aktualiserats.

I övrigt kan jag bara understryka att Kulturdepartementet självfallet arbetar i enlighet med de i demokratisk ordning beslutade regler som gäller inom svensk förvaltning och svenskt utredningsväsende.

Marita Ulvskog

BILAGA A3.4.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -12- 12
Dnr 2001/02: 2508

2001 – 12 – 12

Konstitutionsutskottet

Granskningsanmälan

Regeringens godkännande av Finansinspektionens sponsoravtal med affärsbanker m.fl.

Som framgår av Riksdagens revisorers granskning 2001/02:RR9 förekommer sponsring av statliga myndigheter. Bland dessa återfinns Finansinspektionen (FI) som i samband med värdskapet för en konferens upprättat sponsoravtal med företag/organisationer . Av dessa stod *sju under FI:s tillsyn* bl.a. våra största affärsbanker. Lämpligheten av sådan sponsring torde bli föremål för granskning i särskild ordning.

FI *redovisade* emellertid *till regeringen* budget för de kostnader (17,5miljoner) och intäkter som konferensen skulle medföra och har därmed fått regeringens sanktion för ifrågavarande sponsring .

Oavsett resultatet av ovannämnda granskning framstår det som uppenbart att regeringen genom att sanktionera FI:s sponsorförfarande allvarligt rubbat allmänhetens förtroende för myndigheter.
FI:s grannlaga uppgift är nämligen att i medborgarnas intresse övervaka att bl.a affärsbankerna fullföljer sina skyldigheter mot just medborgarna. Om regeringen då accepterar att affärsbanker upprättar sponsoravtal med FI har regeringen agerat minst sagt aningslöst. En aningslöshet som endast överträffas av allmänhetens allt djupare misstro mot myndigheternas föregivna oberoende.
Regeringens agerande i frågan bör därför granskas av Konstitutionsutskottet.

Björn von der Esch (kd)

BILAGA A3.4.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-12 SB2002/1025

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 12
Dnr RD 2001/02 :2508

KU:s granskningsärende 2001/02:19

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Finansdepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktman i ärendet är rättschefen Göran Haag, tel. 405 1423.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SitL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-05 SB2002/1025

Finansdepartementet

Finansmarknadsavdelningen

Rättschefen i Statsrådsberedningen
Per Virdesten

KU:s granskningsärende 2001/02:19

Denna promemoria har upprättats inom Finansdepartementet med anledning av konstitutionsutskottets begäran om svar på vissa frågor rörande granskningsanmälan 2001/02:19 Regeringens godkännande av Finansinspektionens sponsoravtal med affärsbanker m.fl. Sponsoravtalen ingicks i samband med anordnandet av den 26:e konferensen inom organisationen The International Organization of Securities Commissions (IOSCO-konferensen).

Med anledning av anmälan har en promemoria upprättats av utskottets kansli. I utskottets promemoria ställs två frågor:

1. På vilka grunder har sponsring till Finansinspektionen i samband med IOSCO-konferensen bedömts kunna äga rum utan ifrågasättande av lämpligheten ?
2. Hade någon inom regeringen vetskap och synpunkter på vilka sponsorer som Finansinspektionen skulle använda sig av ?

I sin promemoria redogör utskottet för Finansinspektionens roll, riksdagens revisorers förslag angående sponsring av statliga myndigheter (2001/02:RR9) samt regeringens redovisning av frågan i samband med 2001 års ekonomiska vårpropositionen (2002/01:100).

Departementet lämnar följande upplysningar och kommentarer till vad som framförs i utskottets promemoria och granskningsanmälan.

Regeringen beslutade den 12 oktober 2000 att 1 000 000 kronor skulle ställas till Finansinspektionens disposition för delfinansiering av IOSCO-konferensen (Fi2000/3727). Genom detta beslut ändrades också ett beslut från den 30 mars 2000 om disposition av 1999 års anslagssparande för Stadshypotekskassans grundfond.

Regeringen beslutade den 22 mars 2001 om ändring i regleringsbrev för Finansinspektionen (Fi2001/1100). Beslutet innebar bl.a. ett uppdrag till

Finansinspektionen att redovisa de kostnader och intäkter som IOSCO-konferensen medförde.

IOSCO arbetar med frågor av gemensamt intresse för värdepappersmarknaderna i världen. I organisationen ingår tillsynsmyndigheter som medlemmar, börser och marknadsplatser är anslutna medlemmar, värdepappersföretag och branschorganisationer är observatörer. Organisationen är världsomspännande och har tillsynsmyndigheter från 85 länder som medlemmar. Till IOSCO:s årsmöten inbjuds regelbundet företrädarna för de olika intressenterna. En förutsättning för att beviljas medlemskap inom IOSCO är att någon gång ta på sig uppgiften att arrangera IOSCO:s årsmöte.

IOSCO genomförde sitt årliga möte sommaren 2001 i Stockholm och arrangör av konferensen var Finansinspektionen i samarbete med OM Stockholmsbörsen på uppdrag av IOSCO.

Finansdepartementet, liksom Finansinspektionen, bedömde det vara värdefullt att IOSCO:s årliga konferens förlades till Stockholm. Konferensen som genomfördes sommaren 2001 bedömdes också som positiv mot bakgrund av att det svenska ordförandeskapet inom EU pågick parallellt.

Konferensen finansierades via anslag, deltagaravgifter och sponsorer. Bidragen från instituten reglerades i avtal mellan instituten och Finansinspektionen. Drygt ett år innan konferensens skulle hållas projektanställde Finansinspektionen en särskild samordnare för konferensen. För att ytterligare minimera påverkan på Finansinspektionens ordinarie verksamhet anlitade Finansinspektionen Stockholm Convention Bureau för planering och genomförande av de praktiska arrangemangen. Konferensen genomfördes därmed avskilt från Finansinspektionens övriga verksamhet.

Finansdepartementet kände till att konferensen skulle finansieras via medverkan av sponsorer. Dåvarande finansministern informerades år 1998 och information om detta förhållande fördes vidare till nuvarande finansminister.

Som framgått företräder IOSCO som organisation en rad skiftande intressenter, såväl myndigheter som enskilda intressen inom finansmarknadssektorn. Verksamheten inom IOSCO har som mål att på olika sätt ta upp frågor av gemensamt intresse för de olika medlemmarna. Det är tradition att IOSCO:s årliga konferenser finansieras via sponsorer. Detta bidrog till att departementet inte fann det anmärkningsvärt att även andra än den statligt reglerade tillsynsmyndigheten (Finansinspektionen) aktivt bidrog till finansieringen av IOSCO-konferensen. Grunden för detta var att sponsorerna bidrog till genomförandet av IOSCO:s konferens och inte

till Finansinspektionens verksamhet. Alternativet till att finansiera konferensen med stöd av sponsring hade varit att avböja möjligheten att arrangera den. En finansiering helt på statsbudgeten bedömdes som utesluten med hänsyn till det statsfinansiella läget och till prioriteringarna inom utgiftstaket.

Finansinspektionens arbete med de praktiska arrangemangen i anslutning till IOSCO-konferensen bedrevs åtskilt från den traditionella myndighetsverksamheten. Detta gällde såväl organisatoriskt som finansiellt. Sponsringen som var en engångshändelse för ett visst bestämt ändamål innebar inte någon möjlighet för sponsorerna att påverka genomförandet av Finansinspektionens ordinarie verksamhet.

Det kan vidare noteras att Finansinspektionen årligen tilldelas ett ramanslag över statsbudgeten. Baserat på anslagets storlek och inbetalade ansökningsavgifter tar Finansinspektionen ut en obligatorisk årlig avgift från institut under tillsyn. De samlade avgiftsinkomsterna motsvarar Finansinspektionens anslag. Finansinspektionens verksamhet finansieras således av de institut som står under inspektionens tillsyn.

Riksdagen har efter förslag från regeringen, utan motioner eller andra invändningar, beslutat att i tilläggsbudget för år 2001 tillföra Finansinspektionen 4 miljoner kronor som delfinansiering av IOSCO-konferensen (bet. 2000/01:FiU27, rskr. 2000/01:279). Som framgår av utskottets promemoria anförde regeringen i motiveringen till riksdagen att konferensen skulle finansieras via deltagaravgifter, statsbidrag och några utvalda sponsorer, samt att de totala kostnaderna beräknades uppgå till ca 15–17 miljoner kronor. Vidare redovisade regeringen vilken typ av institut som ingår i IOSCO samt att Finansinspektionen skulle arrangera konferensen i samverkan med OM Stockholmsbörsen. Riksdagen var således medveten om sponsringen och upplägget av den då riksdagen godkände regeringens förslag om att bidra med statliga medel.

Finansinspektionen beslutade vilka företag som skulle få möjlighet att medverka som sponsorer under konferensen. Medlen från var och en av sponsorerna användes i allt väsentligt till att finansiera en specifik lunch eller middag. Av Finansinspektionens val av sponsorer framgår att det uteslutande var de stora finansiella företagen som på detta sätt fick medverka.

Finansinspektionen har med anledning av ett regeringsuppdrag redovisat de kostnader och intäkter som IOSCO:s årsmöte i Stockholm medförde (Fi2001/3396). Kostnaden uppgick till ca 15 700 tkr och intäkterna var lika stora.

Intäkter (kr)	
Anslag	2 692 304
Deltagaravgifter	3 918 004
Sponsorer	9 092 305
Summa:	**15 702 613**
Kostnader	
Personal	574 188
Driftskostnader	15 128 425
Summa:	**15 702 613**

I enlighet med uppgjort samarbetsavtal mellan Finansinspektionen och OM Stockholmsbörsen har OM bidragit med lika mycket som staten, dvs. med 2 692 miljoner kronor. Övriga sponsorer bidrog med sammanlagt 6 400 tkr.

Avslutningsvis kan konstateras att statliga myndigheters användning av sponsorer inrymmer svåra principiella frågeställningar. Även i detta fall med sponsringen av IOSCO-konferensen finns prov på olika lämplighetsfrågor som det inte finns några enkla och givna svar på. Riksdagens revisorer presenterar i 2001/02:RR 9 olika förslag som rör statliga myndigheters användning av sponsring. Revisorerna anser bl.a. att principiella utgångspunkter för sponsring skall fastställas, att begreppet bör definieras tydligare, att riktlinjer utfärdas för hur redovisning och upphandling skall utföras samt att krav på hur myndigheter skall hantera sponsring skall ställas. Regeringskansliet har beretts tillfälle att yttra sig över rapporten och ett kort yttrande har via Finansdepartementet sänts till riksdagens revisorer (Fi2001/2790). Eftersom riksdagen, enligt vad utskottet uppger, redan under våren kommer att ta ställning till riksdagens revisorers rapport, förefaller det lämpligt att detta ställningstagande avvaktas innan några initiativ tas av regeringen.

Göran Haag
Rättschef

BILAGA A4.1.1

Konstitutionsutskottet
KOMM 2000 -04- 26
300-3842-99/00
Dnr

TILL RIKSDAGENS KONSTITUTIONSUTSKOTT

Redan på den första ubåtskommissionens (*Att möta ubåtshotet*, SOU 1983:13) tid ifrågasattes utpekandet av Sovjetunionen och Warschawapakten som ensam ansvariga för ubåtskränkningar i svenska vatten. Men i det politiska klimat som rådde i Sverige på 80-talet var det omöjligt att föra en sansad debatt i frågan.

Efter Sovjetunionens sammanbrott har det blivit gradvis lättare att sakligt debattera ubåtsfrågan. I den andra ubåtskommissionens rapport (*Ubåtsfrågan 1981-1994*) slogs fast att den nationalitetsbestämning som gjordes 1983 i *Att möta ubåtshotet* saknade grund. Men också denna nya rapport möttes av kritik, bland annat för att anlitade experter var jäviga och för att man inte på allvar behandlat NATO:s eventuella roll i frågan. Inte heller då kom en rejäl genomlysning av frågan till stånd. En av orsakerna kan ha varit att de flesta av huvudpersonerna under 80-talets ubåtsdebatt då fortfarande var aktiva som politiker eller militära befattningshavare.

I Ingvar Carlssons *I skuggan av Olof Palme* (1999) görs en genomgång av ubåtsfrågan. Där beskrivs särskilt hur borgerliga och socialdemokratiska regeringsföreträdare har agerat i ubåtsfrågan. Intervjuer i TV med förre försvarsministern i USA Caspar Weinburger och förre brittiske statssekreteraren för marina frågor Keith Speed, där båda gör påståenden som kan tolkas så att företrädare för den svenska regeringen känt till och godkänt NATO-ubåtsspaning från svenska vatten, gav frågan ny aktualitet.

Det gjordes en intern snabbutredning inom försvarsmakten och regeringen har släppt en hel del tidigare hemligstämplat material. Avgående Washingtonambassadören Rolf Ekéus skall nu också granska frågan och han ska enligt uttalanden från försvarsministern få ta del av allt skriftligt och muntligt material i frågan. Detta är mycket bra. Men det vore värdefullt om också riksdagen och konstitutionsutskottet nu granskar frågan. Bland annat ger ju detta möjlighet till offentliga utfrågningar av nyckelpersoner som exempelvis Carl Bildt och Ingvar Carlsson.

Enligt min mening finns det behov att få klarlagt svaret på följande tre frågor:

I vilken utsträckning fanns det muntliga eller skriftliga överenskommelser mellan NATO-företrädare och svensk militär om gemensamma aktioner och gemensam informationsinhämtning om ubåtar i Sverige och utomlands?

Har några företrädare för svenska regeringen godkänt eller haft kännedom om sådana överenskommelser?

Har svenska regeringsledamöter medvetet dolt sanningen eller misslett riksdagen och allmänheten i frågan om existensen av sådana överenskommelser eller i övrigt i ubåtsfrågan?

Jag hemställer om att konstitutionsutskottet granskar dessa tre frågor.

Riksdagshuset den 25 april 2000

Johan Lönnroth

nnroth

BILAGA A4.1.2

ARKIVEX

3203/94

STATSMINISTERN

Stockholm, 25 maj 1994

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -04- 19
Dnr 99/00 - 300 - 3842

Hans Excellens
President Boris Jeltsin

MOSKVA

HEMLIG
enl. 2 kap 1 § sekretesslagen (1980:100)
94 -05- 25
STATSRÅDSBEREDNINGEN

Regeringsbeslut 1995-02-16.
Regeringskansliet

Ärade Herr President,

Det har nu gått mer än ett år sedan vårt möte i Moskva vilket på många sätt markerade inledningen av en ny fas i våra förbindelser.

Vi har sett hur det mellan våra bägge regeringar utvecklats en nära och intressant politisk dialog i frågor som är av betydelse för bägge våra länder.

Jag är själv starkt engagerad i ansträngningarna att på alla områden utveckla samarbetet och stärka säkerheten och stabiliteten i denna viktiga del av Europa. Det ligger i Sveriges intresse, och jag är alldeles övertygad om att det också ligger i Rysslands intresse.

De avtal som nyligen ingicks mellan Ryssland och Lettland tror jag kommer att vara av stor betydelse i detta sammanhang, och jag tror att de ord Ni uttalade i samband med att avtalen undertecknades är av stor betydelse när det gäller att överbrygga all den bitterhet som historien skapat.

Nu hoppas jag att det inom en inte alltför lång tid skall vara möjligt att ingå avtal mellan Ryssland och Estland som reglerar utestående frågor. Från hela Europas utgångspunkt är det av betydelse att trupptillbakadragandet från olika länder kan avslutas till den 31 augusti i år.

Jag har i detta sammanhang också haft olika kontakter med utrikesminister Kozyrev för att göra vad som göras kan för att underlätta dessa ansträngningar. På samma sätt som var fallet i Lettland kan Sverige också vara berett till direkta hjälpinsatser av materiell art för att underlätta att avtal träffas.

[940525
exp t B Lyrvall, UO Ru III & vb Moskva
m Rumpunkt 1-3

Till de frågor vi diskuterade vid vårt sammanträffande i februari förra året hörde frågan om de kränkningar av Sveriges territorialvatten av främmande undervattensfarkoster som våra militära myndigheter konstaterat och vars förekomst efter noggranna studier bekräftats också av ryska militära experter. Vi var eniga om att göra vårt yttersta för att söka sanningen också om dessa kränkningars ursprung.

När vi nu går mot en situation där det är min förhoppning att de återstående säkerhetsfrågorna i Östersjöområdet kan komma att regleras, är det av stor vikt att inse betydelsen som denna fråga har.

Dessvärre har svenska militära myndigheter rapporterat till mig om att viss verksamhet av denna art på vårt territorialvatten förekom även förra året. Den tekniska bevisningen för detta är övertygande.

Det säger sig självt att de fortgående kränkningarna utgör ett orosmoment som lätt kan få mer vittgående konsekvenser. Det skulle vara orätt att inte informera Er om detta. Mot bakgrund av de erfarenheter vi haft med sovjetiska ubåtar under tidigare år ligger det dessutom nära till hands att tro att ansvaret för denna verksamhet kan ligga i olika kvarvarande ex-sovjetiska strukturer eller aktionsmönster.

De gemensamma expertsamtalen mellan ryska och svenska marina experter i denna fråga har fortsatt och kännetecknas av stor professionell kompetens och respekt. De svenska experterna har dock fått ett successivt allt starkare intryck av att de ryska representanterna inte har instruktioner eller befogenheter att gå utöver en viss gräns i öppenhet och information. Detta är beklagligt.

I ljuset av den betydelse denna fråga måste tillmätas skulle jag än en gång vilja be Er, herr President, att med alla de befogenheter Ni har söka få klarhet i denna fråga. Jag har även nämnt den för utrikesminister Kozyrev, som väl torde inse dess långsiktiga betydelse.

Om intresse finns är jag beredd att låta chefen för den svenska marina expertgruppen, Kommendör 1 Emil Svensson, i denna fråga sammanträffa med Edra personliga säkerhetspolitiska representanter för närmare diskussioner.

Det är min övertygelse att ett klarläggande av denna fråga enbart kan få positiva konsekvenser för utvecklingen av goda relationer mellan Sverige och det demokratiska Ryssland. Det gamlas vanor får inte tillåtas att begränsa framtidens förtroende.

Med uppriktig högaktning

Carl Bildt

BILAGA A4.1.3

UTRIKESDEPARTEMENTET
Pol 1:1
Depr Hans Magnusson, mk

ÖVERSÄTTNING FRÅN RYSKA

1994-07-14

HEMLIG
enl. 2 kap 1 § sekretesslagen (1980:100)
1997-01-05
STATSRÅDSBEREDNINGEN
SB 2000-09-12

Ärade Herr Statsminister,

Jag tackar för Er skrivelse av den 25 maj i år. Jag ser i den en strävan att stödja den förtroliga dialogen på högsta nivå mellan våra länder i aktuella frågor rörande de bilaterala förbindelserna och i internationella frågor.

Det är med erkänsla som vi mottar Er medverkan till att sluta de rysk-lettiska överenskommelserna i militära frågor samt arbetet med Tallinn i syfte att reglera de rysk-estniska problemen.

Ni känner bättre än någon annan till att våra förbindelser med de baltiska länderna inte utvecklas utan komplikationer. Det viktiga positiva resultat, som uppnåddes till följd av den lettiske presidentens besök i Moskva och undertecknandet av överenskommelser om olika aspekter rörande tillbakadragandet av ryska trupper från detta land överskuggades allvarligt av den av lettiska republikens parlament den 21 juni antagna lagen om

medborgarskap. Jag vill understryka att dess öppet diskriminerande karaktär i förhållandet till icke-ursprungsbefolkningen vittnar om att man i Lettland målmedvetet arbetar för att skapa en monoetnisk stat varvid man ignorerar den reella situation som skapats i landet, åsikter och rekommendationer från internationella experter och organisationer. Och detta i en värld där till och med det till synes opåverkbara apartheidsystemet i Sydafrika har kollapsat under den civiliserade mänsklighetens tryck.

En sådan händelseutveckling i Lettland kan inte lämna oss likgiltiga. Jag tror att det är vår gemensamma uppgift att förhindra Lettlands farliga drift mot en konflikt på etnisk grundval.

Det är viktigt för Er att känna till att vi fortsätter våra intensiva kontakter med Estland och att vi förbereder för undertecknande överenskommelser som utgör ett militärt "paket". Hos Ryssland finns det ej några avsikter att förhala tillbakadragandet av trupperna från Estlands territorium, än mindre att utnyttja dem för politiska påtrycknignar. Vi är beredda att underteckna ett avtal med bestämmande av datum för trupptillbakadragande under förutsättning att Estlands ledarskap kommer att bygga sina relationer med Ryssland på konstruktiv grundval i enlighet med den reella situationen och civiliserade alleuropeiska principer. Detta hänför sig först och främst till ödet för ryska militära pensionärer.

På ubåtstemat vill jag med all uppriktighet säga följande. Efter att ha tagit del av Ert brev konstaterar jag med beklagande att det är genomsyrat av en oförtäckt och för oss obegriplig övertygelse om vårt ansvar för "ubåtskränkningar i svenska territorialvatten".

Jag får erkänna att jag blev sårad av, att Ni, efter Era försäkringar som jag erhöll i denna fråga i februari 1993, i Ert brev framför tanken att jag, president i det demokratiska Ryssland, skulle ha kunnat sanktionera (och utan statschefens vetskap skulle sådant ha varit omöjligt till och med i Sovjetunionen) handlingar, som grovt skulle kränka Sveriges suveränitet och öppet stå i motsatsställning till internationell rätt. Vad gäller antagandet att det i Ryssland skulle finnas några "kvarlämnade ex-sovjetiska strukturer" utanför presidentens kontroll så är detta överhuvudtaget, milt talat, naivt.

För oss båda är det uppenbart, att frågan om "ubåtskränkningar" är mogen för slutgiltigt uppklarande. Östersjön är för oss gemensam och Ryssland är långt ifrån likgiltig till vad som försiggår i relativ närhet till dess egna gränser.

Vad gäller den experttekniska sidan av saken så är det dags att avlägsna det tidvis upprepade missförståndet - de ryska experterna har inte bekräftat faktum om aktiviteter i svenska territorialvatten av undervattensapparater; de har endast inte uteslutit en sådan möjlig tolkning av de av den svenska sidan framlagda ljudinspelningarna - under vissa antaganden. Som det mycket riktigt sägs härom i den av oss i februari 1993 undertecknade deklarationen, "definitiva slutsatser i alla avseenden återstår ännu att göra".

Samtidigt stärks hos våra experter intrycket att deras svenska kolleger inte har fullmakt att gå utanför ramen av den en gång givna dogmen och erkänna att bevis om Sovjetunionens och till ytterme ra visso det nya Rysslands ansvar när det gäller de förmodade avsiktliga kränkningarna inte existerar. Frågan om incidenten 1981 med ubåten "S-363", måste med beaktande av de till svenska

sidan överlämnade uttömmande bevisen om det icke avsiktliga i våra handlingar, överhuvudtaget sändas till arkivet. Vad gäller övriga svenska misstankar så avhåller sig den svenska sidan, hur underligt det än kan se ut, från att framlägga såväl kompletterande uppgifter om inspelningar 1982 och 1992 såsom material från senare iakttagelser som även Ni hänvisar till i Ert brev och detta samtidigt som man från oss begär all möjlig information. Om man på den svenska sidan, som mer än en gång sagts offentligt även av Er personligen, har "många och övertygande" bevis om kränkningar av svenska territorialvatten, varför har då experterna bara tillgång till två inspelningar?

Såsom jag utlovade på mötet i Moskva så går den ryska sidan den svenska till mötes och visar maximal öppenhet. De ryska experterna är beredda att fortsätta att arbeta med Era experter under förutsättning att de sistnämnda framlägger nya uppgifter. Om detta är otillräckligt så kanske tiden har kommit för att överlämna "ubåtsdossiern" för granskning av en auktoritativ internationell expertis och genomföra denna mera öppet, om så är nödvändigt under ESK:s, Östersjörådets eller Internationella Domstolens i Haag överinseende? Vi är beredda till detta liksom vi också är beredda att inbjuda ledande experter på hydroakustik från olika länder för granskning av inspelningarna från de svenska militärerna.

Liksom Ni är jag övertygad om att avlägsnandet av "ubåtsfrågan" kan ha endast positiva följder för förbindelserna mellan Sverige och Ryssland. Vi kan

inte tillåta att den gamla vanan att ställa Rysslands avsikter i tvivel skulle hindra en civiliserad dialog och framtagandet av sanningen i denna över all måtta utdragna fråga.

Med högaktning

B Jeltsin

4 juli 1994, Moskva Kreml

BILAGA A4.1.4

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2000-03-30

Fö2000/854/EC/RC

Försvarsdepartementet

Expeditions- och rättschefen
Ingvar Åkesson

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -01- 17
Dnr RD 1997/00 : 5842

Frågan om Natoubåtar i svenska vatten

Den 7 mars 2000 visades i TV-progammet Striptease en intervju med Förenta staternas förre försvarsminister Caspar Weinberger, vari denne uppgav att Nato regelbundet skickade in ubåtar i svenska vatten under 1980-talet för att pröva Försvarsmaktens förmåga till ubåtsskydd. Intrången skall enligt Weinberger ha godkänts genom avtal eller åtminstone konsultationer med svenska myndigheter om att Natoubåtar fick öva i svenska vatten.

Med anledning härav har en undersökning gjorts inom Utrikesdepartementet och Försvarsdepartementet för att utröna om där finns material som kan besvara frågan om uppgifterna är riktiga eller felaktiga.

En genomgång har gjorts av handlingar i Försvarsdepartementet med anknytning till ubåtsfrågan för åren 1980 - 1995. I Utrikesdepartementet har traktatregistret och relevanta dossierer för samma tidsperiod gåtts igenom.

Jag har vidare samtalat i ämnet med ett antal förutvarande försvarsministrar och statssekreterare[1].

I det skriftliga materialet finns inget som ger stöd för påståendet att man från svensk sida skulle ha tillåtit utländska ubåtar att på svenskt territorium testa det svenska försvaret. De förutvarande försvarsministrarna och statssekreterarna har alla förklarat att de aldrig har hört talas om att något sådant förekommit.

[1] Förutvarande försvarsministrarna Anders Thunborg, Roine Carlsson, Anders Björck och Thage G Peterson samt förutvarande statssekreterarna Sven Hirdman, Per Borg, Jan Nygren, Nils-Gunnar Billinger, Michael Sahlin, Peter Lagerblad, Lars Rekke och Lena Jönsson.

Följande omständigheter talar mot uppgifterna.

Under den aktuella tiden har gällt alltmer skärpta regler om vapeninsatser mot utländska ubåtar i undervattensläge på svenskt territorium.

Före den 1 juli 1983 gällde principen att ubåten skulle varnas, i regel genom knallskott i vattnet. Om den intog övervattensläge eller styrde ut från svenskt territorium, skulle åtgärderna avbrytas. Men om den blev kvar i undervattensläge efter varning, utan att visa att den omedelbart avsåg att lämna svenskt territorium, fick verkningseld tillgripas. Verkningselden skulle om möjligt avpassas så att ubåten tvingades inta övervattensläge. Så snart nationaliteten fastställts, skulle ubåten avvisas från svenskt territorium.

Den 1 juli 1983 trädde nya regler i kraft. En åtskillnad gjordes mellan ubåtar på inre vatten och ubåtar på territorialhavet. En ubåt som upptäcktes på inre vatten skulle tvingas att inta ytläge. Om inte annat särskilt meddelades, skulle vapenmakt tillgripas utan föregående varning i sådana fall. Om ubåten lämnade det inre vattnet, skulle ingripandet fullföljas i territorialvattnet. Ubåtar som upptäcktes på territorialhavet skulle även fortsättningsvis avvisas. Om ubåten i ett sådant fall blev kvar i undervattensläge efter varning utan att genom manöver tydligt visa att den ämnade lämna svenskt territorium, skulle vapenmakt tillgripas. Vapenmakten skulle om möjligt avpassas så att ubåten intog övervattensläge för identifiering. Efter särskild order från Överbefälhavaren fick vapenmakt utan föregående varning tillgripas mot utländsk ubåt som påträffades i undervattensläge inom territorialhavet.

År 1988 skärptes reglerna ytterligare. Skärpningen innebar att syftet med ingripanden på inre vatten skulle vara att där hindra fortsatt verksamhet. Vapenmakt fick tillgripas utan föregående varning och, om det behövdes, fick sådana vapen användas som medförde risk för att ubåten sänktes eller gjordes manöveroduglig på annat sätt. Överbefälhavaren fick dessutom rätt att besluta om ingripanden med vapenmakt även på territorialhavet med samma syfte, nämligen att där hindra fortsatt verksamhet.

Under åren 1980 - 1993 har insatser av olika typer av vapen skett vid mer än 100 tillfällen. Man har använt chockladdningar, sjunkbomber, minor, antiubåtsgranater och torpeder. I ett antal fall anges att vapeninsatserna troligen har haft en viss verkan. Det finns inget i materialet som ens antyder att det har förekommit några direktiv om återhållsamhet med

vapeninsatser för att göra det möjligt för utländska ubåtar att testa det svenska försvaret utan att komma till skada.

Däremot förekommer uppgifter om restriktioner för vapenanvändning som grundar sig på säkerhetsskäl med hänsyn till egen personal och till tredje man. Ett uppmärksammat sådant fall är händelserna år 1982 kring Hårsfjärden då "eldförbud" meddelades vid åtskilliga tillfällen. Detta har behandlats av Ubåtsskyddskommissionen och Ubåtskommissionen (beträffande behandlingen av den senare, se SOU 1995:135 s. 295).

Ingvar Åkesson

BILAGA A5.1.1

REGERINGSKANSLIET

2000-11-02 SB2000/7602

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2000 -11- 02
Dnr 300-45-2000/01

KU:s granskningsärende: Formerna för utrikespolitiska beslut

Härmed översänds en inom Utrikesdepartementet upprättad promemoria i ovannämnda ärende.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400 S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet/RS

Promemoria

2000-10-30

Rättschefen

Formerna för utrikespolitiska beslut

Vid konstitutionsutskottets granskning av regeringens underlåtenhet att överlägga med Utrikesnämnden i fråga om förbindelserna med Österrike aviserade utskottet sin avsikt att vid ett senare granskningstillfälle närmare gå in på formerna för beslut i frågor av det aktuella slaget (bet. 1999/2000:KU20 s. 18). Utskottet har nu inlett den förutskickade granskningen. I en skrivelse till Regeringskansliet den 21 september 2000 (Dnr 300-45-2000/01) har utskottet ställt vissa frågor till Regeringskansliet som rör formerna för utrikespolitiska beslut:

- Hur överensstämmer det förhållandet att det – framför allt i utrikespolitiska frågor – kan behövas ställningstaganden av någon i regeringskretsen med principen om regeringens kollektiva beslutsfattande?

- I vilken utsträckning behandlas utrikespolitiska beslut som regeringsärenden – bortsett från propositioner och förordningar?

- Vilken utveckling har skett under de senaste decennierna när det gäller utrikespolitiska ställningstaganden från enskilt statsråds sida? Vilken betydelse har Sveriges medlemskap i EU i detta perspektiv?

Frågorna aktualiserar komplicerade överväganden kring vad som faktiskt kan anses reglerat i regeringsformen (RF) å ena sidan och vad som snarare får anses vara konstitutionell praxis å den andra. Var går i dessa sammanhang gränsen mellan formella regeringsärenden, som skall avgöras i viss ordning, och s.k. faktiskt handlande? Följande kommentarer kan efter samråd med Statsrådsberedningen och Justitiedepartementet göras till de av utskottet ställda frågorna.

Hur överensstämmer det förhållandet att det – framför allt i utrikespolitiska frågor – kan behövas ställningstaganden av någon i regeringskretsen med principen om regeringens kollektiva beslutsfattande?

Enligt RF 1:6 är det regeringens uppgift att styra riket. Härmed avses inte något specifikt kompetensområde, utan uttrycket markerar summan av de funktioner som tillkommer regeringen enligt RF och andra författningar. De viktigaste befogenheterna anges i RF (jfr. Petrén/Ragnemalm, Sveriges grundlagar s. 30 ff). Den styrande makten kan också uppfattas som en restfunktion först och främst i förhållande till riksdagens funktioner (jfr. Holmberg/Stjernquist, Vår författning, elfte upplagan s.113).

Enligt RF 7:3 avgörs regeringsärenden av regeringen vid regeringssammanträde. Beslutsfattandet är kollektivt. Alla regeringsbeslut - med undantag för vissa beslut inom Försvarsdepartementets område – fattas alltså av regeringen kollektivt.

RF reglerar sålunda tydligt vilka former som skall iakttas för det formella beslutsfattandet. Av särskilt intresse i detta sammanhang är föredragande statsrådets uttalande (se prop. 1973:90 s. 184) att principen måste vara att "alla frågor som anses kräva ett ställningstagande från någon i regeringskretsen behandlas som regeringsärenden."

Detta yttrande i förarbetena till RF kan, om det inte läses i det sammanhang som det står, ge intryck av att alla typer av ställningstaganden från en statsminister eller någon annan i regeringskretsen måste bli föremål för ett kollektivt beslutsfattande i regeringen. En sådan tolkning har dock inget stöd i den politiska verkligheten och skulle av lätt insedda skäl få orimliga konsekvenser.

Mycket talar för att förarbetsuttalandet främst bör ses som ett ställningstagande i den diskussion som fördes vid nuvarande RF:s tillkomst om s.k. kollektivärenden och enmansärenden. Svea hovrätt hade som remissinstans anfört att en ordning med ensambeslut, dvs. att ett ensamt statsråd var ansvarigt för vissa typer av beslut, bättre skulle svara mot realiteterna. Föredragande statsrådet anförde emellertid flera skäl mot en sådan ordning. Bl.a. skulle samarbetet mellan departementen kunna komma att avta. Det är alltså i detta sammanhang som det ovan citerade uttalandet gjordes.

Regeringsärenden är den sammanfattande beteckningen på de ärenden som enligt RF och andra författningar avgörs av regeringen. Begreppet har inte något bestämt materiellt innehåll. Vad som är regeringsärende i den mening som avses i RF 7:3 måste i första hand bestämmas formellt. Ett ärende som hänskjuts till regeringen för avgörande är ett regeringsärende. Om regeringen fattar ett formellt beslut i ett ärende, är det principen om kollektivt beslutsfattande som gäller. Det framhålls i förarbetena till RF att det förhållandet att begreppet principiellt bestäms rent formellt emellertid inte innebär att de regler som avses i RF 7:3 får urholkas genom att viktiga frågor i större mängd delegeras till t.ex. departementschef. Frågor som typiskt sett kräver ställningstagande från det organ som "styr riket" skall handläggas som regeringsärenden.

I specialmotiveringen till RF 7:3 (prop. s. 289) påpekas att "alla regeringsärenden utom kommandomål skall avgöras av regeringen som kollektiv vid regeringssammanträde... .Ordet regeringssammanträde används som beteckning på de sammanträden vid vilka regeringen fattar beslut. Dessa sammanträden torde liksom f.n. konseljerna i regel bli av enbart formellt registrerande natur. De sammanträden med regeringen vid vilka överläggning är avsedd att förekomma och där regeringsbesluten ofta fattas reellt behandlas inte i RF. För dem kan termen allmän beredning användas."

Vid sidan av RF:s bestämmelser om det formella beslutsfattandet agerar regeringen och dess medlemmar rent politiskt genom regeringsförklaringar, tal, tidningsartiklar, interpellationssvar m.m. Då gäller inte kravet på formellt kollektivt beslutsfattande.

Ämnet berördes av Verksledningskommittén (SOU 1985:40) som konstaterade (s. 95) att ett uttalande av ett statsråd i en viss fråga förutsätts ge uttryck för uppfattningar som omfattas av hela regeringskretsen. Uttalandet är inte ett uttryck endast av hans eller hennes personliga uppfattning. Kommittén påpekade vidare: "Något krav på att följa RF:s regler om avgörande i regeringsärenden finns inte vid sådana uttalanden. Bara när det är fråga om att fatta formella beslut, dvs. främst att framträda i regeringens konstitutionella roll som det organ som styr riket eller som högsta förvaltningsmyndighet, måste RF:s regler om avgörande av regeringsärenden följas."

Frågeställningen har i andra sammanhang tidigare analyserats i relation till regeringens agerande på det inrikespolitiska planet. Då gällde frågan i vilken utsträckning regeringen kan göra uttalanden och ställningstaganden utan att detta manifesteras genom ett formellt regeringsbeslut. Slutsatsen har blivit att regeringen har ganska vida ramar inom vilka den kan agera formlöst. I betänkandet KU 1983/84:30 (s. 29f) uttalas t. ex.: "Enligt utskottets mening kan från konstitutionella synpunkter någon erinran inte riktas mot regeringens uttalanden. Någon skyldighet för regeringen att ta upp frågan i regeringsprotokoll e.d. föreligger inte. Det har under skilda regeringar förekommit att regeringen gör uttalanden i ett stort antal frågor utan att något formellt regeringsbeslut fattas. Det i detta sammanhang aktuella uttalandet har av utskottet uppfattats som en politisk markering från regeringens sida."

Av regeringsformens tionde kapitel kan man utläsa att regeringen har omfattande befogenheter i fråga om utrikespolitiken. Enligt RF 10:6 är dock regeringen skyldig att överlägga med Utrikesnämnden i alla utrikesärenden av större vikt, såvida detta inte är omöjligt av särskilda skäl. Den skall vidare hålla nämnden underrättad om det utrikespolitiska läget i den mån detta kan beröra Sverige. Med utrikesärenden förstås i detta sammanhang enligt prop. 1973:90 (s. 367) ärenden som angår rikets förhållande till främmande stat eller till mellanfolklig organisation.

Det är rimligt att förstå denna definition av "utrikesärenden" som att den omfattar inte bara sådana ärenden som är föremål för formellt beslutsfattande på så sätt som avses i RF 7:3 utan också andra frågor där regeringen vill politiskt förankra en planerad handlingslinje utan att för den skull fatta ett formellt regeringsbeslut.

Man måste hålla i minnet att ett utrikespolitiskt agerande måste kunna komma till uttryck på många olika sätt. Statsråden har att verka i en internationell miljö där de ibland måste agera snabbt. Uttalanden som görs av statsråd om olika utrikespolitiska förhållanden har ofta formen av tillkännagivanden av politiska syften. Dessa bör kunna jämföras med interpellationssvar etc. som ju har verkan som regeringens ställningstaganden utan att formella beslut fattas.

Även om principen om formellt kollektivt beslutsfattande sålunda inte är tillämplig på alla ställningstaganden som görs av regeringen och enskilda statsråd är det viktigt att framhålla att principen har stort genomslag i

regeringens arbete. Detta framgår inte minst av Statsrådsberedningens promemoria "Samrådsformer i Regeringskansliet (PM 1997:4)".

I denna promemoria betonas principen om regeringens kollektiva beslutsfattande. "Genom olika former av samråd inom Regeringskansliet (gemensam beredning, allmän beredning, lunchberedning och delning) säkerställs att principen om kollektivt beslutsfattande får ett reellt innehåll och att alla statsråd faktiskt får möjligheter att utöva det inflytande över regeringsärendena som deras ansvar motiverar."

Kravet på gemensam beredning gäller såväl i ärenden som leder till formella regeringsbeslut såsom propositioner, lagrådsremisser, skrivelser till riksdagen, förordningar, kommittédirektiv, regleringsbrev, uppdrag till myndigheter som i förvaltningsärenden.

I promemorian betonas att också svar på frågor och interpellationer, meddelanden vid informationsstunder i riksdagen, liksom sådana övriga anföranden, uttalanden och tidningsartiklar som innehåller ställningstaganden till riktlinjer, principer eller förhållningssätt också skall beredas gemensamt. Här handlar det alltså inte om formella regeringsbeslut, men eftersom de på samma sätt som regeringsbesluten är ett uttryck för regeringens gemensamma ståndpunkt, gäller riktlinjerna för gemensam beredning.

Hur den gemensamma beredningen rent praktiskt skall äga rum – om det skall ske muntligen eller skriftligen, i vilken utsträckning och på vilket sätt träffade överenskommelser skall dokumenteras etc. får avgöras från fall till fall, påpekas det i promemorian.

I frågan om begreppet delning sägs att innan regeringen beslutar propositioner, lagrådsremisser, förordningar och kommittédirektiv eller utfärdar lagar skall det departement som bereder ett sådant ärende ge övriga departement tillfälle att lämna synpunkter på det utkast som har upprättats. Detta förfarande kallas delning. Även utkast till svar på interpellationer och frågor delas i viss utsträckning. En delning måste så gott som alltid föregås av kontakter med andra berörda departement. Delning får således inte ske förrän eventuell gemensam beredning har avslutats.

Även svenska ståndpunkter och instruktioner i EU-frågor och andra internationella frågor omfattas av kravet på gemensam beredning. En särskild promemoria om regler för gemensam beredning i EU-frågor (UD PM 1999: 1-8) har utarbetats. Den kommenteras nedan.

I vilken utsträckning behandlas utrikespolitiska beslut som regeringsärenden – bortsett från propositioner och förordningar?

De beslut där det kan finnas inslag av utrikespolitiska överväganden och som behandlas som regeringsärenden är för Utrikesdepartementets del typiskt sett följande:
- ingående av internationella överenskommelser (inkluderande även godkännanden inför EU-beslut om gemensamma åtgärder och andra rådsbeslut inom den s.k. andra pelaren),
- ärenden om internationellt utvecklingssamarbete (bidrag, gåvor, skuldlättnader etc.),
- erkännande av stater,
- väckande av talan eller interventioner i EG-domstolen och förstainstansrätten,
- utsändande av valövervakare och militärobservatörer,
- tillstånd enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel,
- beslut om utlämnande av allmän handling,
- sammankallande av Utrikesnämnden,
- upprättande eller nedläggning av utlandsmyndigheter,
- instruktioner vid vissa typer av förhandlingar samt
- nominering av ordförande och ledamöter i EU-kommissionen eller utseende av domare och generaladvokater i EG-domstolen och förstainstansrätten.

Att ingående av internationella överenskommelser förutsätter regeringsbeslut är uppenbart med hänsyn till bestämmelsen i RF 10:1 att överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation ingås av regeringen. Det handlar här om i folkrättslig mening bindande beslut, som i vissa fall kräver godkännande av riksdagen (jfr. RF 10:2).

Med en *bindande* internationell överenskommelse förstås en mängd olika typer av avtal som kan ha olika namn, t.ex. traktater, konventioner, stadgor, akter, pakter, protokoll, deklarationer och skriftväxlingar. Vanligen avses en överenskommelse i skriftlig form, en traktat i den mening som avses i Wienkonventionen om traktaträtten. Även en

muntlig överenskommelse är emellertid folkrättsligt riktig. Den enda förutsättningen är att överenskommelsen träffas av enligt folkrätten behöriga företrädare för staterna såsom en för dem förbindande överenskommelse. Det är den manifesterade viljan att bli bunden som är avgörande.

Ärenden om internationellt utvecklingssamarbete kan i vissa fall avse internationella överenskommelser. En del av besluten kan dock snarare ses som s.k. ensidiga rättshandlingar. Detta gäller bl.a. beslut om gåvor eller bidrag. Som ensidiga rättshandlingar (unilaterala akter) betraktas i folkrätten en rad olikartade företeelser i statslivet. Gemensamt för dem är att de är ägnade att ändra eller påverka bestående rättslägen. De uppfattas som bindande i någon form. Erkännande av en stat räknas också till kategorin ensidiga rättshandlingar. Andra exempel på rättshandlingar är formella beslut om intervention i exempelvis EG-domstolen och beslut om utsändande av valövervakare eller militärövervakare.

De ensidiga rättshandlingarna skiljer sig principiellt från sådana uttalanden av innehavaren av "treaty making power" eller dennes befullmäktigade som måste uppfattas endast som tillkännagivanden av önskemål, uppfattningar eller politiska syften i allmänhet. Sådana tillkännagivanden är inte förbindande. Det gäller också motsvarande uttalanden av flera makter samtidigt, t.ex. vid eller efter förhandlingar (se Eek, Bring, Hjerner, Folkrätten, fjärde upplagan, s. 232 ff). Många utrikespolitiska ställningstaganden som görs av företrädare för regeringen kan knappast ses som förbindande och blir inte heller i praxis föremål för regeringsbeslut.

Beslut att lämna ut, eller inte lämna ut, allmänna handlingar kan ibland rymma utrikespolitiska överväganden. Att de kräver formella regeringsbeslut (om de överlämnats till regeringen för avgörande) följer av förvaltningsrätten. Av lagen (1992:1300) om krigsmateriel följer att vissa formella regeringsbeslut måste fattas vid beslut enligt den lagen.

Att beslut om sammankallande av Utrikesnämnden är regeringsbeslut följer av RF 10:7.

Ärende om upprättande eller nedläggning av utlandsmyndigheter har i praxis ansetts vara av sådan vikt att de formellt bör avgöras av regeringen.

När det slutligen gäller instruktioner till olika förhandlingsdelegationer är praxis varierande beroende på vilken instruktion det gäller. Den allmänna instruktionen till ombuden vid FN:s generalförsamling har länge ansetts vara av sådan vikt att den fastställts i ett särskilt regeringsbeslut. Detsamma har gällt instruktioner inför UNCTAD-möten. Andra typer av instruktioner till beskickningar och delegationer har i allmänhet inte formen av regeringsbeslut.

Av intresse i detta sammanhang är den granskning om beslutsfattande på det utrikespolitiska området som konstitutionsutskottet gjort redan tidigare (se bet. 1986/87:KU33 s. 65). Saken gällde beslutsfattande avseende bl.a. non-grata-förklaring av utländsk diplomatisk personal. I en promemoria som upprättades av rättschefen Hans Corell i detta ärende framhölls att beslut i förvaltningsärenden är i allmänhet utformade på ett sådant sätt att den beslutet avser är skyldig att rätta sig efter det och att beslutet också kan verkställas av behöriga myndigheter. Det är frågan om att utöva offentlig makt genom beslut med rättsliga verkningar. Ett beslut om att betrakta en diplomat non grata är emellertid av en annan karaktär. Beslutet riktar sig inte i första hand till den som uppmanas att lämna landet utan till den sändande staten. Det har mera karaktären av ett tillkännagivande än ett beslut i ett förvaltningsärende.

"En sådan åtgärd (non-grata-förklaring) skiljer sig till sin natur inte mycket från andra fall då en beskickningschef kallas till departementet för att ta del av synpunkter, påpekanden eller anmodanden som departementet – ibland på initiativ av departementschefen efter diskussion i regeringskretsen – önskar framföra till beskickningschefen. Denna handläggningsordning följer en långvarig tradition. Att man i sammanhanget använder formuleringar som innefattar att regeringen uttalar en viss mening är fullt naturligt och i överensstämmelse med internationell praxis. Detta skall dock inte ges någon förvaltningsrättslig betydelse."

"Hanteringen av de nu aktuella frågorna bör mot denna bakgrund ses som s. k. faktiskt handlande inom ramen för de mångahanda kontakter som förekommer mellan Utrikesdepartementet och beskickningarna i Stockholm. Man kan också vidga perspektivet något. Paralleller kan dras med de "instruktioner" som dagligen avsänds från Utrikesdepartementet och som riktar sig till beskickningschefer, delegationschefer eller svenska

ledamöter i internationella organ. Genom dessa instruktioner bestäms t.ex. att personen i fråga skall hålla ett anförande i ett internationellt organ på den svenska regeringens vägnar. I många fall uttalar sig också dessa personer i olika sammanhang på ett sådant sätt att det framstår att regeringen står bakom uttalandena. Det skulle leda till orimliga konsekvenser om varje sådan instruktion skulle behöva fastställas genom ett regeringsbeslut."

KU återkom till ärendet vid ett senare granskningstillfälle (jfr.bet.1988/89:KU30) varvid rättschefen Corell framhöll att stor försiktighet måste iakttas i regelgivningen så att inte onödig byråkrati tillskapas. Han påpekade också att svårigheterna att finna en klar gräns mellan faktiskt handlande och handläggning av förvaltningsärenden är stora och att problemet med gränsdragning mellan faktiskt handlande och förvaltningsärenden inte på något sätt är unikt för Utrikesdepartementet utan i själva verket en generell förvaltningsrättslig fråga bl.a. för Regeringskansliet.

I den tidigare nämnda cirkulärsamlingen för handläggningen av EU-frågor (UD PM 1999:1-8) framhålls att statsministern har det övergripande politiska samordningsansvaret för EU-frågorna. Statsministern och utrikesministern företräder Sverige vid Europeiska rådet och de möten i övrigt som statsministern bestämmer.

Vidare framhålls att det enligt regeringsformen är regeringen som ingår överenskommelser med andra stater eller mellanstatliga organisationer. Det är också regeringen som företräder Sverige i sådana sammanhang enligt bestämmelserna i regeringsformen om att regeringen styr riket.

Instruktioner till svenska förhandlare har oftast formen av riktlinjer från det ansvariga statsrådet eller sakansvariga departementet men kan också vara regeringsbeslut. Sådana instruktioner skall alltid beredas gemensamt, påpekas det i promemorian.

I vissa fall krävs det att regeringen fattar beslut eller att andra internrättsliga åtgärder vidtas före ett ställningstagande eller beslut inom EU. Exempel på sådana ställningstaganden eller beslut inom EU som skall ha föregåtts av beslut i regeringen är internationella överenskommelser i form av en gemensam åtgärd enligt artikel 14 i Unionsfördraget. En sådan åtgärd kan t.ex. avse internationella

sanktioner. Här nämns också de s.k. rambesluten (art 34.2 b) i Unionsfördraget på tredje pelarens område, s.k. blandade avtal i vilka även medlemsstaterna är parter, samt beslut om att nominera EU-kommissionen eller utse en domare eller generaladvokat i EG-domstolen.

Det bör tilläggas att även regeringsärenden under andra departements områden kan ha utrikespolitiska inslag. Som exempel kan nämnas ärenden om utlämning för brott (Justitiedepartementet) och ärenden om tillträde till svenskt territorium för utländska örlogsfartyg (Försvarsdepartementet).

Vilken utveckling har skett under de senaste decennierna när det gäller utrikespolitiska ställningstaganden från enskilt statsråds sida? Vilken betydelse har Sveriges medlemskap i EU i detta perspektiv?

Något uttömmande svar på denna fråga kan inte ges i detta sammanhang. Här kan emellertid hänvisas till den sedan år 1950 av Utrikesdepartementet årligen utgivna publikationen "Utrikesfrågor". Publikationen belyser den svenska utrikespolitikens bredd och visar att utrikespolitiska ställningstaganden kan förekomma i många olika former, av regeringen och av enskilda statsråd.

En särställning har regeringens utrikesdeklarationer, som traditionellt anger regeringens inställning i en rad olika utrikespolitiska frågor. Det förtjänar att påpekas att inte heller utrikesdeklarationerna antas av regeringen som ett formellt beslut vid regeringssammanträde. Däremot är deklarationerna föremål för gemensam beredning och delning.

Vid sidan av dessa deklarationer görs utrikespolitiska ställningstaganden i form av anföranden, uttalanden, svar på interpellationer, svar på skriftliga frågor i riksdagen, i pressmeddelanden, tidningsartiklar m.m. I dessa sammanhang förekommer ofta ställningstaganden från enskilda statsråds sida, ställningstaganden som i varierande utsträckning varit föremål för gemensam beredning och delning.

När det gäller utvecklingen under de senaste decennierna kan konstateras att ställningstaganden från enskilda statsråds sida har varit vanliga t.ex. om Vietnamkriget och situationen i Sydafrika, alltså frågor där Sverige haft en särskild utrikespolitisk profil.

En i detta sammanhang god illustration på regeringens och enskilda regeringsmedlemmars agerande i en utrikespolitisk fråga ger Utrikesfrågor 1981, s.110 ff, som redogör för hanteringen av den sovjetiska ubåten 137. Här förekommer en provkarta på formella regeringsbeslut, pressmeddelanden, protestnoter m.m.
Här kan också nämnas de sedan länge återkommande kommunikéerna från de nordiska utrikesministermötena, där utrikesministern (som enskilt statsråd) tillsammans med sina nordiska kolleger gör ställningstaganden i en rad aktuella utrikespolitiska frågor.

När det gäller effekterna av EU-medlemskapet slutligen är det rimligt att anta att medlemskapet har medfört att ställningstaganden i internationella och mellanstatliga - och stundtals även överstatliga - från enskilda statsråds sida inom sina respektive politikområden förekommer i större utsträckning än tidigare.

Lars Magnuson

BILAGA A5.1.2

Utrikesutskottets utlåtande 2001/02:UU1u

Utrikespolitiskt beslutsfattande

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslöt den 25 september 2001 (KU:s särskilda protokoll 2001/02:1, § 5) att bereda utrikesutskottet tillfälle att yttra sig:

> över frågan om vilka särskilda förutsättningar för beslutsfattande och uttalanden som från konstitutionella synpunkter enligt utrikesutskottets erfarenhet kan anses gälla på utrikespolitikens område. Av intresse för konstitutionsutskottet är också utvecklingen i detta hänseende efter Sveriges inträde i EU.

Utrikesutskottet väljer med anledning härav att avge följande utlåtande.

I utlåtandet har utrikesutskottet särskilt beaktat

- vad konstitutionsutskottet anför i sitt betänkande 2000/01:KU10, avsnittet 5 Formerna för utrikespolitiska beslut;
- vad som framkommit vid konstitutionsutskottets utfrågning den 8 mars 2001 med regeringsrådet Marianne Eliason, f.d. ambassadören Sverker Åström och docenten Tomas Bull angående Formerna för utrikespolitiska beslut samt
- vad som framkommit vid utrikesutskottets utfrågning den 28 november 2001 med docenten, numera professorn, Magnus Jerneck och filosofie doktorn, numera docenten, Ulrika Mörth om Utrikespolitiskt beslutsfattande och EU.

En utskrift av den sistnämnda utfrågningen närslutes detta utlåtande.

1. Ärendet

Konstitutionsutskottets beslut om att bereda utrikesutskottet tillfälle att yttra sig i frågan om vilka särskilda förutsättningar för beslutsfattande och uttalanden som från konstitutionella synpunkter kan anses gälla på utrikespolitikens område bör läsas mot bakgrund av dess ställningstaganden i betänkandet 2000/01:KU10, där det bl.a. sägs:

> Som anförts i promemorian från Regeringskansliet aktualiserar granskningsfrågan komplicerade överväganden kring vad som faktiskt kan anses reglerat i regeringsformen å ena sidan och vad som snarare får anses vara konstitutionell praxis å andra sidan.
> Enligt utskottets mening kräver slutsatser i ärendet ytterligare överväganden baserade på ett bredare underlag. Utskottet avser att under våren 2001 fortsätta den nu inledda granskningen.

Genom konstitutionsutskottets behandling i betänkande 2000/01:KU10, ärendet 5 Formerna för utrikespolitiska beslut (inklusive bilagan 5.1), får rättsreglerna på området anses vara väl belysta, varför det mot bakgrund av konstitutionsutskottets önskemål (KU:s särskilda protokoll 2001/02:1, § 5) och ovan återgivna citat ur bet. 2000/01:KU10, tagna tillsammans, kan finnas skäl för utrikesutskottet att koncentrera sina överväganden på de delar av det utrikespolitiska beslutsfattandet vilka gränsar till eller kan anses vara konstitutionell praxis.

Utskottet väljer att utifrån litteratur på området, inhämtade upplysningar samt egen erfarenhet söka beskriva och problematisera några huvuddrag när det gäller de över tiden förändrade förutsättningarna för utrikespolitiskt beslutsfattande, särskilt då vad avser tiden efter Sveriges inträde i EU. Beaktande att utlåtandet blott är att se som ett underlag till konstitutionsutskottets granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning avstår utrikesutskottet från att dra några egna slutsatser av konstitutionell natur.

2. Allmänna överväganden om utrikespolitiskt beslutsfattande

2.1. Om utrikespolitikens tillkomstprocess

I den statsvetenskapliga litteraturen hävdas ofta att skeendena i internationell politik måste betraktas och förstås samtidigt utifrån två perspektiv, varav det ena är de individuella beslutsfattarnas agerande och reaktioner medan det andra är staters och andra aktörers uppträdande som organiserade grupper av

människor. I flera avseenden anses utrikespolitiskt beslutsfattande skilja sig från inrikespolitiskt[1]:

- Antalet "möjliga" mål är större. Tre målkategorier torde återfinnas bakom samtliga staters utrikespolitik: säkerhetsmål, välfärdsmål och ideologiska mål[2].
- Det "klientel" som besluten angår är mer heterogent, och det finns därför potentiellt fler reaktioner och krav.
- Ett större antal perspektiv skall förenas innan ett beslut fattas.
- Omgivningen är mer osäker, och det är därför svårare att förutsäga och kontrollera konsekvenserna av ett beslut.
- Informationskällorna är mer generella och mindre pålitliga. Sekretessen utgör ett särskilt problem, och ibland finns det också ett intresse av att vilseleda motsidan.
- Det råder relativ brist på "experimentmöjligheter", och situationerna upprepar sig sällan. Verkan av ett beslut må vara begränsad, men beslutet som sådant är vanligen oåterkalleligt.
- Det är svårt att mäta effekter och resultat av den förda politiken.
- Tidsförhållandena är annorlunda och ofta svåra att påverka. Utrikespolitiskt beslutsfattande har i många sammanhang beskrivits som "one damned thing after another".
- Möjligheten av fundamentala värdekonflikter är större, och det kan därför krävas mera omfattande kompromisser.

De ovan uppräknade förhållandena får naturligtvis konsekvenser för var och hur det reella beslutsfattandet sker. Utrikespolitiskt beslutsfattande är också beroende av det inrikespolitiska utrymme som finns och, inte minst, av opinionsläget. Det har sagts att "utrikespolitiken i en demokrati är en produkt av växelverkan mellan två krafter: administrationens naturliga försiktighet och den offentliga opinionens sporadiska och dåligt informerade krav"[3]. Åtminstone det första ledet av detta påstående synes i hög grad ha präglat svenskt utrikespolitiskt beslutsfattande under det kalla krigets tid. Ändrade politiska förhållanden och ett större nyhetsutbud kan dock ha ändrat dessa förhållanden.

[1] Snyder, Richard C. – Bruck, H.W. – Sapin, Burton *Foreign Policy Decision Making*, 1962, s. 104; jfr Bjøl, Erling *Internationell politik*, Stockholm 1968.
De nämnda faktorerna är tänkta att i huvudsak vara oberoende av politiskt system. I mer speciella sammanhang, t.ex. när det gäller studier av EU-frågor, som kan rymma såväl utrikes- som inrikespolitiska aspekter, har andra faktorer lyfts fram. Sålunda arbetar exempelvis Hegeland (Hegeland, H. *Riksdagen, Europeiska unionen och demokratin. En studie av riksdagens arbete med EU-frågor.* s. 19 ff.) bl.a. med begreppen inflytande, öppenhet och ansvarsutkrävande, som han relaterar till graden av demokratiskt inflytande i beslutsprocesserna.
[2] Jönsson, Christer – Elgström, Ole – Jerneck, Magnus *Internationell politik*, Lund 1992.
[3] James Joll i Duroselle, Jean-Baptist *La politique étrangère et ses fondements*, Paris 1954.

Betydelsen av skillnaderna mellan utrikes- och inrikespolitik varierar beroende på vad man önskar belysa. I det av konstitutionsutskottet anlagda perspektivet framhävs beslutsfattandet och förutsättningarna för detta. En naturlig utgångspunkt för utrikesutskottets överväganden blir då vad som anförs i litteraturen om *subjektivt, rationellt beslutsfattande* och som främst rör frågan om hur enskilda aktörers beslutskalkyler görs upp och hur deras beslut blir till.

En forskningsinriktning som domineras av detta betraktelsesätt är diplomatisk historia. Fokuseringen på de individuella beslutsfattarnas agerande är också i det närmaste allenarådande i utrikespolitiska mediekommentarer, och man finner det även i diverse bedömningar från officiellt håll. Sålunda grundas exempelvis försvarsbesluten bl.a. på säkerhetspolitiska analyser av olika aktörers motiv, mål och tänkta beslut i olika avseenden. Det finns även skäl att förmoda att det bakom regleringen i regeringsformen ligger ett rationalistiskt synsätt, enligt vilket ett väl definierat beslut vuxit fram i enlighet med en viss beredningsordning.

Om man tar fasta på konstitutionsutskottets önskemål om att speciellt få förutsättningarna för utrikespolitiskt beslutsfattande belysta, finns det anledning att peka på att man svårligen (annat än undantagsvis) kan tillskriva en stats regering en enda gemensam beslutskalkyl. Snarare torde det vanligen vara så, att ett flertal individer och grupper – var och en med sin beslutskalkyl – medverkar i beslutsfattandet och att dessa under processens gång successivt fattar en rad mer eller mindre bindande delbeslut, vilka ofta innebär att alternativ elimineras. Ett reellt beslut kan på detta sätt vara fattat långt innan processen avslutas med ett formellt beslut. Detta är en aspekt som bl.a. tas upp av Allison[4] i hans klassiska analys av Kubakrisen. Också andra forskare i hans efterföljd hävdar att teorier som utgår från att utrikespolitiska beslut fattas av "enhetliga aktörer" ("unitary actor"-antagandet) i allmänhet har lågt förklaringsvärde[5].

Om man, på sätt som gjorts ovan, tar sin utgångspunkt i observationer av och forskning om aktörers agerande vid beslutsfattande ökar, enligt utskottets mening, förståelsen för svårigheten att relatera regeringsformens bestämmelser till de ständigt pågående, ibland svårurskiljbara[6], utrikespolitiska processerna.

Som nämnts ovan hävdas det ofta i den statsvetenskapliga litteraturen att skeendena i internationell politik inte bara bör förstås utifrån de individuella beslutsfattarnas perspektiv, utan också med beaktande av hur stater och andra

[4] Allison, Graham T. *Essence of Decision*, Boston 1971. Allison kallar denna analysinriktning "byråkratisk politik".
[5] Se exv. Goldmann, Kjell *Det internationella systemet*, Stockholm 1978.
[6] Det kan i sammanhanget observeras att en fråga som på ytan kan förefalla avgränsad och teknisk, exv. rätten för viss myndighet att utfärda visering, kan stå som symbol för den totala politiken visavi en stat eller ett område.

aktörer är organiserade och av de yttre betingelser som råder. En grundtanke därvidlag är att en aktörs utåtriktade beteende beror på dess struktur[7].

Strukturanalys utesluter inte idén om subjektivt rationella beslut; tvärtom kan komplementaritet ibland råda. Sålunda är det tänkbart att en aktörs perception och innehållet i hans beslutskalkyl bestäms av den rådande strukturen[8]. Tillämpat på utrikesförvaltningen skulle man exempelvis kunna förmoda att omorganisationen i slutet av 1990-talet – från ett departement med särskilda avdelningar för rättsfrågor, politiska frågor, handelsfrågor etc. till ett "deskindelat" departement, där alla typer av frågor som rör en viss region bereds inom samma enhet – har medfört att regeringen fått en annan typ av beslutsunderlag än tidigare.

Strukturanalyser tenderar att lägga mindre vikt vid enskilda beslut och i stället fästa uppmärksamheten på de stora linjerna i politiken. Sett i ett sådant perspektiv skulle man exempelvis kunna hävda att många utrikespolitiska ställningstaganden under decennierna efter andra världskriget kan ses som tillämpningar av större rambeslut, varav det kanske viktigaste var den s.k. neutralitetsdoktrinen.

Utrikesförvaltningen har rötter som går tillbaka till medeltiden. Till följd av sin centrala roll för rikets överlevnad har utrikespolitiken under århundradena varit särreglerad i konstitutionellt avseende[9], och man har ibland talat om "utrikespolitikens primat". Bland annat detta synes ha inneburit att normer och traditioner skilda från den övriga civilförvaltningens vuxit fram och delvis bibehållits. Långt fram i tiden var det relevant att tala om en "konservativ ämbetsmannakultur med rötter i fransk diplomati" och fortfarande beskrivs UD – med rätt eller orätt – som en "konstant i en radikalt förändrad omvärld"[10]. Förhållandet är inte specifikt svenskt[11].

I en av de analyser som görs i det ovan nämnda verket om Kuba-krisen (den s.k. organisationsprocessmodellen) visar Allison att förhållanden av denna art kan vara av stor utrikespolitisk betydelse. Kontentan av hans resonemang i den delen går ut på att utrikesförvaltningar (liksom f.ö. krigsmakter) tenderar

[7] I litteraturen finns också en rad andra synsätt företrädda. De utgår dock från perspektiv som på ett betydande sätt avviker från vad konstitutionsutskottet önskar få belyst. För en översikt se exempelvis Jönsson – Elgström – Jerneck a.a., kap. 2.

[8] Begreppet struktur kan ges olika innebörd, men det används i sammanhang som dessa ofta för att beteckna varaktiga, "opersonliga" och icke-materiella betingelser för beslutsfattande (jfr Goldmann a.a., s. 27).

[9] Jämför också av f.d. ambassadören Åström framförda synpunkter vid KU:s utfrågning den 8 mars 2001 (anförande 4).

[10] *I rikets tjänst – en ESO-rapport om statliga kårer*, Ds 2001:45.

[11] I en klassisk beskrivning av det amerikanska utrikesdepartementet (Deutsch, Karl W. *The Analysis of International Relations*, Englewood Cliffs 1968) sägs bl.a. följande: "State Department officers at all levels are perceptive of consensus and sensitive to atmosphere. They are usually well aware of unspoken agreements on matters and images that are currently being taken for granted, and that mark the subtle boundary between acceptable and unacceptable policy suggestions. In the light of these, they make only those recommendations they feel will survive the sifting process."

att följa standardiserade, sedan länge etablerade rutiner ("standard operating procedures") utan att en egentlig beslutskalkyl någonsin görs[12].

I den mån Allisons observationer är generaliserbara till svenska förhållanden kan de utgöra bidrag till en förklaring av utrikespolitikens tillkomstprocess.

2.2 Uttalandepolitik

I den av konstitutionsutskottet gjorda beställningen talas om "särskilda förutsättningar för ... uttalanden som ... kan anses gälla på utrikespolitikens område ". Det kan mot den bakgrunden finnas anledning att något uppehålla sig vid s.k. performativa uttalanden – "doing something by saying something"[13].

I många fall torde denna typ av "speech-acts" innebära avgöranden, ställningstaganden, åtaganden eller avståenden[14]. För att ett uttalande skall betraktas som performativt krävs vanligen också att det föreligger särskilda yttre förhållanden. Utsagan skall göras "av rätt person, i rätt form, i rätt situation", och det förutsätts dessutom, "att omgivningen är beredd att acceptera att dessa omständigheter föreligger"[15].

Medvetenheten om performativernas betydelse är väl känd, vilket bl.a. framgår av följande citat ur en informationsbroschyr från utrikesdepartementet, utgiven under det kalla krigets dagar:

> "Det ska inte stå någonting nytt, och är det nytt så är det farligt." Det ligger säkert mycken klokhet i dessa ord från en erkänt listig kollega. Vad man säger utåt är en politisk handling, inte en informatorisk eller en pedagogisk. En enveten upprepning av gängse teser och temata är det mest riskfria.
>
> Saken har dock även en annan sida, om man nämligen tror att en seriös öppenhet är ett underskattat politiskt instrument. För övrigt kan vi väl i UD inte på en gång klaga över den torftiga svenska utrikesdebatt, som är ett av våra arbetsvillkor, och samtidigt avstå från att själva ge några utgångspunkter av intresse.[16]

[12] Liknande observationer har gjorts även i andra sammanhang och ibland förklarats med att etablerade traditioner och förekomsten av precedensfall spelar en stor roll för att garantera att nya beslut blir konsistenta med den tidigare förda utrikespolitiken (se exv. Deutsch a.a.).

[13] Den tämligen rikhaltiga litteraturen på området går i många fall tillbaka på Austin, J. L. *How to do things with words*, Bristol 1980.

[14] Austin har beräknat att det finns ca 10.000 engelska verb som beskriver speech-acts. Dessa kan indelas i fem huvudklasser: 1) verdiktiver (exv. döma, förstå, diagnostisera), 2) exercitiver (t.ex. utnämna, proklamera, vetera), 3) commissiver (bl.a. lova, garantera, planera), 4) behabitiver (bland vilka kan nämnas ursäkta, tacka och protestera, när dessa ord används som reaktion på något eller någon annans beteende) samt 5) expositiver (exv. förklara, förneka, illustrera).

[15] Evers, J. *Argumentationsanalys för jurister,* utan proveniens 1970. Jfr även Torstendahl, R. *Historia som vetenskap*, Malmö 1966.
Jämför också regeringsrådet Eliasons synpunkter under KU:s utfrågning den 8 mars 2001 (anförande 2, särskilt 16:e stycket, och anförande 16) på relationen mellan ärenden och uttalanden samt docenten Bulls vid samma utfrågning framförda uppfattning om behovet av förankring av uttalanden (s. 14).

[16] Ur *Detta är UD – en informationsskrift från Utrikesdepartementet*, Helsingborg 1978.

Uttalandepolitik, och därmed utnyttjandet av performativer, rymmer en rad problem, varav några är:

- Den ofta förekommande vagheten i utrikespolitiska uttalanden och därmed följande möjligheter till skilda tolkningar.
- Vad är verbala variationer inom ramen för en politisk linje och hur skall ett uttalande vara utformat för att det skall etablera en ny utrikespolitisk linje?
- Hur skall man betrakta felsägningar, feluppfattningar och eventuellt följande dementier?
- Vad innebär det när olika utrikespolitiska företrädare gör motstridiga uttalanden?
- Vad innebär det när element som tidigare förekommit i ett uttalande tas bort vid ett senare uttalande i samma fråga?

En intressant företeelse när det gäller uttalandepolitiken är också den växelverkan som ständigt pågår mellan riksdag och regering. Som en illustration kan nämnas hanteringen av den svenska säkerhetspolitiken efter det kalla krigets slut.

Genom beslut av riksdagen våren 1992 (bet. 1991/92:UU19[17], prot. 1991/92:117) fastlades kärnan i den säkerhetspolitiska doktrinen i meningen: "Sveriges militära alliansfrihet syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde består". Denna mening omgavs i utskottets betänkande med ett antal andra betydelsebärande formuleringar.

Genom uttalanden från regeringsföreträdare (vanligen i s.k. linjetal) gjordes successivt en del ändringar i "kringtexten". I allt väsentligt bekräftades dessa i efterhand av riksdagen. Själva kärnmeningen fick sedan, efter överläggningar med företrädare för flertalet riksdagspartier, en ny utformning i regeringens utrikesdeklaration av den 13 februari 2002. Riksdagen i sin tur kan förväntas återkomma när de säkerhetspolitiska frågorna behandlas under nästa riksmöte.

Detta exempel, som illustrerar den tämligen vanliga företeelsen att utrikespolitiska positionsförändringar i en given fråga växelvis kan initieras av riksdagen och regeringen, föranleder utskottet att peka på den dualism som råder när det gäller utrikesfrågorna. Innebörden av denna dualism är att det är regeringen som, enligt folkrätten, utåt företräder riket, medan det samtidigt är så att riksdagen, enligt den interna rättsordningen, indirekt[18] kan påverka regeringen att föra en viss utrikespolitik.

[17] Det kan observeras att den av utskottet valda formen var ett besvarande av två motionsyrkanden.

[18] Utskottet har noterat att andra stater i någon utsträckning följer och ibland också reagerar på vad riksdagen säger i olika utrikespolitiska frågor, varför man torde kunna hävda att riksdagen i praktiken har en viss direkt utrikespolitisk roll.
Under början av 1990-talet förelåg t.o.m. den extrema situationen att riksdagen hade en direkt utrikespolitiskt operativ roll gentemot de baltiska staterna. Detta förklaras av att dessa stater, som då befann sig i en process av frigörelse från Sovjetunionen, vid till-

3. Överväganden om utrikespolitiskt beslutsfattande efter Sveriges inträde i EU

Åtminstone sedan 1600-talet kan man spåra tanken att utrikespolitiskt beslutsfattande inte är förenligt med folkligt inflytande. De skäl som anges, och som under det senaste århundradet relaterats till den demokratiska beslutsprocessen, är i huvudsak följande[19]:

- Förhandlingar med främmande makt förutsätter sekretess för att bli framgångsrika.
- Utrikesfrågorna rör ofta för staten livsavgörande frågor och det nationella intresset. Förekomsten av en öppen och kanske känsloladdad debatt kan vara en nackdel i dessa sammanhang. Handhavandet av utrikesrelationerna bör därför, har det hävdats, överlämnas till en professionell elit, som kan uttolka vad det nationella intresset kräver.
- Den vanlige medborgarens kunskap om utrikesfrågorna är så begränsade att deras skötsel bör handhas av en kunnig elit.

Följande citat från 1954 (Finland) kan tjäna som illustration till att den krets som borde ha full insyn i utrikesfrågorna ansågs vara mycket snäv:

> En svår fråga är den hur mycket en utrikesminister bör meddela regering och riksdag. Det är givet att med statsministern samt regeringens och parlamentets utrikesutskott samarbetet bör vara så förtroligt som möjligt; givetvis bör ett gott förhållande råda mellan utrikesministern och hela regeringen och riksdagens olika partier.[20]

Mot bakgrund av det ovan anförda kan bl.a. nämnas att utvecklingen under 1900-talet lett till ökade kunskaper för alla om omvärlden, till att utrikesfrågorna i ökad utsträckning kommit att direkt beröra medborgarna och till att gränsen mellan inrikes- och utrikespolitik blivit alltmer diffus. Viktigare ändå är att de tidigare framförda argumenten kommit att stå i en oförenlig motsatsställning till den moderna synen på demokrati. Det är t.o.m. så att viss typ av utrikespolitik, exempelvis biståndspolitiken, snarast får sägas förutsätta aktivt deltagande av engagerade medborgargrupper.

Maktutredningen menade 1990 att den då ökande internationaliseringen antingen kunde leda till att den inrikespolitiska öppenheten i ökad utsträckning vann insteg på utrikespolitikens område eller, vilket bedömdes som troligare, att demokratiska problem skulle uppstå inom de delar av inrikespolitiken som fick en internationell dimension. Vad man framför allt befarade var en makt-

---

fället hade demokratiskt valda, legitima parlament men saknade erkända motsvarigheter till regeringen.

[19] Se Jönsson – Elgström – Jerneck a.a.

[20] Numelin, Ragnar *Diplomati*, Helsingfors, 1954.

överföring till byråkratiska nätverk med blandat svenskt och utländskt deltagande.

Möjligen skulle man, efter mer än sju års medlemskap i EU, kunna säga att båda Maktutredningens scenarier delvis besannats. EU-medlemskapet synes, vilket utskottet återkommer till nedan, ha inneburit ett ökat demokratiskt inflytande på utrikespolitiken i det att riksdagens roll stärkts. Samtidigt upplevs inom hela EU vissa brister, vilka vanligtvis sammanfattas under etiketten "det demokratiska underskottet".

Som ovan nämnts har utrikespolitiken under århundradena på olika sätt varit särreglerad i konstitutionellt avseende. Detta har också gällt riksdagens befattning med utrikesfrågorna. I 1809 års regeringsform i lydelser före enkammarriksdagens tid[21] nämns utrikesutskottet som det första av utskotten (§ 53) och utskottets ledamöter skulle även vara ledamöter i utrikesnämnden (§ 54; nämnden motsvarades fram till 1921 av det s.k. hemliga utskottet). Förutom att utrikesnämnden, på sätt som påminner om dagens, skulle "med Konungen rådpläga" stadgades också (§ 54) om särskild skyldighet för utrikesministern att dels vid början av varje riksdag, dels vid behov informera nämnden[22].

Antagandet av en ny regeringsform innebar att accenterna lades något annorlunda när det gällde de utrikespolitiska frågorna, och till följd av EU-medlemskapet har därefter en betydande konstitutionell utveckling ägt rum. Bakgrunden till denna kan främst sägas ha varit att riksdagen i sin anpassning till den suveränitetsöverlåtelse som skedde innefattade även utrikespolitiken, trots att huvuddelen av denna förblev mellanstatlig. Man skulle här kunna tala om viss överkompensation med den effekten att riksdagens roll stärktes.

Den främsta uttrycksformen för riksdagens stärkta roll på utrikespolitikens område är det informations- och samrådsförfarande som äger rum mellan regeringen å ena sidan och utrikesutskottet respektive EU-nämnden å den andra samt den utökade utrikespolitiska informationen i kammaren från regeringen. Samtidigt har utrikesnämndens roll minskat i betydelse.

De genomgångar som äger rum med utrikesutskottet inför mötena med allmänna rådet och med biståndsrådet kan ses som ett komplement till och en viktig förberedelse inför det dagen därpå följande samrådet i EU-nämnden och bedöms av utskottet vara av stort värde.

Utrikesutskottet följer långsiktigt, bl.a. genom föredragningar, också vissa utvalda EU-frågor. Innebörden av detta är bl.a. att inflytande kan komma till uttryck redan i samband med att svenska grundpositioner formuleras. Enligt den tidigare ordningen – före Sveriges medlemskap i EU – fick riksdagen i motsvarande fall inte befattning med ärendet förrän ett färdigt avtal framlades

[21] Här åberopad utifrån Malmgren, Robert *Sveriges grundlagar och tillhörande författningar med förklaringar*, nionde upplagan, Stockholm 1966.
[22] Denna typ av samråd (nu med utrikesutskottet) och med ungefär samma frekvens har i praktiken återupptagits efter Sveriges inträde i EU.

med proposition, och påverkansmöjligheten var då i stort sett begränsad till att säga "ja" eller "nej" till en helhet.

Utvecklandet av nya arbetsformer *inom* riksdagen bedöms av utskottet också ha medfört ett ökat riksdagsinflytande. Här kan, förutom den verksamhet som EU-nämnden bedriver, utskottens aktiva arbete med EU-frågor samt utrikesutskottets egen uppföljnings- och utvärderingsverksamhet riktad mot utrikesområdet nämnas. Från att tidigare främst ha förmedlat sina viljeyttringar i traditionell betänkandeform har utrikesutskottet sedan några år systematiskt förknippat anvisandet av anslag på utrikesområdet med anslagsvillkor. I ett fall, rörande upprättande och nedläggning av utlandsmyndigheter, har det befunnits mest ändamålsenligt att inom ramen för en informell arbetsgrupp upprätta direktsamverkan mellan utskottet och Utrikesdepartementet[23].

I sammanhanget kan slutligen noteras att riksdagen själv börjat uppträda mera aktivt i internationella forum och i andra interparlamentariska sammanhang.

Den förändrade balansen mellan riksdag och regering, som den konstitutionella utvecklingen medfört, måste ses mot bakgrund av att en mycket stor del av den svenska utrikespolitiken nu formuleras tillsammans med övriga EU-stater inom ramen för GUSP. Det stora undantaget – även om det finns andra – är biståndspolitiken, vilken fortfarande till övervägande del bedrivs nationellt. Det är också värt att notera att Sverige dels behöver ha en uppfattning i en rad utrikespolitiska frågor som tidigare inte berörde oss, dels måste inta nationella positioner i de fall gemensamma EU-positioner inte etableras. Ett exempel på det senare var den i detta granskningsärende tidigare aktuella Österrikefrågan.

Den utrikespolitiska samverkan som förekommer inom EU har accentuerat tre förhållanden som redan tidigare kännetecknade utrikespolitiskt beslutsfattande. För det första har det blivit allt svårare att betrakta en utrikesfråga som ett avgränsat ärende. Redan tidigare var det naturligare att se en företeelse som kärnvapennedrustningen inte som ett ärende eller en avgränsad fråga utan som en *process* där något slut inte fanns inom omedelbart synhåll.

De andra två förhållandena, vilka hänger nära samman, rör tidsförhållandena för beslutsfattande och den ökade mängden information[24].

Informationsflödet i ett modernt utrikesdepartement är överväldigande. Som exempel kan nämnas att det har beräknats att redan på 1960-talet var det antal meddelanden som inkom till State Department (USA:s utrikesministerium) större än det som inkom till de två största amerikanska nyhetsbyråerna sammantagna. För svenskt vidkommande har informationsexplosionen framhävts

[23] Jfr. bet. 1997/98:UU23, s. 25 f.

[24] Det klassiska problemet vid utrikespolitiskt (i motsats till inrikespolitiskt) beslutsfattande är informationsbrist. Då avses emellertid att man saknar information om det som man gärna skulle vilja känna till, t.ex. motsidans förhandlingsuppläggning. Det utesluter inte att man i andra avseenden kan ha tillgång till ett överflöd av information.

För frågor rörande politisk tid, inklusive den s.k. framtidsskuggan, och informationsflödet inom EU jfr. Magnus Jernecks uttalande i bilagan till detta utlåtande.

genom att vi numera omfattas av den intensiva telegramtrafiken i utrikespolitiska frågor mellan EU:s medlemsstater, där telegrammen ofta innehåller deadlines som gör att "nästa regeringssammanträde" inte kan inväntas[25].

Snäva tidsramar har i alla tider på olika sätt påverkat beslutsfattandet. Ofta har de lett till att man förlitat sig på förenklade historiska analogier eller precedensfall ("Münchensyndromet"[26] är härvidlag det klassiska exemplet). Det kan förmodas att övergången från att ha varit observatör av de omgivande blockens politik till att ha blivit aktör med krav på sig att utforma sin utrikespolitik i samverkan med andra har lett till att de historiska analogier och precedensfall som svensk diplomati traditionellt lutat sig mot blivit obsoleta.

De synpunkter på beslutsfattandet inom EU som framfördes av nuvarande professorn Magnus Jerneck och nuvarande docenten Ulrika Mörth den 28 november 2001 vid en intern utfrågning inför utskottet kompletterar väl den bild som i övrigt är utskottets. Med anledning av utfrågningen vill utskottet särskilt fästa konstitutionsutskottets uppmärksamhet dels på de fall då informellt beslutsfattande sker inom EU eller då beslut i övrigt fattas inom EU utan att föregående samråd med riksdagen kunnat ske, dels på de fall då något övergripande ställningstagande, t.ex. i form av en gemensam strategi, föreligger.

[25] Jfr docent Bulls framförda synpunkter på konstitutionell praxis och agerande under tidspress vid KU:s utfrågning den 8 mars 2001 (anförande 8, 7:e stycket).

[26] Uttrycket syftar på den överenskommelse som den 29 september 1938 ingicks i München mellan Frankrike, Italien, Storbritannien och Tyskland med innebörden att Tjeckoslovakien skulle avträda de sudettyska områdena till Tyskland. Ofta visas bilden på den brittiske premiärministern Chamberlain när han vid återkomsten till London den 30 september visar dokumentet med Hitlers underskrift och uttalar de berömda orden om "peace in our time". Münchenöverenskommelsen har kommit att stå som symbol för demokratiernas eftergiftspolitik mot diktaturerna, särskilt Tyskland, under 1930-talet och de följder den fick.

I nordiska sammanhang ligger en liknande symbolik i uttrycket "den 9 april" (1940) som syftar på Tysklands strategiska överfall ("operation Weserübung") på Danmark och Norge. Analogier baserade på detta kuppanfall synes under lång tid ha haft stor betydelse i nordisk försvarsplanering.

2001/02:UU1u TILL KONSTITUTIONSUTSKOTTET

Stockholm den 16 april 2002

På utrikesutskottets vägnar

Urban Ahlin

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Urban Ahlin (s), Bertil Persson (m), Berndt Ekholm (s), Lars Ohly (v), Holger Gustafsson (kd), Carina Hägg (s), Liselotte Wågö (m), Marianne Jönsson (s), Murad Artin (v), Sten Tolgfors (m), Marianne Samuelsson (mp), Marianne Andersson (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Ahlqvist (s), Karin Enström (m) och Rosita Runegrund (kd).

Särskilt yttrande

Uttalandepolitik

av Bertil Persson, Liselotte Wågö, Sten Tolgfors, Karin Enström (alla m), Holger Gustafsson, Rosita Runegrund (båda kd) och Karl-Göran Biörsmark (fp).

I den femte strecksatsen under avsnittet uttalandepolitik skriver utskottet:

"– Vad innebär det när element som tidigare förekommit i ett uttalande tas bort vid ett senare uttalande i samma fråga?"

Två saker kan här vara värda att uppmärksammas:

1. Situationer där utrikespolitiska företrädare för regeringen medvetet väljer att inte upprepa ett tidigare ställningstagande eftersom ståndpunkten inte längre kvarstår, men väljer att inte explicit uttala detta.

2. Situationer där riksdagens majoritet ändrar uppfattning, vilket gör att den linje regeringen redovisat som sin egen inte längre har riksdagens stöd.

Ett exempel på det senare gäller upprätthållandet av flygförbudszonerna i Irak. I fjol krävde en riksdagsmajoritet att upprätthållandet av flygförbudszonerna skulle upphöra – ett krav man i år backat ifrån.

I fjol skrev majoriteten: "Utskottet anser det därför orimligt att bombningarna under dessa förutsättningar fortsätter. Utskottet konstaterar att utrikesministern i ett interpellationssvar har klargjort att Sverige tagit avstånd från bombningarna, både under den tid Sverige var medlem av säkerhetsrådet och senare."

Eftersom detta påstående inte längre har stöd av riksdagens majoritet har vi menat att utrikesministern bör klargöra att Sverige inte längre motsätter sig upprätthållandet av flygförbudszonerna. I annat fall uppstår en besvärande oklarhet om Sveriges inställning.

2001/02:UU1u

BILAGA

Utrikespolitiskt beslutsfattande och EU

Föredragning den 28 november 2001 i utrikesutskottet av docent Magnus Jerneck och fil.dr Ulrika Mörth inför beredning av utlåtande till konstitutionsutskottet om utrikespolitiskt beslutsfattande (EU-delen)

Ordföranden (Viola Furubjelke): Kära vänner! Det är mycket som pågår i huset. Vi har egentligen avslutat våra formella sammanträden. Därför är det lite glest runt bordet. Det är inte ett uttryck för bristande intresse för de frågor som präglar vår tillvaro hela tiden, nämligen hur utrikespolitiskt beslutsfattande går till.

Vi har bett Magnus Jerneck från Lund och Ulrika Mörth från Stockholm att komma hit och ge oss en föredragning om sin syn på utrikespolitiskt beslutsfattande utifrån ett statsvetenskapligt och konstitutionellt perspektiv, kanske också ett informellt perspektiv om vi vågar be om det. I samband med ett ärende som konstitutionsutskottet håller på att bereda har vi fått en förfrågan från dem om hur vi ser på den här frågan. När vi började fundera över hur processerna ser ut, formella och informella, blev vi ganska brydda därför att det är väldigt mycket oskrivet. Det är väldigt mycket inflytande som utrikesutskottet har som aldrig har dokumenterats och som därmed kanske inte är beständigt utan kanske är personbundet. Vi vill gärna öka vårt inflytande. Då måste vi veta hur vårt inflytande ser ut. Ni är varmt välkomna.

Vi bandar de här föredragningarna liksom alla våra inlägg, vilket innebär att vi ska prata i mikrofonerna. Jag hoppas alla godkänner att vi förfar på det sättet. Varsågoda.

Magnus Jerneck: Jag börjar. Sedan tar Ulrika över. Min sista punkt blir ett uppspel till Ulrika. Vi fokuserar i hög grad på vad vi uppfattar vara intressanta egenskaper i den beslutsmiljö som Sverige befinner sig i. Vi är inte experter på det dagliga livet i utrikesutskottet. Vi ser det som vår uppgift här att problematisera och ge ett perspektiv på EU:s beslutsprocess.

Inledningsvis tänkte jag kort diskutera begreppen utrikespolitik och beslut mot bakgrund av vad EU är. Sedan tänkte jag ta upp frågan om politisk tid och vad den betyder för beslutsfattandet i Sverige, men även i den europeiska unionen. Jag tänkte även ta upp frågan om samordning. Vad betyder det för kravet på ett enhetligt ståndpunktstagande att vi har många aktörer inblandade i beslutsprocessen? Jag tänkte också säga något om den politiska substansen när det gäller svensk säkerhetspolitik och om konsekvenserna för det europeiska samarbetet. Slutligen tänkte jag ta mig friheten att, om inte blicka in i framtiden, så i alla fall ta upp några av de frågor som finns med på agendan när det gäller framtidsdebatten och diskussionen inför regeringskonferensen 2004.

När det gäller den första punkten, vad som är utrikespolitik, kan man säga att det i EU-sammanhang egentligen bara är det som går under benämningen

GUSP, den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, som i traditionell mening är utrikespolitik. Som statsvetare skulle vi kanske hävda att merparten av materian i EU-sammanhang är det man med en engelsk term kallar för *euromestic*, alltså en blandning av europeisk politik och inrikespolitik. Det skulle alltså betyda att det som vi ibland kallar för utrikespolitik i själva verket är inrikespolitik i substansmening. Däremot skulle man kunna hävda att EU-frågor är utrikespolitik i form, såtillvida att besluten fattas i en multilateral miljö med många stater inblandade och där förhandlingar är sättet att fatta beslut. Jag skulle dock vilja säga att denna EU-multilateralism är mer komplicerad än vad vi normalt är vana vid i internationella sammanhang. Det är inte bara så att det är ett stort antal stater utan också många aktörer av olika slag – ett stort antal politiker, ett stort antal tjänstemän och ett stort antal nationella experter – som deltar i beredningsprocesser och i beslutsfattandet.

Vad som utmärker det europeiska beslutsfattandet är en extremt hög grad av komplexitet. Det är ibland svårt att få en överblick. Jag tror t.ex. att det är nästan omöjligt att känna till alla dem som sitter i de olika kommittéerna. Ur demokratisynpunkt är detta naturligtvis någonting att uppmärksamma. Frågan är om man kan betrakta EU som en utrikespolitisk arena eller som en hemmaarena, som vi ibland uttrycker det. Jag skulle kanske förorda att man betraktar det som en hemmaarena i stor utsträckning; EU-nivån blir en av flera politiska beslutsinstanser.

Där knyter jag an till ett tema som Ulrika också kommer att ta upp. Vi talar gärna om EU som ett flernivåsystem, där allt från de övernationella institutionerna till de lokala och regionala representanterna i Europa medverkar. Man kan säga att den distinktion mellan diplomati och demokrati som ibland diskuteras är lite förenklad. Det finns ett visst element av traditionell diplomati i beslutsfattandet, men långt ifrån i alla sammanhang. Många skulle t.o.m. vilja kalla EU en förvaltningsunion i den meningen att det är ett stort antal nationella och europeiska tjänstemän som fattar och bereder beslut inom ramen för vardagsförhandlingar.

När det gäller beslutsfattandet och karaktären på substansen kan man också säga att det som utmärker EU kompetensmässigt är att det är väldigt lite som ligger på exklusiv EU-nivå och ganska mycket som är s.k. delad kompetens. Det betyder att både nationalstaterna och EU-institutionerna har kompetens på de flesta områden som ligger inom den första pelaren.

När det gäller frågan om beslut noterar regeringsrådet Marianne Eliason i en utfrågning inför konstitutionsutskottet att det är svårt att veta vad ett beslut egentligen är. Hon skriver att "man får anledning att fundera på vad som är ett beslut" bl.a. mot bakgrund av frågan om ett beslut är överklagningsbart och på något sätt rättsligt hanterbart. Det finns en poäng i detta. Beslutsfattandet i EU är i själva verket en oerhört lång process av delbeslut. Det kan ibland vara svårt att veta vilka som är de slutliga besluten. Det har också att göra med en egenskap som utmärker det europeiska systemet. Det är egentligen ett gigantiskt och konstant pågående förhandlingssystem vi talar om.

Ibland använder man sig av metaforen att EU är en förhandlingsmaraton, men med den skillnaden att maratonloppet för EU:s del aldrig tar slut. Varje lopp avlöses omedelbart av ett nytt. Det innebär också att förhandlingar kopplas in i varandra och att det därför kan vara svårt att veta vad som är slutet och början. Även här kan man säga att beslutsprocessen skiljer sig från den som finns i en mer traditionell multilateral internationell miljö, där det ändå finns tydliga startpunkter och relativt tydliga slutpunkter för förhandlingarna.

Det här innebär att begreppet tid, som är min nästa punkt, blir intressant. Vad som är ett utmärkande drag för EU-systemet är att det finns en närmast oändlig tidshorisont i sättet att betrakta politik. I förhandlingsteorin brukar man ibland tala om att framtidsskuggan är närmast oändlig. Med det menar man egentligen i korthet att de parter och de medlemmar som finns i EU-systemet räknar med att samverka under oändlig tid. Det innebär också att man inte träffas bara i dag och i morgon utan också i övermorgon och i nästa vecka och i nästa månad och nästa år. Det finns alltså en extrem långsiktighet i sättet att bedriva politik, som då också skapar en alldeles särskild förhandlingskultur i den meningen att man föredrar långsiktiga lösningar framför kortsiktiga överenskommelser. Det tycker jag är en intressant egenskap. Det leder kanske till en ovanligt sofistikerad och – kanske man skulle kunna säga – civiliserad form för politiskt umgänge.

Det finns emellertid också en annan dimension i EU-politiken när det gäller tiden. Det är tiden som resurs. Det har väl inte undgått någon att EU:s olika typer av tidskalendrar osv. sätter ramarna för och påverkar vårt nationella beslutssystem. Ordförandeskapet är naturligtvis ett exempel på detta, liksom mycket annat. Jag har också noterat att inom GUSP-sfären, den säkerhetspolitiska och utrikespolitiska sfären av mer exklusivt slag, är det numera så – ja, egentligen sedan flera år tillbaka – att utrikesdepartementen är sammankopplade i telexsystem. Det innebär att det finns en kolossalt snabb informationsöverföring praktiskt taget dagligen – eller nästan stundligen – mellan de olika utrikesdepartementen i Europa.

Det här informationsflödet innebär att man också sätter en agenda för det utrikespolitiska beslutsfattandet. Denna dagordningsfunktion påverkas i hög grad av i vilken utsträckning man kan delta i informationsflödet, påverka det och ha synpunkter på det. Man kan notera att om man inte har en uttalad EU-policy eller en föreställning om vad EU ska uträtta i olika sammanhang kan det vara svårt att hinna med att reagera effektivt på detta enormt snabba flöde av utspel och information. Det har naturligtvis att göra med den tekniska aspekten på saken, men det har också att göra med att länderna är sammanvävda i så hög grad och att alltfler frågor blir en del av den gemensamma dagordningen i säkerhetspolitiken. Ett snabbt reaktionsmönster här liksom i andra sammanhang förutsätter en relativt utmejslad doktrin eller föreställning om vad man vill uträtta.

Den tredje punkten jag tänkte ta upp är behovet av samordning. Vi kan notera att EU-medlemskapet innebär att utrikespolitik och annan politik aktu-

aliserar behovet av styrning och samordning. Den ökande komplexiteten ger upphov till detta. Vi vet också att en mängd departement sedan lång tid tillbaka är starkt internationaliserade och sysslar med frågor som inte bara är utrikesdepartementets ansvarsområde. Det är väl också många som skulle hävda att EU-medlemskapet i högre grad än tidigare kräver en nationell svensk ståndpunkt. Även om vi har ett starkt inslag av överstatlighet är det viktigt att ha en nationell uppfattning. Här vill jag knyta an till vad jag sade tidigare om behovet av en nationell (svensk) doktrin eller en EU-policy på ett område som man uppfattar som viktigt.

Möjligheten att formulera nationella ståndpunkter är en funktion av hur man kan kontrollera och kanske också styra aktörer. Jag noterar att regeringen tänker ta initiativ till en stor utredning, som går under arbetsnamnet Ansvarsutredningen, där man förutom att diskutera de regionala strukturerna i Sverige också överväger att diskutera de självständiga myndigheternas roll. Detta är intressant mot bakgrund av behovet av att tala med en röst. En reflexion i marginalen är att om delar av EU:s beslutsprocess i än högre grad får karaktär av mellanstatlighet – hur vi nu ska karakterisera denna, om vi ska kalla den för offensiv mellanstatlighet som min kollega Sverker Gustavsson ibland gör – så ökar naturligtvis ytterligare behovet av en nationell policy.

Den fjärde punkten jag tänkte ta upp är frågan om den politiska substansen. Det tycks mig som om den svenska säkerhetspolitiken de senaste fem sex åren har ändrat karaktär. Man skulle med en något enkel karakterisering kunna säga att man har gått över från att i viss utsträckning fokusera på mjuk säkerhet till att i allt högre utsträckning tala om hård säkerhet. Det är ett tema som Ulrika kommer in på. Det gäller vapenindustrisamarbete och många andra områden.

Det är en intressant dimension såtillvida att väldigt mycket säkerhetspolitik bereds i multilaterala regimer. Man kan reflektera över om det inte är så att inflytande i sådana stora multilaterala miljöer, i sådana regimer, inte bara kan baseras på det som Sverige tidigare varit skickligt på, nämligen att utöva idémakt. Det förutsätter också en materiell kunskapsbas, kanske ett tekniskt kunnande, men också en ambition att delta i en förhandling och en diskussion som just har den hårda säkerhetspolitiken som kärna. Det är en förändring av svensk utrikespolitik vi observerar. Den medför samtidigt risker eftersom man då ger sig in i en miljö som präglas av stormakter. Det är väl uppenbart att det svenska ordförandeskapet ibland fick hålla tillbaka Storbritannien eller andra stora länder därför att de har andra instinkter som styr deras politik.

En annan dimension av den hårda säkerhetspolitiken, liksom generellt internationaliseringen av den tidigare svenska politiken, är att det uppenbarligen blir svårare att skapa starka majoritetsregeringar i Sverige. Det förefaller ju t.ex. som om det är svårt att hitta partiöverskridande allianser och definiera en bred parlamentarisk bas för en säkerhetspolitik som i grund och botten accepterar krig som en möjlig väg för internationellt inflytande. På samma sätt kan det i andra sammanhang vara komplicerat att åstadkomma en bred parlamentarisk bas för ett starkt internationellt engagemang inom ramen för EU.

Substansens karaktär gör att Sverige inte bara befinner sig i en annan beslutsmiljö och det aktivt för att utöva inflytande. Det finns också en reflex bakåt och en påverkan på det nationella systemet och dess möjligheter att skapa starka och regeringsdugliga koalitioner. Det skulle inte förvåna mig om säkerhetspolitiken kommer att vara en av valrörelsens viktigare frågor. Det kan hända att det blir vård, skola och omsorg även denna gång, men jag misstänker att säkerhetspolitiken kommer att vara en stark fråga.

Den sista punkten jag tänkte ta upp är framtidsdebatten. Som ni vet blev ett antal punkter över efter Nice. Ibland talar man om Nice *left-overs*. Vår gode vän och kollega Per Cramér, som är jurist från Göteborg och som gärna velat vara här i dag, talar om Nice *hangovers* för att karakterisera problemen. Det ligger säkert mycket i att det är olösta frågor som har transporterats igenom olika regeringskonferenser. Jag tänker på frågan om konstitution. Jag tänker på frågan om de nationella parlamentens styrka och position i det europeiska beslutsfattandet. Jag tänker på frågan om kompetensuppdelning mellan nationell kompetens och EU-kompetens.

Det finns en mycket livlig diskussion, kanske inte så mycket i Sverige men i Europa, om behovet av en konstitution och hur den ska se ut. Det finns anledning att då och då blicka ut över vad t.ex. både tyska och franska politiker och teoretiker säger. Det råder väl ingen enighet om innebörden av en konstitution och hur den ska utformas. Men det är kanske så att en konstitution, som i högre grad skapar förutsättningar för överstatlighet, på sikt skulle vara mer gynnsam för det demokratiska inflytandet – så skulle min statsvetarkollega Olof Petersson argumentera, tror jag – snarare än ett system som är utpräglat mellanstatligt. Det är en klassisk observation att i utrikespolitik av traditionellt slag brukar demokratin komma till korta en smula på grund av sekretesskäl o.d. Det finns i alla fall i förlängningen en risk för att en stark mellanstatlighet kan begränsa den breda insyn som man vill åstadkomma från parlamentariskt håll.

Kompetensfördelningen har varit på tapeten sedan den berömda subsidiaritetsprincipen lanserades och fick ett genomslag fullt ut i Maastrichtförhandlingarna. Jag ska inte gå in på den principen här, men frågan om kompetensen har varit aktuell och lika svårlöst sedan dess, skulle jag vilja säga. Jag frågar mig om det inte i själva verket är så att det kan vara en fördel att ha blandade kompetenser. En sådan ordning skapar en politisk flexibilitet och en förhandlingsdynamik. Dessutom är det svårt att särskilja frågor från varandra och en gång för alla ange den nivå som en fråga ska behandlas på. Jag tror inte att det är en tillfällighet att en hel del frågor faktiskt ligger i en zon där både medlemsstaterna och EU:s institutioner har kompetens.

Vad man däremot kan ta fasta på är ett förslag som den mycket intressante amerikanske juristen Joseph Weiler lanserade på en konferens jag var på för någon månad sedan. Han tyckte att man skulle inrätta vad han kallade en *committee of subsidiarity*. Frågan om subsidiariteten och kompetensfördelningen handlar ju ytterst om vem som avgör när någonting ska ligga på en hög respektive låg beslutsnivå. Det är en politisk bedömning. Det kanske

finns anledning att ta fasta på rekommendationen att inrätta någon form av kommitté med parlamentarisk bas som ytterst får avgöra när frågor behandlas i enlighet med subsidiaritetsidén.

Jag ska avsluta med att ta upp frågan om den ökade mellanstatligheten. Det blir också ett uppspel till Ulrika. Vi vet att man inom EU i hög grad experimenterar med allehanda beslutsformer. Det är inte för inte som vi kan kalla EU för en experimentell union. Det är också namnet på en mycket berömd bok, som kom ut för ett år sedan ungefär, *Europe's Experimental Union*, där man hävdar att EU egentligen är ett konstant politiskt experiment. Man prövar olika beslutsmetoder. Den s.k. gemenskapsmetoden får konkurrens av andra metoder. Man ägnar sig åt *benchmarking*, man jämför med varandra, man uppställer generella mål och utnyttjar s.k. *soft-law*. Frågan är hur pass lätt det är att få överblick och göra demokratiska bokslut i en sådan diffus beslutsmetod. Därmed lämnar jag över till Ulrika.

Ulrika Mörth: Jag tänkte fortsätta på spåret styrning och organisering av EU, som jag ägnat mig en del åt. Sedan fortsätter jag med relationen juridik–politik, vilket det här handlar om i mångt och mycket. Jag avslutar med några funderingar över hur man organiserar EU när det gäller sakfrågor, framför allt när det gäller första och andra pelaren. Det är många frågor som hamnar mittemellan de här pelarna.

Angående organiseringen brukar vi inom samhällsvetenskapen skilja mellan två sätt att organisera politisk styrning och reglering. Det är aktuellt att använda sig av det på EU. I brist på svensk terminologi använder jag de engelska termerna. Jag hoppas att ni ursäktar.

Den ena styr- och regleringsformen kallar vi för *government*. Den är inte alldeles lätt att översätta till svenska på en gång, eftersom den anglosaxiska termen kan innefatta väldigt mycket, från en liten regering, kabinettet, till hela förvaltningsapparaten. I det här sammanhanget står *government* för den traditionella makt- och ansvarskedjan. I EU-sammanhang betyder det att EU styrs via fördragen och via lagstiftningsprocedurerna. Man kan kalla det för en hierarkisk orderstyrning som dominerar enligt en sådan här styrmodell. Den offentliga makten utövas av ett styrande maktcentrum som genom orderstyrning i form av lagar, förordningar och direktiv kan styra politiken. Ibland talar man också om *command and control*, som kännetecknar den här styrmodellen.

Den andra formen av reglering och styrning kallar vi för *governance*. Det är ännu svårare att översätta till svenska. *Government* kan man översätta, men *governance* är svårare. Styrning skulle man kunna säga, men då har man uteslutit andra styrningsmodeller. Så det är inte heller bra. I det här sammanhanget betyder det mer informella processer. Vi har här att göra med en informell organisering. Den första var mer formell.

Många skulle hävda att den informella organiseringen är den viktiga inom EU. Många beslut når inte det andra styrsystemet, *government*. Det blir t.ex. inte direktiv av alla beslut utan de hamnar någon annanstans. Grunden till att

diskutera EU utifrån *governance*-perspektivet är att dagens politik inte bygger på ett enda auktoritetscentrum. Som Magnus var inne på talar vi ofta om att EU är en typ av flernivåsystem. Det är flera nivåer samtidigt. Det kan vi lätt se i olika frågor och i den politiska processen att så är fallet. Vi har en nationell nivå, vi har en subnationell nivå och vi har en överstatlig nivå. Det är många aktörer och många nivåer samtidigt. Det kallar vi för flernivåsystem. Det gör organiseringen och styrningen av ett sådant här system och regleringen av politiken väldigt komplex. Det är därför vi använder oss av *governance*-terminologin för att komma åt flernivåstyrningen.

Inom ramen för ett *governance*-perspektiv kan man också säga att det bildas nya typer av allianser och konstellationer mellan aktörer. Inom den mer hierarkiska modellen är det den hårda juridiken som styr ganska mycket medan det i *governance* snarare är tillit, förtroende och kunskap som styr de olika relationerna. Nya relationer mellan politiker, tjänstemän, organisationer och andra experter från olika nivåer och olika länder bildar olika grupper, där just förtroende och kunskap är den viktiga basen för samarbetet. I sådana här konstellationer spelar hierarkisk orderstyrning endast en marginell roll. Den har inte riktigt där att göra. Nätverken som det handlar om styrs på ett helt annat sätt.

Inom utrikes- och säkerhetspolitiken kan man också se det. Europeiska rådet är en väldigt viktig aktör när det gäller utrikes- och säkerhetspolitik. De fattar beslut på ett annat sätt än genom den mer hårda juridiken, eller *hard law* som man kanske också kan säga. Den här politiken formas inom ramen för horisontella och transnationella nätverksrelationer, baserade på förtroende, tillit och olika former av idéer som binder samman aktörerna. Gränserna mellan olika policyområden blir ganska diffusa. Det är också diffust vad gäller den territoriella tillhörigheten. De organiseras inte på basis av den.

Om jag fortsätter över till juridik och politik, för det handlar ju mycket om det, så kan man se att juridiken förändras inom *government*-modellen. Vi har fortfarande kvar den. Vi har att göra med parallella system. Vi har både ett formellt styrsystem och ett informellt styrsystem. När det gäller det formella styrsystemet kan man se att den traditionella juridiken tycks ändras och mycket av juridiken tycks bli mjuk juridik, mjuk normgivning. Då går den över, som jag och många statsvetare ser det, till *governance*, till en annan styrmodell. Om man ska säga något om den traditionella juridiken kan man säga att ramdirektiven generellt ökar i EU. Kommittologin tar också över alltmer för att specificera lagstiftningen. På det området händer intressanta saker som man säkert kan se över när det gäller demokrati och inflytande. Vilka är de verkliga lagstiftarna i ett sådant system?

När det gäller *governance*-strukturen och den mjuka normgivning som tycks dominera så är denna väldigt tongivande inom just utrikes- och säkerhetspolitiken. Den är också viktig inom den första pelaren. Inom EMU finns väldigt mycket mjuk normgivning. Den är också viktig inom den tredje pelaren. Samordning, som Magnus var inne på, är helt centralt. Det är det som är kärnan i politiken. Det är genom samordning man försöker fatta beslut. Man

samordnar olika politiska frågor med varandra. Man kan se en politisk intimisering i det här. Regeringschefer och den närmaste kretsen kommer överens om olika riktlinjer som man ska arbeta efter. Detta förekommer inom alla tre pelarna.

Kommissionen betonar mjuk normgivning som betydelsefull. Det gör också vissa länders regeringar. Kommissionen vill i sin senaste vitbok få fram ett större mått av självreglering, som man kallar det för, dvs. att industrin eller andra är med och samarbetar om olika regler, uppförandekoder eller andra typer av mjuk normgivning. Det innebär sannolikt att detta kommer att öka. Då är vi inte inne på *government* längre utan på framtidsfrågor och det fortsatta reformarbetet, som också Magnus talade om.

Vilka blir följderna av ett styrsystem som är organiserat enligt den informella styrmodellen med nätverk och mjuk normgivning? Jag har svårt att se på vilket sätt EU:s fortsatta konstitutionella reformarbete kan lösa *governance*-problematiken. De här frågorna hamnar egentligen utanför den processen. Den mjuka normgivningen är inte föremål för *acquis communautaire* och den typen av frågor. Det kan vara svårt att demokratisera nätverken och den informella organiseringen via *government*-strukturen. Det finns en risk att man löser problem som finns inom ramen för den informella organiseringen med formella åtgärder. Det kanske man bör diskutera mer än man gör, vad man egentligen löser genom en konstitutionell reformprocess. Man löser en del; man kan binda politikerna hårdare till vissa regler. Deras manöverutrymme minskar i olika frågor, men flexibilitet och pragmatism är också viktigt för att systemet ska fungera. Oklarheten är viktig för att man ska kunna fatta beslut. Det finns ett dilemma här.

Min poäng är att eftersom politiska frågor i allt högre utsträckning löses genom samordning och andra former av mjuk normgivning kan det vara svårt att med gemenskapsmetoden förändra dessa processer och öppna upp dem för mer inflytande och insyn. Det kan vara ett möjligt sätt, men det kan också bli väldigt svårt.

När det gäller relationen mellan juridik och politik kan man rent generellt säga att vi är ganska fokuserade på juridiken inom EU i dag. Speciellt inom utrikes- och säkerhetspolitik, men även inom andra områden, är det förstås mycket juridik, men det är mer politik förmodligen än juridik. När jag läste konstitutionsutskottets protokoll tyckte jag precis som Magnus att frågan vad som är ett beslut var väldigt intressant, t.ex. vad som är ett faktiskt beslut – regeringsbeslut och ett faktiskt handlande tror jag distinktionen var. Där tycks det som om juridiken inte riktigt hänger med den politiska kreativitet och flexibilitet som vi kan se inom EU i dag, alltså *governance*-modellens politik.

Juridiken har en egen logik i EU. Historiskt har det alltid varit så att juridiken har levt ett eget liv medan politiken levt ett annat. Man kan i historiska exempel se att de inte riktigt har samverkat med varandra. Jag tror att en viktig fråga framöver blir att se till att juridiken och politiken i EU överensstämmer bättre med varandra. Det kan finnas en övertro på juridikens möjlig-

heter att styra i ett så komplicerat system som EU ändå är. Den informella organiseringen kanske kräver andra åtgärder.

Avslutningsvis, innan jag går över till de olika frågorna, vill jag säga att det blir problem med de regler som kommer ur en *governance*-modell. De blir ganska vaga och otydliga. Mål, strategier och beslut inom sysselsättningspolitiken och andra områden blir vaga och otydliga. Det är ett problem ur medborgarstyrelsesynpunkt att man inte riktigt vet vem som har ansvaret för en politik som i grunden är ganska oklar. Där tenderar makt och ansvar att inte riktigt hänga ihop. Den som har makt har inget ansvar, den som har ansvar har ingen makt – om man ska hårdra det. Samtidigt ser jag att själva oklarheten, flexibiliteten, inte minst i en utvidgad union, är en förutsättning för att komma överens i de frågor som nu är på dagordningen inom EU. När man nu går ifrån den inre marknaden till mer politiskt känsliga frågor blir politiken viktigare än juridiken på något vis. Det kan man se i de olika överenskommelser som fattas inom olika politiska frågor.

Om vi har en formell organisering som ser ut på ett visst sätt och en informell organisering som delvis ser ut på ett annat sätt, så kan man fråga sig vad man gör med en sådan struktur. Jag har tittat på frågor som hamnar mellan första och andra pelaren inom EU, framför allt kommissionen men även andra EU-aktörer. Det är frågor som rör marknadsaspekter, marknad och ekonomi på något sätt, och frågor som rör utrikes- och säkerhetspolitik. Den stora frågan som jag tittat på gäller försvarsmateriel och framför allt att skapa en inre marknad för försvarsmateriel. Den handlar också om exportkontroll inom EU av dubbelanvändningsteknologi och frågan om militärt och civilt forskningssamarbete. Det här är lite dolda frågor inom EU. En del är reglerade i fördragen, andra finns inte med. Jag tyckte det var intressant att titta på hur man hanterar frågor som egentligen inte kan hanteras överskridande, eftersom pelarstrukturen är den organiserande principen inom EU. Den är en politisk kompromiss som i grunden är en ganska hopplös konstruktion. Det är svårt, som Magnus var inne på, att göra avgränsningarna mellan vad som är utrikes- och vad som är inrikespolitik. Det är väldigt svårt att avgränsa handelspolitik från utrikespolitik osv.

Utifrån studien som jag har gjort kan man säga att vissa frågor är reglerade. För exportkontroll av dubbelanvändningsteknologi inom ramen för EU – inte tredjelandfrågor – har man haft en lagstiftning som reglerat frågan med hjälp av både den gemensamma handelspolitiken och reglerna inom den andra pelaren. Nu har man frångått detta, men det som jag tyckte var intressant i min studie var att se hur man lät domstolen ta de här frågorna. Man juridifierar politiken. Man låter domstolen avgöra, vilket den också har gjort, om en viss åtgärd har varit motiverad ur säkerhetspolitisk synpunkt eller om åtgärden har fallit under den gemensamma handelspolitiken. Dilemmat har man hela tiden haft. Man har löst det juridiskt och låtit domstolen ta hand om frågan. Domstolen har valt att gå på den gemensamma handelspolitiken i de rättsfall som jag har tittat på.

När det gäller forskningssamarbete mellan det militära och det civila området har man egentligen inte kommit så långt inom EU. Under den period som jag studerade, 1996 och framåt, finns det med. Man vet att av den teknologi som ingår i EU:s ramprogram kan en tredjedel användas militärt. Men man har inte kommit längre än att man säger att det kan finnas samarbetsprojekt osv. I grunden är det en känslig fråga. Om man skulle öppna för militärt forskningssamarbete inom första pelaren så skulle man militarisera första pelaren. Det har varit en känslig fråga för många.

Den sista frågan som jag tittat på gäller försvarsmateriel och försvarsindustrin i Europa. Frågan har väldigt tydligt de två aspekterna i sig: den marknadsekonomiska dimensionen, att avreglera och skapa en mer effektiv försvarsindustri i Europa å ena sidan – man skapar till viss del en marknad för försvarsmateriel – å andra sidan nationella säkerhetspolitiska intressen som står emot en alltför stor avreglering. Man kan se att medlemmarna i kommissionen legat på kollisionskurs med varandra. Det har också funnits andra aktörer.

Man kan se väldigt tydliga revirstrider. Ekonomer och andra tycker att man måste avreglera och privatisera eftersom man gör det på alla andra områden – det här är ingen speciell industripolitisk fråga, om man ska hårdra det lite. Andra menar att det är en speciell fråga som inte kan avregleras hursomhelst. Man kan säga att man har kommit en bit. Det tycker jag också i mina slutsatser.

När det gäller dynamiken i GUSP och inom andra pelaren kan man säga att den ofta kommer från den första pelaren, som varit pådrivande i försvarsmaterielfrågan i stor utsträckning. Det var Martin Bangeman som, under sin period som EU-kommissionär för industrifrågor, började driva försvarsmaterielfrågor. Man menade att eftersom det kalla kriget var slut gällde det att göra något åt den här sektorn där länderna ägnar sig åt protektionism. Då kom frågan upp på den politiska agendan. När EU:s regeringar började med det försvarspolitiska samarbetet, föll det här rätt väl på plats. Jag tyckte det var intressant att se vilken betydelse marknadsintegrationen har för säkerhetspolitiska frågor. Det är inget nytt, men det är sällan som man studerar de här två pelarna inom ramen för ett och samma område. Man tenderar att dela upp frågorna alltför mycket. Då ser man inte helheten och dynamiken i den politiska processen. Man glömmer också bort att det inom säkerhetspolitik och utrikespolitik finns privata aktörer, t.ex. företag och andra intresseorganisationer, som också deltar. Vi har en tendens att studera regeringar och politiker i de här frågorna, men det finns också andra som är med i den politiska processen. Man bryter upp den politiska marknadsintegrationen med den mer utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiska integrationen.

Avslutningsvis vill jag säga att man i studien ser att kommissionen tvingas ta hand om de här frågorna, vilket också politikerna tvingas göra. Då gör man det mycket inom ramen för den informella organiseringen. Man bildar nätverk. Vissa av de här frågorna som lever i en gråzon mellan första och andra pelaren får till slut en hemvist som också är rättslig. Då hamnar de inom

government-strukturen. Vissa frågor och beslut går från att vara väldigt lösa i fogarna till att bli ganska fasta i konturerna. Andra frågor har svårare att gå över från det ena till det andra och fortsätter att vara en ganska lös materia.

Ordföranden: Tack för två mycket intressanta föredragningar. Det väcker naturligtvis en hel del frågor och tankar när man får det presenterat på det här sättet. Jag har sett att Bertil Persson vill ha ordet först, sedan Karl-Göran Biörsmark. Ordet är fritt för fler frågor.

Bertil Persson: Jag är hemskt ledsen att jag kom lite för sent. Det var en mycket spännande genomlysning av det hela. Det är klart att det är väldigt svårt att driva något annat än *governance* i en situation där dynamiken är sådan och utvecklingen hela tiden rasar på.

Det är också väldigt svårt för lokala aktörer. Ni tog upp säkerhetspolitiken och när Sverige plötsligt kommer ur kommentatorsbåset och ut på spelplanen är det klart att situationen är alldeles annorlunda och kräver ett helt annat agerande.

Jag var och besökte vår systerorganisation Skandinavisk-tyska parlamentarikerförbundet. Deras uppfattning om Skandinavien och om svårigheten att få fram den nordiska dimensionen var att vi inte är överens om någonting i Norden. Norrmännen sitter på sin kant och vaktar sin skattkista, danskarna vill bara ha ekonomiska fördelar och försöker med en rad folkomröstningar stoppa all utveckling, svenskarna vet inte varför de hamnade i EU och vet därför inte vad de vill göra av det, och finnarna gick med bara för att slippa hotet från ryssarna och förmynderiet från Sverige. Det är väldigt svårt att få samstämmighet när man har de här olika bakgrunderna. Något ligger det nog faktiskt i det.

I ett informellt beslutsfattande tar de som tar ledningen också initiativet. Vår oro är att parlamenten hamnar i bakvatten och att vi inte håller oss framme i tid. Vi vill väldigt gärna ha lite hjälp och stöd för hur vi ska finna vår roll i ett *governance*-system. Jag skulle gärna vilja att ni var lite mer precisa på den punkten och utvecklade den lite mer.

Ordföranden: När Bertil säger "vi" så tror jag att han avser parlamenten och parlamentarikerna i relation till regeringarna.

Bertil Persson: Ja.

Karl-Göran Biörsmark: Jag skulle vilja ta upp transparensen i systemet och det konstitutionella systemet. Jag inbillar mig att transparensen ökar om man har någon form av konstitutionellt system som tydliggör alternativen och man därmed vet var besluten fattas och på vilka nivåer de fattas. Detta är, inbillar jag mig, viktigt för den demokratiska förankringen av hela processen, inte

bara inom utrikespolitiken utan även när det gäller andra saker som EU har att göra med. Jag skulle vilja höra hur ni ser på det. Att göra en sorts kompetenskatalog och en konstitution osv. har stora komplikationer och det är svårt att göra i detta stora sammanhang. Men skulle det i förlängningen inte betyda att den demokratiska förankringen och tydligheten och därmed transparensen blir större i ett sådant system?

Sedan har jag en liten fundering kring vårt svenska system med en utrikesnämnd. Vi har inte nämnt det över huvud taget. Hur ser ni på den funktionen i framtiden när vi går in i en annan form av utrikespolitik? Kommer Utrikesnämnden att ha någon funktion?

Ordföranden: Jag kanske själv kan få ställa några frågor om det inte finns någon ytterligare på listan. Jag skulle vilja fråga er båda om det här med politisk tid, något som Magnus tog upp. Du talade om en oändlig tidshorisont i EU-arbetet. Om man vänder på det och ser EU-arbetet uppdelat i sexmånadersterminer med målsättningar för varje ordförandeskap skapar det ibland en otrolig *speed* i beslutsfattandet. Åtminstone skapar det en ambition att man ska fullgöra sitt pensum inom perioden och gärna också gå till historien som den som får någonting stort uppkallat efter sig. Det här kan, som jag ser det, leda till en minskad kvalitet i beslutsfattandet, eller till att det inte är tillräckligt förankrat. Eller så kan ambitionen att vara duktig ordförande gå ut över det mer genomtänkta långsiktiga förankrandet. Jag undrar om ni har några kommentarer till detta.

När det gäller gränsen mellan första och andra pelaren tycker jag att det var intressant att höra hur Ulrika beskriver just krigsmaterielfrågorna och samarbetet där. Har du någon uppfattning om när det har varit domstolsutslag i sådana frågor eller om det finns några sådana att tillgå? Är det marknaden eller säkerhetspolitiken som i regel vinner? Vår uppfattning är naturligtvis att de säkerhetspolitiska hänsynen ska väga tyngst i de här frågorna eftersom vi har det så nationellt. Jag tror i alla fall att det är så. Den delen av beslutsfattandet är vi involverade i och det vore intressant att höra om det finns någon statistik om detta.

Ytterligare en aspekt i samordningen och EU-beslutsfattandet är intressant ur ett offentligt, publikt, perspektiv. För något halvår sedan gjordes en undersökning där man hade delat upp EU i olika ämneskategorier och frågade svenska folket hur det såg på de olika kategorierna. Det visade sig att ESDP, den europeiska säkerhets- och försvarspolitiken, hade ojämförligt störst popularitet bland svenskarna. Det är ett mellanstatligt samarbete. Det vore intressant att höra om ni har några kommentarer om detta och vad det kan bero på. Är det svenskarnas motvilliga ingående i en sådan struktur som förstapelarfrågorna innebär som ligger bakom?

Jag tror att det var Magnus som sade att man i nästan varje fråga måste ha en nationell svensk ståndpunkt, eller förutsätts ha det. Det har vi inte alltid haft. När vi stod utanför EU tillät vi oss att kanske helt ignorera vissa frågor. Man hade ingen bestämd uppfattning eller tvingades inte ta ställning. Något

som naturligtvis belastar UD, och det politiska beslutsfattandet, väldigt mycket är att även om man inte har en ståndpunkt, positiv eller negativ, ska man motivera varför man står neutral i frågan eller varför man passar i frågan. Hur påverkar det här svensk politik? Förs vi i ett beslutsfattande in på ja- eller nej-sidan av kravet att formulera och motivera även neutrala ståndpunkter?

En ytterligare fråga är hur traditionell svensk politik ibland överordnas EU-politiken. Det är inte en tvingande politik på utrikespolitikens område men det finns ändå en stor press och en ömsesidig önskan att försöka komma fram till gemensamma ståndpunkter.

Jag tänker på den traditionella svenska nedrustningspolitiken där Sverige har gått sin egen väg i kärnvapennedrustningsfrågor, i MPT-förhandlingarna i FN och också i några andra frågor där vi har kostat på oss att driva en separat politik gentemot EU. Hur påverkar det här oss och hur kan vi fortsätta med det? Finns det någonting som tyder på att vi skulle tvingas in i en gemensam politik även på de områdena? Jag tänker på kärnvapennedrustning, dödsstraff, jämställdhetsfrågor och kvinnofrågor. Det är traditionella svenska frågor där det, när vi blev medlemmar, var väl känt att vi hade en annan linje. Därför har vi också tillåtits ha det.

Man kan väl misstänka att minnet inte är så oerhört långt och att vi därför inte om tio tjugo år kan hävda att det har varit tradition.

Magnus Jerneck: Jag tror att jag i något sammanhang har argumenterat för att utskotten och riksdagen måste agera utanför landets gränser. Det tror jag att denna riksdag och detta utskott också gör. Jag tänker då inte bara på resorna utan också på att man helt enkelt informerar sig om vad som pågår. Konstitutionsutskottet har också påpekat att informationsbehovet är det centrala – dvs. att ha tillgång till information – gärna innan kommissionen ens har funderat färdigt kring något förslag.

Mitt allmänna råd, om man nu ska vara så förmäten och ge några råd, är att man ska ge sig in i de här systemen t.ex. via partierna. Partierna är utmärkta system. Jag har ibland talat om partidiplomati för att karakterisera just detta. De informella nätverk som partierna har är utmärkta sätt att skaffa sig information på. Det kanske inte räcker, men det är en början.

Sedan är frågan hur långt parlamentet kan sträcka sig i denna lite oortodoxa form för politik som man ger sig in i. Ska man kunna påverka processen och inte bara bli informerad om den i slutskedet är det naturligtvis nödvändigt. Samtidigt kan man drabbas av den kritik som all annan informell politik drabbas av. Som bärare av det demokratiska credot kan det vara problematiskt.

När det gäller transparensen och tydligheten är det uppenbart att argumentationen för just kompetensuppdelning, konstitution osv. har att göra med detta. Möjligen blir det lättare att ta ställning till saker och ting och är lättare att utkräva ansvar om man vet vem som har ansvar för vad.

Nu är det inte fullt så enkelt i Sverige heller. Går vi till federala stater som Tyskland, där man faktiskt talar om att man har kompetenskataloger, har de ju

de facto inte heller sådana fullt ut utan vad man i de systemen ser är ett förhandlingssystem som växer fram mellan nivåerna där man också diskuterar gränserna för kompetenserna. Jag kan inte riktigt se att detta system skulle kunna opereras bort. Om vi bortser från svårigheterna att etablera en kompetenskatalog – av politiska och andra skäl – tror jag faktiskt att det kan vara svårt att ha den här formen av fast uppdelning över längre perioder.

Sedan ställdes frågan om Utrikesnämnden. Det är en delikat fråga. Man kan naturligtvis säga att alltmer av den politik som tidigare var svensk utrikespolitik håller på att bli någonting annat. Vad vi än kallar det för avtar eller blir Utrikesnämndens funktion ändå mindre relevant. I vilket fall som helst har EU-nämnden och utskotten en betydelsefull position här. Jag tror att jag nöjer mig med den kommentaren.

Ulrika Mörth: I de här frågorna hade jag egentligen inte mer att säga än att också jag tänkte på transparensen, som Magnus nämnde. Jag kan hålla med om att den kan öka om man tydliggör maktfördelningen mellan institutionerna, något som i grunden är väldigt oklart, liksom kompetenskatalogen osv.

Men det finns också ett problem här, nämligen att om man löser vissa frågor löser man ändå inte *governance*. Man löser alltså inte den informella organiseringen. Delvis kanske man kommer åt den. Man kanske begränsar handlingsutrymmet för politikerna att göra upp om saker på ett mer informellt sätt. Om de är bundna till en viss ordning har de naturligtvis svårare att göra det. Jag tror att det finns ett problem vad gäller frågor som inte kommer in inom ramen för en sådan form, men i grunden har Magnus rätt.

Magnus Jerneck: Det ställdes också en fråga om politisk tid och om inte sexmånadersintervallerna i själva verket skapar ryckighet och kanske också kortsiktighet. Det är klart att det finns risk för det. Den oändliga tidshorisonten är ett sätt att uttrycka att vi sitter i samma båt under väldigt lång tid. Det sätt på vilket vi umgås skapar civiliserade umgängesregler. Det andra har naturligtvis att göra med en annan funktion, nämligen tiden som resurs och vem som bestämmer över den.

Vi kan också notera att väldigt många frågor mognar, initieras och bereds under olika ordförandeskap och att varje ordförandeskap naturligtvis vill sätta, precis som sägs här, sitt bomärke eller sitt namn på kartan. Å andra sidan kan jag inte se att det skulle finnas något alternativ. I så fall får man kanske ha en annan ledningsstruktur i den europeiska unionen.

Ulrika nämnde att EU egentligen är en företeelse, ett politiskt djur tror jag att vi ibland brukar kalla det, med många olika centra. Det är en pluralistisk aktör med ett konstant ledarskapsproblem. Då kan man fråga sig: Vem är det som ska leda här? Och hur ska detta ledarskap se ut? Alternativet vore naturligtvis att ha ett stormaktsdirektorat eller någonting liknande och det är en föga aptitlig lösning. Jag kan inte riktigt se att det finns något alternativ till växlande ordförandeskap.

Nu får man kanske hålla i minnet att det faktiskt finns ledningsstrukturer som är av mer beständig karaktär. De uppstår eftersom vi har något som kallas "flexibel integration". Vi har alltså vissa grupper som arbetar tätare tillsammans än andra och i själva verket kanske de har det yttersta ansvaret för att driva fram processer och ta de politiska besluten. Vi ser det naturligtvis inom säkerhetspolitiken och vi ser det inom EMU men också inom andra områden. Det är ofta ett ledarskap som utövas utanför institutionerna men inom ramen för organisationen.

Ordföranden: Förlåt att jag avbryter men jag tänker mig – politiskt – att trojkafunktionen kanske skulle uppgraderas och få en större betydelse. Övergångarna skulle bli mindre dramatiska och det skulle inte vara så viktigt att bli färdig inom sin sexmånadersperiod. I stället skulle man få hela äran som en treenighet vid varje tillfälle när saker och ting har fullföljts. Detta skulle kunna skifta. Man kunde flytta in en person i taget och på det sättet fullfölja en mjukare övergång och bättre kontinuitet. Det skulle bli mindre dramatik i att man ska sätta sin egen prägel på det hela.

Magnus Jerneck: Det ligger fortfarande ett starkt nationalstatselement i EU även om vi ibland brukar hävda motsatsen. Även om det finns många andra egenskaper också är den instinkten naturligtvis fortfarande starkt levande.

Ulrika Mörth: Vi har också konflikten mellan rådets talesman för dessa frågor och kommissionen. Också där bör man klara ut reviren kring hur de ska samarbeta – Patten och Solana osv.

Krigsmateriel och försvarsmateriel är undantagna från den inre marknaden och därför har domstolen inte prövat den frågan. Den har prövat exporter inom EU när det gäller dubbelanvändningsteknologi. Det är väl i och för sig i någon mening försvarsmateriel men formellt är det naturligtvis också annan teknologi. Det finns inte så många rättsfall, sammanlagt endast fem sex stycken om jag kommer ihåg rätt. I alla de fallen har man gått på handelspolitiken – artikel 113. Nu heter den någonting annat men när jag studerade var det 113. Det finns en klar trend att domstolen går på integrationslinjen.

När jag gjorde studien hade jag väldigt svårt att se hur man skulle kunna tillåta det försvarsmaterielsamarbete som byggts upp inom ramen för ett slags Schengensamarbete, dvs. överenskommelsen mellan de sex nationerna, att gå in under en sådan struktur. Jag har svårt att se att domstolen skulle kunna få den möjligheten, men det vet man inte.

Ännu så länge har domstolen haft ett väldigt smalt område att ta ställning till. Det är dock intressant att notera att handelspolitiken har fått ett företräde, vilket inte riktigt ligger i linje med ländernas positioner. Det har varit fråga om åtgärder som England och några andra länder har vidtagit. De har då fått på nöten för att det ur säkerhetspolitisk synpunkt inte har varit motiverat och

domstolen har agerat. Som jag har förstått tolkningsläget har de alltså haft en väldigt snäv tolkning av säkerhetspolitiska hänsyn.

Magnus Jerneck: Någon ställde också en fråga om den svenska perceptionen, alltså väljarens eller medborgarens syn på EU och på olika typer av samarbetsformer. Jag är inte val- eller opinionsforskare men det är väl inte en alltför djärv gissning att hävda, eller instämma i det som frågeställaren hävdade, att svenskarna föredrar mellanstatliga, eller vad vi kallar för mellanstatliga, samarbetsformer snarare än överstatlighet. Det kanske har att göra med den långa tid Sverige de facto varit åskådare, alltså då Sverige suttit "på balkongen". Det är säkert så.

Å andra sidan tror jag att det i många länder finns en allmän skepsis mot en tilltagande övernationell procedur i Europa. Det är väl egentliga bara de stora mottagarna av regionalstöd som har varit riktigt entusiastiska för EU. Här finns rent generellt ett legitimitetsproblem för alla avancerade konstitutionella lösningar.

Ulrika Mörth: Det kan också vara så att den kommittering inte syns som trots allt finns inom ramen för säkerhetspolitik och inom andra områden där man så att säga inte riktigt omvandlar det till gemenskapsmetoder. Det som händer är inte synbart för medborgarna.

Första pelaren är mycket lättare att studera när det gäller de här frågorna. Den är fördragsfäst och där finns också en omfattande sekundärlagstiftning vilket inte finns på samma sätt på de andra områdena. Jag tror att det också gäller denna osynlighet. Man ser inte den politiska kommitteringen som ofta kan vara väldigt stark, kanske ännu starkare än vad ett direktiv säger att vi ska göra. Där kan det finnas ett stort tolkningsutrymme som gör att vi ändå kan göra ganska "svenska" lösningar på de europeiska problem som finns.

I den politiska retoriken sägs också att mellanstatligheten värnar den nationella suveräniteten. Det kanske stämmer vad beträffar formen men innehållet kan man diskutera, dvs. hur långt man ska gå i de olika mjuka normgivningsuppgörelserna. Det kan också vara ett problem – osynligheten.

Magnus Jerneck: En fråga gällde den svenska nationella ståndpunkten och att vi tidigare kunde unna oss lyxen att inte ha ståndpunkter i alla frågor. Nu tvingas vi inta ståndpunkter i alla möjliga frågor. Det kan naturligtvis vara problematiskt om man inte har någon uppfattning eller tvingas välja sida.

Jag kan från min åskådarhorisont inte bedöma i vilken omfattning detta gäller, men det är viktigt om man ska knyta an till den fråga som Ulrika väckte tidigare, nämligen frågan om tillit och närhet och förtroende inom ramen för beslutsprocesser. Ska ett land tillhöra någon kärna eller kärngruppering är det viktigt att man har ståndpunkter och tar ställning i de flesta frågor som man uppfattar som angelägna på agendan. Jag är naturligtvis väl medveten om att detta kan tvinga fram ja- eller nej-positioner.

Jag uppfattar det hela så att delaktighet i systemet inte alltid betyder att man tycker likadant men däremot att man är beredd att ha en åsikt och att driva den. Det innebär att man också har rätt att i det här systemet driva egna ståndpunkter, som tidigare nämndes.

Det råder egentligen en stor öppenhet. Jag vill säga att EU-systemet är disponerat för tolerans för kraftigt avvikande uppfattningar. Om jag knyter an till resonemanget om det långa tidsperspektivet och de långa tidshorisonterna betyder det att vi måste ha med oss alla parter över tid vilket i sin tur innebär att man faktiskt tillåter stater att ha uppfattningar som är direkt avvikande från huvudmönstren, man gör eftergifter osv.

Tidigare brukade England anföras som ett land som fick eftergifter. Vill man driva ståndpunkter är det fullt möjligt men då ska man alltså vara beredd att följa klubbens övriga regler. Det är egentligen essensen i det hela.

Ulrika Mörth: Många förvaltningsforskare som studerat EU och europeiseringen av den svenska förvaltningen brukar hävda att staten fragmentiseras genom att de olika administrationerna och myndigheterna ingår i olika nätverk inom sina sakpolitiska områden, vilket skapar behov av samordning eftersom EU kräver att vi ska ha en position. Det är egentligen en ganska svår ekvation.

Men man brukar också hävda att man på det här sättet återskapar Sverige eftersom ingen tidigare så ofta frågat vad vi vill som de gör nu. Därmed återskapas på sätt och vis nationen. Vi kanske blir väldigt svenska i den här processen.

Det är alltså frågan om både en fragmentiseringsprocess och ett återskapande av det nationella och av var vi står, vilket jag tycker är en intressant paradox.

Ordföranden: Det där är väldigt intressant men samtidigt har vi det snabba tempot. Jag tänker på att vi, när vi var ordförandeland, fick någon uppgift om hur ofta man skulle svara på frågor. Ungefär en gång i kvarten kom det ett fax som krävde ett ställningstagande. Man når inte den politiska nivån på så kort tid vilket gör att väldigt många frågor blir löst förankrade. Man har på tjänstemannanivå ungefär på känn vad som bör svaras men samtidigt kanske det finns en okunskap både om vilka frågor som har besvarats och hur de i slutändan har besvarats på den politiska nivån.

Ulrika Mörth: Ja, det tror jag också, och därför blir tjänstemännen väldigt strategiska aktörer i den förvaltningsunion som Magnus tidigare talade om, alltså vilken roll de ska ha. Det finns naturligtvis olika meningar om vilken roll de ska ha. Det är lite grann fråga om en demokratisyn också.

Magnus Jerneck: Det säger sig självt att det därför också blir viktigt att ha en uttalad uppfattning om huvuddragen.

Jag noterade i den hearing som konstitutionsutskottet hade att mycket av det som pågick inom UD:s verksamhet knappast alltid nådde politisk nivå heller; om jag förstår det hela rätt. Det är alltså ett generellt fenomen.

Det extremt höga tempot gör förstås att det inte helt går att nå den politiska nivån, det är helt enkelt fysiskt omöjligt. Ett tydligt exempel är utrikespolitiken men också på många andra områden avkrävs man svar.

Jag föreställer mig att Sverige efterhand har lärt sig detta och rapporterar tillbaka på ett annat sätt än tidigare. Man är numera en mer professionell och rutinerad medlem än tidigare. Det är i alla fall den bild man som åskådare får när man talar med personer som arbetar i förvaltningar o.d.

Thomas Hörberg: Ulrika gjorde en distinktion mellan *government* och *governance*, och riksdagen som ett traditionellt statsorgan som är hårt regelstyrt känner sig naturligtvis mest hemma i *government*-perspektivet. Men om man skiftar perspektiv och kopplar ihop riksdagen med *governance* så var ni – inte minst Magnus – inne på betydelsen av att få in information på olika sätt. Och när du närmar dig en preskription landar du försiktigt på vad partierna borde göra.

Om man i stället ser riksdagen i ett *governance*-perspektiv och dessutom antar att man får in den information som är intressant, hur går man då vidare om man anlägger ordförandens inledande perspektiv, nämligen att det är intressant att riksdagen får ökat inflytande och i förlängningen att demokratin slår igenom?

Ulrika Mörth: Det jag kan se är att väldigt mycket pågår inom COSAC och andra interparlamentariska samarbetsorganisationer och nätverk. Just deltagandet i de samarbetsstrukturer som vuxit fram är en viktig del i *governance*-strukturen.

Magnus Jerneck: Jag vill bara göra reflexionen att om man fokuserar mycket på sina kolleger kan det naturligtvis vara så att man utbyter erfarenheter och snabbt finner hur lite information man har eftersom alla lider av samma problem.

Jag återkommer till att det helt enkelt blir till att ha någon form av informationsinhämtning på plats. Och jag vet inte riktigt hur den skulle se ut.

Partinätverken ser jag som intressanta eftersom de kan återföra information till riksdagen i dess egenskap av beslutande och kontrollerande instans. Sedan är frågan hur riksdagen *in corpore* kan agera. Det kanske finns konstitutionella begränsningar. Jag noterar dock att begreppet "konstitutionell praxis" i en del av de här texterna framställs som någonting som bryter med grundlagens anda, men det kan hända att riksdagen skulle vara djärv här och etablera en ny konstitutionell praxis som bryter med den tidigare. Men jag tror att det

samtidigt skulle uppfattas som ett stilbrott att gå utanför landets gränser eftersom riksdagens arbete ska ske här i Sverige.

Rent konkreta handlingar skulle kunna vara att i större utsträckning ha någon sorts representanter eller ambassader eller vad som kunde kallas bevakningsstationer i t.ex. Bryssel. Väldigt många regionala kontor arbetar på det sättet nuförtiden – regionkontor, kommuner och andra som upprättar informella kontaktvägar den vägen.

Ett annat sätt är att uppvakta kommissionen. Frågan är väl om det är kommissionen man egentligen ska uppvakta eftersom den ju i många sammanhang anses vara en försvagad aktör.

Governance-systemet, som vi talar om, omfattas i själva verket av en serie nationella tjänstemän, experter och politiker vilka går in i och ut ur nätverk, vars existens egentligen är svårbedömbar.

Jag blir nog svaret skyldig. Jag skulle kunna tänka mig att riksdagens tjänstemän och politiker på ett mycket abstrakt plan engagerar sig i de här nätverken, men hur det skulle gå till och med vilken legitimitet man skulle göra det är en öppen fråga.

Jag skulle vilja argumentera för att EU är en s.k. "förhandlad ordning" och att besluten fattas i förhandlingar i nätverk. Så tror jag att man i stor utsträckning kan sammanfatta det hela.

Den informella politiken är starkt framträdande och då är frågan om man kan ge sig in i den utan legitimitetsförluster. Jag misstänker att det är den stora frågan för riksdagen.

Jag vet inte om detta var svar på din fråga, men det var en reflexion i alla fall.

Ordföranden: K-G Biörsmark har också begärt ordet men för att uttömma det sista lite mer skulle jag vilja att ni utvecklade det i ett nationellt och internationellt perspektiv.

Den mjuka normgivningen på EU-området sker ju lika mycket nationellt mellan regering och riksdag, alltså för att förankra EU:s ståndpunkter utan att riksdagen för den skull binder regeringen. På så sätt kan man lite grann känna sig för om man är på rätt väg. Men det sker också mellan parlamentariker i EU-kretsen. Ni nämnde COSAC och även andra utrikesutskottsordförandemöten sker regelbundet.

Om man tittar på den första delen finns där en praxis som säger att man i stora viktiga frågor förankrar i riksdagen. Om det gäller riktigt fundamentala frågor inleder man ofta med partiledaröverläggningar. Det finns alltså en gråzon mellan riksdag och regering som ibland binder riksdagen och ibland kanske binder regeringen. Den är på något sätt ömsesidigt förpliktigande – inte juridiskt men moraliskt.

K-G, vill du ställa din fråga samtidigt ifall det gäller samma sak?

Karl-Göran Biörsmark: Jag har en mycket kort fråga. Magnus nämnde Committee of Subsidiarity. Jag blev aldrig riktigt klok på vad det var för typ av funktion och vad som ligger i förlängningen av detta. Vad är rollen, bakgrunden, till detta?

Ulrika Mörth: Jag är lite osäker på vad du menade, Viola, när du talade om den mjuka normgivningen nationellt och internationellt. Nationellt binder man ibland regeringen och riksdagen på olika sätt, men hur menar du internationellt? Jag förstod inte riktigt hur du tänkte.

Ordföranden: Det är snarare på det nationella planet som jag menar att konsultationer med riksdag, med utskott och med enskilda parlamentariker som man uppfattar som opinionsbildare och nyckelfigurer är väldigt omfattande. I den fasen finns ett slags moraliskt förpliktigande som säger att man tar vara på de råd och svar man får vid sådana konsultationer.

I det internationella perspektivet försöker vi att så långt det är möjligt undvika att ha gemensamma resolutioner eller uttalanden. Men det finns en ambition från många av EU:s medlemsländers parlament att också driva därhän. Sådana framstötar görs på ett eller annat sätt nästan vid varje möte och det är något som de nordiska länderna vanligtvis avvärjer.

Magnus Jerneck: Jag kan bara reflektera över detta att regeringen binder riksdagen. Det är naturligtvis den gråzon som du talar om. Från inflytandesynpunkt är det på ett sätt kanske inte lämpligt. Det är också komplicerande i den meningen att man inte utan vidare kan behandla det aktuella regeringsförslaget i utskottssammanhang. Vi uppmärksammade detta problem redan för ett par år sedan i olika utredningar. Det blir helt enkelt komplicerat i termer av kompetenser. Samtidigt är den vägen möjligen den effektivaste.

Sedan är frågan, som du säger, vem som binder vem. Det kan jag inte avgöra, men risken finns att riksdagen i utbyte mot information kan binda sig själv och egentligen inte kan behandla de frågor som regeringen lägger fram på samma sätt som man skulle ha gjort i ett annat sammanhang. Men det undandrar sig min bedömning.

I fråga om de gemensamma resolutionerna är det kanske en klok strategi att vara återhållsam med att tro att det alltid är bra att alliera sig med andra parlamentariker och grupperingar. Det är ju inte säkert att man har gemensamma intressen över huvud taget.

Ett grundläggande problem i EU-sammanhang är vad som definierar politiska intressen. Skulle vi ta ett traditionellt *government*-perspektiv är man rätt så säker på den saken. Då tänker man sig att det är de nationella intressena som gäller. Det intressanta med *governance*-perspektivet är att intressen och allianser kan uppstå i väldigt oväntade sammanhang. Intressebildningar och gemensamma allianser kan vara oheliga men funktionellt betingade. Det är helt enkelt en mera framkomlig väg att göra politik på.

Jag tänker mig att kanske också riksdagen och dess ledamöter där skulle vara helt oortodoxa och inte nödvändigtvis bara samtala med sina parlamentarikerkolleger. Det finns ju mängder av aktörer i Bryssel som kan vara intressanta.

Men återigen: I mitt fall är det här en reflexion från en sidoposition.

Beträffande Committee of Subsidiarity vill jag säga att när diskussionen om subsidiariteten dök upp gällde frågan om det var en politisk princip eller en rättslig princip. Rättslig är den såtillvida att den förr eller senare, i alla fall teoretiskt sett, kan hanteras av EG-domstolen. Nu har detta inte skett och kommer kanske inte heller att ske inom överskådlig tid.

Den politiska dimensionen gäller vem som ytterst bestämmer var besluten ska tas. Det är inte en teknisk utan naturligtvis en politisk fråga, även om det ibland framställs som om det vore en teknikalitet. Lösningen hittills har varit att man har bestämt sig för en tolkning av subsidiariteten. Närhetsperspektivet ska gälla, inte att man ska kunna centralisera beslut. Men teoretiskt är det ju egentligen en lika relevant möjlighet.

Joseph Weilers förslag var att man helt enkelt skulle införa ett element av transparens eller demokratisk styrning genom att ha en kommitté där det finns en parlamentarisk representation som deltar i de politiska processer som leder fram till beslut om subsidiariteten. Detta föreslog han för att lösa problemet med kompetensdiskussionen som han menar är omöjlig att lösa med en kompetenskatalog. Det var så han tänkte. Man ska se det som ett sätt att lösa en del av de demokratiproblem som ligger i att man har blandad kompetens.

Detta kom alltså som ett utspel vid en stor konferens och alla antecknade intresserat men jag vet inte hur pass väl förankrat det egentligen är. Jag tycker personligen att det är en intressant idé.

Ordföranden: Det här var så intressant att jag har tappat kontrollen över tiden. Vi har hållit på längre än vi hade tänkt oss från början men det är tankeväckande övningar att ordentligt få examinera vad det är vi håller på med och vad vi är en del av. Därmed kan vi också få ett instrument både för att på sikt kanske formalisera och befästa det inflytande som vi upplever att riksdagen ändå har i det här arbetet. Inte minst har vi ett behov av det efter EU-inträdet där så mycket har ändrats.

Genom bandupptagningen kommer detta alla till del och vi ska göra ett utskottsbetänkande som tar vara på – och där vi också nyttiggör oss – era kunskaper och den kompetens ni har fört med er och delat med er av.

Tack ska ni ha för att ni kom hit. Jag förklarar sammanträdet avslutat.

BILAGA A6.1.1

Kon
Ink
Dnr RD 2001/02 : 278

Till konstitutionsutskottet

Enligt uppgifter, som i pressen bekräftats av ledande socialdemokratiska kommunalpolitiker i Stockholm har regeringen strax efter 1998 års val i syfte att påverka valutgångens genomslag i Stockholms kommunledning erbjudit sig att satsa ca 8 miljarder kronor av statens pengar i Stockholm för att köpa vågmästarpartier i Stockholms kommunfullmäktige för att de skulle stödja socialdemokraternas ambitioner att skapa en majoritet bakom den socialdemokratiska gruppen i stadshuset.

Jag vill härmed hemställa att konstitutionsutskottet granskar regeringens handlande i anledning av det inträffade.

1

( )

BILAGA A6.1.2

Lars Leijonborg
Riksdagsledamot

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -10- 05
Dnr 300-279-2001/02

SVERIGES RIKSDAG

SVERIGES RIKSDAG
100 12 Stockholm

Telefon: 08–786 44 92
Fax: 08–20 98 68

2001-10-05

Till
Konstitutionsutskottet

I Svenska Dagbladet den 5 oktober 2001 bekräftar tre ledande socialdemokratiska kommunalpolitiker i Stockholm att statsminister Göran Persson i oktober 1998 givit löfte om stora statliga bidrag till en infrastrukturinvestering i Stockholm på villkor att kommunen fick fortsatt socialdemokratiskt styre med hjälp av Stockholmspartiet.

Om uppgiften är korrekt handlar det om ett allvarligt maktmissbruk. Den kommunala självstyrelsen är en hörnsten i den svenska demokratin och att ett stort statligt bidrag villkoras med att ett visst parti ska sitta vid makten strider mot denna grundläggande princip. Det faktum att löftet om miljardbidrag för att gräva ner Centralbron inte upprepats under de tre år som gått efter det att en borgerlig koalition tillträdde är mycket graverande, om det kan beläggas att det utlovats vid ett annat styre. Inte heller i den nyligen presenterade infrastukturpropositionen finns det något tydligt löfte av det slag statsministern, enligt de tre socialdemokraterna, gav redan för tre år sedan.

Konstitutionsutskottet bör granska om statsministerns agerande i sina kontakter med partivänner i Stockholm stad efter valet 1998 är förenligt med Regeringsformen.

Lars Leijonborg

BILAGA A6.1.3

REGERINGSKANSLIET

2002-02-05 SB2002/642

Statsrådsberedningen

Rättschefens kansli
Departementsrådet
Bo Malmqvist
Tfn 08-405 45 47

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 05
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:8 och 9 – Statliga bidrag till infrastrukturinvestering i Stockholm

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Statsrådsberedningen upprättad promemoria.

Bo Malmqvist

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Telefonväxel 08-405 10 00
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Besöksadress Rosenbad 4
Telefax 08-723 11 71

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-05

Statsrådsberedningen

Departementsrådet
Bo Malmqvist

Konstitutionsutskottets granskningsärenden 2001/02:8 och 9 – Statliga bidrag till infrastrukturinvestering i Stockholm

Denna promemoria har upprättats med anledning av att konstitutionsutskottet begärt kommentarer till vad som anförs i granskningsanmälningarna.

Vid den tid som det här gäller – hösten 1998 – arbetade regeringen sedan flera år särskilt med frågor om infrastrukturinvesteringar i Stockholm. Redan 1995 upphävde regeringen den detaljplan för ett tredje järnvägsspår i trafikkorridoren mellan Gamla stan och Riddarholmen som Stockholms stad hade antagit. Genom Riddarholmskommittén, en särskild förhandlingsman, Banverket och Vägverket utredde regeringen därefter tillsammans med Stockholms stad de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för andra lösningar. Det gällde inte bara järnvägsspår. De förslag som utarbetades berörde också närliggande trafikanläggningar av annat slag, bl.a. Centralbron som Stockholms stad ansvarar för. Både före och efter valet 1998 hade Regeringskansliet åtskilliga kontakter med företrädare för Stockholms stad och andra i frågan om hur en ombyggnad av dessa anläggningar kunde finansieras.

En sådan kontakt ägde rum per telefon i början av oktober 1998. Vid ett samtal från gatu- och fastighetsborgarrådet i Stockholms stad sade en tjänsteman i Statsrådsberedningen då, mot bakgrund av den långa diskussion som förevarit i frågan tidigare, att han gjorde bedömningen att regeringen skulle vara beredd att diskutera en lösning med staten som medfinansiär under förutsättning att det i Stockholms-regionen skulle finnas enighet kring den aktuella trafiklösningen.

Värt att notera i sammanhanget är att regeringen inte ensam kan besluta om staten skall vara medfinansiär vid en sådan här trafikinvestering. Ett statligt bidrag måste givetvis föregås av ett riksdagsbeslut. Utan ett sådant beslut var det inte möjligt att utlova ett bidrag.

BILAGA A6.1.4

REGERINGSKANSLIET

2002-02-28 SB2002/642

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 28
Dnr

KU:s granskningsärende 2001/02:8 och 9

Som svar på KU:s skrivelse den 12 februari 2002 överlämnas en inom Statsrådsberedningen upprättad promemoria.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2002-02-28

Statsrådsberedningen

Departementsrådet
Bo Malmqvist

KU:s granskningsärende 2001/02 8 och 9 – Statliga bidrag till infrastrukturinvestering i Stockholm

Denna promemoria har upprättats med anledning av att konstitutionsutskottet begärt svar på följande ytterligare frågor i granskningsärendet:

1. Vilken tjänsteman i Statsrådsberedningen åsyftas i stycket tre i svarsskrivelsen?
2. Har någon eller några av regeringens ledamöter tagit befattning med den fråga som granskningen rör? På vilket sätt har det i så fall skett?
3. Har några kontakter i övrigt ägt rum mellan företrädare för regeringen eller dess kansli och politiska företrädare för oppositionen i Stockholms stad? I så fall vilka?

Det var statssekreteraren Pär Nuder som talade med gatu- och fastighetsborgarrådet per telefon i början av oktober 1998. Någon av regeringens ledamöter tog inte befattning med detta. Någon ytterligare kontakt i den fråga som granskningen rör har Statsrådsberedningen inte kännedom om.

BILAGA A6.1.5

Carl Cederschiöld
FINANSBORGARRÅD

Konstitutionsutskottet
Kanslichef Bertil Wennberg
103 33 STOCKHOLM

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -05- 13
Dnr RD 2001/02 :278

Konstitutionsutskottet har i skrivelse daterad 30 april 2002 ställt två frågor till mig rörande pågående granskning av statsministerns agerande i sina kontakter med partivänner i Stockholm stad efter valet 1998 gällande en lösning för Centralbron.

Den första frågan rör om företrädare för den nuvarande borgerliga majoriteten i Stockholms stad kontaktat Regeringskansliet i syfte att erhålla ett besked huruvida regeringen var beredd att medverka till en trafiklösning gällande nedgrävning av Centralbron. Inga sådana kontakter togs efter valet 1998 och har ej heller senare tagits.

Ej heller har regeringskansliet kontaktat den borgerliga majoriteten i Stockholms stad i frågan.

Med vänlig hälsning

Carl Cederschiöld
Finansborgarråd

STADSHUSET, 105 35 STOCKHOLM
TFN: 08/508 290 00, FAX: 08/508 299 97

BILAGA A7.1.1

Konstitutionsutskottet
Ink 2001 -12- 04
Dnr@D 2001/02 :2215

2001-12-03

Granskningsanmälan:

Granskning av statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning

Enligt regeringsformens 6 kap 9 § får statsråd inte utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för vederbörande.

Statsrådet Britta Lejon har enligt pressuppgifter protesterat mot bonussystemen hos företaget Ericsson genom att sälja sin aktier i företaget. Det kan finnas förståelse för att ett statsråd bedömer att ett företag uppträder oetiskt och därför vill vidta en sådan åtgärd. Såvitt kan bedömas handlar det om mindre poster aktier. Det principiellt diskutabla inträffar dock - oavsett aktiepostens storlek - när statsrådet väljer att offentliggöra sina omdispositioner av eget aktieinnehav. I vilket syfte sker ett sådant offentliggörande? Var avsikten att påverka aktiemarknaden? Enligt pressuppgifter har statsrådet yttrat att hennes avsikt med offentliggörandet är ett behov att protestera mot Ericssons ledning. Offentliggörandet synes alltså vara ett försök att påverka aktiemarknaden på ett sådant sätt som statsrådet bedömer som det riktiga. Är detta en uppgift för statsrådet?

Dessutom ger uppgifter i pressen vid handen att statsrådet också innehar Telia-aktier och det påstås att hon uttryckt att hon inte finner anledning att sälja de aktierna. Innebär ett sådant konstaterande att statsrådet Lejon gjort en etisk avvägning mellan Ericsson och Telia avseende sitt aktieinnehav. Det kan vara en legitim avvägning för en privatpersoner. Men är det en legitim avvägning att offentliggöra den i egenskap av statsråd?

Statsrådet Lejon är dessutom konsumentminister och har som sådan ansvar för att konsumenterna ges en relevant och adekvat information. Uppfyller Britta Lejons offentliggörande av sina egna aktiedispositioner det kravet?

Konstitutionsutskottet har under tidigt 1990-tal gjort omfattande granskningar av statsråds aktieinnehav och de problem som är anknutna till ett sådant innehav. I KU30 (1992/93) skriver utskottets majoritet: "6 kap. 9 § andra stycket regeringsformen har i första hand till syfte att värna om statsrådstjänstens integritet. Huruvida innehav av ett speciellt uppdrag, utövande av viss verksamhet, ägande av viss typ av egendom eller andra intressebindningar är ägnade att rubba förtroendet för statsrådet får därvid bedömas från fall till fall. Något generellt förbud för statsråd att exempelvis inneha aktier eller annan egendom bör således inte utfärdas. Utskottet anser emellertid att det är viktigt att ledamöter av regeringen är medvetna om att intressekonflikter kan uppstå och vidtar de försiktighetsåtgärder som kan göras för att förhindra att deras förtroende hos allmänheten rubbas."

Till samma betänkande hade socialdemokraterna fogat en reservation med bl.a. följande innehåll: "Även om något förbud mot aktieinnehav generellt inte bör uppställas för statsråd anser utskottet således att aktieägande statsråd bör överlämna sina aktier till en oberoende extern förvaltning."

Konstitutionsutskottet bör alltså granska om statsrådet Britta Lejon genom sitt agerande med offentliggörande av omdispositioner av sitt aktieinnehav har utövat sådan verksamhet som kan rubba förtroende för henne som statsråd (RF 6 kap. 9 §).

Ingvar Svensson
riksdagsledamot (kd)

BILAGA A7.1.2

REGERINGSKANSLIET

2002-02-12 SB2002/1024

Statsrådsberedningen

Rättschefens kansli
Departementsrådet
Bo Malmqvist
Telefon 08-405 45 47

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -02- 12
Dnr RD 2001/02 : 2215

KU:s granskningsärende 2001/02:18

Som svar på KU:s skrivelse överlämnas härmed en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria.

Regeringskansliets kontaktman i ärendet är rättschefen Olle Abrahamsson, tfn 08-405 47 92.

Bo Malmqvist

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Rosenbad 4
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE

REGERINGSKANSLIET

2002-02-12

Justitiedepartementet

Statssekreterare Hans-Eric Holmqvist

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:18 Granskning av statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning

Denna promemoria har upprättats i Justitiedepartementet med anledning av att konstitutionsutskottet begärt

1. en redogörelse för hur frågor om statsrådens aktieinnehav och offentliggörande av förändringar av aktieinnehav behandlas,
2. kommentarer till vad som anförs i granskningsanmälan.

Redogörelse för hur frågor om statsrådens aktieinnehav och offentliggörande av förändringar av aktieinnehav behandlas

Statsråden anmäler sina aktieinnehav och ändringar i innehaven till en förteckning som rättschefen i Statsrådsberedningen för. De är skyldiga att göra så enligt insiderlagstiftningen och ett beslut som regeringen har fattat med stöd av den lagstiftningen.

I sekretesslagen finns en bestämmelse om sekretess för de uppgifter om värdepappersinnehav som lämnas på detta sätt. Sekretessen kan efterges av den som uppgiften rör. Genom en överenskommelse mellan statsråden har de eftergett sekretessen för de uppgifter som anmäls till rättschefens förteckning. Uppgifterna är alltså öppna för insyn från press och allmänhet.

Frågor om statsrådens aktieinnehav behandlas också så att man håller ett säkerhetsavstånd till vad som är förbjudet enligt regeringsformens regel om att statsråd inte får utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom eller henne (6 kap. 9 §). Aktiedispositioner betraktas som "utövande av verksamhet" när de är mer omfattande och krävande än fritidssysslor i allmänhet. Nästa fråga blir i sådana fall om verksamheten kan rubba förtroendet. Detta avgörs med beaktande av omständigheterna i det särskilda fallet.

Denna tolkning och tillämpning av regeringsformen ligger i linje med vad Etikkommittén (Ju 1999:E) rekommenderade i en promemoria i november 1993. Kommitténs sammanfattning av promemorian har återgetts i skr. 1996/97:56 Intressekonflikter för statsråd.

Kommentarer till vad som anförs i granskningsanmälan

Ericssonaktien har en daglig omsättning som ofta överstiger 100 miljoner aktier. Britta Lejons hela innehav uppgick till 75 aktier med ett sammanlagt försäljningsvärde av drygt 4 000 kronor. I förhållande till det pris som hon köpt aktierna för förlorade hon nära 9 000 kronor på försäljningen. Den fråga som hon uttalade sig om i samband med försäljningen – bonus för bolagets chefer – är inte författningsreglerad eller föremål för myndighetsgranskning.

Britta Lejons aktieförsäljning innebar inte utövande av verksamhet av det slag som avses i 6 kap. 9 § regeringsformen. Den kan inte anses ha varit mer omfattande och krävande än fritidssysslor i allmänhet (se ovan). Inte heller kan ett offentliggörande av en transaktion som denna stå i konflikt med regeringsformen eller någon annan författning.

BILAGA A7.1.3

REGERINGSKANSLIET

2002-03-05 SB2002/1024

Statsrådsberedningen

Rättschefen

Telefon 405 4849

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Konstitutionsutskottet
Ink 2002 -03- 05
Dnr RD 2001/02:225

KU:s granskningsärende 2001/02:18

Som svar på KU:s skrivelse den 19 februari 2002 överlämnas en inom promemoria.

Per Virdesten

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Telefon växel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 71
E-post: registrator@primeminister.ministry.se
X.400 S=Registrator; O=Primeminister; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

Justitiedepartementet

2002-03-01

Statssekreteraren
Hans-Eric Holmqvist

Konstitutionsutskottets granskningsärende 2001/02:18 Statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning

Utskottet har bl.a. frågat om Britta Lejon ansett det väl förenligt med sin ställning att uttala sig som hon gjort i fråga om ett enskilt företag och vilken avsikt hon hade med sitt uttalande.

Villkoren för höga chefer i enskilda svenska bolag väcker ofta debatt i samhället. Allmänhet och medier förväntar sig att statsråd kommenterar och tar ställning till eventuella missförhållanden. Riksdagsledamöter riktar ofta frågor och interpellationer till statsråd i samma syfte.

Syftet med Britta Lejons uttalande var att göra ett inlägg i den samhällspolitiska debatten. Det är en självklarhet att statsråd kan delta i den allmänna debatten och redogöra för de värderingar som ligger till grund för sina ställningstaganden. Britta Lejon såg uppgiften om det aktuella bonussystemet som så anmärkningsvärd att hon ville ge en offentlig kommentar.

Privat agerade hon på det enda sätt som hon såg stod till buds, nämligen att avyttra sina aktier. När kommentaren fälldes var försäljningen av aktierna redan genomförd. Det låg således inte något hot i uttalandet. Den aktuella aktieposten var liten, varför det inte heller gärna kan hävdas att försäljningen påverkade aktiens värde. Eftersom Britta Lejon dessutom på grund av sin ställning som statsråd har att offentligt redovisa förändringar i sitt innehav av värdepapper såg hon inget klandervärt i att nämna försäljningen i kommentaren.

Postadress 103 33 STOCKHOLM
Besöksadress Rosenbad 4
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-20 27 34
E-post: registrator@justice.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Justice; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex 178 20 PREMIER S

Hans-Eric Holmqvist
Statssekreterare

BILAGA A2.15.9

13 a (c)

Polismyndigheten
i Västra Götaland
Länsordningspolisen

Datum
2001-04-26

Diarienr
AL 224-4649/98

Er referens

Rikspolisstyrelsen
Rikskriminalpolisen

EU-mötena i Göteborg den 14 till den 16 juni 2001 - omfallsplaneringen

Polismyndigheten i Västra Götaland har i skrivelser den 29 december 2000 och den 5 mars 2001 begärt förstärkning omfattande sammanlagt ca 340 poliser på grund av de EU-möten som hålls i Göteborg den 14 till den 16 juni 2001. Ett arbete pågår vid Rikspolisstyrelsen för att samordna uttaget av begärd personal och Polismyndigheten avvaktar nu slutligt besked i frågan. Beslutet att begära förstärkning har föregåtts av mycket omfattande och långtgående uttag av personal inom Polismyndigheten i Västra Götaland och det är inte möjligt att göra ytterligare uttag av polispersonal utan att den ordinarie akuta polisverksamheten eftersätts.

För att klarlägga de hot och risker som finns vad gäller ordningen och säkerheten under EU-mötena har ett omfattande underrättelsearbete genomförts. Polismyndigheten gör idag den bedömningen att den nu begärda förstärkningen och eget personaluttag bör klara ordningen och säkerheten kring EU-mötena. Underrättelsearbetet fortsätter emellertid och intensifieras och det ger erfarenhetsmässigt en tydligare och säkrare bild ju närmare i tiden man kommer en händelse.

Polismyndigheten för löpande samtal med företrädare för de organisationer, nätverk och grupper som avser att genomföra manifestationer och demonstrationer under EU-toppmötet men också under mötet mellan EU och USA. Omfattningen av de olika grupperingarnas aktiviteter är ännu inte helt klarlagd. I den omfallsplanering som pågår kan Polismyndigheten inte utesluta att ytterligare förstärkning kan komma att behövas.

Polismyndigheten vill härigenom uppmärksamma Rikspolisstyrelsen på behovet av en beredskap för att med kort varsel kunna ta ut ytterligare förstärkning. Det är inte möjligt att idag beräkna en sådan reservstyrka. Arbete förutsätter en fortlöpande kontakt mellan Polismyndigheten och Rikspolisstyrelsen.

Ann Charlotte Norrås

Håkan Jaldung

Adress:
Polismyndigheten i Västra Götaland
Box 429
401 26 GÖTEBORG

Telefon:
Växel 031-739 20 00

Övrigt:
Telefax 031-739 29 60

Utredningsmaterial

Innehållsförteckning

A1.1.1 Granskningsanmälan 2002-01-04 1
A1.1.2 Granskningsanmälan 2002-01-31 2
A1.1.3 Promemoria från Försvarsdepartementet 2002-03-07 4
A1.1.4 Promemoria från Försvarsdepartementet 2002-05-13 10
A1.2.1 Granskningsanmälan 2002-01-23 12
A1.2.2 Promemoria från Utbildningsdepartementet 2002-02-26 13
A1.3.1 Granskningsanmälan 2002-01-30 15
A1.4.1 Granskningsanmälan 2002-01-31 16
A1.4.2 Granskningsanmälan 2002-02-01 17
A1.4.3 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-05-13 19
A1.5.1 Granskningsanmälan 2001-12-13 23
A1.5.2 Promemoria från Justitiedepartementet 2002-02-21 25
A1.6.1 Granskningsanmälan 2002-02-04 32
A1.7.1 Beskrivning av exemplifierade ärenden (EU-nämnden) 35
A1.7.2 Promemorior från Justitiedepartementet och Utrikesdepartementet 2001-10-23 43
A2.1.1 Granskningsanmälan 2001-08-01 53
A2.1.2. Promemoria från Utbildningsdepartementet 2001-11-15 55
A2.2.1 Granskningsanmälan 2001-10-25 58
A2.2.2 Regeringsbeslut (Näringsdepartementet) 2001-09-27 61
A2.2.3 Regeringsbeslut (Näringsdepartementet) 2001-10-23 63
A2.2.4 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-02-21 65
A2.2.5 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-03-13 70
A2.2.6 Promemoria från trafikutskottets kanslichef 2002-04-25 72
A2.3.1 Granskningsanmälan 2001-10-30 75
A2.3.2 Promemoria från Försvarsdepartementet 2002-02-19 76
A2.3.3 Promemoria från Försvarsdepartementet 2001-09-17 85
A2.3.4 Promemoria från Försvarsmakten 2001-04-02 88
A2.3.5 Promemoria från Försvarsmakten 2001-09-26 92
A2.3.6 Promemoria från Försvarsmakten 2002-02-08 95
A2.3.7 Promemoria från Försvarsdepartementet 2002-04-29 99
A2.4.1 Granskningsanmälan 2001-11-14 100
A2.4.2 Promemoria från Kulturdepartementet 2002-02-07 101
A2.4.3 Promemoria från Kulturdepartementet 2002-03-05 106
A2.5.1 Granskningsanmälan 2001-12-13 108
A2.5.2 Promemoria från Finansdepartementet 2002-02-07 110
A2.6.1 Granskningsanmälan 2002-01-15 116
A2.6.2 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-03-05 118
A2.7.1 Granskningsanmälan 2002-01-30 121

A2.7.2 Promemoria från Justitiedepartementet 2002-03-05 ... 122
A2.8.1 Granskningsanmälan 2002-01-31 ... 130
A2.8.2 Regeringsbeslut (Kulturdepartementet) 2000-04-19 ... 131
A2.9.1 Granskningsanmälan 2002-01-31 ... 134
A2.9.2 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-03-05 ... 135
A2.10.1 Granskningsanmälan 2002-02-04 ... 139
A2.10.2 Granskningsanmälan 2002-02-04 ... 142
A2.10.3 Promemoria från Miljödepartementet 2002-03-07 ... 143
A2.11.1 Granskningsanmälan 2002-01-21 ... 151
A2.11.2 Promemoria från Utrikesdepartementet 2002-03-05 ... 152
A2.12.1 Granskningsanmälan 2002-02-04 ... 161
A2.12.2 Granskningsanmälan 2002-02-04 ... 163
A2.12.3 Promemoria från Utrikesdepartementet 2002-03-06 ... 165
A2.13.1 Granskningsanmälan 2001-07-30 ... 179
A2.13.2 Promemoria från Utrikesdepartementet 2002-02-12 ... 181
A2.14.1 Granskningsanmälan 2002-02-04 ... 184
A2.14.2 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-03-05 ... 186
A2.14.3 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-04-23 ... 190
A2.14.4 Yttrande från Sjöfartsverket 2000-12-18 ... 192
A2.15.1 Granskningsanmälan 2001-11-16 ... 198
A2.15.2 Promemoria från Justitiedepartementet 2002-02-26 ... 199
A2.15.3 Promemoria från Justitiedepartementet 2002-04-10 ... 203
A2.15.4 Skrivelse från Rikspolisstyrelsen 2001-01-12 ... 206
A2.15.5 Skrivelse från länspolismästaren vid Polismyndigheten i Västra Götaland 2002-04-25 ... 207
A2.15.6 Skrivelse från länsordningspolisen vid Polismyndigheten i Västra Götaland 2000-12-13 ... 209
A2.15.7 Promemorior från Justitiedepartementet samt skrivelse från Rikspolisstyrelsen 2002-04-26 ... 210
A2.15.8 Skrivelse från Rikspolisstyrelsen 2002-04-22 ... 213
A2.15.9 Skrivelse från länsordningspolisen vid Polismyndigheten i Västra Götaland 2001-04-26 ... 348
A2.16.1 Granskningsanmälan 2001-08-21 ... 215
A2.16.2 Promemoria från Näringsdepartementet 2002-03-07 ... 216
A2.17.1 Granskningsanmälan 2002-02-04 ... 224
A2.17.2 Promemoria från Justitiedepartementet 2002-02-28 ... 225
A2.18.1 Granskningsanmälan 2002-01-18 ... 230
A2.18.2 Skrivelse till Teracom AB:s verkställande direktör Jan Danielsson 2002-04-17 ... 231
A2.18.3 Skrivelse från Teracom AB:s verkställande direktör Jan Danielsson 2002-04-23 ... 233
A2.18.4 Promemoria från Kulturdepartementet 2002-02-14 ... 237
A2.18.5 Promemoria från kulturminister Marita Ulvskog 2002-04-26 ... 242
A3.1.1 Granskningsanmälan 2001-10-19 ... 244
A3.1.2 Promemoria från Utbildningsdepartementet 2002-02-01 ... 245

A3.2.1 Granskningsanmälan 2001-08-27 253
A3.2.2 Promemoria från Utrikesdepartementet 2002-02-05 255
A3.3.1 Granskningsanmälan 2001-11-14 258
A3.3.2 Skrivelse från Kerstin Persdotter vid Kulturdepartementet 2002-01-30 samt yttrande från Håkan Lavén 2002-05-06 260
A3.3.3 Promemoria från Kulturdepartementet 2002-02-05 264
A3.3.4 Yttrande från kulturminister Marita Ulvskog 2002-05-16 267
A3.4.1 Granskningsanmälan 2001-12-12 269
A3.4.2 Promemoria från Finansdepartementet 2002-02-12 270
A4.1.1 Granskningsanmälan 2000-04-26 275
A4.1.2 Brev från f.d. statsminister Carl Bildt 1994-05-25 277
A4.1.3 Brev från f.d. president Boris Jeltsin 1994-07-14 279
A4.1.4 Promemoria från Försvarsdepartementet 2002-01-14 284
A5.1.1 Promemoria från Utrikesdepartementet 2000-11-02 287
A5.1.2 Utrikesutskottets utlåtande 2001/02:UU1u Utrikespolitiskt beslutsfattande 299
A6.1.1 Granskningsanmälan 2001-10-05 333
A6.1.2 Granskningsanmälan 2001-10-05 334
A6.1.3 Promemoria från Statsrådsberedningen 2002-02-05 335
A6.1.4 Promemoria från Statsrådsberedningen 2002-02-28 337
A6.1.5 Skrivelse från finansborgarrådet Carl Cederschiöld 2002-05-08 339
A7.1.1 Granskningsanmälan 2001-12-04 340
A7.1.2 Promemoria från Justitiedepartementet 2002-02-12 342
A7.1.3 Promemoria från Justitiedepartementet 2002-03-05 345

Elanders Gotab, Stockholm 2002

Innehållsförteckning 2001/02:KU20
Utfrågningar

Bilaga B1 Borgarrådet Annika Billström, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm 3
Bilaga B2 Statsrådet Britta Lejon, granskningsärende 2001/02:18 Statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning 17
Bilaga B3 Riksgäldsdirektören Thomas Franzén, Riksgäldskontoret, granskningsärende 2001/02:11 Näringsminister Björn Rosengrens utfästelser om statlig garanti till flygbolag 32
Bilaga B4 Statsrådet Mona Sahlin, granskningsärende 2001/02:23 Statsrådet Mona Sahlins hantering av ett ärende om bidrag till Fryshusets verksamhet, samt granskningsärende 39 Regeringens hantering rörande M/S Estonias förlisning 46
Bilaga B5 Statsrådet Bosse Ringholm, granskningsärendena 2001/02:11 Näringsminister Björn Rosengrens utfästelser om statlig garanti till flygbolag, samt 20 Regeringens tillståndsgivning till till spel på Internet 65
Bilaga B6 Forskare Ulf Pettersson, granskningsärendena 2001/02:29 samt 33 Regeringens handläggning avseende ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard 87
Bilaga B7 Statsrådet Thomas Bodström, granskningsärende 2001/02:15 Justitieminister Thomas Bodströms ansvar för bristen på ordning och säkerhet under EU-toppmötet i Göteborg 102
Bilaga B8 Hovrättslagman Håkan Lavén, granskningsärende 2001/02:14 Kulturminister Marita Ulvskogs hantering av uppdraget till Radio- och TV-lagsutredningen om skydd för barn mot olämpligt programinnehåll 116
Bilaga B9 Verkställande direktör Lars Rådh, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm 126
Bilaga B10 Borgarrådet Stella Fare, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm 131
Bilaga B11 Statsrådet Thomas Östros, granskningsärende 2001/02:10 Utbildningsminister Thomas Östros ansvar för Centrala studiestödsnämnden 136
Bilaga B12 Statsrådet Anna Lindh, granskningsärende 2001/02:25 Regeringens ansvar i samband med FN-

sanktioner, samt 38 och 40, Avvisning till Egypten 147
Bilaga B13 Statsrådet Björn von Sydow, granskningsärende 2001/02:12 Upphandlingen av helikopter NH90 170
Bilaga B14 Statsrådet Björn Rosengren, granskningsärende 2001/02:5 Näringsminister Björn Rosengrens handläggning av SAS kartellsamarbete med Maersk, granskningsärende 11 Näringsminister Björn Rosengrens utfästelser om statlig garanti till flygbolag samt granskningsärende 31 Näringsdepartementets hantering av uppgifter i ärendet om statens förvärv av aktier i Assi Domän 186
Bilaga B15 Kommunsekreterare Dag Larsson, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm 209
Bilaga B16 Statsrådet Marita Ulvskog, granskningsärende 2001/02:14 Kulturminister Marita Ulvskogs hantering av uppdraget till Radio- och TV-lagsutredningen om skydd för barn mot olämpligt programinnehåll, samt 24 Kulturminister Marita Ulvskogs utövande av ägandet i bolaget Teracom AB 214
Bilaga B17 Statsminister Göran Persson, granskningsärende 2001/02:18 Statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning samt 26 Interregnum på skolministerposten och 34 Regeringens utnämningspolitik 234
Bilaga B18 Statssekreteraren Pär Nuder, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm 253

BILAGA B1

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 3 april 2002

Borgarrådet Annika Billström, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm

Ordföranden: Jag ber att få förklara sammanträdet öppnat. Detta är den första av en serie utfrågningar, offentliga sådana, inom ramen för konstitutionsutskottets uppgifter att granska regeringen och regeringens handläggning av sina ärenden.

Vi har i dag fyra gäster i inalles fem ärenden. Det första handlar om statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm, som vi strax ska börja med. Klockan 9 utfrågas statsrådet Britta Lejon om offentliggörande av aktieförsäljningar. Klockan 10 utfrågas riksgäldsdirektören Thomas Franzén om de statliga flyggarantierna till flygbolag. Klockan 12.30 utfrågas Mona Sahlin om två ärenden: bidrag till Fryshusets verksamhet respektive regeringens hantering av M/S Estonias förlisning.

Vi börjar alltså med ärendet om statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm. Vi har bett Annika Billström komma till oss, och jag ber att få hälsa henne hjärtligt välkommen hit. Varsågod att ta plats. Traditionen bjuder att de som kommer till oss får möjlighet att alldeles på egen hand kommentera det ärende som utskottet har att ställa frågor om, och den möjligheten vill jag gärna ge dig. Därefter vill jag nämna att traditionen likaledes bjuder att själva frågorna sedan ställs i storleksordning mellan partierna från störst till minst, med undantag för de första frågorna som brukar få ställas av de partier som har anmält ärendet till granskning. I det här fallet är det två partier som har gjort det, nämligen Moderaterna respektive Folkpartiet, som alltså inleder utfrågningen. Men om du först vill säga någonting om det som ärendet gäller, så är ordet ditt. Varsågod.

Annika Billström: Nej, tack. Jag svarar gärna på utskottets frågor direkt.

Inger René (m): Anmälan har sin grund, åtminstone den tidigaste grunden, i tidningsartiklar som skrevs i oktober förra året och som handlade om förra valet. I tidningsartiklarna talas det om nedgrävning av Centralbron och att nedgrävningen av Centralbron kunde vara en pusselbit i det valet. Jag ska läsa

innantill vad Annika Billström har sagt: Jag hade fört samtal med Regeringskansliet och fått ett tydligt besked att regeringen var beredd att medverka till en nedgrävning av Centralbron.

Jag skulle vilja att du berättade om de här samtalen, vilka du talade med i Regeringskansliet, om du förde ett eller flera samtal, hur samtalen förankrades på din sida och om du vet hur de förankrades på departementets sida. Jag skulle också vilja veta i vilken mån du talade med två andra personer som är apostroferade i dessa artiklar, nämligen Lars Rådh och Dag Larsson.

Annika Billström: Jag samtalade med Pär Nuder vid två tillfällen. Det som du läste upp är alldeles korrekt citerat, att jag fick ett besked om att regeringen skulle kunna medverka till att lösa problemet med nedgrävningen av Centralbron. Till saken hör att nedgrävningen av Centralbron är den enda politiska infrastrukturfråga som Stockholms stads kommunfullmäktige är helt enigt om. Det är ganska unikt för att vara Stockholms stad. Det var också där som jag lyfte fram den här frågan. Det var bara Pär Nuder som jag samtalade med.

När det sedan gäller hur jag förankrade detta pågick det, som ni vet, diskussioner och förhandlingar i Stadshuset. Alla partier var involverade. Jag var då både gatu- och fastighetsborgarråd och gruppledare för Socialdemokraterna i Stadshuset. Jag hade regelbundna kontakter med min gruppstyrelse och med min fullmäktigegrupp och samtalade naturligtvis också med Dag Larsson och Lars Rådh.

Inger René (m): Det sägs också i artiklarna, och det är grunden till denna anmälan, att det här var en pusselbit när det gällde makten över Stadshuset i Stockholm. Du berättar att du har haft samtal med Stella Fare. Kan du berätta om samtalen?

Annika Billström: Det går till så att man för samtal med olika partier. Alla vi som är kommunalpolitiker vet ju att efter det att valresultatet är klart är det viktigt att föra en diskussion med så många parter som möjligt, därför att vår uppgift är att försöka söka kompromisser och majoriteter för att bringa, om jag får uttrycka mig så, samlande lösningar. Min uppgift som gruppledare för Socialdemokraterna var att presentera ett program för och en idé om hur vi ville styra Stockholm de närmaste fyra åren om vi fick möjlighet till det 1998. I det sammanhanget hade jag ett antal samtal med bl.a. Stella Fare, som är ledare för Stockholmspartiet. Vi resonerade kring olika lösningar för Stockholm, och det gällde på alla politikområden. Det som har varit det svåraste politikområdet för Stockholm och Stockholmsregionen, och är det tyvärr fortfarande, är infrastrukturfrågorna.

Inger René (m): Stämmer alltså det som står i tidningarna, att när du förde den här typen av samtal med Stella Fare var ett av de erbjudanden som du gav Stella Fare, om hon skulle stödja Socialdemokraterna när det gällde regeringsbildning – om jag får kalla det så – i Stadshuset, att regeringen kunde medverka ekonomiskt till att gräva ned Centralbron?

Annika Billström: Det sista stämmer inte, för jag har aldrig fått besked av regeringen, eller rättare sagt av Pär Nuder, för det är bara honom som jag har haft kontakt med, om några ekonomiska bidrag. Vi har aldrig pratat om pengar, utan min fråga till Pär Nuder var: Tror du att regeringen är beredd att medverka till en lösning när det gäller nedgrävningen av Centralbron? Det svar jag fick av Pär Nuder var: Ja, det tror jag. Den informationen förde jag till Stella Fare, därför att jag tycker att det är viktigt att ge så mycket information som möjligt och föra så öppna samtal som möjligt.

Inger René (m): Om man säger att regeringen är beredd att stödja en lösning när det gäller Centralbron, innebär det då att regeringen ska stå för en del av kostnaderna? Det kan inte vara möjligt att man säger att man stöder en lösning och sedan säger att detta får staden själv betala.

Annika Billström: Som alltid när det gäller infrastrukturfrågor – och det har vi också sett under den här mandatperioden – är min och alla kommunalpolitikers bild att man tar kontakt. Det är ju en kommunalpolitikers, ett kommunalråds eller, i mitt fall, borgarråds skyldighet att höra vad regering, departement, myndigheter eller verk är beredda att medverka till. Om beskedet är positivt, vilket det var i det här fallet, är gången att man först och främst måste ta hem frågan till sin kommun. Man måste resonera med parterna och försöka bidra till att skapa en så bred politisk enighet som möjligt i frågan. I den här frågan var det total politisk enighet.

Gången därefter må i så fall bli att sätta sig ned och förhandla, träffa en överenskommelse om innehållet i sak och om ekonomin, men det måste först ske en förankring i riksdagen. Sedan kan det bli fråga om ett formellt förhandlande och ett formellt avtal. Så ser jag på saken.

Ordföranden: Jag kanske skulle ha sagt att vi brukar medge ett antal frågor från varje ledamot. Därefter kör vi varvet runt och börjar sedan om från början igen om frågor återstår.

Kerstin Heinemann (fp): Du säger att du fick beskedet att Pär Nuder trodde att regeringen skulle ställa sig bakom det här. Anser du att det i det läget var så

pass klart att du kunde använda det som argument i eventuella förhandlingar med andra partier?

Annika Billström: I Stockholmsregionen är vi inte bortskämda med ekonomiska medel eller lösningar för infrastrukturen. Infrastrukturfrågorna är de allra viktigaste frågorna för oss att lösa för att vår region ska utvecklas. När jag efterhörde möjligheten i en för alla partier i Stockholms stadshus viktig fråga och fick ett positivt svar, var min tanke och ambition att gå tillbaka till samtliga gruppledare och föra förhandlingar i Stadshuset för att vi för en gångs skull skulle stå eniga inför riksdagen. Vi skulle kunna ge ett besked om att vi var beredda att gå vidare för att få en såväl praktisk och ekonomisk som teknisk lösning på frågan.

Kerstin Heinemann (fp): Men hade du i det här läget endast kontakt med Stockholmspartiet och inte med några andra partier?

Annika Billström: Vid det här tillfället hade jag bara kontakt med Stockholmspartiet.

Göran Magnusson (s): Jag har en fråga om intresset för att gräva ned Centralbron. Var det första gången som regeringen hade någon uppfattning om detta, eller i alla fall första gången som Pär Nuder uttalade sig i saken?

Annika Billström: Nej, absolut inte. Som utskottet kanske känner till är nedgrävningen av Centralbron en mycket gammal fråga. Det var så sent som 1995, om jag nu minns rätt, som regeringen utsåg en utredare för att återigen hitta en lösning på denna besvärliga fråga.

Göran Magnusson (s): Så det intresse som Pär Nuder deklarerade var egentligen inte något nytt utan mer en uppdatering där det kunde konstateras att detta kunde vara en viktig bricka i de resonemang som pågick kring majoritetsfrågan i Stockholms stadshus?

Annika Billström: Ja.

Kenneth Kvist (v): Jag har några frågor.

För det första: Du säger att du eftersökte regeringens medverkan men att det inte var tal om pengar. Om vad handlade regeringens medverkan om inte om pengar?

För det andra: Var det i de här samtalen något som helst villkor från Pär Nuder att staten kunde tänkas medverka under förutsättning att s var i majoritet?

För det tredje: Har den borgerliga sidan i Stadshuset uppvaktat regeringen i den här frågan? Vad har i så fall resultatet varit av den uppvaktningen?

Annika Billström: Beskedet från Pär Nuder var, som jag nu har sagt några gånger, att regeringen var beredd att medverka till att finna en lösning när det gällde nedgrävningen av Centralbron. Du ställer frågan till mig på vilket annat sätt än ekonomiskt regeringen kan medverka. Regeringen kan ju medverka både tekniskt och miljömässigt men självklart också ekonomiskt. Men min fråga till Pär Nuder gällde inte ekonomi, utan den gällde över huvud taget en lösning på en viktig fråga för Stockholms stad. Det ställdes inga som helst villkor i samtalet med Pär Nuder, att det ena eller det andra förutsattes, utan det var ett mycket rakt och tydligt besked från Pär Nuder.

När det sedan gäller den borgerliga majoriteten i Stockholms stadshus vet jag att både Carl Cederschiöld och Sten Nordin vid flera tillfällen under nuvarande mandatperiod har uppvaktat regeringen och olika departement, företrädesvis naturligtvis Näringsdepartementet när det gäller infrastrukturinvesteringar. Jag känner inte till om Cederschiöld och Nordin har valt att uppvakta regeringen när det gäller frågan om nedgrävningen av Centralbron. Jag känner heller inte till om den nuvarande majoriteten prioriterar frågan om Centralbron högst. Jag vet att Nordin och Cederschiöld har uppvaktat Näringsdepartementet om Norra länken, och nu har Stockholms stad i den infrastrukturfrågan fått besked om en lösning och också om finansiering.

Kenneth Kvist (v): Du använder två uttryck om Nuders utsaga som det möjligen kan vara lite petimätriskt att fråga om. Du säger dels att han har sagt att han tror att regeringen är beredd att medverka, dels säger du att han har sagt att regeringen är beredd att medverka. Vilket sade han?

Annika Billström: Nu blir jag osäker. Jag är inte tvärsäker, men jag tror att han sade att han trodde att regeringen var beredd att medverka. Det var alltså ett sådant besked att jag kände att detta kunde jag ta med mig tillbaka till Stadshuset, och det var ju det som var mitt syfte med frågan.

Kenneth Kvist (v): Menar du att skälet till att de borgerliga inte har fått något positivt besked i den här frågan är att de inte har prioriterat den och att de heller inte har informerat någon i Stadshuset, åtminstone inte utanför majoriteten, om att de rest frågan?

Annika Billström: Jag kan bara tolka Carl Cederschiölds och Sten Nordins agerande som att de inte prioriterar frågan om nedgrävningen av Centralbron, eftersom den aldrig har tagits upp i kommunala sammanhang, vare sig i kommunstyrelse, borgarrådsberedning eller kommunfullmäktige. Jag har heller inte fått någon information. Däremot har jag fått information om att de två herrarna har uppvaktat bl.a. Björn Rosengren i frågan om Norra länken.

Kenneth Kvist (v): Din slutsats är alltså att regeringen inte har särbehandlat de borgerliga i den här frågan, eftersom de inte har rest frågan och därför inte har kunnat bli särbehandlade i frågan?

Annika Billström: Min bedömning av regeringens agerande är att man har tagit emot både Sten Nordin och Carl Cederschiöld och lyssnat på deras prioriteringar och bedömningar av Stockholms stads infrastrukturinvesteringar. I det sammanhanget har jag inte uppfattat att den borgerliga majoriteten har velat diskutera en lösning på nedgrävningen av Centralbron.

Åsa Torstensson (c): Jag har en följdfråga med anledning av samtalet med Pär Nuder. Refererade Pär Nuder till någon annan kontakt i regeringen med anledning av sitt svar till dig, att han trodde att regeringen var beredd att medverka till en nedgrävning, och i så fall vem?

Annika Billström: Nej, han refererade inte till någon annan.

Inger René (m): Jag har tre frågor. Vem tog först upp frågan om Centralbron? Var det du eller var det Pär Nuder?

Annika Billström: Det var jag.

Inger René (m): Min andra fråga gäller ett citat ur tidningen igen. Där står det att enligt Annika Billström var regeringen beredd att vara med och finansiera en nedgrävning av Centralbron, om det är rätt citerat, vilket jag antar att det är eftersom det inte har dementerats. Kan man tyda det på något annat sätt än att det rör sig om pengar?

Annika Billström: Jag skulle vilja att utskottet tolkar det så som jag tidigare har svarat, nämligen att den kontakt som jag hade innebar ett tydligt besked om att Pär Nuder trodde att regeringen var beredd att medverka. Och min alldeles personliga och privata tolkning av detta är att det innebär ett förhållningssätt och en speciell behandling av den här typen av frågor. Man kan ju säga att man är beredd att medverka till lösningen. Det handlar då om den

tekniska, den miljömässiga och i det här fallet kulturhistoriska och också ekonomiska lösningen. Det är alltså fyra fem olika komponenter som detta handlar om. Därmed fick jag inget konkret besked av Pär Nuder själv om ekonomi eller finanser.

Inger René (m): Nej, men du har tydligen tytt det på det sättet eftersom du inte dementerar det som står i tidningsartiklarna.

Sedan har jag min sista fråga. Det här var då ett erbjudande som du efter förfrågan fick från Regeringskansliet, inte under valrörelsen utan under regeringsbildningen i Stockholms stadshus. Har detta erbjudande från din sida eller från Pär Nuders sida aktualiserats under denna mandatperiod vid några ytterligare tillfällen, och vad har du i så fall gjort med det erbjudandet?

Annika Billström: Jag skulle vilja svara så här: Jag såg det inte som ett erbjudande. Jag såg det som ett svar på en fråga som jag hade ställt. När det gäller vad som har hänt under den här mandatperioden från mitt partis och från min sida kan jag säga att jag i dag är ledamot i Stockholmsberedningen. Jag har lyft fram frågan om Centralbrons nedgrävning i Stockholmsberedningen. Det står också i betänkandet om den långsiktiga lösningen för Stockholms län, för Stockholms stad och för vår region när det gäller handhavandet av både väg- och kollektivtrafikinvesteringar. Jag skulle vilja påstå att vi håller frågan levande, och det har vi gjort under hela den här mandatperioden.

Inger René (m): Tack, men jag är inte riktigt nöjd med svaret. Jag tycker inte att du svarade på min fråga. Har det erbjudande som du ändå fick av Pär Nuder, som du sade var kulturellt, praktiskt, tekniskt och finansiellt, upprepats under denna mandatperiod? Det går att svara ja eller nej på frågan.

Annika Billström: Jag vet inte om detta erbjudande har upprepats under den här mandatperioden när det gäller den borgerliga majoriteten i Stadshuset. Däremot har den borgerliga majoriteten i Stadshuset fått ett lika delikat erbjudande, nämligen en lösning av frågan om Norra länken som också är en mycket högt prioriterad fråga i Stockholms stad.

Inger René (m): Jag frågade inte om det hade getts till den borgerliga majoriteten, utan jag frågade om det hade getts till dig eller om du hade haft ytterligare förhandlingar med Pär Nuder eller någon annan på Regeringskansliet om den här frågan.

Annika Billström: Ja, inom ramen för Stockholmsberedningen. Det är ju regering och riksdag som har tillsatt Stockholmsberedningen för att få en lös-

ning på våra infrastrukturproblem. I Stockholmsberedningen har jag och några andra ledamöter lyft fram och diskuterat frågan om nedgrävningen. Något erbjudande kan ju inte ställas till Stockholmsberedningen, utan det är ju nu Stockholmsberedningen som sköter infrastrukturfrågorna och förhandlingarna. Jag vill upprepa att frågan om Centralbron fortfarande lever inom ramen för Stockholmsberedningen.

Kerstin Heinemann (fp): Var det i dina två samtal med Pär Nuder klart för honom att frågan om Centralbron var en viktig fråga när det gällde att skapa en ny majoritet i Stockholms kommun?

Annika Billström: Det fanns två skäl till att jag tog upp den här frågan. Det första skälet – det har jag kanske redan sagt, men jag vill gärna upprepa det – är att nedgrävningen av Centralbron fortfarande i denna dag är den enda infrastrukturfråga som Stockholms stads kommunfullmäktige är enigt om. Det andra skälet till att jag tog upp frågan var just att det var en ambition från min sida att söka lösningar och kompromisser och naturligtvis förhandla fram en samlande lösning och ett program för Stockholms stad. Det är klart att det var regeringsbildning på gång i Stockholms stadshus, eftersom det nya kommunfullmäktige skulle väljas i mitten av oktober.

Göran Magnusson (s): Jag bara konstaterar att enigheten i Stockholms stadshus när det gäller intresset av att gräva ned Centralbron var manifesterad före valet. Kommer du ihåg ungefär hur länge den hade varit det? 1998 var valet. Det var alltså ett eller annat år dessförinnan eller någonting sådant. Det var helt enkelt en fråga som man var överens om.

Annika Billström: Om jag minns rätt nu så diskuterade Stockholms kommunfullmäktige frågan om Centralbron i samband med att vi antog detaljplanen för tredje spåret. Jag tror att det var 1996, så det är flera år tidigare.

Göran Magnusson (s): När det gäller frågan om statsbidrag till detta vill jag säga att det inte är något unikt att kommunpolitikerna söker statsbidrag till olika infrastrukturinvesteringar. Det framstår ibland som om detta vore en alldeles unik händelse, men min kommunala erfarenhet säger mig någonting annat. Men det var alltså på ett initiativ från dig som kontakterna togs med Pär Nuder?

Annika Billström: Ja, det var jag som ringde upp.

Per Lager (mp): Jag har bara en liten följdfråga som jag funderar över. Om det nu råder fullständig enighet i den här frågan kan man ju stilla undra varför

den inte prioriteras av de andra partierna eller varför den hamnar lite i skymundan. Och varför lyfter inte Socialdemokraterna fram frågan i fullmäktige eller försöker driva den? Vad är det som har hänt när en sak som alla är överens om plötsligt på något sätt har hamnat i skuggan?

Annika Billström: Jag är ledsen, men jag kan inte svara på det. Jag vet naturligtvis inte hur den borgerliga majoriteten resonerar när det gäller infrastrukturfrågorna. Man har valt att inte prioritera den här frågan i alla fall.

Jag kan väl säga att de partier som har agerat för Centralbrons nedgrävning är Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Kristdemokraterna, om jag minns rätt, i Stockholm. När vi har fattat olika typer av beslut om infrastrukturfrågor har vi tagit upp frågan om Centralbron under den här mandatperioden. Och som jag har sagt tidigare är alla riksdagspartier representerade i Stockholmsberedningen. Där har också Socialdemokraternas, Miljöpartiets och Vänsterpartiets företrädare tagit upp frågan om Centralbrons nedgrävning.

Per Lager (mp): Det är lite underligt, tycker jag, just med tanke på de svar som du tidigare har gett här om att regeringen har varit positivt inställd till frågans lösning vad gäller alla aspekter. Det skulle alltså vara en väldigt framgångsrik fråga att driva från kommunen gentemot staten när det gäller stöd.

Annika Billström: Det var väl mer ett konstaterande.

Ordföranden: Då vill jag bara kontrollera några uppgifter i och med att en tidningsartikel har kommit att spela en så stor roll. Uppfattade jag det rätt att samtalet mellan Annika Billström och Pär Nuder fördes under den period då diskussioner fördes om vem som skulle bilda politisk majoritet i Stockholm?

Annika Billström: Ja.

Ordföranden: Uppfattade jag det också rätt att den information som Annika Billström fick från Pär Nuder fördes vidare till Stella Fare och bara till Stella Fare?

Annika Billström: Den information som jag fick fördes framför allt vidare till min egen kommunfullmäktigegrupp och till gruppstyrelsen och till Stella Fare.

Ordföranden: Men ingen information fördes sedan vidare till något annat parti i fullmäktige genom Annika Billströms försorg?

Annika Billström: Nej, det är korrekt.

Ordföranden: I den här artikeln förefaller det som om övriga ledande politiker i Stockholm var förvånade över uppgiften när den väl publicerades gott och väl två eller tre år senare. Och de har uppenbarligen skäl att vara överraskade, om jag förstår Annika Billström rätt, eftersom informationen inte fördes vidare till dem. Vad var motivet till att den inte fördes vidare, om detta, som Annika Billström säger, var en fråga som alla partier var ense om? Det är ju inte en alldeles betydelselös information.

Annika Billström: Det fanns inget motiv från min sida för att inte föra frågan vidare, utan under mandatperioden som har gått har vi naturligtvis sett att vi har fått större och större behov när det gäller både vägtrafiklösningar och kollektivtrafiklösningar. Det är klart att det är den sittande majoritetens ansvar att lösa och driva den här typen av frågor. Det är ju känt för alla att vi har ett beslut som vi är eniga om. I det sammanhanget tycker jag att man måste ta ett eget ansvar när man sitter vid regeringsmakten. Man kan ju inte lasta oppositionsledaren för detta.

Ordföranden: Nej, jag lastar ingen utan frågar mera eftersom jag är förbryllad över det faktum att man är ense om någonting och att en part sitter inne med kunskap om att det finns pengar att hämta och att den informationen inte lämnas till de övriga kontrahenterna. Tycker inte Annika Billström också att det, så här i efterhand, känns lite egendomligt?

Annika Billström: Den beskrivningen kan jag inte ställa upp på, eftersom det inte fanns pengar att hämta. Så den informationen hade jag inte kunnat ge för fyra år sedan. Ordföranden uttryckte sig på det sättet som att det fanns pengar att hämta och att undertecknad därför borde ha fört informationen vidare. Men det var ju inte på det sättet.

Göran Magnusson (s): Jag har en fundering kring det här med majoriteten. Det var manifesterat att fullmäktige var enigt i mitten av 90-talet om Centralbrons nedgrävning. Du säger att det i Stockholmsberedningen, som ju ligger långt senare än de här händelserna, finns vissa partier – jag tror att det var Socialdemokraterna, kd och v – som driver det här. Men fp eller m, som är det stora dominerande partiet, driver alltså inte frågan i Stockholmsberedningen.

Annika Billström: Nej, det är rätt uppfattat.

Ingvar Svensson (kd): Du sade något intressant i svaret på Kerstin Heinemanns sista fråga. Som jag uppfattar detta var syftet med dina samtal med Pär Nuder att skaffa Socialdemokraterna fördelar i maktspelet om regeringsmakten i Stockholm. Är det korrekt uppfattat?

Annika Billström: Det är klart att det är varje kommunalråds uppgift efter ett val att bilda en majoritet för den politik som man tror på. Eftersom Stockholms problem när det gäller infrastrukturfrågorna är så oerhört strategiskt tycker jag att det är viktigt att ha så tydliga besked som möjligt att ge om de frågorna. Det är klart att det var och är min ambition att Socialdemokraterna ska styra Stockholms stadshus.

Ingvar Svensson (kd): Syftet var alltså att skaffa Socialdemokraterna speciella fördelar i förhandlingarna om regeringsmakten. Det var alltså syftet med dina samtal med Pär Nuder.

Annika Billström: Nej, jag skulle inte uttrycka mig så. Jag skulle uttrycka mig så här: Nu kan man ju börja tvivla på om det är så att alla partier i Stadshuset är engagerade i Centralbrofrågan, men det finns ett enigt beslut, och eftersom jag visste och vet i dag att det var den enda fråga som vi var eniga om tyckte jag att det var viktigt att få besked i den frågan. Jag trodde nämligen att det skulle spela roll för Stockholmspartiet när det gällde bilden – och möjligheten – av vilka infrastrukturfrågor vi skulle lösa.

Ingvar Svensson (kd): Men det var alltså en bricka i maktspelet som det handlade om, eller hur? Du måste ju erkänna detta. Varför förs annars de här samtalen vid just denna tidpunkt och i just denna situation?

Annika Billström: För min del – och det har jag sagt tidigare – var det naturligtvis viktigt att få ett sådant besked. Jag ville naturligtvis att vi socialdemokrater skulle ta över i Stockholms stadshus, och eftersom Stockholms stads samtliga partier var överens om Centralbrons nedgrävning var det en viktig fråga för just partierna i Stadshuset.

Kenth Högström (s): Apropå ordförandens frågor om information som förs vidare blir jag lite nyfiken på det politiska klimatet i Stockholms stadshus, vilket jag förresten har varit i många år. Det ska bli intressant att komma dit på studiebesök den 11 april.

Sten Nordin och Carl Cederschiöld har uppenbarligen uppvaktat regeringen vid två tillfällen, säger du. Hur har de fört den informationen vidare till Stadshuset?

Annika Billström: Jag har inte fått någon information om innehållet i och resultatet av de uppvaktningarna.

Kenth Högström (s): Jag vill att detta noteras, för normalt sett är ett kommunalråd naturligtvis skyldigt att informera sin fullmäktigeförsamling när han eller hon uppvaktar, men det görs uppenbarligen inte i Stockholms stadshus.

Annika Billström: Nej, inte i de här fallen i alla fall.

Ordföranden: Får jag bara ställa en fråga till om vad det var som utlovades. Det fanns inte pengar att hämta, säger Annika Billström. Vad finns det för övriga frågor som är relaterade till Centralbrons nedgrävning där man kan vänta sig att man måste ha regeringens medverkan för att kunna klara av det? Finns det en stor motsättning mellan Stockholm och regeringen om miljökonsekvenserna? Finns det någon stor motsättning mellan Stockholm och regeringen om de infrastrukturella aspekterna i stort utom pengarna? Kan Annika Billström berätta vad det handlar om, om det inte är pengar, vilket de flesta av oss brukar tro att det handlar om i Stockholmsregionen när det väl kommer till kritan?

Annika Billström: Jag ska försöka att kortfattat relatera denna mycket komplicerade fråga.

Det fördes en debatt och diskussion om tredje spåret och tredje spårets dragning genom Gamla stan och förbi Riddarholmen. Det fördes också diskussioner i regeringen. Det var tydliga debatter, och de relaterades i tidningar, TV och radio. Det var en mycket stark miljöopinion, och det var en väldigt stark kulturopinion. Vi hade heta och innerliga debatter i kommunfullmäktige både om stadsmiljöfrågan och om den tekniska dragningen av ett eventuellt tredje spår för att höja kapaciteten genom Stockholms stad. Många var djupt engagerade i detta. Det är klart att det i det sammanhanget var ganska komplicerat för fullmäktige att samtidigt skriva en detaljplan för Årstabron. Det var ju spårkapaciteten från Älvsjö till Södra station som skulle öka. Sedan handlade problemet om huruvida kapaciteten också skulle öka från Södra station till Stockholms central.

I det läget valde Stockholms stads fullmäktige att under vånda anta detaljplanen som gällde från Älvsjö till Södra station och stannade på den delen av

Södermalm. Frågan om tredje spårets fortsatta dragning stannade därvid. I det sammanhanget har debatterna och diskussionerna förts: Ska vi, trots stora kostnader, kulturmiljö- och stadsmiljöfrågorna och de tekniska lösningarna, välja att gräva ned Centralbron eller inte? Det har utretts ett antal gånger, både före 90-talet och under 90-talet. Det är klart att det i det läget inte bara var en debatt om finansieringsfrågan, utan det handlade om stadsmiljöfrågor, det kulturhistoriska arvet osv. Det var minst lika heta debatter och diskussioner om det.

Ordföranden: Så långt är jag med. Min minnesbild är hyggligt klar över hur diskussionerna fördes. Mitt problem är bara att när Annika Billström vänder sig till regeringen för att be regeringen att medverka så leder det ju tanken till att regeringen har haft svårigheter att riktigt göra det. Annika Billström kom ju sedan tillbaka till Stella Fare med ett "erbjudande" om att regeringen nu var beredd att göra detta.

Vad var det för någonting som Annika Billström kämpade ned i regeringens motstånd genom att få det här erbjudandet? Det förefaller mig, när jag läser tidningarna, som att det stora problemet när det gällde förhållandet till regeringen inte handlade om en stadsmiljöfråga. Alla människor är väl för att man gräver ned det här, om man har slantar. Frågan har varit vad det kostar att uppnå denna stadsmiljövinst. Är det alldeles felaktigt uppfattat?

Annika Billström: Nej, inte alls. Men det är också en fråga om prioritering. Vad vill Stockholms stad? Vad vill Stockholms län prioritera, och hur ska vi förhandla våra viktiga frågor med regeringen? I vilken prioriteringsordning ska vi göra detta? På vilket sätt ska vi göra det? Det var också en ambition från min personliga sida att lyfta fram en fråga som för mitt parti är oerhört viktig.

Ordföranden: Jo, allt det förstår jag. Mitt problem är bara det här med regeringen; vi granskar ju till slut vad regeringen sade och inte sade. Annika Billström sade till oss att regeringen var beredd att medverka under vissa bestämda omständigheter. Då är fortfarande min fråga: Med vad?

Annika Billström: Med samma saker som regeringen alltid gör när det gäller infrastrukturfrågor. I det här sammanhanget är just staten ägare av en del av de här kulturhistoriskt värdefulla fastigheterna. Det är en mycket viktig fråga att tillsammans med kommunen hitta en lösning när det gäller dragningen. Det handlar om den tekniska lösningen och om miljön men naturligtvis också om ekonomin. I alla sammanhang när vi arbetar med den här typen av infrastrukturfrågor är gången ganska känd.

Ordföranden: Men om man gräver ned spåret undrar jag vad regeringen har medverkat till när det gäller kulturhistoriska byggnader.

Annika Billström: Frågan var ju om tredje spåret skulle ligga i ytläge eller om vi skulle...

Ordföranden: Men nu skulle det ned, och där ligger inga kulturhistoriska byggnader. Alltså kunde inte regeringen medverka till någonting när det gäller kulturhistoriska byggnader, eller hur? Jag hade förstått argumentet om det hade handlat om att dra tredje spåret i ytläge, för då berörs kulturhistoriska byggnader.

Annika Billström: Uppfattningen har ju varit delad. I Stockholms stad är vi för ovanlighetens skull eniga om nedgrävning. Det har förts diskussioner i riksdagen och i regeringskretsen om huruvida det skulle grävas ned eller om man skulle dra ett tredje spår i ytläge.

Ordföranden: Tack för det! Jag har ingen ytterligare fråga. Då ber jag att få tacka Annika Billström för att hon ställde upp och svarade på våra frågor. Jag tillerkänner därefter utskottet fem minuters rast och vila.

BILAGA B2

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 3 april 2002

Statsrådet Britta Lejon, granskningsärende 2001/02:18 Statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning

Ordföranden: Sammanträdet återupptas, gott folk! Jag ber att få hälsa statsrådet Britta Lejon välkommen till utskottet för att svara på frågor om det ärende som är rubricerat Offentliggörande av aktieförsäljning.

Kutymen bjuder att den gäst eller de gäster som vi har i utskottet får möjlighet att säga något inledningsvis utan att det är svar på en fråga, om man så vill. Därefter följer frågorna från utskottets ledamöter i partistorleksordning med undantag för första frågorna som ställs av det parti som har anmält frågan till granskning, i detta fallet Kristdemokraterna.

Varsågod, Britta Lejon, om du vill ta tillfället i akt att säga något inledningsvis.

Britta Lejon: Tack, herr ordförande. Jag tycker att det räcker med att hänvisa till de skriftliga svar som har inkommit till utskottet tidigare.

Ordföranden: Tack för det. Ingvar Svensson har ordet.

Ingvar Svensson (kd): Tack, herr ordförande. Den 29 november i fjol lät du via pressmeddelande från Justitiedepartementet meddela att du hade sålt dina aktier i Ericsson. Att enskilda människor och även statsråd reagerar på företag på olika sätt är inte så konstigt. Att man säljer sina aktier och gör dispositioner i den typen av frågor är inte alls märkligt. I vilket syfte skedde offentliggörandet av detta via Regeringskansliet?

Britta Lejon: Herr ordförande! Anledningen till att jag den 29 november gjorde det uttalande jag gjorde och sålde mina 75 Ericssonaktier var att jag tyckte att de förhållanden som ägde rum just då var orimliga. Jag ville använda mig av min möjlighet att protestera.

Jag tycker att det är helt orimligt att ett företag samtidigt som man varslar många människor runtom i Sverige om uppsägning också har ett bonussystem som man låter rulla på som om ingenting har hänt. Jag ville använda mig av min möjlighet att protestera mot detta, som jag tyckte var orimligt.

Ingvar Svensson (kd): Vilka sakliga grunder hade du för att agerandet? Vilka uppgifter hade du för att för att vidta de åtgärderna?

Britta Lejon: Vid den här tiden, i slutet av november, var jag mycket utomlands och reste kort hem flera gånger. Varje gång jag kom hem till Sverige hörde jag radioprogram, såg på TV och läste i tidningar om detta som ägde rum både när det gäller situationen i stort för Ericsson och utvecklingen men också diskussionen som då pågick om bonussystemet.

Vid den tiden var det väl inte klarlagt, om jag minns det hela rätt, exakt hur stor bonus som skulle utfalla. Men att man hade bonussystem framgick med all önskvärd tydlighet.

Ingvar Svensson (kd): Har uppgifterna sedan i efterhand korrigerats på något sätt?

Britta Lejon: Nej, det har de inte. Efteråt har folk från Ericsson, framför allt informationsdirektören på Ericsson, varit i kontakt med politiskt anställda hos mig på Justitiedepartementet och mer ingående beskrivit hur bonussystemet sett ut och företagets syn på frågan. Men den informationen har inte på något sätt fått mig att backa från den uppfattning jag har i sakfrågan.

Ingvar Svensson (kd): Du är i princip emot alla bonussystem?

Britta Lejon: Nej, det har jag däremot inte sagt. För att vara väldigt tydlig kan jag säga så här. Bonussystem behöver inte vara av ondo. Men jag tycker att bonussystem eller incitamentssystem över huvud taget för att få människor att ge järnet och jobba allt de kan i ett företag rimligen borde omfatta alla anställda.

Framför allt tycker jag att det måste finnas någon rim och reson i hur ett företag agerar särskilt när man befinner sig i kris. Det är alltid viktigt att en ledning agerar och föregår med gott omdöme. När man befinner sig i en sådan situation, när många anställda varslas om uppsägning, när många både i allmänheten och bland enskilda aktieägare runtom i Sverige och anställda tittar

på vad Ericsson gör är det oerhört väsentligt vilka signaler som ledningen då sänder ut, eftersom Ericsson är ett så stort företag i Sverige.

Jag menar att det var ett orimligt uppförande som jag kände att jag måste ta avstånd ifrån. Därför kände jag att jag inte längre kunde kvarstå som aktieägare.

Ingvar Svensson (kd): Du tar alltså avstånd från vad din egen pressekreterare sade till Finanstidningen den 4 december att det egentligen var en kritik mot bonussystem i allmänhet? Det är inte din uppfattning.

Britta Lejon: Nej, jag tycker nog att man kan ha incitamentssystem för att folk ska ge järnet. Men man får nog fundera allvarligt över hur de är utformade.

Ingvar Svensson (kd): Telia har också bonussystem.

Britta Lejon: Det är mycket möjligt.

Ingvar Svensson (kd): Det är mycket möjligt?

Britta Lejon: Ja, det är mycket möjligt att det har det.

Ingvar Svensson (kd): Telia har bonussystem, och du har Teliaaktier, men dem har du inte sålt?

Britta Lejon: Nej.

Ingvar Svensson (kd): Du har inte velat agera mot bonussystemen på Teliasidan?

Britta Lejon: Nej. Jag kan inte se att det finns någon anledning att göra det.

Ingvar Svensson (kd): Jag kan nöja mig med det så länge.

Ordföranden: Tack för det. Vill Britt-Marie Lindkvist säga något?

Britt-Marie Lindkvist (s): Övervägde du över huvud taget om det fanns någon risk för att ditt offentliga uttalande skulle kunna påverka allmänheten att sälja sina aktier i bolaget?

Britta Lejon: I samband med att detta ägde rum blev jag uppringd av journalister från olika företag, olika tidningar och olika massmedieinstitutioner över huvud taget. Då ställde man ungefär den frågan till mig om det var något jag också ville rekommendera andra att göra, att sälja sina aktier. Då sade jag: Nej, det tycker jag inte. Detta är något som gäller mig, min uppfattning av hur man bör agera och vilka företag jag vill stödja. Jag var ganska tydlig på den punkten, tror jag. I varje fall försökte jag att vara det. Det var inget jag rekommenderade andra att göra.

Britt-Marie Lindkvist (s): Vad var anledningen till att du inte rekommenderade andra att göra det?

Britta Lejon: Den anledning som jag sade var att det var en väldigt dålig affär. Jag förlorade i mitt fall 9 000 kronor på detta. Sedan är det klart att jag någonstans i bakhuvudet också kände en varningsklocka att det nog inte är direkt lämpligt att göra så.

Ordföranden: Nils Fredrik Aurelius får ordet.

Nils Fredrik Aurelius (m): Det pressmeddelande som gick ut har en mycket officiell karaktär med lilla riksvapnet, beteckningen Regeringskansliet och därunder Justitiedepartementet. Det inleds så här: Demokrati- och konsumentminister Britta Lejon har i dag sålt, etc.

Du var naturligtvis fullt medveten om att du här agerade som minister och företrädare för regeringen. Är det riktigt uppfattat?

Britta Lejon: Att jag agerade som minister ...?

Nils Fredrik Aurelius (m): Och därmed också som företrädare för regeringen.

Britta Lejon: Det är riktigt. Som statsråd är man alltid i någon mening offentlig, oavsett om jag går på ICA och handlar, säljer aktier i Ericsson eller sitter i konstitutionsutskottet. Statsråd är offentliga personer och måste därmed också räkna med att det de säger och gör blir uppmärksammat. Jag är en del av den offentliga debatten. Jag förväntas ta del av den offentliga debatten.

Nils Fredrik Aurelius (m): Det var alltså ett övervägt politiskt beslut att gå ut med detta pressmeddelande?

Britta Lejon: Låt mig säga så här. Jag förväntas delta i den offentliga debatten. Jag får ofta frågor av enskilda riksdagsledamöter där man ber mig att kommentera enskilda aktörer i samhället och deras agerande. Mitt sätt att kommunicera med allmänheten tar sig ofta uttryck i form av pressmeddelanden.

Nils Fredrik Aurelius (m): Hade du någon tanke på att detta ditt agerande med pressmeddelandet skulle kunna skada företaget?

Britta Lejon: Min avsikt handlade om att protestera och reagera mot det som jag uppfattade som uppenbart orimligt. Min avsikt var inte att avsätta någon ledning för Ericsson eller att påverka kursen eller förtroendet för Ericssonledningen. Min avsikt var att använda mig av min yttrandefrihet och protestera och också tala om att jag inte klarar av att stötta ett sådant företag som enskild aktieägare i den här situationen.

Sedan sade jag vid de intervjuer som följde, när det kom frågor av den karaktären som ni framför, att jag önskar att Ericssons framtid blir väldigt ljus, därför att Sverige är beroende av att det går bra för Ericsson. Men jag tycker att det är viktigt att man långsiktigt har en diskussion om vad för sorts personalpolitik, vad för signalvärden en ledning ska sända ut. Vilken sorts incitamentsprogram är viktiga att ha? Hur ska de se ut? Det är en viktig diskussion. Den kan säkert föra med sig något gott. Jag hoppas innerligt att den diskussion som vi har haft i Sverige de senaste månaderna också för med sig något gott. Det gäller inte bara Ericsson utan också andra företag.

Nils Fredrik Aurelius (m): Det faktum att du går ut med ett pressmeddelande kan tänkas påverka kursen. Det kan man i så fall tänka sig var negativt. Var du fullt medveten om detta?

Britta Lejon: Jag kan inte se att detta ska påverka kursen. Om man dessutom efteråt sitter med facit i hand kan man se att så har heller inte varit fallet.

Nils Fredrik Aurelius (m): Förlåt?

Britta Lejon: Ursäkta. Nej, jag kunde inte tänka mig att det på något sätt skulle påverka kursen men däremot påverka den viktiga diskussionen om chefsbonusar.

Nils Fredrik Aurelius (m): Inte med tanke på huvuden och sådant på meddelandet, men med tanke på den text som sedan står, gör det ett något impulsivt intryck. Ångrar du efteråt att du gjorde detta uttalande? Tycker du att det på något sätt kan rubba förtroendet för dig som minister?

Britta Lejon: Nej, jag ångrar verkligen inte att jag gjorde det uttalandet. Tvärtom tycker jag fortfarande att det äger all sin rimlighet.

Ordföranden: Tack. Finns det någon ytterligare fråga? Åsa Torstensson får ordet.

Åsa Torstensson (c): Tack. Statsrådet har här sagt att syftet var att protestera och därmed också ge sin syn och få möjlighet att skapa opinion kring den här frågan, och därmed också påverka allmänheten. Ville statsrådet påverka allmänhetens innehav av Ericssonaktier i och med denna protest?

Britta Lejon: Herr ordförande! Jag har svarat på en liknande fråga tidigare. Nej, det var inte min avsikt. Det var däremot att påverka diskussionen om chefsbonusar och incitamentsstrukturer i företag.

Åsa Torstensson (c): Kan statsrådet se att statsrådet är en tydlig opinionsbildare och därmed i offentligheten också har stora möjligheter att påverka allmänhetens syn på just Ericssonaktien i ett sådant agerande?

Britta Lejon: Ja, det hoppas jag verkligen. Syftet med att vara politiker vore annars helt förfelat om man inte kan påverka. Jag vill påverka diskussionen. Jag tycker att det är en viktig diskussion. Det är viktigt hur alla sorters företag, inte bara privata utan också offentliga, bedriver sin verksamhet och vilka incitament man har.

Det finns mycket i övrigt att tillägga om detta. Jag hoppas verkligen att vi genom den diskussion som har varit har skapat en ökad insikt hos många företagsledningar både privat och offentligt om vikten av att man vårdar strukturerna och funderar över vilka system man har internt i företagen. Jag tror att det räcker.

Åsa Torstensson (c): Om jag förstår statsrådet rätt var också syftet att allmänheten skulle få upp ögonen och därmed också reagera på liknande sätt som statsrådet här gjorde genom att sälja sina aktier.

Britta Lejon: Jag tar gärna tillfället i akt att säga att det verkligen inte var syftet. Jag var också väldigt tydlig i mina uttalanden när jag sade att det var något som gäller mig, mitt förhållningssätt, dvs. försäljningen av aktier.

Ordföranden: Kerstin Heinemann? Per Lager?

Per Lager (mp): Tack, herr ordförande! Det var inte bara den privata personen Britta Lejon utan den officiella och offentliga personen och representanten för regeringen som gjorde detta uttalande och sålde sina aktier.

Eftersom detta gick ut på ett officiellt pressmeddelande kan man se det som att det var väldigt mycket representanten för regeringen som gjorde detta. Hur har detta påverkat regeringens övriga ledamöter? Har de också på något sätt tagit konsekvensen av ditt uttalande och din handling? Hur har du själv drivit frågan vidare efter detta?

Britta Lejon: Jag har vare sig innan detta ägde rum eller efteråt diskuterat just Ericsson och bonussystemen i Ericsson med någon annan regeringsledamot. Det enda som jag har talat om för mina kolleger i regeringen är att saken har blivit föremål för en anmälan i konstitutionsutskottet. Jag har informerat om det.

Jag har ingen aning om ifall det är någon annan av mina kolleger som äger aktier över huvud taget i Ericsson. Jag kan inte svara på frågan. Vi har över huvud taget inte haft någon diskussion om detta.

Per Lager (mp): Det måste väl ändå ha föresvävat dig att om du använder det officiella pressmeddelandet som verktyg utåt blir du den person som representerar regeringen i detta. Hade du inte i efterhand i stället önskat dig att du hade gjort det på ett annat sätt där din privata person mer framträdde?

Britta Lejon: Allt ett statsråd gör och säger kan man räkna med blir föremål för offentlighet, inte alltid, men man kan räkna med det. Vi deltar i den offentliga debatten både med våra åsikter och med vårt agerande.

Det vanligaste sättet att kommunicera åsikter och uttalanden är att göra det via pressmeddelanden. Jag har dessutom en skyldighet som statsråd att offentliggöra aktieinnehav och förändringar i dem.

Dessutom har jag en önskan, eftersom jag tyvärr alldeles för många gånger har varit med om motsatsen, att försöka bli rätt citerad om det jag tycker,

tänker och gör. Detta sammantaget gjorde att jag tyckte att det var fullkomligt rimligt att offentliggöra min försäljning av Ericssonaktier på det sätt jag gjorde. Jag befann mig dessutom vid den tiden utomlands.

Ordföranden: Tack. Ingvar Svensson får ordet.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Du säger här som svar på ett antal frågor att din avsikt inte var att påverka aktiemarknaden. Då är en bra fråga: Varför nöjer du dig då inte med att protestera utan att också tala om att du har sålt dina aktier i det sammanhanget? Är det inte en ganska naiv uppfattning av ett statsråd att inte tro att man kan påverka aktiemarknaden när man talar om för marknaden sina omdispositioner av sina aktier?

Oavsett vad man tycker om detta är det en väldigt viktig funktion i samhället. Jag kan tala om att i augusti 1992 var det en liten obetydlig riksdagsledamot som blev uppringd av Reuter som sade: Du får räntan att stiga. Jag fattade ingenting.

När ett statsråd gör något så påverkar det, är det inte så?

Britta Lejon: Det hoppas jag innerligt. Jag ska svara på själva frågan om varför jag inte nöjde mig med att bara protestera utan att också sälja de 75 aktier jag ägde i Ericsson. Hade jag bara protesterat kan Ingvar Svensson vara fullkomligt säker på att jag sekunden efter hade fått frågan från ett antal journalister: Men varför säljer du inte dina aktier i Ericsson? Vad är det för hycklande attityd att bara protestera men kvarstå som aktieägare?

Men det var inte det som var skälet och argumentet för att jag reagerade och agerade som jag gjorde. Anledningen till att jag agerade som jag gjorde var att hela jag reagerade mot det som Ericssonledningen ägnade sig åt. Ingvar Svensson må förlåta, men jag har en bakgrund som fackligt aktiv. För mig var det agerande som Ericssonledningen då ägnade sig åt fullkomligt orimligt. Jag tycker inte att man som ansvarsfull ledning kan ägna sig åt den sortens verksamhet i en sådan situation som man befann sig i just då. Jag ville inte kvarstå som ägare.

Ingvar Svensson (kd): Telia har också bonussystem. Där väljer du tydligen att kvarstå som ägare. Du är konsumentminister. Som sådan har du krav på dig att inför konsumenterna ge en relevant och adekvat information. Har du gett den i balansen mellan Ericsson och Telia?

Britta Lejon: För det första trodde jag att den här utfrågningen skulle handla om min försäljning av aktierna i Ericsson. Jag har i dag aktier kvar i Telia. Jag kan inte se att det finns någon anledning till att inte ha det. Jag sade tidigare att jag inte är emot bonussystem som sådana. Men jag tycker att det finns all anledning att vara varsam med hur man utformar bonussystem. Jag har inte någon information som säger mig att jag skulle behöva sälja aktierna i Telia.

Ingvar Svensson (kd): År 1992–1993 sade Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet att statsråd över huvud taget inte borde ägna sig åt aktieförvaltning. Var det en felaktig uppfattning?

Britta Lejon: Jag har ingen anledning att på något sätt kritisera den uppfattningen. Tvärtom tycker jag att man som statsråd inte bara ska följa regeringsformen utan också vara väldigt försiktig med vilka sorts bindningar på alla möjliga sätt och vis som man tillåter sig, dvs. om man sitter med i styrelsen för någonting, om man skriver under papper eller deltar i olika evenemang. Man måste välja med omsorg vad man gör. Det är självklart.

Ingvar Svensson (kd): Du delar alltså inte uppfattningen som Socialdemokraterna hade då?

Britta Lejon: När det gäller aktier och statsråds innehav av aktier gäller det att tolka regeringsformen med en försiktighetsprincip. Statsråd ska inte på något sätt utöva verksamhet som kan rubba förtroende för det statsrådet. Den tolkning som regeringen och Statsrådsberedningen och rättschefen i Statsrådsberedningen har av regeringsformen och som man har haft en följd av år handlar om en försiktighetsprincip och att hålla ett stort avstånd till detta. Det är viktigt.

Vi har informationsplikten. Vi har också den tolkning av hela detta komplex av intressekonflikter som kan gälla för statsråd som Etikkommittén en gång uttryckte och som vi följer. Har man t.ex. aktier eller ägnar sig åt aktieaffärer i en sådan utsträckning att det överstiger vad som normalt brukar kallas vanlig fritidssysselsättning är det någonting som ett statsråd definitivt inte bör ägna sig åt. Men jag kan inte se på någon punkt att jag har avvikit från de linjer som gäller i det här fallet, utan mitt agerande kan inte på något sätt tolkas som att det skulle vara ägnat att rubba förtroendet för mig.

Ingvar Svensson (kd): Socialdemokraterna har alltså bytt uppfattning på den här punkten sedan 1992–1993. Får jag ställa en sista fråga. Du nämnde 6 kap. 9 § i regeringsformen. Där säger man i kommentarerna att statsråden ska

koncentrera sina krafter på regeringsuppdragens utförande. Det är motiveringen till kraven i denna paragraf.

Hur skulle det se ut om alla statsråd började ägna sig åt att gå ut och jämt och ständigt tala om sina dispositioner av sina aktier beroende på hur de ogillar saker och ting i de olika företagen?

Britta Lejon: Det är en väldigt hypotetisk fråga, eftersom det inte är fallet.

Ingvar Svensson (kd): Är den hypotetisk?

Britta Lejon: Jag kan inte se att statsråd jämt och ständigt är ute och pratar. Det här var en unik situation. Det var en unik debatt och diskussion. Jag tyckte att det var en viktig frågeställning som jag ville delta i.

Ingvar Svensson (kd): Ogillande av företag kan ske successivt. Hur skulle det se ut om alla statsråd gjorde det som du gjorde här i höstas i andra sammanhang när de ogillade saker och ting inom företagen?

Britta Lejon: Det skulle väl se ut som att statsråden använde sig av sin yttrandefrihet. Jag tycker att resonemanget är hypotetiskt. Statsråd ska med omsorg välja vilka sammanhang de agerar i, vilka bindningar de har till olika intressen och vilka uttalanden och aktiviteter de ägnar sig åt.

Vi har en mängd institutioner som ska säkerställa att så är fallet. Utfrågningar i konstitutionsutskottet är en av dessa institutioner.

Ordföranden: Ska vi långsamt röra oss vidare till Britt-Marie Lindkvist?

Britt-Marie Lindkvist (s): Jag skulle vilja ha ett litet förtydligande av dig. Om jag har förstått det rätt var din anledning – och det är vad jag vill ha klarlagt – att du ville solidarisera dig med de många arbetare som blev av med sina jobb?

Britta Lejon: Ja, plus att jag kände att jag inte ville stötta den ledningsfilosofin genom att ha kvar mina aktier.

Britt-Marie Lindkvist (s): Tack.

Nils Fredrik Aurelius (m): Du åberopade ditt fackliga förflutna här. Rollen som statsråd är väl inte att utgå från sitt fackliga förflutna? Delar du den uppfattningen?

Britta Lejon: Rollen som statsråd är att försöka se till Sveriges bästa långsiktigt sett och att göra det genom att ta i anspråk de erfarenheter och kunskaper man har och de kunskaper som ens omgivning, departementet, kollegerna i partiet, riksdagens övriga ledamöter och alla andra kan hjälpa till med i det arbetet. Jag tycker att det är viktigt att jag använder mig av de erfarenheter och de kunskaper jag har.

Nils Fredrik Aurelius (m): I Aftonbladet den 30 november 2001 ställer reportern frågan: Tror du inte att Ericssonledningen tycker att det är konstigt att regeringen lägger sig i? Då svarar du: Det tror jag i och för sig att näringslivet tycker många gånger. Då får de väl tycka det då.

Här talas alltså om regeringen, och du reagerar inte mot det. Det föranleder frågan: Hade du stöd av regeringen för detta agerande? Har du fått kritik eller möjligen beröm efteråt från andra ledamöter av regeringen för detta agerande?

Britta Lejon: Frågan har över huvud taget inte diskuterats mellan mig och någon annan regeringsledamot. Jag har enbart informerat mina kolleger om att jag har fått en anmälan i konstitutionsutskottet med anledning av detta.

Nils Fredrik Aurelius (m): Du talade om försiktighetsprincipen och refererade till regeringsformen 6 kap. 9 §. Tycker du verkligen, så här efteråt, att pressmeddelandet var att tillämpa försiktighetsprincipen när det gäller statsråds aktiehantering?

Britta Lejon: Försiktighetsprincipen innebär en mängd olika saker, framför allt att statsråd inte ska ägna sig åt verksamheter som kan rubba förtroendet för dem. Det tycker jag inte att jag gör eller har gjort. Som jag tidigare sade till svar på en fråga från Åsa Torstensson har jag till uppgift att delta i den offentliga debatten. Som statsråd gör man det många gånger genom pressmeddelanden, dock inte alltid. I det här fallet gjorde dessutom ett antal andra skäl att det var lämpligt att göra det på det sättet.

Kenneth Kvist (v): Det här är egentligen en principiell frågeställning som du som demokratiminister borde kunna utveckla. Statsråd har, som alla medborgare, yttrandefrihet och demonstrationsfrihet. Samtidigt har statsråd ett visst

ansvar. De deltar i ett kollektiv som ska styra riket, som det heter, och leda landet.

Förs det någon diskussion i regeringen eller finns det någon policy för gränserna för deltagande i olika politiska aktioner eller manifestationer för en viss politisk uppfattning? Har den problematiken över huvud taget berörts i regeringen? Finns det någon policy i den frågan?

Britta Lejon: Det är oerhört svårt att utarbeta en policy som täcker in alla scenarion som kan tänkas uppstå för en regering och dess olika ledamöter. Regeringens arbete är i hög grad baserat på att man har ansvarsområden som man förväntas sköta på bästa sätt. Man förväntas sköta sitt ämbete som statsråd på ett klokt och ansvarsfullt sätt. Förtroende är en viktig aspekt i det sammanhanget. Man förväntas helt enkelt sköta ett så viktigt ämbete.

Det går inte att skriva en policy för alla upptänkliga situationer som ett statsråd kan hamna i.

Jag kan inte dra mig till minnes att vi har haft någon diskussion i regeringen om att det hade varit lämpligt eller inte lämpligt att delta i någon manifestation. Däremot är det naturligt att vi har sådana diskussioner vid regeringsbeslut om att stötta olika aktiviteter, om vi gör en lämplig avvägning eller inte.

Kenneth Kvist (v): Du använder här två termer. Först säger du att du som statsråd utövar ett ämbete som du ska sköta noggrant. Sedan är du också politiker. Det finns ett spänningsförhållande mellan de två rollerna som ska kombineras i en. Ett statsråd måste i någon mening vara ämbetsman och samtidigt politiker. Där måste det finnas en skärningspunkt. Det förs inte så mycket diskussioner om det i regeringen på ett allmänt plan. Är det så jag ska tolka ditt svar?

Britta Lejon: Jag deltar inte i alla diskussioner och är inte alltid med på regeringssammanträdena. Men jag kan inte minnas att vi har haft någon diskussion av den typ som jag tror att Kenneth Kvist är ute efter, om en policy för förhållningssätt i enstaka situationer som skulle kunna uppstå.

Ordföranden: Låt mig fortsätta där Kenneth Kvist slutade. Även om regeringen inte hade haft någon diskussion om det, skulle statsrådet Lejon vilja utveckla hur hon ser på den formulering som har återkommit flera gånger under utfrågningen, som härrör från 6 kap. 9 § regeringsformen, att han – statsråd är i regeringsformen alltid en han – ej heller får inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom?

Hur ser statsrådet Lejon själv på det? Kan hon ge exempel på vad man bör göra och inte bör göra, för att ge oss en bild av hur hon själv resonerar i förhållande till regeringsformens stadganden?

Britta Lejon: Gärna det. Jag har ofta anledning att fundera över om jag bör delta i olika sammanhang som jag blir tillfrågad om. Senast den frågan dök upp i mitt huvud var inför faddergalan i söndags. Självfallet ska man fundera över om det är en viktig verksamhet, något som är seriöst och om deltagandet går att förena med uppdraget som statsråd. Jag har avstått från styrelseuppdrag i olika sammanhang därför att jag inte har tyckt att det har varit lämpligt att förena med det uppdrag jag har. Jag har vid ett flertal tillfällen haft anledning att fundera över den frågeställningen.

Ordföranden: Jag vill återkomma till en av de synpunkter som flera ledamöter i utskottet tidigare har väckt. Varför valde statsrådet Lejon att göra aktieförsäljningen till en regeringsfråga, i den meningen att det offentliggjordes under rubriken Justitiedepartementet? Det är dessutom en fråga som inte har någonting med Justitiedepartementets beredningsområde att göra. Varför gjorde statsrådet så?

Britta Lejon: Därför att det är det naturliga och vanliga sättet för statsråd att kommunicera sina göranden och låtanden till allmänheten, som jag redan tidigare har beskrivit. Jag tycker att det är väsentligt att kunna framföra det jag vill ha sagt utan att riskera att bli felciterad. Det har hänt alldeles för ofta. Det fanns många skäl till varför det skulle äga rum på det sättet.

Ordföranden: Det var inte svar på min fråga. Min fråga gällde varför offentliggörandet gjordes till en regeringsangelägenhet, genom att man använde Justitiedepartementet. Jag har ingenting emot att statsråd skriver pressmeddelanden, tvärtom. Det är säkerligen bra och förnuftigt. Men varför göra det till ett ärende, i egenskap av statsråd i Justitiedepartementet? Justitiedepartementet handlägger ju inte ärenden av detta slag över huvud taget. Varför inte använda den socialdemokratiska partistyrelsens motsvarande möjligheter att kommunicera?

Britta Lejon: Jag har en skyldighet att delta i den offentliga debatten och att redovisa förändringar av mitt aktieinnehav. Jag tyckte att det var alldeles utmärkt att kombinera de skyldigheterna på detta sätt. Jag råkar dessutom vara statsråd i Justitiedepartementet.

Ordföranden: Absolut. Ingen har förnekat det. Det är inte vad frågeställningen gäller. Diskussionen gäller snarast under vilka former statsrådskapet utövas. Det som statsrådet skriver är inte ett meddelande om förändring i aktieinnehav, eller hur? Skriften är en agitation om ogillandet av Ericssons ståndpunkter. Ser inte statsrådet en distinktion mellan att som statsråd offentligen meddela att man har sålt vissa aktier en viss dag och att agitera i en sak som ligger utanför Justitiedepartementets ansvarsområde?

Britta Lejon: Nej, som jag sade tidigare var det två sidor av samma mynt för mig. Jag ville delta i den diskussion om bonusen som pågick då, i slutet av november. Jag ville inte kvarstå som ägare. Det var två sidor av samma mynt för mig. Dessutom tycker jag att det är viktigt att statsråd deltar i den offentliga debatten. Det är nog inte första gången i världshistorien som ett statsråd uttalar sig om något som tillhör ett annat departements verksamhetsområde, som Per Unckel beskriver det.

Ingvar Svensson (kd): Du talar i ditt pressmeddelande den 29 november om gott omdöme, lyhördhet, insikt och gott exempel. Hur är det med insikten om Telias bonussystem hos författaren till pressmeddelandet?

Britta Lejon: Det kan jag tyvärr inte uttala mig om. Jag får undersöka det närmare.

Ingvar Svensson (kd): Nej, precis. Den insikten borde förbättras.

En sista fråga – jag hoppas i alla fall att det blir den sista. Vi har tidigare diskuterat 6 kap. 9 § regeringsformen. Är det rimligen så att officiella pressmeddelanden från statsråd angående egna aktiedispositioner innebär en koncentration på regeringsuppdragets utförande?

Britta Lejon: Jag menar att jag med all kraft ägnar hela min förmåga, tankemöda och tid åt mitt uppdrag som statsråd. Jag gör det på absolut bästa tänkbara sätt utifrån mina erfarenheter, kunskaper och förmågor. Jag vill också som statsråd delta i den offentliga debatten. Det är en viktig del av mitt uppdrag. Jag t.o.m. förväntas göra det, inte minst av riksdagsledamöter. Det här var ett sådant fall.

Ingvar Svensson (kd): Du svarar inte på den principiella frågan.

Britta Lejon: Om frågan gällde om detta uttalande på något sätt skulle inskränka min uppmärksamhet och koncentration på mitt område vill jag säga

följande. Ju fortare man gör sig av med saker som irriterar en, desto bättre. Då kan man ägna sig åt det man ska ägna sig åt.

Ordföranden: Tack för att statsrådet Lejon ville komma hit och svara på frågorna.

BILAGA B3

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 3 april 2002

Riksgäldsdirektören Thomas Franzén, Riksgäldskontoret, granskningsärende 2001/02:11 Näringsminister Björn Rosengrens utfästelser om statlig garanti till flygbolag

Ordföranden: Sammanträdet återupptas. Vi har då kommit till frågan om statliga garantier till flygbolag. Utskottet har inbjudit riksgäldsdirektören Thomas Franzén för att lämna sin syn på detta. Denna utfrågning kommer så småningom att följas av en utfrågning i samma ärende med näringsminister Björn Rosengren.

Traditionen bjuder att om den av våra gäster som är här vill säga någonting särskilt innan vi börjar med frågorna så är han eller hon hjärtligt välkommen att göra detta. Därefter ställs frågorna i partistorleksordning, med det undantaget att det parti som har anmält frågan till granskning brukar få börja. Sedan brukar vi tillåta ett antal frågor från varje ledamot för att vi, efter fattig förmåga, ska försöka uttömma ärendet för den ledamotens vidkommande.

Varsågod, Thomas Franzén, om du vill säga någonting inledningsvis. Hjärtligt välkommen hit!

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Tack så mycket! Jag tänkte börja med att beskriva bakgrunden till vårt beslut, hur garantierna var utformade och hur vi såg på det uppdrag vi fått av regeringen. Sedan tänkte jag också delge utskottet några minnesanteckningar som jag har från några samtal jag hade med näringsministern och med Sven Hegelund under den 22 oktober.

Riksdagsbeslutet den 27 september baserades på att Riksgäldskontoret mot en riskrelaterad avgift skulle ikläda staten ekonomiska förbindelser i form av garantier till försäkringsbolag, så att försäkringsbolag i praktiken hanterar själva kontakten med flygbolagen, medan vi garanterar försäkringsbolagen. Tanken var att man skulle återställa försäkringsskyddet till samma omfattning som tidigare vid skador för tredje man som följer av krig, terrorism och lik-

nande. I det här beslutet framgår det också att förutsättningen för riksdagens beslut var att ställa ut garantier för att ersätta det skydd som försäkringsmarknaden, enligt vad riksdagen skriver, inte längre tillhandahöll.

Vi fick samma dag ett beslut från regeringen, som i denna anda preciserar förutsättningarna för garantierna och säger att garanti får ställas ut endast om en försäkringslösning helt eller delvis saknas på marknaden. Om det under garantiperioden inträffar att en försäkringslösning kan erhållas på marknaden ska garantibeloppet i motsvarande utsträckning minskas.

Vi skrev i våra garantier in det här villkoret och sade att det åvilade den som har fått de här garantierna att bevaka marknaden och ersätta den försäkring som staten tillhandahöll med privata försäkringar så snart det fanns ett privat marknadsalternativ. Det innebar att villkoret som vi skrev in kunde tolkas så att om det uppstod en skada, och det vid skadetillfället fanns ett alternativ på marknaden, så skulle egentligen inte garantin gälla och försäkringsbeloppet utgå. Tanken var att i regeringens och i riksdagsbeslutets anda lägga ett tryck på flygbolagen att undersöka och förhandla på marknaden och se om man kunde få privata eller icke statligt garanterade alternativ.

Som vi tolkade det hela utvecklades marknaden så att det blev uppenbart att det nu fanns alternativ på marknaden och att Riksgäldskontoret då inte hade något bemyndigande att vidmakthålla flygförsäkringar längre eftersom det alltså fanns ett försäkringsalternativ på marknaden. Vi skrev ett brev till flygbolagen och påminde om det här den 3 oktober, och den 19 oktober gick vi ut och sade att vi nu upphävde beslutet om garantier med ikraftträdande den 22 oktober. Vi ville naturligtvis ge flygbolagen möjlighet att förhandla fram lösningar. Det var därför vi gav dem en viss respit.

Under den här dagen, den 22, rådde det en viss förvirring. Det var många samtal och många rykten i gång. Det finns i det material som utskottet har fått en nedteckning från Per Anders Bergendahl om olika samtal med olika personer som har ringt och frågat. Låt mig bara ta en tjänsteanteckning som gjordes. Den har gjorts av Karin Hermanrud och finns alltså inte i det här materialet. Hon har gjort den här tjänsteanteckningen, och den är ett förtydligande av ett samtal som finns i den här nedteckningen. Den här nedteckningen gjorde hon för några dagar sedan bara för att beskriva vad den innehöll:

"Den 22 oktober, vid femtiden på eftermiddagen, fick jag ett samtal på min mobiltelefon från en person som angav att hon arbetade på Malmö Aviation. Jag ombads faxa en flygförsäkringsgaranti eftersom man fått uppgift om att den statliga garantin skulle förlängas. Jag svarade att jag inte hade någon information om en förlängning och bad att få återkomma."

Det finns ett samtal i den nedteckning som Per Anders Bergendahl har gjort om att vi strax efter fem den 22 ringde till Marie Ehrling på SAS och meddelade från Riksgäldskontoret att beslutet ligger fast: Det kommer inte att ställas ut någon garanti. Hon angav då att hon hade haft diskussioner med näringsminister Rosengren tre fyra gånger under dagen och ca 16.45 fått beskedet att garantin skulle fortsätta att gälla ytterligare två dagar.

Jag hade också samtal med regeringsföreträdare på olika nivåer under dagen för att höra hur behandlingen av ärendet gick till. Jag läser nu direkt ifrån mina anteckningar här:

Jag talade på morgonen med Sven Hegelund om garantin, och hans bedömning var att regeringen skulle stå fast och inte förlänga garantin. Runt halv fem ringde han och sade att det fanns en möjlighet till en överenskommelse om att garantin upphörde att gälla vid utgången av den 24 oktober och att Björn Rosengren skulle acceptera att den därefter inte förlängdes. Han frågade om Riksgäldskontoret kunde fatta beslut om förlängning på egen hand, men han underströk att det var vår bedömning som skulle gälla. Han var mycket korrekt i det avseendet. Jag bad om några minuters betänketid och bad också mina medarbetare skissa på ett sådant beslut, även om jag inte trodde på det. Jag ville inte förlora tid. Det jag personligen tyckte var besvärande var att Björn Rosengren hade agerat – tror jag – på ett sätt som givit flygbolagen intryck av att garantin skulle förlängas. Jag bad också Sven kolla om det verkligen fanns en *deal*. Jag var bestört över utvecklingen. Sven ringde igen, och jag sade att jag fått information om att Björn Rosengren gått ut och lovat att Riksgäldskontoret skulle förlänga garantin. Det var ute i massmedier. Jag sade att jag tyckte illa om det hela och att vårt tidigare beslut, det om att garantin skulle upphöra, stod fast. Sven föreföll respektera beslutet och verkade nästan lättad. Samtalet avslutades i god anda.

Min nästa anteckning är: Jag ringde tillbaka till Björn Rosengren, som talat in meddelande på min mobiltelefon om flyggarantier. Han var "ledsen" om det hade blivit "missförstånd". "Bosse och jag var överens om att vi skulle förlänga garantin." Bosse skulle ordna det. Han var "tvungen" att ringa SAS en kvart före 17 och tala om att Riksgäldskontoret skulle förlänga garantin. Några meningar senare var tidpunkten 5 minuter före 17. Han undrade vad min "linje" var. Jag svarade att vi hade ett uppdrag av regering och riksdag att utfärda garantier om det inte fanns marknadslösningar. Nu fanns det sådana, och därmed fanns ingen grund för fortsatta garantier för flygbolagen. Han sade att det ju var vår tolkning, men att man kanske kunde göra en annan. Han ville inte ifrågasätta tolkningen, men det kanske fanns alternativa tolkningar. Jag sade att från vår sida är tolkningen klar. Han frågade då om hans linje kunde vara att tala om att det skulle fattas ett retroaktivt regeringsbeslut.

Han frågade hur jag såg på det. Jag sade att jag inte hade någon anledning att kommentera hans linje. Han upprepade frågan, och jag repeterade att det inte är min uppgift att kommentera hans alternativ. Samtalet avslutades därmed.

Jag kan tillfoga att jag senare berättat det här för Sven Hegelund, och Sven Hegelund menar att det inte har funnits någon *deal* mellan Bosse Ringholm och Björn Rosengren. Det här är så långt mina anteckningar sträcker sig.

Ordföranden: Då övergår vi till frågorna. Anmälan kommer från Moderaterna.

Margareta Nachmanson (m): Du uppehåller dig här kring den 22 oktober. Det finns en proposition som är daterad den 18 oktober. Jag vill därför fråga om ni på Riksgäldskontoret över huvud taget underrättades om att det fanns en proposition som angav att garantin skulle förlängas. Det är min första fråga.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Nej, vi visste inte om det.

Margareta Nachmanson (m): Jag går då vidare till den 22 oktober. Det sägs att ni har fått uppgifter under den 22 oktober att garantin skulle förlängas, men något formellt besked har inte inkommit, om jag har uppfattat det du har sagt nu rätt.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Nej, det fanns rykten under dagen, men ospecificerade sådana, och det var också en bakgrund till mitt samtal med Sven Hegelund, där han bedömde att det inte skulle bli något beslut.

Margareta Nachmanson (m): Då verkställde ni uppsägningen av garantin?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja.

Margareta Nachmanson (m): Då har jag inga mer frågor just nu.

Mats Einarsson (v): Du har ju redogjort för, och det framgår också av handlingarna, att den här garantin skulle ersätta det skydd som försäkringsmarknaden inte längre tillhandahöll. Då blir ju en central fråga om detta var fallet eller inte.

Ni skriver från Riksgäldskontoret första gången den 3 oktober, som du har redogjort för, att Riksgäldskontoret har erhållit information om att traditionella försäkringsbolag på området nu skulle erbjuda åtminstone viss täckning inom det område... etc. Jag noterar att första gången handlar det om traditionella försäkringsbolag, alltså plural. Den 19 oktober säger ni i ett brev till flygbolagen att Riksgäldskontoret konstaterar att det finns kommersiellt tillgänglig försäkring för flygbolag, alltså singular, eller i alla fall obestämd numerus.

Mellan dessa båda datum, den 11 oktober, deltar representanter för regeringen i EU:s ad hoc-grupp för flygförsäkringar enligt promemoria från Näringsdepartementet. På det mötet, den 11 oktober, framgick att de flesta medlemsstaterna kände till att det fanns en enda försäkringslösning för tredjemansskador etc. De flesta medlemsstater och kommissionens representant var dock av den uppfattningen att detta inte var en marknadslösning som kunde eller borde accepteras. Den av många i Sverige framförda ståndpunkten att det redan i oktober fanns en marknadslösning fick inte något stöd av flertalet delegationer eller kommissionens representant.

Jag skulle vilja ha din bild, lite mer konkret, vad gäller antal lösningar och kostnadsnivåerna. Hur förändrades de över tid, och vilken är din bild av vilka marknadslösningar som egentligen fanns?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Det fanns ett tydligt alternativ som vi var definitivt säkra på. Sedan fanns det ett alternativ som troligen behövde förhandlas fram mera.

Man kan mena olika saker med marknadslösningar, men faktum är att det fanns över hundra flygbolag i världen som hade tecknat det alternativ som vi hänvisar till som det säkra och det definitiva alternativet.

När man gör en sådan här sak uppkommer det en process där det här ändå är billigare än det alternativ som andra har tecknat på marknaden. Flygbolagen är inte särskilt pigga på att gå in och sluta avtal. Då kan man säga att saken inte blir riktigt förhandlad i botten. Ett syfte med vår skrivning var ju att man skulle trycka på flygbolagen att faktiskt förhandla med försäkringsbolagen. Men den processen fungerar inte riktigt om man ser att det finns ett billigare alternativ.

Mats Einarsson (v): Den uppfattning som tydligen kom till uttryck vid ad hoc-gruppsmötet i EU den 11 oktober, att de lösningar som fanns inte var att

betrakta som marknadslösningar, kommunicerades den uppfattningen från departementet till er på något sätt vid denna tidpunkt?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja, den där typen av resonemang var vi hela tiden informerade om. Nu tror jag att man i kommissionsdiskussioner använder andra typer av uttryck. När man säger att det inte finns marknadslösningar så säger man i praktiken att det är för dyrt. Man kan rimligen inte mena att det inte finns en marknadslösning om det finns en lösning till vilken ett antal flygbolag i världen, över hundra, har tecknat kontrakt. Det är mera en politisk bedömning än en sakbedömning som görs i kommissionsdiskussionerna, som jag ser det.

Margareta Nachmanson (m): Jag vill återknyta till den 22 oktober. Du säger att det, som du uttryckte det, rådde en viss förvirring. I ett PM från Riksgäldskontoret, som jag har, som jag tror att Per Anders Bergendahl skrivit, sägs det att ni hade fått en uppgift om att det skulle förberedas ett regeringsbeslut med uppdrag att förlänga garantin oaktat marknadslösningar nu finns. Samtidigt uppfattade jag det så att ni inte fick något formellt och riktigt beslut under den 22. Sedan fattades ju ett beslut den 23 om retroaktiviteten.

Såvitt jag förstår hade SAS och Malmö Aviation fått besked från departementet – Malmö Aviation kl. 17 och SAS tydligen kl. 16.45 – att det skulle förlängas. När fick Riksgäldskontoret, som utställt garantierna, del av regeringens beslut?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Det blev ju inget beslut.

Margareta Nachmanson (m): Jo, det finns ett beslut som är daterat den 23.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja, den 23 ja. Men det var alltså under den 23.

Margareta Nachmanson (m): Det var alltså den 23 ni fick beslutet?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja, just det. Den 22, när jag har mitt samtal med Björn Rosengren, beskriver han det hela som en "linje".

Margareta Nachmanson (m): Då vill jag ställa ytterligare en fråga om detta med tillgång till försäkringar på marknaden. Precis som Mats Einarsson sade

gick ni ut redan den 3 oktober och flaggade för samtliga berörda flygbolag att det redan då finns lösningar. Detta är alltså 19 dagar innan ni sedan beslutar. I brevet från Per Anders Bergendahl står det: Om ni anser att det inte finns något alternativ på marknaden vill vi att ni omgående förklarar detta för oss.

Var det något av flygbolagen som, om än inte omgående, förklarade att det hade börjat söka andra lösningar?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja. Får jag referera Per Anders Bergendahl? Vi hade samtal med flygbolag där de hävdade att det inte fanns en riktig marknadslösning.

Jag har en anteckning som har gjorts här om att ett antal flygbolag skrev till Riksgäldskontoret och ifrågasatte om det fanns en marknad. Riksgäldskontoret svarade på dessa brev den 16 oktober 2001 och informerade om att Riksgäldskontoret ansåg att det fanns ett erbjudande att teckna en försäkring.

Per Anders Bergendahl, avdelningschef, Riksgäldskontoret: Det var bl.a. Britannia Airways som hade ställt den här frågan. De fick skriftligt svar från oss den 16 oktober, och jag har en kopia på det brevet här.

Britt-Marie Lindkvist (s): Vi fick precis veta att det fanns *ett* erbjudande som man kunde teckna. Anser ni att det var en fungerande marknad för just lösningar på dessa försäkringar?

Per Anders Bergendahl, avdelningschef, Riksgäldskontoret: Man kan kommentera det på två sätt. Man kan tala om vad som är en bra och väl fungerande marknad. Vi anser inte att detta var en väl fungerande marknad. Vi anser att det fanns möjlighet att teckna, alltså göra ett kommersiellt köp av, en sådan här försäkring. Det fanns två alternativ. Det fanns det alternativ som är allmänt känt, som heter Willis, med öppna priser för alla, som Thomas talade om tidigare, och sedan fanns det en facilitet till som var amerikansk och hette Berkshire Hathaway och som var mer selektiv. De tog inte emot vilka bolag som helst. De accepterade t.ex. inte engelska eller amerikanska bolag därför att England och USA var i krig.

Per Lager (mp): Jag vill göra en uppföljning. Ni bedömde alltså att det fanns ett marknadsmässigt erbjudande – Willis, som du nämnde – eftersom det redan var ungefär hundra bolag som hade tecknat kontrakt där. Då kommer frågan: De flygbolag som ville ha kvar garantin såg alltså inte detta som ett riktigt alternativ, dvs. det var för dyrt. Men det argumentet kunde väl inte

hålla, just med tanke på att det var så många andra flygbolag som redan hade tecknat denna försäkring?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Vår bedömning var följande: I varje marknad kan man alltid säga att det borde fungera bättre. Det gäller troligen byggmarknader, flygmarknader, finansiella marknader osv. Det kan man alltid tycka. Men här fanns ett alternativ som användes av många flygbolag, och vår bedömning var att det egentligen var en kostnadsfråga från flygbolagens sida. Det var inte vår uppgift att hitta en lägre kostnad än andra bolag i världen. Vår uppgift var att teckna garantier om det inte fanns en lösning på marknaden.

Per Lager (mp): Man skulle kunna tänka sig att flygbolagens agerande skulle ha till uppgift att pressa marknaden eller skapa fler alternativ på marknaden genom att inte acceptera priset, men skulle priset vara för högt för de övriga skulle det ju genast skapas nya alternativ på marknaden, antar jag. Det var väl av den anledningen ganska rimligt att man ser att Willis var ett acceptabelt förslag. Det gick inte att använda som ett argument att det inte var ett så att säga riktigt förslag.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Vi gjorde bedömningen att man hade kunnat teckna avtal där.

Ordföranden: Tack. Jag vill nu gå tillbaka till några av datumfrågorna. Skälet till det är att det ingår i anmälan att riksdagen såväl vid det första tillfället som vid de två förlängningarna hamnade i en situation där man skulle stifta lag med retroaktiv verkan, vilket är ett författningsmässigt bekymmer. En första fråga om det: Har jag förstått rätt att Riksgälden lät sitt beslut stå fast under alla telefonsamtalen den 22?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja.

Ordföranden: Det innebär att flygbolagen levde utan statliga garantier mellan klockan 17 den 22 och den tidpunkt den 23 då regeringsbeslutet togs. Har jag tolkat det rätt?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja, så är det.

Ordföranden: På en tidigare fråga svarade Thomas Franzén att man på Riksgälden inte kände till att regeringen vid sitt sammanträde torsdagen den 18 oktober – alltså torsdagen före den måndag och tisdag som vi nu talar om –

hade fattat beslut om att lämna en proposition till riksdagen som skulle förlänga garantin eller möjligheten att ställa ut garanti ytterligare en månad efter den 23. Ni visste inte om detta, trots att ni under torsdagseftermiddagen, fredagen och måndagen hade otaliga kontakter med såväl statsråd som tjänstemän på Närings- och Finansdepartementen.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Det framgår också av de minnesanteckningar som jag läste upp. När jag på morgonen talade med Sven Hegelund sade han att han bedömde att det inte skulle fattas något regeringsbeslut.

Ordföranden: Vilken morgon talar vi nu om?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Den 22.

Ordföranden: Det är alltså måndagen efter torsdagen, då regeringen, enligt vad den har skrivit till konstitutionsutskottet, fattade beslut om en ny proposition.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Det är en total nyhet för mig.

Ordföranden: Som upplysning till er vill jag säga att avlämnandet av denna proposition kom att fördröjas till den 25 oktober till följd av tryckning och inrättning. Då är vi framme vid torsdagen och fredagen i den vecka som vi nu talar om.

Det finns en hänvisning i regeringens skrivelse till utskottet i retroaktivitetsfrågan. Regeringen skriver att skälet till att man hamnade i situationer av ständiga retroaktiva ställningstaganden för riksdagen var att andra länders flygbolag tidigare anhängiggjorde önskemål hos respektive regeringar. Känner Riksgälden till någon sådan orsak till att riksdagen skulle hamna i denna retroaktiva situation – att Sverige skulle vara annorlunda än andra länder i något substantiellt hänseende?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Jag kan inte göra den bedömningen. Jag vet inte hur andra länder umgås med sina flygbolag. Tittar man på hur ärendet har hanterats kan man se att själva motiven för besluten har förändrats under tidens gång. Motivet för det första beslutet var uppenbarligen att det inte fanns något alternativ i marknaden. De andra besluten berodde nog mer på hur man hade gjort i andra länder. Jag tror att tänkandet har förändrats under tiden.

Ordföranden: Låt oss till slut reda ut relationerna mellan Näringsdepartementet och Finansdepartementet. Jag antar att den Bosse som förekommer i diskussionerna är landets finansminister.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja.

Ordföranden: Har jag uppfattat det korrekt att Riksgälden under den berömda måndagen först fick besked från Näringsministern om att det fanns en uppgörelse mellan Näringsdepartementet och Finansdepartementet om att ställa ut garantier för de kommande dagarna? Är det så man ska tolka näringsministerns uttalande?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Det samtal jag hade med Björn Rosengren var efter klockan 17.00. Det var efter att vi hade gått ut och talat om att beslutet stod fast. Efter det sade Björn Rosengren att det fanns ett avtal, en överenskommelse.

Ordföranden: Och därefter kontrollerar Riksgälden detta med Finansdepartementet. Är det så man ska uppfatta fortsättningen?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Nej.

Ordföranden: Det nämndes något om att det inte riktigt förhöll sig så enligt de informationer ni hade fått.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Jag träffade Sven Hegelund i en annan fråga dagen därpå. Han menade att det inte fanns någon överenskommelse.

Ordföranden: Det är samma dag som regeringen de facto beslutar att ta över Riksgäldens ansvar för att hantera riksdagsbeslutet och på egen hand meddelar att garantin ska gälla. Regeringen tar väl över Riksgäldens ansvar för att hantera själva utfärdandet av garantier, eller hur?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja, regeringen tar över ansvaret där. Jag fick uppfattningen att Björn Rosengrens yttrande egentligen var en hänvisning till att han trodde att vi skulle utfärda garantin själva.

Ordföranden: Men eftersom myndigheten bestämde sig för att stå fast vid sin ursprungliga ståndpunkt blev regeringens slutsats att den skulle ta över.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Vår bedömning var att vi helt enkelt inte hade någon grund för att ta hand om garantin.

Ordföranden: Gjorde ni den bedömningen på basis av riksdagsbeslutet?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Vi gjorde bedömningen på basis av det riksdagsbeslut och det gällande regeringsbeslut som vi kände till.

Ordföranden: Det senare kan dock naturligtvis ändras av regeringen själv.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja, just det. Men det som reglerar vår verksamhet är ju det regeringsbeslut som vi har fått, och det regeringsbeslutet var hur tydligt som helst: Vi hade inte någon grund för att fortsätta med garantigivningen.

Ordföranden: Angav regeringen under de här timmarna att man hade gjort en annan bedömning av sakfrågorna än vad Riksgälden hade gjort?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: När vi skrev brevet om att garantin skulle upphöra hade vi kontakter med tjänstemän på både Näringsdepartementet och Finansdepartementet, och de hade ingenting att invända mot vår bedömning.

Ordföranden: Tack. Det räcker för min del.

Göran Magnusson (s): Jag har några kompletterande frågor. Hur mycket dyrare var den här marknadslösningen än den lösning som Riksgäldskontoret erbjöd?

Per Anders Bergendahl, avdelningschef, Riksgäldskontoret: Jag ska svara på det. Utan att komma ihåg den exakta tidpunkten kan jag uttala mig om hur differensen ligger i dag. Vi tar ut 40 cent mer per passagerare än vad som är miniminivån inom EU och som tillämpas i exempelvis Danmark. 40 cent är alltså fyra kronor per passagerare.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: I förhållande till marknadslösningen ligger detta ungefär mittemellan. De ligger på 3,10 och vi ligger på 2,65.

Per Anders Bergendahl, avdelningschef, Riksgäldskontoret: I Danmark ligger de på 2,35. I botten är det en marknadslösning som man tillämpar i alla länder. Man betalar upp till 1,95. Sedan kommer vi på.

Göran Magnusson (s): Vad kostade då den försäkring som så att säga utgjorde marknaden? Riksgäldskontorets kostade 2,75, men vad kostade marknadens?

Per Anders Bergendahl, avdelningschef, Riksgäldskontoret: Vi garanterade försäkring på marginalen. Upp till en viss nivå tecknade alla bolag försäkring på marknaden, sedan tog vi vid. Hos oss kostade det 75 cent. Man betalade 35 cent i Danmark. På marknaden kostade det kanske 1,10 – alltså ungefär 40 cent mer. Vi låg ungefär mittemellan.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Den första gången försäkringen ställdes ut var vi lite osäkra på var nivån skulle ligga. Vi låg lägre i den första omgången. I den andra omgången beslöt vi att höja avgiften. Vi såg att det fanns marknadslösningar som låg väsentligt högre än vi gjorde, och vi hade diskussioner med försäkringsbolagen om hur de bedömde risker osv. Det är så finurligt att den första delen tecknas i marknaden, den andra delen fyller vi på med.

Om man tar kostnaden för marknadslösningen, alltså den lägre delen, plus vår tilläggsförsäkring blir den 2,65 i riksgäldsalternativet, medan den i marknaden blir 3,10. EU:s miniminivåer ligger på ca 2,35. Det är de dollar per passagerare det gäller.

Göran Magnusson (s): Fick alla EU-länders flygbolag sådana här av staten garanterade försäkringar? Hur såg det ut i Europa?

Per Anders Bergendahl, avdelningschef, Riksgäldskontoret: Vi hade uppgifter om att det i Luxemburg fanns flygbolag som hade tecknat sig privat. Det fanns flygbolag i baltstaterna som hade tecknat sig privat också, liksom i Ryssland.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Det är ju inte EU, åtminstone inte än.

Per Anders Bergendahl, avdelningschef, Riksgäldskontoret: Luxemburg är med i EU.

Göran Magnusson (s): Man kan alltså dra slutsatsen att det i EU-länderna var statsgaranterade flygförsäkringar som gällde.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja.

Göran Magnusson (s): Jag vill fråga en annan sak. Jag uppfattar det som att Riksgäldens garanti mot flygbolagen var konstruerad så att när flygbolagen fann en marknadsförsäkring skulle de upphöra att utnyttja Riksgäldens garanti. Det var det som sedan inträffade den 22–23 oktober. Fast då var det inte frivilligt, utan ni tvingade ut dem ur försäkringen genom att ni bestämde att det fanns marknadslösningar. Var detta en överföring av regeringsbeslutet till er?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Regeringsbeslutet speglades sedan i våra garantier. Det framgick att om det fanns marknadslösningar upphörde försäkringen att gälla. Det var för att i enlighet med regeringsbeslutet och riksdagsförutsättningarna stimulera marknaden att utvecklas.

Ordföranden: Tack för detta. Jag vill bara av nyfikenhet ställa en ytterligare fråga: Flög flygbolagen under kvällen mellan den 22 och den 23 alltså utan garantier?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Det fanns olika uppfattningar i pressen, men enligt vår bedömning fanns inga garantier. Den bedömningen gör jag fortfarande.

Göran Magnusson (s): Det sades att regeringen tog över själva garantiutfärdandet. När skedde det?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Garantiutfärdandet har alltid skett genom Riksgäldskontoret. Det var grunden till att jag svarade att det inte fanns någon garanti utfärdad fram till dess att beslutet fattades av regeringen den 23.

Ordföranden: Tekniken är alltså den att regeringen ålägger Riksgälden att ställa ut en garanti.

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Just det.

Ordföranden: Och då gör ni det?

Riksgäldsdirektör Thomas Franzén, Riksgäldskontoret: Ja.

Ordföranden: Nu har vi vidgat vårt vetande på detta område. Jag ber att få tacka er båda för att ni ville komma hit och lämna upplysningar i denna sak. Sammanträdet är nu ajournerat till klockan 12.30.

BILAGA B4

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 3 april 2002

Statsrådet Mona Sahlin, granskningsärende 2001/02:23 Statsrådet Mona Sahlins hantering av ett ärende om bidrag till Fryshusets verksamhet, samt granskningsärende 39 Regeringens hantering rörande M/S Estonias förlisning

Ordföranden: Välkomna tillbaka! Sammanträdet är åter öppnat. Jag ber att få hälsa statsrådet Mona Sahlin välkommen hit för att svara på frågor i två ärenden. Det gäller dels Fryshusets verksamhet, dels Estonia. Jag antar att det är klokast att vi tar dem ett i taget så att vi kan hålla isär dem. Annars lär förvirringen bli för stor till följd av rena ordningsfrågor.

Traditionen bjuder, som Mona Sahlin vet, att den som kommer till oss får möjlighet att säga några inledande ord om man så vill. Därefter följer utfrågning i storleksordning mellan partierna med anmälande parti först. Vill Mona Sahlin säga någonting om Fryshuset inledningsvis? Ska vi börja i den änden?

Statsrådet Mona Sahlin: Nej, jag tänkte vänta till Estonia.

Margareta Nachmanson (m): Den här anmälan har sitt ursprung i en programserie i TV där statsrådet gav uttryck för att hon hade hittat en miljon och att den skulle fördelas under vissa förutsättningar. Jag skulle i princip gärna vilja höra statsrådet själv lämna en redogörelse för hur det här gick till, vad som föranledde att man hanterade frågan på det här sättet och vad som sedan blev resultatet.

Statsrådet Mona Sahlin: Herr ordförande! Bakgrunden är att det finns en liten disposition som står till regeringens förfogande för insatser och initiativ när det gäller integrationsområdet. En av de frågeställningar som vi har jobbat med länge har handlat om flickor som av olika skäl och på grund av sin invandrarbakgrund har haft svårare än andra att komma in i samhället på olika sätt. På ett av de områdena har det handlat om idrott.

Eftersom Fryshuset är en väldigt viktig aktör på basketområdet och har haft ett spännande arbete med flickor med invandrarbakgrund hade jag fört samtal med ordföranden där, Anders Carlberg, om en projektidé som Fryshuset hade om hur man skulle nå ännu fler flickor med invandrarbakgrund just med basket. Då nämnde jag att det fanns en miljon kvar till min disposition. Om det skulle vara aktuellt att använda pengarna för det här syftet så skulle det i så fall handla just om flickor. Nu blev det inte så, eftersom Fryshuset hittade en finansiering via Arvsfonden till ungefär samma ändamål. Därför blev det inget av med några pengar till Fryshuset för detta ändamål. Delar av det här samtalet fanns i det oerhört bra programmet Ministrarna.

Det är bakgrunden. Det förs en ständig diskussion, ibland på initiativ av organisationer som vill ha del av resurser, ibland utifrån att vi själva hittar saker som vi tycker vore värda att stödja. I stället gick de här pengarna till att stötta Exit, en organisation som jobbar med avhoppade nazister.

Margareta Nachmanson (m): Beslutet om pengarna till flicksporten i det inslag i programserien som vi grundar detta på skickades den 13 januari 2002, men de övriga pengarna ur Allmänna arvsfonden måste ju vara andra pengar eftersom de redan var fördelade den 13 maj 2001.

Bortsett från det så måste jag också få ställa en fråga. Man säger att det finns en liten pott till regeringens förfogande. Det handlar då om en liten miljon. Statsrådet måste ju ändå vara medveten om den kritik som Riksdagens revisorer förra året uttalade just mot det här sättet att hantera olika bidragsprojektpengar. Vad anför statsrådet i den frågan?

Statsrådet Mona Sahlin: Herr ordförande! Den summa pengar som finns på integrationsområdet tror jag handlar om ungefär 2 miljoner kronor under ett budgetår. Det är ungefär samma form som finns på flera departement. Det handlar inte bara om att det bygger på ansökningar utifrån, utan också på initiativ som kan ske från departementet självt om man ser projektidéer eller verksamheter som man vill stödja. Det är alltså inte samma bevekelsegrunder som när det handlar om stöd där det går ut tydliga riktlinjer för hur det ska sökas.

I detta syfte har jag fört samtal med många, och också med Anders Carlberg på Fryshuset som hade en idé som jag tyckte lät intressant. Men när det blev tydligt att Fryshuset redan hade fått resurser från Arvsfonden så var det självfallet ingen mening med att vi skulle bidra ytterligare till detta mycket bra projekt som de jobbar med på Fryshuset. Det blev i stället en insats som riktade sig gentemot Exit, som inte hade kunnat få stöd på annat håll.

Margareta Nachmanson (m): Jag har inga andra funderingar än statsrådet när det gäller målet och syftet med detta, och jag tycker att den här verksamheten på olika sätt ska prioriteras. Men fortfarande måste det väl ändå vara så att det behövs någon form av beredning av ärendet. Man kan väl ändå inte anse att detta är ett normalt sätt – eller är det det sätt på vilket man normalt bereder den här pengen? Ska man utan vidare beredning sitta i ett offentligt medium och tala om att pengarna kan gå hit eller dit under förutsättning att man söker dem si eller så? Är det ett sedvanligt sätt att bereda ett ärende på i departementet?

Statsrådet Mona Sahlin: Jag vill betona att sedvanlig beredning självfallet pågick i departementet. Det är ingenting som vi inte gör vare sig när det gäller det här eller det som denna miljon så småningom gick till. Det hör inte till vanligheterna att man diskuterar det i offentliga medier annat än om offentliga medier är med när man för ett samtal. Det var inte en beredning som visades i programmet Ministrarna, utan det var ett samtal efter en ansökan som fanns och som jag inte tyckte var tillräcklig. Skulle jag vara med och överväga en fortsatt beredning på departementet så skulle det i så fall vara en annan inriktning och en tydligare sådan gentemot flickor. Det var det samtalet som programmet Ministrarna visade. Sedan avslutades ärendet, eftersom resurser hade funnits på annat håll. Men en vanlig beredning på departementet sker självfallet också om de här pengarna, och det har det gjort hela tiden.

Barbro Hietala Nordlund (s): Vi har hört Mona berätta att detta var en dialog som ni för med dem som ansöker om bidrag. I anmälan framgår att man menar att om beredningen inte sker utifrån strikta strukturer så finns risken att regeringen tar partipolitiska hänsyn och att man i de kontakterna i så fall får en annorlunda hantering än andra.

Vi hör nu att den här dialogen förs i alla möjliga sammanhang där det är projekt på gång. Är ditt svar att diskussionen med Anders Carlberg på Fryshuset inte var specifik för honom och för Fryshusets projekt, utan att det är sådant som förekommer?

Statsrådet Mona Sahlin: Svar ja.

Barbro Hietala Nordlund (s): Min uppföljning blir då: Programrösten i det TV-program som är utgångspunkten för anmälan säger, enligt citat här, att Mona Sahlin har bestämt att Fryshuset ska få pengar men att det finns ett problem och det gäller då bidragsansökan som måste skrivas om. Var det så att du hade bestämt att Fryshuset skulle få pengar?

Statsrådet Mona Sahlin: Nej, det var det inte. I så fall hade Fryshuset fått pengar. Jag kan inte ansvara för vad programledarna lägger på för speakertexter.

Barbro Hietala Nordlund (s): Tack.

Ordföranden: Tack för detta. Finns det någon ytterligare fråga? Låt mig annars bara undra något själv ett ögonblick, så att jag har detta alldeles klart för mig.

Frågan gäller först att det verkar lite förbryllande att statsrådet och Anders Carlberg för en diskussion om bidrag till en verksamhet som redan har fått bidrag.

Statsrådet Mona Sahlin: Som jag har tolkat både ansökan och vårt samtal så handlar det om att utveckla det sätt på vilket basketsporten har nått just flickor med invandrarbakgrund. Man ville koncentrera och utveckla det arbetet ytterligare. Visst är det så att verksamheten på Fryshuset har bidrag och att basketarbetet på Fryshuset också har samhälleligt stöd, men vårt samtal utgick ifrån att Fryshuset hade en metod att nå fler av flickorna med invandrarbakgrund som jag tyckte lät intressant.

Ordföranden: Missuppfattade jag då tidigare svar om att det sedermera visade sig att just denna verksamhet var finansierad?

Statsrådet Mona Sahlin: Den 10 maj fick 08 Stockholm, som är basketföreningen på Fryshuset, pengar. Programmet Ministrarna och samtalet där var betydligt tidigare på våren. När jag fick den här kunskapen skickade jag också – jag kommer inte ihåg vilken dag, men i slutet på maj – ett brev till Anders Carlberg om att han därmed inte fick några pengar av regeringen på det här sättet.

Ordföranden: Men så kan det väl ändå inte vara? Ministrarna sändes den 13 januari 2002, och maj år 2002 har ju inte varit. I maj 2001 fattades det tydligen beslut någon annanstans om finansiering av denna verksamhet, rimligtvis i ...

Statsrådet Mona Sahlin: Det var den 9 maj förra året som jag besökte Fryshuset, och sedan fick man pengar från Arvsfonden den 10 maj, alltså dagen efter. Då skickade jag brevet.

Ordföranden: Det är alltså en fördröjning på tre kvartal mellan inspelning och sändningstid.

Statsrådet Mona Sahlin: Ja.

Ordföranden: Okej, då har vi rett ut detta. Låt mig då bara övergå till frågan om Exit, eftersom statsrådet Sahlin berörde den. Var det så att de pengar som möjligen skulle ha gått till basketverksamheten enligt det tidigare samtalet i stället gick till Exit? Jag ber inte om svar på sista kronan, men i princip är det alltså samma pengar?

Statsrådet Mona Sahlin: När det gäller de här pengarna som handlar om särskilda projektstöd och som står till regeringens disposition är svaret ja – de har gått till Exits verksamhet.

Ordföranden: Argumentet om flickor, som var viktigt i det första fallet, var alltså inte lika viktigt i det andra fallet, eller?

Statsrådet Mona Sahlin: Det beror på vad ordföranden menar, för det finns också flickor som är djupt indragna i nazistisk verksamhet även om Exits verksamhet till stor del riktar sig till pojkar, för de är de mest tydliga deltagarna i nazistiska organisationer.

Ordföranden: Vilka övriga projektförslag har prövats för den här miljonen i stöd som statsrådet har till sitt förfogande?

Statsrådet Mona Sahlin: Om jag minns rätt – och om det inte är på öret när – så är det Exit och avhopparverksamheten som är den som seriöst har prövats och som också fick merparten.

Ordföranden: Skälet till att jag undrar lite grann är att det onekligen ser lite egenartat ut att när den första bidragsansökan från Anders Carlberg redan var finansierad så bifalles en annan bidragsansökan om någonting helt annat från samma Anders Carlberg.

Statsrådet Mona Sahlin: Exits verksamhet har funnits under lång tid och har fått stöd under lång tid. Det var inte första gången som Exits arbete fick stöd från Näringsdepartementet nu. Jag utgår från att det kanske inte heller är sista gången, för verksamheten med avhoppare är viktig. Man har sin hemort i Stockholm på Fryshuset, men stödet omfattar också verksamhet som finns i Motala och även i södra Sverige.

Ordföranden: Jag tror att det möjligen kunde vara till upplysning för utskottet om vi kunde få hjälp med att ta del av de ansökningar om projektstöd som har inkommit under någon relevant period. Jag är övertygad om att departementet kan definiera någon period som kan ge en överblick av hur det ser ut, inklusive det som i så fall har kommit från Exit.

Jag har ingen mer fråga. Om ingen annan heller har det kan vi kasta oss över på nästa ärende, nämligen frågan om Estonias förlisning. Där förstod jag att statsrådet har en inledande kommentar.

Statsrådet Mona Sahlin: Herr ordförande! Jag vill bara mycket kort redogöra för att regeringen självfallet under alla de år som har gått sedan förlisningen inte bara har varit medveten om utan också tagit mycket allvarligt på det som bl.a. finns i IMO:s resolution. Om det skulle komma fram nya omständigheter och nya bevis så måste man alltid vara beredd att pröva frågan om en eventuell ny utredning. Detta är förvisso en frågeställning som inte Sverige äger självt, men det är säkert utskottet väl medvetet om.

I det här sammanhanget vill jag bara erinra om att det under framför allt början på förra året, alltså 2001, pågick en mycket lång, prövande och plågsam beredningsprocess om frågeställningarna om en ny utredning. Den involverade både många av myndigheterna, många kontakter med anhörigorganisationerna och även med riksdagens partier och den ledde fram till beslutet att det vid det här tillfället inte fanns sådana nya omständigheter som skulle föranleda regeringen att ta initiativ till en ny utredning.

Detta kvarstår, så jag vill fortfarande säga att om det skulle komma fram nya omständigheter är regeringen självfallet inte bara villig att utan ska också pröva behovet av en ny utredning.

Ordföranden: Tack för detta! Här finns fyra partier som är undertecknare av anmälan. Vi kom lite informellt överens om att utfrågningen dessa fyra emellan linjeras upp med Miljöpartiet, Kristdemokraterna, Folkpartiet och Moderaterna. Det innebär att Per Lager börjar.

Per Lager (mp): Tack, herr ordförande! Mona, du säger att inga nya omständigheter har tillkommit. Men det är precis det som jag menar att det har gjort, och du vet också vilka jag då menar. Det handlar om manipuleringarna av hamnstatsprotokollen. De här manipuleringarna är ju konstaterade av SKL, så det är ingenting som någon enskild grupp har hittat på eller så. I och med att man har konstaterat manipuleringar som är ganska grava – väldigt grava,

skulle jag vilja säga med tanke på att det handlar om det som det gör och om framtida sjösäkerhet – så menar jag att detta är just de nya omständigheterna. Detta är det som automatiskt skulle leda till en kompletterande utredning.

Nu svarar departementet på våra frågor här att detta inte hade en officiell status, t.ex. hamnstatsprotokollet. Men samtidigt används det som en väldigt tung grund för haverikommissionens rapport. Antingen får man säga att det har status eller att det inte har det, och har det inte det så kan inte heller haverikommissionens rapport ha den status som den har – eller hur? Det är min första fråga, och den som jag tycker är väldigt allvarlig. Jag börjar därför med den.

Statsrådet Mona Sahlin: Huruvida hamnstatsprotokollet, eller det undervisningsmaterial som det ju faktiskt handlar om, hade en tung grund, som frågeställaren säger, i JAIC:s rapport är jag inte säker på. Jag är inte så säker på om det är ett korrekt uttryck. Det finns mer i JAIC:s rapport, det är helt riktigt, men bakgrunden är ju, som frågeställaren själv nämner, att detta inte har någon officiell status och att det inte hade som syfte att intyga fartygets sjövärdighet. Även om det rent hypotetiskt hade varit ett reguljärt hamnstatsprotokoll så hade de brister som påvisats knappast lett till att fartyget hade kvarhållits i hamnen.

Men vi menar, efter all beredning, att det inte har någon betydelse för de slutsatser som kom fram i JAIC:s rapport om detta var manipulerat eller inte. Det är ändå det som vår beredning har handlat om, dvs. om det har kommit fram nya uppgifter som skulle leda till att det fanns anledning att tro att själva haveriet orsakades av något annat än det som finns i rapporten. Där kom beredningen efter långt och mödosamt arbete fram till att det inte förelåg något sådant.

Per Lager (mp): Men hur kan detta stämma? Detta är ett hamnstatsprotokoll som är gjort på officiella papper, det är inspektörer som är auktoriserade och det hela bygger på ett avtal mellan Estland och Sverige. Förutom seminarier och andra undervisningsmetoder ska det ingå praktiska och konkreta kontroller av fartyg. Hur kan de här protokollen skrivas under av ansvariga inspektörer? Hur kan man i ett av protokollen, innan det manipulerats, hitta 14 fel som är allvarliga, varav fem är just sådana som gör att kaptenen inte får lämna hamn om han inte har åtgärdat problemen och dokumenterat åtgärderna? Hur kan man tala om en undervisningssituation och ett icke-officiellt hamnstatsprotokoll när det inte är det?

Sjölagen gäller ju. Inspektörernas ansvar gäller. Nu säger också haverikommissionen – jag kallar den så i stället för förkortningen – att fartyget var sjö-

värdigt. Det var därför det fick lämna Tallinn. Du, Mona, har ju själv sagt på en presskonferens att det inte var sjövärdigt tekniskt sett. Det har också Ann-Sofie Eksborg sagt vid något tillfälle. Hur går detta ihop? Jag kan inte för min själ få ihop att man gör ett sådant här allvarligt dokument som sedan också visar sig ha manipulerats och kallar det för undervisningsmaterial. Det går inte ihop med vare sig ansvaret som inspektör eller ansvaret inför internationella åtaganden, sjölagarna osv.

Statsrådet Mona Sahlin: Först vill jag bara säga något om det som jag uttryckte på en presskonferens och som Per Lager påpekar: Eftersom Estonia sjönk så kan väl ingen säga att hon var sjövärdig. Det är ett ganska enkelt och tragiskt konstaterande.

Men det vi pratar om nu handlar om själva det s.k. hamnstatsprotokollet. Det protokoll som anmälarna talar om – det är vi nog överens om – har ingen officiell status. Det hade inte som syfte att intyga fartygets sjövärdighet. När Estonia låg i hamn användes fartyget för undervisning i hamnstatskontroll av estniska inspektörer under ledning av inspektörer från svenska Sjöfartsverket. Då fyllde de olika personer som deltog i undervisningen i de olika blanketterna. Därför skiljer de sig också åt på vissa punkter, precis som här har framkommit.

Enligt den uppfattning som jag har efter beredningen och beslutet i regeringen har det inte framkommit några nya fakta om detta undervisningsdokument som skulle ändra slutsatserna i haverikommissionens rapport. Jag vill bara erinra om att en haveriutredning handlar om att fastställa vad som hände – varför Estonia sjönk. Det är det som också har varit utgångspunkten när man har sett över de s.k. nya uppgifterna och nya faktumen och om de skulle leda fram till en annan bedömning. I det här fallet kvarhåller jag den uppfattning som vi kom fram till i beredningen, dvs. att det inte fanns några nya uppgifter om hamnstatsprotokollet som skulle föranleda initiativ om en ny utredning.

Per Lager (mp): Herr ordförande! Men det var ju inte olika dokument. Det är genomslagskopior av samma dokument – det finns tre fyra kopior i detta dokument. Det kan man också se på SKL:s undersökning. Detta är alltså manipulerat, och det är inte olika personer som har suttit och skrivit olika dokument, utan det är samma dokument med kopior. Det är detta som är väldigt allvarligt.

En annan sak som jag skulle vilja dra konsekvenserna av är ditt uttalande om det som du tyckte var naturligt, nämligen att alla fartyg som går till botten inte är sjövärdiga. Det var så du uttryckte det ungefär – det var i alla fall konsekvensen och det som du menade. Ett fartyg som går till botten är inte

sjövärdigt. Är det en ny definition av sjövärdighet som du lanserar? Det är nämligen så att även sådana fartyg som är sjövärdiga går till botten.

Statsrådet Mona Sahlin: Låt mig bara förtydliga detta, herr ordförande. Per Lager använde själv ett citat i sin första frågeställning. På en rak fråga: Var Estonia sjövärdig? hade jag svarat på presskonferensen: Eftersom hon sjönk på det sätt som hon gjorde så är inte jag människa att säga att Estonia var sjövärdig. Men det som vi pratar om nu är om det sedan haverikommissionen lämnade sin slutrapport har kommit fram nya uppgifter, nya fakta och nya bevis som skulle föranleda att regeringen ansåg det rimligt att ta upp diskussionen om en ny haveriutredning. Jag fasthåller fortfarande att regeringen inte såg det vare sig när det gäller hamnstatsprotokollet eller de andra delar som finns i anmälningen hit.

Per Lager (mp): Min fråga i denna vända är: Du anser alltså att de här konstaterat manipulerade protokollen inte är tillräckligt nya omständigheter och nya bevis trots att de låg till grund för kommissionens rapport, som sade att Estonia var sjövärdig när hon gick från Tallinn?

Statsrådet Mona Sahlin: Det gäller blanketterna som fylldes i av personer som deltog i undervisningen på den inspektion av Estonia som användes av estniska inspektörer under ledning av Sjöfartsverket i Sverige för att undervisa om hamnstatsprotokoll. Nu påstår man att detta skulle vara en manipulering som skulle leda till en annan slutsats av varför Estonia sjönk. Om frågan är om vi gör någon annan bedömning i dag än för ett år sedan så är mitt svar fortfarande nej. Sedan är det frågeställaren som hela tiden uttrycker att detta var en mycket tung grund i haverikommissionens slutsatser. Det får stå för dig själv.

Per Lager (mp): Det innebär att de här fem som går under kod 17, dvs. de anmärkningar som talar om att fartyget helt enkelt inte får lämna hamn om inte kaptenen har åtgärdat det hela och dokumenterat det – de anser du inte vara riktiga eller att de inte hade någon grund.

Statsrådet Mona Sahlin: Jag vill bara påpeka igen att de här dokumenten fanns med under haverikommissionens arbete. De finns med i JAIC:s rapport. De uppgifter som fanns för ett år sedan, när vi hade beredningen, föranledde inte oss att se att detta var nya uppgifter som skulle leda till nya slutsatser.

Björn von der Esch (kd): Herr ordförande! Jag skulle bara vilja ha bekräftat en sak. Du säger att det inte har framkommit några nya uppgifter. Då är min fråga: Visste regeringen när slutrapporten kom att originalet och det exemplar

som haverikommissionen hade fogat till sin rapport inte stämde överens? Kände ni till att det var divergenser mellan de två blanketterna?

Ordföranden: Vi har tidigare gjort så när det börjar bli tekniskt knöligt och om statsrådet vill ta en medhjälpare till hjälp – så varsågod och sitt fram! Det är viktigare att vi får reda på vad som faktiskt har hänt.

Catrin Tidström: Jag heter Catrin Tidström och jag har delvis hand om den här frågan på transportpolitiska enheten på Näringsdepartementet.

De blankettset som vi pratar om fanns med hela tiden, så vilken del man har tagit med i det här bihanget som man pratar om vet jag inte exakt nu. Men alla de olika delarna har man sett i utredningen, och man ska veta att haverikommissionen är sammansatt av de tre ländernas myndigheter och regeringar. De har utsett dessa ansvariga, så Sverige är inte ensamt i det här. Detta är ju också ett estniskt fartyg, som svenska myndigheter inte har någon rätt att göra den här typen av kontroller av när det ligger i en estnisk hamn.

Detta var en ren undervisning och ett led i en undervisning som sker i väldigt många länder, där man försöker sprida detta sätt att göra kontroller. Det är en viktig del, precis som när man har intervjuer och andra material för att se hurdant fartygets skick egentligen är.

Ordföranden: Tack! Kan du läsa in namn och ställning på departementet så att vi får det rätt i protokollet?

Catrin Tidström: Jag heter Catrin Tidström och är departementssekreterare på Näringsdepartementet.

Björn von der Esch (kd): Jag vill repetera frågan, för den är helt avgörande. Kände regeringen till att det skilde mellan haverirapportens exemplar och originalet, eftersom du har uppgett att det inte är någon ny uppgift? Anmälarna har ju menat här att detta är en väldigt viktig och ny uppgift, men regeringen hävdar att ni kände till att det var divergenser redan 1997, när slutrapporten kom.

Catrin Tidström: Menar du att det skulle förändra grunden för vad rapporten kommer fram till? Skulle de här olika delarna av blankettsetet förändra de slutsatser man kommer fram till? Det är ju det som är intressant. Den här bedömningen gjordes förra året. När precis de här invändningarna kom fram från många håll gick vi igenom det väldigt noggrant med de expertmyndig-

heter vi har. Då sade man att alla de här blankettdelarna redan fanns när rapporten kom. Förra året gick vi igenom det här väldigt noggrant.

Björn von der Esch (kd): Herr ordförande! Jag ska återkomma till vad jag menar med det. Just nu menar jag bara att jag vill ha ett ja eller ett nej. Kände ni till att det var skillnad mellan dessa två blanketter?

Catrin Tidström: Förra året när regeringen fattade det här beslutet kände man till det väldigt väl. Då hade man diskuterat det mycket. Jag vet inte hur det var i tidigare handläggningar, eftersom jag inte var med i den hanteringen.

Björn von der Esch (kd): Ni kände inte till det 1997 när slutrapporten kom?

Statsrådet Mona Sahlin: Jag fanns inte i regeringen 1997. Jag får be att få återkomma till den frågeställningen. Det gör jag gärna. Låt mig bara, även om det låter tjatigt, betona att det vi hade som utgångspunkt för beredningen var frågeställningar som skulle kunna leda fram till en annan bedömning av haveriorsakerna. Även om det är intressant av många skäl att titta på hamnstatsprotokollets officiella status eller olikheter var inte detta något som vi vid tillfället för beredningen kunde säga var nytt eller skulle innebära en annorlunda bedömning. Då pratar jag om år 2000 och 2001. Om utskottet vill ska jag självfallet kolla vad som skedde 1997.

Ordföranden: Det vore kanske bra. Då kan vi skingra åtminstone några frågetecken som uppenbarligen finns kvar.

Margareta Nachmanson (m): Du sade inledningsvis att om nya omständigheter framkommer är det självklart att man kan tänka sig att initiera en ny utredning. Jag hade tänkt att inledningsvis ställa en rak fråga. Olika tunga svenska instanser i form av Statens kriminaltekniska laboratorium och SMHI har ändå redovisat vissa avvikelser i de dokument och underlag som finns. Finns det över huvud taget ingenting som du har ansett skulle kunna ligga till grund för en ny utredning? Är regeringen helt överens om att det inte finns någonting bland alla de fakta som både kunniga politiker och kunniga institutioner, dvs. ett antal initierade människor, lagt fram som skulle kunna ligga till grund för detta? Jag skulle gärna vilja höra din uppfattning i egenskap av statsråd.

Ditt departement svarade på de olika frågorna, och det var din statssekreterare som gjorde det. Det är inte Sverige som man har ifrågasatt, utan det är den svenska regeringen och i det här fallet dig som föredragande statsråd. Anser du med de olika uppgifter som har framkommit att ni har verkat för fullgö-

rande av de förpliktelser som den här IMO-resolutionen ger? Då hör det till saken att man vid något tillfälle har diskuterat att det är tre olika nationer inblandade. Men samtliga tre nationer har faktiskt ställt sig bakom den här IMO-resolutionen. Jag skulle vilja ha ett rakt svar – ja eller nej i stort sett. Sedan har jag ingen ytterligare fråga.

Statsrådet Mona Sahlin: Om du vill ha ett mycket kort svar är frågan besvarad med ja. Beredningen skedde under en väldigt lång tid. Jag vill påstå att den var mycket grundlig, mycket seriös och innefattade diskussioner med alla de tunga instanser som finns på området. Den innefattade diskussioner med de anhöriga och de politiska partierna. Mitt svar på denna mycket svåra frågeställning om Estonia är att jag menar att regeringen som helhet mycket seriöst har prövat detta och kommer att fortsätta att göra det för att leva upp till IMO-konventionen. Kommer det fram nya omständigheter ska frågeställningen om ny utredning självfallet prövas.

Sedan kan jag ifrågasätta en del av det som sades om tunga instanser, SMHI och annat, och att det nämns i anmälan och om det verkligen stämmer med verkligheten. Det är inte den bild vi har fått efter diskussioner med denna tunga myndighet, dvs. att man har lämnat några nya uppgifter efter diskussionen med Haveriutredningen. Men även om så vore är den sammanlagda bedömningen att vi seriöst har prövat detta och kommit fram till nej.

Mats Berglind (s): Jag skulle vilja börja med att be statsrådet kommentera ett par av de påståenden som finns i granskningsanmälan. Det första är att det står att den första utredningen som lämnades 1997 har varit föremål för stark kritik från såväl svensk som internationell expertis. Jag skulle vilja höra hur du ser på det påståendet.

Statsrådet Mona Sahlin: Den internationella haveriutredningen kantades ju av en mängd diskussioner. Det tror jag alla minns. Visst finns det de som har uttryckt kritik både mot en del av innehållet och en del av slutsatserna. Men jag menar att det är felaktigt att säga att det skulle vara en övervägande del eller att detta skulle vara något som ifrågasatte hela JAIC:s slutsatser om varför Estonia sjönk. Visst har jag tagit del av den debatt som har förekommit och som fortfarande pågår om Estonia. Jag har tagit del av de initiativ och diskussioner som förs i andra länder också. Men jag tycker inte att det finns fog för att ifrågasätta trovärdigheten, sanningshalten eller vederhäftigheten i den gemensamma haveriutredning som Sverige, Finland och Estland gjorde av Estonias förlisning.

Mats Berglind (s): Ett annat påstående som också finns i det här dokumentet är att det här dokumentet skulle ha varit utsatt för manipulationer, och då

syftar man på det här hamnstatsprotokollet. Anser du att det har varit sådana manipulationer, och vari skulle de i så fall bestå?

Statsrådet Mona Sahlin: Vi försökte att reda ut det relevanta i detta dokument som ju, som sagt, togs fram som en del i en undervisning av de estniska inspektörerna från det svenska sjöfartsverket. Det är flera personer som har fyllt i det här blankettsetets olika delar, varför de skiljer sig på vissa punkter. Jag tycker inte att det finns fog för att tala om manipulering. Det finns inte heller fog att tala om relevansen i detta för frågeställningen om det fanns någon annan förklaring till händelseförloppet denna natt i september 1994 än det som finns i haveriutredningen. Det är ändå det som har varit utgångspunkten för regeringens prövning av frågan.

Mats Berglind (s): Inför beslutet den 19 april 2001 har du redogjort för att det har varit en mycket bred beredning för att återigen granska om det har kommit fram några nya fakta som skulle visa att det skulle behöva göras en ny utredning osv. Du har sagt att det var många myndigheter och även andra partier som var med i detta. Vad gör du för sammanställning? Fanns det någon knapp majoritet för den ställning som regeringen tog, eller fanns det en bred enighet? Hur såg det ut i de här diskussionerna?

Statsrådet Mona Sahlin: Eftersom vi hade diskussioner med t.ex. många av anhörigföreningarna kan jag mycket rakt säga att där fanns det väldigt olika synpunkter om det här var ett riktigt beslut eller inte. Det fanns de som stödde beslutet, och det fanns de som var mycket besvikna över att vi inte tog fram krav på en ny utredning. Bland den tekniska expertisen, myndigheter och bland de politiska partierna fanns det en stor uppställning bakom att inte ta fram krav på en ny utredning, men det fanns partier som hade andra synpunkter. Det är ju väl känt för alla. Men sammantaget fanns det en bred uppslutning bakom kravet, och det var viktigt inte bara för mig utan också för regeringen som helhet. Frågeställningen om Estonias haveri är inte en partipolitisk fråga, och det är över huvud taget inte en normal politisk frågeställning. Det var viktigt att känna att det fanns en uppslutning som var bredare än regeringen.

Per Lager (mp): Jag tycker att det blir allt klarare att Mona Sahlin ser det här som ett undervisningsmaterial och inte som det hamnstatsprotokoll det är enligt huvudet på blanketten. De här manipulationerna som SKL, Statens kriminaltekniska laboratorium, har konstaterat, dvs. att man har lagt till och dragit ifrån på kopiorna, visar bl.a. att huvudet är borta på en av kopiorna. Man har tagit bort vem som är ansvarig. Notapparaten som talar om vad de olika felen egentligen betyder är borta. Det är alltså oerhört allvarligt.

Jag undrar hur du ser på detta med hamnstatsprotokoll över huvud taget. Hur ser du på fartygsinspektörer? Själv ser jag på fartygsinspektörer som på poliser, läkare och andra som alltid agerar när någonting inte är rätt, oavsett om man befinner sig i en leksituation eller i en seriös situation. Här använder man officiella hamnstatsprotokoll som man fyller i. Sedan konstateras att de manipulerats. Detta tycker inte regeringen är en ny omständighet. Vad är det då som över huvud taget kan vara en ny omständighet om det inte är t.ex. manipulering av dessa protokoll som ligger till grund för Haverikommissionens rapport? Är det så att hamnstatsprotokollet säger att fartyget är sjövärdigt? Det är väl en otrolig skillnad på det jämfört med originalet som säger att fartyget inte är sjövärdigt? Det är ju som natt och dag. Det är så allvarligt så det är inte klokt. Hur ser du på detta? Jag blir mer och mer konfunderad över hur vi ska betrakta sådana officiella dokument i framtiden.

Statsrådet Mona Sahlin: Jag är ledsen om jag låter tjatig, men jag måste upprepa att detta inte var eller är något officiellt dokument. Jag måste upprepa det även om frågeställaren inte verkar tro på det. Det kommer från en hamnstatskontrollundervisning som Sjöfartsverkets inspektörer gav sina estniska kolleger i Tallinn. Det dokument som anmälaren refererar till är ett protokoll som upprättades just som ett led i Sjöfartsverkets undervisning av fartygsinspektörer i Estland. Detta kan inte vara helt oviktigt för att förklara hur dokumentet ser ut och även när det gäller den fråga jag fortfarande ställer tillbaka, nämligen om detta i sig – om det skulle vara nya uppgifter – var så starka nya indicier att de skulle leda till att en ny utredning skulle komma fram till en annan orsak till att Estonia sjönk. Det var det som var ett led i regeringens beredningsarbete bland många andra uppgifter som har framkommit. Jag har inget tydligare svar än så att ge.

Per Lager (mp): Det märkliga är ju att ett protokoll, om vi nu talar om de här tre kopiorna, säger att fartyget inte är sjövärdigt. Det andra säger att det är sjövärdigt. Det används av haverikommissionen. De här allvarliga felen som säger att fartyget inte är sjövärdigt är ju förstås avgörande. Det skulle ju direkt leda till att man kompletterade utredningen och tog reda på vad detta är och hur det kommer sig. Det här med undervisningssituationen är inte ett riktigt argument. Sjölagarna tar inte semester. De försvinner inte plötsligt. Sjölagarna gäller oavsett vilken situation man befinner sig i. Om man är ansvarig är det ytterligare allvarligt.

Sedan vet vi ju också, Mona Sahlin, att man aldrig löste problemet med hur det snabba sjunkförloppet gick till. Där hade Haverikommissionen ett förslag till varför det sjönk snabbt. Sedan finns det andra. Anders Björkman hade t.ex. en version. Den handlade om att det kom in vatten på däck, om det kom in under eller om det kom in på båda ställena osv. Man är alltså inte färdig. Utredningen slutar liksom när fartyget har nått 90 grader. Man tar inte det

sista steget. Där är man inte överens. Man vet inte riktigt vad som händer. Jag vill ställa en slutlig fråga till dig. Är inte detta också en anledning till att man kompletterar denna utredning? Jag anser själv att dessa uppgifter klart pekar på behovet att komplettera denna utredning enligt våra internationella åtaganden med en ny. Jag säger gärna komplettera eftersom det redan finns så mycket material.

Statsrådet Mona Sahlin: Jag inser, både på grund av hur anmälningen ser ut och på grund av hur frågorna ställs här, att Per Lager tycker att de uppgifter som vi nu diskuterar skulle vara fog för att ta upp diskussionen med de andra länderna om en ny utredning. Jag kan bara upprepa att regeringen efter sin beredning kom fram till en annan slutsats. Det är inte bara taget ur luften. Jag vet inte hur många gånger under de här fyra åren som jag har varit ansvarig i regeringen och deltagit i diskussioner om Estonia som vi har fört, diskussioner med tekniker, med ansvariga myndigheter, med anhöriga, med politiska partier, med Estland, med Finland, med IMO och med forskare. Med detta faktaunderlag har vi med tryggt hjärta kommit fram till att säga nej till kravet på en ny utredning. Jag vill fortfarande upprepa att eftersom vi ska följa IMO hela tiden – och det tycker jag att vi har gjort hela tiden – måste vi fortsätta att pröva detta om det skulle komma fram andra uppgifter.

Björn von der Esch (kd): Jag skulle vilja knyta an till protokollet en gång till. Statsrådet säger att detta inte är något officiellt protokoll. Låt oss anta att det inte är officiellt. Men det finns en massa uppgifter i det som talar om att Estonia inte var sjövärdig och inte fick lämna hamn. Det finns i originalet vill säga, och inte i haverirapporten. Ska man då inte ta hänsyn till det därför att man eventuellt kan försöka att få det till att det inte var officiellt? I alla andra utredningar tar man väl upp allt material som har med saken att göra och värderar det. Här försöker man avfärda ett protokoll som säger att Estonia inte var sjövärdig och inte fick lämna hamn med att det inte var ett officiellt protokoll. Det är en rätt egendomlig inställning. Eller?

Statsrådet Mona Sahlin: Vi talar inte om ett nytt dokument som vi har upptäckt i går eller ens när anmälningen kom in till konstitutionsutskottet. Vi talar om uppgifter som också har kompletterats med intervjuer med Sjöfartsverkets inspektörer. Detta finns samlat tillsammans med bedömningen i JAIC:s rapport. Det är inte så att de mycket intressanta uppgifter som kom fram, inte i detta officiella dokument utan i den undervisning om hamnstatsinspektion som utfördes på Estonia denna natt, inte har varit av betydelse. Men eftersom det inte var ett officiellt dokument har de kompletterats med intervjuer med de sjöfartsinspektörer som fanns på plats, som framgår av Haverikommissionens rapport.

Jag vill protestera mot beskrivningen att man inte har tagit detta på allvar eller inte brytt sig om uppgifterna.

Kenth Högström (s): Låt mig bara testa en fråga på Mona Sahlin. Inom parentes har jag den största respekt för din och andra ministrars handläggning av detta enorma och komplexa ärende. Om det nu hade varit så i fjol under er beredning att ni hade kommit fram till att någon av de omständigheter ni tittade på var så pass ny och graverande att ni hade fattat beslut om en ny utredning eller tagit initiativ till en sådan, hade det varit möjligt att få med sig de andra länderna på en sådan utredning?

Statsrådet Mona Sahlin: Det bjuder mig lite emot att svara så rakt upp och ned. Jag hade många kontakter med både Estland och Finland. Jag vet mycket bestämt att med de faktauppgifter som fanns då fanns det inga förutsättningar och ingen frågeställning som skulle ha lett till krav från Finland eller Estland på en ny utredning. Men om vi i Sverige vid vår självständiga bedömning ändå hade kommit fram till att vi ville ta initiativ till en ny utredning hade vi givetvis fört sådana samtal med mina kolleger i Estland och Finland. Men det är viktigt att poängtera att detta inte är en enskild svensk angelägenhet. Det är ett gemensamt intresse för Sverige, Finland och framför allt Estland. Det kommer sällan fram när man diskuterar kravet på en ny utredning.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Det är en sak som jag inte förstår här. Haverikommissionen intygar att Estonia var sjövärdig när hon avseglade från Tallinn. Vid en presskonferens när hon bekräftar detta säger Mona Sahlin att när Estonia sjönk var hon inte sjövärdig. Är det olika begrepp som statsrådet använder i sammanhanget eller är det så att någonting har hänt under tiden efter det att Estonia har avseglat som har gjort att sjövärdigheten har förändrats?

Statsrådet Mona Sahlin: Jag tycker att det är lite tråkigt om det här uttalandet rycks loss och används på det sätt som nu har skett. Det är ungefär samma sak som den svenska haverikommissionens chef också har uttryckt. När ett fartyg i detta förvisso hårda väder råkar ut för det haveri som Estonia gjorde kan väl ingen säga att det var ett sjövärdigt fartyg. Det är den diskussionen som vi förde på presskonferensen. Jag vill ändå betona att det är en helt annan sak än att bedöma de dokument som vi nu pratar om och som utfördes i undervisningssyfte i Estland den natt som Estonia lämnade hamnen.

Ingvar Svensson (kd): I slutrapporten hävdas ju att Estonia var sjövärdig. Det ifrågasätter du alltså. Det fastställs att hon var sjövärdig när hon lämnade hamnen.

Statsrådet Mona Sahlin: Hon var formellt sjövärdig. Det fanns inga hinder för att hon avlöpte hamnen. Det är så det uttrycks i JAIC:s rapport. Därtill kom ett något lekmannamässigt uttalande i en diskussion på en presskonferens. Ett fartyg som förlorade sitt bogvisir och sin ramp som hon gjorde kan knappast sägas vara sjövärdigt.

Mats Berglind (s): Jag har ingen mer fråga. Det är mer ett önskemål. Du har ju refererat till de här experterna och myndigheterna som gjorde sina utlåtanden inför det här beslutet 2001. Det vore väl bra om utskottet kunde få ta del av det. Då kunde vi själva läsa och se vad som skrivs där.

Margareta Nachmanson (m): Jag vill ställa en följdfråga till Kenth Högströms fråga om det framkommer något nytt och hur man skulle kunna ställa sig eftersom det är tre länder inblandade. Är det inte så att samtliga tre länder har samma skyldigheter enligt den här IMO-resolutionen? Om den svenska regeringen de facto skulle komma fram till något nytt eller om man finner att något av det material som har framkommit är av den kalibern att det faktiskt finns anledning att titta närmare på det och granska det, är det inte då så att man måste utgå ifrån att både Estland och Finland borde ha samma intresse av det som Sverige? Om den svenska regeringen finner att det här materialet är av sådant intresse att det föranleder oss att ta upp en ny utredning, är det inte då samma sak i de två övriga länderna som var berörda av den här katastrofen? De har ju faktiskt ställt sig bakom samma resolution och har samma skyldighet att uppta en ny undersökning om nya rön kommer fram. Det måste vara någonting som ni har gemensamt. Resolutionen är ju densamma oavsett vilket land det gäller. Det gäller definitivt inom EU, och såvitt jag vet är väl Estland också snart på väg in i EU och bör då omfattas av detta. Jag utgår ifrån att det kommer att behandlas på samma sätt. Kan vi inte vara överens om det?

Statsrådet Mona Sahlin: Självfallet. Det var också så jag svarade på Kenth Högströms fråga. Det enda jag vill betona är att det inte bara är Sverige som har intresse av att veta vad som hände Estonia. Man måste också förstå att samma frågeställningar finns i andra länder. Men vi har ett självständigt krav på oss att bedöma uppgifter. Om de anses som nya ska vi ta upp diskussioner om en ny utredning. Självfallet finns samma intresse i Estland och Finland. De gör sina bedömningar. Jag menade ingenting annat än att alla följer de konventioner man har skrivit under. Men man kan ändå göra olika bedömningar av vad som är nya omständigheter. Och där kan jag inte hypotetiskt svara på hur Estland och Finland skulle ställa sig.

Per Lager (mp): Jag vill bara slutligen konstatera vad du egentligen menar. Du drog en generell slutsats att fartyg som går till botten inte är sjösäkra. Jag

utgår ifrån – och du får svara ja eller nej eller hur du vill – att du menar att det finns andra orsaker än att fartyget icke är sjövärdigt till att det går till botten, dvs. det finns andra faktorer som den mänskliga faktorn och en rad andra saker som vi skulle kunna räkna upp. Vilket menar du?

Statsrådet Mona Sahlin: Jag förstår inte riktigt vad detta har med saken att göra. Jag tycker att vi har rett ut det sätt som det här uttalandet, som du själv drog upp, kom till på och vad jag avsåg i en diskussion om ett fartyg som förlorar sin bogramp och sitt bogvisir. Bogrampen slets upp och hon sjönk. Jag uttryckte att jag inte tyckte att det var ett sjövärdigt fartyg, men det finns självfallet andra skäl till att ett fartyg kan sjunka än om hon formellt är sjövärdig eller inte. Om det är det naiva svaret som Per Lager vill ha, så varsågod!

Per Lager (mp): Nej, det var bara det att det lät som en generell slutledning.

Statsrådet Mona Sahlin: Nej, frågeställaren stämplar detta generellt på mig hela tiden. Det har inte varit min avsikt vare sig när jag sade det eller nu.

Ordföranden: Låt mig för egen förståelses skull sammanfatta vilken Mona Sahlins hållning är. I anmälan väcks invändningar på tre huvudområden. Det är dels hamnstatsprotokollet, dels frågorna om vågorna på bildäck, dels det möjligen något mer tekniska spörsmålet om det simulerade händelseförloppet. Ska svaren på alla frågor tolkas så att Mona Sahlin bedömer att samtliga dessa möjliga invändningar i sak, nu talar jag inte om formalia och det officiella eller inofficiella, redan har bedömts i den ursprungliga haverikommissionen? Är det så svaren ska tolkas i sammanfattning?

Statsrådet Mona Sahlin: Ja, möjligen med tillägget att vid den beredning som har vidtagits under förra året blev slutsatserna detta.

Ordföranden: Jag tänkte precis komma över till den andra möjliga hypotesen. Jag försöker fånga in vilka av dessa invändningar som kan anses vara bedömda redan i den ursprungliga haverikommissionen respektive vilka som är värderade därefter. Mot bakgrund av det senaste svaret förefaller det vara lite av varje eller lite av båda. Eller?

Statsrådet Mona Sahlin: Diskussionen om det simulerade händelseförloppet kom förstås fram efteråt.

Ordföranden: Men den förefaller inte vara så speciell i substans i och med att det var frågan om vem som hade kontrakt med vem.

Statsrådet Mona Sahlin: Jag ville bara vara noggrann. I JAIC:s rapport och vid den beredning som vi har haft där vi har prövat samtliga möjliga invändningar har ändå slutsatsen blivit att säga nej till en ny utredning.

Ordföranden: Jag ställer frågan framför allt med tanke på den första, dvs. hamnstatsprotokollet, som man kan ha synpunkter på från formella utgångspunkter, dvs. var det egentligen ett officiellt dokument eller var det ett dokument framtaget i undervisningssyfte. Jag är emellertid intresserad av om Mona Sahlins bedömning på denna punkt är att allt det som i substans väcktes i dessa handlingar är bedömda av Haverikommissionen.

Statsrådet Mona Sahlin: Absolut.

Ordföranden: Det är för frågeställningen huruvida någonting nytt i substans har framkommit inte alldeles ointressant att få svar på detta.

Göran Magnusson (s): Jag vill säga något som möjligen kan klarlägga något kring detta hamnstatsprotokoll. Jag bryr mig egentligen inte så mycket om huruvida det är officiellt eller ej. Det är substansen i dessa protokoll som har varit viktig.

Frågeställningen är egentligen följande. Estonia som fartyg var alltså registrerat som ett estniskt fartyg. Och hamnstatskontrollen som sådan utförs egentligen i tredjeland för att övervaka att flaggландet faktiskt håller sig till de regler som finns. Från denna formella synpunkt är det något oegentligt att hela tiden säga att det finns ett hamnstatsprotokoll utfört på Estonia. Det finns utfört på hamnstatsprotokollets handlingar, men det är ett övningsmaterial. Och det som faktiskt finns i hamnstatsprotokollet har bedömts av Haverikommissionen, och det har beaktats, som ordföranden nyss har klarlagt, av den beredning som regeringen har gjort inför detta.

Statsrådet Mona Sahlin: Det är mycket korrekt beskrivet.

Ordföranden: Jag ber att få tacka Mona Sahlin för svaren på våra frågor och förklarar sammanträdet avslutat.

BILAGA B5

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 12 april 2002

Statsrådet Bosse Ringholm, granskningsärendena 2001/02:11 Näringsminister Björn Rosengrens utfästelser om statlig garanti till flygbolag, samt 20 Regeringens tillståndsgivning till till spel på Internet

Ordföranden: God morgon! Sammanträdet är öppnat.

Det sammanträde som är öppnat är den del som handlar om offentliga utfrågningar med ett flertal statsråd. Som har framgått av information i går eftermiddag är ordningsföljden mellan de i dag anländande personerna något ändrad. Vi börjar med finansministern såsom planlagt var men kommer sedan att efter Ulf Pettersson utfråga Thomas Bodström, vid pass kl. 9.45. Skälet härtill är att det olyckligtvis blev någon dubbelbokning mot kammaren. Det var enklast att ändra i den här änden snarare än i kammaränden. Kl. 9.45 till framemot kl. 11, eller den tid som krävs, har vi alltså justitieministern här. Därefter kommer Håkan Lavén, och sedan följs listan som den ser ut. Det var den ena ändringen.

Den andra ändringen är att granskningsärende nr 11 går före granskningsärende nr 20 här på morgonen av tekniska orsaker, dvs. de kompletterande frågorna till finansministern om flyggarantierna.

Får jag därutöver säga både till oss själva och till finansministern – jag ska senare återkomma till samma sak när det gäller justitieministern – att flera av fallen i dag kan komma att inkludera frågor respektive handlingar som inte är offentliga. Det finns uppenbarligen en sådan handling i lotterifrågan, och när det gäller Thomas Bodström-ärendet finns det flera sådana handlingar. Då gäller följande:

Skulle det bli aktuellt att ställa fråga där finansministern upptäcker att detta inte är offentliga uppgifter bryter vi diskussionen och svarar på frågan i icke-offentlig form. När det gäller justitieministern är det sannolikt att vi redan från början tvingas bestämma oss för att ha två utfrågningar, först en offentlig och därefter en hemlig, eftersom vi vet att vi i den frågeställningen mycket

fort kommer att hamna i ärenden där justitieministern inte kan svara offentligt. Detta bara sagt inledningsvis så att villkoren för utfrågningarna är klarlagda.

Välkommen, finansministern!

Till de första ärendena som dels handlar om några kompletterande frågor när det gäller de statliga garantierna till flygbolag som aktualiserades av en utfrågning i förra veckan med chefen för Riksgäldskontoret, dels dagens huvudärende, nämligen tillståndet till Internetlotteriet.

Vi har överenskommit att vi börjar med de statliga garantierna till flygbolag. Gången är som vanligt, som finansministern säkert minns från tidigare tillfällen, att vi frågar i partiernas storleksordning med undantag för att det parti som har anmält frågan brukar få börja. Vill finansministern säga någonting inledningsvis är ordet fritt för detta. Vi tar frågorna en och en och börjar med flygbolagen.

Finansminister Bosse Ringholm: När det gäller flygbolagen kan jag bara konstatera att det som utskottet möjligtvis kan vara intresserat av är hanteringen av det beslut som fattades i regeringen. Som utskottet väl känner till är alla beslut som fattas av regeringen beredda på vanligt sätt via Finansdepartementet. Så var det även vid det här tillfället. Så det var inget ovanligt med beredningsgången.

Det som var ovanligt med ärendet var naturligtvis att det var ett stort ärende som skulle samordnas med andra EU-stater. Framför allt med andra ägare i SAS, där vi också är delägare. Annars bereddes ärendet på vanligt sätt. Självfallet är det så att när ett ärende kommer upp på regeringssammanträdet har det föregåtts av beredning och ett accepterande från Finansdepartementets sida.

Margareta Nachmanson (m): Finansministern har i en intervju i Dagens Industri den 5 april 2002 sagt ungefär samma sak som finansministern säger nu, nämligen att det inte finns några förslag som gått till regeringsbeslut utan att de först har behandlats i Finansdepartementet. Då skulle jag vilja ställa en fråga med anledning av att Riksgäldskontorets Thomas Franzén var mycket bestämd på den punkten att han så sent som den 22 oktober hade fått signaler från såväl Finansdepartementet som Näringsdepartementet att regeringen inte hade behandlat den här frågan. Det var han mycket klar över. Björn Rosengren har alltså på olika sätt gett uttryck för att Bosse skulle ordna detta. "Jag och Bosse är överens, och Bosse ska ordna detta."

Jag ifrågasätter inte att alla ärenden behandlas i Finansdepartementet, men när skedde detta? Så sent som den 22 hävdar Riksgäldskontorets chef att man t.o.m. hade fått uppgifter från Finansdepartementet om att det inte var aktuellt att förlänga beslutet.

Finansminister Bosse Ringholm: Jag tror att det är lika bra att jag tar det noggrant från början så att det inte blir missförstånd, för jag tror att det är det som det handlar om i det här läget.

Regeringen behandlade alltså frågan om flygförsäkringarna och flygbolagen preliminärt redan på regeringssammanträdet torsdagen den 18. Sedan var situationen den att vi hade ständiga samråd både i EU-kretsen och med våra nordiska vänner och meddelägare i SAS. Regeringen har hela tiden haft uppfattningen att vi så snabbt som möjligt skulle avveckla den här typen av statsgarantier. Vi ville få tillbaks flygbolagen och försäkringarna till marknaden så fort som möjligt. Men vi kan inte ensamma avgöra det. Vi är beroende av våra europeiska regeringars beslut och det samråd som skedde i den nordiska kretsen.

Vi samrådde hela tiden från den 18, även under måndagen den 22, och var inriktade på att försöka upphäva garantin och få tillbaka frågan till marknaden. Men ju längre måndagen den 22 led, ju längre in på eftermiddagen vi kom, desto mer insåg vi att det inte gick. Det stödet för ett avbrott av garantierna fanns varken i EU eller i de nordiska länderna. Därför kom näringsministern och jag sent på eftermiddagen, någon gång vid halvfemtiden eller någonting sådant, överens om att vi fick fortsätta med de här garantierna och att vi skulle lägga fram ett nytt förslag till riksdagen om att vi skulle fortsätta med garantierna och att vi skulle ha ett extra regeringssammanträde dagen därpå, den 23.

Det är säkert rätt att Franzén dessförinnan hade fått beskedet att regeringen ville avbryta garantierna. Det har varit vår ambition hela tiden. Sedan meddelade näringsministern de berörda flygbolagen att regeringen dagen efter, alltså den 23, skulle ta upp ärendet på nytt och fatta det beslut som sedan gjordes. Det som inträffade var att detta kom ut via medierna omedelbart, sannolikt via flygbolagen, och Franzén hann inte bli informerad. Därför ringde näringsministern upp Franzén och bad om ursäkt för att han inte hade fått informationen i tid. Sedan var ju Franzén informerad, men då hade nyheten redan kablats ut.

Franzén hade nog fått alldeles rätt information. Vår ambition var att inte få till stånd någon förlängning. Men när väl Björn Rosengren och jag konstaterade

att det inte gick att avbryta garantierna fick han lite senare på eftermiddagen eller kvällen den informationen.

Margareta Nachmanson (m): Jag måste fortfarande ställa frågan: Hade det inte varit rimligt att man informerade Riksgäldskontoret om de diskussioner som fördes? Man hade ju från Riksgäldskontoret gått ut till flygbolagen och sagt att vid den tidpunkten den här dagen drar regeringen in garantierna. Resultatet av det här sättet att hantera frågan blev de facto att flygbolagen stod utan garantier under närmare två dygn. Det kan inte anses rimligt. Det hade väl varit en enkel sak att även informera Riksgäldskontoret, som då hade regeringens uppdrag att rent formellt handlägga den här frågan, och ge dem det beskedet.

Finansminister Bosse Ringholm: Det är en fråga som näringsministern säkerligen kan svara på. Men jag utgår från att hans bedömning var att det i ett läge där flygbolagen sade att de tänkte ställa planen kl. 17, efter det att vi en halvtimme innan hade kommit överens om att vi skulle lägga fram det här förslaget för regeringen dagen efter, var viktigare att först informera flygbolagen för att inte det skulle inträffa som annars hade inträffat, att man hade ställt planen. En halvtimme senare kom informationen till Riksgäldskontoret. Jag tycker att det kanske är en rimlig ordning.

Margareta Nachmanson (m): Jag kan uppfatta att det är en rimlig ordning om man förutsätter att vi har kommit så nära som den 22. Men varför kunde man inte från Finansdepartementets sida hålla Riksgäldskontoret informerat om de kontakter som pågick och att man ändå misstänkte att det här inte skulle komma att gå vägen. Det kan inte ha kommit som en blixt från klar himmel klockan kvart i fem den 22.

Finansminister Bosse Ringholm: Det enkla svaret är helt enkelt, som jag sade förut, att vår ambition var att försöka avveckla de här garantierna. Det arbetade vi för hela tiden. Det visste Riksgäldskontoret också om. Den informationen hade de fått hela tiden. Men när det inte visade sig möjligt att få till stånd ett europeiskt samförstånd om detta och inte heller ett samförstånd i den nordiska kretsen, kunde vi konstatera vid halvfemtiden på eftermiddagen den 22 att det inte förelåg förutsättningar för ett sådant beslut som vi gärna hade önskat. Då blev Riksgäldskontoret informerat ungefär en timma efteråt.

Sven Bergström (c): Jag har två kanhända tre frågor. Dateringen av propositionen är den 18 oktober. Är det vanligt att man gör så i Regeringskansliet att man har dateringen vid den preliminära beredningen av ett ärende? Det är den ena frågan.

Den andra frågan: Fanns det någon olikhet i den svenska bedömningen av ärendet och den bedömning som gjordes inom EU och i de nordiska länderna, eftersom den svenska regeringen av allt att döma var inriktad på att inte förlänga garantierna? Fanns det någon motsättning i bedömningen av ärendet mellan Finansdepartementet och Näringsdepartementet? Och slutligen: Bedömde ni på Finansdepartementet att detta var någon verklig ekonomisk risk att ta för regeringen, eftersom det var en riskavspeglande avgift som skulle tas ut i sammanhanget?

Finansminister Bosse Ringholm: Det var fyra frågor. Den första frågan var om det är vanligt att vi fattar preliminära beslut. Nej, det är inte vanligt, men det förekommer då och då. Det var det som skedde den 18 oktober.

Det andra är att det fanns en olikhet inom EU på så vis att det fanns delade meningar i EU-kretsen om man skulle fortsätta eller inte fortsätta. Vi och några andra tillhörde dem som ville avbryta garantierna så snabbt som möjligt, men det fanns ingen majoritet och ingen enighet om detta. Det var det som ledde till det resultat man redovisat.

Det tredje är att det självfallet inte fanns någon oenighet mellan Finansdepartementet och Näringsdepartementet. Regeringen är *en* regering och har *en* uppfattning.

Det fjärde är att det är klart att det fanns risker för passagerarna om man ställde planen kl. 17. Det skulle påverka inte bara transportekonomin utan också samhällsekonomin. Den riskbedömning som flygbolagen gjorde var också föremål för olika bedömningar. Riksgäldskontoret hade sin bedömning. Flygbolagen hade en annan bedömning. Det är väl ganska naturligt i ett sådant här läge.

Sven Bergström (c): Med den sista frågan avsåg jag alltså om regeringen och Finansdepartementet bedömde att det fanns någon ekonomisk risk i och med att riskavspeglande avgifter skulle tas ut i sammanhanget.

Finansminister Bosse Ringholm: Den avgift som Riksgäldskontoret tog ut och har tagit ut under den här perioden är naturligtvis ett uttryck för att vi bedömer att det finns en risk. Det är därför man tar ut den här riskpremien. Premien har dessutom varierat mellan länderna, vilket inte har varit bra. Men de länder som har varit mest ivriga att försöka avveckla garantierna är i regel de länder som har haft de högsta premierna just för att försöka tvinga tillbaka flygbolagen till marknaden.

Helena Bargholtz (fp): På onsdagskvällen den 25 oktober, sex timmar innan den av riksdagen medgivna garantitiden löpte ut, meddelar regeringen att den påföljande dag avser att förelägga riksdagen en proposition som förlänger den statliga garantin med ytterligare en månad. Garantin avses gälla retroaktivt från midnatt den 24 oktober.

Jag vill fråga: Varför måste man ha den här typen av retroaktiva beslut i det här fallet? Vi som inte gillar retroaktiv lagstiftning undrar varför det var viktigt att över huvud taget göra alla förlängningsbesluten retroaktiva.

Finansminister Bosse Ringholm: Det enkla skälet var att vi inte ville riskera att vi fick luckor mellan garantier vid det ena eller andra tillfället. Om det händer någonting i de här luckorna står naturligtvis flygbolagen helt utan någon form av säkerhet. Det är skälen till att hela den här processen har karakteriserats av att länderna har varit överens om att efter en viss tidpunkt avveckla garantierna. När sedan den tidpunkten har börjat närma sig har pressen varit större och större på flygbolagen att också gå tillbaka till marknaden. Eftersom det inte har skett och de inte har använt sig av marknaden, vilket jag tycker är beklagligt. har regeringarna i Europas länder gång efter annan tvingats göra den här typen av förlängningar. Det har ibland skett med retroaktivitet för att inte få luckor helt enkelt.

Helena Bargholtz (fp): Var det ett krav som flygbolagen ställde, att det skulle ske retroaktivt? Finansministern sade att man ibland har gjort det i andra länder. Jag är över huvud taget väldigt orolig för den här principen med retroaktiva beslut om lagstiftning. Var det ett krav som flygbolagen ställde, att det skulle vara retroaktivt?

Finansminister Bosse Ringholm: Flygbolagens krav har varit att ha staten som garant när inte marknaden har fungerat. Då har flygbolagen självfallet inte velat ha några avbrott i garantierna. Det är väl en ganska rimlig bedömning också att det inte är någon idé att ha garantier i tre dagar, uppehåll i två dagar och sedan garantier igen. Det är därför regeringarna i de olika länderna har sett till att det har varit en sammanhängande garantiperiod. Sedan beror det oftast på de parlamentariska förutsättningarna, dvs. om det är riksdagen, regeringen, parlamentet eller vem det nu är som fattar beslutet, att man tvingas till den här typen av beslut.

Per Lager (mp): Herr ordförande! När vi frågade ut Thomas Franzén på Riksgäldskontoret menade han att det fanns en försäkringslösning, en marknadslösning, som han sade. Men regeringen menade alltså att den lösning som fanns, alltså det försäkringsbolag som fanns och att det bara var ett alternativt, inte var tillräckligt för att man skulle beteckna detta som en marknadslösning.

Hur resonerade regeringen om detta? Det fanns ju upp till 100 bolag, tror jag, som hade använt sig av den här försäkringslösningen. Varför var den inte marknadsmässig?

Finansminister Bosse Ringholm: Det fanns, såg jag i mitt protokoll från utfrågningen av Thomas Franzén, ett hundratal flygbolag som hade tagit garantier på den privata marknaden. De flygbolagen fanns i huvudsak i Asien. På den europeiska marknaden fanns det strängt taget inga flygbolag som hade sådana försäkringar på den privata marknaden.

Den bedömning som gjordes gemensamt av regeringarna inom EU var att det inte fanns marknadsmässiga villkor för flygbolagen att gå tillbaka till marknaden. Där fanns det kanske skilda bedömningar av vad de marknadsmässiga villkoren skulle vara. Flygbolagen har naturligtvis ett intresse av att minimera kostnaderna för sin verksamhet, och regeringen ville pressa tillbaka dem till marknaden så fort som möjligt. Men i det läge som de här besluten fattades var den bedömning som gjordes inom EU att det inte fanns marknadsmässiga villkor som var acceptabla.

Per Lager (mp): Det fanns tydligen inte fler bolag, kanske något mer, men det var framför allt ett försäkringsbolag som erbjöd de här lösningarna. Men man kan ju undra var någonstans bedömningen så att säga förändras. Är det prisläget som avgör om försäkringspremien har en för hög nivå? Var någonstans skulle gränsen i så fall gå för att man skulle anse det som en rejäl marknadslösning?

Finansminister Bosse Ringholm: I vissa lägen, framför allt i den första fasen efter den 11 september 2001, fanns det över huvud taget inte några försäkringar alls. Det fanns inga flygförsäkringsbolag som alls ville försäkra några flygplan. I ett senare skede skedde det på vissa delar av marknaden under vissa speciella villkor. Det försköts hela tiden. Man kan säga att det här är ett exempel på vad som har hänt. Det är ett totalt misslyckande för marknadsekonomin naturligtvis, eftersom marknadsekonomin normalt ska sköta försäkringslösningar. Men här har marknadsekonomin inte visat sig fungera utan staten har tvingats gå in och rädda det som inte marknadsekonomin har kunnat hantera.

Ordföranden: Får jag bara till slut reda ut ett par saker. Det är alltså korrekt att regeringen den 18 oktober fattade beslut om att, och här ligger möjligen en orsak till en viss förvirring, förlänga flyggarantierna efter den 23 oktober. Det är väl korrekt?

Finansminister Bosse Ringholm: Det var ett preliminärt beslut som fattades den 18, och det definitiva beslutet kom inte att fattas förrän på regeringssammanträdet den 22.

Ordföranden: Men propositionen är daterad den 18, eller hur?

Finansminister Bosse Ringholm: Ja, det beror på att det var ett preliminärt beslut som fattades då.

Ordföranden: Det fattades alltså ett preliminärt beslut den 18 om att förlänga detta.

Finansminister Bosse Ringholm: Beslutet var preliminärt i den bemärkelsen att det var först när förslaget kom upp slutligen den 23, efter diskussionen den 22, som beslutet fattades. Det var inget beslut som var något definitivt beslut från regeringens sida. Det var en preliminär bedömning som regeringen gjorde att vi skulle ha hög beredskap för att kunna fatta ett fortsatt beslut. Så skedde också den 23.

Ordföranden: Men det var ett beslut som fattades då, och på denna basis dateras en proposition till riksdagen.

Finansminister Bosse Ringholm: Eftersom propositionen är daterad var frågan uppe den 18. Det är inte obekant att det sker så med ärenden som inte slutgiltigt hanterats, utan det sker, som det heter, utom listan som ett preliminärt beslut. Så skedde för att kunna ha hög beredskap inför den fortsatta hanteringen.

Ordföranden: Men regeringens bedömning den 18 var uppenbarligen att det var rimligt att förlänga garantitiden efter den 23.

Finansminister Bosse Ringholm: Regeringens bedömning var att regeringen ville ha hög beredskap, och i beredskapen ingick att fatta det här preliminära beslutet.

Ordföranden: Och det fanns inte skäl att informera den ansvariga myndigheten att regeringen skaffade sig den beredskapen?

Finansminister Bosse Ringholm: Av förklarliga skäl hade det förmodligen försvårat den enskilda myndighetens arbete med att försöka bringa företagen tillbaka till marknaden.

Ordföranden: Jag tror att jag nöjer mig med det för stunden.

Britt-Marie Lindkvist (s): När vi hade Thomas Franzén här på utfrågning sade han att han hade träffat Sven Hegelund den 23 oktober och fått besked om att det över huvud taget inte fanns något beslut i regeringen i denna fråga. Är det inte korrekt?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag kan redovisa händelseförloppet. På dagen den 22 hade Sven Hegelund kontakt med Franzén och meddelade då att regeringens ambition var att arbeta för att vi skulle kunna upphöra med flyggarantierna. 16.30, när Björn Rosengren och jag konstaterade att det inte gick att få en sådan överenskommelse med de övriga europeiska länderna, blev Franzén informerad, i första hand av Rosengren, som ringde Franzén strax efter 5 och bad om ursäkt för att informationen hade nått ut för sent till honom eftersom den via flygbolagen kommit ut en kvart eller halvtimma dessförinnan. Då fick Franzén – det har han också vidimerat – uppgiften att regeringen dagen efter skulle behandla frågan och att det fanns ett förslag från regeringens sida som skulle förlänga garantierna.

Ordföranden: Till slut bara en uppföljande fråga med anledning av Helena Bargholtz fråga om retroaktiviteten. Det är väl korrekt uppfattat att den lagstiftning som regeringen vid flera tillfällen har bett riksdagen att genomföra inte innebär att flyggaranti ges?

Finansminister Bosse Ringholm: Det har vid olika tillfällen fattats beslut. De har oftast varit utformade på det sättet att det är Riksgäldskontoret som har fått i uppgift att förhandla vidare och fastställa villkoren för flygförsäkringar med flygbolagen. De villkoren har också skiftat under resans gång.

Ordföranden: Det jag närmast var ute efter var att den lagstiftning riksdagen har fastställt inte i sig har inneburit en garanti utan en rätt för regeringen och Riksgäldskontoret att utställa garanti under vissa speciella villkor. Finansministern förefaller hålla med om att det är så karaktären på lagstiftningen ser ut. Då inställer sig frågan varför denna beredskapslagstiftning, om jag får kalla den så, måste göras retroaktiv när själva beslutet om huruvida man ska använda den ligger i regeringens och Riksgäldskontorets händer.

Finansminister Bosse Ringholm: Mitt svar är detsamma som tidigare. Vi har inte velat ha luckor. Det är ju så att flygbolagen vid några tillfällen har fått muntliga besked om att regeringen avser att fatta beslut. De har nöjt sig med de muntliga beskeden, och besluten har fattats vid ett senare tillfälle i både regering och riksdag samt i förhandlingar med Riksgäldskontoret. Men själva det muntliga löftet har för flygbolagen varit tillräckligt för att exempelvis inte ställa in trafiken, vilket de har planerat vid vissa tidpunkter. Det har då inhiberats som resultat av de muntliga beskeden.

Ordföranden: Men frågeställningen handlar snarast om huruvida det är rimligt att försätta riksdagen i en situation där man tvingas att fatta retroaktiva beslut. Man skulle kunna tänka sig att riksdagen får god tid på sig att överväga saken, ge regeringen fullmakten att fatta beslutet och att sedan regeringen tar ansvaret för att utnyttja fullmakten endast i de situationer där det verkligen är nödvändigt. Då undviks ju retroaktiviteten, eller hur?

Finansminister Bosse Ringholm: Om det är så att man har hela scenariot klart för sig och vet hur övriga länder agerar, kan man naturligtvis agera med den typen av framförhållning. Men här har det oftast varit så att vi har tvingats till konsultationer in i de sista timmarna med övriga länder för att få helhetsbilden klar. Det är därför vi har fyllt ut de här luckorna via retroaktiviteten.

Ordföranden: Finansministern missuppfattar nog min fråga. Min fråga handlar om huruvida det till följd av det händelseförlopp finansministern skisserar är nödvändigt att försätta riksdagen i situationen att behöva stifta retroaktiv lag. Det är fullt möjligt att lämna en proposition i god tid till riksdagen, som ger möjlighet för regering och riksgäldskontor att fylla ut de luckor finansministern talar om. Situationen nu har ju varit att man har fyllt ut luckor utan att ha sanktionen från riksdagen.

Finansminister Bosse Ringholm: Det är mer en praktisk fråga om man ...

Ordföranden: Retroaktiv lagstiftning är ingen praktiskt fråga, finansministern.

Finansminister Bosse Ringholm: Det var inte det jag tänkte svara på, om jag får fullfölja mitt svar i stället för att bli avbruten, herr ordförande.

Jag sade att det kanske mer är en praktisk fråga att man i ett läge där man inte vet hur övriga stater reagerar, och där det dessutom är en väldig tidspress, även av förhandlingstaktiska skäl är angelägen att inte skaffa sig garantier på

förhand som snarast stärker de intressen som finns av att förlänga de här garantierna.

Jag har sagt hela tiden att regeringens ambition och avsikt har varit och fortfarande är att vi ska avsluta garantierna och få tillbaka flygbolagen till marknaden. Tyvärr har marknadsekonomin inte visat sig fungera här, och vi måste fortfarande försöka få i gång systemet. Därför har vi naturligtvis inte velat skaffa garantier långt i förväg, eftersom det snarast skulle vara en indikation för dem som vill förlänga dessa garantier och stärka deras position.

Jag antar att den, som jag uppfattar det, stora majoritet som har funnits i riksdagen hela tiden och som har stött regeringens linje att vi ska försöka få tillbaka flygbolagen till marknaden har intresse av att vi också är framgångsrika på det området.

Göran Magnusson (s): Det första beslutet som riksdagen tog var ju begränsat till 30 dagar. Där var det riksdagen som höll i upplägget, eftersom det var ett utskottsinitiativ som togs – självständigt från regeringen, kan man i princip tänka sig.

Min fråga till finansministern är: Förekom det överläggningar mellan näringsutskottet och regeringen om detta tidsupplägg, eller var det riksdagsutskottet som ansåg att det skulle begränsas till 30 dagar bara?

Finansminister Bosse Ringholm: De överläggningarna skedde med näringsministern i första hand. Jag låter honom svara på den frågan eftersom jag inte var involverad i den processen. Det skedde mellan utskottet och Näringsdepartementet och näringsministern.

Ordföranden: Vi ska fråga näringsministern om detta.

Tack för svaren på dessa frågor, som vi passade på att ställa när vi ändå hade finansministern här i annat ärende. Då går vi över till frågan om A-lotteriet för att bilda oss i denna del. Vill finansministern säga någonting om detta inledningsvis?

Finansminister Bosse Ringholm: Ja, gärna. Först vill jag nämna att frågan om lotterier över Internet, som har berörts i det skriftliga underlag som vi har lämnat över till utskottet, numera är en proposition som är lämnad till riksdagen. Om propositionens förslag antas av riksdagen öppnas en möjlighet för folkrörelserna att med tillstånd från Lotteriinspektionen i framtiden driva lotterier över Internet.

Själva kärnfrågan i ärendet är om regeringen genom sin tillståndsgivning i lotteriärenden på ett otillbörligt sätt har gynnat ATG, Svenska Spel eller A-lotterierna. Jag vill bestämt avvisa den tanken och i stället peka på hur situationen på spel- och lotterimarknaden såg ut 1997, när det första testtillståndet gavs. Det var i och för sig före min tid i Finansdepartementet, men jag har orienterat mig om de förutsättningar som vid det tillfället fanns för de beslut som fattades.

Som alla vet är grunden för statens engagemang i och reglering av spel- och lotterimarknaden att tillfredsställa allmänhetens spelbehov genom att det ordnas spel i ordnade och kontrollerade former, i stället för att verksamheten ska bedrivas i privat vinstintresse eller illegalt. Inkomsterna kommer då allmännyttiga ändamål och hästsporten till godo. Så länge spel och lotterier bedrivs på ett traditionellt sätt har det inte varit några större svårigheter för staten att värna dessa intressen.

Det som har hänt är utvecklingen av IT och särskilt Internet, som har medfört en helt ny situation. 1997 fanns det spel och lotterier över Internet. Det var framför allt privata, utländska företag som drev den här typen av verksamhet, och prognosen var att det skulle ske en snabb expansion på området. Därför var det 1997 angeläget för regeringen att agera så att Sverige inte skulle förlora spel till utlandet och därmed de inkomster som går till staten, hästsporten och föreningslivet. Det fanns naturligtvis också de sociala hänsynen, dvs. att få en motiverad kontroll över det svenska spelandet.

Situationen var den att när regeringen i september 1997 hade tagit ställning till ATG:s ansökan visste man att det fanns spel som riktades mot Sverige från utlandet. I det läget kunde regeringen använda sig av möjligheten att enligt lotterilagen ge tillstånd för spel via Internet i form av försöksverksamhet. Även om det var en helt ny verksamhet tyckte regeringen att det lämpligaste var en försöksverksamhet som man sedermera kunde utvärdera. Så var det alltså i september 1997 när ATG:s ansökan kom att behandlas.

Det framgick av det beslutet att regeringen tyckte att man skulle gå försiktigt fram och ställa villkor på området. Ett viktigt villkor var exempelvis att man skulle försöka begränsa risken för ökat spelberoende. Därför tilläts inte spel i omedelbar anslutning till tävlingarna, och spel fick bara ske under tider då det vanliga spelet hos ombuden ägde rum. Det hängde naturligtvis ihop med risker för ökat spelberoende, som man försökte förebygga så gott det gick på olika sätt.

Det som utmärker dessa direktspel är att de är föga eller inte alls begränsade till yttre speltider och former, utan spelaren avgör själv när och hur länge spelet kan pågå. Det innebär att en spelare snabbt kan komma upp i ett betydande antal spel på kort tid. Det kan därför antas att det finns en risk för att ett spel kan pågå under en längre tid än vad som från början varit avsikten eller vad som kan vara lämpligt. Det finns alltså en risk för att spelaren kan förlora kontrollen över sitt spelande. Det ansvar som regeringen tyckte var viktigt att ta var att försöka motverka spelberoende och motiverade försiktigheten i tillståndsgivningen.

Några månader efter det att ATG hade fått sitt tillstånd kom det flera ansökningar om att få driva spel via Internet från ytterligare aktörer. Vid det tillfället ansåg regeringen att några fler aktörer borde släppas fram på marknaden för att ATG inte skulle vara ensam. Fortfarande handlade det om att man inte ville ha något direktspel och inte dragning oftare än en gång per dag. De aktörer bland dem som då ansökte som uppfyllde dessa regler var Svenska Spel och A-lotterierna, och de fick sina tillstånd. Övriga som hade sökt uppfyllde inte de kriterier som regeringen hade ställt upp, och de fick således avslag på sina ansökningar.

Vid ungefär samma tidpunkt hade Lotterilagsutredningen påbörjat sitt arbete. Regeringen gav utredningen i uppgift att se över möjligheten till en reglering av spel över Internet via lagstiftning. Sedan tyckte regeringen att det var naturligt att avvakta försöket med de tre aktörerna plus utredningens arbete innan man definitivt kunde bestämma sig för hur ordningen skulle vara i fortsättningen.

Självfallet tyckte man att de begränsade försök som regeringen släppte fram på detta sätt skulle minimeras tidsmässigt. Av olika skäl kom Lotterilagsutredningen, bl.a. på grund av sjukdom, att ta betydligt längre tid än vad regeringen hade avsett från början. Sedan tillkom en del andra tidsutdräkter, exempelvis att vi måste gå till EG-kommissionen för att pröva den EG-rättsliga sidan av saken. Det fördröjde ytterligare möjligheten att fatta beslut. Sedan har, som jag sade, propositionen nyligen lämnats till riksdagen. Om riksdagen bifaller propositionen är det Lotteriinspektionen som i fortsättningen hanterar den här typen av tillstånd, med de regler och villkor som finns angivna i förslaget i propositionen.

Margareta Nachmanson (m): Anser finansministern att alla de ideella föreningar som ansökt om att få delta i försöksverksamhet på Internet har behandlats på ett likvärdigt sätt och att det står i relation till de bestämmelser som finns när det gäller opartiskhet och saklighet? Jag är medveten om att i fråga om de första tillstånden uppfyllde inte alla som ansökte kriterierna, men

om de nu uppfyller kriterierna, har ansökningarna då behandlats på ett likvärdigt sätt?

Finansminister Bosse Ringholm: Svaret är ja. De har behandlats på ett likvärdigt sätt. Som Nachmanson säger, var det vid det första tillfället bara tre aktörer som uppfyllde villkoren. Regeringen gjorde då mycket klart att det här var ett försök som skulle pågå under en kortare tid för att sedan, efter Lotterilagsutredningens arbete, övergå i en permanent lagstiftning. Övriga ansökningar som har kommit därefter har avslagits därför att man ville ha ett begränsat försök, vilket också klargjordes från början. Svaret på frågan är alltså: Ja, alla behandlas likvärdigt.

Margareta Nachmanson (m): Man säger sig vilja ha ett begränsat försök och hänvisar i varje beslut till Lotterilagsutredningen, men utredningen förskjuts hela tiden. I princip har den förhalats och fördröjts i fyra år. Tillstånden för A-lotterierna, Svenska Spel och ATG är inne på sitt fjärde respektive femte år. Fortfarande har man alltså avvisat andra ideella organisationer. Är det rimligt att hantera frågan på det sättet?

Finansminister Bosse Ringholm: Eftersom villkoren från början var att det skulle vara ett försök och att man inte ville ha fler än de tre aktörer som fick tillstånd från början, hade det naturligtvis varit bra om man kunde ha haft en kortare utredningsperiod. Men som jag nämnde tidigare kom, framför allt på grund av sjukdom hos utredaren, utredningsarbetet att förlängas avsevärt. Under vårt EU-ordförandeskap hade vi inte möjlighet att prioritera just det här arbetet. Vi hade jurister som jobbade med andra saker. Det påverkade också tidsplanen. Senast har omgången via EG-kommissionen och den rättsliga hanteringen i Bryssel också förlängt det hela.

Om riksdagen nu fattar beslut under våren är försöket därmed avslutat, och sedan övergår frågan till Lotteriinspektionen.

Margareta Nachmanson (m): Lotteriinspektionen har varit inblandad även i de här olika försöken och haft synpunkter på de olika aktörerna. Det innebär det att det fr.o.m. den 1 juli i år i princip skulle kunna vara fritt fram för dem som nu har ansökt, under förutsättning att de uppfyller de kriterier som regeringen har uppställt under försöksperioden?

Finansminister Bosse Ringholm: Om riksdagen bifaller regeringens proposition är det Lotteriinspektionen som hanterar ansökningar i fortsättningen. Om de villkor som finns i propositionen uppfylls av berörda aktörer utgår jag från

att Lotteriinspektionen, som alla andra myndigheter, hanterar frågorna på rätt sätt.

Ingvar Svensson (kd): Knutfrågan ligger här i att man fattade beslut om tre aktörer, och sedan sade man när man tillsatte utredningen att även om övriga aktörer uppfyllde de stränga kriterier som gällde för de tre företagen avvisades de schablonmässigt. Ser inte finansministern ett problem i detta att tre företag kan tillskansa sig betydande konkurrensfördelar under en lång tid? Är inte det ett problem?

Finansminister Bosse Ringholm: Varje form av försöksverksamhet har både möjligheter och risker. Det är klart att de företag som var snabbast ute och sökte och dessutom uppfyllde villkoren har en möjlighet att använda de testtillstånd de har haft. Såvitt jag vet är omfattningen av den här typen av Internetverksamheter än så länge relativt begränsad. Därför har det inte gått lika snabbt som man trodde, och det har visat sig vara förenat med exempelvis mer arbete när det gäller investeringar och liknande.

Regeringens ambition har varit att det skulle vara en kort testperiod, men den har till en del försenats, som jag sade förut, på grund av att sjukdom i utredningen försenade utredningsarbetet en del.

Ingvar Svensson (kd): Finansministern svarar inte på frågan. Är det inte en risk eller ett problem att de här tre företagen nu har skaffat sig konkurrensfördelar under denna långa tid?

Finansminister Bosse Ringholm: Mitt svar är, om jag får upprepa det, att varje sådant här försök innebär både möjligheter och risker för de berörda företagen.

Helena Bargholtz (fp): Regeringen utfärdade alltså villkor för att få delta i testverksamheten. På vilka grunder togs de villkoren fram? Var det inom Regeringskansliet, eller var det någon utomstående som kom med förslag till hur villkoren skulle utformas?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är möjligt att det var ett missförstånd i frågan. Regeringen utformade inga villkor för vilka företag som skulle få tillstånd, utan vilka bestämmelser som skulle gälla. De villkoren togs fram i Regeringskansliet som en konsekvens av den spelpolitik som regeringen sedan länge haft, nämligen att undvika sociala och negativa konsekvenser. Som jag redovisade i mitt anförande tidigare tyckte vi att det var viktigt att

exempelvis se till att personer inte kunde okontrollerat spela ett stort antal gånger samma dag och hamna i spelberoende.

Det var därför den här typen av villkor och restriktioner lades in i försöket så att det inte skulle vara fritt fram att spela hur mycket som helst via Internet med flera olika dragningar samma dag. Det var sådana restriktioner som togs fram i Regeringskansliet, som en konsekvens av den spelpolitik som drivits sedan länge.

Helena Bargholtz (fp): Diskuterades det här förfaringssättet med några av spelföretagen?

Finansminister Bosse Ringholm: Eftersom det här skedde 1997 och 1998 och jag inte fanns i Finansdepartementet på den tiden kan jag av naturliga skäl inte ha någon uppfattning om hur det gick till.

Per Lager (mp): Jag skulle bara vilja fråga finansministern om det fanns andra kriterier, som vi inte har fått reda på. Här nämns särskilt direktspel. Men man säger också att det var vissa kriterier, och då utgår jag från att det finns en lång rad kriterier. Vilka övriga var det?

Finansminister Bosse Ringholm: Det handlar naturligtvis om de kriterier som nämndes här, alltså direktspel, men också att man i samband med de här spelen såg till att det inte skulle bli en så stor omfattning att det kunde innebära sociala skadekonsekvenser. De var preciserade i de beslut som fattades. Det framgår av besluten att det var flera olika sådana kriterier.

Per Lager (mp): I den PM som vi har fått från Finansdepartementet nämns just direktspelet som ett särskilt kriterium. Finansministern har också nämnt att det inte fick ta en sådan omfattning att man kunde befara spelberoende. Hur begränsar man det? Jag vet inte om finansministern kan svara på detta. Hur går man till väga för att över huvud taget hitta en begränsning i spelandet?

Finansminister Bosse Ringholm: Utöver det som jag nämnde, att det skulle ske bara i omedelbar anslutning till tävlingen och att man fick bara ett vinsttillfälle per dag, skulle det också ske bara på de tider som de vanliga spelbutikerna hade öppet. Det kunde alltså inte ske dygnet-runt-spel eller sådant. Det var också sådana begränsningar som skedde. Det var ett sätt att försöka minimera omfattningen av det. Sedan har man efter hand som man har förlängt tillstånden fått göra en bedömning om det har gjorts överträdelser mot det här.

Eftersom den bedömningen har gjorts att aktörerna har uppfyllt reglerna har försöken förlängts vid olika tillfällen.

Ordföranden: Jag skulle också vilja ställa ett par frågor. Den första frågan anknyter till beslutet att avstyrka Hjärnfondens ansökan. Jag påminner då om att Hjärnfonden uppenbarligen uppfyllde kriterierna. Jag skulle vilja fråga finansministern: Vilken är den sakliga skada som skulle ha uppstått om man hade tillåtit Hjärnfonden att på lika villkor konkurrera med det socialdemokratiska A-lotteriet?

Finansminister Bosse Ringholm: Ibland tvingas man upprepa svaren därför att frågorna bygger på medvetna missförstånd.

När regeringen beslutade om den första försöksomgången sade man mycket bestämt att det var en försöksomgång och att den inte skulle utvidgas. Av det följer att de som sökte därefter inte kunde få tillstånd, vare sig de uppfyllde villkoren eller inte. Det har gjort att övriga aktörer som har sökt efter det att man beslutade om den första försöksomgången har fått avslag på sina ansökningar. Om de har uppfyllt eller inte uppfyllt villkoren är då en sekundär fråga i sammanhanget.

Ordföranden: Det var dock inte svar på den fråga jag ställde. Min fråga var: Vilka skulle de sakliga problemen ha varit om man hade tillåtit Hjärnfonden att konkurrera med A-lotteriet?

Finansminister Bosse Ringholm: Svaret är att om man bestämmer sig för ett försök med tre aktörer och säger att det är tre aktörer som ska göra försöket men sedan släpper in en fjärde aktör, måste man också släppa in en femte, sjätte och sjunde aktör. Då är det fritt fram, och då är det inte ett försök längre. Om man upphäver försöket och låter flera aktörer komma in innebär det att man har upphävt det ursprungliga beslutet om ett försök. Det var ju regeringens bestämda avsikt från början, vilket också deklarerades, att man inte ville vidga försöket och inte ville permanenta verksamheten förrän Lotterilagsutredningens arbete hade slutförts och man hade prövat frågan i dess helhet, bl.a. via EG-kommissionen.

Det hade ju varit att överträda regeringens befogenheter att inte invänta en ny lagstiftning utan på grundval av en tidigare lagstiftning, som inte reglerar Internet, göra en fullskaleverksamhet av någonting som behöver lagregleras och som nu lagregleras via den proposition som finns. Regeringen skulle ha gått långt utöver de rättigheter en regering har att tolka lagen om man hade släppt fram en fullskaleverksamhet innan det fanns en lagstiftning.

Ordföranden: När det ursprungliga beslutet fattades, hur lång var den då bedömda försöksperioden?

Finansminister Bosse Ringholm: Det har framgått några gånger, men jag upprepar det gärna, att jag inte fanns i Finansdepartementet 1997. Av förklarliga skäl kan jag inte ge ett svar på den frågan.

Ordföranden: Men det var inte fyra år?

Finansminister Bosse Ringholm: Eftersom jag inte fanns i Finansdepartementet 1997 kan jag inte bedöma om det var 4, 44 eller 144 år.

Ordföranden: Nej, men tidigare sade finansministern att det hade fördröjts utöver det regeringen bedömde vara rimligt.

Finansminister Bosse Ringholm: Det har fördröjts på grund av sjukdom hos utredaren i första hand, det har fördröjts under vårt EU-ordförandeskap och det har fördröjts via den process som sker i EG-rättstillämpningen.

Ordföranden: Men det torde väl kunna tolkas som att den tilltänkta försöksperioden var kortare än den period som nu har varit? Sjukdomar och EU-medlemskap var väl inte förutsatt?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är riktigt att sjukdomen påverkade att perioden blev längre än vad regeringen hade trott från början. Men jag har ingen möjlighet att bedöma, som svar på ordförandens fråga, om det var x, y eller z år som försöksperioden var tänkt från början. Den bedömningen gjordes av andra.

Ordföranden: Min fråga syftade mest till att klarlägga att villkoren under vilka de tre valdes ut förändrades till följd av omständigheter som möjligen låg utanför regeringens räckvidd. Eller hur?

Finansminister Bosse Ringholm: Ja.

Ordföranden: Får jag fråga finansministern mera filosofiskt om han skulle vilja berätta för utskottet hur han ser på det faktum att den enda privata intressent som medgavs möjligheter att på en starkt reglerad marknad tjäna pengar på lotteri tillhörde hans egen politiska intressekrets.

Finansminister Bosse Ringholm: Svaret är mycket enkelt. Av de aktörer som sökte från början var det tre som uppfyllde villkoren. För regeringen var det inte intressant vilka de tre var, utan det viktiga var att de uppfyllde villkoren.

Ordföranden: Det var inte heller svar på min fråga. Hur ser finansministern på det faktum att den enda som finns på den här marknaden som inte är statlig eller delstatlig aktör är hans eget partis lotteri?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag tycker att alla aktörer ska behandlas lika. Ingen ska diskrimineras av varken det ena eller det andra skälet.

Ordföranden: Finansministerns egen partikamrat Kjell-Olof Feldt anser att Hjärnfonden diskrimineras till förmån för det socialdemokratiska A-lotteriet. Har han alldeles fel?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag har redovisat att det var ett begränsat försök med tre aktörer. Av det följer att alla som har sökt därefter har fått avslag. Det torde vara en kunskap som finns hos marknaden i övrigt.

Ordföranden: Men är det ett problem, Bosse Ringholm, att regeringen med en försöksverksamhet ger intryck av att vilja gynna närstående politiska intressenter?

Finansminister Bosse Ringholm: Nej, det är inget problem att regeringen behandlar alla lika och likvärdigt. Det är möjligen ett problem att en del försöker framställa det som att det inte är ett likvärdigt sätt att behandla aktörer. Regeringen kan inte göra mycket åt det om andra aktörer av olika skäl, vilka dessa skäl nu kan vara, har intresse av att förvrida beslutsbilden för regeringen.

Regeringen har haft en ambition, och det var att se till att det försök som startades skulle fullföljas och att man inte utvidgade försöket under resans gång. Alla aktörer behandlas lika.

Ordföranden: Delar finansministern uppfattningen att de intressenter som fick vara med från början får en snabbstart på den nya marknaden?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag har svarat på den frågan förut. Den som söker ett försökstillstånd får naturligtvis en möjlighet. Men denne utsätts också för en risk, eftersom den som är pilot och tar riskerna får väga in de

fördelar och de nackdelar som finns med att ingå i en försöksomgång. Man har naturligtvis fördelar av att man är först. Man har också nackdelen att man får ta de risker som det innebär att ge sig ut i ett okänt land.

Ingvar Svensson (kd): Jag vill återvända till frågan om marknaden och konkurrensfördelar. Detta är inget försök vilket som helst. Om vi tänker oss motsvarande situation att det får skapas t.ex. en ny, avreglerad elmarknad och Sydkraft, Vattenfall och Telge Energi får göra ett test på denna marknad. Hur skulle eventuella konkurrenter uppleva det om det skedde på detta sätt?

Det är också en fråga som är filosofisk: Menar verkligen finansministern att man ska hantera nya marknader på detta sätt, att man släpper in vissa företag för att de ska få försöka och kunna skaffa sig konkurrensfördelar? Är det en rimlig linje, egentligen?

Finansminister Bosse Ringholm: Svaret är att när tillstånden gavs 1997–1998 fanns det en marknad, en internationell marknad, som växte snabbt. Regeringen hade tva möjligheter. Antingen kunde regeringen göra som regeringen gjorde, dvs. släppa in ett begränsat försök under tiden som utredningsarbetet pågick med att ta fram en lagstiftning. Eller också kunde regeringen ha sagt nej och sagt att man fick vänta till dess att detta blivit lagreglerat. Resultatet av det hade blivit att svenska aktörer hade fått en konkurrensnackdel i förhållande till den internationella marknaden. Det är klart att det kan finnas de som tycker att det är bra att svenska aktörer får sämre förutsättningar än andra länders aktörer. Det var inte regeringens bedömning.

Margareta Nachmanson (m): Mot bakgrund av att Lotterilagsutredningen blev så kraftigt försenad – regeringen har ju beslutat att förlänga den ett antal gånger, mot bakgrund av sjukdom m.m. – hade det inte varit rimligt att ompröva beslutet om tre kandidater och släppa in kanske någon av de andra aktörerna, t.ex. Hjärnfonden och andra ideella organisationer, som har ett behov av att få en del av sina inkomster just på det sättet? Jag kräver inte att man ska släppa in aktörer precis hur som helst, men man kunde åtminstone släppa in dem som uppfyller de av regeringen initialt sett ställda kriterierna. Hade det inte varit rimligt att ompröva beslutet i stället för att, som förre finansministern säger, förhala och fördröja det hela med hänvisning till en utredning som aldrig blir klar? Eftersom det förlängs hela tiden, hade det inte varit bättre att göra så?

Finansminister Bosse Ringholm: Det framgick av ordförandens fråga tidigare att det inte är regeringen som har förhalat och försenat utan att det är krafter som regeringen inte har rått över. Sjukdom hos utredare är inte något som regeringen kan läggas till last.

Det ligger också i sakens natur att om man har ett begränsat tillstånd med tre, fem eller sju aktörer, är det alltid en fjärde, sjätte eller åttonde aktör som säger att de också borde få komma in. Det är naturligtvis alltid en gränsdragning, som man inte kommer ifrån när man gör ett begränsat försök.

Det var regeringens avsikt att efter försöksperioden få till stånd en permanent lagstiftning, och det är den lagen som nu ligger på riksdagens bord.

Helena Bargholtz (fp): Hur spreds information om regeringens villkor till de aktörer som kunde tänkas vara intresserade av att delta i försöksverksamheten? Var det genom riktad information till alla som sysslar med spel, genom annonsering eller så?

Finansminister Bosse Ringholm: Spelbranschen är en mycket välorganiserad bransch, som har gott om olika aktörer och aktiviteter. Som bekant är regeringens beslut offentliga, så jag tror inte att det var några större svårigheter att få kunskap om de villkor som framgick av regeringens ursprungliga beslut när det gällde tester. De spreds nog mycket snabbt i branschen utan att regeringen bedrev någon upplysningskampanj med skattemedel.

Helena Bargholtz (fp): Man kan då undra varför de aktörer som var intresserade av att delta i verksamheten inte anpassade sina ansökningar efter regeringens krav.

Finansminister Bosse Ringholm: Det är en bra fråga att ställa till aktörerna.

Ingvar Svensson (kd): Jag blir lite fundersam när finansministern skyller på utredningen. Jag läser i regeringsformen: "Regeringen styr riket. Den är ansvarig inför riksdagen." Inte kan regeringen frånsvära sig ansvaret för att det drog ut på tiden.

Finansminister Bosse Ringholm: Regeringen styr visserligen riket, men det är inte så välbeställt att regeringen också styr sjukdomar hos utredare.

Ordföranden: Låt mig bara ställa en fråga till finansministern. Om tre har ett tillstånd på en marknad av det här slaget och man släpper in en fjärde, blir det mer eller mindre pengar över till de tre då?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag skulle kunna svara och säga att om fem har tillstånd och en sjätte släpps in på marknaden tror jag att herr ordförande kan räkna ut svaret även på den frågan.

Ordföranden: I så fall är svaret på frågan att de tre skulle förlora på att det släpptes in en fjärde. Eftersom finansministern inte vill svara, så svarar jag åt finansministern. Är det ett korrekt svar?

Finansminister Bosse Ringholm: Om tre delar på en marknad och det blir fler på marknaden är ju förutsättningen att den fjärde, femte eller sjätte skaffar sig någon marknadsandel. Det kan ju komma att påverka marknadsandelarna för de tre första. Förut konstaterade jag att de tre som haft ett försök har haft en relativt begränsad omfattning på sitt försök av det enkla skälet att det visat sig att investeringar, kostnader, teknik och annat har varit mer komplicerade än vad många av aktörerna trodde från början. Jag tror att även de tre aktörer som nu har haft de här tillstånden nog inte har sett den snabba expansion som många trodde i slutet av 1990-talet.

Ordföranden: Tack för detta. Är vi därmed klara med våra frågor till finansministern? Jag ber i så fall att få tacka Bosse Ringholm för svaren på frågorna både när det gällde flyggarantierna och när det gällde A-lotteriet.

BILAGA B6

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 12 april 2002

Forskare Ulf Pettersson, granskningsärendena 2001/02:29 samt 33 Regeringens handläggning avseende ett radiokommunikationssystem baserat på TETRA-standard

Ordföranden: Tack för detta. Är vi därmed klara med våra frågor till finansministern? Jag ber i så fall att få tacka Bosse Ringholm för svaren på frågorna både när det gällde flyggarantierna och när det gällde A-lotteriet.

Jag tror att vi omedelbart går över till nästa fråga för att inte förlora tid. Nästa fråga är en mer teknisk historia, nämligen frågan om handläggningen av kommunikationssystem baserade på TETRA-standard.

Jag ber att få hälsa Ulf Pettersson välkommen hit för att svara på frågor från utskottet. Gången är den att vi brukar ge våra gäster möjlighet att säga någonting inledningsvis på basis av den kunskap som ni har fått genom de handlingar som utskottet har. Därefter ställer utskottet frågor. Det går i storleksordning mellan partierna med undantag för att vi börjar med det eller de partier som har anmält frågan till granskning. Sedan brukar vi tillåta ett antal frågor från varje frågare för att uttömma varje delspörsmål.

Än en gång hjärtligt välkommen hit. Vill du säga någonting inledningsvis om detta så varsågod!

Ulf Pettersson: Ja tack. Jag har med mig två overheadbilder som jag kanske kan få möjlighet att visa upp. Jag ska ge min bild av vad som har hänt de senaste åren.

Jag har sett den här processen på mer eller mindre nära håll sedan 1994. Jag jobbade då på FOA och hade uppdrag åt Räddningsverket vad gällde tekniska ledningssystem. Genom det blev jag inblandad i Komradsarbetet. Det var ett informellt samarbete mellan Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, ÖCB och Räddningsverket. De skulle försöka enas om ett gemensamt radiosystem. Tidigare hade det varit en motion i riksdagen 1994 om att riksdagen borde

ålägga myndigheterna att samarbeta, men då tyckte trafikutskottet att myndigheterna kunde klara detta på egen hand. Därför bildades Komrads.

De höll på i två år och producerade fem rapporter. Men så insåg de att de inte skulle komma längre utan ett regeringsuppdrag. De knallade upp till Kommunikationsdepartementet och ville ha ett uppdrag. Men då tyckte regeringen att det var alldeles för tidigt att ta ställning i frågan. De gav tillbaka bollen till Rikspolisstyrelsen som skulle ta fram en kravspecifikation. 1996 lämnade RPS en mycket allmänt hållen rapport till Kommunikationsdepartementet som inte besvarade frågorna. Därför tillsatte departementet i stället en egen utredning som började arbeta i oktober 1997 och lämnade betänkandet i december 1998. Där var jag sekreterare. Dåvarande landshövdingen Jan Rydh var ordförande.

Diskussionen dit fram hade varit ganska tekniskt inriktad. Skulle det vara ett nytt radiosystem? Skulle det vara TETRA eller skulle det vara något annat? I stort sett var frågan: Ska det vara TETRA eller GSM? Det tyckte vi i utredningen var en väldigt sekundär fråga. Det viktiga var ju att utgå från behoven och se vad samhällets räddningstjänst, polisverksamhet och hälso- och sjukvård ställde för krav på kommunikation och satsa på att ge en bra lösning för kommunikationen.

Utredningen föreslog att det skulle göras en tjänsteupphandling. Tanken var framför allt att en privat aktör skulle ta investeringen, den ekonomiska risken, men också välja den tekniska lösningen. Det är professionella operatörer som är bäst på teknik, inte departement eller myndigheter.

Vi pekade väldigt starkt på att det var viktigt att snabbt skapa en upphandlingsorganisation som företräder användarna där användarna är med och påverkar. Det var också viktigt att den organisationen kunde leva vidare som en motpart till operatören för att ställa vidare krav på systemet och se till att operatören uppfyller sina åligganden. Det var också viktigt med ett stort antal deltagare i nätet, bl.a. av samverkansskäl. Det är många som behöver systemet och behöver kunna prata med varandra. Men det var också viktigt för att kunna göra en förmånlig upphandling. Där hade utredningen fått stöd från Post- och telestyrelsen för att det inte mötte några hinder att ha ett allmänt tillgängligt nät. Det var en fråga som däremot ledde till stora besvärligheter under förra året.

Betänkandet lämnades i december 1998. Vi tryckte hårt på att det var väldigt bråttom, och det hände absolut ingenting på Regeringskansliet, såvitt man kunde se utifrån i alla fall.

Det kan ha många olika orsaker. En av de viktiga orsakerna var att det var så olyckligt att det var en stor departementsombildning just då. Det nya Näringsdepartementet bildades, och alla personer bytte uppgifter. De handläggare och departementsråd som hade varit med i utredningen försvann, och det kom helt nya handläggare och departementsråd som inte visste någonting om vad som hade hänt i utredningen.

En annan fråga som jag själv tror har påverkat den långsamma handläggningen är ett väldigt oklart ansvarsförhållande beroende på att det är många departement inblandade, och de flesta användarna har inte ens något departement utan finns i kommuner och landsting.

Regeringen ser naturligtvis det hela från departementsnivån. Vi har alltså några inblandade departement, Justitiedepartementet när det gäller ordning och säkerhet, Försvarsdepartementet när det gäller räddningstjänst och allmän samordning vid katastrofhantering och liknande, Näringsdepartementet när det gäller infrastrukturfrågor och PTS, Socialdepartementet när det gäller hälso- och sjukvård och Finansdepartementet när det gäller pengar och även tullen m.m.

Då har vi departementslinjer så här. Näringsdepartementet har också Svenska Kraftnät. Men den enda myndighet som direkt ansvarar för några användare är Rikspolisstyrelsen. Övriga viktiga användare finns på kommunal nivå och landstingsnivå. Det kan gälla brandkår på kommunnivå, övrig kommunal verksamhet och övrig landstingskommunal verksamhet. Där finns det ett visst tillsynsansvar och utbildningsansvar från Räddningsverket och Socialstyrelsen, men de kan inte bestämma någonting. De kan inte tala om att man ska köpa det här systemet, de kan inte göra några ekonomiska åtaganden, och ännu mindre ÖCB som bara har en allmänt samordnande roll och inte kan göra några åtaganden alls i sammanhanget. En anledning till att processen tog så lång tid från 1994 och framåt var nog att det drevs på myndighetsnivå av myndigheter som egentligen inte kunde styra över användarna.

När vi föreslog att det skulle bildas en upphandlingsorganisation som skulle företräda användarna och ha starkt stöd hos användarna, tänkte vi snarast på intresseorganisationer för kommuner och landsting, dvs. Kommunförbundet, Landstingsförbundet och Rikspolisstyrelsen. Det är de som i det här sammanhanget kan företräda användarna.

En övrig viktig spelare är SOS-alarm som pratar med dessa och som också ägs av intresseorganisationerna och av Näringsdepartementet.

Så ser det ut. Den mycket trassliga organisationsbilden är nog ytterligare en anledning till att det har dröjt och till att Statskontorets uppdrag blev så svårgenomförbart.

Uppdraget som gavs till Statskontoret innehöll inga direktiv om hur upphandlingen skulle göras. Det som hade pekats på i betänkandet och tryckts på i remissvaren besvarades inte i uppdraget. Det stod inte vilken typ av upphandling som skulle genomföras, om det var tjänst eller infrastruktur. Det stod inte för vilka pengar eller för vilka användare det skulle göras.

Det här uppmärksammade naturligtvis Statskontoret och lämnade efter förstudiefasen i april 2001 en rapport till departementet – då hade jag återgått från FOA till att vara projektledare på Statskontoret – där vi sade att om den här upphandlingen skulle vara möjlig att genomföra måste vi få besked på tre punkter. Det gällde finansiering, juridik, dvs. tillståndsfrågor, och organisation. Det måste finnas någon som kunde företräda användarna som kunde ta över det här avtalet.

För att den ursprungliga tidsplanen skulle hålla behövde vi besked före sommaren 2001. För att man över huvud taget skulle kunna tillgodose polisens krav, för de blir ju av med sina storstadssystem i december 2003, var vi tvungna att ha beskeden till september 2001. Men det kom över huvud taget aldrig några besked från Regeringskansliet till Statskontoret, inte ens negativa besked. Det kom inga besked alls. Därför hittade vi ingen annan utväg än att be att få bli befriade från uppdraget, vilket vi också blev.

Så långt har jag sett processen. Samtidigt som vi blev befriade fick Berit Rollén ett uppdrag att förhandla fram finansiering. Där har jag själv inte varit inblandad, så det säger jag inget om.

Ordföranden: Tack för detta. Då lämnar jag ordet till de två partier som har anmält detta. Eftersom Moderaterna började i det förra ärendet tänkte jag låta Folkpartiet börja i detta eftersom det finns två anmälare.

Helena Bargholtz (fp): Herr ordförande! Jag vill börja med att tacka Ulf Pettersson för en pedagogisk framställning av en mycket snårig och svår fråga. Det märker vi alla som har försökt att tränga in i detta. Just detta att det är så många aktörer inblandade på alla möjliga nivåer i den här frågan gör det naturligtvis inte lättare.

Jag tycker ändå att det är uppseendeväckande att det har gått till på det här sättet. Det blir ju en fråga till statsrådet så småningom om varför man ändå

inte, trots denna stora departementala omorganisation har klarat av att arbeta vidare med den här frågan. Det var ju ett löfte i en av de många interpellationsdebatter som förts i den här frågan. Det här brådskade och man skulle skynda på en lösning från departementets sida. Men det har man tydligen inte lyckats särskilt bra med.

Min egentliga fråga var just hur Statskontorets och departementets relationer har fungerat. Det har jag kanske egentligen fått svar på. För tydlighetens skull vill jag bara fråga: Det var alltså inte så att det var någon person inom Näringsdepartementet som åtog sig att vara den med vilken Statskontoret kunde kommunicera? Var man på Statskontoret hela tiden tvungen att försöka hitta någon att diskutera detta med? Det var min ena fråga.

Den andra gäller om Ulf Pettersson möjligen har någon uppfattning om hur många personer från Statskontoret som var engagerade i den här frågan och lade ned mycket tid och arbete på detta. Har du någon uppfattning om hur mycket detta, så småningom misslyckade, uppdrag har kostat Statskontoret?

Ulf Pettersson: Vi hade en kontaktperson på Näringsdepartementet, en handläggare där, som vi träffade förhållandevis frekvent. Problemet var inte att vi inte visste vem vi skulle prata med, utan problemet var att vi inte fick substans i beskeden. Vid det första mötet sade hon att nu hade vi fått uppdraget och att vi skulle genomföra det. Jag frågade naturligtvis hur. Skulle vi göra en tjänsteupphandling eller skulle vi upphandla infrastruktur? Ni ska göra det som är bäst för användarna, svarade de.

Det var hela tiden på den nivån. Vi fick aldrig några substantiella besked.

Det finns risk för att det låter som om jag beklagar mig, men det är inte det som är avsikten. Jag ska försöka ge en rättvisande bild. Projektet hade alltså kontakt med handläggare och i enstaka fall departementsråd. Någon gång på slutet träffade vi också statssekreterare. Statskontorets generaldirektör träffade däremot rikspolischef, statssekreterare etc. på sitt håll utan att stämma av med projektet i förväg, vilket nog inte var så lyckat.

Det var en fråga till som gällde antalet personer och ekonomin. Vi var en projektgrupp som varierade lite grann i storlek, men vi var runt 4–5 personer totalt. Det var kanske 3–4 heltidsarbetande. Jag kommer inte riktigt ihåg hur stor budgeten var, men jag tror att den låg på totalt 6–7 miljoner.

Helena Bargholtz (fp): Herr ordförande! Ett argument som regeringen har använt som ett skäl till varför detta har blivit så krångligt var att det skulle

kosta så mycket pengar. Det har nämnts belopp på 6–7 miljarder. Genomförandet av TETRA-systemet skulle kosta väldigt mycket pengar. Jag undrar om Ulf Pettersson har någon uppfattning om regeringen, när man diskuterade detta med Statskontoret, då hade en uppfattning om vad det skulle komma att kosta. Eller var det ett uppdrag för Statskontoret att tala om vad det kostade? Annars kan man tycka att regeringen skulle vara medveten om detta när man ger uppdraget till Statskontoret. Jag talar om en ungefärlig kostnad.

Ulf Pettersson: En del av uppdraget var att genomföra kostnadsberäkningar. Vi fick inte påbörja upphandlingen förrän kostnadsberäkningarna var genomförda. De lämnades till regeringen i april 2001 samtidigt som våra krav på besked. Kostnadsberäkningen var på tre olika nivåer. Man kan ju inte säga att ett nät kostar en viss summa. Det beror på täckningsgrad, säkerhetsnivåer, kapacitetskrav etc. Vi räknade på tre nivåer, ett enkelt – ett rent ersättningsnät – ett bra nät och ett jättebra nät. De kostnaderna låg då mellan 2 och 6 miljarder ungefär för infrastrukturen.

Det var lite högre kostnader än vad utredningen hade kommit fram till. Utredningen hade kalkylerat lite schablonmässigt. Det fanns inte riktigt förutsättningar för att göra en ordentlig kostnadsutredning 1998. Den hamnade på ett par miljarder. Den summan var regeringen bekant med när uppdraget gavs.

Helena Bargholtz (fp): Du sade att det fanns flera olika sätt att beräkna kostnader. Presenterade ni bara det enkla på 2–6 miljarder, eller missförstod jag detta?

Ulf Pettersson: Nej, det fanns inte olika sätt att räkna, utan det finns olika sätt att bygga ett nät. Vi presenterade tre siffror för tre nivåer. Jag tror att det var 2, 5 och 6 miljarder.

Lars Hjertén (m): Jag har försökt att sätta mig in i den här frågan och haft stora svårigheter med att få en klar linje i vad som har skett och vad som inte har skett. Nu har vi fått en bra redovisning här. Det är jag tacksam för.

Det stora problemet var alltså att man hade en regeringsombildning, men det var ju samma regering efter vad jag kan förstå, så det ska ju inte vara något större problem. Du nämnde här att det är flera departement inblandade i den här frågan. Jag antecknade hastigt fem olika departement. Det måste ändå finnas någon från regeringens sida som är ansvarig för det här. Man kan ju inte skicka en fråga mellan departementen och inte få något rejält svar. Fanns det någon huvudansvarig i Regeringskansliet för det här?

Ulf Pettersson: Ja, det var Mona Sahlin. Men jag tror att den här långa perioden när det inte hände någonting, från december 1998 till augusti 2000, försiggick det nog en hel del diskussioner internt inom kansliet om vilket departement som skulle vara ansvarigt. Det var nog en ganska intensiv dragkamp, höll jag på att säga, men det var nog motsatsen till dragkamp. Man puttade ifrån sig detta mellan departementen.

Lars Hjertén (m): I interpellationsdebatter har vi sett att det är Mona Sahlin som svarat på frågorna. Hon har väl ansvaret för detta i dag i alla fall.

Jag skulle vilja komplettera med en fråga. Du sade att när Statskontoret fick uppdraget fanns det inga upphandlingsdirektiv. Meddelade ni inte det från början att det inte går att genomföra ett uppdrag utan direktiv? Var det först efteråt som ni sade att detta inte gick att genomföra?

Ulf Pettersson: När jag själv började på Statskontoret hade Statskontoret redan accepterat uppdraget. Jag har aldrig riktigt fått klart för mig hur den uppdragsdialogen såg ut och om det förekom någon dialog mellan Statskontoret och departementet innan Statskontoret antog uppdraget. I efterhand kan man väl ångra själv att man gav sig in i den typen av uppdrag som visade sig vara omöjligt att genomföra. Men vi trodde nog från början att det här skulle gå. Vi antog att det skulle gå att diskutera fram ytterligare direktiv med regeringen. Vi hade en hel del muntliga kontakter redan hösten 2000. Men som jag sade tidigare var det svårt att få substantiella besked. Det utmynnade till slut i den här rapporten som kom i april 2001 där vi mer formellt krävde beskeden.

Kenth Högström (s): Du har ju jobbat med den här frågan i åtta år nu, vad jag förstår. Du har mycket erfarenhet av den här sortens frågeställningar. Du är en erfaren projektledare. Jag har väl ställt den här frågan till dig tidigare, men du kan väl svara nu. Varför i hela friden åtog du dig uppdraget?

Ulf Pettersson: Anledningen till att jag har engagerat mig är att jag tycker att det är en viktig fråga. Jag anser själv att det inte är helt oväsentligt att polisen, räddningstjänst och sjukvård har möjligheter att kommunicera. Det känns viktigt att delta och försöka hitta en lösning på detta.

Sedan är ju frågan om man skulle ha accepterat att bli ansvarig för det uppdrag som regeringen lade fram. Men man insåg väl inte förrän efter det att man hade försökt att det inte gick att genomföra.

Kenth Högström (s): Du sade nyss att den enda myndigheten som hade egen linjär radiokommunikation var Rikspolisstyrelsen. Men är det inte så att Tullverket, Kustbevakningen och försvarsorganisationen också har egen radiokommunikation?

Ulf Pettersson: Jo, det finns många fler myndigheter. Jag har skrivit etc. där. Det här var den viktigaste. Man brukar säga polis, räddningstjänst, sjukvård m.fl. I m.fl. ingår bl.a. den statliga räddningstjänsten. Vi har Kustbevakningen, Tullverket, Sjöfartsverket och Luftfartsverket. Det finns många som använder radiokommunikation. Men de är förhållandevis få i förhållande till polis, räddningstjänst och sjukvård som är de stora, tunga grupperna.

Kenth Högström (s): Kan du för oss beskriva vilken av organisationerna, vid sidan av polisen, som har det största primära och akuta behovet att byta kommunikationssystem? Vad jag förstår beror Rikspolisstyrelsens behov på att frekvenserna försvinner i december 2003 för bl.a. Malmö och Stockholm. Men hur är det med de andra? Vilka har högst prioritet?

Ulf Pettersson: Polisens behov av att byta system hänger inte bara ihop med att de blir av med frekvenserna, utan det beror också på att de i dag har usla system. Det märktes framför allt vid händelserna vid EU-mötet i Göteborg. Systemen var vidöppna. Kriminella kunde föra in egna meddelanden i systemet, kapaciteten räckte inte till och det var separata storstadssystem så förstärkningarna från övriga landet kunde inte prata i det systemet. Jag frågade Polisförbundet varför man inte hade kompletterat innan så att man hade ökat kapaciteten och ökat antalet radioapparater. Det berodde på att de inte finns att köpa längre. Det är en död teknik. De kan inte förstärka systemen inför större händelser. Det handlar alltså inte bara om frekvensfrågan utan också om att systemen är usla.

Det gäller även räddningstjänst och sjukvård, men i varierande grad mellan olika kommuner och olika landsting. Det är en väldigt försvårande omständighet att det ser så olika ut i olika delar av landet. En del kommuner har också väldigt akuta behov.

Det kan bli en ännu värre situation om det bara är några som byter. I dag har alla gammaldags analoga system och klarar av att prata med varandra bara man rattar in rätt frekvens. Men om bara några inom *public safety* skulle byta till TETRA skulle de ännu mindre kunna prata med övriga. Man kan inte prata mellan ett digitalt system och ett analogt, utan då får man fortfarande släpa med sig de gamla analoga apparaterna om man ska prata med en grannkommun som inte har gått över till TETRA.

Kenth Högström (s): Jag vill ställa en fråga till i den första frågeomgången så att alla partier ges chansen att delta i detta.

Det är många rykten i svang i den här frågan. Häromkvällen hade jag tillfälle att vara på ett seminarium hos den amerikanska ambassadören kring internationell säkerhet och global terroristbekämpning. Där redogjorde Motorolas vice vd från Chicago för Projekt 25 som är ett TETRA-liknande system, vad jag förstår. Ett av ryktena som bekräftades under kvällen var att Rikspolisstyrelsen inte har något intresse av att ur egen ficka, ur egen budget, vara med och finansiera något avancerat och dyrt system. De satsar hellre pengar på polislöner och fler poliser. Det gäller även den organisationsförändring som ska till i Skåne. Har du hört den sortens rykten också?

Ulf Pettersson: Nej, jag har inte hört några rykten om vad de helst satsar pengarna på, om det är löner eller teknik. Det vet jag inte. Däremot vet jag att de har en ansträngd budget och att om de skulle bli tvungna att investera i ny teknik skulle det gå ut över annat, t.ex. löner. Det är svårt att se att de skulle klara det hela utan tillskott. Och det gäller inte bara polisen, utan alla de här samhällsviktiga verksamheterna har ansträngda budgetar.

Kenneth Kvist (v): Jag har bara en kort fråga. Du har nämnt, och det framgår ju också av anmälningarna, att det fanns en vaghet i regeringens direktivgivning. Har det varit den enda svårigheten? Du visar i den här bilden med en imponerande pedagogik hur det har varit många oberoende aktörer. Du har väl haft kontakt med andra aktörer. Hur har det sett ut? Vilket mandat skulle, enligt din uppfattning, regeringen kunnat ha över kommuner, landsting osv. för att pressa in dem i ett system?

Ulf Pettersson: Jag tror inte att man egentligen behöver pressa in användarna. I stort sett alla användare är väldigt angelägna om att få vara med och att systemet blir till. Däremot är det väldigt svårt för användarna att göra några ekonomiska utfästelser. När utredningen föreslog en tjänsteupphandling skrev vi också i betänkandet att det förutsätter att man i upphandlingen har bindande åtaganden från ett stort antal användare för att man ska kunna få någon privat aktör att vilja investera i det här och vilja ta risken.

Det har sedan visat sig vara stört omöjligt att få användarna att göra några bindande åtaganden. Inte ens polisen har velat lova att den kommer att gå med. Alla säger att det beror på hur det kommer att se ut ekonomiskt och hur systemen blir – om de får några tillskott av medel etc.

Det har alltså blivit en fullständig läsning på alla håll. Det är inte bara departementen som har duckat utan det har även användarna gjort. Man kan i korthet säga att användarna uttalar: Ja, vi måste ha ett nytt system, men vi har inte råd. Vi går gärna med om staten hjälper till ekonomiskt, men vi kan inte ge några garantier om att vi kommer att gå med förrän vi vet hur det kommer att se ut.

Sven Bergström (c): Du sade senast att olika aktörer har duckat och inte tagit sitt ansvar. Jag tror ändå att det ytterst är regeringen som har ansvaret för att en så oerhört viktig fråga får en lösning. Vi har tidigare i vårt land på ett framgångsrikt sätt lyckats hantera rätt stora frågor organisatoriskt, logistiskt osv. Vilken är din bild av orsakerna till att den här stora och väldigt viktiga frågan har gått så formidabelt snett under så lång tid?

Ulf Pettersson: Det är nog en mängd olika samverkande faktorer. Jag har svårt att se vilken som skulle vara viktigast av dem. Om det fanns en vilja från regeringen är det klart att man skulle kunna plocka fram pengarna och ge direktiv till olika myndigheter att uppmuntra kommuner och landsting. Nu verkar den viljan inte ha funnits hos regeringen. Anledningen till att det till slut blev ett uppdrag var väl att statsråden blev pressade av riksdagen. Den politiska viljan till att det ska bli av finns alltså hos riksdagen.

Anledningarna till regeringens tveksamhet är nog många. Jag tror att den i mycket beror på bristande förståelse av problematiken. Det här är lite besvärligt eftersom det förutsätter att man har lite hum om det tekniska. Om det kommer en leverantör som säger att det är klart att polisen kan använda GSM – det gör ju alla andra – är det för en politiker svårt att veta varför det inte går. Varför ska man tro mer på en leverantör som

säger att det måste införas ett nytt system än på en leverantör som säger att man kan klara sig med vanlig mobiltelefoni?

Det har gått väldigt många rykten om olika typer av lobbyingverksamhet. Eftersom jag inte själv vet precis hur det har gått till ska jag inte säga någonting om det, men jag tror att regeringen har varit tveksam till om man verkligen behöver ett nytt system, trots att utredningen och användarna har sagt att det måste till ett sådant.

Sven Bergström (c): Vilka eventuella intressen skulle lobbyister ha att förhindra att Sverige skaffar sig ett modernt och välfungerande kommunikationssystem som omfattar alla aktörer?

Ulf Pettersson: Det är lite svårt att svara på, men jag vet att Ericsson väldigt aktivt har fört fram att GSM duger bra. Ericsson var ju från början med i TETRA-standardiseringsarbetet men bestämde sig efter ett tag för att helt satsa på massmarknaden, dvs. GSM och efterföljarna till GSM.

Jag vet inte vad som nu har försiggått bakom kulisserna. Det går väldigt många rykten. Däremot vet jag vad Ericsson skrev till utredningen och vad Ericsson skrev i sitt remissvar. Det går i korthet ut på att TETRA visserligen är bäst för polis och räddningstjänst men att majoriteten av andra användare klarar sig bra med GSM. Att bygga ett rikstäckande TETRA-nät bara för polis och räddningstjänst kommer att bli orimligt dyrt, och därför ska man inte bygga ett landstäckande radiosystem. Däremot kan man t.ex. bygga upp TETRA i städerna och ha GSM i landet i övrigt. - Det var Ericssons remissvar.

Vi har vänt lite grann på detta och i stället sagt att de som verkligen måste ha TETRA är väldigt få i förhållande till dem som använder GSM. Det rör sig om 4 miljoner jämfört med några tiotusental för TETRA. Just därför att de är så pass få är det viktigt att man samlar alla användare och gör en gemensam upphandling.

Per Lager (mp): Det pågår mycket bakom kulisserna, och det är svårt att känna till allt vad som sker. Jag vill till dig bara ställa frågan om du tror att era kostnadsförslag från 2–6 miljarder låg på en för hög nivå för att regeringen skulle agera direkt eller tycka att det var något att snabbt gå vidare med, lämna nya direktiv osv. – helt enkelt att den enligt din bedömning i princip var för hög för regeringen.

Ulf Pettersson: Vi har ju aldrig föreslagit att investeringen ska tas ur statskassan, utan grundtanken var att en privat aktör gör investeringen och sedan räknar hem den huvudsakligen på användaravgifter. Det räkneexempel som gjordes i utredningen visade att det skulle bli fråga om förhållandevis rimliga användaravgifter, mellan 300 och 600 kr per användare och månad i trafikavgifter.

Sedan ökade beloppen när vi gjorde en grundligare kostnadskalkyl, men det behöver inte bli fråga om några stora summor för regeringen. Det är beroende av vad användarna kan betala.

Sven Bergström (c): Jag har förstått att flera av användarna var väldigt osäkra på om de ville vara med eller inte. Det berodde väl på hur mycket staten skulle ta av den här kostnaden. Det är väl ingen som ifrågasätter att det borde

ligga ett stort ansvar hos regeringen. Men du menar att själva kostnaden egentligen inte var något problem för regeringen i det här sammanhanget?

Ulf Pettersson: Det är väl snarare finansieringen som är ett problem. Vad gäller kostnaden som sådan är det klart att 6 miljarder låter mycket för en privatperson, men i telebranschen är det inte någon speciellt hög siffra, och utslaget på ett stort antal användare blir det inte så våldsamt mycket per capita. Problemet är snarare att det inte går att hitta någon som vill investera i detta.

Läget förra året när Statskontoret försökte genomföra upphandlingen var ganska annorlunda läget under utredningstiden. Det hann hända en hel del under den tiden. Under utredningen var operatörerna aktiva. De ville vara med, och det fanns go i det hela då. Men sedan kom UMTS-investeringarna och allt detta in, och då var operatörerna plötsligt mycket mera avvaktande.

Helena Bargholtz (fp): Bara helt kort: Tog ni i samband med att Statskontoret avstod från att fortsätta uppdraget upp diskussionerna om finansieringen och möjligheterna till användaravgifter, leasing o.d. som alternativ i diskussionerna med den person som ni hade att göra med på det röriga Näringsdepartementet?

Ulf Pettersson: Ja, vi förde hela tiden finansieringsdiskussioner ganska intensivt under förra sommaren inför budgetarbetet. Mona Sahlin hade ju lovat att återkomma till riksdagen i samband med budgeten, så vi ägnade merparten av våra tilltänkta semestrar åt att räkna inför budgeten. Det var också en hel del diskussioner om olika finansieringsmöjligheter, och vi presenterade rapporter redan på våren. Vi sade att vad vi behövde för en upphandling var åtminstone statliga garantier eller villkorslån. Det krävdes aldrig några direkta investeringar från staten. Men även garantidiskussionen verkade vara svårsmält för regeringen.

Lars Hjertén (m): Den 24 oktober svarar Mona Sahlin i en interpellationsdebatt med Kenth Högström att hon har stor tilltro till att Statskontoret kommer att lösa de här frågorna med att förhindra att lokala nät byggs upp och att man får ett gemensamt kommunikationssystem. Några dagar senare utser hon Berit Rollén att som förhandlare lösa det här med ett gemensamt kommunikationssystem. Däremellan lade Statskontoret ned sin verksamhet i detta sammanhang. Detta måste ha gått ganska snabbt. Stämmer det?

Ulf Pettersson: Nej, det skedde inte någonting snabbt omkring den 24 oktober 2001. Hon uttalade då inte något förtroende för Statskontorets förmåga att

genomföra uppdraget. Det måste vara något missförstånd, för då hade vi redan avsagt oss det hela.

Lars Hjertén (m): Det låter konstigt, för den 24 oktober säger Mona Sahlin: "Uppdraget till Statskontoret innebär att myndigheten aktivt ska samråda med intresserade användare, och det kan Statskontoret bäst bedöma självt." Hon har stort förtroende för att Statskontoret ska klara det självt. Kände hon inte till att ni hade avsagt er uppdraget den 24 oktober 2001? Eller är det fråga om fel år?

Ulf Pettersson: Vilket protokoll var det?

Lars Hjertén (m): Snabbprotokoll 2000/01:17. Är det möjligtvis fråga om den 24 oktober år 2000?

Ulf Pettersson: Det måste vara år 2000. Då var det en interpellationsdebatt mellan Kenth Högström och Mona Sahlin, där Kenth var orolig för att Statskontoret hade för låg ambitionsnivå. Jag hade uttalat mig i Göteborgs-Posten om olika nivåer på nätet, och det hade Kenth tolkat så att vi kanske inte skulle bygga ut landstäckande. Det var väl det som behandlades i den debatten. Efter den interpellationsdebatten var vi rädda för att föreslå någonting annat än ett landstäckande nät redan från start. Mona Sahlin presenterade i höstas en lösning som började i Skåne. Det hade vi diskuterat om det kunde vara bra att börja lokalt, men vi vågade inte riktigt gå ut med det.

Lars Hjertén (m): Mycket kort: Du ska ju inte gå in på Berit Rolléns uppdrag, men hon säger att för att en sådan här teknisk lösning ska komma till stånd krävs en ekonomisk garanti från staten. Är det också din uppfattning?

Ulf Pettersson: Ja, åtminstone en garanti. Ju mer finansiering staten kommer med, desto lättare blir det att få till stånd en sådan. Men utan åtminstone en garanti lär det inte gå.

Kenth Högström (s): Uppenbarligen hade mitt yttrande i kammaren hösten 2000 så stor betydelse att man ändrade ambitionsnivå. Det är inte var dag man får ett sådant genomslag. Bakgrunden till det var att Göteborgs Spårvägar var på väg att upphandla ett lokalt TETRA-baserat system, och det kunde ha följts av en rad olika lokala aktörer. Då skulle vi inte ha haft något nationellt samband.

Jag vill ställa några frågor om UMTS, 3 G, GSM och alla de tekniker som mobila leverantörer av mera ordinärt slag tillhandahåller. Är det enligt din uppfattning alldeles omöjligt att de systemen skulle kunna klara *public safety* på det säkraste tänkbara sätt som är beskrivet i er standard?

Ulf Pettersson: Det beror på väldigt många olika saker, men den enklaste är att ta det funktionellt. GSM är byggt på att en person pratar med en annan person. *Public safety* jobbar i grupper där alla ska kunna höra vad som sägs och kunna prata med varandra. En ledningscentral ska kunna styra samtalen. Det avgör valet.

Kenth Högström (s): Jag vill också kolla följande. Ericssonkoncernen var den enda remissinstans som tungt gick emot TETRA-standarden i Sverige. Det är också den koncern som uppenbarligen har påverkat departementet mest av alla lobbyister. Jag vill bara säga att så är fallet. Men har de inte något annat i rockärmen? Det handlar ju om den nationella ambitionsnivån. I Finland bygger man nu TETRA-system med Nokia och Sonera.

Ulf Pettersson: Jag träffade efter utredningen några höga chefer på Nokia, och de frågade mig om jag trodde att Ericssons val att inte bygga TETRA hade betydelse för den långsammare handläggningen i Sverige än i Finland. Jag svarade med en motfråga om Nokias val att tillverka TETRA hade betydelse för den snabba handläggningen i Finland, och de medgav att så nog var fallet. Det är alltså inte bara den svenska regeringen som påverkas av den egna leverantören.

Göran Magnusson (s): Jag vill bara kontrollera att det uppdrag som Statskontoret fick när man skulle upphandla ett sådant här nät handlade om TETRA-systemet eller ett motsvarande. Ericssons lobbyverksamhet hade alltså inte lett till någon tveksamhet, utan uppdraget gällde TETRA?

Ulf Pettersson: Ja, det är sant. Möjligen kan lobbyverksamheten ha fördröjt hanteringen av uppdraget och bidragit till tveksamhet för regeringen. Det var inte bara Ericsson som gick emot utredningsförslagen. Det mest negativa kom från IT-kommissionen, men dess remissvar var fullt av missförstånd och felaktigheter.

Post- och telestyrelsen hade tidigare, under den förre generaldirektörens tid, en väldig skepsis mot TETRA, men numera är PTS helt införstått med behovet av TETRA. Tidigare påverkade nog också det regeringens tveksamhet.

Göran Magnusson (s): Det är inte riktigt min hemmaplan, men gällde också förhandlingsuppdraget till Berit Rollén år 2001 TETRA eller motsvarande?

Ulf Pettersson: Ja, det är så. Jag tror inte att det i dag finns några tveksamheter om att det är TETRA som är det viktiga. Det är också det enda som användarna skulle acceptera.

Ordföranden: Då ber vi att få säga tack till dig, Ulf Pettersson, för ditt tålamod med våra frågor. Det gäller en materia som inte direkt ligger mitt i den som vårt utskott normalt sysselsätter sig med.

BILAGA B7

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 12 april 2002

Statsrådet Thomas Bodström, granskningsärende 2001/02:15 Justitieminister Thomas Bodströms ansvar för bristen på ordning och säkerhet under EU-toppmötet i Göteborg

Ordföranden: Jag ber att få hälsa justitieministern välkommen till oss. Det är första gången, om jag inte minns alldeles fel. Vi ska ägna den tid som vi har tillsammans åt ett ärende, nämligen Göteborgsmötet med kringfrågor.

Jag har redan upplyst utskottet om, men gör det igen, att detta ärende innehåller både öppna frågeställningar och hemliga frågeställningar. Eftersom den bedömning utskottets presidium har gjort är att det nog ofrånkomligen också kommer att ställas frågor om de hemliga delarna, är min utgångspunkt den att om inte utfrågningen ger anledning till annan slutsats, delar vi upp utfrågningen i två. Vi börjar med den öppna delen, gör ett avbrott och övergår till den slutna delen. Jag tror att det är enda sättet att på ett rimligt sätt hantera frågor som annars riskerar att gå kors och tvärs över det öppna och det hemliga.

I detta ligger också en indikation till justitieministern att om det skulle ställas frågor som förefaller öppna men som kräver ett icke öppet svar, skjuter vi bara dem till den andra avdelningen och ställer om frågorna. Jag tror att vi så på bästa möjliga sätt ska kunna belysa den frågeställning som vi har att granska.

Än en gång hjärtligt välkommen hit! Ordningen är den att vi först brukar ge våra gäster möjlighet att säga något inledningsvis, om de så vill. Därefter utgår vi från frågorna, som ställs i partistorleksordning med undantag för att det eller de partier som har anmält frågan brukar få börja. Varje partirepresentant brukar få ett antal följdfrågor för att komma till slutet i varje delfrågeställning.

Justitieminister Thomas Bodström: Tack så mycket, herr ordförande! Jag tackar också för klargörandet på en punkt som jag känt en viss oro för. Det

kan här komma att tas upp uppgifter som är sekretessbelagda, och det är bra att ordföranden har presenterat dagordningen på det sätt som skett.

Jag vill inledningsvis säga att det som hände i Göteborg naturligtvis har påverkat oss alla. Det var ett angrepp på ett demokratiskt möte, det var ett angrepp på tiotusentals fredliga demonstranter, det var ett angrepp på butiksägare, det var ett angrepp på enskilda poliser, och det var också ett angrepp på själva demokratin som jag tror har påverkat oss alla för en lång tid framöver. Liksom många andra känner jag också en ilska och sorg över hur detta har drabbat alla göteborgare som hade förberett sig på den fest som det annars kunde ha blivit.

Vissa har uttryckt en förvåning över att jag har bjudits hit, men jag måste säga att jag tycker att det är väldigt bra. Jag har hela tiden sagt att vi ska utvärdera allas roller.

I frågan om förberedelserna är det så, som ni säkert känner till, att det under ordförandeskapet gjordes en samordning genom 2001-sekretariatet på UD. Jag får varje månad information från Säpo i olika frågor, och under ordförandeskapet gällde det bl.a. de här frågorna. Jag har också fått information från Sten Heckscher på RPS.

Även om jag inte varit operativt ansvarig vill jag redan nu säga att jag naturligtvis har ett stort ansvar, inte minst i alla de frågor som kommer att föreslås om eventuella lagändringar där förbättringar kan göras och där brister kan ha funnits. Jag tar gärna på mig det ansvaret.

Avslutningsvis vill jag också säga att jag tycker att det var väldigt bra efter den svåra händelsen med den samordning som förekom mellan olika partier inför direktivskrivningarna till Göteborgskommittén.

Inger René (m): Tack för den inledningen. Det är inte svårt för mig som göteborgare att hålla med statsrådet om att det här var en väldigt bekymmersam och ledsen tid i Göteborg. Det är faktiskt erfarenheter som ligger kvar fortfarande. Statsrådet talade om rättssekretariatet och det utbyte som Justitiedepartementet hade med detta sekretariat. Statsrådet vet säkert också att man hade en förhöjd hotbild i samband med toppmötet i Nice och det som hände där. I samband med det eller bara några dagar efteråt skrev polismyndigheten i Västra Götaland en begäran till Rikspolisstyrelsen om att få använda den särskilda beredskapspolisen. Det dröjde två och en halv månad innan man fick något besked från departementet, och när man fick beskedet var det negativt. Både polismyndigheten i Västra Götaland och Rikspolisstyrelsen hade

tillstyrkt denna begäran och menade att det var just för den här typen av verksamheter, med den hotbild som man kunde se, som den särskilda beredskapspolisen skulle användas.

Jag skulle gärna vilja få justitieministerns kommentarer till avslaget.

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Låt mig först klargöra att det över huvud taget aldrig har varit något avslag från regeringens sida. Saken är följande. För Justitiedepartementets del kom det in en begäran från Rikspolisstyrelsen, daterad den 12 januari. Där hemställdes om att regeringen skulle medge Rikspolisstyrelsen att få ta i anspråk beredskapspolismän i den omfattning som erfordras för uppdrag med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU. Denna begäran skulle avse hela ordförandeskapet.

Då hölls en dialog mellan en tjänsteman från Justitiedepartementet och RPS. Det ledde till att RPS den 16 februari återkallade sin begäran. RPS fick då också besked om att det var en alltför generell begäran att man skulle få anlita beredskapspoliser under hela vårt ordförandeskap.

Däremot fanns det inget som hindrade att man återkom med en begäran när en sådan situation uppstod, som t.ex. vid något av de senare toppmötena. Men en sådan begäran kom aldrig in. Därför har regeringen inte heller haft anledning att över huvud taget ta ställning i frågan. Så svaret är att regeringen aldrig har fattat något beslut i den här frågan.

Inger René (m): Enligt de uppgifter som vi har fått kommunicerade man med departementet. Det är alldeles riktigt att det inte kom in någon begäran. Efter den kommunikativa diskussion som man hade mellan RPS och departementet fanns det anledning att återkalla den här begäran eftersom man fick besked från departementet om att det inte var rimligt att använda beredskapspolisen i det sammanhanget. Är det inte rätt uppfattat?

Justitieminister Thomas Bodström: Det besked som gavs var att man inte kan bifalla en allmän begäran över hela ordförandeskapet – man gjorde i alla fall den rättsliga bedömningen – så regeringen har aldrig tagit ställning i den frågan. Därför återkallade RPS, enligt uppgift, den här begäran. RPS fick möjlighet att återkomma om man skulle behöva det inför något möte, t.ex. Göteborgsmötet, men man återkom aldrig med en begäran.

Inger René (m): Då är min fråga: På vilket sätt kommunicerade man det till polisen i Västra Götaland? Det framkommer inte på något sätt i våra papper, utom i ett svar från departementet på generella frågor som vi ställde.

Sedan skulle jag gärna vilja läsa upp den författning som reglerar den särskilda beredskapspolisen. Där står det: Då samhället är utsatt för eller riskerar att utsättas för särskilt svåra och påfrestande situationer från ordnings- och säkerhetssynpunkt får det vid polismyndigheterna finnas beredskapspolismän under förutsättning att dessa ingått avtal osv. Och det hade ju den här särskilda beredskapsstyrkan gjort.

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Jag ska först säga att begäran kom från RPS. Därför har dialogen naturligtvis förts med RPS. Det har alltså, återigen, varit en allmän begäran över hela vårt ordförandeskap och inte en begäran för något speciellt möte. I den dialog som fördes mellan den här tjänstemannen och RPS gjorde man den rättsliga bedömningen att det inte var möjligt att bifalla en sådan generell begäran, och då återkallades den. Det har alltså aldrig inkommit någon begäran om ett speciellt möte, t.ex. i Göteborg. Men man fick alldeles klart för sig att det gick bra att återkomma senare under våren om det var för ett speciellt möte.

Inger René (m): Den kommunikationen verkar ha fastnat någonstans på vägen, men man kan väl ändå inte säga att Justitiedepartementet inte har lagt ett avgörande ord när det gäller användande av den särskilda beredskapspolisen eller ej.

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Den enda dialog som har funnits är naturligtvis dialogen med den myndighet varifrån begäran kom, dvs. RPS. Den har inte fastnat på vägen. Den har funnits här, och den har avhållits på det sätt som jag har presenterat. Det har alltså inte varit något annat än ett rättsligt besked om att den här begäran var alltför generell och att den inte var avsedd för något specifikt tillfälle men att det fanns möjlighet till en sådan.

Inger René (m): I sin ingress sade statsrådet att departementet inte på något sätt har varit operativt i det här sammanhanget. Om man nu får en sådan här begäran och också yttrar sig över den kan jag inte se annat än att man faktiskt är operativ ur en viss synpunkt.

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Här är det ju fråga om en rättslig bedömning som man har gjort i en dialog. Man har naturligtvis inte på något sätt tagit något operativt ansvar. För att beredskapspolis här ska tas i anspråk ska man också göra bedömningen att polisens vanliga resurser inte räcker till. Begäran kan alltså inte vara så generell. Det är därför som man har tolkat den som man har gjort, men man har självklart inte på något sätt varit operativ, utan man har enbart gjort en rättslig bedömning i den dialogen.

Inger René (m): Så statsrådet menar att den information som man ständigt fick, en gång i månaden och ofta tätare, från Rikspolisstyrelsen om den hotbild som förelåg i Göteborg inte på minsta sätt låg bakom den bedömning som man gjorde.

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Det här samtalet var i början av året. Sedan kom månatlig information om bl.a. de här bitarna, men det har alltså inte kommit in någon begäran. Det skulle kännas väldigt främmande om jag, som justitieminister, eller regeringen skulle ta initiativ till en begäran om beredskapspolisen när beskedet hade getts om att det gick bra att återkomma om behov skulle uppstå.

Anders Bengtsson (s): Ordförande! Jag skulle vilja ha Thomas Bodströms kommentar kring de s.k. preventiva åtgärderna som vidtogs inför toppmötet i och med erfarenheterna av de andra toppmötena runtom i Europa. Det ordnades bl.a. öppna forum, och det var en demokratisk dialog med olika organisationer som skulle delta. Man hade också en diskussion med dem som hade sökt tillstånd för demonstrationer. Vad är din erfarenhet av de preventiva åtgärderna inför toppmötet?

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Det hölls en dialog mellan 2001-sekretariatet och vissa organisationer som skulle demonstrera. Den dialogen och dialogen över huvud taget mellan myndigheterna, polisen och de här organisationerna är nu bl.a. föremål för en utvärdering. Men jag kan redan nu säga att jag för min del tror att det är väldigt viktigt att man upprätthåller dialogen med de seriösa demonstranter och organisationer som finns. Det var också den slutsats som drogs av samtliga EU-länder vid det möte som vi höll den 13 juli. En av de två eller tre slutsatserna var att den här dialogen måste utvecklas och förstärkas. Men jag kan inte säga nu om man har gjort rätt eller om man har gjort misstag i just det här fallet.

Ingvar Svensson (kd): Jag vill ha en uppföljning när det gäller Inger Renés frågeställning. Justitieministern säger när det gäller de här beredskapspoliserna att man inte kunde bevilja en generell begäran. Och så fick RPS informella uppgifter om detta. Anta då att RPS uppfattade detta som att det inte var någon mening att över huvud taget återkomma med någon fråga om användning av beredskapspoliser. Kan det vara möjligt att RPS har fått en sådan uppfattning? Hur skulle justitieministern bedöma det om man hade uppfattat det som att det inte var någon mening att återkomma över huvud taget i frågan?

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Då har ju budskapet misslyckats, eftersom budskapet just gick ut på att det gick bra att återkomma för ett specifikt ärende eller ett specifikt möte.

Sven Bergström (c): Jag måste också säga att jag blir lite förvånad över den skiftande bild som vi får av just beredskapspolisens eventuella inkallande här. Det framgår ju tydligt av en promemoria som rättschefen Per Virdesten har upprättat den 10 april i år att i den ansökan som kom in den 17 januari 2001 till regeringen, en framställan från RPS, bifogades den särskilda ansökan från Västra Götaland om att få använda beredskapspoliser just vid toppmötet i Göteborg. Det är väl ett väldigt tydligt utpekande av att det är vid ett särskilt tillfälle som man i så fall avser att använda beredskapspoliserna.

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Det är ju RPS som har kommit med en begäran, och det är den som då har varit föremål för dialogen. Den där bilagan som fanns med var ju en korrespondens mellan Västra Götaland och Rikspolisstyrelsen. Rikspolisstyrelsen har sedan inkommit med en begäran. Det är den enda begäran som har funnits för regeringen att eventuellt ta ställning till. Nu blev det inte så. Regeringen har aldrig tagit ställning till den, men det var den handlingen som var upphov till den diskussion som fanns. Nu kan jag inte svara för den dialogen eftersom jag inte var med. Men eftersom RPS fick uppgift om att man kunde återkomma om situationen förändrades kan detta naturligtvis ha påverkat. Men, återigen, den begäran som har kommit är från Rikspolisstyrelsen. Att det sedan har varit en korrespondens mellan Västra Götaland och Rikspolisstyrelsen är en annan sak. Det har ju inte varit föremål för diskussion.

Sven Bergström (c): Det står väldigt tydligt i promemorian av Per Virdesten att den här framställan från polismyndigheten i Västra Götaland fanns med som en särskild bilaga i den inlaga som kom från Rikspolisstyrelsen. Det var alldeles uppenbart att den fanns med som huvudanledning till att man kom in med en begäran, såvitt jag förstår.

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Javisst, det är riktigt att det har varit en korrespondens däremellan, men det är RPS som har framställt en begäran på ett visst sätt till regeringen, och det är den som har varit föremål för diskussion. Rikspolisstyrelsen uttryckte sig på ett sådant sätt i den begäran att man gjorde den rättsliga bedömningen att det inte var möjligt att tillåta detta, men det fanns möjlighet att återkomma för ett speciellt ärende.

Helena Bargholtz (fp): Herr ordförande! Jag vill gå tillbaka till frågan som handlar om dialogen mellan de olika opinionsgrupperna. Det var i och för sig bra att regeringen träffade opinionsgrupper av olika slag. Men var det helt

harmoniskt? Vad framfördes från de här opinionsgrupperna när det gällde t.ex. krav på hur polisen skulle agera? Kunde man inte utifrån de diskussioner som ni hade med opinionsgrupperna ha anat att det kunde bli konflikter mellan personer som ville demonstrera och ordningsvakten, eller var allt lugnt och harmoniskt när ni träffades?

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Det vågar jag inte svara på personligen, eftersom jag inte har varit med vid sådana möten. Det är möjligt att det i den här dialogen kan ha gjorts en del misstag eller att man på olika sätt borde ha agerat på ett annat sätt. Jag är alltså generellt positiv till att man har en dialog. Men det innebär inte att allting har gått perfekt till i dialogen mellan organisationerna och framför allt 2001-sekretariatet och i dialogen mellan bl.a. poliserna och de här organisationerna.

Helena Bargholtz (fp): Jovisst är det viktigt att ha en dialog, men jag antar att det görs en ordentlig utvärdering av resultatet av den här dialogen. Vad man skulle vilja veta är om någon organisation som hade medlemmar som störde arrangemangen var med i den här dialogen och i förväg betedde sig på ett sådant sätt att man hade kunnat ana att det skulle bli bråk mellan demonstranter och polisen. Syftet med dialogen måste ju ha varit att förhindra detta och att i förväg få veta om det skulle kunna inträffa.

Justitieminister Thomas Bodström: Ja, det är alldeles riktigt, och jag tror att vi är alldeles överens, Bargholtz och jag, på den punkten. Det kan, som sagt, ha begåtts misstag, och man kanske kommer att agera på ett annat sätt i framtiden. Det är också mycket riktigt att det är oerhört viktigt att vi får svar på de här frågorna, och det är en av de saker som Göteborgskommittén arbetar med.

Per Lager (mp): Herr ordförande! Det var väldigt viktigt med den här dialogen mellan organisationerna och myndigheterna. Den innebar också att man var överens om spelregler på väldigt många sätt. Därmed hade man också kunnat genomföra demonstrationer på ett, som jag menar, fint sätt. Själv var jag delvis på plats under de här dagarna, och jag blev väldigt chockad av de olika aktioner och sådant som jag fick se från polisens sida och som jag inte riktigt förstod. Det var alltså ingrepp mot mötes- och demonstrationsfriheten. Framför allt var de ingrepp som väl skulle vara preventiva vid Hvitfeldtska helt oförståeliga. Var regeringen medveten att sådana här preventiva aktioner, om vi kallar dem så, från polisens sida skulle äga rum? Vi som var på plats kunde liksom inte se några orsakssamband eller någonting sådant i polisens handlande.

Justitieminister Thomas Bodström: Jag har inte på något sätt tagit del av något operativt arbete eller fått information om det som nämns här, men jag tycker

att det är lite tidigt att dra några slutsatser om polisens arbete och den oerhört svåra uppgift som man hade. I vissa fall är ju detta föremål för brottsutredningar, och i samtliga delar som inte är knuta till brottsutredningar är detta föremål för en utredning som nu görs.

Per Lager (mp): Man kan ju ställa sig frågan bl.a. mot bakgrund av Polisförbundets rapport om kommenderingen i Göteborg, där man sammanfattar det hela i kaos. Det är klart att det då är någonting som inte är bra, och på vägen har det förmodligen begåtts en rad fel så att det inte har kunnat fungera som det skulle. Polisens verksamhet har då inte kunnat skötas på det sätt som medborgare upplever är riktigt. Vi som deltog i demonstrationerna blev väldigt överraskade av det sätt som man hanterade oss på. Min fråga är då om regeringen var medveten om att det skulle kunna bli så här, dvs. att grundlagsskyddad verksamhet skulle kunna bli utsatt.

Justitieminister Thomas Bodström: Jag vill bara understryka att det här är föremål för en prövning, så jag vill inte på det här stadiet dra några slutsatser. Däremot är det väldigt många frågor som vi nu väntar svar på. Det kommer naturligtvis att föranleda en fortsatt diskussion. När vi har det materialet tror jag att det är lättare att besvara flera av de här frågorna.

Ordföranden: Detta fullbordar den första omgången. Får jag börja med några frågor i den andra av mer allmän natur.

Justitieministern började med att säga att samordningen av alla Göteborgsaktiviteter låg inom Utrikesdepartementet, alltså inte bara säkerhetsdelen utan samordningen av alla förberedelser. Det låg alltså i någon mening på en politisk nivå; det låg inte bara på myndighetsnivå.

Givet att vi nu vet att säkerhetsarrangemangen inte höll måttet och att vi tvangs att uppleva några dagar i Göteborg som de flesta av oss helst vill glömma undrar jag vad justitieministern anser vara regeringens ansvar i detta.

Justitieminister Thomas Bodström: Det är alldeles riktigt som ordföranden säger att regeringen har varit med i planeringen. Man var också värd för mötet, och man var delaktig i de dialoger och samtal som fördes med olika organisationer. Man hade naturligtvis ett ansvar för de sakerna inför det här mötet. Däremot har regeringen inte tagit något operativt ansvar för själva polisarbetet, men det var kanske inte heller det som frågan avsåg.

Ordföranden: Nej, jag har full förståelse för att det operativa låg och ska ligga på någon annan. Men när det gäller den säkerhetsmässiga delen hade ju Göte-

borgsmötet inte bara föregåtts av indikationer, som vi möjligen återkommer till i den slutna delen, om potentiella säkerhetsbekymmer i Göteborg. Också möten i andra delar av världen gav indikationer om vad som skulle kunna komma att inträffa. Hur resonerade regeringen i planläggningen inför Göteborgsmötet med vetskap om detta, för det visste naturligtvis regeringen? Tog ni några särskilda initiativ med anledning av att ni visste hur situationen hade varit vid andra likartade möten? Vilka diskussioner förde ni, med anledning av de erfarenheterna, med de underställda myndigheterna i egenskap av ytterst ansvariga, som justitieministern säger, för värdskapet för detta möte?

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Det handlar inte om någonting annat än att man har fått information. Om regeringen, jag eller någon annan, skulle dra slutsatser av andra möten och komma med förslag tycker jag att vi är inne på det som vi är alldeles överens om, nämligen det operativa ansvaret. Däremot har vi alltså fått information om eventuell hotbild, som vi återkommer till senare. Det har varit upplagt på det sättet att det i 2001-sekretariatet har funnits en sambandsman från Säkerhetspolisen som har deltagit bl.a. i ledningsmöten. Och man har naturligtvis haft den här dialogen. Man hade också inför Göteborgsmötet en särskild avdelning som bestod av Göteborgs kommun och Göteborgspolisen, och man hade då en dialog med 2001-sekretariatet, återigen, bara för att ge information. Sedan har jag naturligtvis också fått en viss information under de månatliga möten som jag har haft med Säpo, och vid något tillfälle har jag också fått det från Sten Heckscher från RPS.

Ordföranden: Jag har en sista fråga innan jag lämnar ordet till Göran Magnusson. Justitieministern förefaller vilja ge intryck av att säkerhetsfrågorna har legat rätt långt ifrån det politiska värdskapet för mötet. Är det verkligen en rimlig bild med tanke på vad regeringen rimligtvis visste stod på spel, både säkerhetsmässigt och politiskt, om mötet skulle urarta på det sätt som det tyvärr gjorde?

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Om det på något sätt uppfattas som att vi håller avstånd är det bara för att vi markerar avståndet till det operativa ansvaret. Vi har alltså fått information. Det är också på det sätt som jag i all fall anser att det ska vara, nämligen att man får kontinuerlig information och att man inte vidtar några åtgärder.

Ordföranden: Inga instruktioner, inga uppmaningar?

Justitieminister Thomas Bodström: Nej, jag har inte givit några uppmaningar, och jag har inte på något sätt överprövat de bedömningar som har gjorts av den information som jag har fått.

Göran Magnusson (s): Jag har en fråga. Kom det indikationer till justitieministern eller regeringen från polisledningen i Västra Götaland, som ju egentligen är den som var operativt ansvarig, om att polisledningen i Västra Götaland inte ansåg sig ha tillräckliga resurser för att klara ordning och säkerhet vid toppmötet i Göteborg?

Justitieminister Thomas Bodström: All den information som jag fick under våren 2001 utmynnade i samma resultat, nämligen att polisen hade kontroll över det här och att man skulle kunna kontrollera säkerheten vid mötet.

Göran Magnusson (s): Hade polisledningen i Västra Götaland tillgång till all den information som RPS och Säpo kunde tänkas ha på sin nivå? Fördes den till polisen i Västra Götaland?

Justitieminister Thomas Bodström: Det är klart att det har varit en dialog mellan Västra Götaland och RPS och även Säkerhetspolisen, men jag vågar inte svara på vad den exakt har inneburit.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Jag vill återvända till det här med beredskapspoliserna. I Rikspolisstyrelsens skrivelse finns det sex stycken. I tre av dem – det är alltså inte bara bilagorna – behandlas just begäran från polisen i Västra Götaland om att inkalla beredskapspolis. Då säger regeringen att man inte kan fatta ett sådant generellt beslut – det gäller den hemställan som Rikspolisstyrelsen har gjort i skrivelsen, alltså den formella delen. Men finns det något konstitutionellt som hade kunnat hindra regeringen att avvisa det generella kravet men fatta ett selektivt beslut om Göteborg?

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! I så fall skulle det ha kommit in en begäran om ett specifikt ärende, men nu har det aldrig över huvud taget varit något ärende på regeringens bord, så det är väldigt hypotetiskt. Jag vågar inte svara säkert på den frågan. Det enda som har varit konkret är en hemställan från Rikspolisstyrelsen om att få ta i anspråk beredskapspoliser i den omfattning som erfordras för uppdrag med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU, ingenting annat. Det är det enda som har varit föremål för dialogen, men, som jag också har sagt tidigare, man fick alltså information om att det gick bra att återkomma om det uppstod en sådan här situation i ett specifikt ärende. Men detta är svårt eftersom regeringen aldrig har tagit ställning till beredskapspoliser.

Ingvar Svensson (kd): Nu är justitieministern väldigt formell, men när det gäller bakgrunden till Rikspolisstyrelsens krav framgår det inte bara i bilagan

utan i hela skrivelsen att det är just Göteborg som det handlar om, Göteborgsmötet. Det är klart att det vore bra om justitieministern hade vetat om man hade kunnat fattat ett selektivt beslut i en sådan här situation.

Sedan har jag kanske mer en begäran till ordföranden. Tord Pettersson på departementet har diskuterat de här frågeställningarna med Pär Kihlström på RPS. Det är möjligt att det finns tjänstanteckningar från den situationen, och det vore bra om utskottet kunde få tillgång till dem.

Helena Bargholtz (fp): Herr ordförande! Det slumpade sig så att vi, innan justitieministern kom hit, behandlade frågan om TETRA-systemet. Det är ju en mycket svår och långdragen historia. Enligt det intryck vi fick från en forskare som vi hade bjudit in har förseningarna kring hela den här frågan delvis berott på en mycket rörig departementsorganisation. Men vi får ta upp den frågan när Mona Sahlin kommer så småningom.

Polisförbundet talar ju om att de oacceptabla bristerna i radiokommunikationssystemet måste åtgärdas snarast. Det är många som just har sagt att anledningen till att det gick snett i Göteborg till stor del var att det var så besvärligt för poliserna att kommunicera med varandra. Hade man haft bättre kommunikationssystem skulle man kanske inte ha råkat ut för allt det hemska som hände. Jag vill gärna höra en kommentar från justitieministern rörande TETRA-systemet och Polisförbundets krav på att man snarast ska lösa radiokommunikationsfrågan.

Justitieminister Thomas Bodström: Vad gäller den konkreta situationen i Göteborg så är också den här frågan föremål för prövning. Därför vågar jag inte dra några slutsatser varken åt ena eller andra hållet, men det är väldigt viktigt att det här kommer fram. Men oavsett om det har haft någon betydelse med radiokommunikationen är det riktigt som Helena Bargholtz säger att det här måste lösas inom polisen. Den här frågan bereds nu också inom Regeringskansliet, men för polisens del är det lite speciellt därför att man måste lösa den här frågan om radiokommunikationen för södra Sverige före utgången av 2003. Regeringen kommer naturligtvis också att se till att de kraven uppfylls.

Helena Bargholtz (fp): Men är det lyckat att göra en separat lösning för poliserna? Ska man inte hellre försöka få till stånd ett totalt system som fungerar mellan olika instanser, t.ex. Räddningsverket och alla som behöver ha den här typen av utrustning?

Justitieminister Thomas Bodström: Ordförande! Jag vågar inte ha något säkert svar nu eftersom jag inte är insatt i alla olika delar av detta, men det jag vet säkert är att polisen måste ha det här i södra Sverige före utgången av 2003. Den frågan kan inte vänta.

Ordföranden: Tack för detta! Har vi någon ytterligare fråga i denna omgång? Jag börjar stressa oss lite med tanke på att jag vet att justitieministern har en bakre gräns som riksdagen har stipulerat. Jag vill hinna med ett par frågor också i den slutna delen.

Inger René (m): Jag har läst förordningen för den särskilda beredskapspolisen. Och jag kan inte alls hitta något underlag för justitieministerns ställningstagande när det gäller selektiva operationer. Det var en sak. Sedan har jag en fråga som gäller ett svar som justitieministern gav till Maud Ekendahl i en debatt om just de här särskilda beredskapspoliserna. Då sade justitieministern att beredskapspolismännen inte heller har vare sig den utbildning eller den träning som krävs för att klara av sådana situationer som de i Göteborg. Jag undrar vad som menas med det, för det framgår ingen annanstans än just i det svaret. Sedan har jag ytterligare en fråga. Det är bäst att jag ställer den också; annars kanske jag inte får ställa den. Jag skulle vilja höra justitieministerns beskrivning av hur det kom sig att polisen fick nummermärkta hjälmar efter det som hände i Malmö. Vems initiativ var det, och hur gick detta till?

Justitieminister Thomas Bodström: Det finns naturligtvis risk för en viss upprepning här, men det som har varit föremål för en dialog är alltså den allmänna begäran, och den rättsliga bedömning som gjordes av den här tjänstemannen var att man inte kan ha en sådan generell begäran. Det kan alltså inte vara en generell begäran för alla möten under det svenska ordförandeskapet.

När det gäller den fråga som ställdes om ett svar vågar jag inte säga något säkert, om jag bara får de här uppgifterna, men min uppfattning är att beredskapspoliser kanske inte är lämpade för att delta i sådana operativa situationer som sammandrabbningar med demonstranter, utan de är mera anpassade för t.ex. olika vaktuppgifter.

När det gäller hjälmmärkningen tror jag att det kom föreskrifter från Rikspolisstyrelsen, som hade föranletts av en debatt som hade förts ganska länge.

Inger René (m): Kom det inget som helst initiativ från justitieministern när det gäller den frågan? Det har framgått av en del av våra papper.

Justitieminister Thomas Bodström: Inte formellt. Däremot har det förts en debatt där jag har uttryckt att regeringen kommer att ta initiativ till identifiering av polismän. Det skulle ske genom att regeringen fattade beslut om en förordning eller genom ett uppdrag till RPS.

Inger René (m): Genom ett initiativ från justitieministern?

Justitieminister Thomas Bodström: Från regeringen.

Ordföranden: Får jag lägga till en nyfiken fråga och därmed missbruka mitt ordförandeskap? Justitieministern sade för ett ögonblick sedan, och jag har all respekt för detta, att regeringen inte ville lägga sig i den operativa verksamheten. Samtidigt säger justitieministern, till skillnad från Rikspolisstyrelsen, att han anser att den nationella beredskapsstyrkan inte är lämplig att utnyttja i en situation som den i Göteborg. Det är svaret till Maud Ekendahl. Är inte det att göra en bedömning av kvalifikationerna hos en polisstyrka som Rikspolisstyrelsen själv bedömde skulle kunna ha varit till nytta för att förhindra det som nu inträffade?

Justitieminister Thomas Bodström: Herr ordförande! Den information som jag har fått bl.a. från polisen har inneburit just att beredskapspolisen skulle kunna vara lämplig för vissa bevakningsuppdrag men inte när det gäller sammandrabbningar med demonstranter, t.ex. Det är ingen självständig bedömning, utan jag har bara refererat den information jag har fått från annat håll.

Ordföranden: Rikspolisstyrelsen bifogar begäran från polisen i Västra Götaland med upplysningar om den situation som skulle kunna inträffa och som dessvärre inträffade. Justitieministern säger att styrkan enligt hans mening inte är lämpad för detta. Vad är detta om inte en operativ bedömning av hur polisen bör använda sina resurser?

Justitieminister Thomas Bodström: Herr ordförande! Jag har inte gjort någon bedömning av om detta skulle behövas eller inte, och jag har heller inte tagit något initiativ under våren. Vi har meddelat att man om det finns behov kan inkomma med en begäran om beredskapspoliser vid ett speciellt tillfälle. Som svar på frågan kan jag säga att jag däremot har vidarebefordrat den information jag har fått och det jag har lärt mig om beredskapspolisen, nämligen att den är bättre anpassad till bevakningsuppdrag än till självständiga uppgifter. Det är ingen bedömning, utan det är information som jag har fått.

Ordföranden: Tack för detta. Ska vi förklara oss nöjda i den öppna delen? Med viss oartighet ber jag i så fall alla som inte tillhör utskottet att åtminstone för en liten stund lämna lokalen.

BILAGA B8

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar onsdagen den 12 april 2002

Hovrättslagman Håkan Lavén, granskningsärende 2001/02:14 Kulturminister Marita Ulvskogs hantering av uppdraget till Radio- och TV-lagsutredningen om skydd för barn mot olämpligt programinnehåll

Ordföranden: Förhandlingarna återupptas. Vi har då att hälsa välkommen hovrättslagmannen Håkan Lavén i det ärende som handlar om kulturminister Marita Ulvskogs försök att tvinga fram lagförslag mot skadliga TV-program för barn.

Gången är sådan, för Håkan Lavéns upplysning – utskottet i övrigt vet det – att vi brukar ge våra gäster möjlighet att om man så vill säga något inledningsvis om ärendet mot bakgrund av de handlingar som vi har skickat ut. Därefter övergår frågandet till utskottets ledamöter i partistorleksordning med undantag för att det parti som har anmält frågan till granskning brukar få börja. Dessutom brukar vi medge att frågeställaren får slutföra sitt delfrågeområde innan vi går vidare till nästa.

Välkommen hit!

Hovrättslagman Håkan Lavén: Tack för det! Den yttre ramen kring det här utredningsuppdraget känner ni väl till. Jag förordnades som särskild utredare i en utredning som kom att kallas för Radio- och TV-lagsutredningen. Utredningen bestod av mig som särskild utredare och ett antal experter. De var åtta stycken, och två av dem kom från Kulturdepartementet. Enligt direktiven för det här utredningsuppdraget var det ett tiotal frågor som vi skulle syna, men en fråga skulle vi komma fram med först i ett delbetänkande, och det gällde frågan om skydd av barn mot olämpligt programinnehåll i TV. Detta delbetänkande skulle läggas fram i oktober 2001. Utredningen lade också fram detta delbetänkande, och det är publicerat i SOU 2001:84.

Det som sedan hände var att jag den 12 november 2001 hos Kulturdepartementet begärde att få bli entledigad från uppdraget. Den här begäran beviljades den 28 november samma år.

Låt mig först säga något kort om utredningens förslag. Den fråga som vi ställde oss inledningsvis var givetvis: Vad innebär det här med skydd av barn mot olämpligt programinnehåll, och hur stort är det här problemet? I den delen kallade vi till en hearing. Vi kallade in programföretagen och de organisationer och myndigheter som sysslade med barnfrågor. Det svar som vi fick av dessa myndigheter och organisationer var att det material med porr och våld som i dag sänds i televisionen inte innebär några påtagliga problem för barnen. Det var det svar som vi fick. Man sade också att det inte finns något behov av att skärpa reglerna på området. Utredningen tog till sig detta. Vi gjorde naturligtvis också en granskning av Granskningsnämndens praxis för att titta på hur många ärenden som fanns och hur många fällande beslut som fanns. Vårt ställningstagande blev att det inte fanns anledning att skärpa eller vidga förbudsområdet i lagstiftningen.

Det utredningen i stället förordade var, kan man säga, en ökad föräldrakontroll. Det finns ju i dag olika tekniska lösningar för att blockera program. Det pågår en utveckling med att vidareutveckla de här olika möjligheterna, och på det området har också Våldsskildringsrådet en uppgift. Vi menade då att man kunde se tiden an något, eftersom problemen inte var större, och låta programföretagen i samråd med Våldsskildringsrådet vidareutveckla de här olika tekniska metoderna så att föräldrar själva i större utsträckning skulle kunna välja bort program om de ville det.

Den handlingslinje som vi intog i det här hänseendet stämde väl överens med en rådsrekommendation som hade antagits inom EU, som just gäller skydd av barn mot olämpligt programinnehåll. Man kan också säga, och det känner utskottets ledamöter förmodligen väl till, att det är tradition på det grundlagsskyddade yttrandefrihetsområdet att man ska vara försiktig med lagstiftning och inte gå fram med sådan om det inte särskilt behövs. Vi stannade alltså för förslag i enlighet med den här riktningen.

Jag går nu in något närmare på kontakterna med Kulturdepartementet. Läget var alltså det att vi skulle publicera det här betänkandet vid utgången av oktober 2001. Under september månad hade utredningen sitt sista sammanträde inför delbetänkandet. Utredningen – jag och experterna – var eniga om hur vi skulle lägga upp det här betänkandet. Sedan skickades det från sekretariatet ut ett utkast till det här för synpunkter någon gång i slutet av september. Den 5 oktober 2001 ringde departementsrådet Kerstin Persdotter mig. Persdotter meddelade mig då att utkastet, som ännu inte var publicerat, hade föredragits för Marita Ulvskog av de två experter inom Kulturdepartementet som var med i utredningen. Enligt Persdotter hade kulturministern då blivit rasande, som hon sade, därför att något lagförslag inte hade lagts fram. Utredningens ställningstagande skulle enligt Persdotter medföra stora problem för Ulvskog.

Jag uppfattade det här samtalet så att Persdotter ringde på Ulvskogs vägnar. Jag uppfattade också samtalet så att Persdotter försökte förmå mig att ändra ståndpunkt i den principiella frågan om lagstiftning eller inte lagstiftning. Jag förklarade att utredningen var enig i den här frågan och att jag inte tänkte ändra uppfattning. Sedan avslutades det samtalet.

Det som var lite nedslående, om jag ska lämna en kommentar till detta samtal, var att det inte riktigt var sakförhållanden som Persdotter ville prata om. Jag fick bilden av att det här var fråga om några sorts politiska skäl, inte sakliga skäl, till att hon ville ha en lagstiftningsprodukt.

Den 30 oktober 2001 meddelade jag i ett nytt samtal med Kerstin Persdotter att jag hade för avsikt att begära mitt entledigande från utredningen. Då angav jag två skäl för det. För det första tyckte jag att det kändes kränkande att höra att en minister blir rasande över ett utredningsförslag som ännu inte är publicerat, utan att ha talat med mig om det. För det andra tyckte jag att det från konstitutionell synpunkt var utomordentligt tveksamt att man från departementets sida skulle försöka styra utredningsarbetet på det sätt som hade skett. Det var ju också så att det fanns ett antal frågor kvar att utreda – det här var ju bara den första frågan – och jag såg framför mig en situation där jag i var och varannan fråga skulle ha departementet på mig på det här sättet.

Jag kan också säga, med anledning av den massmediedebatt som har förekommit och de upplysningar som har kommit fram från Persdotters sida, att ingenting sades om att Persdotter ringde på eget bevåg utan ministerns godkännande. Det är någonting som har kommit upp senare.

Sedan har jag haft ytterligare två samtal med rätts- och expeditionschefen Martin Holmgren, ett samtal den 31 oktober och ett samtal den 6 november. Vid båda dessa samtal har vi också pratat om entledigandefrågan, och frågan om ministerstyre var uppe. Inte heller från Martin Holmgren har jag hört att Kerstin Persdotter skulle ha ringt på eget bevåg.

Inger René (m): Tack för din beskrivning av vad som har förevarit. Får jag fråga: Har du vid något tidigare tillfälle haft kontakt med Kerstin Persdotter, eller var det första tillfället den 5 oktober?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Det var Kerstin Persdotter som enrollerade mig. Det var hon och Martin Holmgren som jag hade kontakt med när jag tog på mig uppdraget som utredningsordförande.

Inger René (m): Har du haft kontakt med henne eller Martin Holmgren senare under resans gång, alltså under det att utredningen har hållit på, eller var det här det första tillfället under utredningstiden, om jag uttrycker mig så?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Under utredningstiden vill jag minnas att det var vid ett tillfälle som jag pratade med Kerstin Persdotter om några sakfrågor i utredningsuppdraget. De kontakter jag har haft med henne är alltså när jag tog på mig uppdraget, någon gång under uppdraget, och sedan det här samtalet den 5 oktober.

Inger René (m): Det samtal du hade under utredningstiden hade inte samma karaktär som detta sista samtal i oktober? Det var inte ett styrande samtal på något sätt?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Nej, inte alls. Det har bara varit sådana kontakter som man kan ha under ett utredningsuppdrag – inga styrande anvisningar, så att säga.

Inger René (m): Människor med din profession brukar tas i anspråk när det gäller utredningsarbeten. Har du varit med om något utredningsarbete tidigare?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Ja, jag lämnade ifrån mig ett utredningsarbete till Justitiedepartementet i maj månad 2001 som gällde omhändertagande av berusade personer enligt LOB.

Inger René (m): Har du någonsin varit med om ett sådant här försök till styrning – jag tror att du själv sade så – eller hört att någon av dina kolleger har varit med om något liknande under en utredningsprocess?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Nej, för mig var det här första gången.

Barbro Hietala Nordlund (s): En reflexion som jag gör är: Med tanke på den erfarne utredare du är: Hur pass styrande anser du att direktiven för en utredning är? Jag har tittat på direktiven till den här utredningen och sett att uppdraget är att överväga sätt att öka skyddet för barn. Hur pass styrande anser du detta vara?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Regeringens direktiv som fanns för den här utredningen är naturligtvis styrande. Ofta är det ju, som det var i det här utredningsfallet, så att regeringen har en ganska vid beskrivning av problemet.

Utredningen får ganska fria händer att överväga de olika problem som finns. Det som jag uppfattade nu med departementet var just det att man snävade in regeringens direktiv. Regeringen hade sagt att man skulle överväga de här frågorna, men det fanns inget klart direktiv från regeringen att utredningen skulle landa i just lagstiftning. Det var det som jag uppfattade som en inskränkning.

Barbro Hietala Nordlund (s): Jag har också förstått av Kommittéhandboken och av vad som har sagts i övrigt att det är vanligt att departement och utredare har en dialog, och den kan vara ömsesidig eller ske på utredarens initiativ. Tog du några initiativ till en dialog med departementet när du upptäckte att ni var på väg att hamna i ett ställningstagande som inte var utgångspunkten för direktivet?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Jag vill mena att det ställningstagande vi hamnade i låg inom ramen för direktiven.

Barbro Hietala Nordlund (s): Min fråga har sin utgångspunkt i dialogen mellan utredare och departement. Frågan är då: När tar en utredare t.ex. kontakt med departementet? Kan det t.ex. vara när man ser att det kan finnas problem, eller när sker den här dialogen? Tog du någon sådan kontakt?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Den dialogen sker ju inom utredningen på så sätt att vi hade två experter med från Kulturdepartementet. Då utgår man som utredningsordförande från att de så att säga diskuterar tillbaka om de tycker att man behöver det inom departementet. Det var ju så i slutänden med det här betänkandet att hela utredningen, inklusive de här två experterna från Kulturdepartementet, var enig om hur vi skulle gå fram i den här frågan.

Barbro Hietala Nordlund (s): Har jag uppfattat dig rätt då: I de inledande diskussionerna om utredningsuppdraget tvekade du aldrig någonsin att åta dig uppdraget därför att du ändå var medveten om regeringens intention? För mig som riksdagsledamot har det varit tydligt under många år att kulturministern i debatter osv. har visat ett engagemang, och att intentionen med utredningen ändå var att öka och stärka skyddet. Men vid tiden för utredningsuppdraget kände du aldrig någon tveksamhet vad gäller direktivens utformning och din egen intention?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Nej. Jag menar att utredningens förslag syftar till att öka skyddet för barn och att vi har rört oss inom ramen för de direktiv som vi har haft.

Ingvar Svensson (kd): Den 5 oktober när Kerstin Persdotter ringer dig säger hon någonting om att ministern eller Ulvskog är rasande. Kommer du ihåg den exakta ordalydelsen? Du nämnde också stora problem för Ulvskog. Var det något resonemang om vad det var för typ av problem som gällde i sammanhanget?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Nej, jag beklagar: Hur orden föll exakt minns jag inte, men jag tyckte att samtalet var så märkligt att jag gjorde några anteckningar när vi hade avslutat samtalet om vad hon hade sagt. Men exakt hur hon formulerade sig kommer jag inte ihåg. Det var de här orden om att ministern var rasande och att det innebar stora problem. Jag uppfattade det här med stora problem så att kulturministern kanske hade lovat att komma fram med någon lagstiftning eller något på något håll, som hon nu inte kunde uppfylla. Jag vet inte.

Ingvar Svensson (kd): När du begär ditt entledigande skriver du så här – det är en officiell handling: "Kulturdepartementsledningen har under arbetet med delbetänkandet försökt påverka utredningsarbetet på ett sätt som inte är förenligt med en statlig utrednings självständighet." Om jag fattar det rätt betyder det att det inte var någon som ifrågasatte den formuleringen under den tid som följde – inte förrän nu när det blivit en KU-anmälan. Jag tänker då på dina samtal med rättschefen om detta. Ministern ringde inte upp dig och sade att du hade missuppfattat situationen eller så? Du fick ingen dementi av att du hade korrekt motiv för din begäran om entledigande?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Det är korrekt uppfattat. Jag hade de här samtalen med både Kerstin Persdotter och Martin Holmgren, och ingen sade vid något tillfälle att det här skulle ha varit någonting som Kerstin Persdotter hade hittat på själv, dvs. att ringa till mig.

Sven Bergström (c): Om det hade varit så att utredningsdirektiven hade varit mer precisa, så att det hade framgått av direktiven att ni faktiskt skulle lägga fram förslag till skärpningar, hade du då varit beredd att ta på dig uppdraget?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Ja, det hade jag varit. Jag arbetar som tjänsteman i sådana här hänseenden. Det var ingen avgörande fråga för mig, utan jag gick in i det här med öppna ögon och utan någon bestämd uppfattning i förväg. Direktiven var utformade på ett sådant sätt att det fanns olika möjligheter att röra sig i den ena eller andra riktningen. Vi valde det här.

Sven Bergström (c): Det var alltså det faktum att departementet, som du uppfattade det, i efterhand försökte precisera direktiven som gjorde att det här inte gick att fullfölja för din del?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Ja, det var ju en uppstramning av regeringens direktiv, om man ville att jag skulle lägga fram ett lagförslag. Så står det ju inte i direktiven. Men det här uppfattade jag väl mera som någon sorts påtryckning från Kerstin Persdotters sida: Man ville från departementet att jag skulle ta den här frågan under övervägande på nytt och ändra uppfattning. Det var så jag uppfattade henne.

Helena Bargholtz (fp): I de här direktiven, som vi har fått med som en bilaga, står det ändå att utredaren ska föreslå de lagändringar som föranleds av övervägandena, men det omfattar inte förslag till grundlagsändringar. Det kan ju ge ett intryck av att syftet ändå är att åstadkomma förslag till lagändringar och att det var det man förväntade sig när man gav dig uppdraget. Då undrar jag: När du märkte att det inte skulle gå att göra lagändringar, var det då någon underhandskontakt mellan dig och departementet om detta, eller var det så att man där gick och väntade och väntade och plötsligt damp det ned en efterlängtad utredning – och så visade den sig inte alls motsvara de förhoppningar man hade? Var det något skede då du tog kontakt med departementet och sade att det inte gick, eller var det upp till de experter i utredningen som kom från departementet att klargöra att det inte gick att åstadkomma lagändringar?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Det anses väl vara praxis i utredningsväsendet att om man har två experter med i utredningen från departementet så behöver inte utredningsordföranden vid sidan av dem ha några kontakter med departementet. Då sker kontakterna med departementet via experterna, och det är det som är ett av syftena med att ha experterna med i utredningen.

Helena Bargholtz (fp): Det är möjligt att de borde ha känt till det, men då har man kanske missat det från experternas sida. Man kanske skulle ha kunnat undvika det här bråket så att säga, om statsrådet hade varit medveten om detta tidigare.

När du såg direktiven, uppfattade du då inte att det stod att utredaren *ska* föreslå de lagändringar som föranleds av övervägandena? Ska man inte tolka direktiven så, och att man då, redan när man går in i en sådan här utredning, får göra en bedömning av om det är möjligt över huvud taget? Jag tror inte att det är möjligt, ska jag säga, så i sak gör det ingen skillnad. Jag syftar på förfaringssättet: att det är så specifikt utsagt att man ska föreslå de lagändringar som föranleds av övervägandena.

Hovrättslagman Håkan Lavén: Det står inte, enligt min uppfattning, att det *ska* föreslås lagändringar utan att det ska föreslås lagändringar *som föranleds av övervägandena.* Vi gjorde inga överväganden som föranledde att det skulle föreslås någon lagstiftning. Det är så vi såg det.

Per Lager: Herr ordförande! Jag vill inte upprepa de frågor som de andra frågeställarna har ställt. Jag har en kort fundering kring något som kanske är svårt att svara på.

Det är svårt att förstå att de experter som sitter i utredningen och som har direktkontakt in i departementet, och som är eniga med dig om övervägandet, såvitt jag förstår, inte kommunicerar detta. Det uppstår då en kommunikation mellan ministern och t.ex. dig: Varför kom ni fram till detta övervägande? Vår tolkning på departementet var ändå att det skulle bli en lagändring. Man kan tänka sig det.

Funderade du själv inte på: Jag undrar om inte ministern egentligen ville ha en lagändring. Men nu har vi kommit fram till något annat, och ingen säger någonting. Hade du inte sådana funderingar? Från hearingen fram till själva betänkandet går det en viss tid. Jag antar att hearingen var avgörande.

Hovrättslagman Håkan Lavén: Det var en del av utredningsuppdraget. Det var ett stort utredningsuppdrag som rörde åtta–tio frågor. När det gäller den här delen hade vi många experter med inte bara från departementet. Här var experter från de olika myndigheterna på radio- och TV-området. Det var experter från Granskningsnämnden, Radio- och TV-verket, RIKAB och andra områden, Justitiedepartementet och Utrikesdepartementet.

Det var många som hade synpunkter på detta. Det vi kom fram till var att ökad föräldrakontroll var mer angeläget än att just komma med någon lagstiftning som förbjöd någonting. Vi diskuterade detta i utredningen väldigt grundligt, och experterna var med och diskuterade.

Då utgår man från att om det finns andra tongångar inom departementet kommer de fram via experterna. Det gjorde de inte. Jag vet inte om de har läst sin minister dåligt eller vad det beror på. Men uppenbarligen kände de inte till Marita Ulvskogs innersta tankar i detta hänseende.

Inger René (m): Hur har det gått? Vet du om utredningen kommer att fortsätta sitt arbete med de ytterligare punkter som finns kvar på agendan?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Den frågan intresserade även mig häromdagen. Jag tog reda på det. Detta delbetänkande, som enligt min uppfattning är ett bra betänkande som innehåller en hel del kunskap, har ännu inte remitterats från Kulturdepartementet. Någon ny utredningsordförande har man inte heller hittat.

Barbro Hietala Nordlund (s): Jag går tillbaka till samtalet från Persdotter. Det var precis vid tiden då delbetänkandet skulle släppas. I det samtalet fick du en tankeställare. Men du avgick inte omedelbart efter det samtalet, eller som reaktion på samtalet, utan det fördes ytterligare samtal med departementet.

Du sade: Jag fattade beslutet att avgå. Annars riskerade jag att i var och varannan fråga ha departementet på mig. Det angav du nyss som ett skäl till att du inte ville fortsätta utredningsarbetet.

I de efterföljande samtal som du hade innan du fattade beslutet, framgick det på något vis i diskussionen någonting som gjorde att du kände att slutsatsen att de skulle vara efter dig i var och varannan fråga skulle komma att följa om du stannade kvar?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Det är inte så roligt att avgå som utredningsordförande. Det är ingenting som man längtar efter, att komma i bråk med en minister eller med ett departement. Det tar en tid av tänkande innan man bestämmer sig. Men det var dit jag tyckte att det bar, så jag gjorde det.

Kenth Högström (s): Jag vill ställa en fråga. Jag var ledamot i Radio- och TV-beredningen under samma tid som du tillsattes. Många av våra frågor lämnade vi över till er. En fråga som vi gärna lämnade över till er var just den fråga som du nu har kommenterat. Kan du beskriva tekniken för föräldrakontroll så att vi får klarhet i vad du egentligen föreslog?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Eftersom detta är ett granskningsärende nämnde jag det helt kort. Det finns längre diskussioner om detta i betänkandet. Men det finns en hel del sätt i dag att med tekniska hjälpmedel välja bort program. Barnlås är en variant. Det finns också någonting som heter ålderskontrollerat barnlås.

Programföretaget kan sända ut en signal. Man kan anmäla till programföretaget att man t.ex. inte vill se filmer som inte är lämpliga för barn under 15 år i televisionen hemma. Då skickar de filmen på kanalen kodad. Den som ska titta på programmet måste kunna ”koda upp” det. Det finns olika sådana hjälpmedel för att göra det.

Kenth Högström (s): Det är bra att du sade det. Men gäller det alla programbolag som finns, eller gäller det bara de svenska markbundna TV 4 och SVT?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Såsom i många andra av frågorna finns det för den digitala tekniken. Det finns inte vad gäller analog teknik. Det är där skiljelinjen går.

Göran Magnusson (s): Jag tänkte uppehålla mig lite grann vid utredningarnas självständighet. Vi har i och för sig ingen skild bedömning i den frågan. Man kan diskutera de sakkunniga som utses från departementen, och det gäller inte bara den här utredningen, utan det är rätt generellt på det sättet.

Hur ser du på deras roll? Vad är deras roll och uppgift, är det att bära budskap fram och tillbaka?

Hovrättslagman Håkan Lavén: I den här utredningen var det, som jag nämnde inledningsvis, åtta experter. Några av dem kom från myndigheterna på radio- och TV-området – Granskningsnämnden, Radio- och TV-verket – och andra kom från departementen. Det är väl oftast så att en expert ska ha expertkunskap på ett visst område. Det är tillgången i utredningen. Men när de tillsätts just från det departement där utredningsdirektiven kommer ifrån utgår man från att de är kanalen in till departementsledningen och att man har möjlighet att via experterna kommunicera med departementet.

Göran Magnusson (s): I båda riktningarna?

Hovrättslagman Håkan Lavén: Ja, i båda riktningarna.

Ordföranden: Därmed är utfrågningen avslutad. Vi tackar för din medverkan. Nu gör vi en paus till kl. 13.00.

BILAGA B9

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar fredagen den 12 april 2002

Verkställande direktör Lars Rådh, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm

Ordföranden: Då har utskottet kommit fram till dagens sista ärende som dessutom bara är ett delärende, nämligen kompletterande frågor i anslutning till granskningen av statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm.

Vi har bett Lars Rådh att komma hit. Välkommen! Han ska inte bli utfrågad i ärendet in toto, utan han ska bara svara på några frågor som väcktes vid den huvudutfrågning som vi hade med borgarrådet Billström för någon vecka sedan.

Artigheten i detta utskott bjuder att om våra gäster vill säga något inledningsvis får de gärna göra det utan att bli utfrågade. Min fråga till dig är om du vill göra det eller om vi ska sätta i gång med frågandet direkt.

Lars Rådh: Nej, jag har inte direkt någonting att säga. Det har ju gått ganska lång tid sedan frågan var aktuell. Min minnesbild är inte helt tydlig. Men jag ska göra vad jag kan för att svara på frågorna så långt jag kan bidra.

Ordföranden: Vi brukar göra så att partierna frågar utifrån storleksordning med undantag för det parti som har anmält frågan. I detta fall är det Moderaterna och Folkpartiet. Sedan brukar vi medge några uppföljande frågor så att varje delfråga får en ordentlig belysning innan vi går vidare.

Helena Bargholtz (fp): Jag tänkte ta fasta på artikeln i Svenska Dagbladet som var införd den 5 oktober förra året där det står att Socialdemokraterna var beredda att tala för Fares stöd och där du och förre arbetsmarknads- och utbildningsborgarrådet citerades.

Som framgår av artikeln var du med och förhandlade för Socialdemokraterna. Då undrar jag vad dessa förhandlingar innebar från början. Hade du någon

tidig kontakt med Per Nuder, som var den som från regeringen lämnade dessa uppgifter om möjligheten att lämna bidrag till Centralbrons nedgrävning?

Lars Rådh: Det som stod i tidningsartikeln var att jag var med och förhandlade för att skapa en koalition i Stadshuset. Såvitt jag vet förekom det inte förhandlingar med någon annan än Stockholmspartiet. Sedan hade vi kontakt med Vänsterpartiet och Miljöpartiet för att försöka att skapa en koalition med dem. Däremot har jag inte deltagit i några förhandlingar med regeringen, vilket du kanske trodde, men så var det inte.

Helena Bargholtz (fp): Du har över huvud taget inte talat med Per Nuder i den här speciella frågan, utan samtalen har skett enbart via Annika Billström?

Lars Rådh: Det som jag berättade för Svenska Dagbladets reporter var att Annika Billström hade talat om för mig att hon hade haft kontakt med en representant för regeringen – vilken kommer jag inte ihåg. Jag tror inte heller att jag brydde mig särskilt mycket om det vid det tillfället. Det var i ett sent skede i förhandlingarna med Stockholmspartiet där de flesta frågor hade handlat om cykelbanor och andra trafikfrågor.

Annika Billström berättade för mig att det här fanns en möjlighet att lösa en viktig trafikpolitisk fråga. Sedan frågade Svenska Dagbladets reporter mig om jag kom ihåg att så hade skett, eftersom Stella Fare påstod att hon aldrig hade fått någon sådan information. Då svarade jag: "Jag vill bestämt minnas att det förekom en sådan information."

Jag var nämligen inte med vid den diskussion som fördes senare. Jag tyckte då att det hade varit märkligt om Annika inte hade talat med Stockholmspartiet om detta.

Helena Bargholtz (fp): Det står i artikeln att du tyckte att det lät "osannolikt att Stella Fare inte skulle ha nåtts av regeringens bud". Sedan säger du också enligt artikeln: "Det är ju en jättebra grej. Det är klart att vi tog upp den frågan. Varför skulle vi ha förtigit det?"

Min fråga är då: Har du talat direkt med Stella Fare om den här saken? Var det i förhandlingarna med Stockholmspartiet och Stella Fare som du tog upp den här frågan?

Lars Rådh: Nej, i det skedet träffade jag aldrig Stella Fare.

Helena Bargholtz (fp): Hur ska man då tolka det som du sade, att det var klart att ni drog upp frågan? Med vem drog ni upp den frågan?

Lars Rådh: Problemet var att hypotesen var att Stella Fare påstod att hon aldrig hade tagit del av någon information som rörde den här frågan. Eftersom jag visste att det var en viktig fråga för hela Stockholm och för Stockholmspartiet sade jag till journalisten att jag inte såg någon anledning att Annika Billström först skulle tala om saken med mig – vi var inne i slutskedet av en eventuell koalitionsförhandling – och sedan inte nämna det för Stella Fare.

Jag har inte pratat med Stella Fare och inte heller med Per Nuder om detta, utan det här har varit en diskussion som vi har haft internt. Mina informationer är alltså andrahandsinformationer.

Inger René (m): Hur vill du beskriva den jättebra grejen?

Lars Rådh: Det handlade ju om trafiksituationen i Stockholm, och vi hade ett antal frågor på dagordningen i diskussionerna med Stockholmspartiet. Det gällde bl.a. Norra länken och nedgrävningen av Centralbron. Som jag minns det berättade Annika att hon hade pratat med någon regeringsrepresentant som hade sagt att det nog skulle gå att lösa frågan på något sätt och att man skulle kunna medverka till en nedgrävning av Centralbron, vilket inte gjorde att jag hoppade jämfota eftersom jag visste att det var en angelägen fråga för alla parter att lösa. Jag utgick ifrån att man hade bedömt frågan och tyckte att detta var någonting som man skulle kunna klara under den kommande mandatperioden om man fick ett bra samarbete med Stockholms stad.

Egentligen tyckte jag inte att det var så sensationellt i det läget, utan jag tyckte att det var en ganska given utveckling. Jag tog inte heller detta som ett löfte från någon. Jag vet ju hur det fungerar och vilket ansvar regeringen har. Den kan föreslå saker, men det krävs naturligtvis en majoritet i riksdagen för att det ska kunna genomföras. Jag utgick ifrån att det var en vilja att medverka till en lösning av en besvärlig situation. Jag tyckte att det var trevligt att vi kunde gå till Stockholmspartiet och säga att regeringen var positiv till att försöka hitta en lösning för att kunna medverka i detta. Sedan slutade min del, och Annika hade fortsatta kontakter med Stockholmspartiet.

Inger René (m): Vad innebär det då mer substantiellt när du säger att det fanns en vilja att hitta en lösning när det gällde Centralbron?

Lars Rådh: Det var ju ingen substantiell sak, annat än att det var en diskussion med en ansvarig regering som vi vid det tillfället tyckte var nödvändig

som part för att kunna lösa trafiksituationen i Stockholm. Jag antog att man var beredd att diskutera med Stockholms stad om vilka lösningar som man skulle kunna enas om och att man ville samarbeta för att hitta en lösning på den här frågan.

Inger René (m): För att vara tydlig: Jag antar att du menar att lösningen handlar om pengar.

Lars Rådh: Ja, det är klart att den gör. Det var en oerhört dyr lösning. Tidigare hade man en annan lösning med ett tredje spår över Riddarholmen, men som man av opinionsskäl och annat inte kunde genomföra. Då dök i stället frågan om en nedgrävning upp. Det är klart att vi hoppades att staten skulle kunna ta en del av kostnaderna, eftersom vi bedömde att Stockholms stad själv inte skulle kunna stå för dem.

Inger René (m): Hörde du någonsin i dessa diskussioner någon summa nämnas? Diskuterade du eller hörde du om det fördes diskussioner med något eller några andra partier i samma sak, alltså i regeringsförhandlingarna i Stockholm?

Lars Rådh: Någon summa nämndes aldrig. Jag kommer inte alls ihåg några summor längre, men jag vet ju att vi hade en eller flera kalkyler på vad det hela skulle kunna kosta. Vi hade inte heller någon bestämd uppfattning om i vilken utsträckning eller i vilka procenttal som vi önskade att staten skulle gå in. Vi bara konstaterade att det behövdes en statlig medverkan.

Vi hade den uppfattningen att den här frågan egentligen var ett statligt ansvar totalt sett, eftersom vi anser att Stockholm får bära en alltför stor del av de infrastruktursatsningar som är av rikskaraktär. Någon summa nämndes alltså aldrig.

Den andra frågan får du nog upprepa.

Inger René (m): Hade du eller hörde du talas om att någon annan hade diskussioner med något annat parti i samband med att man skulle bilda en koalitionsregering i Stockholm under regeringsbildningstiden?

Lars Rådh: Jag förstår inte riktigt frågan. Det är klart att den här frågan diskuterades flera gånger med Stockholmspartiet. Vi hade också diskussioner med Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Alla trafikfrågor var naturligtvis med i de diskussionerna. Men den här frågan kom upp i ett väldigt sent skede, och

det var också anledningen till att jag inte var med vid informationsöverföringen.

Vi hade ju en serie av möten, men jag var inte med i något sammanhang när detta diskuterades med Stockholmspartiet. Jag utgick ifrån att det var en så viktig fråga att om det kom fram information eller förslag skulle dessa föras vidare, eftersom vi visste att det var en av de kärnfrågor som Stockholmspartiet hade på sin egen agenda.

Ingvar Svensson (kd): Du säger här, och det sade ju även Annika Billström, att alla vill gräva ned den här bron. Då kan man fråga sig varför det var så viktigt att ge detta besked i just detta skede av förhandlingsspelet och just till Stockholmspartiet. Om nu alla ville gräva ned denna bro, varför var det så viktigt att diskutera med Stockholmspartiet?

Lars Rådh: Alla på lokalplanet ville göra det. Men det är omöjligt om man inte får en statlig finansiering. Det handlade om vad vi kunde samarbeta om på lokalplanet och vad vi trodde att vi skulle kunna klara av att göra tillsammans med staten. Det är klart att det var en viktig fråga.

Ingvar Svensson (kd): Det är väl en viktig fråga oavsett vilken koalition som bildas i Stockholms stad? Tycker inte du det?

Lars Rådh: Ja, självklart.

Ingvar Svensson (kd): Jag ville bara ha detta till protokollet, eftersom ingen annan än Stockholmspartiet fick denna information, enligt uppgift.

Lars Rådh: Som jag sade tidigare känner jag inte till vad som förevarit i övrigt. Jag konstaterar bara att detta är en viktig fråga för Stockholm. Därför är det också självklart att det är en viktig fråga för eventuella koalitionspartner på vilket sätt som man kan lösa frågan.

Ordföranden: Då så, tack för att du kom hit och lämnade dessa kompletterande upplysningar. Därmed är utskottets sammanträde avslutat.

BILAGA B10

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar tisdagen den 16 april 2002

Borgarrådet Stella Fare, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm

Ordföranden: Utskottets sammanträde är öppnat. Vi har en lång dags utfrågningar framför oss som inleds med den minsta, om uttrycket tillåts, nämligen den med Stella Fare av kompletterande karaktär. Jag utgår från att Stella Fare är medveten om att det var borgarrådet Billström som var föremålet för utfrågningen men att ett antal återstående frågor behöver klarläggas.

Det handlar alltså om det som i utskottets handlingar heter Statliga bidrag till infrastrukturinvestering i Stockholm. Ordningen i utskottet anger att våra gäster får möjlighet att säga något inledningsvis om de så vill, varefter utskottets ledamöter får ställa frågor. Frågorna kommer i partistorleksordning med undantag för det eller de partier som har begärt ärendet för granskning, i detta fall Moderaterna och Folkpartiet. Vi brukar tillåta ett antal uppföljande frågor från varje ledamot för att klarlägga varje delområde innan vi går vidare till nästa.

Hjärtligt välkommen, Stella Fare.

Stella Fare: Jag vill bara säga att jag är lite ärad att få komma hit.

Ordföranden: Tänk om alla som kom hit inledde på detta vis!

Stella Fare: Som historiker har jag många gånger kommit i kontakt med konstitutionsutskottet. När jag var arkivarie på Stockholms stadsarkiv gjorde jag en gång ett arbete och en utställning om August Blanche, som ju var ledamot av detta utskott. Han kunde många gånger intyga hur uttråkad han var. Det roliga var att han brukade roa sig med att författa aforismer. Han hade en kollega som också var diktare. Dessa två utväxlade aforismer sinsemellan när det blev alltför tråkigt. De brukade författas på röstsedlar som var förtryckta. När jag höll på att forska i August Blanches arkiv hittade jag en aforism. Rimmet kan jag inte minnas, men på baksidan stod det ja. Det var historiens

vingslag. En av dessa röstsedlar hade någon samlare tagit rätt på och den fanns i Stadsarkivet.

Ordföranden: Tack för detta.

Inger René (m): Det vore roligt att få ta del av den aforismen; kanske det uppstår nya här, det vet vi inte än.

För att gå till frågan om att gräva ned Centralbron har du säkert läst tidningsreferaten som kommit för inte så länge sedan av vad som förevar i samband med "regeringsbildningen" i Stockholms stadshus. Kan du med egna ord säga vad du tänkte och tyckte när du läste dem?

Stella Fare: Jag kan inte bekräfta någonting av det som Annika Billström har sagt. Vi i partiets förhandlingsgrupp var rörande överens om att något erbjudande av storslagen natur aldrig presenterades för mig vid de samtal som jag hade med Annika Billström, utan vi försökte på alla de sätt förhandla kring en lång rad frågor. Slutsatsen var att jag kom rätt så tomhänt till min förhandlingsgrupp när det gällde i vilka frågor Socialdemokraterna var beredda att gå oss till mötes. Denna fråga, Centralbron, berördes aldrig.

Inger René (m): Det var alltså inga erbjudanden av mindre "storslagen natur", för att använda dina ord, som kom upp även om man inte hade pratat om 9 miljarder eller andra summor? Det var inte någon diskussion som över huvud taget snuddade vid Centralbron?

Stella Fare: Nej, utan det enda som inträffade har jag också relaterat till journalister. Det var att vid ett av de absolut senaste tillfällen då jag träffade Annika Billström i hennes tjänsterum i Stadshuset satt hon i telefon med en öronsnäcka. Vårt samtal rörde sig om helt andra saker, som cykelbanor och Loudden. Jag hade en lista med mig där jag räknade upp de frågor som var viktiga för oss. Den här diskussionen avbröts hela tiden av att hon talade med någon. Det framgick aldrig om vad. Det var i stilen: Jaha, då ringer jag sedan. Så fortsatte det under en halv timmes tid. Vid något tillfälle gick hon också ut. Jag insåg att här pågår diskussioner, men om vad visste jag inte. Det var inte heller något erbjudande.

Inger René (m): Stod nedgrävningen av Centralbron på den lista över olika objekt som du hade inför förhandlingarna?

Stella Fare: Ja, den var naturligtvis med. Det var en av våra stora frågor.

Inger René (m): Om den var med antar jag att du tog upp den i förhandlingarna. Vilken reaktion fick du i så fall?

Stella Fare: Det var inte på det viset. När det gällde Socialdemokraterna hann vi egentligen aldrig konkretisera diskussionerna. Den enda fråga som jag kunde ta tillbaka till min förhandlingsgrupp som var uppe konkret för diskussion var om det gick att banta planerna på en ny lärarhögskola i Rålambshovsparken. Det var den enda fråga som Bertil Karlberg, som då var stadsbyggnadsborgarråd, tog med sig hem och kollade upp. Han kom tillbaka till oss och sade att det inte gick. Men sedermera gick det.

Helena Bargholtz (fp): I Svenska Dagbladets artikel talas det ganska dramatiskt om detta. På söndag eftermiddag den 4 oktober samlades Stockholmspartiets medlemmar på Parmmätargatan. Annika Billström menar att hon inför det har haft samtal med dig per telefon om nedgrävning av Centralbron. Var det något telefonsamtal?

Stella Fare: Nej.

Helena Bargholtz (fp): Hon minns alltså helt fel.

Stella Fare: Jag vill bara bekräfta det du sade om dramatiken. Det var dramatiskt.

Helena Bargholtz (fp): Vad kan ha föranlett Annika Billström att tala om något telefonsamtal? Kanske blandar hon ihop det med det möte ni hade när hon satt med öronsnäckan?

Stella Fare: Jag vet inte. Det ringdes en hel del under den här perioden, men vi ringde oftast för att boka träff. Jag var väldigt noga internt med att se till att vi hade lika många möten med respektive sida. Det skulle inte kunna sägas att vi inte behandlade de olika blocken jämlikt.

Helena Bargholtz (fp): Har du med tanke på den här dramatiken tagit upp det specifika påståendet om telefonsamtalet med Annika Billström ? Har ni efteråt pratat någonting om det?

Stella Fare: Nej.

Helena Bargholtz (fp): Inte om varför uppgift står mot uppgift?

Stella Fare: Nej.

Göran Magnusson (s): Det är intressanta inblickar man får i ett annat kommunalpolitiskt liv än det jag känner till, men det är så när man ska, som det uttrycktes, "bilda regering" i Stockholms stadshus.

Frågan är alltså: Vilken roll spelade Centralbron i förhandlingarna? Var det en viktig fråga i förhandlingarna med Cederschiöld?

Stella Fare: Man kan säga att det finns två stora portalfrågor som genom åren har spelat en viktig roll för oss, nästan av ideologisk karaktär. Den ena är trängselavgifter, den andra är nedgrävningen av Centralbron. Man kan säga att på min lista, och ni kan se om ni har följt Stockholmspolitiken, var det mycket mindre frågor och inte alls av den dignitet som de sedan kom att fokuseras med, om man kanske undantar frågan om Louddens nedläggning som ju är en ganska stor fråga. Centralbron var egentligen mer av en affischfråga för oss under valrörelsen. Vi kom aldrig in på frågor om finansiering, över huvud taget kan jag inte minnas att vi berörde frågan om Centralbron.

Göran Magnusson (s): Har Centralbron sedan varit aktuell att föra fram till regeringen från den majoritet som skapades genom Stockholmspartiets medverkan?

Stella Fare: Nej, inte på något sätt. Socialdemokraterna har över huvud taget inte talat om denna fråga som skulle ha varit så viktig i samband med förhandlingarna med oss, inte heller företrädare för den andra sidan. Vad som har talats om har varit den nya centraltunneln. Den har överskuggat frågan om Centralbron. Vi har i stället följt den här frågans utveckling i likhet med alla andra. Nu handlar det mera om att skapa möjligheter för tågtrafiken att expandera. Det är det som har dominerat diskussionerna de senaste två åren.

Göran Magnusson (s): När affischerna sedan togs ned efter valet har man inte drivit frågan?

Stella Fare: Möjligheterna att driva frågan har varit begränsade, eftersom diskussionen har tagit en annan riktning. Men för oss i Stockholmspartiet är detta fortfarande en portalfråga.

Göran Magnusson (s): Men inte heller sedan det enligt tidningsuppgifterna påstods att i varje fall Regeringskansliet skulle vara intresserat av att bidra till detta har den nuvarande majoriteten försökt att få pengar till det?

Stella Fare: Dessa uppgifter har kommit väldigt sent, och vi har inte på något sätt kunnat verifiera eller bekräfta att några sådana erbjudanden har givits oss. De har inte heller varit föremål för någon seriös diskussion i den nuvarande koalitionen.

Göran Magnusson (s): Du sade att Annika Billström talade i telefon av och till när du träffade henne. Du visste inte vad hon talade om. Frågan är också vem hon talade med. Vad tror du?

Stella Fare: Jag uppfattade bara att det var högre makter.

Göran Magnusson (s): Finns det telefon till dem?

Ordföranden: Utfrågningen är avslutad. Tack för att du kom hit för att ge nya inblickar i denna fråga.

BILAGA B11

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar tisdagen den 16 april 2002

Statsrådet Thomas Östros, granskningsärende 2001/02:10 Utbildningsminister Thomas Östros ansvar för Centrala studiestödsnämnden

Ordföranden: Vi hälsar Thomas Östros välkommen till oss för att svara på frågor om en gammal kär bekanting, nämligen Centrala studiestödsnämnden. Ordningen är sådan att vi ger våra gäster möjlighet att säga någonting inledningsvis, om man så vill, innan utskottet börjar fråga, och frågas görs det i storleksordningen mellan partierna med undantag för det eller de partier som har begärt frågan till granskning. Vi brukar också ge möjlighet till ett antal följdfrågor så att varje delfråga blir hyggligt uttömd innan vi går vidare.

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande, ledamöter! Som ni alla känner till prioriterar regeringen och riksdagsmajoriteten utbildningspolitiken mycket högt. Den här mandatperioden är unik på många sätt i satsningar på utbildning, i egentligen allt från förskola upp till forskarutbildning. Flera av de satsningarna berör naturligtvis Centrala studiestödsnämndens verksamhet rejält. T.ex. är Kunskapslyftet en av de stora och viktiga reformerna under de senaste åren. 800 000 människor har fått chansen till vuxenutbildning, oftast gymnasieutbildning, med det självförtroende och med de möjligheter det ger att komma tillbaka till arbetsmarknaden. Högskolan har under den här perioden byggts ut med resurser motsvarande 100 000 platser. Det är 80 % fler studenter på högskolan nu jämfört med början av 90-talet. Det faktum att andelen av ungdomskullarna som går vidare till högskolestudier, som förr i Sverige var ganska låg, inte mer än 20 %, en femtedel, i slutet av 80-talet och början av 90-talet, har nu passerat 40 %. Målet är 50 % av en ungdomskull. Det tillsammans med stora satsningar på nya studiestöd för att rekrytera och attrahera nya grupper till utbildning på alla nivåer har naturligtvis också påverkat CSN:s verksamhet.

Den här mandatperioden har gett människor väldigt tydliga möjligheter, och de har tagit den möjligheten, att studera. Antalet kunder till CSN och utmaningarna för CSN har naturligtvis ökat under perioden.

CSN har tidvis av lite olika skäl haft problem med att ge den fullgoda service som studenterna har rätt att kräva. Jag kan nu urskilja tre huvudsakliga svåra utmaningar för myndigheten. Den första var vid starten av Kunskapslyftet under den förra mandatperioden 1997. Tillströmningen av studenter blev mycket stor. Det fanns ett mycket stort sug efter vuxenutbildning. Inledningsvis hade CSN svårigheter att ge alla den service som de behövde, framför allt på grund av att det var nya grupper och ett nytt stöd, det särskilda utbildningsbidraget, som krävde en ganska stor handläggning. Det lärde CSN sig sedan att hantera, och människor fick sina studiemedel och kunde studera.

Nästa stora utmaning för en myndighet som CSN, som ju har mycket avancerade komplicerade datatekniska lösningar för att ge service och bedöma studiemedelsansökningar, var millennieskiftet. I dag ter det sig som en bagatell, men om vi alla tänker tillbaka på millennieskiftet vet vi att de verksamheter som helt och hållet är beroende av mycket stora datasystem hade en mycket stor utmaning i att hantera detta, en administrativ utmaning som naturligtvis tog mycket kraft. Det klarade man, och man klarade också millennieskiftet bra utan att systemet kraschade.

Sedan den efterlängtade proposition som riksdagen har varit mycket angelägen om att få, ett nytt förenklat mer generöst studiemedelssystem. Det infördes den 1 juli 2001 med ett stort förberedande arbete och med en omfattande utmaning när det gäller genomförandet av ett nytt studiemedelssystem, ett system som för samman olika typer av studiestöd till ett sammanhållet studiestöd. Men alla vi som är väldigt engagerade i att också individerna ska känna att det är en flexibel övergång, en rättssäker övergång och med bra övergångsregler vet att utmaningen för myndigheten blir stor just vid genomförandet, med parallella system och övergångsregler. Jag är övertygad om att systemet, som ju i grunden är ett mer lättöverskådligt system, kommer att ge myndigheten goda arbetsförhållanden i takt med att man lär sig arbeta med det nya systemet. Vi ser redan tecken på detta.

Vi från regeringens sida är mycket engagerade i att studenterna ska ha den service som de har rätt till. Vi har också reagerat kontinuerligt under mandatperioden med åtgärder, först och främst ökade resurser. Myndighetens resurser har ökat med 245 miljoner kronor sedan 1997. Det är en 50-procentig ökning, en nödvändig ökning med tanke på de nya uppgifterna. En grundläggande uppgift för regeringen och riksdagen är att se till att myndigheten får de resurser den behöver för att kunna ge en fullgod service.

En ny verksledning tillsattes den 1 januari 1999. Det är också en grundläggande uppgift för regeringen att se till att vi har en verksledning som har en god förmåga att hantera utmaningarna. Utbildningsdepartementet omorga-

niserades 1999 för att inrätta en särskild enhet med ett samlat ansvar för hela studiestödsområdet. Det är viktigt för regeringens arbete.

En särskild arbetsgrupp tillsattes år 2000 för att se över finansieringen av CSN, och det är viktigt, vilket också har resulterat i ökade resurser. Det nya studiestödssystemet fick vi den 1 juli 2001 och samma år i maj en överklagandemyndighet som ger studenterna möjlighet att överklaga CSN:s beslut. Det är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt. Det har varit en brist i det tidigare studiemedelssystemet. Sent förra året, i november 2001, tillförde regeringen nya resurser till CSN för att möjliggöra att bygga upp ett nytt kundcenter i Kiruna för att det ska vara möjligt för studenter, kunder, att nå myndigheten. Ett hundratal personer är anställda som ska ta hand om frågor som kommer in till myndigheten i stor omfattning. Det är över en miljon besvarade telefonsamtal förra året. Den investeringen i ökad service börjar nu ge goda resultat. Det är väsentligt lättare att också via telefon nå myndigheten.

Vi kan inte från regeringens sida acceptera dålig service från CSN. Vi har visat inom mandatperioden att vi är beredda att agera både med resurser och med regler och förordningsförändringar för att se till att CSN får en god möjlighet att ge en god service. Jag är övertygad om att det nu finns en grund för att se en positiv utveckling på serviceområdet, i takt med att organisationen lär sig att hantera det nya studiemedelssystemet allt bättre och också kunderna lär sig systemet allt bättre. Det finns gott hopp om att få en positiv utveckling. Regeringen följer frågan mycket noggrant och kontinuerligt.

Margareta Nachmanson (m): Trots det stora engagemang och de stora satsningar och stora prioriteringar som regeringen säger sig ha gjort när det gäller CSN är det kanske inte riktigt den verklighet som Thomas Östros just gav uttryck för.

I regleringsbrevet från Utbildningsdepartementet till CSN i december 2000 krävs att handläggningstiderna ska förkortas. Detta har ännu inte skett. Trots att antalet studenter med studiestöd har minskat under både 2000 och 2001 har handläggningstiderna ökat. Ekvationen blir ännu märkligare med tanke på de pengar som har satts in på att alltfler har anställts – från 857 anställda 1999 till 1 012 år 2000 och 1 132 personer 2001. Är det något fel på CSN, eller är det omöjligt för ett statligt monopolföretag att lösa en sådan uppgift?

Utbildningsminister Thomas Östros: Nej, det är inte alls omöjligt. En väl fungerande och väl finansierad statlig myndighet kan naturligtvis sköta det här uppdraget på ett mycket bra sätt. Jag är alldeles övertygad om att det också kommer att bli så i takt med att det nya studiemedelssystemet – kunskaperna om det och hanteringen kring det – förenklas och förbättras. Jag

menar att de förslag som finns om att i stället ha en privat lösning inte skulle vare sig förenkla och förbättra. En mycket stor del av CSN:s arbete består av myndighetsutövning, och myndighetsutövning bör bedrivas av en offentlig myndighet. Det är en mycket liten del av arbetsbördan som är den rena utbetalningen. Det är inte där tiden går åt, utan det är i myndighetsutövningen.

Jag menar att i takt med att det nya studiemedelssystemet sätter sig bra i organisationen kommer vi också att få se kortare handläggningstider.

Margareta Nachmanson (m): Peter Dahlgren, som är ordförande i Sveriges förenade studentkårer, menade i en inlaga i Svenska Dagbladet den 6 mars i år att det måste vara något fel på CSN som gör att det inte fungerar. Man har satt som mål att en ansökan ska behandlas inom tre veckor. Detta uppfylldes 1999 i 76 % av fallen för att två år senare uppfyllas i bara 62 % av fallen, för att inte tala om studier utomlands. Där har det gått från 56 % till 43 % av ansökningarna.

Då blir min andra fråga: Kan det vara acceptabelt att CSN sköter sin uppgift sämre år efter år? Om statsrådet svarar nej på den frågan, vilket ansvar har då utbildningsministern för att tusentals svenska studenter får sina besked om studiemedel alldeles för sent?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Det är alldeles oacceptabelt med dålig service. Det är regeringens bestämda mening.

Jag menar att vi redan nu börjar se tendenserna till en förbättrad service i takt med att det nya studiemedelssystemet sätter sig ordentligt i organisationen. Det har varit en stor utbildningsuppgift för i första hand de anställda, men det har också varit en stor hanteringsuppgift att finna de ordningar som måste gälla för att hantera det nya systemet. Det nya systemet är i grunden enklare än det gamla, men det har naturligtvis varit en del inkörningsproblem.

Det är inte acceptabelt med dålig service. Regeringen följer frågan mycket noggrant, och regeringen är beredd att vidta ytterligare åtgärder om vi skulle bedöma att det behövs – precis som regeringen har gjort under mandatperioden.

Margareta Nachmanson (m): Att komma fram på telefon är svårt, och väntan är lång. I genomsnitt låg 9 000 e-postmeddelanden och väntade på svar under förra året. Antalet vid terminsstarterna var ännu fler.

Sent i höstas sade Thomas Östros att han såg mycket allvarligt på de rapporter som kom från CSN. Det är väl ungefär detsamma som Thomas Östros har gett uttryck för i dag.

I början av mars i år säger SFS att det finns 5 900 ansökningar som inte ens har börjat behandlas, trots att de samtliga är äldre än tre veckor. Dessutom fanns det för en månad sedan 13 500 ansökningar som var äldre än tre veckor och inte färdigbehandlade.

Oavsett vad som sägs förefaller det som om regeringen har pratat mer än formellt agerat. När tänker statsrådet Östros gå från upprördhet till handling?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Margareta Nachmanson börjar med telefontiderna. Det är ett av huvudskälen till varför CSN med regeringens stöd gör en satsning på kundcentret i Kiruna, vilket också ger effekt. I januari hade telefonkön en medeltid på drygt 7 minuter och 51 sekunder. Den har minskat rejält. Vi är nu nere i 1 minut och 47 sekunder i medeltid för svarstiden. Först och främst är det viktigt att komma fram till myndigheten. Mycket av frågorna är sådant som behöver redas ut, nämligen vilka uppgifter myndigheten ska ha in för att kunna göra sin bedömning. Det är också myndighetens bedömning att de ärenden som Margareta Nachmanson beskriver inte har handlagts efter ett antal veckor ofta har att göra med att det fattas uppgifter. Då blir kommunikationen mellan studenten/kunden och myndigheten central och därmed också telefonkommunikationen.

Mats Berglind (s): Thomas Östros har själv sagt att en av anledningarna till väntetiderna är den stora utökningen av antalet platser till universiteten. Du exemplifierade med Kunskapslyftet, som var helt nytt både i regelsystemet och utbildningsmässigt.

Tog myndigheten eller du något initiativ i förväg när det var klart att propositionen skulle läggas fram så att CSN hade möjlighet att förbereda servicen till studenterna?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Det var före min tid som statsråd på Utbildningsdepartementet som Kunskapslyftet lanserades och genomfördes. Jag kan inte riktigt svara på de kontakter som då var mellan departementet och CSN. Men naturligtvis utgår jag från att det var en ordentlig dialog. Det som jag tror låg bakom en del av svårigheterna 1997 var att CSN då missbedömde hur intresset skulle vara. Det visade sig vara ett mycket stort och omedelbart intresse för Kunskapslyftet. Det hade att göra med det nya studiestödssystem som fanns kopplat till Kunskapslyftet, dvs. det särskil-

da utbildningsbidraget kopplat till a-kassan. Det lyckades CSN hantera i takt med att man fick ökade resurser från regeringen. Sedan kom ytterligare utmaningar i form av millennieskiftet, men Kunskapslyftet lyckades man hantera på ett relativt bra sätt efter den första inledande fasen.

Mats Berglind (s): Du har själv påstått att resurstilldelningen har ökat. Jag har förstått kravet från CSN som att man behöver ytterligare resurser för att få den servicenivå som du själv tycker är rimlig. Varför har man inte fått mer, när det ändå går att se att de resurser som har givits har förbättrat situationen?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Jag vågar säga att regeringen har reagerat rejält varje gång resursdiskussionen har varit uppe. Om vi tittar på en tidsserie av vilka resursökningar myndigheten har fått kan vi se att de vid flera tillfällen har varit rejäla.

Vi har naturligtvis en dialog inför varje budgetår med myndigheten. Det har varierat från år till år vilken bedömning myndigheten själv har gjort av resursläget. Vi har haft en mycket stark resursutveckling från 453 miljoner kronor 1997 till 698, nästan 700, miljoner kronor år 2001. Det har varit en dialog som har resulterat i ökade resurser vid flera tillfällen under dessa år.

Mats Berglind (s): Det har inte räckt i alla fall.

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Jag är inte säker på att det bara blir en resursfråga när det nya studiemedelssystemet ska genomföras. Myndigheten har en speciell arbetssituation i och med att det finns ett par mycket stora koncentrationer av arbetstoppar under året. Att då samtidigt införa ett nytt studiemedelssystem där hela personalen måste utbildas i det nya systemet blir inte självklart en resursfråga i att anställa ännu fler, utan det handlar om att så snabbt som möjligt kunna hantera det nya studiemedelssystemet. Det är min bedömning, och det är också myndighetens bedömning, att med en förbättrad telefonmottagningskapacitet för dialog och med större kunskap, som man nu efterhand har fått, kring arbetet med det nya studiemedelssystemet kommer man väsentligen att förbättra sin service.

Självklart kommer regeringen att fortsätta att föra en budgetdialog med myndigheten för att vid varje budgettillfälle göra en ny bedömning.

Helena Bargholtz (fp): Herr ordförande! Jag vill ta upp frågan om påminnelseavgifterna. De är nu höjda till 120 kr. Vad är det för tidslimit för påminnelseavgifterna? När påförs man påminnelseavgiften? Är det de generella reglerna som gäller, dvs. om man inte betalar inom 10 dagar?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Det är en femdagarsregel som gäller vid påminnelseavgifterna. Påminnelseavgiften är 120 kr. Den höjdes kraftigt 1991 från 50 kr, och den har sedan dess legat stilla på den nivån.

Helena Bargholtz (fp): Tycker statsrådet att det är rimligt att de 5 900 studenter som får vänta på att få sina ansökningar behandlade i tid ska bli påförda påminnelseavgifter om de sedan inte betalar i tid?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Jag vet att det finns ett förslag om att ändra systemet i den meningen att också studenterna ska kunna få en motsvarighet till påminnelseavgift från myndighetens sida. Låt mig påminna om att inget parti i riksdagen har lagt fram förslag om ytterligare resurser till CSN. De förslag som finns handlar snarare om neddragningar, minskade avgifter, lite ökade anslag, men netto sämre resursutveckling för myndigheten. Det skulle inte ge bättre service.

Jag menar att det system vi har för påminnelseavgifter är ett rimligt system. Det är också det som har fått politisk uppbackning.

Helena Bargholtz (fp): Herr ordförande! Det kan bero på att man på många håll inte har särskilt stort förtroende för CSN, och därför tycker man kanske inte att det är värt att ge CSN ytterligare resurser, utan man försöker att se om det går att hitta andra sätt för studenterna att finansiera sina studier.

Som det framgår av en promemoria här är det tydligen så att påminnelseavgifterna behövs för att delfinansiera CSN:s verksamhet. Hur stor roll spelar påminnelseavgifterna?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Jag kan inte svara på frågan om just påminnelseavgiftens andel av den totala avgiftsintäkten. Den totala avgiftsintäkten 2001 är drygt 329 miljoner kronor. Anslaget är 369 miljoner kronor. I avgifterna finns expeditionsavgiften, påminnelseavgiften och uppläggningsavgiften. Jag ber att få återkomma till fördelningen av avgifterna. Jag har dem inte i huvudet.

Helena Bargholtz (fp): Det finns inga tankar på Utbildningsdepartementet att eventuellt ta bort påminnelseavgiften för de studenter som inte får sina ansökningar behandlade i tid?

Utbildningsminister Thomas Östros: Det är två olika frågor. En ansökan som inte behandlas i tid kan bero på flera olika saker. Det kan bero på att myndigheten inte har alla uppgifter som den behöver för att göra en bedömning av t.ex. hur många terminer eller veckor som återstår av de 12 terminer som studenten har till förfogande. En sådan uppgift måste myndigheten ha. Den är inte direkt relaterad till den andra frågan, dvs. om studenten inte betalar sina studiemedelsavgifter och amorteringar i tid. De är inte kopplade till varandra.

Inget parti har föreslagit mer resurser. Snarare är det, precis som Helena Bargholtz nämner, neddragningar av resurser till CSN som har föreslagits. Jag tror inte att det gör att servicen förbättras, utan jag tror att det är precis tvärtom.

Ordföranden: Jag ska fråga ett par saker. Jag vill inledningsvis kontrollera mitt minne.

Regeringen har fått riksdagens accept på förslag från de senaste åren om vad man vill göra med CSN respektive de anslag som har tilldelats. Det är väl en korrekt minnesbild?

Utbildningsminister Thomas Östros: Om ordföranden menar att de förslag som vi har lagt fram för riksdagen har fått majoriteten bakom sig? Ja. Det är inklusive att också avgiftsfrågan inte har mött kritik från riksdagens majoritet.

Ordföranden: Jag vill förvissa mig om att riksdagen inte har intervenerat på ett sätt som skulle göra att riksdagen har en del av ansvaret.

Jag undrar något hur Thomas Östros ser på regeringens ansvar i detta. Det är uppenbart att det finns en massa förklaringar till varför det händer som händer. Thomas Östros har angivit en rad av dem. Det slutar likväl med att Dagens Nyheter i höstas vid den senaste stora omgången av intagningar har rubriken "Jag har inga matpengar". En Maria berättar att hon har väntat fyra månader på ett beslut och att hon nu är ett nervvrak. Det finns en Johan som studerar i USA och som har väntat lång tid, liksom en Per som berättar om sin son. En annan Per skulle kunna berätta om sin son, dvs. jag själv.

I samma artikel meddelar CSN att man inte kan leva upp till regeringens krav. Då inställer sig frågan vilket ansvar Thomas Östros anser att regeringen har för att det faktiskt ser ut som det gör.

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Naturligtvis har regeringen ett ansvar för hur myndigheterna fungerar. Det handlar naturligtvis om finansiering, det handlar om regelverk, det handlar om att utse ledning för myndigheten.

Låt mig ta år 2001 som ett gott exempel. När myndigheten under 2001 till regeringen och departementet föreslår att för att klara utmaningarna framöver behöver man förstärka möjligheterna att ta emot telefonsamtal och därmed omorganisera sig, reagerar regeringen med att tillföra myndigheten 70 miljoner kronor extra under tre år för att kunna bygga upp denna service. Den sätts i gång senare under hösten och kommer att betyda mycket för att kunna ge just den service som är betydelsefull. Regeringen har naturligtvis ett ansvar för att myndigheten har arbetsförhållanden som gör att man kan utföra sina uppgifter. Jag menar att regeringen under flera tillfällen under mandatperioden också har visat att man är beredd att ta detta ansvar – med stöd från riksdagen.

Ordföranden: Vi talade tidigare om förhållandet mellan reformer, nya kunskapslyft, expansion och allt det som har skett inom högskoleområdet under de senaste åren. Vid varje sådant tillfälle förefaller det som om studiestödssystemet inte är med. Vid varje tillfälle inträffar det som tidningarna beskriver och som Thomas Östros verifierar, nämligen att då havererar det hela, man får vänta, det uppstår nya frågor och ursäkter: "Det gick inte så bra."

Hur förbereder regeringen varje reformelement så att det inte finns en räcka studenter som till slut till följd av regeringens reformplaner tvingas meddela tidningarna att de inte har matpengar?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Jag börjar med att påminna om att, jag tror, samtliga partier önskat en studiemedelsreform med ikraftträdande 2001. Det är nog bara Moderaterna som har avstått från att beskriva hur den ska se ut. Övriga partier har legat mycket nära regeringens förslag. Möjligen kan jag konstatera att deras förslag gjorde det hela ytterligare lite krångligare. Det finns en mycket bastant majoritet i riksdagen och ett starkt krav från riksdagen att genomföra en studiestödsreform. Inget parti har i samband med detta sagt att CSN ska ha mer resurser. Om det har funnits andra förslag har det varit för mindre resurser, särskilt från oppositionen.

Självklart måste en studiemedelsreform förberedas i form av beslut i god tid från riksdagens sida och en infasningsperiod som gör det möjligt för myndigheten att klara sin uppgift.

Beslutet om ett nytt studiemedelssystem fattades i god tid. Propositionen lades fram tidigt under mandatperioden. Det fanns tid för förberedelser. Men självklart finns det vissa inkörningsproblem när reformen ska realiseras, framför allt eftersom alla nya studiemedelssystem måste kombineras med infasningsregler. Vi har dessutom många som går kvar i det gamla systemet. Därmed säger jag inte att man ska acceptera att det blir förlängda tider, men det är en möjlig förklaring till att hösten inte blev så bra som vi hade anledning att kräva.

Nu ser vi också att tack vare de nya möjligheterna till telefonkontakt med myndigheten, som väsentligen har förbättrats, och i takt med att personalen i allt större utsträckning har lärt sig det nya systemet, att vi har goda grunder att mena att det kommer att bli bättre framöver. Det är ett starkt krav från regeringens sida. Vi följer detta mycket noggrant. Om vi gör bedömningen att resurserna inte räcker eller att regelverket är felaktigt återkommer vi till riksdagen.

Ordföranden: Som en avslutande kommentar från min sida i denna omgång jämför jag utbildningsministerns uttalanden med de uppgifter som Margareta Nachmanson tidigare citerade från studenterna själva. De tyder snarare på att en eländig situation är på väg att bli ännu eländigare. Vilka mått och steg har Thomas Östros tänkt sig att vidta?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Det Margareta Nachmanson redovisade var det jag talade om, dvs. ett i grunden nytt studiemedelssystem, stött av samtliga partier i riksdagen – möjligen utom Moderaterna som inte har lagt fram något annat förslag än att de vill ha ett nytt studiemedelssystem. Vad det innebär vet ingen av oss – det är säkert marknaden som ska lösa det hela. Det nya systemet har haft inkörningsproblem. Det är de siffrorna Margareta Nachmanson redovisade.

Jag menar att det finns ingen i riksdagen som har föreslagit åtgärder utöver regeringens för att komma till rätta med problemet. Vi har reagerat, senast under förra året, genom att tillföra nya resurser för att förstärka servicen. Självklart följer vi noggrant myndighetens arbete. Myndigheten återkommer under våren med två rapporter till regeringen. En ska gälla arbetsmiljöproblemen inom CSN, där regeringen i budgetpropositionen och i regleringsbrev har begärt att myndigheten ska återkomma till regeringen och beskriva vad man gör för att förbättra arbetsmiljön. Den andra kommer att gälla det fortsatta organisatoriska arbetet. Hur ska myndighetens struktur och organisation förändras för att kunna erbjuda en fortsatt bättre service? De rapporterna kommer under våren till regeringen.

Ordföranden: Thomas Östros menar väl inte med hänvisning till riksdagsmajoriteter att det är någon annan än regeringen som är ansvarig för att CSN sköter sin uppgift?

Utbildningsminister Thomas Östros: Herr ordförande! Nej, absolut inte. Regeringen är ansvarig för sina myndigheter.

Jag har redovisat att regeringen mycket aktivt har arbetat med att se till att tillföra resurser, förändra regelverk osv. och vidta åtgärder för att förstärka myndighetens möjligheter till ett gott arbete. Min bedömning är att med införandet av det nya studiemedelssystemet kommer också myndigheten, i takt med att inkörningsproblemen försvinner, att kunna ge bättre service.

Ordföranden: Tack för detta. I något annat sammanhang ska jag berätta för utbildningsministern vad Moderaterna vill göra åt studiestödssystemet.

Någon ytterligare fråga? I så fall ber jag att få säga tack till Thomas Östros för att han ville komma och svara på utskottets frågor.

BILAGA B12

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar tisdagen den 16 april 2002

Statsrådet Anna Lindh, granskningsärende 2001/02:25 Regeringens ansvar i samband med FN-sanktioner, samt 38 och 40, Avvisning till Egypten

Ordföranden: Hjärtligt välkommen, utrikesminister Anna Lindh, för att svara på utskottets frågor om två ting, dels regeringens ansvar i samband med FN-sanktioner, dels regeringens handläggning av vissa avvisningsärenden.

Båda dessa ärenden kan komma att innehålla – och innehåller med stor sannolikhet – uppgifter som inte är öppna. Därför kommer utskottets utfrågning att tillgå på likartat sätt som vid utfrågningen av Thomas Bodström häromdagen. Vi börjar med den öppna delen och fortsätter tills det visar sig inte vara möjligt att fortsätta – och det kommer med sannolikhet att visa sig.

Vi börjar med frysningsärendet, alltså FN-sanktionerna, och kör det tills det av öppenhetsskäl inte längre är möjligt. Därefter övergår vi till det andra ärendet och beter oss på samma sätt. Sedan övergår utskottet till en sluten utfrågning om båda ärendena. Det är möjligt att detta kommer att uppfattas som lite konstigt, men den andra ordningen skulle bli ännu konstigare. Vi försöker så här.

Än en gång hjärtligt välkommen, Anna Lindh!

Vi har som tradition att våra gäster har möjlighet att säga något inledningsvis innan utskottet börjar fråga. Därefter frågar utskottet i partistorleksordning, med undantag för det parti som har anmält frågan och därför brukar få börja. Dessutom brukar vi tillåta ett antal följdfrågor per delfråga för att gå till botten med varje delfråga innan vi går vidare.

Varsågod – jag misstänker att utrikesministern vill säga någonting till att börja med.

Utrikesminister Anna Lindh: Ja, jag skulle vilja säga några ord och till att börja med ge en lite utförlig inledning, där jag påminner om det politiska

läget hösten 2001 och vad regeringen akut gjorde, vad vi gjorde för att hjälpa de tre individerna och vad vi sedan har gjort när det gäller rättssäkerheten.

Låt mig börja med det politiska läget hösten 2001. Då gällde sedan ett par år tillbaka de internationella sanktionerna mot Afghanistan som FN hade beslutat. Sanktionerna var riktade mot talibanregimen i Afghanistan, mot nätverket al-Qaida och mot Usama bin Ladin. En av de viktigaste delarna i sanktionerna var frysning av tillgångar för att försvåra finansieringen av terrorismen. Detta skedde genom att personer och organisationer som ansågs ha samröre med terroristerna fördes upp på en spärrlista.

I EU hade vi valt att genomföra sanktionerna gemensamt i stället för att varje medlemsland gjorde det för sig. Metoden att använda en spärrlista med organisationer och personer var en teknik som hade använts flera gånger tidigare, t.ex. i fråga om Jugoslavien och Angola. Varken Sverige eller något annat land hade haft några invändningar mot systemet som sådant.

Detta gällde alltså före terrorattackerna i USA den 11 september. Efter det föreföll det ganska snart stå klart att det var Usama bin Ladin och nätverket al-Qaida som låg bakom attackerna. FN reagerade då snabbt och beslutsamt. Den 28 september antog säkerhetsrådet resolutionen 1373, som förpliktigade alla stater att vidta långtgående åtgärder för att stoppa den internationella terrorismen. Man skulle bl.a. vidta åtgärder för att förhindra finansieringen av terrorismen, t.ex. genom frysning av tillgångar.

FN och EU följde också upp sina egna tidigare sanktioner mot talibanerna genom att föra upp ett stort antal nya organisationer och enskilda personer, som ansågs ha samröre med terroristerna, på den särskilda spärrlistan för Afghanistansanktioner.

Vi ska inte heller glömma den rädsla som präglade alla länder vid den här tiden. Risken för nya terroristattacker, lika överraskande och omfattande som den mot World Trade Center, ansågs då påtaglig. I Sverige infördes t.ex. bevakning av kärnkraftverk och nya säkerhetskontroller på flyget, vi letade efter Anthrax i brev osv.

När det gäller de akuta åtgärderna i Regeringskansliet fick vi första gången upplysningar om de svenska namnen natten mellan lördagen den 3 och söndagen den 4 november. Det kom ett fax med en lista på 37 organisationer och 15 individer från det amerikanska finansdepartementet till det svenska finansdepartementet. På denna lista fanns de tre personerna och organisationerna i Sverige. USA meddelade att listan skulle överlämnas till FN:s sanktions-

kommitté den 7 november, och på morgonen den 5 november överlämnades detta fax från Finansdepartementet till UD, Justitiedepartementet och Rikspolisstyrelsen. Den politiska ledningen i samtliga departement informerades samma dag, inklusive jag själv.

FN:s sanktionskommitté följde de vanliga procedurerna när den fick USA:s förslag. Medlemmarna i kommittén fick ta del av förslaget. Om ingen har några invändningar inom 48 timmar anses förslaget antaget. Endast USA kontaktade oss innan beslut fattades. Sanktionskommittén beslutade den 9 november att komplettera spärrlistan med de nya namn som USA hade föreslagit. EG-kommissionen införlivade spärrlistan tre dagar senare, då den blev gällande i hela EU, och därmed också i Sverige.

I det läget fanns ingen information om vilka misstankar som låg bakom de olika namnen på listan. Vi utgick från att misstankarna gällde anknytning till terroristhandlingar. Dels trodde vi att det kunde handla om inblandning i World Trade Center-attentatet, dels oroade vi oss över aktiviteter i Sverige. Regeringskansliet försökte få fram information från de amerikanska myndigheterna om vad som låg bakom misstankarna för att kunna överlämna informationen till polismyndigheterna. Men det visade sig svårt att få denna information, eftersom den ansågs vara hemlig underrättelseinformation. Vi fick uppgifter i omgångar från de amerikanska myndigheterna, och alla uppgifter gick ut på att det fanns en koppling mellan de svenska namnen, framför allt organisationen al-Barakaat, och finansieringen av Usama bin Ladin och nätverket al-Qaida. Det fanns också vissa uppgifter om individerna.

Uppgifterna överlämnades till polismyndigheterna för fortsatt utredning, och om utskottets ledamöter vill ställa frågor om den informationen måste jag få besvara dem bakom stängda dörrar.

Den 28 november fick vi besked av USA att vi fått all den information som USA kunde lämna ut. Även om det inte är regeringens sak att avgöra skuldfrågan ville vi ändå ha mer information. Veckan efter begärde vi därför svar på ett antal konkreta frågor. Men svaren dröjde.

När jag nu ser tillbaka på det som hände den allra första veckan i november kan jag så här i efterhand önska att vi hade varit ännu mer aktiva för att ta reda på vad som låg bakom det amerikanska förslaget innan besluten i sanktionskommittén fattades. Samtidigt kan jag konstatera att vi varken då eller senare visste hur det förhöll sig med skuldfrågan. Jag är också helt övertygad om att vi inte hade kunnat förhindra att förslaget antogs av sanktionskommittén efter 48 timmar, även om vi hade velat det. Detta kan jag säga mycket

bestämt efter att ha sett hur svårt det har varit att få i gång en diskussion om och förändringar av hur dessa beslut fattas.

Som utskottet väl känner till får regeringen enligt regeringsformen inte handla så att det innebär ingrepp i myndighetsutövningen inom rättskipning eller förvaltning. Regeringen kunde därmed inte heller ta ställning i skuldfrågan. Till detta kom att det också pågick svenska utredningar.

Den 15 november inledde åklagarmyndigheten en förundersökning angående bokföringsbrott. Man visste inte då vad som kunde finnas bakom en titel som bokföringsbrott. Förundersökningen mot en av de berörda organisationerna lades ned den 21 januari, men samtidigt inleddes en ny förundersökning som gällde al-Barakaats svenska organisation. Regeringen bedömde alltså att den inte kunde ta ställning i frågan om svenskarna skulle finnas på spärrlistan eller inte. Det måste vara sanktionskommitténs uppgift. Däremot har vi gjort vad som har varit möjligt för att hjälpa svenskarna i deras kontakter med sanktionskommittén och de amerikanska myndigheterna.

Samma dag som vi fick besked om att vi hade fått all information av de amerikanska myndigheterna tog vi kontakt med de tre svenskarna och informerade om möjligheterna att klaga till EG-domstolen och om möjligheterna till rättshjälp och advokat. Så fort vi någon vecka senare fick information om USA – hur man kunde överklaga det amerikanska frysningsbeslutet – redovisade vi det för de tre svenskarnas advokater. Vi informerade också vid flera tillfällen om möjligheterna att via den svenska FN-representationen i New York begära dispens hos sanktionskommittén, alltså dispens för personliga behov. UD erbjöd sig också att bistå advokaterna i de rättsliga kontakterna med de amerikanska myndigheterna och i kontakterna med EG-domstolen. Men det kom inte några önskemål om detta från advokaterna, och svenskarna ville inte begära dispens.

Dessa erbjudanden upprepades flera gånger från UD:s sida, och det ledde senare till en muntlig begäran från de tre svenskarna om att bli avförda från listan. Detta förmedlade UD till kommittén den 15 december. Sanktionskommittén ansåg inte att det räckte med en muntlig begäran för att ta upp saken i kommittén, utan man ville ha en skriftlig framställning från de tre svenskarna. UD erbjöd sig att förmedla en sådan skriftlig framställning, men någon sådan framställning kom inte.

När den nya resolutionen, 1390, hade antagits av FN den 16 januari fick vi nya regler att utgå ifrån. Det talades nu om krav på kriterier för att stå på listan. Därmed kunde regeringen utifrån resolution 1390 i eget namn begära att samtliga namn på spärrlistan skulle omprövas med anledning av den nya

resolutionen. Vi gick alltså fortfarande inte in på skuldfrågan vad gällde de tre svenskarna, men vi krävde att alla namn skulle omprövas och prövas ordentligt av sanktionskommittén i stället för att man använder ett schablonförfarande.

Den 25 januari begärde advokaterna till slut skriftligen att de tre svenskarnas placering på listan skulle omprövas. Vi förmedlade denna begäran till sanktionskommittén, som senare avslog den. Vi begärde då med kraft att sanktionskommittén skulle göra en saklig prövning av begäran, men det bifölls inte av kommittén.

Vi har från regeringens sida också medverkat till att de tre svenskarnas advokater har fått träffa företrädare för sanktionskommittén och de amerikanska myndigheterna.

Regeringen har även mycket aktivt arbetat för att förbättra rättssäkerheten. Jag tog första gången upp rättssäkerhetsfrågorna vid ett möte med alla europeiska ambassadörer i slutet av november. Det var ett par veckor efter det att listan hade införts. Då bad jag att de skulle rapportera om våra synpunkter och krav på en förbättrad rättssäkerhet till sina huvudstäder och utrikesdepartement.

Jag tog upp rättssäkerheten med mina utrikesministerkolleger vid i princip varje möte vi hade under slutet av november och december. Vi drev då frågan att EU skulle visa att det går att ha bättre krav och bättre kriterier för hur det går till att uppföra personer på terroristlistor. Det medförde att vi efter ett antal kontakter och väldigt mycket arbete fick andra regler som gäller i EU. Det innebär att beslut ska fattas på grundval av ordentlig information om anklagelser och att man ska ha tydliga kriterier. Det måste finnas dom, beslut eller förundersökning för att man ska föras upp på en lista. Det måste också finnas möjligheter till omprövning av ett beslut. Beslutet ska omprövas var sjätte månad. Man kan få göra undantag för personliga förhållanden, och det ska finnas möjlighet att överklaga.

Jag vill betona att om de krav som vi fick igenom när det gällde EU:s regler hade gällt i FN, hade de tre svenskarna i dag varit strukna från den listan. Det här var alltså ett arbete som då pågick med all kraft i EU.

Samtidigt tog vi upp frågorna i FN. Statsministern tog upp problemen direkt med generalsekreterare Kofi Annan i New York den 5 december. Kofi Annan lovade då att ta upp det här med sanktionskommitténs ordförande. Statsministern och jag tog upp frågan på nytt med Kofi Annan när han besökte

Stockholm den 12 december. Jag tog också upp frågorna direkt med alla ministrar som satt i säkerhetsrådet som vi hade särskilda kontakter med – Norge, Storbritannien, Frankrike, Irland och Bulgarien. Det var väldigt tydligt att ingen av dem hade hört talas om problemen innan vi tog upp dem. Ingen hade förstått hur problematisk rättssäkerheten var.

När sedan Afghanistanresolutionen skulle revideras i mitten av januari i år lämnade Sverige konkreta förslag om hur rättssäkerheten kunde förbättras. Vi pekade då på att de regler vi hade i EU också borde införas i FN-resolutionen. Tyvärr fick vi i väldigt begränsad utsträckning gehör för de förslag vi hade när det gällde säkerhetsrådet. Resultatet blev i alla fall att säkerhetsrådet uppdrog till sanktionskommittén att regelbundet uppdatera den här listan på grundval av relevant information. Man uppdrog till sanktionskommittén att utfärda riktlinjer och kriterier.

Vi har tagit detta till utgångspunkt för att fortsätta att intensivt arbeta för att få samma regler i FN som vi har fått i EU. Vi har presenterat ett papper för hela sanktionskommittén där vi har försökt utveckla och förklara kraven. Vi har begärt att alla namn på spärrlistan ska omprövas och att man ska tillämpa EU:s kriterier. Vi har uppvaktat både kommitténs ordförande och alla enskilda medlemsländer för sig.

Sverige bjöds därför in till ett möte den 11 februari för att diskutera de svenska förslagen. Det var första gången man hade ett sådant möte. Det blev en lång och intensiv debatt. Den är inte avslutad än. Några länder har haft förståelse för de svenska kraven men tyvärr långtifrån alla. Motståndarna har menat att det skulle minska effektiviteten i sanktionerna, fördröja beslutsfattandet och avslöja känslig underrättelseinformation.

Vi har också försökt få ett stöd för att EU ska agera enigt i FN för att genomföra dessa förslag, eftersom vi har varit överens om reglerna i EU. Men det har tyvärr varit svårare att få EU att agera gemensamt för att få FN att förändra reglerna. Vi har t.ex. velat att EU ska skriva gemensamt till FN:s säkerhetsråd. Men t.o.m. en så enkel åtgärd som att skriva ett gemensamt brev om det vi har genomfört gemensamt i EU har väckt motstånd.

Vi har också arbetat bilateralt, framför allt med de amerikanska myndigheterna, eftersom det är USA som har lagt fram förslagen om nya namn på spärrlistan. Jag kommer själv att träffa den amerikanske finansministern nästa vecka för att få möjlighet att diskutera det här med honom och förklara varför vi från svensk sida tycker att det är ett så stort problem.

Jag skulle avslutningsvis bara vilja säga att vi alltså har försökt på alla sätt att agera både för att hjälpa de tre individerna och för att förbättra rättssäkerheten. Det finns bara en gräns vi har haft, och det är att vi inte har kunnat ta ställning till själva skuldfrågan. Vi har då också upptäckt att det finns ett grundproblem när det gäller FN-resolutionen, och det är att den inte förutsätter att det har begåtts ett brott. Det kriterium som gäller är att man har samröre med talibanerna, al-Qaida eller Usama bin Ladin. Det innebär att den personkrets som träffas av sanktionerna kan bli väldigt bred och vid. Det är därför det är så viktigt att vi får begränsande kriterier, begränsande regler, för vilka som kan uppföras på listan.

Vi står inför ett oerhört dilemma. Samtidigt som detta gäller är Sverige som stat folkrättsligt bundet av säkerhetsrådets resolution. Och vi måste respektera säkerhetsrådets resolutioner, vare sig de går oss emot eller rör våra egna medborgare. Det gäller oavsett om man implementerar det här som en EU-förordning eller inte. Hade vi inte varit medlemmar i EU hade vi behövt införa samma lagstiftning själva. Vi har alltid drivit att man ska vara lojal med FN:s resolutioner gentemot andra stater, både stora och små stater, och vi menar att vi måste fortsätta att visa att Sverige är lojalt med FN-systemet.

Samtidigt ser vi det stora dilemmat, därför att det här sanktionssystemet fungerar inte bra, är inte ett rättssäkert system. Det ska inte få gå så här fort. Det ska inte vara så att man inte får veta vad man är misstänkt för. Det måste finnas ordentliga möjligheter till omprövning. Jag kan säga att det här är någonting som regeringen driver väldigt hårt både i EU och i FN. Det finns en väldigt stark medvetenhet om den svenska kritiken. Många har varit rätt upprörda för att vi har drivit de här frågorna så hårt. Det är nog ingen i EU-kretsen och få i FN-kretsen som är omedvetna om att vi har drivit rättssäkerhetsfrågorna. Vi hoppas att vi kommer att få gehör för det även i FN.

Ordföranden: Tack för detta. Det är Vänsterpartiet som har anmält frågan till granskning. Varsågod, Mats Einarsson!

Mats Einarsson (v): Utrikesministerns ganska fylliga redogörelse har i och för sig gett svar på en del av de detaljfrågor jag hade, men jag vill ändå ställa några frågor.

Jag ska börja med frågan om sanktionerna mot dessa tre personer och dessa sanktioners eventuella förenlighet med eller stridande mot andra internationella konventioner som Sverige är bundet av och även vår egen svenska grundlag. Jag förutsätter att såväl grundlagen som Europarådskonventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna och FN:s internationella konvention om medborgerliga politiska rättigheter, som väl är de mest relevanta doku-

menten i sammanhanget, är kända. Jag ska därför inte citera utförligt, men jag vill peka på några punkter som förefaller problematiska i sammanhanget.

I vår egen regeringsform finns t.ex. retroaktivitetsförbud vid straff. Det finns förbud mot specialdomstol. Det har hävdats att rådet i praktiken här har varit en specialdomstol.

I 10 kap. 5 § finns begränsningar av vilken makt som får överlämnas t.ex. till säkerhetsrådet: "Därvid får ej överlåtas beslutanderätt som avser fråga om stiftande, ändring eller upphävande av grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen eller fråga om begränsning av någon av de fri- och rättigheter som avses i 2 kap." I 2 kap. finns ju dels det som jag nämnde, dels även t.ex. egendomsskyddet.

I Europarådskonventionen finns artikel 6 om rätt till en rättvis rättegång, artikel 7 om inget straff utan lag och artikel 13 om rätt till effektiva rättsmedel.

Motsvarande finns också i FN:s internationella konvention. Det finns i artikel 2 och i artikel 14. I artikel 12, vilket är intressant, står följande: Envar som lagligen befinner sig på en stats område äger rätt att röra sig fritt och fritt välja bosättningsort. Envar äger frihet att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget.

Dessa personer är nu försedda med reseförbud.

Jag ska ställa frågan så här, och jag bortser då från den senare frågan om vad vi är bundna att göra: Är frysningen, enligt utrikesministerns uppfattning, och de sanktioner som har vidtagits mot dessa personer förenliga med de medborgerliga och politiska rättigheter som garanteras var och en i vår egen regeringsform, i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och i FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna? Är de här sanktionerna förenliga med det som vi har åtagit oss i dessa konventioner?

Utrikesminister Anna Lindh: Jag kan erkänna alla de problem som Mats Einarsson pekar på. Även ifall det i och för sig är så att FN-resolutionen går före konventioner – rent folkrättsligt går FN-resolutionen före – menar jag att det är ett politiskt och moraliskt problem att vi inte uppfyller alla de andra, både juridiska och moraliska, förpliktelser vi har när vi har ett så pass rättsosäkert system.

Mats Einarsson (v): Jag ska nu ställa vad som kan avfärdas som en hypotetisk fråga, men jag hoppas att utrikesministern ändå vill försöka besvara den: Är varje åtgärd beslutad t.ex. av en sådan här sanktionskommitté eller av säkerhetsrådet självt bindande för Sverige, alltså även om man tänker sig att säkerhetsrådet eller sanktionskommittén fattar beslut som innebär än mer uppenbara brott mot de mänskliga rättigheter varpå FN-systemet som helhet vilar? Det måste väl finnas en gräns när det inte blir möjligt för Sverige att följa sådana beslut, om vi vill försvara den grund på vilken FN som sådant vilar?

Utrikesminister Anna Lindh: Det vi då måste göra är att förändra FN-systemet och förändra hur systemet fungerar i FN. Vi är bundna att följa alla beslut. Folkrättsligt och juridiskt är vi bundna att följa alla beslut som FN i ett sådant här läge tar.

Mats Einarsson (v): Det är ett mycket långtgående uttalande – låt vara att detta nu är hypotetiskt, men juridiken är delvis hypotetisk, även den internationella. Låt oss säga att säkerhetsrådet ålägger oss att införa dödsstraff, där det är uppenbart i strid med allt vad vi själva har förbundit oss till och andra internationella konventioner. Jag förutsätter att vi inte skulle följa detta. Det måste finnas en gräns, och vi diskuterar nu var den gränsen kan tänkas gå.

Utrikesminister Anna Lindh: Det är fortfarande säkerhetsrådet som avgör gränserna. Exemplet med dödsstraffet är orimligt, därför att det skulle strida mot internationella regler. Det skulle inte säkerhetsrådet besluta om. Men Sverige är bundet av säkerhetsrådets beslut. Sverige är bundet av säkerhetsrådets resolutioner.

Mats Einarsson (v): Den hypotetiska frågan var om säkerhetsrådet fattar beslut som strider mot internationell rätt. Men okej.

Lite mer konkret: När detta blev känt och namnen kom osv., vilka mer konkreta eller systematiska analyser gjordes i Regeringskansliet av de här problemen, som utrikesministern erkänner finns? Vilka åtgärder vidtogs i det läget för att belysa vilka problem som fanns och vad man skulle kunna göra för att undvika att hamna i den här situationen?

Utrikesminister Anna Lindh: Man kan dela upp det i olika tidsperioder. De allra första veckorna ägnades huvudsakligen åt att få fram så mycket information som över huvud taget gick att få om vilken bevisning som fanns och vilken information som fanns. Därefter inleddes i slutet på november ett intensivt arbete för att se vad vi borde och skulle kunna göra när det gällde rättssäkerheten. Oavsett skuldfrågan kunde vi då se att det fanns brister i

rättssäkerheten och brister i hur systemet fungerade. Vid flera av de samtal som vi hade med andra länders representanter, länder som satt i säkerhetsrådet och sanktionskommittén, förstod vi också att det inte hade skett någon ordentlig prövning av namnen utan att det hade varit en s.k. *silent procedure* på 48 timmar.

Vår strategi var då att vi skulle arbeta parallellt inom EU och FN. När EU tog fram sina regler för hur man ställer upp sådana här listor skulle vi försöka införa ett bättre system, och antingen parallellt införa det i FN eller också använda EU:s exempel som en murbräcka gentemot FN. Förslagen till hur det borde se ut och hur ett rättssäkrare system borde se ut, som inkluderar de exempel som jag tog tidigare – rätt att överklaga till domstol, rätt till personliga undantag, rätt till information om vad som hade hänt och tydliga kriterier, dom, beslut eller förundersökning – var vi klara med i början av december. Det låg sedan till grund för vårt agerande gentemot andra länder.

Mats Berglind (s): Jag skulle först vilja uppehålla mig vid vad som hände i början av november. Om jag förstod dig rätt, Anna Lindh, sade du att det var natten mellan den 3 och den 4 november som den här listan kom där de svenska medborgarna fanns med. Sedan uppfattade jag det så att du sade att Sverige hade 48 timmar på sig att reagera innan beslut skulle fattas. Skulle du vilja utveckla vilka möjligheter man har på 48 timmar, när det gäller Sveriges agerande? Om man hade sagt nej, vad skulle då ha hänt?

Utrikesminister Anna Lindh: Sverige hade ingen formell möjlighet att reagera inom 48 timmar. Vi fick kännedom om det här men hade egentligen förslagen under något slags tystnadsplikt. Vi gick omedelbart vidare till polisen, för vi ville få fram information av Säpo om vad som kunde ligga bakom och om vad Säpo visste om detta. Det tog tid. Vi fick helt enkelt inte fram någon sådan information tillräckligt snabbt. Vi fick inte heller under den tiden information från FN-systemet om vad de bakomliggande skälen var. Däremot försäkrade man oss att det fanns en hel del information som vi skulle få men att det var svårt att få snabb tillgång till den, eftersom det var hemlig underrättelseinformation.

Min bedömning är dock att det oavsett vad vi hade gjort under de här dagarna, inklusive den tid som Sverige på något sätt visste om det men inte fick offentliggöra det, hade varit omöjligt att påverka sanktionskommitténs beslut. Det fanns en väldig beslutsamhet när det gällde att det här skulle ske snabbt, att man skulle fatta beslut, att det fanns tillräcklig information om alla namn på listan och att man skulle fatta beslut mot den bakgrunden. Jag tror alltså inte ens med facit i hand, så här i efterhand, att vi hade haft en chans att påverka processen oavsett vad vi hade gjort.

Mats Berglind (s): I det här fallet är det ju USA som har lagt fram underlaget för de här sanktionerna. Vilka andra länder har möjlighet att lägga fram sådana förslag och få dem prövade?

Utrikesminister Anna Lindh: Det kan i princip alla länder göra. De länder, förutom USA, som vi diskuterade med när vi tyckte att proceduren inte var tillräckligt bra var alla länder som satt i sanktionskommittén.

Får jag också tillägga, herr ordförande, att vi efter det här hade en diskussion med Norge. Det var ju bara USA som informerade oss om att det här över huvud taget var aktuellt, men eftersom vi har en nordisk rotationsordning i FN tyckte vi att det var viktigt att vi kunde få ett system så att vi kunde vara garanterade att få tillgång till den här sortens information. Vi var alltså inte ens tillförsäkrade att få den här informationen i förväg.

Mats Berglind (s): Betyder det också att den här sanktionskommittén måste vara enig för att ett sådant beslut ska gå igenom?

Utrikesminister Anna Lindh: Ja, det måste den vara.

Mats Berglind (s): Jag har en sista fråga som du kanske redan har berört, men jag tycker ändå att det är en ganska viktig del i det här. Vad är din bedömning, när det gäller Sveriges roll i FN och politiskt, om vi helt enkelt inte skulle bry oss om det här beslutet?

Utrikesminister Anna Lindh: Det alternativet existerar nästan inte därför att det skulle bli en oerhört kraftig reaktion. FN har satt en ära i att arbeta snabbt och effektivt och drivit det som en av sina huvudfrågor. Det är samma sak när det gäller EU. Det är samma sak när det gäller väldigt många länder. Skulle Sverige bryta mot en av de viktigaste folkrättsliga förpliktelserna skulle vi kunna råka ut för sanktioner juridiskt. Juridiskt kan vi alltså hamna i ett läge som Irak, även ifall det kan tyckas hypotetiskt. Men rent moraliskt och politiskt skulle vi hamna i en omöjlig situation gentemot andra länder. Det finns inget land som har vägrat att följa det som säkerhetsrådet har beslutat om. Det finns inget land som har vägrat att följa de här reglerna. Vi har försökt övertyga andra länder om hur svårt och problematiskt det här är ur rättssäkerhetssynpunkt, och vi har blivit så förvånade över att andra länder inte har upplevt det.

Ingvar Svensson (kd): Jag har ungefär samma frågeställningar som Mats Einarsson hade när det gäller det här med överlämnande av beslutsbefogen-

heter. Utrikesministern säger – och det står också i våra papper – att vi är folkrättsligt bundna, juridiskt bundna. Någonstans någon gång måste det ju ha fattats ett beslut i Sverige som säger att vi är bundna av detta. Jag skulle gärna vilja veta den rättsliga grunden för detta. Skedde det i och med att vi blev medlemmar i FN? Det skedde ju då före nuvarande regeringsform. Vad är den rättsliga grunden för att vi kan ställa upp på resolutionerna 1267, 1333 och 1390?

Utrikesminister Anna Lindh: I och med medlemskapet är vi också bundna av FN-stadgan, och det framgår av FN-stadgan.

Åsa Torstensson (c): Ordförande! Jag skulle vilja fortsätta på samma tema. Jag kan tolka det som att det trots allt finns en konflikt mellan svensk grundlag och de mänskliga rättigheterna och kravet på att följa FN:s sanktionskommitté. Men min direkta fråga blir: Ser ministern detta som en konflikt, eller är det en självklarhet att rättsordningen är på det här sättet? Kan ministern svara på detta?

Utrikesminister Anna Lindh: Jag tycker att det är en uppenbar konflikt. Inget land har reagerat tidigare över att sanktionslistorna fungerar på det här sättet. Så här i backspegeln kan man ju se att de har fungerat på ett sådant här sätt under många år utan att vi har reagerat. Men nu såg vi då hur rättsosäkert listorna fungerade. Om vi inom FN skulle ha de kriterier som vi har ställt upp inom EU skulle vi ha ett betydligt bättre system. Så det är definitivt ingen självklarhet. Vi skulle vilja att man i FN-systemet använde samma kriterier, samma modell, som man gör i EU-systemet, för att undvika och komma ifrån den här konflikten.

Helena Bargholtz (fp): Det är lite svårt att förstå det här. Utrikesministern talar om att EU-systemet är bättre än FN-systemet, men vi är ju medlemmar i EU på ett annat sätt än vi är medlemmar i FN. Varför kan vi då inte säga att det är EU-systemet som ska gälla? Tar FN-systemet alltid över därför att det representerar hela världen medan EU bara representerar Europa? Varför är vi inte starkare bundna av EU-systemet, som uppenbarligen också är bättre för oss?

Utrikesminister Anna Lindh: Det handlar om två listor. Det är de listor som man beslutar gemensamt i FN, som bygger på FN-resolutionen och som sedan beslutas av FN, i sanktionskommittén. FN har också sagt att parallellt med att FN tar fram listor bör alla länder arbeta med att ta fram egna listor över terrorister. Det gör vi ju inte själva i Sverige, utan det gör vi gemensamt inom EU. Så parallellt med att det har tagits fram sådana listor inom FN har också EU upprättat egna terroristlistor. När man då sätter upp namn eller organisationer

på EU-listorna tillämpas de här andra kriterierna, som jag talar om. Därför skulle vi vilja att samma regler gällde när man upprättade FN-listor.

Helena Bargholtz (fp): Herr ordförande! Är det helt olika personer som står på FN- respektive EU-listan, eller kan samma personer komma att stå på bägge listorna? Kan man stå på dubbla listor?

Utrikesminister Anna Lindh: EU måste ju på något sätt fatta beslut om alla de namn som finns på FN:s listor. Man kan säga att EU därutöver sedan kan ta med extra namn, andra namn och fler namn än dem som FN har tagit med.

Helena Bargholtz (fp): Så det är en utökad lista som EU kan anta...

Utrikesminister Anna Lindh: Men EU måste alltid anta också FN-listan.

Helena Bargholtz (fp): Då vill jag ställa min andra fråga. Det här är ju ett arbete som det nu är väldigt viktigt att driva vidare. Vilka allianser arbetar utrikesministern med när det gäller att få med sig andra länder? Det är ju lite konstigt att höra att det bara är Sverige som har den här oron när det gäller rättssäkerheten för de här personerna. Åtminstone de nordiska länderna borde väl vara intresserade av att hävda samma rättssäkerhetsprinciper. Bildas det någon typ av allianser mellan länder, t.ex. i EU, för att få till stånd förändringar också i FN så småningom?

Utrikesminister Anna Lindh: När vi drev det här arbetet inom EU kunde vi se att vi t.ex. hade stöd av de nordiska länderna, men av de nordiska länderna är det bara Norge som sitter i säkerhetsrådet. Det kanske också bidrog att det var en alldeles ny norsk regering och en ny norsk utrikesminister när det här inträffade. Han hade väldigt stor förståelse för de svenska argumenten – han var här i början av december – men han sade spontant att han själv aldrig hade hört talas om eller tänkt på att det kunde finnas rättssäkerhetsproblem. Men vi har t.ex. arbetat med de EU-länder som sitter i säkerhetsrådet. Vi har arbetat gemensamt med Irland och Frankrike. Vi har också försökt övertyga övriga medlemmar av säkerhetsrådet, för det är framför allt säkerhetsrådets medlemmar som vi måste övertyga. Vi har försökt bygga upp allianser med olika länder, men vi tror också att den direkta kontakten med USA i det här fallet är väldigt viktig.

Helena Bargholtz (fp): Ser utrikesministern det som möjligt att det kommer att gå att ändra den här senaste resolutionen, 1390, som diskuteras så mycket?

Utrikesminister Anna Lindh: Jag kan svara att vi trodde att det skulle gå lättare. Även om man inte införde det som vi ville se från början när man antog resolution 1390, så tog vi detta för givet då i mitten av januari. Nu hade FN ändå infört en ny resolution. Man hade sagt att det skulle antas kriterier för vilka som skulle stå på listan, så att det inte skulle kunna bli en sådan här vid krets längre. I och med att vi då hade fattat beslut om EU-regler som var mycket stramare trodde vi att det skulle vara ganska enkelt att liksom flytta över EU-reglerna till FN. När vi hade diskussioner om detta både med Colin Powell och med de EU-länder som satt i säkerhetsrådet var alla positivt inställda till det här, men det har i praktiken visat sig oerhört mycket svårare att verkligen göra detta. Vi har t.o.m. haft svårigheter med en sådan enkel sak som att gemensamt i ett brev, från EU till FN, beskriva vilka regler vi har i EU och kräva att de införs i FN. Jag tror dock att det kommer att gå att få en förbättring. Vi kommer kanske inte att kunna få lika bra regler som i EU men ändå bättre regler, och jag tror att den närmaste månaden kan bli ganska avgörande, för här är också USA:s uppfattning väldigt viktig. Jag hoppas att det blir förbättringar, men jag vet ju inte.

Ordföranden: Jag vill inte kupera nödvändiga granskningsfrågor, bara påminna om att vi har ytterligare ett ärende som är minst lika komplicerat, som vi också ska fråga om.

Per Lager (mp): Herr ordförande! Vi är nog alla överens om att det gick förfärligt fort för sanktionskommittén att upprätta den här listan, och det saknades faktiskt en noggrann folkrättslig genomgång av den. Vi är säkert också överens om att det är en krock mellan bundenheten, som vi har som medlemsstat, till säkerhetsrådets beslut och FN:s stadgar som garanterar varje medlemsland nationell suveränitet, i synnerhet över den egna lagstiftningen och lagstiftandeprocessen.

För att inte upprepa en del frågor som redan har ställts skulle jag vilja hitta några vinklar som jag undrar över. Vad jag vet finns det inte en allmän accepterad definition av begreppet terrorism. Jag skulle vilja höra utrikesministerns kommentar till det. Nu har vi hört utrikesministern berätta hur Sverige tänker agera för att ändra på det här i FN-systemet med hjälp av EU osv. Är abolitionsrätten någonting att ta till som den sista utvägen just i det här fallet?

Utrikesminister Anna Lindh: Nej, det finns ingen allmän definition av terrorismen. Vi har ju inom EU fått en bestämmelse när det gäller att definiera terrorismen, men det finns inte någon internationellt gällande regel om terrorismdefinition. Däremot pågår nu arbetet med att försöka samordna alla de internationella konventioner mot terrorism som finns till en gemensam konvention. Där räknar vi med och hoppas att man ska kunna få en överens-

kommelse om en definition av terrorismen. Med eller utan definition kan man säga att det är en grannlaga uppgift att avgöra om olika namn och organisationer ska föras upp på de här olika listorna.

När det gäller abolition har vi menat att det ger just det här folkrättsliga brottet. Vi kan inte bryta mot FN:s regler på det sättet.

Per Lager (mp): Vi har hört vad problemet är när det gäller både vår egen regeringsform och de olika konventioner som vi i övrigt har skrivit under.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern om just sanktionskommittén, som består av 15 politiker och diplomater, inte jurister, och som fattar enhälliga beslut. Jag har förstått och fått uppgift om att de tre svenskarna med somaliskt ursprung begärde en omprövning av sin plats på listan. 12 av 15 diplomater eller politiker var för detta, men tre var det inte. Därmed utnyttjades vetorätten, och så blev det ingenting. Är det så det ska se ut i framtiden också, enligt utrikesministern?

Utrikesminister Anna Lindh: Jag kan inte bekräfta några siffror när det gäller omröstningar eller diskussioner inom sanktionskommittén. Jag tror att det är viktigt att det bygger på ett enhälligt förfarande, men det är viktigt att det också är tydligare regler, så att man känner att det verkligen finns ordentligt fastlagda regler för vad man gör i sanktionskommittén.

Ordföranden: Åsa Torstensson vill ställa en kompletterande fråga. Jag ber att få påminna om att tiden går.

Åsa Torstensson (c): Jag är mycket medveten om detta, herr ordförande. Jag vill bara ställa en rak fråga till ministern: Ser ministern att det här beslutet står i strid med eller är i enlighet med svensk grundlag?

Utrikesminister Anna Lindh: Jag kan inte säga att det står i strid med svensk grundlag. Däremot tycker jag att det står i strid med mycket av det som vi upplever som självklara principer när det gäller rättssäkerhet och mänskliga rättigheter.

Mats Einarsson (v): Jag har en kort fråga, möjligtvis om en detalj men kanske en illustrativ sådan.

En av de personer som vi nu talar om skulle ju kunna väljas in i Sveriges riksdag den 15 september. Låt oss säga att han då fortfarande står på listan

och att riksdagsförvaltningen beslutar att ge honom arvode, i värsta fall kontant. Vem i riksdagen kommer då att lagföras för detta, och på vilken juridisk grund kommer man att ställa denna person inför domstol? Jag förutsätter att detta måste lagföras. Detta är ju i så fall ett brott mot FN:s sanktionskommittés beslut.

Utrikesminister Anna Lindh: Ja, vi har ju också tagit upp i FN vikten av att man ska göra de personliga undantagen. Det här är en hypotetisk fråga. Man kan också säga att det är en fråga för rättstillämpningen. Självklart är det en väldigt otillfredsställande situation, och utan att det på något sätt ska öka rättssäkerheten att man är riksdagskandidat har vi också använt det här som ett exempel inför medlemmarna av sanktionskommittén och i EU för att peka på vilken orimlig situation vi hamnar i. Men samtidigt är det viktigt att alla får samma behandling vare sig de är riksdagskandidater eller inte. Man ska inte vara mer garanterad rättssäkerhet för att man är riksdagskandidat, men vi har anfört samma exempel inför andra länder.

Ordföranden: Får jag bara ställa en kompletterande fråga för att klargöra det som egentligen är kärnan i granskningen, nämligen vad regeringen har gjort och inte har gjort. Frågorna nu har klarlagt väl vad som gäller i regelsystemet och vilka önskningar man kan ha hit eller dit när det gäller hur detta borde vara utformat. Men låt oss gå tillbaka till händelseförloppet, såsom det såg ut. Jag förstår det som att det ett, tu, tre cirkulerar en lista med namn på ett antal personer, på vilken tre svenska medborgare står med. Vad gör regeringen då?

Utrikesminister Anna Lindh: Då försöker regeringen omedelbart få fram information om varför de tre namnen står på listan, både av det internationella systemet och via den svenska polisen.

Ordföranden: När är den kunskapen framme?

Utrikesminister Anna Lindh: Den kunskapen var inte framme förrän flera veckor efter det att listan redan var beslutad i sanktionskommittén.

Ordföranden: Motsatte sig regeringen under den här tiden att de här tre personerna sattes upp på listan?

Utrikesminister Anna Lindh: Regeringen fick aldrig möjlighet att ta ställning till att de tre personerna stod med på listan, eftersom regeringen inte var officiellt tillfrågad. Officiellt hade man egentligen inte ens kännedom om det, och man sitter inte heller i sanktionskommittén. Som jag sade tidigare borde vi kanske, med facit i hand och tittande i backspegeln, ha motsatt oss att tre

svenskar kom upp på listan när vi inte hade ett mer rättssäkert system, men det var vi inte riktigt medvetna om vid den tidpunkten.

Ordföranden: Kräver regeringen nu att de ska avföras från listan?

Utrikesminister Anna Lindh: Regeringen har krävt att man ska tillämpa EU-kriterierna, och det är det som vi kommer att fortsätta att kräva, och det är det som vi kommer att ta upp med den amerikanska finansministern nästa vecka. Regeringen har däremot inte tagit ställning i skuldfrågan. Vi har menat att det är polisens och rättsmyndigheternas sak att ta ställning i själva skuldfrågan.

Ordföranden: Ja, för tillämpandet av EU-kriterierna leder väl inte till att de tre avförs från listan, om jag förstod de tidigare svaren rätt.

Utrikesminister Anna Lindh: Tidigare skulle det inte göra det, för då har det pågått förundersökningar. Men i dag skulle ett tillämpande av EU-kriterierna leda till att svenskarna avfördes från listan.

Ordföranden: Jag har då en sista fråga som är grannlaga när det gäller frågeställningen om huruvida man bedömer eller inte bedömer skuldfrågan. Man skulle hypotetiskt kunna säga att regeringen, med backspegeln i handen, som utrikesministern påpekar, skulle ha krävt att de inte skulle sättas upp på listan. Skulle man då inte i realiteten ha tvingats att närma sig frågan om huruvida de hade skuld eller inte?

Utrikesminister Anna Lindh: Det regeringen hade kunnat göra, om jag förstår frågan rätt, var att från början säga att det här systemet är för rättsosäkert och att vi därför ska ha ett mer rättssäkert system innan vi påför individer på listan. Men vi hade inte haft någon möjlighet att påverka utgången. Det är jag helt övertygad om.

Ordföranden: Då skulle vi i rimlighetens namn säga att vi inte skulle ha några listor alls, om det är denna grundläggande, fundamentala invändning som ligger till grund för att man skulle ha sagt att de tre inte skulle stå där.

Utrikesminister Anna Lindh: Det hade tagit längre tid för FN att fatta beslut om listorna, och jag tror fortfarande att det hade varit bra ifall det hade tagit längre tid innan man fattade beslut om listorna. Med det sagt vill jag säga att jag ändå tror att det är väldigt viktigt att man på det här viset försöker frysa tillgångar för terroristnätverket, och jag är övertygad om att alla de insatser –

denna och mycket mer – som FN gjorde de här veckorna var viktiga för att undvika nya terroristattacker.

Ordföranden: Jag ifrågasätter ingalunda med mina frågor den slutsatsen utan försöker belysa den konflikt som ligger i att personer över huvud taget hamnar på listan samtidigt som regeringen avstår från att ha någon uppfattning i skuldfrågan.

Detta lär vi inte lösa nu. Om inga ytterligare frågor finns föreslår jag att vi går vidare till nästa ärende. Per Lager har visst någonting som gäller det gamla ärendet.

Per Lager (mp): Jag skulle bara vilja ställa en fråga till utrikesministern. Hon sade att Sverige inte formellt hade någon rättighet att agera inom de 48 timmarna, bl.a. för att meddelandet inte var officiellt. Vem kan reagera inom de 48 timmarna om inte medlemsländerna kan göra det?

Utrikesminister Anna Lindh: Sanktionskommitténs medlemmar.

Ordföranden: Då går vi vidare till nästa ärende.

Utrikesminister Anna Lindh: Då skulle jag vilja ta upp bakgrunden till beslutet att den 18 december 2001 avvisa de två egyptiska medborgarna till Egypten. Vi är då tillbaka i resolution 1373 som beslutades efter terroristattackerna den 11 september.

Säkerhetsrådet uppmanar i resolutionen alla länder att vara observanta på att terrorister eller personer som planerar terroristbrott kan söka sig en plattform eller fristad i skydd av en asylansökan och att försäkra sig om att rätten till asyl inte missbrukas. Resolutionen åsidosätter inte staternas ansvar enligt internationella instrument som Genèvekonventionen och FN:s konvention mot tortyr m.m.

De två personer som det handlar om ansökte om asyl hos Migrationsverket. De fick tillgång till advokater som förde deras talan. Migrationsverket gjorde noggranna intervjuer där förutom männen även deras advokater var närvarande. Migrationsverket hörde även Säkerhetspolisen, som avstyrkte bifall till asylansökningarna.

Regeringen beslutade den 18 december att de två männen skulle avvisas till Egypten. Att deras ansökningar om asyl inte kunde bifallas hade en mycket

tydlig förklaring i de båda männens verksamhet i terroristorganisationer och den hänsyn till rikets säkerhet som det är regeringens absoluta skyldighet att ta. De två männen hade haft ledande ställningar i en terroristorganisation och kunde betraktas som ansvariga för organisationens verksamhet. Därutöver fanns det också uppgifter om att männen även bedrev verksamhet här i Sverige som rörde planering av terroristhandlingar. Det var skälen för regeringens beslut.

Regeringen var väl medveten om att det kan riktas kritik mot Egypten i flera avseenden när det gäller situationen för de mänskliga rättigheterna. Bilden är emellertid inte enbart negativ. Egypten är mån om sitt internationella anseende som en stat som respekterar mänskliga rättigheter. Ändå var det en förutsättning för regeringens beslut att det förelåg ett åtagande från Egyptens sida att leva upp till vissa garantier vad gäller de två männens rättigheter. Sådana garantier utfärdades också av en hög företrädare för den egyptiska regeringen när Gun-Britt Andersson besökte Kairo den 12–13 december 2001.

Garantierna gavs i skriftlig form. De innebar i huvudsak att de aktuella personerna skulle ges en rättvis och rättssäker rättegång, *a fair trial*, som det uttrycks i originaltexten, och att de båda inte av någon egyptisk myndighet skulle utsättas för omänsklig behandling eller bestraffning vid ett återvändande till Egypten. Vidare innebar garantierna att de inte skulle dömas till döden eller att domen, om det fanns en dom innebärande dödsstraff, inte skulle verkställas. Sverige skulle därmed inte riskera att handla i strid med sina folkrättsliga förpliktelser om de avvisades till Egypten. Regeringen bedömer garantierna som trovärdiga. De hade utfärdats på högsta nivå, och den egyptiska regeringen var väl medveten om betydelsen av att garantierna efterlevs för möjligheterna att beivra terroristbrott.

Regeringen meddelade sitt beslut den 18 december 2001. Besluten expedierades samma dag. Båda männen omhändertogs samma dag. Delgivning av besluten skedde med arabisk tolk, och männen hade förstått beslutets innehåll. Flygtransporten till Egypten skedde från Bromma flygplats. Regeringen har efter besluten den 18 december kontinuerligt följt upp situationen för de båda männen efter att de återvänt till Egypten. Att männen är fängslade i Egypten är följden av att de är anklagade för grova brott i hemlandet som de har dömts för i sin utevaro. Sveriges ambassad har instruerats att regelbundet träffa männen.

Sedan avvisningsbesluten har verkställts har den svenska ambassaden i Kairo också fått försäkringar från Egypten om att landet fullt ut har levt upp till sina åtaganden. Ambassaden har regelbundet besökt männen, och vi har fått löfte

från den egyptiska regeringen om att ambassaden också ges möjlighet att följa kommande rättegångar. Tack!

Ordföranden: Tack för detta! Frågan är anmäld av två partier, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Varsågod Mats Einarsson!

Mats Einarsson (v): Det är många delar i det här ärendet, så det är inte helt självklart var man ska börja någonstans. Men vi får börja med att klargöra att de folkrättsliga förpliktelser som resolution 1373 i det här fallet inte befriade oss från bl.a. innebär att vi är förhindrade att utvisa någon om han eller hon riskerar t.ex. tortyr.

Då kommer jag till den s.k. garantin. Jag påstår att det är ett papper där en företrädare för den egyptiska regeringen, dock icke någon minister utan en tjänsteman, säger att man har förstått Sveriges krav och att de här båda männen kommer att åtalas och eventuellt dömas i enlighet med egyptisk lag. Därutöver säger det papperet egentligen ingenting. Frågan är om ordet "garanti" egentligen är relevant i det här sammanhanget.

Utrikesminister Anna Lindh: Vi menar att det var en garanti. Det var en överenskommelse med en statssekreterare. Det var klart allt det som ingick som krav från svensk sida, att de skulle behandlas väl, att de inte fick riskera dödsstraff, att de inte fick torteras och att de skulle få en rättssäker rättegång som vi också erbjöds att följa. Egypten har också själv ett intresse av att visa att den garantin, som vi båda ser som en garanti, uppfylls.

Mats Einarsson (v): Jag vet att ministern har tillgång till en rapport, en redogörelse, som en av de utvisades mor har avgett till FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna. Den är från ett besök som modern gjorde hos sin son i fängelset, omedelbart innan den svenska ambassadören kom på besök.

Jag ska naturligtvis inte citera allt detta utan bara redogöra för några korta utdrag. Hon citerar i sin tur sonen som enligt rapporten säger:

När man förde ut mig ur planet – alltså från Sverige – gick de mot en byggnad som verkade tillhöra statens säkerhetstjänst. Jag satt där i cirka en månad. Under hela tiden hade jag bindel för ögonen, 24 timmar om dygnet. Under tiden använde man de modernaste tortyrredskapen mot mig, sådana jag aldrig hade hört talas om och aldrig ens sett på skräckfilmer. På statens säkerhetstjänst sade man till mig: För att vi ska kunna få dig utlämnad från Sverige har vi sagt att du har utfört många terroristdåd.

Vidare: Därefter flyttades jag till ett annat fängelse där man placerade mig i en cell tre trappor under marken. Där torterades jag på ett otänkbart sätt, och jag fick smaka på alla slags tortyrmetoder och tortyrredskap.

Jag har naturligtvis inget krav på utrikesministern att ta ställning till sanningsenligheten i denna redogörelse. Men min fråga blir: Har den här redogörelsen gett regeringen anledning att fundera över om det var klokt att acceptera garantin såsom varande en garanti?

Utrikesminister Anna Lindh: Vi har fått ta del av det här brevet via KU. Vi hade alltså inte fått det själva, men vi tittade naturligtvis genast på uppgifterna. Jag tror att vi ganska snart kommer in på sådant där vi behöver ha lyckta dörrar.

Jag kan bara säga så mycket att den svenska ambassadören inklusive tolk plus ytterligare en person från ambassaden besökte de två egyptierna samma dag som modern hade varit där. Han t.o.m. skakade hand med föräldrarna när de lämnade egyptiern.

Jag har ingen anledning att ifrågasätta den rapport som jag har fått från vår ambassadrepresentant, och det är en diametralt annorlunda beskrivning som han gör.

Ordföranden: Jag tar utrikesministern på orden, att vi raskt närmar oss gränsen. Jag vill fråga Mats Einarsson: Kan vi ge Per Lager, den andre anmälaren, möjlighet att ställa ett par frågor, om han lyckas att hålla sig på rätt sida om gränsen? Annars har vi kommit till den punkt då vi helt enkelt bryter den öppna utfrågningen.

Per Lager: Jag tänkte fortsätta med frågan om modern och fängelset. Ambassadören gjorde ett besök. Vi vet att man har dödsstraff och tortyr i Egypten. Ambassadören gjorde sitt besök tillsammans med tjänstemän och fick svar av dessa personer, speciellt av en av dem. Vad har ambassadören för kompetens när det gäller att bedöma personers hälsotillstånd? Man kan utgå ifrån att de befinner sig under stor press. Det finns tjänstemän runtomkring som har anledning att försvara sitt system. Svenska tjänstemän tog upp frågan om hur de behandlades under resan från Bromma till Kairo. Det måste också kännas märkligt att svara på frågan hur de mådde i det sammanhanget.

Utrikesminister Anna Lindh: Tjänstemännen var närvarande också vid mammans besök. Det förefaller lite märkligt, om han hade utsatts för den behand-

ling som han uppger, att de egyptiska tjänstemännen skulle ha stått bredvid och accepterat att all denna information överlämnades till föräldrarna.

När det gäller att bedöma hälsotillstånd är det så uppenbara exempel på tortyr som beskrivs i brevet att det tror jag att en icke medicinskt utbildad person skulle ha kunnat se.

Per Lager: Med dagens tortyrmetoder behöver det inte alls synas.

Utrikesminister Anna Lindh: Men mamman säger ju att det syns.

Per Lager: Det var väl också genom den beskrivning som sonen gjorde, antar jag. Nu vet inte jag om de förde samtalet på ett annat språk eller om det var ett begripligt språk för tjänstemännen runtomkring. Det sägs ingenting om det.

Problemet är att en diplomat bedöms att ha kompetens att avgöra hur de mår. Det borde krävas betydligt mer försiktighet här.

Vad säger då utrikesministern om resan från Bromma till Kairo? Där har det framförts en stark kritik, enligt de uppgifter som vi har fått från diplomaten.

Utrikesminister Anna Lindh: Min hantering av ärendet upphörde i och med att vi fattade beslutet. Sedan har jag inte haft någon vidare befattning med det. Det är svårt att ha en uppfattning om vad som skedde senare. Polisen menar att det inte har förekommit någon typ av våldsam behandling, men det kan jag inte ha någon uppfattning om. Så fort regeringens beslut var fattat hade jag inte längre någon befattning med ärendet.

Per Lager: Till sist: Varför kunde man inte ha kvar de här männen i Sverige? Varför var det så bråttom med att skicka i väg dem? Varför gjorde man inte en utredning?

Utrikesminister Anna Lindh: Då är det dags för lyckta dörrar.

Inger René: Det här med garantier är en stor fråga i sammanhanget. Jag har en mer generell fråga. Om man är fundersam över beståndsdelarna i en garanti, händer det då att UD tar kontakt med andra länder som har varit i samma situation som Sverige var den 18 december för att få verifierat att den information som man har fått är att lita på?

Utrikesminister Anna Lindh: Det är viktigt att ha kontakt med andra länder för att se om ett land kan uppfylla den här typen av åtaganden och garantier. I det här fallet hade Gun-Britt Andersson vid sitt besök i Kairo kontakt med flera andra ambassader, med de brittiska, tyska och amerikanska ambassaderna.

Ordföranden: Då säger vi adjö till alla utom till utskottet och statsrådet.

BILAGA B13

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar tisdagen den 16 april 2002

Statsrådet Björn von Sydow, granskningsärende 2001/02:12 Upphandlingen av helikopter NH90

Ordföranden: Konstitutionsutskottets sammanträde är härmed återupptaget. Försvarsminister Björn von Sydow hälsas välkommen till oss. Det gäller granskningsärende 12 om Björn von Sydows upphandling av helikopter NH90.

Ordningen är att våra gäster gärna får inleda med något som de själva vill säga utan frågor. Därefter får partierna i storleksordning ställa frågor, med det anmälande partiet först. I detta fall är det Miljöpartiet som har anmält ärendet, så Per Lager inleder så småningom frågedelen.

Varsågod, försvarsministern, och välkommen!

Försvarsminister Björn von Sydow: Tack, herr ordförande och ärade konstitutionsutskott!

Jag har fått ett papper från kansliet den 29 januari med fyra frågor, och jag vill göra en introduktion i anslutning till de frågorna.

Den första frågan handlar om upphandlingen – hur ärendet har beretts, vilka underlag regeringen haft och vilka regeringsbeslut som fattats i upphandlingsärendet. Det har varit en lång process. Det har anmälts flera gånger, bl.a. i budgetpropositioner och så, att det pågick ett samnordiskt upphandlingsarbete. Det var också så att det var de nordiska länderna som bestämde att det här ärendet skulle avgöras i september. Det hade bl.a. att göra med när dispositionerna av investeringsmedel fanns tillgängliga i enlighet med riksdagsbesluten i de olika länderna.

Jag går inte in på alla de processer som låg före. Men den 7 september rekommenderade Styrkommittén en viss helikoptertyp, nämligen NH90. Den svenska styrföreträdaren lämnade samma sak den 10 september. Genom två skrivelser den 12 och den 13 september förespråkade Försvarsmakten att man skulle köpa det här.

Jag vill understryka det som har kommit fram i material som har lämnats in till utskottet, att det fanns en konkurrens som myndigheterna ansåg meningsfull ända in i det sista. Anledningen till att man gjorde två skrivelser, den 12 respektive den 13, var att man hade lyckats ytterligare förbättra statens situation genom att till givet pris få in ytterligare en helikopter det sista dygnet. Skillnaden mellan dem som Försvarsmakten ansåg vara huvudkonkurrenterna på slutet – det är enligt en rapport den 13 september – var att Sikorsky erbjöd 16 helikoptrar för 5 018 000 000 kronor, medan NH erbjöd 18 helikoptrar för 4 966 000 000 svenska kronor.

Detta vill jag lägga fram för att visa att det enligt myndigheterna fanns en meningsfull och relevant konkurrens hela vägen.

Den andra punkten från utskottskansliet gällde en förklaring till att köpet fullföljdes utan hinder och misstankar om oegentligheter och pågående förundersökning. Myndigheterna, både Försvarsmakten och Försvarets materielverk, ansåg att det förhållandet att det pågick en förundersökning inte skulle hindra myndigheterna att gå vidare med förhandlingsarbetet.

Jag vill omedelbart gå över till nästa punkt, ett besked om i vilken mån och när försvarsministern tagit del av den hemliga MUST-rapporten. Då är det på det sättet att MUST, dvs. Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten inom Försvarsmakten, avgav en tjänsteskrivelse till förundersökningsledaren, en åklagare, den 11 september där man lade fram åsikter och bedömningar om att upphandlingsprocessen kunde ha drabbats av men.

Den här skrivelsen kände jag icke till. Det visade sig också, när den här saken hade dragits fram genom ett TV-inslag den 14 september i TV 4, att inte heller övriga delar av Försvarsmaktens högkvarter som ägnade sig åt helikopterupphandlingen kände till det här. Det gäller också överbefälhavaren, hans ställföreträdare, chefen och medarbetarna på strategiavdelningen och på krigsmaterielledningen. Det var alltså en nyhet för dem att MUST, som naturligtvis är en del i Försvarsmakten, hade avgivit den här skrivelsen. Det framkommer sedan i det material som har delgivits utskottet hur vi förfor när vi hade sett på det här.

Vi lät göra en undersökning. Expeditions- och rättschefen genomförde en genomgång med medarbetare på de olika delarna i högkvarteret, och resultatet av det var att när en sammanvägning hade skett för första gången med de övriga delarna var Försvarsmaktens ställningstagande att det icke har skett ett sådant men, och förslagen från de föregående dagarna bör vi gå vidare med. Jag kände alltså, det vill jag understryka, icke till denna MUST-rapport. Inte

heller gjorde de övriga delarna av högkvarteret det, och inte heller överbefälhavaren.

Sista frågan – kommentar till vad som anförts i granskningsanmälan inklusive frågan om hur information till allmänheten har hanterats: Jag antar att det syftar på att vi i det här ärendet använde en konstitutionell praxis som är reglerad i den s.k. gula boken som vi har som underlag för vårt arbete i Regeringskansliet. Vi använde oss av förfaringssättet att ärendet var utom listan.

Jag har sagt i ett frågesvar i kammaren att jag trodde att KU hade uttalat sig om detta, men det är kanske fel. Jag visste emellertid att det fanns en angivelse för hur man ska förfara. Det är uppenbart att den s.k. gula boken är det som jag antagligen tänkte på.

Anledningen till att vi hade det utom listan var att vi skulle .... Vi hade uppe det på regeringssammanträdet kl. 9 och förklarade att det ligger utom listan. Därefter gjorde jag en ordentlig genomdragning på den efterföljande allmänna beredningen, och vi bestämde då att det skulle utarbetas ett par promemorior som belyste olika delar i situationen. En var varför Danmark med några korta dagars varsel hade gått in för en tredje typ, en som fanns med under upphandlingsprocessen. En annan var hur det här var inrymt inom de bemyndiganderamar m.m., finansieringsramar, som finns för upphandling av försvarsmateriel. En tredje var s.k. offsetfrågor.

Det togs fram promemorior kring detta. De är också delgivna utskottet. Vi hade en ny allmän beredning på måndagen, och då var det okej från mina kolleger på att det här var en tillfredsställande PM. Vi konstaterade då att om ingenting ytterligare hände i frågan om det som hade påstått från MUST var ärendet färdigt och kunde, som vi säger, lyftas in på listan. Det skedde dagen efter, tisdag eftermiddag.

Jag kan väl avrunda med två saker. Den ena är att det inte är alldeles lätt att formulera sig kring vilket konstitutionellt skick ett ärende har som befinner sig, som man säger, utom listan. Man har på ett sätt inte beslutat om det. Hade det t.ex. varit så på måndagen att jag hade konstaterat att mina kolleger tyckte att promemoriorna inte var tillfredsställande eller att expeditions- och rättschefen och juristerna i Försvarsmakten och Materielverket hade funnit att det var någon juridisk komplikation, då hade jag inte, som man säger, lyft in ärendet på listan.

Det betyder att det är en realitet. Det är öppet i den meningen. Å andra sidan: Det koncept som förelåg på torsdag morgon var det som sedan blev inlyft av

mig efter det att jag konstaterat att inga invändningar fanns. Det är inte lätt att formulera sig om detta. Har regeringen beslutat eller har regeringen inte beslutat? Man får väl säga att det bästa vore att ha sagt att regeringen överväger ett beslut i frågan. Vid en presskonferens har jag sagt att regeringen inte har beslutat. Det var inte en bra formulering. Jag borde ha sagt: Regeringen överväger ett beslut.

Slutligen, herr ordförande och ärade utskott, vill jag säga att det som har drivit mig i den här frågan har varit möjligheten att genomföra en samnordisk upphandling. Jag har hela tiden prioriterat det nordiska. Om ni tillåter mig kan jag säga att det för mig inte har varit någon avgörande frågeställning vilken helikoptertyp det har handlat om. Det skulle vara en bra ekonomi, man skulle uppfylla specifikationerna osv. Men jag såg det som en stor möjlighet, en positiv möjlighet, att genomföra detta samnordiskt. Nu blev det tre av fyra länder, och jag kan säga att jag står för att det, enligt min åsikt, har varit en riktig och betydelsefull manifestation och realitet av nordiskt, försvarsrelaterat samarbete. Tack, herr ordförande!

Ordföranden: Tack för detta! Per Lager har ordet.

Per Lager (mp): Tack, herr ordförande. Det var bra att försvarsministern gjorde den här förklaringen av vad som ligger utanför och innanför listan och av vad som borde ha sagts vid det här tillfället den 13 september. Den här upphandlingsprocessen började redan 1999 med ett dussintal leverantörer, eller anbudsgivare. Detta antal sjönk sedan under 2001 ned till tre, två och alldeles i slutet en.

Vad jag har uppgifter om är att Försvarsdepartementet hade information under våren 2001 om att uppgifter hade lämnats från någon inom Försvarsmakten vidare, via en konsult, till en av anbudsgivarna. Försvarsministern säger att det var först den 14 september som försvarsministern blev varse det här. Jag vill höra om det där är fel, om det alltså inte fanns någon sådan information under våren.

Ordföranden: Innan försvarsministern svarar vill jag backa tillbaka bandet. Jag skulle ha sagt det här tidigare. Det här ärendet innehåller delvis sekretessbelagt material. Jag påpekar inte detta beroende på Per Lagers fråga utan jag skulle ha sagt det inledningsvis. Försvarsministern är den som närmast har att böja undan frågor där sekretessbelagt material möjligen kan aktualiseras. Om så krävs fortsätter vi utfrågningen bakom lykta dörrar. Jag vill bara att detta ska vara sagt. Vi får med andra ord iaktta viss försiktighet.

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Jag ska be att få förtydliga mig. Jag blev orienterad på våren om att en förundersökning hade satts i gång mot två personer. Det är riktigt. Det kom till offentligheten också. En person greps och blev så småningom släppt, och det inleddes en förundersökning. Förundersökningen pågår fortfarande. Jag såg i tidningen för någon dag sedan att åklagaren tänker sig att komma fram till hur han ska göra i maj. Så jag visste att det fanns en sådan undersökning.

Däremot fick våra jurister klart för sig att det inte fanns någonting i detta, som de bedömde det, som gjorde att upphandlingen borde avbrytas. Det jag inte fick reda på var att Försvarsmakten, en del av Försvarsmakten, MUST, utan en enligt min åsikt korrekt förvaltningsmässig process i ett enrådighetsverk avgav en skrivelse där enheten på Försvarsmaktens vägnar gjorde den här s.k. menbedömningen. Det vill jag förtydliga.

Per Lager(mp): Tack för det. Den här menbedömningen bygger ju bl.a. på de uppgifter som läckte ut till en av anbudsgivarna, och som vi i utskottet också har fått ta del av, 44 olika rapporter varav tio kan sägas innehålla det man kallar för kommersiell sekretess. Detta bygger den här menbedömningen på, och den ger också en bedömning av vad detta kan innebära både ekonomiskt och för Sverige över huvud taget, för Sveriges anseende i världen osv.

Den här menbedömningen blev sedan dementerad av Försvarsmakten på punkt efter punkt. Då kan man ju undra: Vad har denna MUST för status, så att säga? Jag trodde kanske att man hade en ganska viktig position som förmedlare av uppgifter till regeringen.

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Herr ordförande! Det är riktigt att det står i regleringsbrevet att chefen för Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten ska samråda med chefen för Försvarsdepartementet i vissa frågor. Men det gäller inriktningen av underrättelseverksamheten och i viss mån även samma orientering som chefen för MUST ger till Försvarets underrättelsenämnd. Det är alltså den operativa inriktningen, och det gäller även att vi är orienterade om budgetfrågor i hemliga hänseenden.

Däremot har det inte förekommit någon kontakt med mig eller med medarbetarna i Försvarsdepartementet när det gäller den här frågan. Det här har gjorts precis på det sätt som sedermera framgår av det som finns med i huvudskrivelsen från Försvarsdepartementet till utskottet och i olika dokument. När vi fick se TV-programmet på fredag talade vi med vår expeditions- och rättschef. Redan under helgen hade han kontakter.

Han träffade chefsjuristerna och företrädarna för de andra ledningarna inom Försvarsmakten, och de konstaterade för det första att de inte hade varit med i en intern process i högkvarteret för att göra den här skrivelsen. De tar, som ni har sett i handlingarna och som du också säger, på punkt efter punkt avstånd från både skrivelsen och menbedömningen. Resultatet av detta var att expeditions- och rättschefen rådde mig att som man säger lyfta in ärendet på listan, dvs. ge det rättslig kraft.

Sedan har det ju förtydligats ytterligare i skrivelse från Försvarsmakten till Regeringskansliet. Där kan man se hur de olika cheferna gör avvikande bedömningar. Slutligen har vi inför det här, er granskning i konstitutionsutskottet, bett att få en slutlig skrivelse från Försvarsmakten. Den finns med, och där fattar överbefälhavaren beslut.

Jag vill fästa konstitutionsutskottets uppmärksamhet på att Försvarsmakten i princip är ett enrådighetsverk. Överbefälhavaren fattar beslut, eller den som ÖB uppdrar att göra det fattar beslut. Det här sista beslutet har ÖB fattat själv men i närvaro av samtliga ledningschefer inklusive chefen för MUST, generallöjtnant Syrén. Ingen har reserverat sig mot skrivelsen, och det gör att min tolkning, men det är självklart utskottet som har att ta ställning, är att jag anser att Försvarsmakten därmed har lagt MUST-skrivelsen åt sidan. Den är inte ett relevant uttryck för Försvarsmaktens bedömning.

Per Lager (mp): Den 13/9, när det här beslutet utanför listan fattades på regeringssammanträdet, var det också en allmän beredning efteråt, där man diskuterade finansiering, operativa krav, motköp, det danska helikoptersystemet osv. Här måste väl ändå, eftersom beslutet sedan lyftes in först den 18/9, också den här menbedömningen ha diskuterats? Nu var ju varken juristavdelningen eller strategiledningen inblandad i den, utan det var MUST. Men den måste väl ändå ha legat till grund för någon slags bedömning eller något övervägande från regeringens sida?

Här talas det ju om att det här skulle vara upp till en miljard dyrare för skattebetalarna. Nu är det officiella siffror. Sedan, efteråt, har regeringen sagt att förhandlingarna egentligen innebar att man nådde mer och mer framgång. Man fick t.o.m. en extra helikopter i slutet till samma pris. För mig är det här den springande punkten: Om det pågår en polisutredning om en sådan här sak, är det då inte så att man måste avvakta en sådan polisutredning? Man visste ju ändå inte hur allvarligt det här kunde vara. Eller visste man det?

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Herr ordförande! På torsdagen har vi underlag och förslag till beslut om 18 helikoptrar, NH. Det som kommer upp på allmän beredning är för det första frågan: Varför har Danmark inte gått

med? För det andra är det bemyndigandefrågorna med finansdepartementala utgångspunkter. För det tredje är det offset. Ändå är inriktningen, det kan jag säga, att vi ska klara att fatta det här beslutet.

Sedan arbetas det. På fredag kväll tittar vi på TV 4, kanske 18.30, jag tror det, de tidiga nyheterna. Det är då som den här frågan kommer upp. Jag visste då inte om att MUST den elfte, det är väl kanske tisdagen då, har avgivit den här skrivelsen. Det var nytt. Det kände jag inte till. Och det visar sig alltså under helgen och måndagen att ingen annan del av högkvarteret heller visste om det. Vi fick chansen att pröva den rättsliga frågan för att vi av andra skäl höll ärendet utom listan. Hade vi tagit ärendet slutligt på torsdag morgon, ärendet inlyft på listan, då hade vi ju inte kunnat göra annat än häva beslutet.

Nu kommer fredagen, och vi startar. Vi jobbar lördag, söndag, måndag i rättsfrågan. Så det här kom till – jag vill understryka det. Att det fanns en förundersökning visste vi, men vi hade från Materielverket alldeles tydligt fått bedömningen att detta i och för sig inte ger någon grund att avbryta eller stoppa upphandlingsprocessen.

Margareta Nachmanson (m): Det är ju över huvud något anmärkningsvärt när Militärens underrättelse- och säkerhetstjänst taget gör rapporter som man inte får vetskap om och inte känner till. Den här frågan har i stort sett cirkulerat kring var, när och hur .Den trettonde fattades alltså beslut enligt den här gula boken. Jag har fått lära mig tidigare i dag av finansministern att det tydligen är den slags ärenden som är preliminära.

Den fjortonde kommer den här rapporten i TV. Den sextonde, vi har fortfarande inte kommit till det definitiva beslutet, skriver Försvarsdepartementets rättschef att det man nu diskuterar är om det i upphandlingen förekommit något som kunde tyda på att något av de fyra företagen skaffat sig en konkurrensfördel genom att otillbörligen få del av kommersiellt hemliga uppgifter.

Försvarsministern kände ju till att det faktiskt har funnits en läcka. Då är det lite anmärkningsvärt, tycker jag, när man skriver i den här rapporten från departementet att svaret på den frågan enligt FMV är nej. Sedan säger man att en konkurrenssituation hela tiden har kunnat upprätthållas mellan i varje fall två anbudsgivare. Det innebär att det är två anbudsgivare som ligger utanför detta nu.

Jag skulle vilja veta en sak. Hur kan departementet åstadkomma detta inför beslutet? Man påstår att det franska företaget i princip inte har känt till detta.

Försvarsministern har ju sagt att man kände till att översten har läckt uppgiften.

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Herr ordförande! Frågeställningen vi har att göra med är: Skulle sådana eventuella läckor ha gjort att det här företaget upplevde att man skulle få en order och därmed inte vara villigt att tillgodose statens intressen på rätt helikopter – kvalitetsmässigt och kvantitetsmässigt – till ett pris som vi är beredda att betala? Det är den bedömningen som Försvarets materielverk har gjort. De har bedömt att det inte var så utan att det var en meningsfull konkurrens fr.o.m. försommaren, när man hade slutförhandlingar med minst två företag som ledde till att den ekonomiska situationen successivt förbättrades. Så sent, som sagt, som i slutfasen var det uppenbart att det företag som så småningom fick detta inte kände att saken var klar utan kände att de var tvungna tillmötesgå Försvarsmaktens förhandlingskrav.

Jag kan också nämna att det från början fanns i alla fall fyra företag. De presenterades ibland under rubriken A, B, C och D. Det var väldigt bra. Jag hade aldrig något intresse av att ta reda på vad som stod bakom dessa bokstäver. Ju färre som visste det desto bättre. Det gör att jag anser att det var en rimlig bedömning som Materielverket gjorde. Man hade, åtminstone mellan det som visade sig vara NH helikoptrar och Sikorsky, en meningsfull konkurrens som ledde till att staten fick ett bra affärsmässigt avslut.

Margareta Nachmanson (m): Om jag fortsätter med min kronologiska ordning fattas alltså beslutet och lyfts in på listan 17.20 den 18 september. Sex dagar senare – det här är en tidigare hemligstämplad rapport men den sägs nu inte vara hemlig, så står det på den – skriver Claes Lundin, som är kommendörkapten och som har deltagit i hela det här upphandlingsarbetet, precis tvärtom. Han skriver att det är troligen så att NH Industries har haft vissa konkurrensfördelar. Det är hans slutsats.

Sedan skriver han att det visserligen har varit svårt att förhandla med det här företaget, och att prissättningen många gånger har varit orimlig. Sedan har man, i och med att man har varit klar över det här och känt till det, kunnat vända det till något positivt. Man har vänt det till något positivt att det inom försvaret har läckts uppgifter till ett av företagen. Då har man så att säga kunnat förhandla till sig fördelar.

Då vill jag ställa två frågor med anledning av detta. I vårt fall ledde det tydligen till resultat när det gäller priset, som från början var för 17 helikoptrar. Jag tyckte att försvarsministern sade någonting om 4 miljarder, men det handlar väl om 5,9 miljarder. Från början omfattade det 17 helikoptrar men så

fick man en extra helikopter för samma pris. Då måste jag fråga: Fick även de andra länderna, Finland och Norge, detta? Fick de del av samma bra villkor?

Men framför allt vill jag höra om de ytterligare två företag som hamnade utanför detta. Finns risken att det kan komma något efterspel utifrån att det nu står helt klart att Försvarsmakten har helt klart för sig att det företag som fick ordern faktiskt hade konkurrensfördelar? Därefter har jag inga fler frågor.

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Herr ordförande! Jag har också frågat – det har ju gått flera månader – hur situationen ter sig, och jag har fått den uppfattningen från myndigheterna att de fortfarande anser att det som skedde, det som blev slutresultatet av förhandlingarna, är ett mycket försvarbart resultat både rättsligt och ekonomiskt vägt i förhållande till innehållet. Det har inte kommit någon uppgift till Försvarsdepartementet där man från myndigheterna menar att man funnit att det fanns något bestående som hade varit felaktigt.

Jag känner inte till vilken informationsbild andra företag har haft. Det råder ju i princip kommersiell sekretess i ett sådant här förfarande. Jag vet inte vilken information de har haft, men som sagt: Slutresultatet här i mitten av september var ju, får man säga, en rätt kraftig ekonomisk fördel med att gå på NH jämfört med att gå på den slutliga konkurrenten Sikorsky. Det är de siffror som jag nämnde.

När det gäller Finland och Norge var det så att på slutet skötte vart och ett av länderna sina ekonomiska slutförhandlingar själva. Man kom fram till att man skulle gå in, Norge, Finland och Sverige, för samma grundhelikoptertyp. Men slutförhandlingarna för att nå ett avtal gjordes med varsin nationell förhandlingsprocess. Jag har ingen orientering om vilka priser de nådde och om de är nöjda eller inte. Men som ni ser av dokumentet, som gällde den danska upphandlingen, ansåg våra myndigheter att det inte fanns någonting som talade emot att NH-upphandlingen skulle bli bra för Sverige.

Helena Bargholtz (fp): Jag har egentligen samma fråga som Margareta Nachmanson tog upp, nämligen risken för att de företag som inte fick den här upphandlingen skulle kunna överklaga detta beslut. Kan det i så fall påverkas av den här personen, som nu är föremål för polisundersökning, om det blir ett domstolsförfarande och personen, den här översten, fälls? Det gäller alltså risken för överklagande.

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Herr ordförande! Där är det ju på det sättet att jag inte kan, och enligt regeringsformen inte får, ha någon ständ-

punkt kring hur myndigheter tillämpar lag som gäller enskild eller kommun. Det betyder att jag inte kan göra något uttalande om förundersökningsprocessen eller om vad som kan komma ut av den. Jag kan följaktligen bara säga att det måste vara upp till våra förvaltningsmyndigheter och även våra domstolar att göra en bedömning av hur förundersökning och eventuellt åtalsbeslut kan komma att påverka. Jag får hålla mig väldigt noga till att inte uttrycka någon ståndpunkt om sådant som ligger i rättsprocessen.

Per Lager (mp): Herr ordförande! Jag skulle vilja återvända och hålla mig till det principiella, då. Vi får kanske inte gå in på själva upphandlingsförfarandet. När det gäller de här läckagen och de 44 breven är ett brev daterat den 14 februari 2001. Där meddelas NH Industries via den här konsulten dels något om den svenska mentaliteten, dels något som jag tror kan vara viktigt i det här fallet.

Man har öppna kriterier i en upphandlingsprocess. Sedan har man också av förhandlingstaktiska skäl sådana kriterier som man kanske inte går ut med, utan vill använda i förhandlingsprocessen på något sätt. Det kan t.ex. vara precis det som avslöjas i det här brevet: Kom ihåg att det gäller offset! Det är en väldigt viktig sak för svenskarna. Men det handlar också om att det gäller att kunna ha ett leasingsystem för att träna de här helikopterförarna tidigt, direkt efter beslutet, så att man kan komma i gång 2005 enigt den plan man har. Det är alltså fråga om att känna till just att detta med att leasa är en väldigt viktig sak för de svenska förhandlarna, men de går inte ut och säger det.

Då kan man ju undra om inte detta är en konkurrensfördel som är avgörande på något sätt. Det är väl där lite av knuten ligger när det gäller hur man ska bedöma det här. Nu har jag förstått att man efteråt inte vill lyfta det här som något viktigt, men vad tycker försvarsministern om den saken?

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Herr ordförande! Anledningarna till att det råder sekretess kring ett sådant här upphandlingsförfarande är i grunden oftast två. Det ena är försvarspolitisk sekretess eller försvarssekretess. Vi har specifikationer som vi inte vill avslöja för att de betyder mycket för den militära förmågan i systemet. Det andra är den kommersiella sekretessen. Vi vill ha rätt produkt men till så låga kostnader som möjligt.

Jag beklagar att det har pågått en verksamhet av det här slaget, men det är ju domstolar som får avgöra om den är brottslig eller förenlig med vår rättsordning. Jag kan inte bedöma det.

Jag vill ändå understryka att Försvarsdepartementet gång på gång ställde frågor efter det att den här förundersökningen hade kommit fram: Påverkar detta konkurrensfrågorna, det meningsfulla i att slutföra förhandlingen? Det är det som myndigheterna har rapporterat till oss gång på gång: Nej! Som bevis har de lyft fram att i fråga om de två helikoptertyper som stod varandra närmast när det gäller att tillgodose alla kravspecifikationer blev det en väldigt stor prisskillnad. Det var ju nästan två miljarder kronor som skilde, eller också kan man säga att det var samma pris men fler helikoptrar.

Jag har tagit fasta på detta, och som jag sade till Margareta Nachmanson kan jag inte veta om de andra företagen, Sikorsky och två andra, har haft någon annan bild av hur Sverige fungerar när det gäller den här upphandlingen. Det vet inte jag, och jag är helt förbjuden att bedriva någon efterforskning om detta, självklart.

Slutsatsen för min del är att jag anser att det var rätt av regeringen att lyfta in ärendet, för det hade förevarit en meningsfull konkurrens som hade varit till fördel för Statsverket och det hade visat sig att den s.k. menbedömning som hade gjorts i en del av högkvarteret inte var den som hela Försvarsmaktens ledning stod bakom när de väl ställdes inför frågan.

Per Lager (mp): Då skulle jag vilja ställa en sista fråga. Den menbedömningen, som försvarsministern nu tog upp, blev ju föremål för en muntlig information den 17/9. Men först den 5 februari i år fick Försvarsdepartementet den skriftligt. Är detta en riktig ordning?

Försvarsminister Björn von Sydow (s): Herr ordförande! Expeditions- och rättschefen Åkesson gjorde en skriftlig uppteckning omedelbart, och den var avstämd med Försvarsmaktens företrädare. Det gjorde att vi hade ett dokument till vårt förfogande som var den samlade bedömningen av alla som var ansvariga i den här processen.

Senare under hösten, nu har jag inte datumet framför mig, gjordes det ju en genomgång med Försvarsmaktens ledningschefer i den här frågan. Sedan tyckte jag att jag ville ha ett absolut klart dokument ytterligare av Försvarsmakten som utskottet kunde få. Då blev det detta, som ju entydigt klargör: Försvarsministern har blivit anmäld till konstitutionsutskottet. Försvarsministern och Försvarsdepartementet ska lämna in alla relevanta handlingar.

När vi får ert underlag från utskottets kansli går vi också till Försvarsmakten och ber att få ett dokument som tydligt gör klart för utskottet, och naturligtvis för mig också, vad Försvarsmaktens ståndpunkt är. Den är alltså att beslutet i ärendet är fattat av överbefälhavaren, i närvaro av alla ledningschefer utan att någon har reserverat sig mot det.

Ordföranden: Jag skulle vilja ställa några frågor och börja med utgångspunkten för granskningen så att fokus är klart, nämligen: Var det rimligt eller orimligt att fullfölja beslutet medan det pågår en förundersökning om misstänkt industrispionage? Det är det som är granskningsfrågan.

Jag vill börja med att flytta uppmärksamheten från den s.k. översten till den som ändå förefaller vara den centrala informatören till NH Industries, nämligen Christopher Jarnvall.

Min första fråga är: Vet försvarsministern att Christopher Jarnvall inte har haft också andra informationskällor än den överste som är föremål för förundersökning?

Försvarsminister Björn von Sydow: Jag visste faktiskt egentligen ingenting enligt följande. Mina medarbetare säger att Jarnvall har intervjuat mig i mediesammanhang för flera år sedan. Det har jag inget minne av egentligen. Men jag bestrider det inte. Jag har inget minne av hans ansikte. Jag fick reda på den här typen av information och vad det var i detalj först i och med att materialet frisläpptes för ett par veckor sedan. Annars har jag inte sett någonting om vilken typ av information som han har haft och hur han har förmedlat den till NH.

Ordföranden: Då förefaller försvarsministern vara sämre informerad än nästan hela svenska folket, därför att detta har ju varit offentliga uppgifter vid det här laget i praktiskt taget ett år och varit föremål för betydande medierapportering och åtminstone bland ledamöter i detta utskott väckt åtskilliga frågor. Vad gjorde försvarsministern när den här uppgiften om att ett misstänkt industrispionage faktiskt hade utövats blev offentlig?

Försvarsminister Björn von Sydow: Jag visste ju om att det var en s.k. konsult som var föremål för förundersökning. Men jag ansåg att det är alldeles tydligt att jag inte får orientera mig om innehållet i förundersökningen. Jag kände inte till namnet, jag har inte efterforskat namnet på personen, och jag minns inte om han nämndes med namn när det kom fram i medierna vid den tiden. Och utdragen ur hans mejl eller hur det nu är har jag inte sett förrän nu när det har offentliggjorts.

Ordföranden: Får jag då dra slutsatsen att Försvarsdepartementet inte gjorde någonting när det offentliggjordes att det var ett misstänkt industrispionage i fråga om denna upphandling?

Försvarsminister Björn von Sydow: Försvarsdepartementet tog kontakt med Försvarets materielverk och Försvarsmakten och efterhörde: Finns det någonting som gör att ni vill förändra upphandlingen eller avbryta upphandlingen? I så fall bör ni ta ett initiativ. Men det är myndigheterna som har att göra det.

Ordföranden: Jag ska då övergå till att titta något på MUST-rapporten och fråga ett par saker. I den är en utgångspunkt för analyserna att industrispionaget eller det möjliga industrispionaget ledde till en forcerad upphandling. Försvarsministern sade tidigare, eller antydde tidigare, för att vara något försiktigare i frågan, att beslutet skulle fattas vid den här tidpunkten i alla fall. Är det sant?

Försvarsminister Björn von Sydow: Det är riktigt att de nordiska ministrarna och de nordiska företrädarna hade bestämt sig för att försöka sträva efter att september var den sista punkten, eller den lämpliga punkten. Det hade att göra med att det bemyndigande som Finlands riksdag hade gett till Finlands regering att använda pengar gick ut den 1 oktober, vill jag minnas.

Det fanns även ett stort intresse från norsk sida att klara den här frågan. De ska ju förse sina fregattfartyg med ett helikoptersystem. Och från den svenska sidan var vi inte i samma precisa akuta behov. Men det tar ju många år att genomföra en förändring av helikoptersystem. Så vi hade ett allmänt önskemål om att komma till avslut. Men det var framför allt Finlands behov som var vägledande.

Ordföranden: Jag ska ställa frågan lite mer preciserat. Är det sant eller falskt när MUST säger att detta ledde till en forcerad upphandling?

Försvarsminister Björn von Sydow: Jag har inte haft den detaljinsynen i upphandlingsprocessen. Men de ansvariga ämbetsmännen har inte på något sätt sagt till Försvarsdepartementet att det var en för hastig förhandlingsprocess som skedde. Det har inte på något sätt framförts från Materielverkets eller Försvarsmaktens företrädare.

Ordföranden: Nu var det inte det som jag frågade om. Jag frågade: Var den forcerad eller inte?

Försvarsminister Björn von Sydow: Enligt min åsikt nej.

Ordföranden: MUST har alltså fel på den punkten?

Försvarsminister Björn von Sydow: Ja, det är min bedömning.

Ordföranden: Då går vi vidare till nästa uppgift, nämligen att MUST uppger att detta har lett till en fördyring på 600 miljoner kronor. Då är min fråga: Varifrån tror försvarsministern att MUST har fått den uppgiften?

Försvarsminister Björn von Sydow: Den bild som jag har fått är att man har bedömt det. Men man har, såvitt jag förstår, inte haft insikt i de siffror som gällde i slutet av förhandlingarna.

Ordföranden: Har MUST egen kompetens att bedöma sådant utan kontakt med förhandlarna?

Försvarsminister Björn von Sydow: Enligt min åsikt nej. Och jag har den åsikten att det också är överbefälhavarens bedömning.

Ordföranden: Är det då inte sannolikt att MUST hade kontakt med förhandlarna?

Försvarsminister Björn von Sydow: Den bild som jag har fått, vilken framkommer tydligt, är att det icke fanns kontakter vare sig med överbefälhavaren, ställföreträdande överbefälhavaren, som också fungerar som chef för Högkvarteret, strategiledningens chef general Kihl, krigsmaterielledningens chef general Rehnström eller rättsavdelningen på Försvarsmakten.

Ordföranden: Återigen var det inte detta som jag frågade om, utan jag frågade om det inte är sannolikt att MUST hade kontakt med förhandlarna. Och då talar jag om dem som finns i Försvarets materielverk.

Försvarsminister Björn von Sydow: Jag har icke fått någon uppgift om detta.

Ordföranden: Om det skulle vara så att den militära säkerhetstjänsten dels har fel om att detta ledde till en forcering, dels har fel om kostnaden för den så förefaller det mig inte vara mycket till säkerhetstjänst att hurra för som Sverige håller sig med.

Försvarsminister Björn von Sydow: Det är en konklusion som herr ordföranden får stå för.

Ordföranden: Men låter det inte egendomligt att på de två centrala punkterna i en menbedömning som man har arbetat med i två och en halv månad har den militära säkerhetstjänsten fundamentalt fel?

Försvarsminister Björn von Sydow: Herr ordförande! Jag kan uttrycka det på det sätt som jag tycker att jag vill göra, och det är att det vid överläggningen den 17 september konstaterades att den s.k. menbedömningen hade skett i en liten krets av personer som inte hade insikt i...

Jag hittar inte det papper där detta står.

Ordföranden: Vi kanske kan hoppa över det. Uppgiften finns i våra handlingar.

Försvarsminister Björn von Sydow: Kärnpunkten här var att med de måttfulla ord som finns här i texten, och som kansliet säkert hittar, kom man fram till att ärendet icke var korrekt bedömt av MUST i dessa centrala hänseenden, bl.a. därför att man icke hade haft en förvaltningsmässigt korrekt och relevant samordning med andra delar i Högkvarteret.

Ordföranden: Jag förstår möjligen det byråkratiska argumentet från byråkratiska utgångspunkter, att man måste samråda med alla tänkbara för att få rätt stämplar vid leverans. Vad jag är mer intresserad av är att göra bedömningen om Sverige tappade pengar på det sätt på vilket det hanterades.

Det för mig över till den sista frågan, nämligen: Hur vet försvarsministern att en långvarig informationsförsörjning av en av konkurrenterna inte ledde till en sådan överinformation hos denne konkurrent att prisbilden förändrades? Då understryker jag långvarig, inte om det blev en extra helikopter den sista natten.

Försvarsminister Björn von Sydow: På den slutliga frågeställningen från ordföranden kan jag svara att myndigheterna menade att fr.o.m. att de verkliga nationella prisförhandlingarna inleddes var det hela tiden meningsfulla förhandlingar där staten förbättrade sin position. Och man förhandlade meningsfullt med minst två konkurrenter. Det handlade om flera månader. Och det var det som gjorde att myndigheterna under tiden som förfrågningar kom ändå förklarade att det inte fanns någon anledning att avbryta processen därför att det föreligger en förundersökning.

Ordföranden: Men är det inte så att konsulter har försett NH Industries med informationer under lång tid och inte bara under ett par månader på slutet?

Försvarsminister Björn von Sydow: Det är möjligt. Men när det verkligen handlade om det avgörande var det under de sista månaderna. Och där kunde myndigheterna hela tiden bedriva en korrekt konkurrensupphandling och flyttade fram statens positioner punkt efter punkt.

Ordföranden: Det utesluter jag inte. Men det är inte svar på frågan om på vilken punkt man började.

Försvarsminister Björn von Sydow: Förhandlingsuppläggningen var sådan att vi skulle försöka ensa specifikationerna så långt som möjligt för att därigenom kunna nå en gemensam helikoptertyp. Och det nådde tre länder av fyra. Men slutvarvet var nationella prisförhandlingar som också hade sin grund i att det på några punkter – låt oss säga 10–15 % – handlade om nationella särkrav för de tre länderna. Och det gjorde att myndigheterna ansåg att den första fasen, som var ganska lång med ensning, var meningsfull. Och det var definitivt meningsfullt under de sista månaderna.

Per Lager: Jag har en liten fråga som handlar om priset. Vi har fått information om att dessa 18 helikoptrar kostade 5 975 000 000. Men försvarsministern nämnde här i början att de kostade 4 966 000 000. Det är faktiskt en skillnad på en miljard. Jag vill bara fråga vart den har tagit vägen.

Försvarsminister Björn von Sydow: Jag kan inte ge ett omedelbart svar på det. Det underlag som jag har redovisat är hur situationen var den 13 september 2001. Om det därefter t.ex. genom prisomräkningar eller indexeringar föreligger ett annat belopp är jag inte orienterad om. Regeringsbeslutet ska vara utformat som att det ska genomföras inom en total kostnadsram om 5 975 000 000 i 2001 års prisläge. Det är möjligt att den siffra som jag refererade här var ett annat prisläge. Men realiteten är den som jag har redovisat.

Ordföranden: Jag ber att få tacka försvarsministern för svaren på våra frågor. Vi tar 18 minuters paus.

BILAGA B14

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar tisdagen den 16 april 2002

Statsrådet Björn Rosengren, granskningsärende 2001/02:5 Näringsminister Björn Rosengrens handläggning av SAS kartellsamarbete med Maersk, granskningsärende 11 Näringsminister Björn Rosengrens utfästelser om statlig garanti till flygbolag samt granskningsärende 31 Näringsdepartementets hantering av uppgifter i ärendet om statens förvärv av aktier i Assi Domän

Ordföranden: Utskottet återupptar sitt sammanträde och ber att få hälsa näringsminister Björn Rosengren välkommen tillbaka till utskottet, denna gång för att svara på frågor i tre ärenden. Dels frågan om handläggningen av SAS kartellsamarbete med Maersk, dels granskning av utfästelser om statlig garanti till flygbolag, dels frågan om hanteringen av statens förvärv av aktier i Assi Domän AB samt sekretessbeläggning av handlingar, och det är väl framför allt det senare som är ärendets tyngdpunkt.

Jag föreslår att vi tar dem ett och ett, annars blir det alldeles oöverskådligt. Som näringsministern vet är det möjligt att lämna inledande kommentarer före frågorna. Frågorna sker i partistorleksordning, men med det anmälande partiets företrädare först. Sedan brukar vi låta utskottets ledamöter fullfölja sina frågeställningar genom ett lämpligt antal följdfrågor.

Då börjar vi med kartellsamarbetet med Maersk. Vill näringsministern inledningsvis säga någonting om det?

Näringsminister Björn Rosengren: Herr ordförande! Om det är möjligt hade jag tänkt att kort göra en föredragning i alla tre ärendena.

Ordföranden: Då kan vi väl göra så att vi tar föredragningen om allt, och sedan delar vi på frågorna.

Näringsminister Björn Rosengren: Herr ordförande och ledamöter av KU! Jag vill börja med att tacka för möjligheten att komma till utskottet och redovisa Regeringskansliets bild av sakförhållandena i de tre ärenden som KU har tagit upp. Låt mig börja med en kort inledning varefter jag står till förfogande för alla era frågor.

Först till frågan om de statliga flyggarantierna. Bakgrunden till att den svenska regeringen och regeringar i Norden, EU och över hela världen hade att hantera detta ärende var ju de skakande händelserna i USA den 11 september förra året.

Den situation som då uppstod, inte minst för flygbranschen, var extraordinär. Med en veckas uppsägningstid sades försäkringarna avseende terrorist- och krigsrisker upp. Hela denna marknad försvann, och branschen riskerade att få ställa sina flygplan på backen om inte någon lösning gick att finna. Detta skulle naturligtvis fått stora konsekvenser för konsumenterna, flygbranschen, transportväsendet och ekonomin i stort.

Den efterföljande hanteringen av frågan i Regeringskansliet och i riksdagen kom naturligen att präglas av en mycket stor skyndsamhet. Samtidigt är det naturligtvis alltid nödvändigt för regering och riksdag att skaffa sig ett fullgott beslutsunderlag. Omständigheterna var alltså exceptionella. Det fanns naturligtvis ett grundläggande nationellt intresse av att flygförbindelserna både inrikes och med utlandet kunde upprätthållas. Det fanns en påtaglig risk för tvärstopp i trafiken om inte staten trädde in.

Det första regeringsbeslutet om statliga försäkringsgarantier för flygbranschen fattades den 27 september efter det att riksdagen samma dag hade bemyndigat regeringen att fatta ett sådant beslut. Saken anhängiggjordes hos regeringen genom ett telefax från SAS som inkom till Näringsdepartementet sent på fredagen den 21 september. Överläggningar skedde mellan Regeringskansliet och berört utskott. Därefter tog riksdagen ett initiativ för att få upp frågan till behandling, och besluten kunde meddelas den 27 september.

I hela detta ärende har det varit nödvändigt för regeringen att noggrant väga de viktiga intressena för konsumenterna och den nationella flygtrafikförsörjningen mot regeringens hela tiden uttalade vilja att de statliga åtagandena ska avvecklas så snart som möjligt för att skapa incitament för marknaden att återställas och minimera de ekonomiska riskerna för staten.

Därutöver har denna fråga givetvis också en EU-aspekt. Regeringen har, bl.a. från ett konkurrensperspektiv, strävat efter en gemensam EU-lösning och

dessutom, med tanke på det gemensamma skandinaviska ägandet av SAS, en lösning som liknar den i Norge och Danmark. Denna uppfattning har också delats av riksdagen.

I EU-arbetet har Sverige därför försökt verka för en avveckling av de statliga garantierna, men merparten av medlemsländerna har förordat en förlängning i olika omgångar. Länderna har därigenom, av lätt insedda skäl, haft en i stort sett liknande hantering av frågan, även om konstitutionella skillnader gör att beslutsprocessen som bekant varierat från land till land.

Inför de svenska besluten om en förlängning av försäkringsgarantierna har regeringen haft att beakta dels det faktum att ett tidigt offentliggörande av regeringens intentioner om en förlängning kan ha en återhållande effekt på marknaden att återinträda, dels att det har varit nödvändigt att i rimlig tid gemensambereda besluten enligt gällande ordning inom Regeringskansliet.

I sammanhanget vill jag också anmärka att de garantier som Riksgäldskontoret ställer ut dels har minskat såvitt avser högsta försäkringsbelopp, dels efterfrågas av allt färre operatörer.

Herr ordförande! Jag vill sammanfattningsvis betona att regeringens hantering av denna fråga till stor del kom att präglas av dess mycket exceptionella art med händelserna den 11 september som bakgrund. Av detta följer att de första nödvändiga regeringsbesluten fattades med stor skyndsamhet. Hanteringen präglades också av att regeringen så långt det var möjligt ville undvika sådana signaler som kunde ge marknaden anledning att undvika att söka marknadslösningar samtidigt som en ansvarsfull regering och riksdag inte kan låta flygtrafiken upphöra och konsumenterna bli lidande.

Jag har förstått att det i utskottet skulle funnits tveksamheter kring hur detta ärende beretts inom regeringen. Finansministern har nyligen i utskottet svarat på frågor gällande detta. Jag utgår därför ifrån att det inte finns några sådana tveksamheter. För egen del kan jag försäkra att den ordning som gäller för beredning av regeringsbeslut följs även i detta fall.

Men låt mig göra några korta kommentarer om den beredning som ägde rum inom Regeringskansliet måndagen den 22 oktober, eftersom KU särskilt intresserat sig för detta. Bakgrunden är att Riksgälden fredagen den 19 oktober beslutat att garantierna skulle upphöra på måndagen kl. 17.00, dvs. drygt två dygn innan dessa enligt regeringens då gällande beslut ändå skulle upphöra att gälla. Detta skapade naturligen en stor oro inom flygbranschen. Det framställdes hot om att flygtrafiken skulle upphöra på måndagen kl. 17.00.

Redan den 18 oktober hade regeringen fattat ett preliminärt beslut om en proposition till riksdagen om en förlängning från den 25 oktober. Alla detaljer i det förslaget var dock ännu inte klara och hade på måndagen den 22 oktober ännu inte lagts på riksdagens bord. Beslutet den 18 oktober var preliminärt också av det skälet att regeringen ville avvakta att det slutligen skulle stå klart om det fanns försäkringslösningar eller inte.

Efter att detta beretts kom finansministern och jag på måndagseftermiddagen överens om att föreslå regeringen att garantin skulle förlängas från måndagen kl. 17.00 till den 24 oktober kl. 24.00. Överenskommelsen var vidare att Finansdepartementet skulle underrätta Riksgälden om detta och att Näringsdepartementet skulle informera flygbolagen före kl. 17.00. Även medierna informerades om överenskommelsen.

Jag har för att underlätta för alla intresserade sammanställt en dagbok över hur denna beredning har skett inom Regeringskansliet, och den finns här tillgänglig för intresserade ledamöter. Regeringskansliet har också efterfrågat och fått en dagbok från SAS ledning över processen ur deras perspektiv. Den finns naturligtvis tillgänglig för KU. Den är en offentlig handling för alla som vill förstå bakgrunden och hanteringen av detta ärende.

Jag noterar att det av SAS dagbok tydligt framgår att branschen skulle ställa sina flygplan på backen om regeringen inte fann en lösning på situationen och fattade nödvändiga beslut efter att beredning skett. Låt mig få läsa ur SAS dagbok: Det var av största vikt för SAS och för samtliga övriga flygbolag med svenskregistrerade flygplan att få besked om förlängning av de statliga garantierna efter kl. 17 den 22 oktober. Om sådana utfästelser ej hade erhållits hade det ej varit möjligt för SAS att bedriva trafik med svenskregistrerade flygplan efter den tidpunkten. SAS hade under dagen den 22 oktober vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att ställa sin svenskregistrerade flotta på marken om det hade blivit nödvändigt.

Också denna dagbok finns tillgänglig här.

I övrigt framgår det utomordentligt allvarliga läget för flygtrafiken av de brev, likaså fullt offentliga, som skickades från flygbolagen till regeringen under denna tidsperiod.

Jag ska också kort beröra de två övriga ärendena.

Vad gäller min och regeringens handläggning av SAS otillåtna kartellsamarbete med Maersk och eventuella övriga konkurrensbegränsande åtgärder som kan ha förekommit vill jag klart deklarera följande.

Regeringen ser ytterst allvarligt på det brott mot EG:s konkurrenslagstiftning som SAS gjort sig skyldigt till genom samarbetet med Maersk. Den svenska staten har, i sin egenskap av ägare till del av SAS, därför reagerat starkt på EU:s dom om det olagliga samarbetet. I anslutning till att EU:s beslut offentliggjordes har den svenska staten också varit sammanhållande i den grupp av stora aktieägare som tillsammans tog fram utredningsdirektiv och förslag på en särskild utredare för att på djupet analysera och utreda frågan.

I samband med att utredningen presenterades och SAS dåvarande styrelse valde att avgå agerade Näringsdepartementet som sammankallande i den grupp av stora aktieägare i SAS som utgjorde nomineringskommitté inför det val av ny styrelse som skedde den 6 november 2001.

I detta sammanhang vill jag också påminna om att SAS är ett noterat bolag. Enligt noteringsavtalet med Stockholmsbörsen AB får information som i inte oväsentlig grad är ägnad åt att påverka värderingen av bolagets noterade fondpapper inte annat än i särskilda fall lämnas på annat sätt än genom offentliggörande. Denna punkt är en av grundstenarna i avtalet och finns till för att alla intressenter på aktiemarknaden ska ges tillfälle att handla på lika villkor.

Någon enskild icke offentlig information om samarbetet mellan SAS och Maersk har inte lämnats från SAS till Näringsdepartementet eller till mig vare sig före eller efter den s.k. gryningsräden. Den kunskap som regeringen och jag haft i dessa frågor innefattar således den allmänt tillgängliga informationen i frågan. Att döma av den noggranna granskning som gjorts gäller detta även för SAS representantskap.

SAS konsortiums dåvarande struktur, med tidigare tre nationella dotterbolag som delägare, gjorde det nödvändigt att ha ett representantskap som var högsta beslutande organ för det direkta ägarinflytandet. Detta särskilda organ fanns fram till sommaren 2001. Uppgiften var att besluta om och godkänna den ekonomiska redovisningen för konsortiet samt bevilja styrelsen och ledamöterna ansvarsfrihet.

Under den aktuella perioden, då det olagliga samarbetet med Maersk ingicks, hade den svenska staten utsett Bo Lundgren, Gösta Gunnarsson, Georg An-

dersson, Annika Christiansson samt Bosse Wallin att vara ledamöter i representantskapet.

Herr ordförande! Till sist har vi ärendet som rör hur Näringsdepartementet hanterat informationen till riksdagen och tillämpat bestämmelserna i sekretesslagen i fallet Assi Domän.

Frågeställningen avser specifikt hanteringen av en akt som utgjorde underlag för ett förslag från regeringen till riksdagen i fråga om en transaktion på börsen. Under våren 2001 bereddes i departementet frågan om ett eventuellt förvärv av de aktier i Assi Domän som staten inte ägde. Beredningen ledde till det förslag som regeringen lade till riksdagen i proposition 2001/02:39 *Förvärv av aktier i Assi Domän AB.*

Som en förberedelse till förslaget krävdes olika ställningstaganden avseende förvaltningen av statens aktier i Assi Domän AB. Den akt som upprättades i ärendet innehöll därför uppgifter av olika slag som alla har mer eller mindre anknytning till det förslag som regeringen senare förelade riksdagen. Med hänsyn till att inga uppgifter som kunde röja regeringens planer fick komma till allmän kännedom, bl.a. med anledning av att Assi Domän var ett börsnoterat företag, behandlades samtliga uppgifter med sekretess.

När ärendet senare handlades av näringsutskottet fick utskottet tillgång till hela akten. Detta skedde efter kontakter och överenskommelser på tjänstemannanivå. Det skedde med viss mindre fördröjning, vilket i och för sig kan beklagas, men det berodde på osäkerhet om vilket material utskottet önskade ta del av. Jag vill dock än en gång understryka att utskottet vid sin behandling av ärendet hade tillgång till hela akten.

Herr ordförande! Nu står jag till utskottets förfogande.

Ordföranden: Tack för detta. Då tar vi det i den ordning som ärendena finns uppsatta på listan. Då är det ärende 5, kartellsamarbetet mellan Maersk och SAS som står först.

Nils Fredrik Aurelius (m): Staten är ju, som näringsministern påpekade, en stor ägare i SAS. Är det riktigt att säga att staten är och vill vara en s.k. aktiv ägare som håller sig väl informerad och kan ingripa, och inte då på ett sätt som innebär något slag av insideinformation utan på annat sätt?

Jag passar på och tar en fråga till. Vilka kontakter har näringsministern normalt med ledningen för ett företag som SAS?

Näringsminister Björn Rosengren: Regeringen är en aktiv ägare i alla våra bolag, så även i SAS. Men min poäng i det här fallet är helt enkelt att varken styrelsen, representantskapet eller vd:n kände till denna affär, dvs. detta s.k. sidoavtal. Det är det jag har försökt att redogöra för.

Nils Fredrik Aurelius (m): När fick näringsministern först veta att det ingåtts ett sådant här hemligt tilläggsavtal med en s.k. sidolöpare?

Näringsminister Björn Rosengren: Det fick jag veta när alla andra fick veta det, dvs. efter det att det blivit offentligt och efter att det hade redogjorts från EU-kommissionen.

Nils Fredrik Aurelius (m): Till bakgrunden här hör ju att SAS fr.o.m. 1996 hade fått konkurrens på de skandinaviska linjerna från ett antal olika bolag och själv också börjat konkurrera. Sedan kommer då ganska snart, 1998, ett samarbetsavtal mellan SAS och Maersk. Det träder sedan i kraft 1999. Två dagar innan det här samarbetsavtalet träder i kraft lägger Maersk ned några flyglinjer, bl.a. linjen Köpenhamn–Stockholm. Det var ju detta som EU-kommissionen så småningom tyckte var lite märkligt och fann anledning att intressera sig för. Hur mycket kände näringsministern och Näringsdepartementet till om detta? Fanns det inte anledning att åtminstone ha en vag misstanke om att det kunde tänkas bli något samarbete i den här nya situationen som hade uppstått inom flyget i Skandinavien? Gjorde näringsministern och Näringsdepartementet någonting för att informera sig i de här konkurrensfrågorna?

Näringsminister Björn Rosengren: Herr ordförande! Jag kan inte erinra mig om vi gjorde det. Men jag vill ändå konstatera att ingenting av det som SAS gjorde fick oss att misstänka att det skulle föreligga en olaglig kartellbildning. Liksom varken styrelsen, vd:n eller representantskapet kände till detta så kände inte heller vi till det.

Nils Fredrik Aurelius (m): Ser näringsministern annorlunda på den här typen av frågor efter det som hände med EU-kommissionens ingripande? Hur kommer detta att bevakas i fortsättningen från Näringsdepartementet?

Näringsminister Björn Rosengren: Vi bevakar våra bolag på alla områden. Men den här typen av händelser är ju väldigt svårt att förbereda sig för när det gäller ett enskilt bolag. Däremot har regeringen vidtagit en hel del åtgärder

när det gäller kartellfrågor. Vi har dels lagt fram en proposition som handlar om detta, dels föreslagit andra generella åtgärder som handlar om att förstärka konkurrensen.

När det gäller inrikesflyget har jag t.ex. låtit Luftfartsverket utreda konkurrensen. Jag har fått in olika förslag, och de är ute på remiss. Den frågan bereds nu i Regeringskansliet. Sedan har ju regeringen, som är känt av ledamöterna, lagt fram en proposition om konkurrensfrågorna och om att förhindra kartellbildningar inom olika branscher, såväl flygbranschen som alla andra branscher.

Barbro Hietala Nordlund (s): Herr ordförande! Näringsministern sade i sitt inledningsanförande att han inte har haft någon vetskap om samarbetet mellan SAS och Maersk före den s.k. gryningsräden. I ett svar till Nils Fredrik Aurelius sade också Björn Rosengren att han fick veta på samma sätt som alla andra. Det var alltså den allmänt tillgängliga informationen. Jag skulle vilja ha ett förtydligande. Vi har också fått det svaret på den skriftliga frågan tidigare. Jag skulle vilja veta när, var och hur du fick tillgång till den allmänt tillgängliga informationen, den som vi alla hade tillgång till. Kan du redogöra för på vilket sätt du fick veta det? När och vid vilket tillfälle gavs den här informationen? Är det medierna som avses?

Näringsminister Björn Rosengren: Jag fick veta det efter att man offentliggjorde att man hade gjort denna räd både hos SAS och hos Maersk, och då var det ju offentligt för alla. Då fick jag veta detta. Då vidtog vi också de åtgärder som jag här har redogjort för.

Barbro Hietala Nordlund (s): Om det är möjligt skulle jag ändå vilja veta om den informationen gavs internt på departementet av en medarbetare, kom det via något fax eller läste ministern det i en tidning. Hur gavs den informationen?

Näringsminister Björn Rosengren: Den gavs via EU-kommissionen som presenterade sin anklagelse mot SAS och Maersk om olagligt samarbete. Det meddelade man den 2 februari 2001. De gick ut med ett pressmeddelande. Då fick jag veta detta.

Ordföranden: Jag skulle egentligen bara vilja fråga om en sidoordnad historia. Det faktum att styrelsen så småningom byttes ut tolkades ju av många så att styrelsen ändå borde ha förstått vad det var som hade inträffat. Har näringsministern någon kommentar till detta?

Näringsminister Björn Rosengren: Det är sant som ordföranden säger här, men det ska också tilläggas att utredarna, de höga juristerna från de tre olika länderna, har klarlagt att den inte kände till detta. Sedan kan man ju alltid ha olika synpunkter på om styrelsen borde ha känt till det eller inte.

Ordföranden: Det är uppenbarligen ingen större skillnad på statliga och privata bolag i det här sammanhanget.

Näringsminister Björn Rosengren: Styrelsen tog ett eget initiativ att avgå. Det gjorde den därför att den ansåg att den inte hade ett förtroende att leda verksamheten vidare. Om det helt grundar sig på denna utredning och de bedömningar den gjorde kan jag inte bedöma. Men det är ju klarlagt att styrelsen inte kände till detta.

Ordföranden: Vad tyckte staten som ägare?

Näringsminister Björn Rosengren: Vi som ägare tyckte att styrelsen hade förlorat sitt förtroende med tanke på marknaden och med tanke på alla de anställda. Det här var vi överens om i de nordiska länderna. Vi var även överens med den privata ägaren om att den borde bytas ut. Nu behövde vi aldrig ta ställning till det, eftersom styrelsen själv meddelade att den avgick.

Ordföranden: Ligger det inte däri åtminstone ett halvt erkännande av att styrelsen just borde ha förstått?

Näringsminister Björn Rosengren: Jag vill inte ge mig in på detta. Den bedömning som utredarna gjorde var ju att den inte kände till detta. Sedan finns det en allmän skrivning att den kanske borde kunna ha känt till det. Nu var väl frågan lite komplicerad i den meningen att inte ens verkställande direktören kände till det. Det framhöll han i alla fall. Det var en enskild person som hade träffat detta avtal.

Ordföranden: Är det någon som har något mer i detta ärende? Om inte, går vi vidare till nästa, nämligen granskningsärende 11. Det är frågan om flyggarantierna.

Margareta Nachmanson (m): Näringsministern inledde sitt anförande med att bl.a. konstatera att situationen för flygbolagen var mycket extraordinär efter de händelser som inträffade i USA den 11 september. Därom råder det inga delade meningar.

Den 27 september fattades det första beslutet. Sedan redovisar näringsministern att den 19 oktober, två dygn innan detta skulle träda i kraft, hade Riksgäldskontoret avsikten att upphöra med försäkringarna. Sedan säger näringsministern att regeringen ville avvakta måndagen den 22 tills man var överens. Jag antar att det är den överenskommelse som Thomas Franzén redogjorde för, nämligen att Bosse Ringholm skulle fixa detta. Riksgäldskontoret hade ju redan den 3 oktober börjar flagga för att det började finnas lösningar på marknaden. Den 19 oktober hade ju bolagen ändå haft flera veckor på sig.

Nu vill jag ställa en fråga. Om det nu finns ett beslut den 18 oktober att man ska förlänga tiden, hade det då inte varit lämpligt att Näringsdepartementet informerade Riksgäldskontoret? Detta var ju dagen innan. Hade man inte kunnat informera dem om att regeringen förberedde ett beslut om att förlänga de här garantierna, även om det var ett preliminärt beslut? På Riksgäldskontoret var man ju förvånad över att man inte fick några besked. Det är min första fråga.

Näringsminister Björn Rosengren: Herr ordförande! Det här är två frågor. Man blandar kanske ihop dem. På fredagen den 19 anmälde Riksgäldskontoret att de ville upphöra med garantin därför att de menade att det fanns privata försäkringslösningar. Man meddelade att kl. 17 den 22, på måndagen, skulle detta upphöra. Därmed ville Riksgälden få bolagen att skaffa försäkringar på marknaden.

Den proposition som vi antog på torsdagen den 18 handlade om att förlänga fr.o.m. den 24. Vi hade alltså gett möjligheter för flygbolagen att teckna de här försäkringarna med Riksgälden fram till den 24. Sedan var det borta. Då gällde det att få kontinuitet i detta och ha en proposition klar om vad som skulle hända efter den 24.

Riksgälden gjorde detta med stöd av regeringsbeslutet att det skulle gälla såvida det inte fanns privata lösningar. De tolkade beslutet så, och nu fanns det privata försäkringar, och då meddelade man flygbolagen att detta skulle upphöra fr.o.m. kl. 17.

Jag kan bara konstatera att utifrån de bedömningar som vi i de nordiska länderna gjorde, de bedömningar som flygbolagen gjorde och de bedömningar som flygbolagen i Europa i övrigt gjorde samt enligt EU-kommissionen fanns det inga lösningar. Det fanns en privat lösning, men den lösningen var ingen marknadslösning. Den hade följande problem: dels var det en väldigt hög avgift, dels var det låga ersättningsnivåer, dels var man tvingad att teckna ettårsavtal. Det blev alltså ingen marknadspress, utan det blev ett bolag med någon form av monopol där man band sig för ett år. Vi gjorde bedömningen

att detta inte var rimligt. Men det viktiga svaret här är helt enkelt att det är två olika frågor vi talar om.

Margareta Nachmanson (m): Jag är inte riktigt säker på att det är två olika frågor.

Näringsminister Björn Rosengren: Låt mig klara ut detta, herr ordförande! Riksgälden ansåg med utgångspunkt i det regeringsbeslut som var fattat om den garanti som skulle gälla till den 24 att nu fanns det privata avtal. Därför meddelade man då operatörerna att nu gäller inte det här längre – med stöd i regeringens beslut, för en sådan formulering finns i beslutet. Den proposition som vi antog den 18, på torsdagen, behandlar frågan vad som ska gälla efter den 24. Beslutet gällde ju bara fram till den 24.

Margareta Nachmanson (m): Jag är väldigt klar över det. Vad jag menar är att om Näringsdepartementet hade informerat Riksgäldskontoret den 18 om att man förberedde en förlängning av garantin, och dessutom om bakgrunden med det nordiska samarbetet osv., är det väl tveksamt om Riksgäldskontoret hade behövt låta flygbolagen vara utan garanti ett helt dygn, som de nu blev på grund av den här konstigheten.

Näringsminister Björn Rosengren: Jag har all respekt för Riksgäldskontoret. De gjorde sin bedömning, och som myndighet ska de göra den fristående från regeringen. Den har jag all respekt för. Sedan gjorde vi en annan bedömning i frågan om vad som skulle gälla efter den 22 fram till den 24. Det var där vi gjorde olika bedömningar.

Margareta Nachmanson (m): Det blir ju ett retroaktivt beslut som fattas den 23.

Jag vill dessutom ställa ytterligare en fråga. I den promemoria som upprättats på Näringsdepartementet säger man att regeringens inställning hela tiden har varit och fortfarande är att de statliga åtagandena bör avvecklas så snart som möjligt och att marknaden således bör uppmuntras att återinträda. Då funderar jag: Är det ett sätt att uppmuntra marknaden att man från näringsministerns sida tar kontakt med SAS innan man kontaktar Riksgäldskontoret, som har utfärdat garantin?

Näringsminister Björn Rosengren: Låt mig först svara på detta med retroaktiviteten. Riksgälden menade alltså att nu gäller inga garantier längre utan nu ska ni teckna avtal på marknaden. Strikt formellt gällde då inga garantier. De upphörde kl. 17 på måndagen den 22. Jag bedömde – och det gjorde Bosse

Ringholm och jag tillsammans – att det inte fanns några försäkringslösningar på marknaden. Den bedömningen gjorde också de nordiska länderna, som jag sade tidigare, och även EU överlag och kommissionen. Då kom vi överens om att vi skulle förelägga regeringen ett retroaktivt beslut. Detta meddelade jag flygbolagen, såsom jag redogjorde för. Om ni tittar på dagboksanteckningar, både SAS och dem jag har upprättat för mig själv angående departementets hantering, framgår detta tydligt.

När det gäller den andra frågan om Riksgäldskontoret fick Näringsdepartementet i uppdrag att meddela flygbolagen, medan finansen skulle meddela Riksgäldskontoret detta.

Britt-Marie Lindkvist (s): Jag tror att jag fick svar på den fråga jag tänkt ställa inledningsvis, men jag kunde kanske få ett förtydligande. Räknade regeringen med att det skulle finnas marknadslösningar inom 30 dagar, eftersom det första beslutet bara omfattade den tiden?

Näringsminister Björn Rosengren: Vi hade då i EU kommit överens om att det skulle gälla högst 30 dagar. Den ryckighet som jag förstår att riksdagen kände – vi tog ett beslut, kom tillbaka osv. – grundar sig mycket på att vi i transportministerrådet, och även i Ekofin, var överens om att detta bara skulle gälla i 30 dagar. Det var också kommissionens rekommendation, och syftet var ju att försöka tvinga fram en marknadslösning. Vi kan bara konstatera att vi inte lyckades med det.

Britt-Marie Lindkvist (s): När det gäller marknadslösningarna fick vi när Thomas Franzén var här på utfrågning veta att det fanns mer än ett alternativ. Det fanns minst två alternativ, sade han, och skillnaden på garantin och försäkringarna utgjorde endast 40 cent per passagerare. De låg alltså väldigt nära varandra prismässigt. Vad har du för kommentar till det?

Näringsminister Björn Rosengren: Jag kan bara konstatera att vi inte gjorde den bedömningen, och det gjorde inget annat land heller – och inte kommissionen heller.

Mats Einarsson (v): Det sista här gällde om det förelåg någon marknadslösning eller inte. Om jag kommer ihåg rätt fick vi den bilden att det, om vi nu bortser från EU, fanns åtminstone något hundratal flygbolag internationellt som tecknat den lösning som Riksgälden ansåg fanns. Kommentar till det?

Hur ska man tolka villkoret att en marknadslösning ska finnas? Riksgäldskontoret och – tror jag, men nu kanske jag säger för mycket – riksdagen tol-

kade det som att det skulle vara möjligt att köpa en försäkring. Man ställde inget särskilt krav på att en bra konkurrens skulle finnas eller att priset skulle vara rimligt i någon mening, men det skulle finnas en lösning. Riksgäldskontoret konstaterade också att det fanns en lösning, och därför beslutade man på det här sättet. Men om jag förstår ministern rätt var det här snarast en bedömning av huruvida konkurrensen var tillräcklig för att priset skulle bli acceptabelt. Det är ju en annan definition på att det finns en marknadslösning.

Näringsminister Björn Rosengren: Först vill jag säga att de flesta av de flygbolag som har tecknat dessa försäkringar mig veterligt finns utanför EU. Här handlar det hela tiden om att få en konkurrensneutralitet. Problemet är också att av SAS flotta är 30–40 plan registrerade i Sverige, de flesta i Norge och en mindre del i Danmark. Vi hade ju hamnat i en väldigt konstig situation om danskarna och norrmännen hade tagit en statlig garanti och vi hade försökt tvinga fram en privat garanti som mig veterligt inte fanns, därtill i konkurrensneutralitet med andra flygbolag i Europa. Därför var vi i transportministerrådet och i Ekofin överens om att förlänga detta 30 dagar i stöten och att det gällde att finna marknadslösningar. Men det skulle då *vara* marknadslösningar. Det är väl det svar jag kan ge på detta.

Mats Einarsson (v): Det här går naturligtvis att ta reda på, men jag ställer ändå frågan direkt: Fanns det något hänsynstagande till konkurrensneutraliteten mellan flygbolagen? Fanns det något sådant villkor förutsett i det ursprungliga beslutet om garantin, dvs. att det för en överlåtelse av detta till marknaden var förutsatt att det gjordes gemensamt av samtliga EU-länder?

Näringsminister Björn Rosengren: Ja, det var det arbetssätt som jag och regeringen arbetade efter, dvs. att det skulle finnas en konkurrensneutralitet. Alla de här besluten föregicks av diskussioner mellan ansvariga ministrar och finansministrar, dvs. i Ekofin och i transportministerrådet, där vi klargjorde vad som skulle gälla i medlemsländerna.

Mats Einarsson (v): Det här skedde ju med stor skyndsamhet, har ministern sagt. Det stämmer utom på en punkt, i ett skede, och det är beslutet från den 18 oktober. Där dröjde det till den 25 oktober innan propositionen lades på riksdagens bord. I den promemoria vi har fått hänvisar man till att texten inte var granskad och avstämd i alla detaljer. Dessutom skulle propositionen tryckas, vilket i och för sig är brukligt. Muntligt sade ministern också att man ville avvakta om det möjligtvis skulle kunna uppstå någon marknadslösning. Är detta en fullständig redogörelse för varför det tog så pass lång tid?

Näringsminister Björn Rosengren: Vi talar nu om den proposition som vi förberedde och tog utom listan, som man säger, den 18. Den skulle då gälla

efter den 24. Det är den vi talar om. Där fanns det, som det alltid gör i den här typen av frågor, massor av detaljer kvar där vi behövde föra en diskussion inom Regeringskansliet. Den tog den tid den tog. Därtill fanns det självklart också en ambition hos regeringen att syna om det fanns marknadslösningar, i synnerhet när det hade påtalats från Riksgäldskontoret. Därför tog det den här tiden.

Ingvar Svensson (kd): Om jag fattar det hela rätt gav riksdagen ett bemyndigande till regeringen som sedan delegerade befogenheten till Riksgäldskontoret i fråga om dessa garantier. Riksgäldskontoret var alltså den ansvariga myndigheten när det gäller utfärdande och hanterande av garantier. Är det en riktig uppfattning?

Näringsminister Björn Rosengren: Om jag nu uppfattar frågan rätt är det ju så att regeringen är bemyndigad av riksdagen, och sedan överför regeringen detta till en myndighet som har att hantera det. I detta fall var det Riksgäldskontoret.

Ingvar Svensson (kd): Just det. Det betyder alltså att Riksgäldskontoret hade det formella myndighetsansvaret fram till den 23 oktober, när regeringen fattade ett annat beslut. Är det en riktig uppfattning?

Näringsminister Björn Rosengren: Det beror på hur man beskriver det, herr ordförande. Man kan säga så här: Regeringen fann att det inte fanns några lösningar annat än att ha kvar de här garantierna. Detta framgår också av den redogörelse jag gjort och av de dagboksanteckningar som finns här. Hade vi inte fattat det beslutet hade flygplanen stått på marken.

Ingvar Svensson (kd): Nu talar jag inte om verkligheten utan om de formella reglerna. Riksgäldskontoret hade alltså myndighetsansvaret fram till den 23 oktober, när regeringen fattade ett annat beslut. Nu säger Thomas Franzén att han den 22 efter kl. 17 talade med dig och fick beskedet att det fanns ett avtal, en överenskommelse om garantin. Är det riktigt?

Näringsminister Björn Rosengren: Låt mig få redogöra för det telefonsamtalet. Jag har gått igenom vad generaldirektören har sagt här. Det stämmer att jag på uppmaning av Finansdepartementet ringde generaldirektören eftersom denne hade meddelat att han tyckte väldigt illa om att detta hade kommit ut i medierna. Då ringde jag honom och förklarade att jag var ledsen över detta. Men själva hanteringen var sådan att vi var tvingade att fatta ett beslut och meddela flygbolagen detta före kl. 17; i annat fall hade flygbolagen ställt sina flygmaskiner. Både Bosse Ringholm och jag gjorde då bedömningen att detta

kan vi inte acceptera, utan vi måste meddela att vi kommer att förelägga regeringen ett förslag dagen efter och att detta ska gälla retroaktivt, dvs. från kl. 17 fram t.o.m. den 24.

Ingvar Svensson (kd): Men formellt ägnar du dig åt ministerstyre under måndagen den 22 oktober, eller hur?

Näringsminister Björn Rosengren: Det bestrider jag fullständigt att jag gjorde. Det var faktiskt så att jag ringde generaldirektören och talade om för honom vad vi tänkte göra och bad om ursäkt för att det hade läckt till medierna. Så långt från ministerstyre som jag var då har jag svårt att tänka mig att jag varit förut.

Ingvar Svensson (kd): Ett avtal eller en överenskommelse med SAS på ett område där regeringen inte har myndighetsstatus är väl ändå ett ministerstyre?

Näringsminister Björn Rosengren: Vi hade aldrig någon överenskommelse med SAS eller något annat flygbolag. Vi beredde frågan i Regeringskansliet, och Regeringskansliet med två ministrar – näringsministern och finansministern – kom överens om att förelägga regeringen ett förslag, vilket jag förankrade i övriga regeringen, och att detta förslag skulle vara retroaktivt. Det är förstås också så att en myndighets beslut från regeringen gäller så länge regeringen inte säger annat.

Åsa Torstensson (c): Jag skulle vilja höra från statsrådet om det förekom ytterligare samtal med Riksgäldskontoret från den 19 till den 22 än det samtal som Ingvar Svensson tog upp samt om det förekom något samtal med Riksgäldskontoret med anledning av huruvida det fanns marknadslösningar att tillgå eller inte.

Näringsminister Björn Rosengren: Inte från Näringsdepartementet och inte från min sida, herr ordförande.

Åsa Torstensson (c): Förekom det inga andra samtal med Riksgäldskontoret än det som refereras med anledning av måndagen den 22?

Näringsminister Björn Rosengren: Jag kan bara svara för de samtal jag hade. Jag hade ett samtal, och det har både generaldirektören och jag redogjort för – eller två samtal, det ska erkännas så att det nu blir korrekt, i den meningen att jag först pratade in på mobilen och sedan ringde generaldirektören upp mig.

Per Lager (mp): Jag skulle vilja fråga Björn Rosengren om det inte kan anses väldigt anmärkningsvärt att regeringen och Riksgäldskontoret har så olika tolkning vad gäller marknadslösningsbegreppet i regeringsbeslutet. Innebär det att Riksgäldskontoret inte är informerat om behovet av gemensamma lösningar i Norden och inom EU? Hur kan det komma sig att man har en sådan diametralt motsatt inställning till frågan?

Näringsminister Björn Rosengren: Riksgälden gör sin bedömning och gör den fristående från regeringen, med utgångspunkt från det beslut som regeringen har fattat. Det har jag all respekt för, som jag sagt tidigare. Men här hade jag plötsligt ett ansvar. Här meddelas, och jag får det också bekräftat, att flygplansflottan kommer att ställas på marken efter kl. 17. Där har jag ett stort ansvar. Då för jag en diskussion med finansministern om detta, och vi kommer överens om att fatta detta beslut. Det var en bedömning som vi gjorde, och den bedömningen har gjorts i alla andra länder. Den har gjorts i alla andra flygbolag.

Per Lager (mp): Men det är väl ändå anmärkningsvärt att inte Riksgäldskontoret och Thomas Franzén utgår från ungefär samma förutsättningar i sin bedömning som regeringen gör. Det verkar vara en brist på kontakt någonstans om man har så olika bedömningsgrunder. Riksgäldskontoret menade att det fanns en försäkringslösning, en marknadslösning. Man hänvisade till hundratals bolag – visserligen kanske mest utanför EU, men ändå – som hade denna lösning och tyckte att det fick anses vara en marknadslösning. Man gjorde ingen bedömning av de uppgifter som Björn Rosengren nämnde, dvs. att det var ett års bindningstid, att priset kunde tyckas vara högt osv., utan marknadslösningen fanns. Man sade inte ett ord om att en sådan marknadslösning var kopplad till gemensamma beslut i Norden och i EU.

Näringsminister Björn Rosengren: Bara för att verifiera vad jag sagt, herr ordförande, kan jag berätta att det finns en *ad hoc*-grupp inom EU med företrädare för alla länder och experter på det här området. Där finns bl.a. Regeringskansliet med. Denna grupp har gjort den tydliga bedömningen, liksom kommissionen, att det inte finns någon marknadslösning. Likaledes har flygbolagen gjort den bedömningen. Dessa gick så långt som till att säga att om de inte hade fått detta löst på det sätt som vi nu löste det på skulle de ha ställt flygplanen. Det är väl det svar jag kan ge. Det är inte min sak att informera eller försöka styra Riksgäldskontoret. Det skulle ha varit synnerligen olämpligt om jag hade gjort det.

Ordföranden: Tack! Låt mig ställa några frågor med utgångspunkt i den kronologiska beskrivning som Riksgälden har givit av vad som inträffade.

Först vill jag bara rekapitulera: Torsdagen den 18 fattar alltså regeringen vad finansministern kallar ett preliminärt beslut om att förlänga flyggarantierna ytterligare en månad. Dagen därpå bestämmer sig Riksgälden för att garantin ska upphöra de sista dagarna i den då pågående perioden. Under eftermiddagen, skriver Riksgälden, hade vi stämt av med Näringsdepartementet och Finansdepartementet. Man hade alltså stämt av och uppenbarligen fått accept för att avbryta garantierna två dagar innan de gick ut, trots att regeringen säger sig ha fattat beslut en dag tidigare om att förlänga garantierna icke bara två dagar utan en månad. På måndagen, säger Riksgälden, hade vi flera diskussioner med Finansdepartementets budgetavdelning under förmiddagen rörande den formella hanteringen – mitt tillägg: av hur man skulle avbryta garantierna den påföljande eftermiddagen.

Detta ger för den oinvigde intrycket att regering och Riksgäld är överens i varje fall fredag, lördag, söndag och måndag om att flyggarantierna nu ska upphöra. Kan jag få en kommentar till det intrycket?

Näringsminister Björn Rosengren: Riksgäldens beslut kom ju på fredagen. Jag kände inte till vilket beslut man skulle fatta. Det är det första jag vill säga. Jag var inte alls informerad om det. När det sedan gäller frågan om de diskussioner som fördes hade man stämt av men ej fått accept. Man hade inte fått accept från vår sida för att hantera frågan på detta sätt.

Ordföranden: Man hade inte fått accept, i varje fall inte från Näringsdepartementet, under fredagen?

Näringsminister Björn Rosengren: Nu talar jag om måndagen.

Ordföranden: Nej, nu talar jag om fredagen. Under eftermiddagen på fredagen hade vi stämt av med Näringsdepartementet och Finansdepartementet, står det här. Det är alltså den dag som Riksgälden fattade beslut om att flyggarantierna skulle upphöra.

Näringsminister Björn Rosengren: Jag kan bara säga att jag inte hade kontakt med någon från Riksgälden på fredagen, så icke heller mina medarbetare.

Ordföranden: Man undrar vem Riksgälden i så fall talade med när de stämde av.

Näringsminister Björn Rosengren: Jag vill också säga att Riksgälden ju är Finansdepartementets myndighet.

Ordföranden: Jo, jag vet. Men jag väljer för stunden att lita på de anteckningar som Riksgälden har lämnat över, nämligen att de har stämt av med såväl Närings- som Finansdepartementet. Det får utskottet kontrollera. I utskottets mening är naturligtvis departementet lika med regeringen.

Näringsminister Björn Rosengren: Det vi kan säga från vår sida för att klarlägga detta är att de stämde av på måndagen, som jag sade. Och de fick ingen accept.

Ordföranden: Det återstår väl som sagt att klarlägga vad som har hänt, även i fråga om det förhållandet att budgetavdelningen på Finansdepartementet uppenbarligen fortsatte konversationen under måndagen rörande den formella handläggningen av att garantierna då skulle upphöra. Vi lär inte komma så mycket längre där.

Min resterande fråga handlar om den problemställning som ligger fördold i retroaktiviteten. Riksdagen har nu i detta ärende tre gånger tvingats att fatta beslut med retroaktiv verkan. Det är ingen lämplig ordning. Min fråga är varför detta enligt regeringens uppfattning har nödvändiggjorts, trots att garantin inte har karaktären av en utfärdad garanti från riksdagen utan bara är en möjlighet för regeringen att utfärda garantier om den så vill. Varför ska det fattas beslut om denna möjlighet med retroaktiv verkan?

Näringsminister Björn Rosengren: Från början hade vi ju inte den möjligheten. Då fattade vi beslut 30 dagar i stöten, och vi ville försöka få bolagen att söka olika marknadslösningar. Sedan fick vi bemyndigande från riksdagen att förlänga besluten utan att gå tillbaka till riksdagen. Den förändringen gjorde ju riksdagen. Det tycker jag var hanterligt och bra.

Ordföranden: Ja, det var väl klokt, eftersom vi då inte behövde få tillbaka ärendet två gånger till med retroaktiv verkan.

Näringsminister Björn Rosengren: Ja. Den enda förklaring jag har till detta är att vi har beslutat var 30:e dag. Vi har följt de regler som gällt och det vi kommit överens om med de andra länderna för att få en konkurrensneutralitet där inte någon gör någonting annat utan vi behandlar våra flygbolag lika. Detta är speciellt komplicerat när det gäller SAS, eftersom de har sin flotta i tre olika länder. Sedan har det dessvärre hamnat i det läget att vi har fått ta retroaktiva beslut.

När det gäller Riksgälden var det ju de som fattade ett beslut på fredagen som jag inte var informerad om. Tanken var, om jag förstått det rätt, att Riksgäldens beslut skulle gälla fr.o.m. fredagen. Men sedan insåg man att det här går inte, utan vi skjuter det till måndagen. Då skulle det upphöra på måndagen kl. 17. Då kom jag in i denna fråga och började föra en diskussion med Finansdepartementet. Det är bakgrunden till detta. Hade inte Riksgälden ställt detta krav hade aldrig denna retroaktivitet uppkommit på det här sättet.

Ordföranden: Denna retroaktivitet bekymrar mig dock inte i den här frågeställningen, utan det gäller det krav på retroaktiv lagstiftning som regeringen tre gånger i rad ställt riksdagen inför. Min fråga till näringsministern är: Även om olika europeiska regeringar har behandlat sina flygbolag lika, har näringsministern någon känsla av att man också har behandlat sina riksdagar lika?

Näringsminister Björn Rosengren: Det kan ju låta bestickande. Nu är ju, som jag också sade i mitt inledningsanförande här, de konstitutionella situationerna helt olika. I Sverige har vi den konstitutionella situationen att vi förde en diskussion med trafikutskottet så att det fick ta ett initiativ, och riksdagen tog också ett initiativ. I annat fall skulle det ta för lång tid. I andra nordiska länder har man en ordning där man hanterar detta mycket snabbt. Vi har inte den ordningen här. Vi följer den ordning som föreligger – därav detta. Sedan beklagar jag verkligen att vi har hamnat i den situationen att vi fått fatta sådana här retroaktiva beslut. Jag kan förstå riksdagens missnöje med detta.

Ordföranden: Tack för detta. Då har vi den sista frågan, nämligen Assi Domän. Mer preciserat gäller det den frågeställning som hänger samman med tillgången till nödigt underlag för riksdagens behandling av den frågan.

Nils Fredrik Aurelius (m): I Sverige råder det ju stor enighet om värdet av öppenhet i relationerna mellan myndigheterna och medborgarna och om offentlighetsprincipen. Jag tror att näringsministern delar den inställningen. Mot den bakgrunden kan man undra varför hemligstämpeln användes så urskillningslöst i detta fall. Varför var så mycket hemligt? Det var visserligen inte hemligt för näringsutskottet, som ju hade tillgång till hela akten, men för allmänheten.

Näringsminister Björn Rosengren: Herr ordförande! Jag vill hemställa om att Lars Johan Cederlund, som har handlagt denna fråga som tjänsteman på departementet, får svara.

Ordföranden: Jag vill minnas att vi redan förra året slog in på en generös attityd till näringsministern. Vi fortsätter väl med det.

Näringsminister Björn Rosengren: Jag har alltid upplevt utskottet som väldigt generöst.

Lars Johan Cederlund: Det finns inte särskilt mycket att tillägga utöver den skriftliga redovisning vi har lämnat. Men det kan ändå finnas skäl att något redovisa situationen i det här ärendet under våren och hösten förra året.

Under våren bereddes frågan huruvida staten skulle förvärva de aktier man inte innehade i Assi Domän. Det fanns skäl att bereda det ärendet under stor sekretess eftersom Assi Domän var börsnoterat. De handlingar som tillfördes akten hemligstämplades. Jag vill dock understryka att det inte gjordes någon sekretessprövning. Det fanns ingen begäran om att lämna ut handlingarna i det skedet.

Sedan lades Sveaskogs bud i början på oktober. I anslutning till det kom regeringens proposition till riksdagen. Budet låg i marknaden fram till den 13 december. Under den tiden kom det in en begäran från enskild person om att få ta del av akten. Den sekretessprövning som då gjordes präglades likväl av uppfattningen att eftersom det låg ett bud i aktiemarknaden fanns det skäl att vara restriktiv med att lämna ut handlingar som skulle kunna ge en enskild person en annan information om budet än den som var tillgänglig på marknaden. Sveaskog AB, som var budgivare, hade lämnat ett mycket omfattande material till marknaden om budets innebörd.

Nils Fredrik Aurelius (m): Budet var alltså lagt, och det fanns ett prospekt om förvärvet av alla de privatägda aktierna i Assi Domän AB. Måste då inte allt väsentligt finnas i detta prospekt? Fanns inte all väsentlig information redan i prospektet? Vad fanns det att dölja?

Lars Johan Cederlund: Utöver den information som fans i det prospekt som upprättades av Sveaskog fanns underlag i fråga om de alternativ som Regeringskansliet hade prövat innan ärendet så att säga var framme vid en budsituation och innan propositionen lades fram. Det fanns en hel del alternativa kalkyler – sådant som handlar om budets konstruktion, finansiering osv. I den praxis som gäller på aktiemarknaden är de olika alternativa överväganden som görs inför ett bud budgivarens prerogativ. Budgivaren behåller det för sig själv, och marknaden tar del av den slutliga utformningen av budet.

Nils Fredrik Aurelius (m): Men all väsentlig information om budet för de privata ägarna måste ju ha funnits i prospektet. Det är vi tydligen eniga om. Om det fanns annan information om bedömningar som har gjorts eller meto-

der som konsulter har använt osv. fanns det väl möjlighet att utelämna just de bitarna. Varför hemligstämplades allting?

Lars Johan Cederlund: Det beslut om utlämnande av handlingar som fattades i slutet av november bereddes gemensamt i Regeringskansliet mellan de olika departementen på sedvanligt sätt. Då kom man fram till att de handlingar som lämnades ut kunde lämnas ut. De övriga var sekretessbelagda. Någon närmare granskning av delar av handlingar förekom inte i det sammanhanget.

Nils Fredrik Aurelius (m): Det som förvånar lite är att uppgifter som från sekretessynpunkt kan förefalla väldigt oskyldiga, såsom kartor, overheadbilder, taxeringsvärden och bakgrundsbeskrivningar m.m. också hemligstämplades. Varför var det nödvändigt att hemligstämpla också detta material?

Näringsminister Björn Rosengren: Frågan besvaras av Dag Ekman, som är expeditionschef på departementet.

Dag Ekman: Jag kan bara säga att i beredningen av det här ärendet togs det in synpunkter från jurister i Regeringskansliet. Vid avvägningen mellan offentlighet och sekretess kom man fram till att de bestämmelser som är aktuella var tillämpliga. De handlingar som inte lämnades ut omfattades av sekretessbestämmelser.

Nils Fredrik Aurelius (m): Overheadbilderna och kartorna osv. bedömdes alltså också som så hemliga att de inte kunde lämnas ut.

Dag Ekman: Jag kan inte redovisa hur man gjorde bedömningarna i enskildheter. Man ansåg att de handlingar som inte lämnades ut i sitt sammanhang inte kunde lämnas ut med hänvisning till de bestämmelser som man mycket noggrant redovisade i beslutet.

Nils Fredrik Aurelius (m): I grunden handlar detta om en bestämmelse i tryckfrihetsförordningen 2 kap. 12 §. Där heter det att om en handling är delvis hemlig ska de delar av handlingen som inte är hemliga tillhandahållas i avskrift eller kopia. I kommentaren till sekretesslagen av Regner m.fl. pekar man just på detta. Man kan genom att t.ex. ha luckor i materialet eller på annat sätt utesluta vissa delar men lämna ut annat, för att leva upp till offentlighetsprincipen så långt som det går.

Dag Ekman: Det var vi medvetna om. Likväl kom det att bli på detta sätt. Det är naturligtvis ytterst en bedömningsfråga var gränsen går.

Nils Fredrik Aurelius (m): En sista fråga. Om man alltid skulle hantera ärenden med den här bristen på öppenhet, hur skulle det då gå med offentlighetsprincipen och med den anda av öppenhet från myndigheternas sida som vi ju vill ha?

Dag Ekman: Jag vill påpeka att det här var ett mycket speciellt ärende. Om man alltid undanhöll handlingar som begärdes utlämnade skulle det gå dåligt med offentlighetsprincipen. Men i den här speciella situationen kom man fram till detta vid den rättsliga prövning som gjordes av ett stort antal jurister i Regeringskansliet.

Helena Bargholtz (fp): Jag vill bara bygga på det som Nils Fredrik Aurelius tog upp. Är det här ett så exceptionellt ärende att det kräver en så omfattande hemligstämpling, eller finns det andra, liknande ärenden som hemligstämplas så generöst? Finns det inte en risk för att man tycker att det är enklare att hemligstämpla allt – även innehållet i en hel akt – än att pröva de olika dokumenten var för sig?

Näringsminister Björn Rosengren: Jag tycker att vi är väldigt öppna. Det finns ingen ambition att undanhålla något. Men nu var det här ett väldigt speciellt fall. Det är ett börsnoterat företag. Alla vet att om man inte hanterar detta rätt stör man faktiskt kapitalmarknaden. Det var det som låg bakom detta.

När näringsutskottet behandlade den här frågan hade det hela akten till sitt förfogande. Man försökte inte undanhålla någonting från riksdagens bedömning och näringsutskottets bedömning. Det har vi aldrig gjort.

Man kan diskutera om vi skulle ha kunnat dra ut någon overheadbild, någon karta och sagt att alla skulle få del av dem. Man gjorde en helhetsbedömning. Det fanns en akt, och den akten tilldelades näringsutskottet. Näringsutskottet hade den. I den här hanteringen ville vi inte störa kapitalmarknaden. Det handlar om en mycket stor affär som kunde ha kostat staten väldigt mycket om vi inte hanterat det rätt.

Ordföranden: Jag vill med anledning av det sista svaret ställa en fråga. Per Westerberg, som alltså är anmälare och som ju knappast kan beskyllas för att inte vara förfaren när det gäller den här typen av affärer, påpekar att det man fick ut var ungefär halva akten. Efter ytterligare en förfrågan återlämnades den återstående delen av akten samma dag som motionstiden gick ut.

I det här utskottet brukar vi hylla riksdagsledamöternas möjligheter att skriva motioner med fullständig kunskap som utgångspunkt. Jag vill fråga näringsministern: Är det verkligen försvarligt att med de argument som näringsmi-

nistern nyss använde förvägra riksdagens ledamöter möjligheten att väcka motioner med fullt kunskapsunderlag?

Näringsminister Björn Rosengren: Jag ska svara, men jag vill först att Lars Johan Cederlund ska få redogöra för hur det gick till, så att vi är överens om det.

Lars Johan Cederlund: Först fick vi en skriftlig förfrågan från näringsutskottets kansli om att ta del av akten. Efter kontakter – medvetna om att akten innehöll dokument av olika karaktär – överlämnades den dokumentation som var direkt anknuten till den proposition som låg på utskottets bord. Efter ytterligare ett par dagar kom utskottets kansli tillbaka och sade att det fanns önskemål om att ta del även av övriga handlingar. De överlämnades samma dag.

Det tog ett par dagar innan man gick igenom akten, men som jag ser det skedde det med den skyndsamhet som man kan begära i det här ärendet.

Ordföranden: Det är uppenbarligen inte den bedömning som näringsutskottets ledamöter gör. Jag misstänker att man hade utgått från att allt material skulle komma redan i första omgången så att det därigenom skulle kunna utgöra underlag för ställningstaganden i utskottet och bland riksdagens ledamöter.

Eftersom det inte finns fler frågor ber vi att få tacka för i dag.

BILAGA B15

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar torsdagen den 18 april 2002

Kommunsekreterare Dag Larsson, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm

Ordföranden: Sammanträdet är återupptaget och övergånget i en offentlig form, för medier och andra intressenter. Jag beklagar att det blir lite stökigare att bevaka sammanträdet i den här lokalen, men vi bedömde att längden och omfattningen av denna utfrågning är sådan att vi inte behöver flytta oss ned till Skandiasalen.

Hjärtligt välkommen, Dag Larsson, för att egentligen bara svara på några kompletterande frågor till en utfrågning som vi sedan en tid tillbaka har haft med borgarrådet Annika Billström. Det gäller frågan om statliga bidrag till infrastrukturinvestering i Stockholm. För din information är traditionen att våra gäster gärna får säga några ord inledningsvis om de vill innan frågorna ställs. Därefter ställs frågorna av partierna i storleksordning, med det parti som har anmält frågan till granskning först. Sedan brukar vi medge några uppföljande frågor, så att man uttömmer varje delområde innan man går vidare med nästa parti. Varsågod, om du vill säga någonting först!

Dag Larsson: Tack så mycket! Det är en fantastisk sal att ha möte i, även om den kanske är lite opraktisk.

Jag ska säga något om min funktion i det hela. Jag är ansvarig för Socialdemokraternas organisation i Stockholm. Jag var också inblandad i de diskussioner som Socialdemokraterna förde med bl.a. Stockholmspartiet för att försöka hitta en majoritet i Stockholms stadshus. Men mitt huvudsakliga fokus ligger på partiorganisationen.

Vi förde diskussioner med Stockholmspartiet under hösten 1998. Min värdering var att de diskussionerna egentligen var ganska utsiktslösa från början, eftersom jag gjorde bedömningen att Stockholmspartiet kände mer frändskap med andra partier än med Socialdemokraterna. Mitt fokus handlade vid den tidpunkten mest om att fundera över vilka åtgärder som skulle vidtas i parti-

organisationen för att undvika en valkatastrof i mitt parti av den magnitud som vi hade 1998.

I slutsvepet på de här diskussionerna, då jag redan hade givit upp alla förhoppningar om att det skulle lyckas, kom Annika Billström och berättade att hon hade haft en kontakt med regeringen om någon lösning på Centralbrofrågan eller alternativt getingmidjefrågan. Hon hade positiva signaler, och hon skulle vidarebefordra dem till Stockholmspartiet. Jag tänkte inte så mycket på det, utan jag tänkte att det här är väl ändå kört – förrän jag för något år, eller ett halvår, sedan blev uppringd av Svenska Dagbladet. Tidningen frågade om regeringen hade ställt ut några löften. Då drog jag vissa slutsatser utifrån den andrahandsinformation som jag hade fått i en mycket tidspressad situation 1998.

Jag har ingen anledning att betvivla Annika Billströms version. Hon var ju den som hade förstahandskontakterna. Jag hade en sidokommentar i en korridor som min faktabakgrund i denna fråga. Det är ungefär det som är min bakgrund. Jag tror att Billström återger det faktiska sakförhållandet.

Ordföranden: Tack ska du ha för detta. Det är Folkpartiet och Moderaterna som har anmält frågorna till granskning.

Helena Bargholtz (fp): Detta har handlat mycket om vem som har sagt vad i de här förhandlingarna. Egentligen är det ju inte det som vår granskning ska omfatta, utan den handlar mer om regeringens ansvar för detta.

Vi har hört att Pär Nuder har haft kontakter med Annika Billström. Jag vill bara fråga: Har det varit några kontakter mellan dig och Pär Nuder i de här frågorna?

Dag Larsson: Nej.

Helena Bargholtz (fp): Hur har då Annika Billström återgivit det här för dig? Har hon bara sagt hur det faktiska läget är, eller har ni fört resonemang om detta?

Dag Larsson: Hösten 1998, i slutsvepet av förhandlingarna, berättade Billström för mig att hon hade haft kontakter med folk från regeringskretsar för att efterhöra om det fanns något intresse för att hitta på någon bra lösning rörande Centralbron och getingmidjan. Detta är ju en gammal fråga i Stock-

holm. Hon skulle försöka skicka en positiv signal till Stella Fare. Det är ungefär allt som jag hörde kring detta.

Helena Bargholtz (fp): Hur kommer det sig att man inte har följt upp den här frågan, t.ex. från din sida, eftersom det är en väldigt viktig fråga att lösa? Varför var det bara precis i samband med valet som den här frågan kom upp? Varför har ni inte fortsatt att försöka få loss pengar för detta?

Dag Larsson: Det tycker jag faktiskt att vi har gjort, bl.a. via Storstockholmsberedningen. Vi för, precis som alla andra politiska parter, interna partidiskussioner om vilka frågor som är viktiga. Vi och Socialdemokraterna i regionen har till vår partiledning framfört uppfattningen att dessa frågor måste lösas. Jag tycker också att det finns ett ansvar på centralt håll sedan 1996, då Stockholms kommunfullmäktige antog den detaljplan som innebar en olycklig lösning sett ur Centralbrosynvinkel. Den avvisades av regeringen, och sedan dess tycker jag att det åvilar regeringen ett ansvar centralt. Internt i partiet har vi fört fram krav på att detta måste lösas.

Sedan vet ju inte jag vad Stockholms stadshus och Stockholms stads politiska ledning har vidtagit för åtgärder. Jag tycker att det kanske finns skäl att ställa frågan kring detta.

Helena Bargholtz (fp): Jag har bara en slutlig fråga: Har du i de fortsatta diskussionerna haft kontakt med personer från Regeringskansliet, t.ex. Pär Nuder?

Dag Larsson: Nej, inte med regeringen. Jag har pratat med partiledningen.

Helena Bargholtz (fp): Tack!

Inger René (m): Jag antar att du måste ha blivit jätteglad när det kom en sådan här pusselbit in i frågan om att bygga upp en ny majoritet i Stockholm. Vilka gick du och pratade med om den här frågan efteråt, när du hade fått reda på detta?

Dag Larsson: Min uppfattning var att förhandlingen för Stockholmspartiets del mest handlade om att höja priset för de andra borgerliga partierna. Jag utgick därför redan från början från att förhandlingen var ganska hopplös, även om jag tyckte att det var värt att försöka.

Sedan, när jag redan hade gett upp *alla* förhoppningar och dessutom verkligen förstått att det var helt utsiktslöst, så kommer Billström två minuter i tolv och säger att hon har tagit en sista kontakt med Stella Fare. Sedan har jag inte pratat med någon om det här. Det var ju redan klart att detta var avklarat och avslutat. Då ägnade jag mig i stället åt att fundera på nästa valrörelse i Stockholm.

Inger René (m): Det låter som ett konstruktivt beteende. Du sade: När Annika Billström tog den *sista* kontakten med Stella Fare osv. Din uppfattning är alltså att hon hade fortlöpande kontakter med Stella Fare angående nedgrävningen av Centralbron. Är det rätt uppfattat?

Dag Larsson: Jag deltog i de officiella förhandlingarna när vi som parti förhandlade med Stockholmspartiet. Centralbrofrågan i den biten var inte någon stor fråga, utan vi pratade om helt andra saker då. Jag kommer inte ens ihåg om den var uppe, utan den slängdes in i sista minuten i de här diskussionerna. Vi pratade mer kring Lärarhögskolans utformning exempelvis, och huruvida man skulle bevara några träd där. Jag tror att vi förde långa diskussioner om cykelbanor och andra spännande teman också, men jag vill inte minnas att Centralbron var något direkt tema som var uppe.

Inger René (m): Det låter inte direkt förvånande i våra öron. Jag skulle vilja höra en sak till. Det har talats om pengasummor i de här sammanhangen. Hörde du någonsin talas om hur mycket detta erbjudande var värt i kronor räknat?

Dag Larsson: Jag vet inte om det fanns något erbjudande i pengar över huvud taget. Det nämnde Billström aldrig till mig. Första gången jag fick läsa om siffror och pengar var när jag läste artikeln i tidningen, där journalisten fastslog att det rörde sig om pengar. Jag hörde aldrig några belopp eller siffror över huvud taget.

Inger René (m): Detta är ju en ganska stor fråga eftersom den är så problematisk och eftersom den är på tapeten i Stockholm, utöver cykelbanorna och annat. Stämmer det verkligen att du inte har diskuterat denna fråga över huvud taget sedan valrörelsen 1998?

Dag Larsson: Jag har diskuterat infrastrukturfrågorna internt i partiet. Det har jag gjort, och där har jag tryckt på om att jag tycker att denna fråga måste få en lösning. Men jag har inte diskuterat förhandlingarna med Stockholmspartiet över huvud taget sedan 1998 eftersom jag har tyckt att det är historia.

Ordföranden: Tack för detta! Om ingen annan har någon fråga så får vi tacka för att du ville komma hit. Utfrågningen är avslutad.

BILAGA B16

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar tisdagen den 23 april 2002

Statsrådet Marita Ulvskog, granskningsärende 2001/02:14 Kulturminister Marita Ulvskogs hantering av uppdraget till Radio- och TV-lagsutredningen om skydd för barn mot olämpligt programinnehåll, samt 24 Kulturminister Marita Ulvskogs utövande av ägandet i bolaget Teracom AB

Ordföranden: Sammanträdet är öppnat. Vi har kommit fram till två offentliga utfrågningar med kulturminister Marita Ulvskog respektive statsminister Göran Persson. Välkommen, Marita Ulvskog, som vi har bett att komma hit av två skäl, nämligen granskningsärende 14 om kulturministerns försök att tvinga fram lagförslag mot skadliga TV-program för barn respektive granskningsärende 24 om kulturministerns utövande av ägandet i bolaget Teracom AB.

Får jag redan nu säga om det senare att det ligger i farans riktning att utfrågningen kan komma att inkludera material som är sekretessbelagt. Det innebär att jag utgår från att den utfrågningen delvis kommer att behöva ske inför lykta dörrar. Om frågor ställs som behandlar material som är sekretessbelagt ligger det på kulturministern själv att säga att hon inte kan besvara dem i en öppen utfrågning. I så fall hänskjuter vi sådana frågor till senare delen och tar upp eventuella övriga frågor som kan klaras i en öppen del innan vi stänger dörrarna. Vi har gjort så tidigare, och det har fungerat utmärkt.

Detta som allmänna riktlinjer. Vi brukar göra så att vår gäst får säga något inledningsvis om han eller hon så vill innan utskottet börjar utfrågningen. Vi tar ärendena ett och ett. Vill kulturministern säga något om skadliga TV-program?

Kulturminister Marita Ulvskog: Herr ordförande! Jag tänker ransonera min röst och svara på frågor direkt.

Ordföranden: Tack för det. Frågorna ställs i partistorleksordningen med undantag för det parti som har väckt granskningsärendet, i det här fallet Moderaterna.

Inger René (m): Jag skulle vilja börja med att fråga om kulturministern gillar titeln, att kulturministern försökte tvinga fram ett lagförslag mot skadliga TV-program för barn.

Kulturminister Marita Ulvskog: Det är klart att jag inte tycker att det är en så bra titel, men jag får väl leva med den.

Inger René (m): Min fråga var närmast: Stämmer det? Är det så att kulturministern försökte tvinga fram ett lagförslag om skadliga TV-program?

Kulturminister Marita Ulvskog: Svaret är nej.

Inger René (m): Det finns ingenting i utredningens direktiv som anger att slutet på utredningen skulle vara ett lagförslag med denna innebörd?

Kulturminister Marita Ulvskog: Det fanns formuleringar i direktiven som gav utredaren möjlighet att följa överväganden med ett lagförslag. Men det fanns ingenting som sade att han absolut måste lägga fram ett lagförslag.

Inger René (m): Vad är det som ligger bakom telefonsamtalet med Kerstin Persdotter? Enligt henne skulle kulturministern ha blivit rasande därför att något lagförslag inte lades fram. Vad är det som ligger bakom detta raseri?

Kulturminister Marita Ulvskog: Den frågan har jag lite svårt att besvara. Jag är inte Kerstin Persdotter och kan bara svara för egen del. Jag har inte varit rasande, jag har inte gett någon av mina medarbetare i uppdrag att ringa till Håkan Lavén och utöva påtryckningar.

Inger René (m): Det är lite märkligt att detta inte har dementerats vare sig av Kerstin Persdotter eller av andra på departementet som Håkan Lavén har talat med om denna ordalydelse.

Kulturminister Marita Ulvskog: Det har dementerats av framför allt vår rättschef Martin Holmgren, som i en särskild kontakt med Håkan Lavén har framfört att det inte har förekommit några beställningar av några påtryckningar, att jag icke har engagerat någon medarbetare för att göra något sådant, att vi

fortfarande hade förtroende för honom som utredare och ville att han fullföljde utredningen. Om Håkan Lavén kände behov av det förklarade rättschefen att han kunde ordna ett sammanträffande mellan mig och Håkan Lavén. Han bad att få fundera på erbjudandet, men han valde att senare ändå komma med en skriftlig begäran om entledigande.

Inger René (m): Det är bara att konstatera att det i det här fallet finns två motsatta uppfattningar.

Det var två experter från Kulturdepartementet som satt med i utredningen. Hur var kontakterna med dessa? Var de frekventa? Fick kulturministern ständigt en uppdatering av vad som hände under utredningens gång?

Kulturminister Marita Ulvskog: Det finns ingen möjlighet att fungera på det viset i förhållande till de utredningar som varje departement har. Vi brukar ha rätt många utredningar. Däremot följer vi strikt kommittéhandboken. Departementets experter ska naturligtvis vara en kontakt mellan departementet och utredaren och vice versa, mellan utredaren och departementet. Några alltför många genomgångar av utredningens arbete förekom inte. Det kan ha varit vid ett tillfälle eller möjligen två och då väldigt kort i samband med de veckoberedningar som vi har på departementet.

Inger René (m): Utredningen har lagt fram ett delbetänkande. När kommer resultatet av detta delbetänkande?

Kulturminister Marita Ulvskog: Vi bereder ett antal frågor, och när vi kommit en bit längre kommer vi möjligen att ha ett antal konkreta förslag, och då kommer även detta delbetänkande att remitteras i anslutning till dessa förslag.

Barbro Hietala Nordlund (s): I det delbetänkande som presenterades säger Lavén att alla, inklusive utredningens åtta experter och de två som var departementets experter, var helt överens om det förslag som presenterades. Min fråga är då: Fick ni på departementet underhand också information av de egna experterna om att utredningen nu skulle lägga fram ett helt enigt förslag, även om det kanske inte var det väntade förslaget som kom att bli utredningens?

Kulturminister Marita Ulvskog: Inte heller på den punkten tror jag att departementets experters version sammanfaller med Håkan Lavéns beskrivning av händelseförloppet. Den 7 september 2001 hade man för första gången ett sammanträde om överväganden och förslag som skulle delges i detta delbetänkande. Då fördes en diskussion om att rekommendera självreglering, som det också blev i detta betänkande. Man beslutade också om att man skulle ha

en alternativ lösning i form av ett lagförslag. Den 24 september 2001 kom för första gången texter som experterna, även departementets experter, kunde lämna synpunkter på. Då fanns självregleringstexten med och också ett lagförslag som en alternativ lösning. Departementets experter lämnade den 2 oktober synpunkter till Håkan Lavén där de bejakade den alternativa lösningen, alltså lagförslaget, och där de också framförde synpunkten att betänkandet borde rymma överväganden när det gällde möjligheten att lagstifta eller på annat sätt åstadkomma porrfria abonnemang eftersom det fanns med som ett exempel i direktiven. När sedan betänkandet kom var inte lagförslaget och inte heller den här synpunkten tillgodosedd. Kvar fanns bara självregleringsförslaget.

Experterna från Kulturdepartementet utgick från direktiven och framförde sina synpunkter, men utredaren beslutar självfallet självständigt vad hon eller han vill lägga fram. Där var inte experterna heller eniga på varje punkt. Det fanns ett antal andra förslag och synpunkter som inte tillgodosågs. Det är utredarens rätt att handla så.

Ingvar Svensson (kd): Håkan Lavén ansåg att han var utsatt för otillbörlig påtryckning. När fick ni besked om att han avsåg att lämna sitt uppdrag? Jag vet att det kom in en formell skrivelse, men oftast sker det i underhandskontakter. När fick du kännedom om hans avsikter på denna punkt?

Kulturminister Marita Ulvskog: Med alla reservationer för att jag inte har exakta uppgifter, någon gång kanske i slutet av oktober.

Åsa Torstensson (c): Hur tydligt och när framgick det att Håkan Lavén kände en påtryckning från departementets sida?

Kulturminister Marita Ulvskog: Personligen, med reservation för datum, fick jag veta det via chefen för vår medieenhet, Kerstin Persdotter, under oktober. Vår rättschef Martin Holmgren har också efter en kontakt med Håkan Lavén den 31 oktober sagt att Lavén redovisade en annan syn på experternas roll än den som vi levde efter i enlighet med kommittéhandboken. Det framgick också av medieuppgifter i början av november att han inte hade den kunskap om experternas roll som finns redovisad i kommittéhandboken. Det var vid dessa tillfällen som jag fick klart för mig att han upplevde påtryckningar av olika slag.

Åsa Torstensson (c): Vad gjorde statsrådet då?

Kulturminister Marita Ulvskog: Rättschefen Martin Holmgren kontaktade honom den 31 oktober för att bestämt dementera uppgifterna om, eller den tro som han själv hade, att han på mitt uppdrag varit apostroferad för att jag skulle vilja ändra något i betänkandet eller utöva någon påverkan på honom och också för att säga att vi var angelägna om att han skulle fortsätta sitt utredningsarbete, att vi fortfarande hade förtroende för honom och att om det var någonting han önskade kunde rättschefen ordna ett sammanträffande mellan honom och mig för att han skulle kunna arbeta vidare. Han funderade på det i sex dagar, återkom och sade att han inte ville det. Så formulerade han sitt skriftliga entledigande som han då gjorde, trots samtalet med rättschefen.

Helena Bargholtz (fp): Vilka kontakter har statsrådet haft med Håkan Lavén före utredningen? Kände ni varandra?

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag har aldrig träffat honom, aldrig talat med honom.

Helena Bargholtz (fp): Hur kom det sig att han utsågs för det här uppdraget?

Kulturminister Marita Ulvskog: Vår rättschef tyckte att det var en person som kunde klara uppdraget. Det var en komplicerad utredning, med väldigt många inslag utöver det som handlade om skyddet av barn och minderåriga.

Helena Bargholtz (fp): Ni hade ingen kontakt före, ingen diskussion med honom innan han satte i gång med utredningsarbetet?

Kulturminister Marita Ulvskog: Nej, det var direktiven, det var på tjänstemannanivån som kontakterna fanns, chefen för medieenheten och experterna på departementet.

Helena Bargholtz (fp): Hade han tidigare gjort någon liknande utredning? Vad var det som gjorde honom kvalificerad för detta svåra uppdrag?

Kulturminister Marita Ulvskog: Han har gjort utredningar och arbetat hos justitiekanslern. Det var för oss viktiga kvalifikationer eftersom det handlade om medieområdet.

Per Lager (mp): Var det så att intentionerna egentligen inte var så preciserade som de skulle vara i direktiven? Vad jag minns hade du efter bl.a. Shocking Truth gått ut och sagt att vi måste ha några åtgärder mot det, något slags

lagstiftning. Min fråga är: Skulle man ha löst detta genom att ha skrivit klarare direktiv?

Kulturminister Marita Ulvskog: Efter Shocking Truth-debatten genomförde vi ganska snart en förändring av censorernas förordnandetider. Vi tillsatte andra utredningar. Den utredning som Håkan Lavén hade rymde allt från frågan om jurisdiktion till detta med barn och ungdomar. Det ingick i ett större arbete. Vi tyckte att direktiven var bra. Men säkert kunde man ha gjort dem ännu tydligare. Uppenbarligen tolkade Lavén i ett tidigare skede direktiven så att självregleringsförslaget borde följas av ett alternativt förslag om lagstiftning. Jag fick i början av oktober veta att det skulle finnas ett lagförslag med. Att det inte fanns med kom långt senare.

Per Lager (mp): Innebär det att regeringen och ditt departement måste arbeta fram ett förslag där lagförslagsidén presenteras i alla fall?

Kulturminister Marita Ulvskog: Vi håller på med ett internt beredningsarbete där vi går igenom vad vi själva kan göra, vad som krävs i form av en ny utredning, parallellt med att vi söker en ny utredningsman eller -kvinna.

Per Lager (mp): I det här sammanhanget skulle jag vilja ta upp frågan om att separera dessa porrkanaler från andra kanaler. Det är en idé som vi föreslår från Miljöpartiet. Vad tänker du om det? Kommer det att kunna vara ett utredningsuppdrag?

Kulturminister Marita Ulvskog: Frågan om att försöka styra detta på något sätt genom lagstiftning eller på annat vis är en fråga som finns med i det interna beredningsarbetet.

Ordföranden: Tack för detta. Vi har ytterligare ett stort ärende. Om någon vill ställa en fråga ber jag om snabba frågor.

Inger René (m): Departementets experter har väl lagt ett särskilt yttrande till utredningen eftersom de inte var nöjda med utredningens förslag. Om ni har det med skulle det vara intressant att få ta del av det särskilda yttrandet.

Kulturminister Marita Ulvskog: Våra experter fick tyvärr aldrig se betänkandet, så de fick aldrig tillfälle att lämna ett särskilt yttrande.

Ordföranden: Eftersom det uppenbarligen finns två diametralt motsatta verklighetsbilder vore det bra om Kulturdepartementet kunde förse utskottet med

den dokumentation som är möjlig för att visa hur händelseförloppet såg ut, t.ex. de synpunkter eller de förslag som experterna lade fram till utredaren i slutet av oktober det aktuella året. Varje kunskap i den delen skulle underlätta utskottets fortsatta process.

Tack för detta. Jag ber om ursäkt för att jag skyndade på med tanke på nästa ärende. Det är alltså fråga om Teracom. Vill kulturministern säga något inledningsvis?

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag fortsätter att spara på min röst. Jag kommer att diskutera detta i en interpellationsdebatt med Ola Karlsson senare i dag och vill ha kvar lite av rösten till dess.

Ordföranden: Det är en händelse som ser ut som en tanke att den första frågeställaren är Ola Karlsson.

Ola Karlsson (m): När fick departementet första gången information om bolagets kraftigt växande kapitalbehov?

Kulturminister Marita Ulvskog: Att bolaget önskade ett kapitaltillskott för att genomföra det investeringsprogram och de framtidsvisioner som man hade för perioden 2001–2010 redovisades i början av april förra året. Däremot dröjde det till augusti månad 2001 innan företaget kom tillbaka och redovisade att man bedömde ett kapitaltillskott som nödvändigt för att klara mer näraliggande åtaganden. Samtidigt vill jag tillägga att fortfarande då kopplades de näraliggande behoven samman med det långsiktiga investeringsprogrammet.

Ola Karlsson (m): Teracom skickade våren 2000, alltså ett år tidigare än vad statsrådet sade, ett PM till departementet som var instämplat den 5 maj och där man skrev: "Med nuvarande soliditet är expansionsutrymmet i princip obefintligt. Nuvarande finansiella ställning tillåter inte en expansion enbart genom utökade krediter eller lån. Den enda framkomliga vägen torde vara att öka det egna kapitalet, och därigenom soliditeten i Teracom. För att genomföra de önskade satsningarna gör Teracom bedömningen att ett kapitaltillskott på i storleksordningen 500–800 miljoner torde vara nödvändigt."

Det här kom till departementet våren 2000. På vilket sätt föreslog departementet att kapitalbehovet skulle lösas?

Kulturminister Marita Ulvskog: Som framgår av det citat som Ola Karlsson läste upp handlade det om ett investeringsbehov på telecomsidan och när det

gäller radio- och TV-distribution. Det var vad det handlade om. Där var beskedet från departementet, för att sammanfatta det väldigt kort, att det icke fanns något kapitaltillskott att vänta. Senare kom Teracom att i stället avyttra den del de ägde i Nordiska satellitbolaget, inte dotterbolaget utan det intressebolag som man hade. De pengarna användes till de här investeringarna.

Ola Karlsson (m): Gjordes försäljningen av andelarna i NSAB i samråd med departementet?

Kulturminister Marita Ulvskog: Vi har ordningen att om man säljer statliga företag krävs ett godkännande från regeringen, eftersom vi har den ordningen att de pengar som man får loss ska användas till att betala av på statsskulden. Är det ett dotterbolag och framför allt ett intressebolag är situationen något annorlunda. Det är något som förekommer i ett antal statliga företag. Det förekom alltså en viss diskussion om detta för säkerhets skull. Det handlade inte om försäljning av ett statligt företag.

Ola Karlsson (m): Försäljningen av NSAB-aktierna gjorde att det egna kapitalet kunde ökas med 300 miljoner, vilket medgav en upplåning av ytterligare 700 miljoner, dvs. en expansion med ungefär 1 miljard kronor. Teracom har anmält ett antal prioriterade områden. Angav departementet några direktiv om prioritering mellan områdena, att något av dessa prioriterade områden skulle avstås?

Kulturminister Marita Ulvskog: Svaret är väl egentligen nej. Det de hade att utgå ifrån var som vanligt bolagsordningen. Det är väldigt tydligt att det är radio- och TV-distributionen och verksamheter som kan stödja den som är kärnuppgiften. Nu har vi, som bekant, genom ytterligare kompletterande ägardirektiv gjort det tydligt att man ska koncentrera sig på kärnuppgiften. Man måste dra ned på kringverksamheter och inte ge sig in på affärer som rymmer stora risker. Av bolagsordningen framgick redan då ganska tydligt vilka ramar som gällde.

Ola Karlsson (m): När insåg departementet att miljardrullningen i Teracom gått så långt att läget var så akut att åtgärder skulle bli nödvändiga?

Kulturminister Marita Ulvskog: Efter förra sommaren, alltså i augusti, kom företaget tillbaka och talade inte bara om det önskvärda i ett kapitaltillskott för att kunna göra långsiktiga strategiska investeringar under en tioårsperiod, utan man redovisade också mer akuta problem som visserligen fortfarande var kopplade till de långsiktiga investeringarna men var mer näraliggande. Då agerade vi omedelbart genom att upphandla en konsult och genom att inleda

ett nära samarbete med framför allt Finansdepartementet och i viss mån Näringsdepartementet för att hantera frågan om Teracom och noggrant analysera företaget och företagets behov och problem.

Kenth Högström (s): Den här granskningen som igångsatts av Ola Karlsson syftar ju till något slags kontroll av hur departementet och departementschefen har utövat ägarmakten över detta bolag. Vi har också fått till oss rätt mycket material som kan belysa detta.

Låt mig börja med en liten reflexion. Du har ju ärvt den här frågan av din företrädare Margot Wallström som i sin tur fick en hel regering och stora delar av riksdagen bakom sig i den här satsningen. Den här satsningen har nu beskrivits av många utomstående, i varje fall av dem som gärna ifrågasätter den här satsningen, som ett sorts fiasko eller som en kalkon som aldrig blir flygfärdig. Har du någon gång under de här åren tvivlat på projektet? Det är min allmänna fundering först och främst. Om detta tvivel har infunnit sig, vad har då alternativen möjligen kunnat vara?

Kulturminister Marita Ulvskog: Nu är du inne på filosofiska frågor. Låt mig börja med historien. Det var ju så att det digitala marksända projektet inleddes med en partiöverenskommelse mellan Folkpartiet, Centerpartiet och Socialdemokraterna i riksdagen. Det ledde sedan till att vi i olika budgetpropositioner återkom i frågan och gjorde det möjligt för Teracom att börja introducera den digitala marksända televisionen. Från början var det hårda restriktioner att man inte fick ägna sig åt denna introduktion annat än i vissa geografiska områden. I budgetpropositionen år 2000 hävde vi det förbudet och sade att Teracom fick bygga ut också i andra delar av landet. Men vi angav inga exakta områden eller hur långt man skulle nå ut, därför att Digital-TV-kommittén helt enkelt inte var färdig med sitt arbete. Det har vi att ta ställning till senare i år.

Det var bakgrunden. Under den här tiden hade det skett förändringar i det politiska stödet, dvs. Folkpartiet hade hoppat av projektet. Nu hade i stället ett antal andra partier kommit till. Det är fem partier i riksdagen som står bakom det här teknikskiftet från analog sändningsteknik till digital sändningsteknik. Jag har aldrig tvivlat på projektet. Sedan är det svårt, därför att det finns en stor konkurrens. Ett av skälen till att vi vill ha det marksända digitala nätet är att det inte ska vara privata monopol när det gäller en så viktig demokratifråga som distributionen av radio och television.

Jag tror att vi var ganska beredda på att det kunde bli en och annan konflikt på det här området. Jag hoppas att vi så småningom ska kunna närma oss den finska ordningen där det är en moderat kulturminister som driver frågan om

det digitala marknätet och där det finns en uppslutning i hela deras regnbågsregering för detta. De har ju dessutom fastställt ett datum för när de analoga sändningarna bör kunna släckas ned. De har satt det redan till 2006.

Kenth Högström (s): Jag hoppas kanske inte att Marita Ulvskogs profetia att vi får en moderat kulturminister även här slår in. Det var väl bara en jämförelse med det finska exemplet, och det är väl illustrativt.

Jag antar att de frågor vi har ställt till Teracoms ledning delvis är hemligstämplade. En fråga handlar om när Teracom anmälde kapitalbehov till departementet, och den frågan har Ola Karlsson redan varit inne på. Låt mig läsa vad den verkställande direktören svarar. Han skriver så här: "Vidare gjordes prognoser längre fram i tiden som också vägde in effekten av en analog avveckling, vilken medförde starka påfrestningar på Teracoms ekonomi. Dessa nya beräkningar presenterades för Kulturdepartementet med början den 5 april 2001. Därefter har en mängd möten hållits med anledning av dessa frågor."

Kan man tolka deras möte med er den 5 april som den larmklocka som sätter i gång hela processen eller är det egentligen ett möte där man redogör för en offensiv investeringsstrategi och vill ha pengar av det skälet?

Kulturminister Marita Ulvskog: Som jag sade tidigare var det här mötet, som ägde rum den 5 april, på tjänstemannanivå. Jag var inte närvarande vid det mötet. Det var en genomgång av deras framtidsvision, dvs. investeringsplaner från 2001 till 2010. Där fanns det önskemål om kapitaltillskott, men det fanns inte några hårda konkreta framställningar om att det var nödvändigt. I den här satsningen tio år framåt, som rymde andra delar av telecommarknaden, ingick också frågor kring kapitaltillskott. Men det var inte någon alarmsignal, utan det var en ganska visionär presentation. Som jag sade tidigare var läget annorlunda i augusti när jag träffade Teracoms ledning.

Kenth Högström (s): Så den mängd möten som har hållits efter den 5 april, och som uppenbarligen bekräftades av kulturministern i svar på en tidigare fråga, var bara en del i att följa upp en investeringsstrategi eller en vision snarare än en följd av det akuta läget. Är det så jag ska tolka det?

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag har försökt att gå igenom min almanacka för förra året. Jag tror att jag träffade Teracoms ledning vid två tillfällen under 2001. Det ena var i maj, och då var det en allmän diskussion om framtidsstrategier år 2010. När jag träffade dem vid det andra tillfället i augusti var det en annan typ av diskussion där man argumenterade för att det var nödvän-

digt med kapitaltillskott. Samtidigt var de nödvändiga kapitaltillskotten inte bara kopplade till den akuta situationen utan också till det de ansåg vara nödvändiga framtidsinvesteringar.

Det föranledde att vi genast började ha en annan typ av möten än de här lite mer seminariebetonade. Som jag redogjorde för var det flera departement i Regeringskansliet som arbetade med analysen. Vi kopplade in KPMG, och det blev en extra bolagsstämma lite senare på hösten där Kulturdepartementet gav klara besked om att kärnuppgiften skulle sättas i centrum och att man skulle omstrukturera sin verksamhet. Vi bekräftade också det besked som hade getts hela tiden att det inte skulle bli något kapitaltillskott genom att i stället redovisa att vi skulle lägga ett förslag till riksdagen om en statlig kreditgaranti.

Kenth Högström (s): Jag har en avslutande fråga i första frågeomgången. När kulturministern och regeringen, eller departementet i alla fall, bestämde sig för att via ägarmakten tillsätta KPMG Corporate Finance som finansiella granskare eller analytiker av bolagets ekonomiska status kan man naturligtvis föreställa sig att den verkställande ledningen kände sig så otroligt ifrågasatt att den t.o.m. övervägde sin avgång. När meddelade ni att ni avsåg att tillsätta KPMG som en finansiell analytiker och hur upplevde företagets ledning denna insats?

Kulturminister Marita Ulvskog: Vi gör ett eget analysarbete i Regeringskansliet, men det är alltid bra att ha olika ögonpar som granskar så att man verkligen får en så rättvisande bild som möjligt. Jag upplevde det inte som något som inte var accepterat av Teracoms ledning.

Kenneth Kvist (v): Jag har en allmän fråga till att börja med. Du talade om den svåra konkurrenssituationen när det gällde att införa marksänd digital-TV. I en rad länder har man infört denna. Vilka är erfarenheterna från de andra länderna? Det är ju ändå stora länder som Storbritannien, Spanien osv. Till den här konkurrenssituationen hör ju t.ex. luftburen digital-TV via satelliter osv. där kabelbolagen ofta erbjuder många fler kanaler i sina digitala lösningar än vad det digitala marknätet gör. Vilka erfarenheter finns det från andra länder? Har de också liknande finansiella problem eller problem med konkurrenssituationen som vi upplever i Sverige?

Kulturminister Marita Ulvskog: Teknikskiften är inte lätta, särskilt inte när det handlar om så stora teknikskiften. Alla länder som är inne i detta teknikskifte har problem. Det är ett mycket vanligt samtalsämne när kulturministrarna och medieministrarna samlas till ministerrådsmöten t.ex.

Vi vet ju hur det har gått i Storbritannien, men där handlar det inte så mycket om själva marknätet, utan där har man, för att ge ett exklusivt innehåll till detta, valt att köpa upp rättigheter till ligafotbollen. Och det har gjort att de hamnat i en besvärlig situation. Det handlar 173 miljoner pund som man har satsat på inköp av rättigheter. Det har gjort att de befinner sig i en väldigt svår situation. Vi har signaler om att den brittiska regeringen kommer att ta nya tag. Vi får väl se hur det blir.

I Frankrike har man gjort stora satsningar för att etablera och introducera det digitala marknätet. Man har problem, men det går fortfarande åt rätt håll. I Tyskland är man på väg att gå vidare. I Finland har man ett mål, och där är man rätt överens. De har inte så många sändningar i gång än. I Norge förbereder man sig också för digitala marksändningar.

Det har inte så mycket att göra med att det blir väldigt många fler kanaler, utan det som gör det digitala marksända nätet intressant är att det till rimlig kostnad kan nå i princip alla hushåll. Det är spridningen som är det viktiga med den digitala marksända televisionen.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Kan man uppfatta budgetpropositionen och det efterföljande riksdagsbeslutet år 2000 som ett principbeslut att bygga ut digital mark-TV i hela landet?

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag försöker hitta den formulering som vi hade. Det är inte någon målsättning, utan vi redovisar bara att de får bygga ut. Vi redovisar också vad Teracom själva tror. Det är inte så att vi i budgetpropositionen, som sedan beslutas av riksdagen, har en målsättning för hur snabbt utbyggnaden ska gå och hur långt den ska nå. Men man får bygga ut i hela landet. Vi lyfter restriktionen att det bara ska vara de här geografiska områdena. Det var Skåne, Mittnorrland och ytterligare någon del av landet.

Ingvar Svensson (kd): Det är alltså ett principbeslut? Det finns inga detaljer?

Kulturminister Marita Ulvskog: Nej, det har ju legat i den särskilda Digital-TV-kommitténs uppdrag, och deras slutsatser har ju, som bekant, varit ute på remiss och vi arbetar nu vidare med detta.

Ingvar Svensson (kd): Det digitala marknätet är ju en infrastruktur, och när man bygger ut en sådan infrastruktur brukar det kosta pengar. Då undrar jag varför man inte skickar pengar med en sådan inriktning att man har möjlighet att bygga ut i hela landet.

Kulturminister Marita Ulvskog: Det är också någonting som ligger i beredningen av Digital-TV-kommitténs betänkande. Det är alltså något som regeringen och riksdagen ska ta ställning till när vi har gjort en proposition på grundval av Digital-TV-kommitténs förslag. Vi är inte riktigt där än, men självklart är detta någonting som riksdagen måste få ta ställning till. Efter riksdagens tillkännagivande kommer vi naturligtvis också att redovisa hur Teracoms finansiella situation ser ut.

Helena Bargholtz (fp): Vi har ställt vissa frågor till vd:n Jan Danielsson. Som svar på en av de frågorna säger han någonting som jag skulle vilja ha en kommentar från kulturministern till. Han säger så här: "Riksdagen är Teracom AB:s yttersta ägare och därmed får riksdagens ledamöter en roll som ägarrepresentanter. Med tanke på att Teracom befinner sig på en konkurrensutsatt marknad är det av vikt att alla de som i någon form representerar ägaren anlägger ett ägarperspektiv i sina kommentarer, dvs. att de i den politiska debatten tänker på att inte skada företaget."

Är det någonting som kulturministern vill skicka med oss riksdagsledamöter, att vi inte ska debattera de här frågorna därför att vi kan skada företaget?

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag tycker att det Jan Danielsson skriver till konstitutionsutskottet är något som han meddelar er. Vi har inte någon förhandsinformation om vad han tänker skriva. Hur ni reagerar på det är självfallet upp till er riksdagsledamöter.

Helena Bargholtz (fp): Jag tycker att det skulle vara lite intressant att höra hur kulturministern skulle reagera på detta.

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag vet inte hur utfrågningen av honom i kulturutskottet i början av januari gick. Det är väl förmodligen det han återkopplar till. Jag vill inte ge mig in i någon värdering av det han skriver och absolut inte i någon värdering av hur riksdagens ledamöter agerar.

Per Lager (mp): Herr ordförande! I konstitutionsutskottet granskar vi ju det som har skett, men den här frågan är ju i högsta grad levande. Och i ljuset av det levande kan man kanske förstå det som har skett tidigare. Jag skulle vilja ställa en fråga om hur statsrådet tänker lösa den akuta situationen som Teracom befinner sig i. Det är tydligen så, vad jag har förstått, att man inte har råd att utnyttja den här kreditgarantin. Då är frågan: Tänker regeringen på något sätt öka sitt ägarinflytande och kommer den att göra det före valet? Teracom blöder ju.

Kulturminister Marita Ulvskog: Teracom blöder nog inte om man ska utgå från det pressmeddelande som Teracom skickade ut för någon vecka sedan inför den bolagsstämma som äger rum i mitten av maj. Däremot har man problem med Boxer. Det vi gjorde så tydligt i de kompletterande ägardirektiven var att vi krävde en koncentration på kärnuppdraget. Vi krävde en omstrukturering som i högsta grad också berörde Boxer och Senda. Företaget har arbetat mycket intensivt i enlighet med dessa kompletterande ägardirektiv. De befinner sig i en betydligt bättre situation.

För att inte säga någonting som gör att vi redovisar sekretessbelagt material ska jag bara läsa upp vad Jan Danielsson sade i Dagens Nyheter den 16 april. Han säger att han inte räknar med att behöva begära några pengar från staten utan att företaget kommer att klara detta självt. Beslutar man att släcka det analoga nätet före 2007 behövs det dock definitivt mer pengar, säger Danielsson i den här artikeln i Dagens Nyheter.

Jämfört med många andra företag som har varit verksamma inom telecombranschen är situationen inte särskilt uppseendeväckande för Teracom. De har haft problem. De har vidtagit åtgärder. Vi har agerat snabbt och tydligt för att företaget ska kunna koncentrera sig på de viktigaste uppgifterna. Resultaten har varit goda så här långt. Samtidigt är det naturligtvis viktigt som ägare att fortsätta att följa företaget. Sedan ska vi komma med förslag på grundval av Digital-TV-kommitténs förslag och remissutfallet på det.

Per Lager (mp): Du överväger alltså inte något ökat ägarinflytande nu i alla fall?

Kulturminister Marita Ulvskog: Nej, det finns inga signaler från Teracom om att de skulle behöva något stöd från staten. De hanterar situationen själva just nu.

Ordföranden: Jag skulle vilja ställa några frågor och hoppas på mycket tydliga besked. Jag koncentrerar mig då på den del av Teracoms verksamhet som avser digital-TV. Eftersom Teracom sysslar med många andra högst legitima ting som att sända ut radio- och TV-signaler av konventionellt slag, begränsar jag mina frågor uteslutande till digital-TV-satsningen.

Min första fråga är: Hur mycket har digital-TV-satsningen hittills kostat?

Kulturminister Marita Ulvskog: Teracom har inte fått något tillskott från staten.

Ordföranden: Jag frågade hur mycket det kostat. Hur mycket har vi lagt ut på digital-TV-projektet?

Kulturminister Marita Ulvskog: Som skattebetalare eller?

Ordföranden: Ja, det ligger ju nära till hands.

Kulturminister Marita Ulvskog: Då har vi faktiskt inte lagt ut en enda krona så här långt.

Ordföranden: Har vi fått alltihop gratis?

Kulturminister Marita Ulvskog: Nej, det är så att Teracom har, som vi var inne på tidigare, valt att avyttra ett intressebolag och säkerligen använt de pengarna till investeringar i bl.a. det digitala marksända nätet.

Ordföranden: Det får väl ändå betraktas som statlig egendom som man har avyttrat.

Kulturminister Marita Ulvskog: Det blir ju indirekt så. Däremot handlar det inte om att man har sålt moderbolaget eller något dotterbolag. Man har valt, som statliga företag ofta gör, att renodla inriktningen och då göra sig av med t.ex. ett ägande i ett intressebolag som ligger utanför kärnverksamheten.

Ordföranden: Nu är det nog så att kulturministern försöker komma undan frågan. Jag är intresserad av hur mycket staten genom skattebetalarnas pengar eller genom att avyttra statlig egendom genom av staten ägda bolag har lagt ut för att bygga upp digital-TV-systemet så här långt.

Kulturminister Marita Ulvskog: Med reguljära definitioner har vi inte lagt ut en enda krona.

Ordföranden: Svara nu på frågan, kulturministern! Någon har betalat detta. Antingen har vi betalat genom skattemedel eller också har ett statlig bolag betalat genom annan egendom som detta statliga bolag besitter. Min fråga är: Vad har det kostat? Jag köper inte svaret att det inte har kostat någonting.

Kulturminister Marita Ulvskog: Låt mig då citera ur konstitutionsutskottets egen granskning av den här satsningen år 2000. Då gjorde utskottet följande bedömning: "Utskottets granskning ger vid handen att uthyrningen av avkod-

ningsboxar är baserad på rent affärsmässiga överväganden med utgångspunkt i att kostnaderna kommer återbetala sig inom rimlig tid. Det kan därför enligt utskottets mening inte anses vara fråga om någon subvention av avkodarna genom statliga medel. Utskottets granskning föranleder inte något ytterligare uttalande från utskottets sida."

Ordföranden: Jag är väl förtrogen med utskottets uttalanden

Kulturminister Marita Ulvskog: Utskottet bedömde detta som en affärsmässig ...

Ordföranden: Det är fortfarande inte det jag frågar om. Det gäller den totala kostnaden som än så länge är nedplöjd på digital-TV-utbyggnaden.

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag kan bara svara för statens pengar, och staten har inte plöjt ned en enda krona. Teracom har valt att avyttra intressen som man hade i ett annat bolag.

Ordföranden: Är vi överens om att detta var statliga intressen?

Kulturminister Marita Ulvskog: Det var ett intressebolag, och det förekommer ofta när det gäller bolagsförsäljningar. Det handlade inte om ett dotterföretag. Det handlade inte om ett statligt företag. Det var många mellanled och ett mycket indirekt ägande.

Ordföranden: Då går vi vidare till nästa fråga och noterar att kulturministern inte vill svara på den uppenbara frågan om hur mycket pengar som hittills har satsats på digital-TV.

När bedömer kulturministern att den digital-TV-satsning som vi nu talar om blir lönsam?

Kulturminister Marita Ulvskog: Det kommer konstitutionsutskottets ordförande att få klart för sig när regeringen presenterar en proposition om digital-TV:s fortsatta utbyggnad.

Ordföranden: Men utskottet granskar frågan nu. Har kulturministern något svar på när lönsamhet kommer att nås?

Kulturminister Marita Ulvskog: Nej, jag kan inte svara på den frågan i dag.

Ordföranden: Då faller också mina nästa frågor, nämligen hur mycket pengar som kulturministern bedömer har förbrukats fram till dess att lönsamhet har uppnåtts. Jag misstänker att jag inte får något svar på det heller.

Kulturminister Marita Ulvskog: En av anledningarna till att det digitala marksända nätet är samhällsägt är att det är viktigt för oss att ha en mångfald i distributionen av radio och television. Det är inte bra med privata monopol. Då är detta ett samhällsintresse och ett demokratiskt intresse. Det är därför som samhället är engagerat i denna sak. Det är inte i första hand affärsmässigheten som gör att staten är engagerad i detta.

Ordföranden: Har riksdagen fått en redovisning av kostnaden för detta demokratiska projekt?

Kulturminister Marita Ulvskog: Det kommer naturligtvis att finnas mängder av faktauppgifter i den proposition som så småningom läggs fram på riksdagens bord, men det finns ju en hel del uppgifter också i Digital-TV-kommitténs betänkande. Det handlar om underlag som remissinstanserna har kunnat bedöma och kommentera.

Ordföranden: Kan utskottet nu få del av regeringens bedömningar av kostnaden för ett projekt som enligt tidningsuppgifter redan har dragit i väg med mångmiljardbelopp – det har ännu inte redovisats för riksdagen – och vars prognos är ytterligare mångmiljardbelopp? Kan kulturministern dementera eller bekräfta de uppgifter som finns i medierna?

Kulturminister Marita Ulvskog: Jag kan bara säga att medierna ofta blandar samman många olika saker, precis som Ola Karlsson gör i en del av sina påståenden. Det resulterar i oriktiga siffror.

Ordföranden: Kan man tänka sig att kulturministern inför utskottets granskning redovisar, gärna sekretessbelagt, vilka siffror i den massmediala presentationen av kostnaderna för Teracoms digital-TV-utbyggnad som är felaktiga?

Kulturminister Marita Ulvskog: Då får konstitutionsutskottet be mig att återkomma. Jag har inte tillgång till dessa siffror nu.

Ordföranden: Gärna det. Jag vill bara att utskottet ska få en klar redovisning av de ekonomiska konsekvenserna av projektet innan utskottet gör sitt ställningstagande. Jag är nöjd med dessa frågor.

Kenth Högström (s): Jag vill understryka att anmälan är till för att granska hur kulturminister Marita Ulvskog har utövat statens ägande i bolaget Teracom. Det är alltså inte någon riksrevision av det slag vi nyss hörde frågor om. Det är Riksrevisionen och riksdagens revisorer som ska granska den typen av frågor.

Jag vill erinra ordföranden om att begreppet "kostnad" i företagsekonomisk mening innebär en kostnad på resultaträkningen. Frågan var "vilken kostnad?" – inte "hur mycket pengar?". Såvitt jag förstår är det mesta av detta på balansräkningen är en tillgång inom respektive bolag. Först när det avskrivs blir det en kostnad. Detta säger jag bara för att korrigera vad ordföranden sade.

Ordföranden: Jag är djupt tacksam.

Kenth Högström(s): Icke desto mindre är granskningen intressant. Frågan är var gränsen går för en ministers ägarengagemang. Vi har här konstaterat att ministerns ägarengagemang ökade i takt med att ministern blev varse att ekonomin såg sämre ut än vad man från början sade. Därför tillsatte man KPMG. Det kom en gedigen rapport. Jag antar att den rapporten har legat till grund för de överväganden och de målskärpningar som gjordes vid den extra bolagsstämman.

Har ni tillsatt några fler konsulter? Har ni gett några fler direktiv till den verkställande ledningen som inte är offentliggjorda i protokollen?

Kulturminister Marita Ulvskog: Nej, det har vi inte gjort. Som jag redogjorde för tidigare var KPMG-rapporten viktig för att få en *second opinion*. Vi höll ju på med ett eget arbete inom Regeringskansliet där framför allt Kulturdepartementet och Finansdepartementet – i viss mån också Näringsdepartementet – arbetade tillsammans. Det är det underlag som vi har haft. Sedan har det varit mycket kontakter på tjänstemannanivå i den här frågan.

Jag har inte träffat ledningen för företaget särskilt många gånger, men det är klart att jag noga har följt utvecklingen – särskilt efter sommaren, då företaget menade att man inte bara befann sig i strategiska diskussioner om framtida satsningar utan i en mer akut situation.

Vi har arbetat snabbt, och vi har varit tydliga. Den extra bolagsstämman ägde rum ganska snart efter det att vi hade fått tillgång till allt material.

När det gäller frågan om kostnader och sifferexercis vill jag säga att riksdagen har tillkännagivit att en redovisning ska göras av det långsiktiga finansiella behovet för Teracom. Det kommer naturligtvis en sådan redovisning i samband med digital-TV-propositionen.

Kenth Högström (s): Jag noterade också att regeringen eller departementet via sitt ägarinflytande tillsatte en ny styrelseordförande och delvis nya styrelseledamöter i samband med den extra bolagsstämman. Ska man tolka det som ett tecken på ökat ägarengagemang för att få bolaget på fötter, eller vad är det ett tecken på?

Kulturminister Marita Ulvskog: Vi tillsatte en ny styrelseordförande och ett antal nya ledamöter i samband med den ordinarie bolagsstämman förra året – inte i samband med den extra bolagsstämman i höstas. Man kan säga att det som skedde under 2001 var att den tidigare ordföranden avgick på grund av sjukdom. Då fick vi med ganska kort varsel skaffa en ny ordförande. I och med den ordinarie bolagsstämman tillkom ytterligare några styrelseledamöter.

Det har varit skifte på ordförandeposten och på vd-posten i företaget under en period som har varit mycket intensiv för Teracom och andra telecomföretag.

Kenth Högström (s): En avslutande fråga. Ni säger i målformuleringen till den extra bolagsstämman att bolaget ska koncentrera sig på kärnverksamheten. Såvitt jag begriper är kärnverksamheten att sända analog och digital radio och TV till hela landet via de master och stationer som bolaget äger och som man apporterade från det gamla Televerket. Likväl förekommer uppgifter i massmedierna om att man för att finansiera verksamheten ska sälja Kaknästornet, som är något av en symbol för detta enorma stationsnät. Kan ministern kommentera dessa uppgifter?

Kulturminister Marita Ulvskog: Det som har diskuterats av styrelsen för Teracom är att genomföra en *sale-lease back*-affär när det gäller Kaknästornet. Redan i dag hyr man ut betydande delar av tornet till restaurang- och turistverksamhet. Man har funderingar på att genomföra en sådan affär, och det är inget som står i strid med ägardirektiven.

Man behöver inte äga fastigheter för att bedriva denna verksamhet. Det är likadant för andra statliga företag. Den här typen av affärer har genomförts vid olika tillfällen i andra statliga företag. Om man genomför den här affären kommer man att fastställa återköpsvillkor och ett återköpsdatum, om tornet säljs.

Ola Karlsson (m): Det finns ju många hemligstämplar i materialet. Redan från början hemligstämplades dagordningen. Enligt det material vi har fått hemligstämplades den för att bolaget annars kunde skadas. En av punkterna gällde styrelsens redovisning av Teracoms alternativa affärsstrategi samt åtgärder för resultatförbättring. Jag skulle vilja fråga: Vilken skada bedömde departementet att Teracom skulle åsamkas om detta blev offentligt?

Kulturminister Marita Ulvskog: Beslutet att sekretessbelägga detta fattades på tjänstemannanivå. Två dagar senare, när uppgifterna hade läckt ut, fattade man på tjänstemannanivå beslutet att släppa uppgifterna eftersom de nu var allmängods. Bedömningen gjordes på tjänstemannanivå. Jag eller någon annan från den politiska ledningen var inte involverad. Beslutet hade att göra med uppgifter som fanns i materialet från Teracom.

Ola Karlsson (m): Det innebär att det alltså skulle kunna vara till skada för företaget om det blev känt att man skulle redovisa affärsstrategier och ett åtgärdspaket.

Kulturminister Marita Ulvskog: Det var uppgifter som företaget tidigare hade begärt att få sekretessbelägga eftersom man menade att företaget kunde skadas i förhållande till sina konkurrenter.

Ordföranden: Tack för det. Då ber jag att få tacka alla åhörare för visat intresse.

BILAGA B17

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar tisdagen den 23 april 2002

Statsminister Göran Persson, granskningsärende 2001/02:18 Statsrådet Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning samt 26 Interregnum på skolministerposten och 34 Regeringens utnämningspolitik

Ordföranden: Välkomna hit. Sammanträdet är återupptaget från det just avbrutna i utskottets egen sessionssal. Hjärtligt välkommen, statsministern. Statsministern ska svara på utskottets frågor som den siste av dem som utskottet har frågat i årets granskning.

Det som utskottet i lite olika konstellationer vill ställa frågor om är tre spörsmål. Det är dels frågan om Britta Lejons offentliggörande av aktieförsäljning, där vi tidigare har frågat Britta Lejon själv, dels en fråga som betitlas Interregnum på skolministerposten, vilket handlar om de två veckor som förflöt i skiftet mellan Wärnersson och Östros, dels ärende 34 om regeringens utnämningspolitik.

Som statsministern vet ger vi möjlighet för våra gäster att säga någonting själva i varje ärende om de så vill. Därefter frågar utskottets ledamöter i partistorleksordning med undantag för det parti som har anmält ärendet till granskning. I de två första fallen är det kd och i det senare fallet är det Moderaterna.

Vill Göran Persson säga någonting inledningsvis om något av ärendena? Varsågod.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag tackar för välkomsthälsningen. Hur mycket tid har vi till förfogande?

Ordföranden: Utskottet har satt av upp till en och en halv timma, vilket vi inte tror behövs.

Statsminister Göran Persson: Då är det bättre att vi använder tiden till frågor.

Ordföranden: Då går vi rakt på frågorna.

Ingvar Svensson (kd): Tack, herr ordförande! Det heter Kristdemokraterna, inte kd!

Ordföranden: Jag ber om ursäkt!

Ingvar Svensson (kd): När det gäller aktieinnehav och aktieförvaltning sade Socialdemokraterna 1993 – i opposition – att statsråden över huvud inte borde ägna sig åt aktieförvaltning. Hur ser statsministern på det i dag?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Om jag inte missminner mig hade man en kvalificering, särskilt näringsministern och handelsministern skulle vara försiktiga. Jag har samma uppfattning i dag. Man ska vara försiktig. Det har hänt mycket sedan 1993 fram till dagens situation med aktier som sparform. Det är nästintill en normal sparform för alla i dag. Det är en annan situation. Dock får man som statsråd vara försiktig så att man inte kommer för nära ett läge där ens motiv kan ifrågasättas.

Det ska inte vara någon egen hantering av aktier. När det är marginellt av det slag Britta Lejon hade var det ingenting som inkräktade på hennes verksamhet som statsråd, men en större omfattning av aktieinnehavet bör lämnas bort för förvaltning.

Det innehav man har är offentligt. Också där är vi måna om att vi inte ska hamna i lägen där vi kan misstänkas för jäv.

För att sammanfatta svaret: Det ska finnas kvar en varningsflagg, att vara försiktig. Det finns stor anledning för ett statsråd att undvika den sparformen. Om man ändå väljer den sparformen ska det vara fråga om öppenhet och såvida det är ett mer omfattande innehav undvika egen förvaltning.

Ingvar Svensson (kd): Jag får korrigera statsministern på punkten om 1993. Det var visserligen mycket diskussioner om näringsministern och andra, men den generella slutsatsen var att aktieägande statsråd bör överlämna sina aktier till en oberoende extern förvaltning. Det var inga restriktioner på vilken typ av statsråd det var fråga om – detta för protokollet.

Tycker statsministern att det är lämpligt att olika statsråd, sedan de uttalat sig om att vissa företag uppför sig bra och andra dåligt, går ut och talar om för allmänheten via pressmeddelande på respektive departement att de har omdisponerat sina aktier därför att de ogillar den eller den eller att de gillar det eller det företaget? Är det bra?

Statsminister Göran Persson: Det är nödvändigt för statsråd att kunna delta i en allmän debatt. Vi har haft en allmän debatt om optioner, bonusar och olika chefers förmåner. För en demokratiminister som Britta Lejon är det helt nödvändigt att kunna delta i en sådan debatt. Att hon sedan ger uttryck för sin uppfattning och ser till att den blir korrekt återgiven genom att skriva ett pressmeddelande tycker jag ligger väl i linje med hennes arbetsuppgift. Att hon samtidigt meddelar att det lilla innehav hon har har avyttrats – det är ett offentligt dokument som ändå är känt – är inte konstigt.

Vi ska undvika att hamna i ett läge då statsråd inte kan delta i en debatt som också är kritisk gentemot våra storföretagsledares förmåner.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Betyder detta att det är fritt fram för olika statsråd att delge allmänheten sina aktiedispositioner med anledning av att de gillar eller ogillar ett företags agerande? Det är den rimliga slutsatsen av statsministerns svar.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Aktiedispositionerna delges – oavsett vad de tycker eller inte tycker – i en offentlig handling. Att statsråden sedan deltar i debatten tycker jag är helt rimligt och riktigt. Att dessa saker ibland sammanfaller gör det inte principiellt svårare.

Ingvar Svensson (kd): Det är ingen som har ifrågasatt statsrådens yttranden, även om de i vissa sammanhang enligt KU:s betänkanden ska vara försiktiga.

Menar statsministern att det inte på något sätt påverkar aktiemarknaden om statsrådet talar om sina aktiedispositioner för allmänheten, via pressmeddelanden?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Vi ska passa oss för att överdriva betydelsen av försäljningen av 75 Ericssonaktier. Jag tror att 100 miljoner Ericssonaktier byter ägare. Det är ett ohyggligt stort antal. Om den typen av minimalt aktieinnehav ska göra att man inte kan delta i en debatt, tror jag att man har gått så långt i en annan riktning att det från ett konstitutionellt perspektiv uppstår en ny fara.

Ingvar Svensson (kd): Men i principfrågan?

Statsminister Göran Persson: Statsråd ska naturligtvis vägledas av gott omdöme, men det goda omdömet innebär självklart inte att man är tyst. I det fall vi nu diskuterar är det fråga om avyttrandet av en aktiepost om 75 aktier, som ändock har varit en offentlig handling. Det har gjorts innan uttalanden har fällts. I det fallet är det inget jag har svårt med.

Sedan kan det finnas andra situationer där det går åt ett annat håll. I det fall som nu granskas är det inte något problem.

Nils Fredrik Aurelius (m): Pressmeddelandet som Britta Lejon skickade ut har en väldigt officiell karaktär. Det är lilla riksvapnet i hörnet. Det står Regeringskansliet under och därefter Justitiedepartementet. Sedan betonas att det är "demokrati- och konsumentminister Britta Lejon som i dag har sålt" etc.

Man skulle ha kunnat tänka sig att statsrådet i fråga hade skickat ut ett pressmeddelande av en annan typ med någon annan symbol längst upp till vänster, t.ex. en stiliserad ros. Det lär förekomma.

Är det lämpligt att ett statsråd som presenterar sig som demokrati- och konsumentminister går ut på det officiella sättet i en sådan här fråga? Därmed talar hon som regeringsledamot för regeringen.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Man kan alltid diskutera för och emot. Jag tycker att det är lämpligt. Hon är demokratiminister. Om det är något som har upprört känslorna i det svenska samhället de senaste åren är det de växande klyftorna. En grupp människor berikar sig på ett sätt som jag många gånger finner stötande. Om vi som politiker, särskilt en demokratiminister, inte kan delta i den debatten och ge en synpunkt till känna på det egna departementets papper har det gått långt i att inskränka rätten att delta i debatt. Då skulle grupper skyddas som i det här sammanhanget knappast behöver något skydd.

Nils Fredrik Aurelius (m): Man kan säga att demokratiministern har handlat i tjänsten?

Statsminister Göran Persson: Hon uttalar sig alltid som statsråd.

Helena Bargholtz (fp): Tack så mycket, herr ordförande! Hur hade det varit om Britta Lejon i stället hade behållit sina aktier och i demokratisk anda hade

gått på aktieägarstämman och där framhållit sina betänkligheter mot bonusförfarandet? Menar statsministern att hon hade kunnat göra det som ett led i att delta i debatten i frågorna? Faller det utanför ramen som statsråd?

Statsminister Göran Persson: Jag har inte ens prövat tanken om man kan delta i en bolagsstämma som aktieägare och statsråd. Där ska man vara försiktig innan man avger ett bestämt svar.

Att hon däremot i ett pressmeddelande talar om vad hon redan har gjort och dessutom någonting som ändock är offentligt och blir känt är något annat. Men att ett statsråd ska gå på en bolagsstämma känns lite märkligt.

Helena Bargholtz (fp): Är inte bolagsstämmor också en form av demokrati?

Statsminister Göran Persson: Jo, det är de. Därför är jag inte bestämd i mitt svar. Det krävs lite analys och tanke innan man är definitivt säker på hur man ska svara.

Eftersom vi båda utgår från och värnar den demokratiska aspekten kan vi vara överens om att den minimala åtgärden att ge uttryck för sin uppfattning i form av ett pressmeddelande ändå tycks vara okej.

Helena Bargholtz (fp): Vi har tidigare haft flera ärenden som har handlat om uttalanden från statsråd, och vi har konstaterat att man är fri att göra uttalanden.

Statsminister Göran Persson: Ja, just det.

Per Lager (mp): Tack, herr ordförande! Vi är nog överens om att ministrarna ska delta i samhällsdebatten, och man ska tänka på att inte överdriva betydelsen av de 75 aktierna. Men, principiellt är det här en intressant fråga. Säg att hon ägde 20 000 eller 50 000 aktier i bolaget. Vad hade hänt då om hon hade sagt att hon nu säljer rubbet på grund av de och de orsakerna? Vad jag är ute efter är styreffekterna. Har det någon betydelse att det var 75 aktier? Har mängden avgörande betydelse?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! När man talar om 20 000 och 50 000 aktier är det inte fråga om en verksamhet som kan betraktas som en fritidsaktivitet. Då bör man ha lämnat ifrån sig det hela till en förvaltare som fattar besluten för ens egen räkning. Då har det hela en annan karaktär. Då kommer vi in på det andra resonemanget, nämligen hur stort ett innehav kan

vara. Det är en lämplighetsfråga. Är innehavet av en sådan omfattning bör det ligga hos en förvaltare.

Per Lager (mp): Jag funderade på detta ur principiell synpunkt. Om jag som minister äger en aktie i ett företag och jag säger att jag på grund av att företaget beter sig på det och det viset säljer min aktie får det en sådan symbolisk kraft. Det är styreffekten på marknaden man kan säga att detta hade. Jag vet inte om den direkta effekten är uträknad, men någon effekt måste det ha haft.

Statsminister Göran Persson: Men hon redovisar någonting som hon faktiskt redan har gjort och som är offentligt. Vi har skyldighet att registrera förändrat innehav hos rättschefen i Statsrådsberedningen. Om en sådan sak som redan är gjord inte skulle kunna sägas i en pågående angelägen allmänpolitisk debatt tror jag att vi är på väg att inskränka yttrandefriheten på ett sådant sätt att vi tar många kliv tillbaka. Visst är marknaden viktig, men marknaden lever icke i ett lufttomt rum. Marknaden är en del av ett samhälle där överst faktiskt står de demokratiskt valda organen, lagstiftare, opinionsbildare. Vi får se upp att vi inte hamnar i ett läge där vi tror att det är det omvända, nämligen att det är marknadens regler som ska styra den politiska debatten. Det vore farligt. Samtidigt ska statsråden naturligtvis iaktta försiktighet så att de inte begår misstag.

Ordföranden: Tack för detta. Då har vi därmed uttömt frågorna i detta ämne. Det förefaller vara så. Då går vi omedelbart över till granskningsärende 26, Interregnum på skolministerposten. Också där är det Ingvar Svensson som inleder. Varsågod.

Ingvar Svensson (kd): Tack, herr ordförande! Ingegerd Wärnersson aviserade den 15 januari att hon skulle avgå som skolminister. Den 16 januari aviserades att Östros skulle överta ansvaret från den 1 februari.

Den 18 januari skulle Ingegerd Wärnersson ha besvarat fyra interpellationer, och ytterligare två fanns i *pipeline*. Alla skulle hinna besvaras före den 1 februari. Då vägrar hon att besvara interpellationerna, och hon anför att det finns synnerliga skäl eftersom hon ska sluta som statsråd.

Tycker inte statsministern att statsråd och alla övriga ska sköta sina jobb fram till det att de lämnar dem?

Statsminister Göran Persson: Det tycker jag att man ska göra.

Ingvar Svensson (kd): Statsministern har väl ett visst ansvar för frågan som chef för regeringen, dvs. att statsråden utför de åligganden som de har åtagit sig.

Statsminister Göran Persson: Självklart i den meningen att jag tillsammans med statsråden svarar för allt. Jag tror att hon själv gick till riksdagen med ett besked att hon inte ville svara på grund av synnerliga skäl. Hon tolkade in i detta synnerliga skäl att hon skulle avgå. Det var så jag tror att resonemanget såg ut. Det var någonting som jag fick kännedom om först när frågan blev KU-anmäld.

Ingvar Svensson (kd): Hon anförde just att det synnerliga skälet var att hon skulle avgå 14 dagar senare. Hon säger att eftersom hon vet att hon ska sluta sitt jobb om 14 dagar tänker hon inte sköta det under de 14 dagarna i det avseendet. Det är inte någon bra policy.

Statsminister Göran Persson: Det är hårt uttryckt, Ingvar Svensson. Hon tolkade det så här – och det kan vara bra att få vägledning av KU om vad som gäller – nämligen att interpellationerna handlade om den framtida skolpolitiken. Om jag inte missminner mig var frågeställningarna alltifrån utomhuspedagogikens utveckling till barnens situation och Ekeskolans framtid, dvs. den framtida skolpolitiken. Hon gjorde väl tolkningen att i stället för att hon skulle svara nu och sedan försvinna nästa vecka är det bättre att den som kommer efter henne svarar. Det var så jag tror att hon resonerade. Å ena sidan var det på sätt vis logiskt, å andra sidan går det att hävda det Ingvar Svensson hävdar.

Ingvar Svensson (kd): Då har statsministern speciellt ansvar för att riksdagens kontrollmakt ska fungera, nämligen att i samma ögonblick som hon aviserar att hon ska avgå borde en ny skolminister ha tillsatts med omedelbar verkan. Eller hur?

Statsminister Göran Persson: Mot den bakgrunden borde hon ha svarat på interpellationen. Det tycker jag också. Men hon tolkade det så, och hon har redovisat det så. Jag kan förstå hur hon resonerade. Jag kan försäkra att nästa gång som det inträffar en situation av motsvarande slag kommer man att svara på interpellationen, såvida inte KU finner att detta är ett synnerligt skäl. Jag förstår att synnerligt skäl inte har utvecklats – såvida det inte är svår sjukdom.

Denna tolkning gjorde hon. Det finns naturligtvis ett visst fog för en sådan tolkning, samtidigt som man mycket väl kan uppfatta detta på det sätt Ingvar Svensson beskriver det.

Lars Hjertén (m): Herr ordförande! Det är bra att statsministern och KU är överens om att man ska svara på interpellationer i tid. Vi hade denna fråga uppe hösten 2001, och vi skrev i ett betänkande att det har varit si och så med den saken. "Utskottet kan konstatera att bestämmelserna om att man ska svara inom två veckor åsidosätts i fråga om mer än hälften av alla interpellationer. Utskottet anser att detta är anmärkningsvärt samt att regeringen inte kan undgå kritik för detta." Att ett statsråd som ska avgå några månader senare säger att hon inte kommer att svara på några interpellationer trots att hon är tjänst i ytterligare 14 dagar är inte bra – för att uttrycka sig lite milt. Delar statsministern den uppfattningen?

Statsminister Göran Persson: Jag har svarat på frågan om Ingegerd Wärnerssons hantering av den aktuella situationen. Jag har inte mycket mer att tillägga där.

Vad gäller det allmänna att vi svarar på interpellationer sent har det funnits fog för en sådan kritik. Det framgår av statistiken att vi har väsentligt förbättrat rutinerna. Det är vår strävan. Dock är det inte alltid enbart statsrådet som har problem med att hitta tid för att svara på en interpellation. Den som ska ta emot svaret har ibland svårt att hitta en tid inom givna gränser. Vi har ett gemensamt intresse av det. Vi har ingen anledning att försvaga interpellationsinstitutet. Jag tycker att det är ett bra sätt att utöva kontroll. Det är också ett bra sätt att driva aktuell politisk debatt. Det ligger i såväl regeringens som riksdagens intresse.

Lars Hjertén (m): Jag har en naturlig följdfråga att ställa. Att svara på interpellationer i riksdagen är att delta i den kontrollmakt som vi har. Det krävs att någon är där och svarar. Statsministern har sagt att det är en viktig uppgift för ett statsråd att svara i tid på interpellationer. Har jag uppfattat det rätt?

Statsminister Göran Persson: Det är riktigt. Det är vad vi strävar efter. Interpellationernas antal är många, som Lars Hjertén känner till. Tittar du på statistiken ser du att det har blivit en väsentlig förbättring av när interpellationer besvaras. Det är väsentligt fler som besvaras inom rätt tid. Vi strävar efter att bli ännu bättre. Vi får hjälpas åt. Sedan är frågan vad synnerliga skäl är i dessa sammanhang. Det är väl bra om KU klarar ut det.

Helena Bargholtz (fp): Jag vet inte om jag uppfattade statsministern rätt. Fick statsministern reda på med en gång att Ingegerd Wärnersson inte avsåg att besvara interpellationerna?

Statsminister Göran Persson: Min minnesbild är att detta har jag i stort sett fått klart för mig i samband med att det blir en KU-utfrågning i ärendet, inte dessförinnan.

Helena Bargholtz (fp): Det var väl tråkigt att Ingegerd Wärnersson inte kände ett sådant förtroende för statsministern att hon gick till sin chef och berättade detta. Då hade statsministern möjligheter att förordna enligt regeringsformen att någon annan tog hand om frågorna under tiden tills de kom in i reguljär basis igen. Det är beklagligt att Ingegerd Wärnersson inte underrättade statsministern om detta. Då hade man sluppit detta.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag tror att hon hade de bästa avsikter. Hon skulle sluta, och hon tyckte att det var lämpligare att den som kom efter svarade. Det är inte mer komplicerat än så. Sedan kan man diskutera om det var lämpligt och vad som avses med synnerliga skäl. Hennes förtroende för mig vill jag inte uttala mig om. Mitt förtroende för henne är obrutet.

Ordföranden: Någon ytterligare? Om inte går vi vidare till det tredje ärendet. Det handlar om regeringens utnämningspolitik, anmält av Moderaterna. Inger René inleder.

Inger René (m): Senast för två år sedan diskuterade vi samma fråga – de politiska utnämningarna och de partipolitiska utnämningarna. Statsministern uttryckte då en viss oro över vart utvecklingen var på väg. Jag undrar om statsministern är lugnare på den punkten i dag och ser att de partipolitiska och politiska utnämningarna har "dämpats" sedan dess.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag har gått igenom helheten av utnämningspolitiken inför utfrågningen. Sedan jag senast var här har 69 utnämningar gjorts. Det är i stort sett den vanliga balansen. En fjärdedel har en bakgrund i olika typer av politiska befattningar eller befattningar som politiska tjänstemän. Tre fjärdedelar hämtas från andra sektorer i samhället.

Resultatet av vår utnämningspolitik om man ser till verksamheten i våra verk och myndigheter är sådant att det finns få exempel på chefer som inte har klarat sin arbetsuppgift. Då ska vi veta att vi genomför rekryteringen med egen personal. Det är inte externa konsulter, *head-hunters*, som gör det. Rekryteringen görs med hjälp av den personalenhet vi har på Justitiedepartementet.

Sett i backspegeln över dessa år är det ytterst få av dem vi utnämner som inte klarar sin arbetsuppgift. Det är bra. Det är inte alltid så i den privata sektorn.

Där används andra metoder som ibland anses överlägsna dem vi har, men deras resultat är inte alla gånger uppmuntrande.

Vi är noggranna med det här. Det är en oerhört viktig del av regeringsarbetet, och det är viktigt för den typ av förvaltning vi har valt – små departement och fristående myndigheter – att vi har myndighetschefer som också förstår kulturerna inte bara inom sin egen verksamhet i myndigheten utan också förstår den politiska miljö som departement och riksdag utgör. Jag tycker att det har fungerat väl.

Inger René (m): Det finns de, inte minst statsvetare, som anser att i och med att de politiska utnämningarna när det gäller myndigheterna på lite längre sikt har blivit betydligt fler så inträffar det också en sorts förändring av statsskicket från oberoende myndigheter till mer beroende myndigheter. Vad anser statsministern om det?

Statsminister Göran Persson (s): Jag delar inte den uppfattningen. Jag tycker att det är en felaktig beskrivning. Jag har heller inte bilden av att antalet utnämningar där personen har en politisk bakgrund ökar. Den är relativt konstant. Dessutom varierar det partipolitiskt från tid till annan vilken bakgrund man har. Vi har den situationen, vilket vi också ska komma ihåg, att vi nu har haft en längre period av socialdemokratiskt regeringsinnehav. Vi har en grupp tjänstemän och chefer som vi är angelägna om att behålla i statsförvaltningen, och det är våra statssekreterare, som ju efter ett visst antal år går ur den karriären och då ofta går in som myndighetschefer. Det har visat sig vara en utmärkt lösning. Men åsätter man varje sådan statssekreterare partibeteckningen (s) därför att de har jobbat för en socialdemokratisk regering hamnar man naturligtvis i dessa statistiska kolumner i en balans som inte riktigt motsvarar den som vi har i opinionsmätningar eller allmänna val.

Inger René (m): Men statsministern kan väl ändå inte mena att statssekreterare som arbetar under den socialdemokratiska regeringen inte är av modell s? Det tror inte jag.

Min fråga rörde egentligen i början de politiska tillsättningarna, inte de partipolitiska tillsättningarna och den eventuella omvandling som sker i myndighetssverige, men jag förstår att statsministern är nöjd. Och jag går gärna över till de partipolitiska tillsättningarna.

Det är alltså fortfarande så att det är oproportionerligt fler socialdemokrater som har denna förtjänst och skicklighet, som det står i regeringsformen, än personer med bakgrund i andra politiska partier.

Statsminister Göran Persson (s): Herr ordförande! Låt mig komma tillbaka till Inger Renés något förhastade slutsats om statssekreterarna. Visst, de har jobbat för en socialdemokratisk regering, men väldigt många av dem har inte någon partipolitisk bakgrund. De är hämtade från departement och myndigheter. De kanske sympatiserar med socialdemokratiska ideal, men det ska ju inte hindra dem från att fortsätta en karriär inom den statliga verksamheten. Det vore utomordentligt allvarligt om det blev fallet. Vi har goda statssekreterare, från såväl borgerlig tid som socialdemokratisk tid, som gör utmärkta insatser som chefer. Får vi regera under en åttaårsperiod så blir det några stycken som avgår under en sådan period, och det är klart att vi vill ta dem till vara. Omvänt: Många av de statssekreterare som fick lämna sina poster efter perioden 1991–1994 och som inte hittade annan sysselsättning i privat sektor blev ju också chefer i våra myndigheter.

Mot den bakgrunden tycker jag inte att det där är konstigt. Jag tycker heller inte att vi har fått en förändrad balans vad gäller politiska utnämningar, och jag tycker inte att det är en överdriven representation av socialdemokrater.

Jag sade redan förra gången att det finns ytterligare en faktor som påverkar utfallet. I regel är det så att för centerpartister och för socialdemokrater är inte den privata sektorn öppen. De ägnar sig i regel åt den offentliga sektorn, och har gjort så långt innan de kom in som chefer i statsförvaltningen. Däremot går många begåvningar på den moderata kanten till näringslivet redan tidigt – de kanske inte ens kommer in i politiken. Där finns också någonting som man nog ska ha i bakhuvudet när man ser på balansen.

Inger René (m): Jag förstår att statsministern relaterar till det som brukar kallas för Lex Ingvar Carlsson, en seglivad lag, om vi ska kalla det så.

60 % av myndighetscheferna och ambassadörerna, om vi pratar om det officiella Sverige, är socialdemokrater. Statsministern är alltså nöjd med den fördelningen. Det finns många, inte bara statsvetare som jag relaterade till tidigare, som menar att det här politiska tillsättandet av högre tjänster – på sikt sade man tidigare; i dag säger man för närvarande – undergräver förtroendet för det politiska systemet. Det är ju det som är det allvarliga i det här sammanhanget. Kan statsministern kommentera detta?

Statsminister Göran Persson (s): Herr ordförande, jag har gjort det. Jag kan upprepa det igen. Först: Det är en felaktig uppgift som Inger René har när hon påstår att 60 % skulle ha en socialdemokratisk bakgrund. Kom ihåg vad jag sade: Vi har 300 myndighetschefer. Av dem är det ungefär 75 % som har en bakgrund i profession. Det är jurister eller människor med en annan typ av

nödvändig professionell bakgrund. 25 % har en bakgrund som handlar om att man har sin karriär i statsförvaltning eller i politik. Av dem som har sin karriär i stats- eller kommunförvaltning kan ju en del faktiskt också ha haft politiska sympatier, men det är i huvudsak naturligtvis därför att de har en framgångsrik yrkesverksamhet bakom sig som de blir utnämnda till chefspersoner.

Om man lägger till det jag sade förut om statssekreterarnas vikt i sammanhanget förstår man att siffran 60 % är fel. Vi har gjort 69 utnämningar sedan jag var här senast. Tio av dem har en politisk bakgrund. Av de tio är långt ifrån alla socialdemokrater. Så ser det ut.

Inger René (m): Jag hade lite väl bråttom: Det är alltså 60 % av de politiska tillsättningarna som är socialdemokrater enligt uppgift.

Statsminister Göran Persson (s): Herr ordförande, jag vänder mig mot begreppet politiska tillsättningar, därför att det är också godtyckligt. När blir man en politisk tillsättning? När blir en duktig jurist, som är statssekreterare, en politisk tillsättning? Man måste tänka sig lite för, så att vi inte hamnar i lägen där vi drar i väg med definitionerna så att det blir meningslöst att jämföra.

Jag hävdar att många av dem som är statssekreterare och många av dem som har en framskjuten post i kommunal eller statlig förvaltning har gjort en utomordentligt lång och professionell karriär. Sedan kanske de dessutom har sympatier av det slaget att de valde att göra sin livsinsats i offentlig sektor, och då är de inte sällan socialdemokrater. Det ligger dem inte till last att de har valt offentlig sektor. De ska bedömas på förtjänst och skicklighet de också – ingenting annat.

Ingvar Svensson (kd): Statsministern sade att det är förtjänst och skicklighet som ska vara utslagsgivande när det gäller utnämningarna av chefsbefattningarna. Statsministern talade också om balans. Nu påstår medierna att t.ex. Kristdemokraterna är kraftigt underrepresenterade i de här utnämningarna. Är det en tillfällighet, eller beror det på en systematisk brist på förtjänst och skicklighet hos kristdemokraterna?

Statsminister Göran Persson (s): Jag kan väl, eftersom det är KU som frågar och eftersom det här ju är så att säga i öppenhetens intresse, säga att vi faktiskt har frågat Kristdemokraterna, t.ex. i anslutning till landshövdingeutnämningar, och också diskuterat vissa landshövdingeposter, men inte fått kandidater. Det är så det ligger till. Jag förutsätter att vi också i Kristdemokraternas skara kommer att hitta människor som är lämpade som chefspersoner. Vi har

nu någon i något sammanhang som har en kristdemokratisk bakgrund – två stycken är det. Jag har inget emot att det blir fler.

Det är sa här, och det är viktigt att säga: Människor som har kandiderat för val, som har gått igenom en nomineringsprocess, som har granskats, som har gått ut på gator och torg för att kommunicera ett budskap och lyckats bli valda är i regel också goda chefer, därför att mycket av chefskapet handlar om att kunna kommunicera, både internt och externt, att förstå de processer vari chefskapet så att säga är en del av den politiska processen. Det är därför vi ser så få misslyckanden bland de chefer som vi rekryterar med en politiskt bakgrund, och jag är helt övertygad om att vi hittar utmärkta personer också bland kristdemokraterna. Men hjälp oss gärna med detta. Vi är öppna för förslag.

Helena Bargholtz (fp): Statsministern talar om att de här personerna är utmärkta ledare och klarar sina arbetsuppgifter väldigt bra. Det gör de säkert, men vad som kan uppfattas som bekymmersamt är att de i allmänhet sitter väldigt kort tid. Jag fick förra året fram statistik på att generaldirektörer ofta inte sitter hela sin förordnandetid, utan kan sitta 3–4 år, t.o.m. något kortare för de kvinnliga generaldirektörerna. Jag vill höra statsministerns uppfattning om detta. Är det kopplat till utnämningspolitiken, eller är det så att man så att säga vandrar runt på olika generaldirektörsposter? Om det senare är fallet, borde man inte da i stället försöka få in nytt blod och hitta andra personer än de som redan suttit som generaldirektörer på olika poster?

Statsminister Göran Persson (s): Herr ordförande, jag kan inte säga om det som Helena Bargholtz nu säger är en korrekt uppgift, men jag håller den inte för otrolig. Låt mig i så fall resonera om vad jag tror att det kan bero på. Vi har ju i regel den ordningen att vi förordnar sex plus tre år – i en andra omgång är det tre år – eller i enstaka fall sex plus sex, och det är för att vi vill att folk ska röra på sig. Man ska inte fastna för länge på en chefspost. I andra sammanhang ser vi ju gärna att mandaten förlängs, men det är ju någonting annat! I det här fallet vill vi gärna ha rotation.

Jag tycker inte att det är bra om man i förtid bryter ett förordnande, såvida det inte är på det viset att en person har visat speciellt god kompetens och gott kunnande och får en större arbetsuppgift i staten. De 300 myndigheter vi har är högst varierande i storlek. Några har ändå upp till – ja, räknar man Försvaret som en myndighet så är det ju imponerande i storlek. Riksförsäkringsverket och Riksskatteverket har 10 000–15 000 anställda, och någon myndighet har bara en eller två anställda, så det finns en väldig spännvidd. Där hittar vi av och till människor som kanske ansvarar för en myndighet med 50 personer. Den här kvinnan kan vi säga är utomordentligt duktig. Vi har en annan

myndighet som saknar en bra chef, så vi ger henne ett erbjudande att flytta. Den typen av karriärgång vill vi ju gärna medverka till, och då skapar det kanske en känsla av att man rör sig lite för snabbt och att det är för stor rörlighet. Men jag ser hellre en rörlighet, om det handlar om mellan tre och fem år, än att man sitter fast i en stel struktur.

Helena Bargholtz (fp): Men möjligheten att få in nya människor utifrån då? Är det inte risk för att det här utnämningssystemet konserveras och sedan blir en modell, dvs. att det är i stort sett samma människor som får jobb och sedan roterar? Vi har i andra sammanhang, t.ex. när vi talat om utnämningar av högre domare i en utredning jag har ingått i, diskuterat möjligheten att ha någon typ av ett mera öppet ansökningsförfarande för att ge också dem som inte har den här politiska bakgrunden eller de här känningarna möjligheten att få den här typen av jobb. Är det någonting som statsministern kunde tänka sig?

Statsminister Göran Persson (s): Av de 69 som vi har tillsatt sedan jag var här senast tror jag att 48 har en bakgrund inom professionen, t.ex. högskolerektorer, jurister etc. Tio har en bakgrund i det vi nu talar om som politiska tillsättningar. Sju har en bakgrund i kommunal förvaltning och fyra i näringslivet. Så tror jag sammansättningen är.

Vi har diskuterat den här frågan, och vi har kommit till slutsatsen att om vi skulle välja den modellen så tror vi att vi kanske skulle få en del fördelar, men vi skulle också få nackdelar. Det är svårt att se att folk, med de krav på offentlighet vi har i statliga sammanhang, skulle vilja söka ett jobb som man sedan inte får, särskilt om man har en ställning redan nu. Det skulle på så sätt, tror vi, begränsa urvalet. Där är vi inte annorlunda i vår rekrytering av höga chefer än exempelvis den privata sektorn. Ingen i den privata sektorn skulle komma på tanken att så att säga vika ut hela sin chefsrekrytering för offentligheten, trots att man ju där lägger ohyggliga belopp på att rekrytera chefer.

Per Lager (mp): Jag skulle vilja ta upp jämställdhetsaspekten i utnämningspolitiken. 1990 var 3 % av myndighetscheferna kvinnor. 1999 var det 25 %. Nu, bland de 69 som statsministern nämner, är 22 kvinnor. Det är 2001, och det utgör 32 %. 1995 står ett uttalat mål i budgetpropositionen att det ska vara 50 %. Vad är statsministerns kommentar till denna långsamma process?

Statsminister Göran Persson (s): Den första kommentaren är ju att det går för sakta. Det går visserligen åt rätt håll, men det går för sakta. Vi arbetar med det här och anstränger oss verkligen. Det är en långsiktig försörjning av ledarpersonal i hela den offentliga sektorn det handlar om för att man så småningom ska kunna vaska fram de 300 som är våra myndighetschefer. Vid varje till-

sättning försöker vi sträva efter att ha både en man och en kvinna att välja mellan i slutänden. Det gör att det successivt går åt rätt håll, men det går för sakta.

Per Lager (mp): Ja, det går nog för sakta. Det har gått sju år sedan målsättningen på 50 % sattes. Min följdfråga är självklart: När når vi dessa 50 %?

Statsminister Göran Persson (s): Herr ordförande, jag kan inte svara på det. Jag vågar inte. Men om bara den nuvarande regeringen får fortsätta så tror jag nog att vi kommer att komma en bra bit på väg också nästa mandatperiod. Jag törs inte säga när vi kommer dit, men vi vill dit!

Ordföranden: Tack för detta! Skulle jag kunna få gå tillbaka till frågan om de politiska utnämningarna? Men först vill jag ta upp en annan fråga, bl.a. mot bakgrund av den inte minst i den statsvetenskapliga demokratidebatten förhärskande idén om att demokratin främjas genom öppenhet. Jag vill fråga statsministern: Hur går det typiskt till när regeringen tillsätter en generaldirektör?

Statsminister Göran Persson (s): Typiskt går det till så att det är en lång process av sökande som börjar i fackdepartementet, där man inventerar de kandidater som finns. Man tar hjälp av den personalenhet som finns på Justitiedepartementet, och man diskuterar så småningom tvärs igenom Regeringskansliet, där också Statsrådsberedningen är med. Sedan finns det kandidater. Man prövar namn, går igenom meritförteckningar och för så småningom fram ett fåtal namn till en mer så att säga slutlig bedömning med departementschef och med regeringskretsen i övrigt.

Ordföranden: Utan att i denna fråga omedelbart ifrågasätta statsministerns uppgift om hur många det är som utnämns på icke-politiska meriter: Listorna ger ändå ett intryck av det Ingvar Svensson var ute efter tidigare, nämligen att det där med förtjänst och skicklighet definieras på ett alldeles speciellt sätt. Hur gör ni för att säkerställa att ni har ett tillräckligt stort antal kandidater från världen utanför, om jag får uttrycka det så, med på listorna? Sker det några särskilda sökprocesser? Säkerställer ni att det finns ett inflöde av kandidater som ni inte så att säga har i den omedelbara närheten, och i så fall hur?

Statsminister Göran Persson (s): Det sker naturligtvis genom att de som ansvarar för rekryteringen har en kompetens beträffande vad som krävs i form av skicklighet och förtjänst för den som ska leda uppgiften. Sedan skannar man naturligtvis av den sektor som är aktuell. Det är klart att man kan missa

något där, men vi har hittills inte haft brist på bra kandidater. Vi har dessutom goda erfarenheter av dem vi har tillsatt.

Ordföranden: Vänder ni er systematiskt till institutioner utanför Regeringskansliet för att få kandidater?

Statsminister Göran Persson (s): Jag kan inte exakt säga hur varje departement gör, men det bygger naturligtvis på kunskap om sektorn. Jag tror inte att man vänder sig till institutioner formellt med en förfrågan, utan man använder snarare kunskap om person och kunskap om prestation av dem som finns i och omkring sektorn.

Ordföranden: Låt mig mot den här bakgrunden titta något på den statistik som vi har över hur det faktiskt ser ut. Det finns ju vetenskapliga studier om vad som har hänt över relativt lång tid. Det ser ut som en tanke att dessa händelser redovisades i en vetenskaplig skrift i går. Inom ramen för Studieförbundet Näringsliv och Samhälle presenterades en skrift under rubriken *Vem styr*. Där finns två i och för sig äldre undersökningar, men de är intressanta nog, och jag tänkte bara relatera dem som hastigast.

Det finns en som mäter vad som har hänt mellan 1971 och 1990, alltså en relativt historisk sak, där det visar sig att ju högre upp i systemet man kommer, desto större är anknytningen till vad man där definierar som partimedlemskap. Jag är medveten om svagheten i definitionen. Andelen generaldirektörer med partimedlemskap av de hundra ökar från 30 till 49 mellan 1971 och 1990. För departementsråden från samma period ökar siffran från 22 till 36.

Ser man sedan på en något aktuellare undersökning som Statskontoret redovisade 1999 så definierar man det något annorlunda. Då räknar man andelen verkschefer som haft något politiskt uppdrag – det är alltså mera distinkt. 1982 hade 20 % en sådan bakgrund, och 1998 hade siffran stigit till 37 %. Av de verkschefer som tillsattes 1998 hade 50 % politisk bakgrund. Bland de 20 viktigaste myndigheterna var andelen chefer med politisk bakgrund 64 %. Detta var 1990.

Då drar SNS slutsatsen att det inte råder något som helst tvivel om tendensen till ökad rekrytering av personer med politisk bakgrund till chefsposter. Sedan gör man i och för sig den lite kuriösa jämförelsen med att andelen partianslutna minskat dramatiskt. För de partianslutna är det alltså lättare att komma fram numera.

Jag frågar mig: Ser inte statsministern ett problem i detta? Nu talar jag inte i partipolitisk mening, t.ex. om socialdemokrater eller moderater, utan problemet skulle finnas i skenet av den svenska förvaltningskulturen, som bygger på en helt annan idé än politiska rekryteringar inne i myndigheterna.

Statsminister Göran Persson (s): Om 1990 års läge fortfarande gäller törs jag inte uttala mig om. Det är inte min bild. Jag har deltagit i ganska många utnämningar eftersom jag har suttit i regeringen i lite mer än tio år: först perioden 1989–1991 och nu sedan 1994. Det har hela tiden varit en strävan mot att nå förtjänst och skicklighet. Det är klart att bland dem som är med i urvalet finns naturligtvis många gånger människor som har ett starkt intresse för offentlig verksamhet, och det är inte sällan kombinerat med ett starkt intresse för politik, vilket parti det än gäller – det har ingen betydelse. Det är inte sällan så. Och jag menar att de som har ett starkt engagemang politiskt och ändå lyckas genomföra en karriär civilt inte ska behöva vara belastade av detta. Jag upplever inte att vi har hamnat i ett läge då vi har bytt modell eller gjort avsteg från kraven på förtjänst och skicklighet.

Ordföranden: Men den oro, som i den statsvetenskapliga debatten i dag ventileras ofta, över att de här tendenserna, som ju enligt Statskontorets redovisning i varje fall fortsatte långt in på 90-talet och enligt en frihandsbedömning inte är avslutad ännu, är ett förvaltningspolitiskt problem: Ser statsministern ingenting av detta?

Statsminister Göran Persson (s): Man ska naturligtvis också vara observant, men det är inte min bild, och jag är rätt säker på att om vi skulle gå igenom det här fram till dags dato tror jag inte att vi har belägg för den beskrivning som gällde fram till 1990. Sedan vill jag inte uttala mig om kvaliteten på den undersökningen. Det är Statskontoret som har gjort undersökningen. Jag har inte sett den förut, och jag har inte tagit del av skriften. Jag har gått igenom de utnämningar som jag har medverkat till sedan jag var här senast, och de talar ett annat språk.

Ordföranden: Som Inger René påpekade: Av de politiska utnämningarna – så gott man nu kan utläsa – utkommer en förkrossande majoritet ändå från det socialdemokratiska partiet. Det är heller inget problem?

Statsminister Göran Persson (s): Jag har sagt förut att vi gärna rekryterar människor med olika bakgrund, självklart, som lever upp till kraven på förtjänst och skicklighet. I ett fall har vi strävat efter att väldigt noga väga in den partipolitiska bakgrunden, och det är landshövdingeutnämningarna. Det känner ni till. Men i övriga sammanhang är det faktiskt så att vi går vid sidan om ett sådant kvotresonemang och söker väldigt fritt utifrån förtjänst och skick-

lighet. Det gör att det är omöjligt och inte ens önskvärt att upprätthålla något slags fördelning av de här utnämningarna beroende på vilket riksdagsvalsresultat vi har haft eller något sådant. Det blir fel. Det måste vara förtjänst och skicklighet som styr.

Sedan kan det från tid till annan kanske vara fler moderater eller centerpartister, som ju uppenbarligen är överrepresenterade i de här urvalen. Men det kan bero på det som Inger René förut talade om, dvs. det som Ingvar Carlsson har utvecklat i – Lex Carlsson kanske är för hårt – Carlssonteoremet, kan vi säga, nämligen att det från början finns en tendens att begåvningarna, som Ingvar Carlsson uttryckte det, på framför allt den högra sidan i politiken söker sig mot näringslivet. Jag vet inte om det är sant, men det kan vara en förklaring. Det andra är också det som jag talade om förut: Vi är angelägna om att ta till vara statssekreterarna, och de får partibeteckningen s när de blir statssekreterare. Det är ibland oegentligt, därför att de har ingen partipolitisk bakgrund.

Vi diskuterar nu en utnämning av en person som har en bakgrund från en borgerlig regering, men som ju inte har, vad jag förstår, en partipolitisk aktivitet egentligen. Det finns de som betraktas som socialdemokratiska som inte har det heller. Det måste vi vara försiktiga med.

Ordföranden: Nu låg inte i min fråga ett antagande om att tingens ordning skulle bli bättre bara därför att man utnämnde fler centerpartister, kristdemokrater eller moderater, utan min tes var snarast att pröva hypotesen att vi har ett problem med många politiker som blir verkschefer, och att problemet snarast förstärks av att det dessutom visar sig att dessa verkschefer i allt väsentligt är socialdemokrater. Ser inte statsministern en koppling?

Statsminister Göran Persson (s): Jag tror att man ska argumentera på det andra sättet. Eftersom du frågar kan man resonera om svaret. Det här kräver lite analys.

Förtjänst och skicklighet styr. Varför blir det då fler socialdemokrater, om det nu är så, än exempelvis moderater? Ja, då kan det vara det som Ingvar Carlsson åberopade en gång i tiden, nämligen att vi har en, ska vi säga, självselektering. Det är en rimlig eller möjlig förklaring. Om den är riktig vet jag inte, men det är en förklaring. Det är ju inte partibeteckningen som avgör när man rekryterar en chefsperson; det är förtjänst och skicklighet. Sedan blir det på det här viset.

Ordföranden: Får jag till slut bara fråga: En statsvetare sade i medier för inte så länge sedan följande om den här problemställningen: Vi vet att det här är förödande för förtroendet, särskilt bland dem som har ett mycket starkt misstroende mot politiker. Här finns en mycket stark föreställning om att det bland politiker finns ett maktens brödraskap som tar väldigt väl hand om varandra. Har denna statsvetare alldeles fel?

Statsminister Göran Persson (s): Ja, det tycker jag att Tommy Möller har, för det var väl han som sade det. Det är inte alls på det viset. Det är utomordentligt höga krav på den som går in i en statlig chefsbefattning. Det är utomordentligt hård granskning, och det är dessutom, när väl ett misslyckande är på plats, en hantering av vederbörande som är ljusår från de förmåner som exempelvis beviljas näringslivets chefer, trots att man många gånger förfogar över och har ansvar för organisationer som är minst lika stora. Det där uttalandet är slarvigt och inkorrekt och saknar, menar jag, vetenskaplig grund.

Ordföranden: Tack! Det finns inga ytterligare frågor. Vi ber att få tacka statsministern för den här gången. Från mera snäva utgångspunkter hoppas jag inte att få glädjen att hälsa statsministern tillbaka igen!

Statsminister Göran Persson (s): I det fallet är jag mer för kontinuitet!

BILAGA B18

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar torsdagen den 25 april 2002

Statssekreteraren Pär Nuder, granskningsärende 2001/02:8 respektive 9, Statliga bidrag till infrastrukturinvesteringar i Stockholm

Ordföranden: Välkommen, Pär Nuder, för att svara på några kompletterande frågor i ett ärende där vi har haft många och kära besökare allaredan. Det gäller vad som egentligen hände för nästan fyra år sedan i kontakten mellan en möjlig Stockholmsmajoritet och regeringen. Alla är väl insatta i vad ärendet rör. Vi har frågat ut borgarrådet Billström tidigare, som huvudutfrågad. Vi har nu bara några kompletterande frågor.

Vi brukar låta våra gäster säga något inledningsvis. Därefter frågar utskottet i partistorleksordning med undantag av det parti som har ställt granskningsfrågan och som brukar få inleda. I detta fall är det Folkpartiet och Moderaterna.

Vill du säga något innan vi börjar?

Pär Nuder: Nej, tack. Jag är redo att svara på era frågor.

Helena Bargholtz (fp): Den här frågan har varit mycket intressant för oss, för här står uppgift mot uppgift. Som du känner till har detta diskuterats med Annika Billström och Stella Fare. Båda har ju varit här. De har gett sina versioner av händelseförloppet, och de stämmer inte riktigt överens. Jag vill höra din uppfattning om de diskussioner som har förevarit i det här ärendet.

Pär Nuder: Jag är ledsen, men jag kan inte kasta något ljus över utskottets granskning av Stockholmspolitiken och dess olika turer. Jag kan möjligtvis bidra med min roll i sammanhanget.

Helena Bargholtz (fp): Okej, det är ju det det handlar om – regeringens agerande i den här frågan.

Pär Nuder: Jag har ingenting att tillägga utöver det som vi skriftligen har överlämnat till utskottet.

Inger René (m): Eftersom vi har fått motsägelsefulla uppgifter i den här frågan skulle jag ändå vilja fråga dig: Vem tog kontakt med vem när det gäller Annika Billström och dig själv?

Pär Nuder: Som framgår av utskottets utfrågning av Annika Billström var det hon som kontaktade mig.

Inger René (m): Hur många gånger talades ni vid om den här frågan?

Pär Nuder: Jag tror det var vid två tillfällen.

Inger René (m): Vad innebär det att man talar om en lösning när det gäller frågan om Centralbron?

Pär Nuder: Ytterst handlar det om att regering och riksdag gemensamt ska samla sig kring att finansiera projektet tillsammans med den berörda kommunen och regionen. Det handlar också om en rad olika andra frågor av planmässig karaktär, inbillar jag mig.

Inger René (m): Det finns de som har uppfattat det som att det i de här förhandlingarna – om jag får kalla det så – fanns summor inblandade, att det i alla fall talades om den finansiella sidan när det gäller nedgrävningen av Centralbron. Är det din minnesbild också?

Pär Nuder: Inte i samtalet mellan mig och Annika Billström. Det var ytterst kort och koncist. Hon bad om min bedömning, och jag gav den.

Inger René (m): Men hon talade om lösningen när det gäller frågan om Centralbron. Du sade alldeles nyss att det handlade om finansiella frågor. Stämmer det?

Pär Nuder: Naturligtvis. Självklart. Som framgår av Statsrådsberedningens skriftliga inlaga till utskottet handlar det ytterst om staten som medfinansiär av det här projektet. Staten är ju i det här sammanhanget regering och riksdag.

Inger René (m): Annika Billström sade att det inte finns någon annan fråga än denna, där alla partier i Stadshuset varit så överens. Hon avsåg att återkomma

med frågan till Stadshuset efter att regeringsbildningen – om jag får kalla det så – i Stadshuset var avslutad. Hon gjorde inte det. Har du initierat den här frågan? Om man nu var överens totalt – har regeringen i din skepnad initierat den här frågan vid något senare tillfälle?

Pär Nuder: Regeringen i min skepnad har inte gjort någonting i övrigt.

Helena Bargholtz (fp): Jag har ytterligare en fråga. Du nämnde att du hade haft två eller tre samtal med Annika Billström om det här. När var det ungefär, vid vilka tillfällen?

Pär Nuder: Jag sade att jag hade haft två samtal med henne. Det måste ha varit någon gång i oktober 1998.

Helena Bargholtz (fp): Du kommer inte ihåg närmare?

Pär Nuder: Nej, det gör jag dessvärre inte. Jag lade inte de här samtalen på minnet särskilt mycket. Jag blev påmind om dem för något halvår sedan.

Ordföranden: Tack för det. Är det någon annan som vill ha ordet? Om inte ber vi att få säga tack.